

T.C.

**HARRAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

DOKTORA TEZİ

ATILLA BİRKİYE HAYATI SANATI ESERLERİ

SEVAL ALTIN

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

Şanlıurfa

2025

T. C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

DOKTORA TEZİ

ATILLA BİRKİYE HAYATI SANATI ESERLERİ

SEVAL ALTIN

(205275102)

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

Tez Danışmanı: Doç. Dr. LEVENT BİLGİ

Şanlıurfa

2025

TEŞEKKÜR

Atilla Birkiye yaşayan ve Türk edebiyatında eser vermeye devam eden bir sanatçıdır. Kitaplara olan merakı küçük yaşlardan gelir. Edebiyat, sinema, tiyatro gibi sanat alanlarına ilgi duyar ve bu alanlarda çeşitli çalışmalar ortaya koyar. Sanat, onun hayatında en önemli amaçtır. Atilla Birkiye, eserlerinde bireyin iç dünyasına ayna tuttuğu kadar toplumun yaşayışına da ayna tutar. Birkiye, toplumun sancılı yıllarına değinir. Yaşadığı toplumda meydana gelen olaylardan kendini soyutlamaz. O, toplumun yaşadıklarını eserlerinde işler.

Birkiye, toplumda eşit, insan haklarına dayalı, hümanist, adaletli bir düzen olmasını ister. Acının, ezilmenin, sömürülmenin hüküm sürmediği bir toplum yaşamı umut eder. Onun eserlerinde de bu istek rahatlıkla görülebilir. Birkiye'nin hayat görüşünde herkes, insanca bir yaşamı hak eder.

Birkiye; eserlerinde okuyan, yazan, sorgulayan kişilere yer verir. Bu, onun hayata ve sanata bakışıyla ilgilidir. Onun yaşama yaklaşımı, sanatını etkiler. Sanatını, kendisinden soyutlayamaz.

Bu çalışmada Birkiye'nin romanları başta olmak üzere denemeleri, günlükleri, şiirleri, antolojileri ve gezi yazısı incelendi. Yaşayan bir sanatçı olarak Birkiye, verdiği eserlerle Türk edebiyatına önemli katkılarda bulunur. Bu çalışmada Atilla Birkiye'nin hayatı, sanatı ve eserleri ele alınır.

Birkiye, eserlerinde bugünkü imla kurallarına göre yanlış denebilecek bir yazım ve noktalama şekli kullanır. Bu tarzın devamlı ve birçok eserde tekrarlanması bunun Atilla Birkiye'nin bilinçli bir seçimi olduğu anlaşılabılır. Bunun yanında Atilla Birkiye bu durumu; sabit ve her zaman geçerli bir yazım birliğinin olmamasına bağlar. Bu çalışmada Birkiye'nin kitaplarından alıntı yaparken Birkiye'nin tercih ettiği yazım ve noktalama şekline bağlı kalınır.

Bu çalışmada ve önceki çalışmalarımızda değerli fikirleriyle, yol göstericiliğiyle, sahip olduğu bilgiyi ve kaynakları sınırsız bir şekilde paylaşan danışman hocam Doç. Dr. Levent Bilgi'ye, Tez İzleme Kurulu üyeleri sayın Prof. Dr. Abdullah Ekinci'ye, sayın Dr. Öğr. Üyesi Halef Nas'a; alandaki bilgileri ile tez süresince desteklerini esirgemeyen Prof. Dr. Selim Somuncu'ya ve Doç. Dr. Mehmet Sümer'e; ve doktora programına birlikte başladığımız değerli Mehmet Dinç'e her konudaki yardımları için teşekkür ederim.

Erişemediğim kaynakları ve bilgileri benimle paylaşan, çalışmayla ilgili aklıma takılanları sorma fırsatı bulduğum, röportaj için sorduğum sorulara sabırla cevap veren, sıcak ve içten yaklaşımıyla beni karşılayan Atilla Birkiye'ye bu çalışmaya yaptığı katkılardan dolayı çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	iii
KISALTMALAR	v
1. GİRİŞ	1
1.1. Konunun Önemi, kapsamı ve sınırları	2
1.2. Özgün Değer	3
1.3. Araştırma Sorusu	4
1.4. Tezin Amacı ve Önemi	5
1.5. Hedef	5
2. BÖLÜMLER	7
2.1. Hayatı	7
2.1.1. Ailesi ve Çocukluğu	7
2.1.2. Gençliği	10
2.1.3. Evliliği	11
2.1.4. Eğitim, iş ve yayın hayatı	12
2.1.5. Aşk hayatı	15
2.1.6. Arkadaşları ve çevresi	17
2. 1.7. Gezileri	26
2.1.8. Korona günleri	36
2.1.8. Duygu dünyası	43
2.2.Sanatı	48
2.2.1.Atilla Birkiye'nin Yazar Kimliğinin İnşası	48
2.2.2. Atilla Birkiye'nin Sanat Hayatında Önemli Kişiler	53
2.2.3. Atilla Birkiye'nin Çalıştığı ve Etkilendiği Dergiler	54
2.2.4. Atilla Birkiye'nin Eserlerinde Dil ve Üslup	56

2.2.5. Atilla Birkiye'nin Denemeleri	58
2.2.6. Atilla Birkiye'nin Eleştirileri	60
2.2.7. Atilla Birkiye'nin Günlükleri	61
2.2.8. Atilla Birkiye'nin Şiirleri	66
2.2.9. Atilla Birkiye'nin Romanları	71
2.2.10. Atilla Birkiye'nin Gezi Türünde Eseri	82
2.2.11. Atilla Birkiye'nin Anlatı Türünde Eserleri	83
2.2.12. Atilla Birkiye'nin Eserlerinde Eleştiri	84
2.2.13. Atilla Birkiye'nin Eserlerinde Toplum	88
2.2.14. Atilla Birkiye'nin Eserlerine ve Yazdıklarına Yönelik Görüşler	92
2.2.15. Atilla Birkiye'nin Bütün Eserleri	100
2.3.Eserleri	101
2.3.1. Roman	101
2.3.1.1. Romanların İçeriği	101
2.3.1.1.1. <i>Son Yemek</i> Romanının İçeriği	101
2.3.1.1.2. <i>Soldan Sağa</i> Romanının İçeriği	102
2.3.1.1.3. <i>Bir Aşk Bilmecesini Nasıl Çözebilirsiniz</i> Romanının İçeriği	102
2.3.1.1.4. <i>Bir Yıldız Kaydı</i> Romanının İçeriği	103
2.3.1.1.5. <i>Aşk İntiharın Peşinde</i> Romanının İçeriği	104
2.3.1.1.6. <i>Gümüş Suyu Papatyalar</i> Romanının İçeriği	105
2.3.1.1.7. <i>İstanbul'da Aşktan İkmale Kalanlar</i> Romanının İçeriği	106
2.3.1.1.8. <i>On Kadın Bir Hayal</i> Romanının İçeriği	107
2.3.1.1.9. <i>Sevgi Soysal ile Son Röportaj</i> Romanının İçeriği	107
2.3.1.2. Anlatıcı	109
2.3.1.2.1. <i>Son Yemek</i> Romanında Anlatıcı	109
2.3.1.2.2. <i>Soldan Sağa</i> Romanında Anlatıcı	111
2.3.1.2.3. <i>Bir Aşk Bilmecesini Nasıl Çözebilirsiniz</i> Romanında Anlatıcı	113
2.3.1.2.4. <i>Bir Yıldız Kaydı</i> Romanında Anlatıcı	115
2.3.1.2.5. <i>Aşk İntiharın Peşinde</i> Romanında Anlatıcı	117
2.3.1.2.6. <i>Gümüşsuyu Papatyalar</i> Romanında Anlatıcı	120

2.3.1.2.7. <i>İstanbul'da Aşktan İkmale Kalanlar</i> Romanında Anlatıcı	121
2.3.1.2.8. <i>On Kadın Bir Hayal</i> Romanında Anlatıcı	125
2.3.1.2.9. <i>Sevgi Soysal ile Son Röportaj</i> Romanında Anlatıcı	126
2.3.1.3. Bakış açısı	128
2.3.1.3.1. <i>Son Yemek</i> Romanında Bakış Açısı	128
2.3.1.3.2. <i>Soldan Sağa</i> Romanında Bakış Açısı	130
2.3.1.3.3. <i>Bir Aşk Bilmecesini Nasıl Çözebilirsiniz</i> Romanında Bakış Açısı	132
2.3.1.3.4. <i>Bir Yıldız Kaydı</i> Romanında Bakış Açısı	134
2.3.1.3.5. <i>Aşk İntiharın Peşinde</i> Romanında Bakış Açısı	136
2.3.1.3.6. <i>Gümüş Suyu Papatyalar</i> Romanında Bakış Açısı	137
2.3.1.3.7. <i>İstanbul'da Aşktan İkmale Kalanlar</i> Romanında Bakış Açısı	139
2.3.1.3.8. <i>On Kadın Bir Hayal</i> Romanında Bakış Açısı	140
2.3.1.3.9. <i>Sevgi Soysal ile Son Röportaj</i> Romanında Bakış Açısı	142
2.3.1.4. Vak'a-olay örgüsü	143
2.3.1.4.1. <i>Son Yemek</i> Romanında Olay Örgüsü	143
2.3.1.4.2. <i>Soldan Sağa</i> Romanında Olay Örgüsü	145
2.3.1.4.3. <i>Bir Aşk Bilmecesini Nasıl Çözebilirsiniz</i> Romanında Olay Örgüsü	147
2.3.1.4.4. <i>Bir Yıldız Kaydı</i> Romanında Olay Örgüsü	150
2.3.1.4.5. <i>Aşk İntiharın Peşinde</i> Romanında Olay Örgüsü	151
2.3.1.4.6. <i>Gümüş Suyu Papatyalar</i> Romanında Olay Örgüsü	152
2.3.1.4.7. <i>İstanbul'da Aşktan İkmale Kalanlar</i> Romanında Olay Örgüsü	153
2.3.1.4.8. <i>On Kadın Bir Hayal</i> Romanında Olay Örgüsü	156
2.3.1.4.9. <i>Sevgi Soysal ile Son Röportaj</i> Romanında Olay Örgüsü	156
2.3.1.5. Zaman	157
2.3.1.5.1. <i>Son Yemek</i> Romanında Zaman	157
2.3.1.5.2. <i>Soldan Sağa</i> Romanında Zaman	160
2.3.1.5.3. <i>Bir Aşk Bilmecesini Nasıl Çözebilirsiniz</i> Romanında Zaman	166
2.3.1.5.4. <i>Bir Yıldız Kaydı</i> Romanında Zaman	169
2.3.1.5.5. <i>Aşk İntiharın Peşinde</i> Romanında Zaman	172
2.3.1.5.6. <i>Gümüş Suyu Papatyalar</i> Romanında Zaman	176
2.3.1.5.7. <i>İstanbul'da Aşktan İkmale Kalanlar</i> Romanında Zaman	179

2.3.1.5.8. <i>On Kadın Bir Hayal</i> Romanında Zaman	181
2.3.1.5.9. <i>Sevgi Soysal ile Son Röportaj</i> Romanında Zaman	185
2.3.1.6. Mekân	190
2.3.1.6.1. <i>Son Yemek</i> Romanında Mekân	190
2.3.1.6.2. <i>Soldan Sağa</i> Romanında Mekân	194
2.3.1.6.3. <i>Bir Aşk Bilmecesini Nasıl Çözebilirsiniz</i> Romanında Mekân	198
2.3.1.6.4. <i>Bir Yıldız Kaydı</i> Romanında Mekân	201
2.3.1.6.5. <i>Aşk İntiharın Peşinde</i> Romanında Mekân	206
2.3.1.6.6. <i>Gümüş Suyu Papatyalar</i> Romanında Mekân	210
2.3.1.6.7. <i>İstanbul'da Aşktan İkmale Kalanlar</i> Romanında Mekân	215
2.3.1.6.8. <i>On Kadın Bir Hayal</i> Romanında Mekân	220
2.3.1.6.9. <i>Sevgi Soysal ile Son Röportaj</i> Romanında Mekân	227
2.3.1.7. Kişiler	231
2.3.1.7.1. <i>Son Yemek</i> Romanında Kişiler	231
2.3.1.7.2. <i>Soldan Sağa</i> Romanında Kişiler	238
2.3.1.7.3. <i>Bir Aşk Bilmecesini Nasıl Çözebilirsiniz</i> Romanında Kişiler	244
2.3.1.7.4. <i>Bir Yıldız Kaydı</i> Romanında Kişiler	250
2.3.1.7.5. <i>Aşk İntiharın Peşinde</i> Romanında Kişiler	257
2.3.1.7.6. <i>Gümüş Suyu Papatyalar</i> Romanında Kişiler	263
2.3.1.7.7. <i>İstanbul'da Aşktan İkmale Kalanlar</i> Romanında Kişiler	267
2.3.1.7.8. <i>On Kadın Bir Hayal</i> Romanında Kişiler	273
2.3.1.7.9. <i>Sevgi Soysal ile Son Röportaj</i> Romanında Kişiler	277
2.3.1.8. Anlatım Teknikleri	283
2.3.1.8.1. <i>Son Yemek</i> Romanında Anlatım Teknikleri	283
2.3.1.8.2. <i>Soldan Sağa</i> Romanında Anlatım Teknikleri	286
2.3.1.8.3. <i>Bir Aşk Bilmecesini Nasıl Çözebilirsiniz</i> Romanında Anlatım Teknikleri	292
2.3.1.8.4. <i>Bir Yıldız Kaydı</i> Romanında Anlatım Teknikleri	296
2.3.1.8.5. <i>Aşk İntiharın Peşinde</i> Romanında Anlatım Teknikleri	301
2.3.1.8.6. <i>Gümüş Suyu Papatyalar</i> Romanında Anlatım Teknikleri	306
2.3.1.8.7. <i>İstanbul'da Aşktan İkmale Kalanlar</i> Romanında Anlatım Teknikleri	309

2.3.1.8.8. <i>On Kadın Bir Hayal</i> Romanında Anlatım Teknikleri	314
2.3.1.8.9. <i>Sevgi Soysal ile Son Röportaj</i> Romanında Anlatım Teknikleri	319
2.3.2. Deneme	323
2.3.2.1. Deneme ve Atilla Birkiye'nin denemeciliği	323
2.3.2.2. Atilla Birkiye'nin denemelerinde temalar	329
2.3.2.2.1. Aşk	329
2.3.2.2.2. Özgürlük	344
2.3.2.2.3. Sonbahar	347
2.3.2.2.4. Acı	351
2.3.2.2.5. Beklenmedik Karşılaşmalar	352
2.3.2.2.6. İnsan Yaşamı	332
2.3.2.2.7. Zaman	355
2.3.2.2.8. Kıskanma	361
2.3.2.2.9. Yaşam	363
2.3.2.2.10. Sanatçılar	365
2.3.2.2.11. Zihnin Yanılması	377
2.3.2.2.12. Hüzün ve Umut	378
2.3.2.2.13. Anlamsızlık ve Anlamı Arama	384
2.3.2.2.14. Ölüm	385
2.3.2.2.15. Bahar	388
2.3.2.2.16. Cinsiyet	389
2.3.2.2.17. İnsan Hakları	391
2.3.2.2.18. Faşizm	393
2.3.2.2.19. İstanbul	395
2.3.2.2.20. Ayna	406
2.3.2.2.21. Avrupa ve Şehirler	408
2.3.2.2.22. Edebiyat	411

2.3.2.2.23. Sorgulama/Eleştiri	415
2.3.2.2.24. Sevgi	419
2.3.2.2.25. Cinsellik ve Tutku	421
2.3.2.2.26. Evlilik	422
2.3.2.2.27. Piraye	423
2.3.2.2.28. Doğa	424
2.3.2.2.29. Tembellik	426
2.3.2.2.30. Geçmiş	426
2.3.3. Eleştiri	427
2.3.3.1. Eleştiri Nedir	427
2.3.3.2. İncelenen Romanlara Dair Görüşler	428
2.3.3.3. Türk Edebiyatından Ele Alınan Roman ve Yazarlar	432
2.3.3.4. Yabancı Edebiyatlardan Ele Alınan Roman ve Yazarlar	436
2.3.4. Günlük	438
2.3.4.1. Atilla Birkiye'nin Günlüklerinde Geçen Temalar	440
2.3.4.1.1. Günce	440
2.3.4.1.2. Saros	442
2.3.4.1.3. Yazar	443
2.3.4.1.4. Anlatıcı	445
2.3.4.1.5. Yeni Yıl	446
2.3.4.1.6. Yalnızlık	446
2.3.4.1.7. şehir	447
2.3.4.1.8. Sağlık	450
2.3.4.1.9. Çaresizlik	451
2.3.4.1.10. Halk	452
2.3.4.1.11. Sinema	453
2.3.4.1.12. Yolculuk	453

2.3.4.1.13. Faşizm	453
2.3.4.1.14. Ölüm	456
2.3.4.1.15. Yasak ve Ev Günleri	457
2.3.4.1.16. Tedbirler	458
2.3.4.1.17. 1 Mayıs	459
2.3.5. Anlatı	460
2.3.5.1. Atilla Birkiye'nin Anlatılarında Geçen Temalar	462
2.3.5.1.1. İstanbul	462
2.3.5.1.2. Dünya	465
2.3.5.1.3. Sorgulama	466
2.3.5.1.4. Özgürlük	467
2.3.5.1.5. Hazar Denizi	468
2.3.5.1.6. Nâzım Hikmet	468
2.3.5.1.7. Hüzün	473
2.3.5.1.8. Zaman	474
2.3.5.1.9. Rastlantı	476
2.3.5.1.10. Aşk	477
2.3.5.1.11. Yaz	477
2.3.5.1.12. Pişmanlık	478
2.3.6. Şiir	479
2.3.6.1. Atilla Birkiye'nin Şiir Anlayışı	479
2.3.6.2. Atilla Birkiye'nin Şiirlerinde Biçim	482
2.3.6.3. Atilla Birkiye'nin Şiirlerinde Geçen Temalar	487
2.3.6.3.1. Aşk	487
2.3.6.3.2. Mektup	490
2.3.6.3.3. Beklenenin Hiçbir Zaman Olmaması	491
2.3.6.3.4. Martı	491

2.3.6.3.5. Kader	492
2.3.6.3.6. Yalnızlık	492
2.3.6.3.7. Kadın	493
2.3.6.3.8. Rastlantı	494
2.3.6.3.9. İstanbul	495
2.3.6.3.10. Masallar	496
2.3.6.3.11. Zaman	496
2.3.6.3.12. Sonbahar	497
2.3.7. Derleme	498
2.3.7.1. Yapısalcılığın Eleştirisine Doğru	498
2.3.7.2. Asım Bezirci'ye Saygı “Ağlatmayın Beni Derdim Büyüktür”	499
2.3.8. Antoloji	501
2.3.8.1. Aşk ve Hüzündür İstanbul (1999)	501
2.3.8.2. 20. Yüzyıl Türk Edebiyatından Seçmeler (2001)	502
2.3.8.3. Modern Türk Şiiri Antolojisi “1900-1929” (2004)	503
2.3.8.4. Ezop Masalları (2006)	504
2.3.8.5. Gördüğüm Düş Sayıkladığım Hayat (2009)	505
2.3.9. Gezi	505
2.3.9.1. İstanbul'da Âşıklar İçin Buluşma Yerleri (2010)	505
2.3.10. Müzikal	508
2.3.10.1. Anlat, Şehrazat (Lirik)	508
3. SONUÇLAR	510
3.1. Sonuç	510
KAYNAKLAR	517
ÖZGEÇMİŞ	524
EKLER	525

ÖZET
DOKTORA TEZİ
ATILLA BİRKİYE HAYATI SANATI ESERLERİ
SEVAL ALTIN
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
Tez Danışman: Prof. Dr. LEVENT BİLGİ
Haziran Yıl: 2025, Sayfa: 540

Bu doktora tezinde Atilla Birkiye'nin hayatı, sanatı ve eserleri üzerine çalışılmıştır. Tez üç temel bölümden oluşur. Bunun yanında giriş, sonuç, röportaj ve kaynakça kısımları da yer alır. Tezin giriş kısmında, konunun önemi, kapsamı, sınırları, özgün değeri, araştırma sorusu, amaç ve hedef belirtilir.

Birinci bölümde yazarın hayatı ele alınır. Birkiye'nin yaşamında yaptığı çalışmalar, yazarlık hayatı hakkında bilgi verilir. Ailesi, doğumu, eğitim hayatı, çalışma hayatı, sinema çalışmaları ve hazırladığı televizyon programları üzerinde durulur. Yazarın hayata bakışı ele alınır. Yazarın hayatı boyunca daha çok nelerle uğraştığına dikkat edilir. Yazarın hayatı boyunca yazma serüvenine bir tutku olarak yaklaşması işlenir.

İkinci bölümde Birkiye'nin sanat anlayışı üzerinde durulur. Onun romanlarını oluşturan temel unsurlar ve olaylar incelenir. Yazarın romanlarında kullandığı teknikler belirtilir. Deneme, şiir, günlük türlerindeyse eserlerde geçen temalar ele alınır. Derleme ve müzikaldeyse yazarın ne hakkında bilgi verdiği incelenir. Yazarın eser verdiği türlerdeki çalışmaları hakkında genel bilgilendirme yapılır. Bunun yanında yazarla görüşerek yapılan röportajdaysa yazarın kendisi sanatı hakkında doğrudan bilgi verir. Sanatçının verdiği bilgiler, onun eserlerini anlamak açısından önemlidir. Böylece yazarın edebiyata eserleri ile sağladığı katkılar görülür. Yazarın sanatının, edebiyattaki yerine değinilir.

Üçüncü bölümde yazarın eserlerine yer verilir. Bu bölümde yazarın romanlarında, günlüklerinde, denemelerinde, şiirlerinde üzerinde durduğu noktalara bakılır. Yazarın sanata verdiği öneme değinilir. Bu yapıtlar, çoğunlukla ele aldıkları konu bakımından incelenir. İçerik ön plandadır. Yazarın, sanatına yansıyan dünya görüşü incelenir.

Sonuç kısmındaysa yazarın kendisi ve eserleri hakkında ulaşılan bilgilere yer verilir. Yazarın Türk edebiyatına olan katkıları açıkça ifade edilir. Çalışmanın sonunda yazarla yapılan röportaj ve fotoğraflar yer alır. Yazarın kendisiyle görüşülüp sanatı hakkında çeşitli sorular sorulur.

Anahtar Kelime: Atilla Birkiye, roman, deneme, şiir, günlük.

ABSTRACT

DOCTORAL THESIS

ATILLA BİRKİYE LIFE ART WORKS

SEVAL ALTIN

HARRAN UNIVERSITY

INSTITUTE OF GRADUATE EDUCATION

DEPARTMENT OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE

Thesis Supervisor: Associate Professor Dr. LEVENT BİLGİ

Haziran Year: 2025, Page: 540

In this doctoral thesis, the life, art and works of Atilla Birkiye were studied. The thesis consists of three main parts. In addition, there are introduction, conclusion, interview and bibliography sections. In the introduction part of the thesis, the importance of the subject, its scope, limits, original value, research question, purpose and objective are stated.

The first part deals with the author's life. Information is given about Birkiye's works in his life and his writing career. His family, birth, education, working life, cinema works and television programs are discussed. The author's perspective on life is discussed. Attention is paid to what the author has been dealing with throughout his life. It depicts the author's lifelong approach to writing as a passion.

The second part focuses on Birkiye's understanding of art. The basic elements and events that make up his novels are examined. The techniques used by the author in his novels are specified. In the essay, poetry and diary genres, the themes in the works are discussed. In compilations and musicals, the author's information is examined. General information is given about the author's works in the genres in which he works. In addition, in the interview conducted with the author, the author himself gives direct information about his art. The information provided by the artist is important in understanding his works. Thus, the contributions of the author to literature through his works are seen. The place of the author's art in literature is discussed.

The third section includes the author's works. In this section, the points emphasized by the author in his novels, diaries, essays and poems are examined. The importance the author attaches to art is mentioned. These works are mostly examined in terms of the subject they deal with. Content is at the forefront. The author's worldview, reflected in his art, is examined.

In the conclusion section, information about the author and his works is included. The author's contributions to Turkish literature are clearly expressed. At the end of the study, there are interviews with the author and photographs. The author himself is interviewed and various questions are asked about his art.

Key Words: Atilla Birkiye, novel, essay, poem, diary.

KISALTMALAR

AKM: Atatürk Kùltür Merkezi

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

S: Sayfa

TKP: Türkiye Komünist Partisi

TÜSTAV: Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı

YAZKO: Sınırlı Sorumlu Yazar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi

1. GİRİŞ

Edebiyat, her toplumun kendini ifade etmesinde en büyük aracıdır. Her toplumun kendine özgü bir edebiyat anlayışı vardır. Her toplumda ve dönemde ön plana çıkan edebiyat anlayışı farklılık gösterir. Bu anlayışlar ne kadar farklı olsa da toplumların edebiyatsız olduğunu söylemek güçtür. Bunun nedeniyse insanların ve toplumların yaşadıkları, hissettikleri, düşündükleri, şahit oldukları, duydukları hatta hayal ettikleri her şeyi edebiyat alanında ifade edebilmeleridir. Bu durum edebiyatı, yıllar boyu süren ölümsüz ve evrensel bir alan kılar.

Edebiyatın inceleme sahasında yazarlar ve bu alanda verilen eserler olduğu için monografik çalışmalar, edebiyat alanında ön plana çıkar. Edebiyatın çalışma alanlarından biri olan monografi, toplumda iz bırakan kişileri veya olayları ifade etmek amacını taşır. Monografinin köken bilgisine bakıldığında Yunanca bir kelimedir. Monografi; mono (tek) ve graphy (yazı, çizim, resim, betim) sözcüklerinin birleşmesiyle oluşur. Monografi sözcüğü sonradan Fransızcadan Türkçeye geçer. Yunanca kökenli olan bu sözcük, edebiyat alanında da ön plana çıkar.

Sözlük karşılığında giderek genel anlamda monografi şöyle tanımlayabiliriz: Bir olgu, yer, kişi ya da konuyu ele alıp, onu derinlemesine betimleyen, ayrıntılara inen ve yorumlayan yazı türü, barıştırma biçimidir. (Gülbüz, 1990, s.253)

Erginer de yaptığı bir çalışmada monografi sözcüğüne ve gelişimine değinir. Monografinin gelişimini açıklar. Monografi; bir alanın, kişinin önemi üzerinde durur. Konuyla alakalı bilinmeyen yönleri veya özellikleri ortaya koyar. Monografi, bir kişinin her yönüyle ele alınmasını sağlar. Monografi, sınırlı bir konunun ayrıntılı bir şekilde incelenmesine olanak sağlar. Bir konunun genel sınırları belirlendikten sonra onu kapsayacak her yönüyle aydınlatılmasını ifade eder.

Bu tür eserlerde kişinin doğumu, yetişmesi, öğrenimi, çalışma hayatı, türlerine göre eserleri, eserlerinin önemi, şekil ve muhteva özellikleri, başarıları, ödülleri ve başka özellikleri bölümler halinde verilir. (<https://biyografik-monografi.nedir.org/>)

Monografik çalışmalarda ele alınan sanatçının hayatı ve sanatı tüm yönleriyle incelenir. Ele alınan kişinin hayatının ilk yıllarından ileri yaşlarına kadarki dönem monografi çalışmalarının kapsamı içindedir.

Türk edebiyatında monografi; önemli yazarlar ve şairler üzerine yapılan çalışmalarda yer alır. Bu tez çalışması da Atilla Birkiye'nin hayatı, sanatı ve eserleri üzerine olduğu için monografik özellik gösterir. Türk edebiyatında eser veren Atilla

Birkiye üzerine yapılan ayrıntılı bir çalışmadır. Atilla Birkiye'nin hayatı, sanatı ve eserleri ayrıntılı bir şekilde incelenir. Birkiye'nin hayatı ve sanatından sonra gençlik döneminden yetişkinliğe, günümüze kadar yaptığı çalışmalar incelenerek onun eserleri hakkında bilgi verilir.

Birkiye; romanlarında, şiirlerinde, denemelerinde, günlüklerinde insanı ilgilendiren pek çok konuya yer verir. Birkiye; şiir, roman ve deneme, günlük türlerinin özellikleri çerçevesinde duygu ve düşüncelerini eserlerinde belirtir.

1.1.Konunun Önemi, kapsamı ve sınırları

Atilla Birkiye, Türk edebiyatında birçok türde eser veren bir yazardır. Roman, deneme, günlük, gezi yazısı, şiir türlerinin yanı sıra çeşitli radyo programları ve antoloji derlemeleri yapar. Kendisinin diğer sanat alanlarına olan ilgisi eserlerinde de görülür. Atilla Birkiye, hayatı boyunca yazmayla ilgilenir. Onun hayatı boyunca sanatla ilgilenmesi eserlerine katkı sağlar. Sanat, onun hayatının ayrılmaz bir parçası haline gelir. Birkiye, sanatla ilgilenmekten bıkmaz çünkü o, hayatında bildiği tek şeyle ilgilenir. Hayatını okumaya, yazmaya verir. Birkiye, çeşitli edebiyat araştırmaları yaparak devamlı bu alanla ilgilenir. Onun hayatını etkileyen önemli olaylardan biri gençlik dönemlerini geçirdiği dergi ortamı olur. Birkiye *Sanat Emegi* dergisinde, *Konuk Yayınları*'nda, *Yazko*'da sanatla ilgilenen pek çok kişiyle tanışma fırsatı bulur. Böyle bir ortam onu sanata daha çok yönlendirir.

Birkiye, yazdığı eserlerde yalnızca bir türün olanaklarından faydalanmaz. Onun eserlerinde şiirin içerisinde düz yazı, düz yazının içerisinde şiir, tiyatro yer alır. Birkiye, eserlerinde bilinçli kişilere seslenir. Bu nedenle onun eserleri bir seçicilik ifade eder. Birkiye, eserlerinde insanın kendini yetiştirme derdinin olması gerektiğini vurgular. Kendisiyle, hayatıyla, yazıyla, sanatla, okumayla ilgili olmayan kişilerin önemli bir noktayı kaçırdıklarını ima eder. Onun için okuma, hayatı anlamlı kılan bir yaşam biçimidir. Hayatında okumanın eksik olduğu kişilerin hayatını güzel düşünmesinin pek mümkün olmayacağını anlatır.

Birkiye, eserlerinde toplumun çeşitli dönemlerinde görülen değişikliklere yer verir. Toplumun sıkıntılı ve endişe içerisinde geçen zamanlarını eserlerine yansıtır. Bunu yaparken bireyi geride bırakmaz. Birkiye, pek çok eserinde bunalımlı, kendini arayan bireyin çabasını anlatır. Onun eserlerinde bireyin bunalımlı dünyası, arayış için çok önemlidir.

Yazar, radikal konulara da eserlerinde yer verir. Halkın veya bireyin tepkisini çekebilecek bireysel veya toplumsal konulara yer vermesi onu önemli kılar. Birkiye'nin, eserlerinde birçok türde yeniliğe gittiği görülebilir. Birkiye, sanatla, edebiyatla, okumayla derin bağlara sahiptir. Bu çalışmanın amacı edebiyata ve sanata fazla önem veren bu sanatçı hakkında genel anlamda bilgi vermektir. Yazarın, edebiyatın birden çok alanında verdiği eserler üzerine bir çalışmayı kapsar. Bu çalışma yazarın edebiyat alanına getirdiği yenilikleri anlatır.

1.2.Özgün Değer

Atilla Birkiye, edebiyat alanıyla ilgili çeşitli türlerde eserler verir. Atilla Birkiye hakkında bir çalışmanın olup olmadığına dair inceleme yapıldığında sınırlı bir çalışmaya rastlanır. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezinin sayfasında yapılan incelemede yazara dair herhangi bir çalışma görülmedi. Online çeşitli alanlarda yapılan araştırmalarda da yazara dair genel bir çalışma yoktu. Tez konusu belirlenip enstitüye bildirildikten sonra yazara dair bir yüksek lisans çalışmasının yapıldığı bilgisine ulaşıldı. Bu çalışma, yazarın bir yönünü ifade eder. Bu tez çalışmasında yazarın yalnızca roman türünde eserleri ele alınır ve incelenir. Atilla Birkiye, yalnızca roman türünde eser vermez. Bu nedenle yazar hakkında ayrıntılı ve genel bir çalışma konusunda eksiklik vardır. Bu çalışma da alandaki eksikliği gidermek amacıyla yapılır.

Birkiye'nin eserlerinde, toplumu ilgilendiren konular bireyin iç dünyası ile birleştirilir. Sürekli kendisini arayan bireyin sancıları eserlerine yansır. Bireyin içinde bulunduğu sıkıntılarda kendisini ve çevresini anlamlandıramama problemi vardır. Yazar da verdiği eserlerle bu durumu ortaya koyar. Toplumun sorunlarına değinen yazar, olayların neden böyle geliştiğini sorgular.

Birkiye'nin dünyaya bakışı hümanist bir çizgidedir. Toplumunu, milletini, ülkesini seven kişilerin çeşitli çıkarlar için nasıl feda edildiklerine değinir. Türk edebiyatının önemli yazarlarının düşüncelerinden dolayı çektiği sıkıntılar onun eserlerinin konusu olur. Hayata tarafsız ve herkesi kucaklayan bir anlayışla yaklaşılması gerektiğini ifade eder. Onun hayat felsefesinde insan ayrımı söz konusu değildir. Bu nedenle toplumda sert rüzgârların estiği dönemlerde zorluklar içerisinde kalan bireyin yaşadıklarını eserlerinde işler. Değişen dünya ile birlikte gelen düzenin insanları olumsuz yönde etkilediğini belirtir. Kapitalizm gibi düzenlerin modern dünyada insanlığa karşı büyük bir suç olduğunu vurgular.

Modern dünyanın inşası ile bireylerin eşitlik haklarının aynı paralellikte ilerlemediği onun eserlerinde anlatılır. Kurulan düzenin toplumdaki ifadesi herkese “eşitlik” üzerinedir. Yazar ise bu durumun böyle olmadığını ifade eder. Eski sistemlerin yerini alan modern sistemde de işçi, çalışan, emekçi sınıfı ezilmeye devam eder. Bu sistem, insanlar arasındaki ayrımı kaldırmaya yönelik olarak görülür. Yazar da gerçekte hiçbir şeyin değişmemesine ve kötüye doğru gitmesine dikkat çeker. Modernizmin zıtlığını, çelişkisini ve insanı sömürmesini anlatır.

Bu çalışmada toplumu ve bireyi sorgulayan Birkiye’nin edebiyata ve sanata yaptığı katkılar eserleri aracılığıyla anlatılacaktır. Yazarın edebiyat alanında verdiği eserleri incelenerek sanatının bulunduğu nokta ifade edilmeye çalışılacaktır.

1.3.Araştırma Sorusu

Atilla Birkiye’nin edebiyata sağladığı katkılar nedir? Toplumu, bireyi, hayatı, okumayı bu denli önemli gören bir yazarın edebiyata ve hayata bakış açıcısı nasıldır? Yazarın eserlerinde önemli ölçüde yer verdiği, değindiği konular nelerdir?

Birkiye, eserlerinde toplumun değişimini nasıl ele alır? Toplum, birey ruhsal olarak bu durumu nasıl karşılar? Toplumdaki herkes değişen koşullar karşısında nasıl bir yaşam sürdürür? Sabah işe giden ve akşam yorgun bir şekilde evine dönen sıradan halkın onun eserlerindeki yeri nedir? Yazar, eserlerindeki eleştirel tutumla okuyucuya bir mesaj vermeyi amaçlar mı?

Değişen dünya ile birlikte koşulları farklılık gösterir mi? Birey, bu sistem içerisine dahil olabilir mi yoksa dışarıda kalmayı mı tercih eder? Yazarın değişen dünya ve koşullara bakış açısı eserlerinde nasıl bir karşılık bulur? İnsan bu umutsuzluk ve monotonluktan nasıl kurtulabilir?

Bunun yanında insan duygularıyla mı hareket eder düşünceleriyle mi? Duygular, bireyin hayatını ne ölçüde etkiler? Yazarın, bireyin iç dünyasıyla birlikte onların duygu durumunu eserleri aracılığıyla ortaya koyarken nelere dikkat eder? Yazarın şahsi dünyası, çevresi, ideolojisi eserine nasıl yansır? İnsan modern dünyada duygularından kurtulup robotlaşmış bir hale gelir mi?

Birkiye’nin eserlerinde nasıl bir dil kullanır, hangi anlatım tekniklerine yer verir? Yazarın kullandığı ifade tarzı onun söylemek istediklerini net bir şekilde ortaya koyar mı?

“Atilla Birkiye’nin Hayatı, Sanatı ve Eserleri” isimli bu çalışmada yazarın eserlerinde; insana ve çevresine yönelik ifadeleri ele alınacaktır. Bireyin yalnızlığı ve toplumun değişiminin onun eserlerindeki karşılığına yer verilecektir. Atilla Birkiye’nin eserleri yukarıdaki sorularla birlikte açıklanmaya çalışılacaktır. Yazarın eleştirel tutumuyla okuyucuya ulaştırmak istediği mesajlar üzerinde durulacaktır. Yazarın değişen dünya ve koşullara bakış açısı eserleri aracılığıyla tespit edilecektir.

1.4. Tezin Amacı ve Önemi

Atilla Birkiye yaşamı boyunca sanatla ilgilenir. Edebiyat onun için ayrı bir yere sahiptir. Genç yaşlardan beri yazmaya, araştırmaya, bilgiye meraklıdır. Yazı dünyası onu kendine çeker. 1978’de *Sanat Emeği, YAZKO Edebiyat, Varlık, Somut, Dünya, Dünya Kitap Eki, Gösteri, Cumhuriyet, Cumhuriyet Kitap Eki, Radikal Kitap Eki, Kaçak Yayın, E, Özgür Edebiyat, Notos, Hürriyet-Keyif, Sincan İstasyonu, Mühür* gibi dergilerde, gazetelerde ve internet sitelerinde çeşitli yazılar yazar. Bir yandan dergi ve yayın işleri ile uğraşmak diğer yandan kurmacanın dünyasında dolaşmak onun yazı hayatını güçlendirir.

Yazar, yaşadığı toplumun izini sürer. Toplumun izini sürmesinin yanında bireyin benliğinden de kopmaz. Yazar, hayatın bu iki halkasını eserlerinde ortak noktada buluşturur. Kurmaca dünyanın sınırları ile birey ve toplum bir noktada buluşturulur. Yazarın romanlarında kendi hayatından da izler görülür. Kendi hayatından ve toplum hayatından izler görülen eserleri, geçmişi ve geleceği anlamaya katkı sağlar. Bu çalışmada yazarın hayatı, sanatı ve eserleri hakkında ayrıntılı bilgi vermek amaçlanır. Bu çalışma, yazdıkları ile Türk edebiyatına katkı sağlayan yazarın eserlerinin incelenip alana dâhil edilmesi açısından önemlidir.

1.5. Hedef

Atilla Birkiye’nin Hayatı, Sanatı, Eserleri konulu tez çalışması için Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi incelendi. Yazar hakkında herhangi bir çalışmanın yapılmadığı tespit edildi. Çeşitli kaynaklarda yazar hakkında kısa bilgiler olsa da ayrıntılı bir çalışma söz konusu değildi. Sonrasında çalışmaya yönelik literatür taraması yapıldı. Yazara ait roman, günlük, deneme, gezi yazısı, antoloji kitapları temin edildi. Tezde yer alan hayatı bölümünde önceki çalışmalarda yer alan, günlük türündeki eserlerinde geçen ve kendisinin hayatı hakkında söylediği bilgilere yer verildi. Eksik veya gerekli kısımlarda yazara ulaşıldı.

Eserlerin incelemesi için edebiyat alanında ön plana çıkan araştırmacıların yaptığı çalışmalar dikkate alındı. Yazarın eserleri ile ilgili ele alınan çalışmalar gözden geçirildi. Yapılan araştırmalarda ve edebiyat taramasında edinilen bilgiler, tez yazımına katkı sağlaması açısından önemli görüldü. Tezin verilen sürede tamamlanması açısından düzenli ve ayrıntılı çalışılması hedeflendi. Yazarın eserlerinde yer verdiği sosyal ve bireysel konular öne çıkarılmaya çalışıldı. Yazarın eserlerinde değindiği konuların, dil ve anlatımının, kullanılan tekniklerin Türk edebiyatına sağladığı katkıların ortaya konulması amaçlandı. Hedef, Atilla Birkiye’yi hayatı, sanatı, eserleri kısaca bütün yönleriyle çağdaş Türk edebiyatına kazandırmaktır.

2. BÖLÜMLER

2.1. Hayatı

2.1.1. Ailesi ve Çocukluğu

Atilla Birkiye, 29 Mayıs 1955 yılında İstanbul Süleymaniye Doğumevi'nde dünyaya gelir. Aile kökenleri Batum taraflarından gelir.

Babamlar Batum'dan 1928/9'da gelmiş olmalılar, zaten kendisi, şairini bilmeden okul duvarlarındaki “iniyor kayık/ çıkıyor kayık” dizelerini hatırlar ve söylerdi. Yine belleğimde kaldığı kadarıyla, şiirin yazıldığı panoda bir de dalgalarla boğuşan kayık resmi vardı, derdi. Bu bilgiyi Batum'da öğrenmiş olmalı. Gerçi Lenin'i de, Bolşevikleri de komünistleri de sevmezdi, hayat işte...(Birkiye, 2023, s.12)

Birkiye ailesinin Batum'dan bir zaman önce geldiklerini belirtir. Kökenleri buraya dayanır. Babasının Nazım Hikmet'e ait sözleri Batum'da öğrenmiş olabileceğini söyler. Babası ise bu dizelerin kime ait olduğunu bilmeden tekrar eder.

Birkiye, bankacı bir babanın ve ev hanımı bir annenin ikinci çocuğu olarak doğar. Babasının adı Kemal, annesinin adı Elife'dir. Babası hayattayken Ziraat Bankası'nda çalışır. Atilla Birkiye'nin iki erkek kardeşi vardır. Abisi Mehmet Birkiye; tiyatro oyuncusu, yönetmen ve aynı zamanda sahne profesörüdür. Kardeşi reklamcı Armağan Birkiye'dir. Çocukluğunu üç çocuklu bir ailede geçirir. Çocukluk yıllarında İstanbul'un Eyüp semtinde yaşar.

Eyüp doğduğum semt; taşındıktan sonra uzun yıllar gitmedim. Son zamanlardaki gidişlerim, genellikle cenazeler için; çünkü aile mezarlığımız orada. Bunu bir romanımda, Bir Yıldız Kaydı'da yazdım; neyse kederden uzaklaşmalı. Pierre Loti Kahvesi 19. yüzyıldan günümüze ulaşan İstanbul'un simgelerinden tarihi bir mekân, Eyüp Sırtlarında... (Birkiye, 2010, s.27)

Birkiye, *İstanbul'da Âşıklar İçin Buluşma Yerleri* isimli gezi yazısı kitabında doğduğu semt olan Eyüp'ü anlatır. 19. yüzyıldan kalma Pierre Loti Kahvesi'ne ilk gidişi ilkokul yıllarındadır. Öğretmeninin hastalanmasından dolayı yerine geçici olarak gelen kadın bir öğretmen, sınıfı Pierre Loti'ye götürür. Yazarın İstanbul'da en çok sevdiği yerlerden biri olan bu tepeyi ilk görüşü bu geziyle birliktedir. Tahta iskemleler ve masalar ilgisini çeker. Birkiye ile aynı sınıfta olan ve kendisinin tabiriyle “ilk aşkım” olarak ifade ettiği Aydan da bu gezide vardır. Pierre Loti ve Aydan, Birkiye üzerinde büyümlü bir hava oluşturur. Üzerinden kırk sekiz yıl geçmesine rağmen Birkiye, hâlâ bu ismi ve mekânı unutamaz. İlk aşkının ismi aklından çıkmaz.

Doğduğum evi buluyorum. Altında eskiden bir banka vardı, şimdi kocaman bir ayakkabı mağazası. Çocukluğumun sokakları, meğerse ne küçükmüş. Sık sık gittiğimiz Şafak Sineması şimdi bir market olmuş. İki katlı binanın üstündeki çıkıntının ovalliğinden anımsıyorum. Evimizin pencereleri, annem çarşıya gittiğinde, pencere önünde oturup onu bekleyişlerim gözümün önüne geliyor. Bir saçak var pencerenin önünde o zaman da vardı, şimdi de. (Birkiye, 2010, s.31)

2 Kasım 2009'da Birkiye, Pierre Loti'ye gider. Sonra mezarlıktan aşağıya doğru inip, doğduğu evi bulur. Annesinin evde olmadığı zamanlarda pencere kenarından annesinin gelmesini beklediği çocukluk anıları gözünde canlanır. Evin altındaki bankanın yerini bir ayakkabı dükkânı alır. Gittikleri sinemanın yeri ise bir markete dönüşür. Çocukluk yıllarının geçtiği sokak, yıllar sonra değişir.

Eyüp, çocukluk yıllarından sonra yazar için yalnız ölüm gibi üzüntü veren hadiselerde gidilen bir semt olur. Çocukluk yıllarından sonra bu çevreden uzaklaşır. Yazar, sık sık eski Eyüp ile şimdiki Eyüp arasında karşılaştırmalar yapar ve yaşadığı yerin çok fazla değiştiğini düşünür. Eyüp semti ve Pierre Loti; Birkiye için anılarda kalır. Anılarının ve çocukluğunun geçtiği yerler olarak özlemle hatırlanır.

Birkiye ve ailesi altı yaşlarındayken yazı geçirmek için babasının bir arkadaşının Anadolu Hisarı'ndaki evine giderler:

1961 olmalı, Anadolu Hisarı'nın tepelerinde küçük bir evde yazı geçiriyoruz. Babamın iş arkadaşının tek katlı küçük evi. Babam sabahları işe gidiyor, çalıştığı bankaya (Eyüp'e), akşam vapurla geliyor, iskelede karşılaşıyoruz; aslında tüm semt kadınları, çocukları iş dönüşü kocalarını, babalarını, oğullarını yani genellikle "erkekleri" karşılıyordu. Küçük kardeşim armağan daha doğmamış, abimle bizim unutamadığımız bir görüntü; iskelede bekleyenler. (Birkiye, 2010, s.73)

1961 yılının yaz günlerinde ailece kaldıkları yer, bir tepededir. Babasının iş arkadaşlarından birinin evinde yaz günleri geçirilir. Burada komşularla birlikte denize girilir. Deniz, güneş, kum ve geceleri Rumeli Hisarı'nın yanan ışıkları içinde yaz zamanları geçer. Akşam vakti ise çocuklar, babalarının işten dönüşünü sabırsızlık içinde bekler. Herkesin bir bekleyeni olduğu gibi Birkiye, abisi ve annesi de babalarını karşılamak için sahilde bekler.

Birkiye, yıllar sonra Bakırköy'üne nasıl taşındıklarını anlatır:

Çamlık'tayım, bizim sülale yıllar önce buraya konuşlanmıştı; ilk gelen bizdik, sonra gerisi çorap söküğü gibi geldi. Bizim gelmemizin nedeni Ömer Enişte'ydi. O olağanüstü bahçeli, iki katlı evimizin arsasını ondan almıştık. (Birkiye, 2010, s.43)

Büyük ailenin Bakırköy'e gelişi Birkiye, anne, baba ve kardeşlerinin birlikte buraya taşınması ile başlar. Küçük aile olarak taşındıkları Bakırköy, zamanla büyük ailenin de yeni semti olur. Birkiye ve ailesinin gelmesine ise Ömer enişte sebep olur. Evlerinin arsasını Ömer enişte dediği kişiden satın alırlar ve üzerine iki katlı evlerini yaptırırlar.

Birkie, 5 Mart 2014'te annesini ziyaret etmeye gider. Atilla Birkie, olgunluk dönemlerinde annesinden ayrı yaşasa da sık sık annesini ziyaret eder. Yaşlanan annesinin durumu onu hüzünlendir.

Dün yine bir cumaydı, yolculuk Bakırköy'eydi, annemle öğlen yemeği. Çok yaşlandı, tuhaf bir şey, her gittiğimde ruhsal bir çöküntü yaşıyorum, belli etmemeye çalışıyorum ama eve döndükten sonra ardımdan telefon açıyor, niye moralimin bozuk olduğunu soruyor, seziyor mu, kuruyor mu? (Birkie, 2019, s.84)

Birkie, 5 Mart 2014'te annesi ile birlikte öğlen yemeği yer. O, annesinin yaşlanmasına kederlenir, bu durum onu üzer. Her gidişinde annesinin biraz daha yaş alması onun için olumsuz bir durum çağrıştırır. Yaşlanmak, onda endişe ve korkuya neden olur. Annesini her görüşünden sonra kendini kötü hisseder. Bu durumu ne kadar annesine söylemese de içten içe hüzünlenir. Annesine belli etmemeye çalışsa da annesi kendisinin bir şeylere üzüldüğünü anlar. Birkie eve geldiğinde annesi onunla konuşur, probleminin ne olduğunu sorar. Annesinin yaşlanmış olması çocuğunun ne hissettiğini anlamasına engel değildir:

Evdeyim, annem karşımda uyuyor, 90 yaş, çocuklaşıyor, hasta, ağır bir üşütme, ilaçlar onu iyice sarsmış, yürüyemiyor, sağ elindeki bastonu da hiç sevmiyor! Çocukluğumun, gençliğimin yılları Bakırköy, nerede bizim eski ev, nerede o bahçe? (Birkie, 2019, s.84)

Birkie'nin annesi soğuk alır, hasta bir şekilde yatar. İlaçların etkisiyle daha çok halsizleşir. Birkie'nin bu duruma canı çok sıkılır. İleri yaştaki annesi için telaşlanır. Doksan yaşındaki annesi için olumsuz düşünmek istemez. Annesinin yanı başında iyi olmasını bekler. Annesinin yaşından dolayı ölüm korkusuna kapılır. Birkie, annesinin ölme ihtimalinden korkar. Herkes bir gün ölecektir ama yine de o, buna hazır değildir. Birkie, geçmişe bir özlem duyar ve bu olumsuz düşüncenin etkisinden kurtulmak için kendini sık sık dışarı atar. Dışarıda geçmiş günleri hatırlar. Çocukluğunun bahçesi şimdinin otoparkı halindedir. Her yanı bina ve beton sarar.

Birkie'nin annesi hayattadır ve Alzheimer hastasıdır. Yazar, babasını kanser hastalığından dolayı kaybeder.

2.1.1. Gençliği

Atilla Birkiye, dokuz buçuk yaşlarındayken ailesi Bakırköy'e taşınır. Yazar, Bakırköy Lisesinde okur. Bakırköy Parkları, Birkiye'nin gençlik yıllarını geçirdiği önemli mekânlardır. Bunlardan biri Bakırköy ilçesine bağlı Yeşilköy'de yer alan Röne Park'tır. Bakırköy Lisesinde okuduğu yıllarda daha çok buraya gelir. Kızlı erkekli gruplar halinde okulu ekerek parkta zaman geçirirler. Gençliğin verdiği ürkeklikle o yıllarda okula yakın olan bu park onlar için buluşma yeri olur:

Parklar güzeldir, Bakırköy'ünün parkı da güzeldi, çocukluğumun, gençliğimin koşmaca, gezinti alanları... Lise yılları, gençliğimiz, okulu kırmışız, öyle de denirdi, dönem bitmek üzere daha çok bir yılın bıkkınlığı, mayıs sonu olmalı, bazen haziran başı, Bakırköy'ünden güle oynaya yürümüşüz. (Birkiye, 2010, s.37)

Derslerin bitişi ve yazın başlangıcında geldikleri parkta Marmara'nın suları onlar için bir serinlik yeridir. Bakırköy'de yer alan parklar gençliğinde uğradığı mekânlar arasındadır. Birkiye, arkadaşları ile beraber okul hayatına kısa molalar verir. Gençlik duygularının heyecanı içinde zaman geçirir:

Artık dönmek üzereyiz, zaman daralıyor, çıkışta okul kapısında olmalıyız; sigara üstüne sigara tütürtüyoruz (o zamanlar içerdim), özgürüz, parkın, çimenlerine uzanmışız; tam sırası köşeye çekilip, kabaran yüreği açmanın. (Birkiye, 2010, s.37)

Birkiye, okul saatinde okula gitmeyip parkta arkadaşlarıyla eğlenir. Parkta çimenlerde yalnız başına oturan sevgiliye, duygularını açmanın zamanı olduğunu düşünür. Böyle bir anın kaçırılmaması gerekir. Birkiye ve arkadaşları okul çıkış saatine yakın okula döner. Birkiye, lise yıllarında sigara içer. Arkadaş ortamında keyifli zamanlar yaşar. Arkadaş grubu içerisinde istediği gibi hareket eder. Gençliğin verdiği coşkuyla Birkiye de içinde bulunduğu yaşın sorumluluklarını görmezden gelir. Duygularının ve arkadaşlarının yanında vakit geçirmeyi tercih eder.

Bakırköy'ünde yirmi beş yıl oturdum; çocukluğum gençliğim, hani derler ya en heyecanlı yıllar. Şimdiki Bakırköy'ünün kalabalığına alışamam. Park, Kartaltepe Mahallesi'nde, geldiğimizden beri varlığını sürdürüyor. Lisede okuduğum yıllar her sabah okula gelirken ya da dönerken, bazen sevgili arkadaşım Necdet ile bazen tek başıma hep parktan geçerdim. (Birkiye, 2010, s.39)

Birkiye, yirmi beş yıl boyunca Bakırköy'ünde yaşar. Hayatının coşku içerisinde olduğu yıllarını bu semtte geçirir. Semtin şimdiki hâli ile önceki hâli arasında karşılaştırma yapar. Önceki hâlinin sakinliği sebebiyle Bakırköy'ün yaşanılabilir bir yer olduğunu söyler. Şimdiki gibi bir hâlde olsaydı burada kalamayacağını ifade eder.

Kartaltepe Mahallesi'ndeki Kartaltepe Parkı ise lise yıllarında her sabah ve akşam gittiği yerlerden biridir. Bu parkta fazla zaman geçirir:

Z ile buluşurduk; o zamanki deyimle çıkıyorduk. Sanırım çıktığım ilk kızdı. Bir süre parkta gezinir, bir bankta otururduk. Ne kadar az! Çünkü okul sonrasındır, en fazla on beş-yirmi, bilemediniz yarım saatiniz vardır; annesi 'neredeydin' diye soracaktır. (Birkiye, 2010, s.41)

Birkiye adını vermediği bir kız arkadaşı ile bu parkta buluşur. Bu kız, buluştuğu ilk sevgilisi olarak anlatır. Çıktığı kız arkadaşı ile çoğunlukla okul sonrası bir bankta oturur.

Anneme giderken, bazen banliyö trenine biniyorum, her ne kadar eski ve çok kirliyse de anıları tazeliyorum yol boyu ve Yeni Mahalle İstasyonu'nda iniyorum, hâlâ sakın. Ağaçlar büyümüş, kocaman, çiçekler, yine banklar... (Birkiye, 2010, s.41)

Birkiye, Bakırköy'ünden taşınsa da orada yaşayan annesini sık sık ziyarete gider. Annesini ziyarete gittiği esnada geçmişi hatırlar. Geçmişi yeniden yaşamak ister, anılarını yeniden canlandırır. Bakırköy ne kadar değişmiş olsa da onda ayrı bir yere sahiptir. Her gelişinde gençlik yıllarını hatırlar.

Birkiye, Ocak 2002 yılında İş Sanat'taki 'Şiir Dinleti'lerine Ahmet Muhip Dıranas ile başlar. Dinletin metnini oluştururken sonbaharda bir park atmosferi düşünür. Dinletide ilham aldığı yer gençliğinin parkı olan Kartaltepe Parkı'dır. Birkiye'nin kendi tabiriyle burası "Yaşlanmayan parkım." dır. (Birkiye, 2010, s.41)

2.1.3. Evliliği

Atilla Birkiye aslında genç yaşta evlenme taraftarı değildir. Hatta çok yakın olmadığı bir arkadaşının genç yaşta evlenmesini doğru bulmaz:

Lise son sınıf olmalı, okul yeni kapanmış tatile girmişiz, işte o yaz; mahalleden dört kafadar Galata'ya gelmiştik: Selçuk, Nihat, Fatih ve ben. Gelme nedenimiz inanılmaz derecede absürddü. (Birkiye, 2010, s.97)

Birkiye lisenin son yılında okulun kapanış zamanında arkadaşları ile Galata'ya gelir. Mahallede top oynarken tanıştıkları bir arkadaşlarının düğününe katılırlar. Birkiye, bu yaş için erken bir evlilik olduğunu düşünür. İnsanların erken yaşta evlenmeleri ona yanlış gelir.

Birkiye 23 yaşında, 1978 yılında Meriç Taştan ile evlenir. 1981 yılında bu evlikten oğlu Umut Arda dünyaya gelir. Atilla Birkiye'nin evliliği 1990'da sona erer ve

Birkiye, bu evliliğin ardından bir daha evlenmez. Birkiye, 1994-2001 yılları arasında oğluyla birlikte yaşar daha sonrasında ise oğlu kendi hayatını kurarak evden ayrılır ve şu an reklam filmleri çekip, yönetmen olarak hayatını devam ettirmektedir. (Atilla Birkiye, Kişisel görüşme, 19 Ağustos 2024)

Oğlumu okul servisine koymuşum, İstinyeli günler, baba-oğul, bir yaşamı yeniden kuruyoruz. İkimiz de pek şikâyetçi değiliz. (Birkiye, 2010, s.134)

Birkiye kırklı yaşların başında oğlu ile birlikte İstinye'ye taşınır. İstinye'de yeni bir düzen kurarlar. Baba-oğul burada yaşarlar.

2.1.4. Eğitim, iş ve yayın hayatı

Atilla Birkiye, 1974 yılında Bakırköy Lisesinden mezun olur. O yıl üniversiteyi kazanamayan Birkiye, bir reklam şirketinde prodüksiyon asistanı olarak çalışmaya başlar. Bir yıl sonra annesinin fen bilimlerine yönlendirmesi üzerine İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Jeoloji Bölümünü kazanır. Hem bölümü sevmediği için hem de siyasetle ilgilendiği için dersleri takip edemez. Siyaset, dönemin koşulları, bulunduğu ortam, Marksizm'le tanışma onu başka bir dünyaya yöneltir. Toplumun içerisinde bulunduğu buhranlı dönemler kendisinin yakın çevresine de sirayet eder. Yaşanılan siyasi olaylar onun da hayata bakışını değiştirir. (Atilla Birkiye, Kişisel görüşme, 19 Ağustos 2024)

Sinemaya olan tutkusuyla bu dönemde kısa metrajlı belgesel filmler çeker. 1978 yılında Cağaloğlu'na gelerek *Konuk Yayınları*'nda düzeltmen olarak çalışır. Birkiye, 1979'da tekrar sınava girerek İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünü kazanır. 1983 yılında İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümünü tamamlar. 1986'da aynı bölümde yüksek lisans öğrenimine başlar. Hayatın zorlukları ve sorumlulukları karşısında tezini tamamlayamaz. Bu nedenle yüksek lisans eğitimi derslerle sınırlı kalır. (Atilla Birkiye, Kişisel görüşme, 19 Ağustos 2024)

Birkiye'nin, 1978'in Ekim ayında henüz 23 yaşındayken, *Sanat Emeği* dergisinde ilk yazısı yayımlanır.¹ Bu derginin tam adı *Devrimci Savaşında Sanat Emeği*'dir. Bu ilk yazı 2. cilt ve 8. sayıdadır. Derginin sahibi H. Barış Pirhasan, yönetmeni A. Turgay Fişekçi'dir. *Sanat Emeği*, Asım Bezirci, Ataol Behramoğlu, Tan Oral gibi dönemin önemli yazarlarının toplandığı 40/50 sayfalık yoğun içerikli bir

¹ NOT: Atilla Birkiye'nin *Devrimci Savaşında Sanat Emeği* dergisinin 1978 Ekim, 2.cilt, 8.sayısında çıkan ilk yazısı, dergi kapağı ile beraber ekler bölümünde verilmiştir.

dergidir. 23 yaşındaki genç Atilla'nın burada yazısının çıkması önemlidir. Bu ilk yazı *Konuk Yayınları*'ndan çıkan *Sosyalizm ve Kültür* adlı bir kitabın iki sayfalık bir tanıtımıdır. Kitap SSCB Sanat Tarihi Enstitüsü tarafından yazılmış, Ş. Salma tarafından çevrilerek Ağustos 1978 tarihinde yayımlanır. Birkiye, kitaptan alıntılar da yaparak kitabı tanıtır ve bu yazı ile ömür boyu sürecektir olan yazı hayatına ilk adımı atar. (Sanat Emeği, 2.C. S.8)

Atilla Birkiye, 1982'de *Yazko*'da düzeltmen olarak çalışmaya başlar, kısa bir süre sonra ise yayın yönetmenliğini Memet Fuat'ın yaptığı *Yazko Edebiyat*'ın yazı kuruluna girer. Burada hem yazılarını yazmış hem de derginin kitap bölümlerini hazırlamaya başlar. Daha sonra ise kurumun dergileri olan *Yazko Çeviri ve Somut*'ta yazılarını yazmaya devam eder. 1983'te bir taraftan Selahattin Hilav'ın yönettiği *Yazko Felsefe Kitapları* dizisinin sekreterliğini yürütür bir taraftan da *Varlık* dergisinin yazı kurulunda bulunur.

Birkiye, 1984 yılında *Yazko*'dan ayrılarak, arkadaşlarıyla birlikte *Günümüzde Kitaplar* dergisini çıkarır. Dergide yayın yönetmeni olan Birkiye, arkadaşlarıyla birlikte *Birim Yayınları*'nı kurar ancak dergi ve yayınevi uzun soluklu olmaz. Daha sonrasında ise *Kavram Yayınları*'nı kurar ve 1990'da buradan ayrılır. (Çetinkaya, 2022, s.2)

1986'da askere giden Birkiye, geldikten sonra 1988 yılından itibaren birçok yayınevinde redaktör, düzeltmen, yayın danışmanı olarak çalışmıştır. 1989 yılında dört sayı çıkan *Kavram* dergisinin yayın yönetmenliğini yapan Birkiye, 1989-1990 yıllarında Türkiye Yazarlar Sendikası'nın iki dönem genel sekreterliğinde ve 1991-1992 yıllarında PEN Yazarlar Derneği yönetim kurulu üyeliğinde bulunmuştur. Aynı yıllar içerisinde TRT ve BRT (İstanbul Büyükşehir) televizyonlarında danışmanlık yapıp, kültür programları hazırlayıp sunmuştur. TRT'de 1992 yılında "Yirmibeşinci Kare" programının danışmanlığını; BRT'de 1993 yılında "Bir Kitap" adlı programın sunuculuğunu yapmıştır. (Yalçın, 2010, s.233)

1995-1996 yıllarında İstanbul Devlet Operası'nca sahnelenen şiir ile şarkıyı bir araya getiren "Düşten de Güzel" başlıklı gösterinin metnini hazırlar. Aynı yıllarda TRT'de gösterilen "Yaz Evi" adlı dizinin son 28 bölümünü yazar. 1997'de "Anlat Şehrazat" adlı müzikali *Binbir Gece Masaları*'ndan abisi Mehmet Birkiye ile uyarlar. Daha sonra *Anlat Şehrazat* adıyla kitaplaşan müzikalin liriklerini yazar.

Atilla Birkiye, 1999-2020 yılları arasında lise sonrası özel sanat okulları ile üniversitelerin lisans ve yüksek lisans programlarında kültür, edebiyat, sanat, estetik konularına ilişkin dersler vermiştir. 2007-2012 yılları arasında ise "Fikir babası"

olduğunu söylediği Özgür Edebiyat dergisinin yayın kurulunda yer almıştır. Birkiye, 2008-2011 yılları arasında şiir ve metinlerinden oluşturduğu, Vedat Sakman'ın şarkılarının da yer aldığı “Yanıtsız Mektuplar da Hicran” adlı gösteri ile Cemal Süreya'nın şiirlerinden ve mektuplarından seçtiği “Üstü Kalsın” adlı gösteriyi hazırlayarak, sahneye uyarlamıştır. (Çetinkaya, 2022, s.3)

Atilla Birkiye, 2002 yılından itibaren İş Sanat'ta Serdar Yalçın ve Mehmet Birkiye'nin bulunduğu yaratıcı ekipte yer alarak, şiir-hikâye dinletilerinin metinlerini düzenler. Ayrıca Vedat Sakman, Metin Belgin ve Hakan Gerçek'in katıldığı, çeşitli şehirlerin belediye kültür merkezlerinde şiir dinletileri hazırlayıp sahneye uyarlar.²(https://www.tiyatrodunyasi.com/tyatro_detay.asp?oyunid=509.)

Birkiye, *Yazko Edebiyat, Varlık, Yazko Çeviri, Somut, Dünya, Dünya Kitap Eki, Gösteri, Cumhuriyet, Cumhuriyet Kitap Eki, Radikal Kitap Eki, Kaçak Yayın, E, Referans, Özgür Edebiyat, Notos, Sincan İstasyonu, Mühür* gibi çeşitli dergi ve gazetelerde; internet sitelerinde yazılar yazar. *1983/84 yıllarında Yazko Felsefe Kitap* dizisinin sekreterliği yapar. *1984 yılında Günümüzde Kitaplar, 1989 yılında Kavram* dergilerinin yönetimini üstlenir.

1989/1990 yıllarında iki dönem Türkiye Yazarlar Sendikası Genel Sekreterliğinde bulunur; 1991/1992 yıllarında da PEN Yazarlar Derneği yönetim kurulu üyeliği yapar.

2004 yılında kendisinin yazmış olduğu “*Gümüşsuyu Papatyalar*” isimli tek kişilik oyunu sahneler. *Cumhuriyet* gazetesinde *Işıldak ve Yelpaze* (1994-2001); *Referans* gazetesinde de *Kalemin Ucu* (2004-2008) başlığıyla köşe yazarlığı yapar. Lise sonrası özel okullarda, Haliç Üniversitesi Konservatuvarı Tiyatro Bölümünde (2002/04) kültür dersleri; İstanbul Bahçeşehir Üniversitesi İletişim Fakültesinde Türk Dili ve Edebiyatı ile kültür dersleri verir (2006-2010). Tiyatrogerçek'in Oyunculuk Atölyesinde Şiir ve Dramatik Edebiyat dersini verir. Çeşitli özel üniversitelerde, özel sanat okullarında, kültür, sanat, edebiyat, estetik konuları üzerine çeşitli dersler vermeye devam etmektedir. (<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/birkiye-atilla.>)

Birkiye, edebiyat dünyasına kitap tanıtım yazılarıyla adım atar. Daha sonra edebiyatın farklı türlerinde eserler verir. Edebiyatın yanı sıra televizyon programcılığı,

² Tiyatrogerçek tarafından sahnelenen, Cemal Süreya'nın şiirlerinden ve bazı düzyazı metinlerinden oluşan, müziğin şiirlere eşlik ettiği tek perdelik bir gösterinin afiş ekler bölümüne alınmıştır.

köşe yazarlığı, üniversitelerde hocalık, müzikal oyun yazarlığı gibi birçok alanda çalışmalar yürütür. Halen bu çalışmalara devam etmektedir.

2.1.5. Aşk hayatı

Atilla Birkiye, birçok kadın ile arkadaşlık, dostluk ve aşk yaşar. Birkiye, kadınlara karşı duyarlıdır. Özellikle kültürlü, okuyan, entelektüel kadınlara ilgi duyar. Kadın arkadaşları ile hayattan, edebiyattan, sanattan konuşmayı sever. Hayatındaki önemli mekânlara kadın arkadaşları ile gitmekten, buralarda saatlerce sohbet etmekten zevk alır. Kadınlar bazen onun için iyi bir dost, bazen arkadaş, bazen de sevgilidir.

Kadınların metalaştırılmasına eleştirel bir tavırla yaklaşır. Kadınların küçük, eksik, hor görülmesini kabul etmez. Kadın toplumda hak ettiği konumda değildir. Çoğunlukla sinemada, televizyonda, basında, mizahta cinsellik için bir araç olarak kullanılır. Başka kesimlerde ise baskı altında tutularak kontrol edilmeye çalışılır. Kadına hiçbir şekilde söz hakkı verilmez. Bir yandan bastırılan, öte yanda çıkarlar için kullanılan kadın vardır. Kadının varlığını, anlamını, değerini bilen kişilerin az olmasını eleştirir. Birkiye, kadın hakları konusunda hassas davranır. Kadınların da okutulup, eğitilmesi gerektiğini ve iş dünyasında yerlerini almalarını ister. Kadın pasif, sadece evinde oturup çocuk bakan ikinci sınıf insan değildir. (Atilla Birkiye, Kişisel görüşme, 19 Ağustos 2024)

Birkiye'nin A ismi ile belirttiği kadın otuzlu yıllarında ilgi duyduğu ve hoşlandığı bir arkadaşdır:

A ile konuşurken birden yirmi yılı aşkın bir süredir bir kadınla Bakırköy'ünde hiçbir biçimde buluşmadığımı anımsıyorum. Ne bir kahve ne bir içki. Ne kafe ne pastane! Kadın bir yana, kimseyle buluşmamıştım o güne kadar. (Birkiye, 2010, s.45)

Uzun bir süre kimse ile görüşmemiş olması kendinde şaşkınlık uyandırır da A'nın onu Basad Cafe'ye davet etmesi Birkiye'yi memnun eder. Aşklarını hatırlar, çocuk gibi heyecanlanır:

Birkiye âşık olduğu kişiden beklediği aşkı bulamaz. Karşılıksız bir aşk yaşar. Birkiye'ye göre bu aşkı böylesine derin, anlamlı ve yoğun kılan unsur karşılıksız olmasıdır. Karşılıksız aşk, kendisini yoğun bir şekilde hissettirir. Aşka, karşı konulamaz bir istek duyulur. Karşılıksız aşk Birkiye'nin yazma hayatına da yansır. Bu aşkın sonucunda deneme kitabı olan *Bir Aşk Denemesi*'ni kaleme alır. Kadınlar, aşk, cinsellik

Birkiye'nin sanatında önemli rol oynar. Birkiye, sevdiği, tanıdığı, âşık olduğu kadınları eserlerinde işler.

Birkiye kendine: “Böyle bir durum kime nasıl açıklanabilir veya ifade edilebilir?” şeklinde sorular sorar. Reddedilen bu aşk daha sonra bir sevgiye dönüşür. Aralarında bir arkadaşlık ve dostluk ilişkisi başlar. Birkiye'den kaçan, ondan uzak duran F isimli kişi bu durumu anlar ve ileriki zamanlarda Birkiye'ye yakınlaşır. Bunun yerine yıllarca süren bir arkadaşlık ve dostluk kurarlar.

Birkiye'nin aşkları arasında TS olarak adlandırdığı bir kadın daha vardır. TS ile Kalamış'ta buluşurlar:

Birkiye'yi ütöpik olarak etkileyen bir de ZN isimli kadın vardır. Birkiye'nin arkadaşları uzun uzun ZN isimli bir kadından bahseder, onun güzelliğini, zekasını, zarafetini överler. Bu durum, Birkiye'de merak ve ilgi uyandırır ama Birkiye, uzun süre ZN ile tanışamaz. Kadını görmeden ve tanımadan ona şiirler, yazılar yazar:

ZN oturmuş bizi bekliyor. Beni ve bir başka arkadaşımızı ki onun aracılığıyla tanımıştım ZN'yi. 2003'te yayınlanan Yanıtsız Mektuplar da Hicran adlı şiir ile düzyazının iç içe geçtiği kitabımı ona yazmıştım. Aslında ondan esinlenmiştim demek daha mı doğru? Sevgili dostum Cem Erciyes'in tanımıyla “imarjınatif” bir aşktı. Evet öyleydi, ZN'yi kitap bitene kadar görmemişim. Bir şekilde -ortak arkadaşlarımız sayesinde- onun zarıflığını, inceliğini duymuş, sanki Binbir Gece Masalları'ndaki aşklar gibi, kendi kendime yaşamıştım. (Birkiye, 2010, s.98)

Birkiye, ZN isimli kişi ile buluşacakları yere gelir. Ortak arkadaşları aracılığıyla kadınla tanışır. Kadını hiç görmeden, nazım-nesir karışık şekilde olan *Hicran* isimli şiir kitabını onun için yazar. Şiir kitabını yazma nedeni o âna kadar görmediği bir kadındır. Arkadaşlarının kadın hakkında söylediklerinin etkisinde kalarak şiirlerini kaleme alır. Şiir kitabındaki şiirlerinin öznesi olan kadının bu durumdan haberi yoktur. Birkiye hiç görmeden, tanımadan, bir defa olsun konuşmadan bir kadın için şiirler yazar. Birkiye, ZN'ye elektronik mektuplar yazar, ZN bunların birkaçı dışında cevap vermez.

Birkiye ayrılık acısını tadar. Kendisi “Gülü seven dikenine katlanır.” ifadesi ile bu durumu anlatır. Ona göre Attila İlhan'ın da dediği gibi “ayrılık da sevdaya dahil çünkü ayrılanlar hâlâ sevgili” dir. Birkiye yüreğindeki aşk acısıyla aşkına devam eder. Ayrılığın da sevdada bir yer vardır. Birkiye için ayrılık aşkının bitişini göstermez. (Birkiye, 2010, s.124)

Birkiye, inişli çıkışlı aşk ve sevgi dolu hayatından sonra Meral ile birlikte olur. Birkiye'nin Meral ile ilişkisi Temmuz 2017'de başlar. Korona günlerini Meral ile birlikte geçirirler. Korona sürecinde de aynı evde yaşarlar. Birçok sıkıntıya beraber göğüs gererler. Yazarla yapılan röportajda da ilişkilerinin hâlâ devam ettiğini belirtir. (Atilla Birkiye, Kişisel görüşme, 19 Ağustos 2024)

Atilla Birkiye, erken yaşlarda kadınlara ilgi duymaya başlar. Gençlik yıllarında sevgililer edinir, onlarla okula yakın parklarda buluşur. Kadınlar, Birkiye'nin hayatında ve eserlerinde önemli bir role sahiptir. Birkiye'nin Meral Işık ile 2017 yılında başlayan ve hâlen devam eden bir beraberliği vardır.

2.1.6. Arkadaşları ve çevresi

Atilla Birkiye, genç yaşından itibaren gazete ve dergilerde çalıştığı için zamanla kültür, edebiyat ve sanatçılar arasında bir çevresi oluşur. Bunlardan en çok sevdiği ve etkilendiği yazarlardan biri Onat Kutlar'dır:

Pierre Loti denince ilk akla gelen Onat Kutlar oluyor. Yazarlığımı etkilemiştir; özellikle de *Yeter ki Kararmasın ve Bahar İsyancıdır* kitaplarıyla. Onat Ağbi'ye ara sıra uğrar, sohbetin belini sade Türk kahvesiyle kırardık. Bir yazısında, yılın ilk sabahında Pierre Loti'de kahve içmenin ayrıcalığından söz etmişti ve o yılın ilk sabahı orada olacağını, bir anlamda okurları "çağırma" biçiminde yazmıştı. Ne var ki The Marmara Otel'i'nin giriş katındaki pastanesinde 30 Aralık 1994'te patlayan bomba, on iki gün sonra Onat Kutlar'ı bizden almıştı. (Birkiye, 2010, s.29)

Onat Kutlar, bir yazısında Eyüp semtinde yer alan Pierre Loti'den söz eder ve yeni bir yılın başlangıcında okurları ile burada buluşmak ister. Bunu da bir gelenek haline getirmeyi amaçlar. Ancak 1994 yılında yaşanan patlamadan sonra Onat Kutlar hayatını kaybeder. Kutlar, Birkiye'den yaş olarak büyüktür ve onun hayatında unutulmayan bir iz bırakır. Birkiye, Onat Kutlar'ın kendisindeki yerini her zaman hatırlar. Yaşamına ve yazarlık hayatına etkisini unutmaz.

Onat Kutlar'ın vefatından sonra Birkiye, okurlarına bir çağrı yapar. Yılın ilk günü okurları ile Pierre Loti'de buluşur. Birkiye'nin tanıdığı Zeki ve Ayşe Coşkun kendisini alır, birlikte Pierre Loti'ye giderler. Birkiye'nin yaptığı çağrı üzerine herkes Pierre Loti'ye *Cumhuriyet* gazetesi ile gelir. Birkiye'nin vermek istediği mesaj okuyucular tarafından anlaşılır. Bu buluşmaya Birkiye'nin yakın arkadaşı Buket Uzuner de katılır. Birkiye, Uzuner'in de bu buluşmaya dâhil olmasından memnundur.

Bir yıl sonra, düzenli yazdığım Cumhuriyet gazetesinde, okurlara böyle bir çağrı yapmışım. Yılın ilk günü Pierre Loti’de buluşalım diye. Zeki Coşkun ve eşi Ayşe Coşkun beni arabalarına alıp götürmüşlerdi. Pierre Loti’ye çıkarken, mahalle araları, sanırım birtakım kazı çalışmaları vardı ki bu kazılar İstanbul’da hiç bitmez, bizi bunaltmıştı. Özellikle de direksiyondaki Zeki’yi. Kahveye geldiğimizde, benim çağrım işe yaramıştı. Çünkü gelenlerin çoğunun elinde Cumhuriyet vardı. Yazar dostum, arkadaşım Buket Uzuner de gelmişti. Buket’i çok iyi anımsıyorum. Yanılmıyorsam, sevgili arkadaşım yazar Mario Levi de oradaydı. (Birkiye, 2010, s.29)

Birkiye, İstanbul Moda’da yazar arkadaşları ile buluşur. Sık aralıklarla olmasa da özellikle üç arkadaş burada toplanır ve sohbet ederler. Moda, Birkiye’nin gezdiği, arkadaşları ile görüştüğü yerler arasındadır. Burada aralarında çeşitli edebiyat ve sanat konuşmaları geçer:

Gelelim (Moda) Teras’a. İlk kez EA ile geliyorum. Bir sabah o bana buluşma saati ve yeri veriyor. Ben daha çok İstanbul’un Avrupa yakasından sorumluyum! Aslında çocukluğumda çok gelirdim annem ile. Moda ve Bahariye. Ağbim Kadıköy Maarif’te okurdu. (Birkiye, 2010, s.59)

Birkiye Moda Teras denilen mekânda EA dediği kişi ile buluşur. EA ile tanıştıklarında EA henüz yirmi iki, yirmi üç yaşlarındadır. Bu buluşma arkadaşça bir buluşmadır. EA ile aralarında mesleki açıdan bir yakınlık vardır. EA ile olan dostluk ve arkadaşlıkları daima sürer. Birkiye’nin bu mekâna gelmesinin yanında kendisi daha çok Avrupa yakasını iyi bilir. Kadıköy, Moda, Bahariye taraflarına ise daha çok çocukluk yıllarında gelir. Annesi ile birlikte geldiği çocukluk yıllarından bu mekânları hatırlar ve bilir. Birkiye’nin abisi de Kadıköy Maarif’te okuduğu için bu semte gelir. Birkiye çeşitli sebeplerle farklı zamanlarda bu bölgede kafelerde oturur.

Birkiye, Emirgan Kahvesi’ne üniversite yıllarında uğrar. Boğaz’ın karşısında çayını yudumlar. Halide Edip burayı *Âkile Hanım Sokağı* isimli eserinde anlatır.

Zaman zaman öğrencilerimle ders yaptığım bir mekân, eskiden bir-iki etkinlik (toplantı) de yapmıştık. (Birkiye, 2010, s.81)

Birkiye, öğrencileri ile zaman zaman Tevfik Fikret Müzesi’ne de gelir. Derslerini bazen burada işler. Boğaz’ın incisi olan Aşıyan Tepesi derslerine farklı bir hava katar. Öğrencileri ile farklı atmosferlerde ders işlemeyi faydalı bulur. Boğaz’ın maviliği içinde düşüncelere dalar, geçmişte yaşadıklarını düşünür. Adının gizli olduğu, kimselerin bilmediği, varlığından kimseye söz edilmeyen kadınlar bu manzarada

hatırlanır. Karşılıksız aşkların kendisindeki izlenimleri derindir. Boğaz'ın büyüğü bu melankoliyi arttırır:

Son romanım *İstanbul'da Aşktan İkmale Kalanlar* burada tasarlandı. O öğle tatillerinde notlarımı aldım; zaman zaman araya giren başka notlar da oldu ki bunlar korsan notlardı ve daha çok oturduğum yerden gördüklerimi içeriyordu. (Birkiye, 2010, s.90)

Birkiye, Beşiktaş sahilinde yapılan rıhtımın en ucundaki Sahil Rest Cafe'ye de sık sık gelir ve burada vakit geçirir. Bahçeşehir Üniversitesinde ders verdiği dönemde çoğunlukla burada oturur. Mola zamanlarını burada değerlendirir. Bazen öğrencileri ile bu kafede toplanır ve çeşitli sohbetler yapar. Boğaz'ın maviliği, kafenin filtre kahvesi ve tulum peynirli sandviçi yazarı buraya müptela hâline getirmiştir. Yazar bu civarda olduğunda zamanını bu mekânda geçirmekten keyif alır. *İstanbul'da Aşktan İkmale Kalanlar* isimli romanını da burada tasarlar. Derslerden kalan zamanlarda geldiği kafede romanı ile ilgili notlar alır.

Birkiye, Beltur Büfe'de dostu, yazar ve şair Zafer Şenocak ile buluşur:

Şimdi Türkçe de yazıyor; yalnız Almanya'da değil Amerika'da ve Avrupa'da da kitapları çevriliyor, yayınlanıyor. Zafer ile edebiyatın günümüzdeki durumundan konuşmuştuk; hatta Beşir Fuad'ı anlatmıştım, ilk kez duymasına şaşırmadım; çünkü Zafer her ne kadar uzaklarda da olsa unutturulmuş bir yazardır. Beşir Fuad; güzel bir sohbetti. (Birkiye, 2010, s.95)

Yazarın arkadaşı küçük yaşlarda Almanya'ya gider. Şenocak, edebiyata Almanca yazarak başlar. Eserleri yalnızca Almanya'da ve Türkiye'de değil, Amerika ve Avrupa'nın farklı ülkelerinde de yayımlanır. Beşir Fuad hakkında geçen konuşmada Şenocak bu isme yabancıdır. Birkiye, Şenocak'a Türk edebiyatını tanıtır.

Birkiye'nin halası, yazarın çocukluk yıllarında Galata yakınında Şişhane'ye doğru gidilen bu yolda bir evde oturur. Halasının evi çoğunlukla çocukluğunda geldikleri bir yerdir. Bu bakımdan Birkiye Galata'ya aşinadır:

Bir zamanlar, ders verdiğim sertifika programlı sanat-iletişim okulu, Galata Kulesi'ne bakan binalardan birine taşınmıştı; evden yürüyerek gelmek büyük bir keyifti. Ders vermek de öyle. (Birkiye, 2010, s.98)

Birkiye de bir süre Galata yakınlarında oturur. Ders vereceği yere yürüyerek gelmesi kendisine büyük bir mutluluk verir. Birkiye, Galata Kulesi yakınlarında ders verir. Ders verdiği yer, Galata Kulesi manzarasına bakar.

Hayatında gençlerle birlikte olmayı seven yazar için ders vermek bir mutluluk ifade eder. Gençlerle olmaktan, ders vermekten ayrı bir lezzet alır. Bu işi sıkılarak yapmak yerine neşe içinde yapar. Yazar başkalarına bir şeyler vermeyi, onlara bir şeyler öğretmeyi ister. Hayatında yapmaktan mutluluk, sevinç ve tat aldığı işlerle ilgilenir. Eğer bir şeyleri sevmeyerek yapacaksa bunları yerine getirmenin pek bir anlamı olmadığını düşünür. Hayatında değer verdiği, önemli gördüğü şeyler için çalışır, zaman ve emek verir. Kendisine bir şey katmayan, boş işlere emek ve zaman vermek Birkiye için anlamsızdır. O; birbirlerine çok şey katan, kültürlü arkadaşları ile buluşmaktan her zaman zevk alır. Buket Uzuner ve Mario Levi beraber olmaktan, saatlerce konuşmaktan en çok keyif aldığı arkadaşlarının başında gelir:

Buket Uzuner ve Mario Levi ile burada epey bir zaman buluştuk, söyleştik. Sonra Mario bu buluşmalara işinden dolayı katılamadı. Onun her zaman çok işi vardır; ama kalbi hep bizimleydi. Hatta, o zamanlar çıkan Negatif adlı kültür-sanat dergisi bizimle bir söyleşi gerçekleştirecekti; bu toplantıları öğrenmiş ve ilgilenmişlerdi. Ne yazık ki o gün yine Mario'nun işi vardı ve yine gelememişti. Fotoğraflar bunun kanıtıdır... (Birkiye, 2010, s.101)

Birkiye, yakın arkadaş oldukları Buket Uzuner ve Mario Levi ile düzenli olarak buluşur, sohbet ederler. Bu sohbetlerde gittikleri yer Tünel Meydanı'nda yer alan Simit Sarayı'dır. Üç arkadaş burada buluşur dertleşir ve konuşurlar. Bireysel bir buluşmanın yanı sıra hepsinin de üç ortak tutkusu vardır: Edebiyat, yazma ve okuma. Edebiyat, yazma ve okuma üçünün ortak aşkıdır denilebilir. Hepsinin hayatının merkezinde bu üç unsur vardır. Edebiyatın, yazmanın ve okumanın olmadığı bir hayat onlar için düşünülemez. Yaptıkları işin merkezinde bu üç vazgeçilmez unsur vardır. Buluşmalarda arkadaşlık ve dostluğun yanında mesleki bilgi paylaşımı da söz konusudur. Yalnızca şahsi konular hakkında konuşmalar olmaz. Şahsi konuşmalarla birlikte üç arkadaş mesleki deneyimlerini de anlatırlar. Mesleki ve şahsi konular etrafında şekillenen konuşmalarda çoğunlukla gelmeyi aksatan kişi Mario Levi'dir. Birkiye'nin anlatımına göre Levi, her zaman yoğun ve meşguldür. Sürekli çalıştığı için, son zamanlarda buluşmalara katılma fırsatı bulamaz.

Hakan Gerçek ve Sema Öztaş da sık görüştüğü arkadaşlarındandır:

Ara sıra dostum, oyuncu Hakan Gerçek ile buluşuruz; bu daha çok iş buluşması ya da birlikte soluklanmak için kahve, çay vb. içmek, yemek... Bazen de şiir dinletilerindeki yardımcım ve aynı zamanda da sahne ışıkçısı Sema Öztaş ile; hazırlayacağımız dinletiyi en ince ayrıntılarıyla çalışırız. (Birkiye, 2010, s.107)

Birkiye, bazı arkadaşları ile buluşmak için fotoğrafçı Ara Güler ile anılan Ara Kafeye gider. Beraber vakit geçirirler. Bunun yanında şiir dinletileri hazırlayan Birkiye yardımcısı ve sahne ışıkçısı Sema Öztaş ile burada buluşur. Hazırlanan dinletileri ayrıntılı bir şekilde inceler.

Kendi buluşmalarım burada o kadar çok ki, hangi birini anlatayım. Önce bir “güzeliş” buluşmasından söz edeyim. Bu kitabı gerçekleştirme düşüncesi oluştuğunda bir başka durum çıktı ortaya: fotoğrafları kim çekecekti? Yirmi yıldan fazla tanıdığım arkadaşım fotoğrafçı Mehtap Yücel geldi aklıma. (Birkiye, 2010, s.113)

Birkiye *İstanbul’da Âşıklar İçin Buluşma Yerleri* isimli kitabını tasarlar. Kitap için çözmesi gereken bir problem vardır. Kitap için gerekli olan fotoğrafları kim çekecektir? Bunun üzerine yazarın aklına uzun yıllar tanıdığı fotoğrafçı arkadaşı Mehtap Yücel gelir. Birkiye, Mehtap Yücel’i arar ve bir buluşma ayarlar. Mehtap’ı Kaktüs’e davet eder. Birkiye, İstiklal Caddesi’nin eski kafe ve barlarından olan Kaktüs’e gelir. Burada arkadaşı ile buluşur. Kitaba yönelik planladıklarını paylaşır. Birkiye, Mehtap’a kitap için gerekli olacak fotoğrafları hazırlamasını teklif eder. Mehtap bu teklifi kabul eder ve yazarın kitabı için fotoğraflarını çeker. Birkiye, Kaktüs’e bir süre sıklıkla gider. Burası neredeyse Birkiye için önemli bir adres hâlini alır.

Birkiye için önemli mekanlardan biri de Pia’dır:

Pia’nın öteki adı “Sarı Kahve”; bir zamanların çok sık gittiğim, buluşmalarımı, dost sohbetlerini, iş görüşmelerimi gerçekleştirdiğim mekân. Bu, uzun yıllar böyle sürdü. Romanlarıma da girdi. Salı günleri akşamüstü saat beşten sonra masam ayrılırdı. Camlı kapıların ilkinin hemen yanında duran masaydı bu. (Birkiye, 2010, s.122)

Birkiye, Sarı Kahve’ye sürekli gider. Özellikle salı günleri kafenin müdavimleri arasındadır. Burası buluşmalarını, iş görüşmelerini gerçekleştirdiği bir yerdir. Kafe, Birkiye’nin eserlerinde yer alan mekânlar arasındadır. Gerçek hayatta zamanını geçirdiği kafeyi romanına da taşır. Gerçek hayatın izlerini romanın kurmaca dünyasına katar. Kafe sahibi, daimî müşterisi için bir masa ayırır. Birkiye belirli bir saatten sonra sürekli aynı yere gelir ve burada vakit geçirir. Kafe sanatçıların, yazarların, gazetecilerin uğrak yeridir.

İstiklal Caddesi de Birkiye'nin sık geçtiği yerlerden birisidir:

Sabah evden çıkıyorum, o sıralar Akademi İstanbul'da ders veriyorum ve o zamanlar şimdiki gibi kalabalık değil İstiklal Caddesi; yıllar da oldu hani. (Birkiye, 2010, s.127)

Birkiye Akademi İstanbul'da da dersler verir. İstiklal Caddesi'nde yer alan bu mekânın değişiklik gösterdiğini anlatır. Birkiye, sabah evden çıkıp işe geldiği için kalabalığa karışmaz. İleri saatlerde etraf kalabalıklaşır ve bu durum onu rahatsız eder.

Birkiye, İstiklal Caddesi'ndeki Akademi İstanbul'da çalıştığı yıllarda Gümüşsuyu'na taşınır. Burası yazarın kendini bildiği sürece oturmak istediği semttir. Boğaz manzarasına sahip olan bu evinde bir süre kalır. Burada keşfettiği Şarabi isimli bir mekâna müptela olur. On yılı aşkın bir süre buraya gidip gelir. Kendisinin gitmesiyle kalmaz yakın dostlarını da bu mekâna götürür. Herkesin burayı tanımasını ister. Şarabi oldukça hoşuna giden bir yerdir.

Bense masamda, işte tam da bu görüntünün karşısında, yeni kitabıma çalışıyordum. Kim bilir kaçınıcı kez gördüğüm bu görüntü oluşmaya başlayınca, kitabı kesip, yazmak istedim... (Birkiye, 2010, s.145)

Güneş, karşıdan batarken Üsküdar ve Üsküdar'ın evleri kızılılık içindedir. 1 Mayıs günü Üsküdar'ın akşamüstü manzarası yazarın bulunduğu noktadan görünür. Bu manzara karşısında Birkiye, yeni kitabı üzerinde çalışmalar yapar. Manzara karşısında tamamlayamadığı, üzerine çalışamadığı, yarıda bıraktığı bir kitap vardır. Manzara, içinde bulunduğu ortam kitabına odaklanmasını engeller. Yazar devamlı yeni başlangıçlar yapmak zorunda kalır. Güzel manzaralar, Boğaz ve doğa ile bütünleşmiş bir İstanbul, Birkiye'de ayrı bir anlama sahiptir.

Birkiye zaman zaman Bakırköy'de oturan annesini ziyaret eder. Bu vesile ile gençlik yıllarını geçirdiği semtlerde eski hatıralarına döner:

Geçen hafta trenle Küçük Çekmece'ye gittim, sonra Yeşilköy'ü, Yeşilyurt, Bakırköy'ü; anneme uğradım, sonra Cağaloğlu. Kitap için küçük bir tur. Giderken gençliğimin dalgalarını da gördüm... (Birkiye, 2010, s.153)

Birkiye yazın sıcak günlerinde İstanbul'un çeşitli semtlerine gider. Geçmişte yaşadığı yerlere uğrar. Kısa bir geçmiş günler özlemi yaşar. Geçmişini anımsar. Buralarda çocukluğunda ve ilk gençlik yıllarında yaptıklarını hatırlar. Arkadaşları ile gittiği yerleri görür. Annesini gördükten sonra çalıştığı yerlere uğrar. Hazırladığı kitap için kısa bir İstanbul turu yapar.

Atilla Birkiye, zaman zaman yayınevlerinde yöneticilik de yapmıştır. Bu vesileyle pek çok yazar ve şair ile görüşür, onlarla iş ve dostluk ilişkileri kurar:

Özdemir İnce çevirdiği Yevtuşenko'nun şiirlerini getirmiş. Bir dosya da kendi şiirleri. Yayınevi yönetmek güç iş; yazara ne söyleyeceksin, hangi kitapları seçeceksin, nasıl bir yayın politikası inceleyeceksin. Bunlar tek tek sorunlar. Yine de bu sorunların üstesinden geleceğime inanıyorum. (Birkie, 1985, s.9)

Birkie, Özdemir İnce ile tanışmaktan, onun şiirlerini çevirilerini ilk okuyan kişi olmaktan mutludur. Yayınevi çalışmaları, yöneticilikleri kendisine çok şey katar, yeni insanlar ile tanışmasına vesile olur. Dergi çalışmaları da Birkie için önemlidir. Dergiler de yazarın önemli çevrelerindendir:

Bir başka konu: elimin altında yaklaşık on tane dergi var. Ama özgün bir edebiyat dergisi yok. Ne yazık ki, onca emeğim geçtiği, *YAZKO Edebiyat*'ı, etkinliğini yitirdiği, düzensiz çıktığı ve önemlisi, içerik adına çok kötüye gittiği için sayamıyorum. (Birkie, 1985, s.13)

Dergilerle yakından ilgilenen Birkie, her ay çıkan dergilere para ve zaman yetemeyeceği için hepsini alma fırsatı bulamaz. İmkânları el verdiği kadar dergi alır ve okur. Bu kadar çok derginin basılması ona göre doğru değildir. Bunun yanında bazı dergiler, birçok eksikliği içerir. Yazarın elinde birden çok dergi vardır ve bunları değerlendirdiğinde hiçbirinin özgün bir edebiyat dergisi olmadığını ifade eder. Bu durum onun için üzücüdür. Bu kadar fazla dergi sayısının olmasının yanında nitelikli bir edebiyat dergisinden yoksunluk önemli bir problemdir. Kendisinin de çok fazla emeğinin olduğu *Yazko Edebiyat* dergisinin de yeteri kadar iyi olmamasına üzüdür. Yazar ne kadar bu dergiye önceleri emek vermiş olsa da derginin günden güne kötüye giden gidişatı durdurulamaz.

Birkie, 15 Eylül 1984'te çok yorucu bir günün ardından trene biner. Biraz üzgün ve moral bozukluğu içerisinde trenin arka vagonlarından birinde pencere kenarında ayakta bekler. Burada durumdan habersiz bir şekilde gün batımı ile birlikte meydana gelen güzelliği seyrederken birdenbire bir tartışma başlar. Yirmili yaşlarda olan gençler arasında başlayan tartışma bir anda büyür ve kavga çıkar. Bu kavga esnasında iki kişi Birkie'yi sürükler; Birkie'nin elinde bulunan çanta açılır; kâğıtlar ve kitaplar etrafa saçılır. Trenin kapısı açıktır. Birkie, son hızla kapısı açık giden trenin içerisinde yaşanacak faciadan saniyelerle kurtulur. Birkie başına gelen bu talihsiz olayda etrafa saçılan kâğıtlarını, kitaplarını toplar ve yerine geçer. Birkie bu kavga sırasında bin bir güçlkle bulduğu *Gılgamış Destanı* kitabını kaybeder. Birkie bu

durum üzerine toplumdaki gençlerin kötü bir gidişatta olduğunu belirtir. Gençler birbirine tahammül edemeyecek noktadadır. Ne yaptıklarını düşünemez bir hâldedirler. Bir insanın hayatına neredeyse sebep olacaklarını görmezler. Birbirlerine karşı anlayış göstermezler:

Tam o sırada da kendimi, son hızla gitmekte olan trenin açık kapısının önünde buldum. Belki, bir iki saniyelik duraklama, bocalama yüzünden düşebilirdim. Herhalde parçalarımı tek tek toplamak zorunda kalırlardı. Kendimi toparladım, yerdekileri çantama koyduktan sonra eski yerime geçtim. (Birkiye, 1985, s.20)

Birkiye, 26 Eylül 1984 yılında kitap satışlarının kötü olduğunu belirtir. 1984 yazı da Babıali için oldukça kötü geçer. Yayıncılar da şimdiye kadar böyle kötü bir yaz yaşamadıklarını ifade eder. Kitap satışlarının eylül ayında bir canlılık kazanması beklenir ama bu durum gerçekleşmez. Kitap satışının yapılmamasından herkes nasibini alır. Yayıncılar kitap basmaz, dağıtımçılar kitap dağıtmaz, kitapçılar da dağıtımıcılardan almaz. Bir zincirin halkaları gibi birbirine bağlı olan üretim sistemi kitap satışında durma noktasındadır. Birkiye, okuma sevgisi ve okuma alışkanlığının bir türlü insanlara verilemediğini söyler. Kendisi de daha çok yazı ve kitaplarıyla geçindiği için bu durum yazarı da etkiler. Yaklaşık bir ay günlük yazmaya ara veren yazar, ekim ayında da kitap satışlarında bir dalgalanmanın söz konusu olmadığından yakınır. Sonbaharda da kitap satışlarındaki durum yazdan farklı değildir.

Birkiye, 2 Kasım 1984 yılında yazdığı günlüğünde toplumcu gerçekçilerin eserlerinin bir baskı altında olduğunu belirtir. Kendisi de bundan pay almaktadır:

Bakalım toplumcuların kitaplarına daha ne kadar baraj konacak. Milliyet-Sanat, Gösteri, Sanat Olayı vb. ilk örnekleri. Günümüzde Kitaplar'ın bir tavrı yok ama, yine de bu derginin yazı kadrosunda modernistler ağır basıyor. Bu belki de kendiliğinden bir gelişmedir, bilemiyorum. (Birkiye, 1985, s.33)

Dergilerde ve yayıncılıkta bu tavrın net bir şekilde görüldüğünü ifade eder. Toplumcu çizgide kaleme alınmış eserlere yer vermek istenmez. Taraf tutma anlayışı içerisinde, bazı eserlere öncelik verilir. Eserlerin içeriğinden, öneminden ziyade bir sınıfa mensubiyeti ön plana çıkartılır. Toplum arasında görülen sınıf ve kesim ayrımı yazı işlerinde de kendini gösterir. İyi, kaliteli, nitelikli çalışmalar yerine bir grup içinde yer alan kitaplara öncelik verilir. Dergi ve yayıncılıkta demokratik olmayan ve ciddiyetten uzak bir ortam vardır. Birkiye, bu yaşananları olumsuz bir şekilde eleştirir. Yapılanların edebiyat ve sanat hayatına negatif etkisinin olduğunu ifade eder. Yazılarıyla geçinen Birkiye, bu ayrımcılıktan etkilenir ve şikâyet eder.

Birkiye'nin sevdiği, dostum dediği yazarlardan birisi de Kemal Özer'dir:

Kemal Özer'in birkaç aydır yayımlanan şiirleri için geçen Milliyet-Sanat dergisinde (15 Ekim) Cemal Süreya neredeyse şimdi gerçek anlamda şiir yazıyorsun demeye getiriyor. Bu ay *Düşün*'deki şiirini defalarca okudum Kemal Özer'in. Sevdim. Hep sevmişimdir onun şiirini. Onu tanımadan, dost olmadan, bir ağabey gibi sevmeden çok önceleri de sevmiş, beğenmişim. (Birkiye, 1985, s.39)

Birkiye, Kemal Özer'in şiirlerini beğenir. Cemal Süreya'nın onun için söylediklerine katılmaz. *Düşün* dergisinin kasım ayı sayısında yer alan bir şiirini defalarca okuduğunu söyler. Bu şiiri çok sever. Kemal Özer'in şiirlerine ve sanatına olan sevgisi onu tanımadan önceye dayanır. Özer'i tanımadan önce de şiirini nitelikli ve güzel bulur. Sonrasında Özer'i tanır, yakın arkadaş olurlar.

Birkiye özellikle güzel manzaralı kafelerde yazmaktan, okumaktan hoşlanır:

Beşiktaş'ta kıyıda bir kafe, filtre kahvemi şimdi içtim, suyum yudumluyorum.
“*Gümüşsuyu Papatyalar*” ile ilgili bir tanıtım metni yazıyorum. (Birkiye, 2019, s.19)

Birkiye denize doğru oturduğu kafede romanı ile ilgili tanıtım metni kaleme alır. Manzaranın, denizin, dalgaların verdiği duygularla romanı hakkında metin yazar. Gittiği her yerde kendisini ortamdaki soyutlar ve yapmak istediklerine odaklanır. Herkesi ve her şeyi görmezden gelerek yazısını oluşturur. Mekânın verdiği duygular ile zihnindekileri birleştirir.

Bu defter mavi kalemle başladı, sonra siyahla sürdü, şimdi yine maviyle yazılıyor. Bu defter aylar önce oğlumun armağan ettiği bir defter. Orta Avrupa yolculuğunun notları (günce mi demeliyim) burada, bu mavili-siyahlı defterde. Yıllardır Buket'in (Uzuner) armağan defterine yazdım ve onlar bir şekilde kitap oldu. (Birkiye, 2019, s.33)

Atilla Birkiye sanatı, kültürü ve entelektüel kişiliği ile renkli bir şahsiyettir. Özellikle İstanbul'un farklı semtlerinde, ama daha çok boğaz manzaralı kafelerinde oturmaktan ve arkadaşlarıyla buralarda sohbet etmekten hoşlanır. Birkiye, bu mekânlarda birçok eseri için defterine notlar alarak ön hazırlıklar yapar. İstanbul'un mekânları, insanları, sokaklarda gördükleri Birkiye için en güzel ilham kaynaklarıdır.

Birkiye birçok kez hastalanır ve üç defa ameliyat geçirir. Bu ameliyatlarında hem arkadaşı hem de doktoru olan Ahmet Erözenci kendisine yardımcı olur:

Hastane. Şehir Hastanesi, Fındıkzade, bir ameliyat daha, hem de prostat! Bugün de dolunay, bence de ay dişildir. Hastane dediğin sessiz olmalı, bizimki öyle değil. Biraz derme çatma. Gerçi biraz elden geçmiş! Bu odada ikinci kez kalıyorum, bu hastanede ise üçüncü kez. Dört yılda üçüncü ameliyat! Narkoza alıştım. (Birkiye, 2019, s.57)

8 Mart 2012 tarihinde Birkiye bir ameliyat geçirir. Birkiye prostat hastalığından dolayı ameliyat olmak zorunda kalır. Yazar, Fındıkzade Şehir Hastanesinde ameliyat olur. Bu hastanede daha önce üç kez kalır; aynı odada ise iki kez kalır. Son dört yıl içerisinde üç ameliyat geçirir. Narkoza ve ameliyatın gerektirdiği tüm şartlara alıştığını ifade eder. Birkiye, sağlık sorunlarından dolayı karşılaştığı zorlukları çevresinin desteği ile atlatır. Birkiye'nin doktoru olan Ahmet Erözenci, yazarın hem yakın arkadaşı hem de doktorudur. (Birkiye, 2019, s.57)

2.1.7. Gezileri

Atilla Birkiye'nin hayatı İstanbul'da geçer. Ancak toplantılar, konferanslar, programlar sebebiyle İstanbul dışına çıkar. Bazen de yaz aylarında tatile gitmiş ve okuma, yazma çalışmalarını gittiği yerde devam ettirir. Gittiği yerlerde de kısa süreli kalır ve geri döner. 25 Haziran 2003 yılında tatil için Saros'a gider. Yazı Saros'ta yazı geçiren Birkiye, güne yazmayla başlar. Haydar Ergülen'in yazmış olduğu bir yazı da günün başlangıcına dâhil olur. Bu durumu Birkiye mutluluk içinde karşılar.

Sabah. Yine, Ceneviz kalesinin tam karşısında, çakıyla açılmış bir kurşunkalem ve de armağan bir defter. Üstelik bu sabah, Haydar'ın (Ergülen) yazısıyla çiçeklendi. Haydar şiiri şaraba yatırmış. Dün bir vesileyle (minibüsle) kalenin öteki ucundan geçtim. Bir dere ağzı. Yani denizi karşımıza aldığımızda kalenin sol yanında bizim siteye de çıkan yol. Orada birazcık taş kalmış. Bir-iki gün içinde gidip bakacağım son kalan taşlara. (Birkiye, 2019, s.8)

Birkiye'nin okuma-yazma alışkanlığı ve Ergülen'in yazısı keyif verici bir güne vesiledir. Bunun yanında arkadaşı Buket Uzuner'in hediye ettiği defter de onun için

anlamlıdır. Dostları ve en büyük tutkusu olan okuma-yazma, onun güne pozitif başlamasına neden olur. Birkiye hayatta en çok yapmak istedikleri ile meşgul olduğu için onun dünyasında farklı arayışlar söz konusu olmaz. Hayatında sevdiği ve değer verdiği şeylerin olması onun hayata meydan okumasını sağlar. Hayatta geri kalan şeylere sırtını dönmeye neden olur. Onun için okuma, yazma ve birkaç iyi dost bu hayatın şifresidir.

2008 yılında Almanya’da bir toplantı yapılır ve Birkiye de bu toplantıya davet edilir. Birkiye toplantı için çağırıldığı Almanya’ya gider:

Yıllar sonra uçaktaydım! Metin Celâl’in ketenpereye getirmesiyle Berlin’deki toplantıya gidiyorum, uçuyorum! Yanımda Mahir Öztaş. Uçakta toplantı için gidenler çok. ... Kendimi kırk yıllık Berlinli gibi duyumsuyorum. Bu arada Menekşe Toprak, Zafer Şenocak ve Selim Yalçiner ile tanışıyoruz. Gültekin Emre de geliyor. (Birkiye, 2019, s.25)

5 Eylül 2008 yılında yıllar sonra uçağa biner. Yurt dışı seyahatini yapar. Birkiye, Berlin’de yapılacak toplantıya katılır. Birkiye buraya davet edilmekten memnundur. Toplantı için Berlin’e giden çok sayıda kişi vardır. Davetliler otele geldikten bir süre sonra şiir üzerinde konuşmalar başlar. Toplantıda tanıştığı birçok kişi olur. Onun için güzel, verimli, keyifli bir toplantı olur. Bol bol şiir, edebiyat, sanat konuşulur. Yeni yazarlarla tanışılır. Birkiye Berlin’i sever, benimser. Burada yıllarca yaşamış biri gibi şehre karşı bir aidiyet hisseder.

... Kıbrıs’ı tabii ki kuzey kesimini saymazsak Türkiye’nin dışında gördüğüm ikinci şehir, ayrıca Kıta Avrupası’nda gördüğüm ilk şehir Berlin (Daha önce Londra)! (Birkiye, 2019, s.26)

Türkiye haricinde Kıbrıs’tan sonra Birkiye’nin gittiği ikinci yer Berlin olur. Birkiye Berlin’den önce Avrupa’yı gezmemiştir. Bu bölgede ilk gördüğü yer, Berlin’dir. Berlin’den önce Londra’ya gitmiştir ama şimdiki gezisi Avrupa’ya yaptığı bir gezidir.

7 Eylül 2008’de Birkiye, Mahir Öztaş ile birlikte Berlin’den ayrılır. Beraber trenle Prag’a giderler. Almanya’da toplantıya katılan grup, İstanbul’a dönüş yaparken Birkiye ve Mahir Öztaş başka bir ülkeye yolculuk ederler. Prag’da bir otele yerleşirler. Yer değişikliği yapmaktan hoşlanmayan Birkiye burada uyuyamaz. Farklı bir ortama ve eşyalara anında alışamaz. Her şey ona yabancı gelir. Yazar, bu durumu kendisiyle alakalı görür. Bu nesnelerle veya ortamla ilgili bir şey değildir. Yazara ait olan nesneler dışında her şey, bir yabancılık ifade eder:

Prag’ı keşfe çıkıyoruz, önce yeni şehir, ardından eski şehir, Charles (Karel) Köprüsü, Prag Kalesi, hangi birini anlatmalı, sokaklar, caddeler mimarî eserlerle dolu. Burada her “şey” bir şey! (Birkie, 2019, s.27)

Birkie ve Mahir Öztaş, ertesi gün Prag gezisine çıkar. Prag’ın her köşesini gezerler. Şehre dair her bilgiyi öğrenmek ve her mekânı görmek isterler. Karış karış etraflı dolaşırlar. Birkie şehre özgü çorbayı içer, yemekler yer. Kafka Müzesi’ne giden yazar burayı etkileyici bulur. Birkie, bu şehirde Kafka’nın *Ceza Kolonisi’ni* okumaya başlar. Bu yazarın kitabı ikinci okuyuşudur. İlk okuduğu zamanlar gençlik dönemlerindedir. Birkie şehirde yer alan parklarda huzur içinde dolaşır:

Yağmur, Prag’da yağmur. Kaldığım otelin (merkezin birazcık dışında) arkasındaki bir kilisenin önündeki parkta oturuyorum, İstanbul’da en sevdiğim mekânlardan Sultanahmet Parkı’ndan bile huzurlu. (Birkie, 2019, s.28)

Birkie’nin en büyük aşkı İstanbul’dur. İstanbul, onda ayrı bir yere sahiptir. İstanbul’daki Sultanahmet Parkı, en sevdiği yer olmasına rağmen Prag’da kilisenin önündeki park ona daha huzurlu ve sakin gelir. Buradaki hava ve sakinlik onu huzurlu hissettirir. Birkie, Prag’a hayran kalmıştır.

Sonra tren ve Budapeşte. Uzun ve yorucu bir yolculuk, ne var ki dönüş Berlin’e olduğu için daha güç geçecek. Neyse ki pulmanda geliyoruz, daha rahat. 22.30’da oteli bulup, kendimizi dışarı atıyoruz. Buğulu güzel aklımda, şu İngilizceyi artık halletmeliyim... (Birkie, 2019, s.29)

Birkie ve Mahir Öztaş 11 Eylül 2008’de Budapeşte’ye doğru hareket ederler. Sabah gittikleri istasyondan tren kalkmaz. Farklı bir istasyona gitmeleri gerekir. Daha sonra bu istasyona giderler. Oradan Budapeşte’ye ulaşırlar. Gece saatlerinde vardıkları otele eşyaları bırakıp dışarı çıkarlar. Birkie gördüğü bir kız ile İngilizce bilmediği için konuşamaz. Birkie, kızın güzelliği karşısında dil konusunda iyi olmadığına hayıflanır. Yeni bir dil öğrenmek kendisi için bir problemdir. Birkie ve Mahir Öztaş, Tuna kıyısında bira içerler. Tuna’dan karşıya geçerler. Buda Kalesine çıkarlar. Tuna ve Peşte

ona harika görünür. Geniş ve sanat eseri görünümünde olan binalar onu oldukça etkiler. Bu yapılar klasik imparatorluk görüntülerini yansıtır. Şehrin mimari yapısı; buradaki yaşam ve yönetim hakkında bilgiler verir.

Sabah Budapeşte'den düştük yola: 12 saatlik bir yol. (Şimdi güneşin kızılığı sağımda, ben ters oturuyorum.) Prag'a kadar çok kalabalıktı. Mahir uyuyor! (Slovakya'yı baştan sona ikinci geçişimiz.). (Birkiye, 2019, s.30)

13 Eylül 2008 Cumartesi günü trenle Budapeşte'den ayrılırlar. On iki saat sonra Berlin'e ulaşırlar. Birkiye bu yolculuktan sonra on yıl daha trene binmeyeceğini düşünür. Trenle yapılan bu yolculuk süresi ona fazla gelmiştir. Yolculuğun uzun süreli olması onun sıkılmasına neden olur. Uzun bir tren yolculuğundan sonra yeniden Berlin'e ulaşırlar. Berlin'de daha önce kaldıkları otele gelirler. Eşyaları otele bırakıp soğuk bir Berlin gecesinde yemek için tekrar dışarı çıkarlar. Ertesi gün Zafer Şenocak isimli arkadaşları onları buradan alıp yakınlarda bir göle götürür. Birkiye burayı huzur verici bulur. Çoğunlukla yazar ve sanatçılar bu gölün yakınlarına yerleşmişlerdir. Birkiye, bu küçük geziden sonra İstanbul'u özlediğini fark eder. Her ne kadar İstanbul'da hoşlanmadığı olaylar yaşansa da orayı özler. Bunun yanında gezi sırasında Birkiye'nin parmağında bir şişlik oluşur. Pazar günü gündüz saatlerinde açık bir eczane bulur. Eczanede bulunan yaşlı adama parmağını gösterir. Kendisinin deyimiyle kötü bir İngilizce ile yaşlı adamdan merhem ister. Yaşlı adam şişmiş parmağı görünce yüzünü ekşiterek parmağının yara olmasına üzülür.

Birkiye 21 Eylül 2008'de yazdığı günlükte İstanbul'dadır. Yıllarca Buket Uzuner'in verdiği defterlerde notlar tutan Birkiye bu kez oğlunun verdiği deftere notlarını yazar. Avrupa yolculuğunu da oğlunun verdiği deftere not alır. Burada gezip gördüğü yerler hakkında bilgiler verir. Şehirlerin tarihi, binaları, nehirleri, parkları, mimarisi bu notlar arasındadır. Birkiye, gördüğü yerler karşısındaki duygularını anlatır. Bu yerlerde tanık olduğu, gözlemlediği olayları da ifade eder. Atilla Birkiye 2009 yılında da bir program için Ankara'ya gitmiştir:

Şimdi 6.15, evden çıkıp on dakikada Varan'a (Gümüşsuyu) varıp Ankara'ya, sekiz yıldır gitmediğim başkente yolculuk. (Birkiye, 2019, s.35)

2 Mayıs 2009'da Birkiye'nin Ankara'ya gitme planı ani bir şekilde gelişir. Hâlbuki kendisi bu süreçte Ankara'ya değil evinin dışına adım atmaya bile aklından geçirmemiştir. Dışarı çıkmayı, dışarıda zaman geçirmeyi istemez. Birkiye için beklenmedik bir durum gelişir ve dışarı çıkmak durumunda kalır. İstanbul'da şubat

ayında düzenlenen imza gününe Ankara'dan yazarlığa yeni adım atan üç kadın gelir. Senem Dere, Şenay Eroğlu Aksoy ve Aysun Kara gelen kişilerdir. Bu kadınlardan Senem'in girişimiyle Ankara'da iki okuma günü düzenlenir ve Birkiye de buraya davet edilir. Birkiye bunun üzerine Ankara'ya hareket eder. Sekiz yıldır uğramadığı Ankara'ya bu vesile ile gider. Otobüs ile yaptığı yolculuk esnasında insanların başkalarını düşünmeden yaptıkları davranışlar Birkiye'yi rahatsız eder ve Birkiye, bu kadar düşüncesiz olmanın yarattığı olumsuzlukları eleştirir. Birkiye Ankara'da ise iyi vakit geçirir, gittiğine memnundur. Aynı gece 22.30'da hareket eden trenle İstanbul'a döner. İstemeyerek gittiği Ankara yolculuğunu mutlu bir şekilde noktalar.

Birkiye, 7 Haziran 2009'da İstanbul'dan Balıkesir Cunda'ya gelir. Burada kısa bir tatil yapar. Kıyıda bir mekânda arkadaşlarıyla birlikte yemek yerler ve eğlenirler:

Şhirden kaçış. Hakan, Yeliz ve Ekin Gerçek'lerle kıyıda Giritli'de yemek; rüzgâr çok hafif, gecede ay var, dolunaya çok yaklaşmış (gibi), ışıkların düştüğü laciverdin hemen dibinde ne de güzel gidiyor rakı! (Birkiye, 2019, s.37)

20 Temmuz 2009'da Saros'a yaz tatili için tekrar gelen Birkiye, *İstanbul'da Aşktan İkmale Kalanlar* isimli romanının çıktısını okur. İki yıl önce romanını yazmaya başladığı yere gelir. Şu an, aynı yerde romanının okumalarını yapar. Birkiye, 24 Temmuz'da romanın son okumalarını bitirir. Romana ekleyeceği, çıkaracağı bir şey kalmaz. Şimdi bir başkasının ciddi bir şekilde romanı okuması gerekir. Ardından ise romanın basılması planlanır. Birkiye'nin hedeflediği 2010 yılının başında romanının basılmasıdır:

Romanımın çıktısı (sayfalar) önümde, romanı yazmaya başladığım yerdeyim, Saros'da arkadaşlarımın (Yeşim-Sinan-Motugan) evinde, Körfez, o tadına doymadığım otuz sekiz yazımın geçtiği Körfez mavilikle uzanıyor. Şimdi romanın ince ayarları. İki yıl önce bu balkonda, bu masada yazmaya başlamıştım, düşüncesi daha önceden oluşmuş, bir-iki yıl zihnimde gezmişti. (Birkiye, 2019, s.38)

Birkiye 9 Nisan 2010'da Kaz Dağları'na gelir. Arkadaşı Hakan Gerçek ile birlikte kısa bir tatile çıkar. Hava değişikliği amacıyla geldiği Kaz Dağları'nda doğa ile iç içe olmak ona huzur verir. Buraya gelmek, içinde bir coşkuya neden olur. Doğa ile bütünleşmek, onun değerini bilmek gerektiğini düşünür. Birkiye, doğanın çoğu zaman görmezden geldiğini ifade eder. Bunun yanında o, doğanın insan üzerindeki pozitif enerjisinin görülmeye değer bir önem taşıdığının farkındadır. İçkinin de doğaya yakınlaşmada bir yeri vardır onun için:

Kaz Dağları-Erguvanlı Ev. İnsanı kendi evinde duyumsatan bir otel, butik otel mi demeliyiz. Karanlık çökmüş; Hakan (Gerçek) ile geliyoruz. Tam anlamıyla doğayı algılayamıyoruz ama belli ki bir cennet, Yeşilyurt köyünde, yolun sonunda. Sabah daha iyi anlayacağız, içki doğaya daha da yakınlaştırıyor. (Birkiye, 2019, s.43)

Birkiye için hayatının şehri İstanbul'dur. Orada doğmuştur ve en güzel anıları İstanbul'dadır. Bununla beraber zaman zaman edebiyat, sanat programları için davet edildiği şehirlere, ülkelere de gider. Bu yeni şehirler, yeni insanlar, yeni programlar Birkiye için hayat tecrübesidir. Birkiye yaz aylarında ise çeşitli sahil kasabalarına giderek buralarda okur, yazar, çalışır.

Birkiye, 20 Haziran 2010 yılında Cunda'da bulunan Kapy'a kısa bir tatil için gider:

Arif (Damar) Ağbi, iyice yaşlanmış, yine Kapy'a da rastlaşıyoruz. Ancak zihni bedenine göre çok çok iyi. Eskilerden söz ediyor, anılar, iki saptama: Cinsellik, Part (eski TKP). Hakan'ı (Gerçek) hemen anımsıyor; "aktör değil mi" diyor, bir dizide oynamıştı. Kapy'dan ayrılıyor, yolumuz Bozcaada, bir gece de orada kalacağız. (Birkiye, 2019, s.46)

Birkiye, bu tatil esnasında Arif Damar ile Kapy'a da karşılaşır. Arif Damar'ın son aylarda da zihinsel açıdan çok iyi olduğunu düşünür. Aralarında bir sohbet geçer. Birkiye'nin belirttiği dipnotta bu Arif Damar'ı son görüşü olur. Arif Damar, 20 Ekim 2010'da vefat eder ve Birkiye, bir daha Arif Damar'ı göremez:

Kapy ilk adres Cunda'da, bir yandan da Cemal Süreya çalışıyorum. Gösteri için son notlar. İki güzel kız tam karşımda, havuzun su sesi kışkırtıcı. Arif Damar, Cemal Süreya'nın da arkadaşı, yıllarca kaldı Kapy'a da, şimdi biraz ileride kendi evinde, saygıyla ağırladılar onu burada. Bu bile yeter Kapy'a gelmeye. Kızlar havuzda, Arif Ağbi bu kez kaçırdı. Bir önceki gelişimde (19 Haziran), üniversiteli genç topluluğu vardı, kızlı erkekli 20-21 yaşlarında, yabancı öğrenciler de vardı; gençlik aşısı. Kızları görünce "ben ne yapacağım" diye sormuştu. "Ne yapacaksın, bak Ağbi" demiştim. Bak işte, yetmez mi? Yeter mi, yaşlanan erkek, yaklaşan ölüm. (Birkiye, 2019, s.48)

16 Ağustos 2010'da Birkiye tekrar Kapy'a gelir. Bu günlerde Cemal Süreya üzerine çalışır. İş Sanat, 20. sezonunda şiir dinletilerine Cemal Süreya imzalı şiirlerle başlamayı amaçlar. Duygu, heyecan, lirizm yüklü Cemal Süreya şiirleri 25 Kasım'da müzikle buluşturulacak. İstanbul görüntüleri eşliğinde Serdar Yalçın, şairin şiirinden yaptığı besteleri seslendirecektir. Mehmet Birkiye ve Atilla Birkiye dinletiyi hazırlar. Cemal Süreya Şiir Dinletisi "Gurbet Yavrum Garba Düşmektir" ismi ile sahnelenecektir. Gecede şiirleri Tilbe Saran, Metin Belgin, Hakan Gerçek okuyacak;

şarkıları Deniz Erdoğan Likos ve Hüseyin Likos seslendirecektir. Dinletinin son hazırlıklarını yapan Birkiye, Arif Damar'ın Cemal Süreya'nın yakın arkadaşı olduğunu belirtir.

Birkiye, Arif Damar'ın kadınlara olan ilgisini anlatır. 17 Ağustos ise bu yılın son Kapyra yolculuğu olur. Yazar, son kez bu tarihte gelir ve ileri tarihlerde Kapyra'ya gelmez. Hakan Gerçek olmasa buraya da gelmeyecektir ama onunla küçük bir tatil yapmak için buraya gelir ve beraber vakit geçirirler.

Atilla Birkiye'nin kafasında sürekli İstanbul hakkında yazmak vardır. Ancak nereden başlayacağı, neleri anlatacağı konusunda gelgitler yaşar. İstanbul'u yazmak onun için bir tutkudur:

İstanbul ve Devrim'i dönüştürmeliyim. Düzyazı şiir denemesi. Bir bölümü (Gençlik Heyecanları) geçen yıl *Özgür Edebiyat*'ta yayınlanmıştı. Önümüzdeki ay, *Özgür Edebiyat* ve *Gösteri*'de birkaçı daha yayınlanacak. Ancak Adnan'ın (Özer) eleştirileri, kitap düşüncesinden şimdilik vazgeçirdi. Zaten kaygılarım vardı. Bir deneme olabilir. Artık İstanbul için bir deneme yazmalıyım; bir var oluş meselesi. (Birkiye, 2019, s.51)

Birkiye, yeni bir kitap hazırlığına başlar. Geçmiş yıllarda yaptığı bir çalışma üzerinde değişiklik yapmayı düşünür. Düzyazı şiir şeklinde yazdığı denemenin bir bölümünü önceden yayınlamıştır. Birkaç yazı daha ileriki tarihlerde yayınlanacaktır. Yazmayı tasarladığı kitap fikrinden vazgeçer. Şimdilik bu düşüncesinden uzaklaşır. Adnan Özer'in yaptığı eleştiriler sonucunda Birkiye de kitap yazmayı sonraya bırakır. İstanbul hakkında bir deneme yazmayı planlar. Varlığı hissetmenin, ortaya koymanın bir yolu olarak İstanbul hakkında yazmayı görür. İstanbul yazıları sürekli kafasında dolaşıp durur.

Birkiye'nin arkadaşı Adnan, Dubrovnik'te geçen bir roman yazmasını ister. Birkiye için de Dubrovnik cazip bir şehirdir:

Şu beyin tuhaf çalışıyor. Sabah birden uyanıyorum, oysa çok geç yattım, zihnimde yeni bir kitabın, bir roman mı, konusu dolaşıyor; ne var ki şu günlerde zaten yeni bir kitap yazmaktayım. Adnan'ın önerisi "Dubrovnik ile ilgili roman yazmalısın" dı. Niye Dubrovnik? Rüyasında görmüş o da! (Birkiye, 2019, s.53)

27 Ocak 2011'de Birkiye, yeni bir roman yazmayı planlar. *On Kadın Bir Hayal* isimli romanında olayların geçtiği yerler arasında Dubrovnik de vardır. Birkiye, tasarladığı romanında Dubrovnik temelinde bir mekân seçer. Yazarın günleri bir kitabın

kurgusu ile geçer. Her gün yeni bir yazma planı ile günlerini geçirir. Dubrovnik'te geçen romanını kafasında durmadan değiştirir, yeni baştan kurgular.

Atilla Birkiye, gezileri esnasında gittiği yerlerde hijyen probleminden şikâyet eder. Avrupa'nın hijyen hassasiyetine imrenir:

Alaturkalık bitmez bu ülkede; uzun zamandır gelmiyordum. Düzenli tertipli, hijyenik mi diyelim, olmak için Batılı mı olmak gerekiyor. Kaldı ki Batı da yüzyıllarca pislik içinde kalmış! Tarihin “ilerlemesi” gerek mi? (Birkiye, 2019, s.57)

Birkiye, çevresinde gerçekleşen olayları eleştirel bir anlatımla ifade eder. Batı'nın hijyen ve temizlik konusuna dikkat çeker. Ülkedeki kirliliğin giderilmesi için Batılı mı olmak gerektiği sorgulanır. Birkiye, sonrasında Batı'nın da yıllarca kirlilik içerisinde yaşadığına vurgu yapar. Temiz, hijyen diye bilinen Batı'nın yıllarca kirlilik içerisinde yaşadığını belirtir. Ancak Batı bu durumu aşmış, hijyen anlayışını geliştirmiştir. Birkiye'ye göre burada ise hâlâ şehirlerde, lokantalarda, otellerde, kafelerde hijyen problemi devam eder.

Birkiye'nin İstanbul'da en çok sevdiği yerlerden biri de Adalar'dır:

Sait Faik söyleşi için Zeynep Bakır ile adaya geliyoruz, Burgaz'a, *Akşam* gazetesinin Pazar eki için, Adnan Özer önermiş beni. Vapurda başlıyor söyleşi aslında. Yeni okuduğum Ahmed Arif'in Leylâ Erbil'e yazdığı mektupları da gündeme geliyor ister istemez. (Birkiye, 2019, s.78)

Birkiye 29 Eylül 2013'te *Akşam* gazetesi için Sait Faik üzerine bir söyleşi verir. Bunun için Zeynep Bakır ile Burgazada'ya gelirler. Yoldayken başlayan söyleşi adada devam eder. Lokantada rakı eşliğinde Saik Faik üzerine konuşmaya devam ederler. Adalar, Birkiye'nin sık sık kaçtığı, kafasını dinlediği, huzur bulduğu mekânlar arasındadır.

Atilla Birkiye 2013 yılında oğlu, abisi, yengesi ve yeğenleri ile beraber İtalya'ya tatile gider:

Uçak korkumu yendim mi acaba? Binerken midemin üstünde hissedilir bir ağırlık, basınç vardı! Bir de heyecan. Çok fazla değil, bastırılabilen. Alçalırken bir ara hava boşluğu, korkuttu demeliyim. Kısa bir an. Sonra Leonardo da Vinci Havaalanı-Roma. Şimdi Toscana (Proceno Province); Roma'ya iki saat kadar uzaklıkta, doğa cenneti. Siena'ya yakın bir yerde, büyük bir arazinin içinde iki ev. Ağbim, eşi, yeğen. Birkaç gün sonra başkaları da gelecek, kardeşim de, oğlum da. (Birkiye, 2019, s.65)

7 Temmuz 2013'te Birkiye İtalya'ya gider ve bu yolculuk ile uçak korkusunu yendiğini düşünür. Birkiye, Roma'da yer alan Leonardo da Vinci Havaalanına iner. Ardından Roma'ya iki saat uzaklıkta olan Toscana'ya doğru yol alır. Birkiye, ailesi ile tatile çıkar. Abisi, abisinin eşi ve yeğeni ile birlikte. Birlikte İtalya'yı gezerler. Birkaç gün sonra oğlu ve kardeşi de onlara katılacaktır. Ailece güzel bir tatil geçirirler.

Arzuların sonu yoktur, derdi babam. Bu arada, ağbim (Mehmet) giderek babama o kadar çok benziyor ki! Sanki babamla tatile çıkmış gibiyim. Babam! (Keşke yaşayıp burada olsaydı!) Annemse uzaklarda, aklım hep onda. Neyse ki kardeşim (Armağan) gelmiyor, İstanbul'da. Gelse iyiydi ama anneme yakın olması daha iyi! (Birkiye, 2019, s.67)

Birkiye, gezi sırasında babasının söylediği bir sözünü hatırlar. Babasının şu anda yanında olmasını çok ister. Onun yokluğundan dolayı derin bir boşluk hisseder. Abisi Mehmet Birkiye'nin ise zaman geçtikçe babasını daha çok andırdığını söyler. Birkiye, annesinin de uzakta olmasına kederlenir. Annesinin yanında olmamasından dolayı içinde bir burukluk vardır. Annesinin İstanbul'da yalnız olma olasılığını düşününce kardeşi Armağan Birkiye'nin İtalya'ya gelmemesinden memnun olur. Kardeşinin annesinin yakınında olduğunu bilmesi onu rahatlatır. Birkiye, özlem ve huzur içinde ailecek vakit geçirmeyi ister:

Odanın yarı açık penceresinden bakınca, Van Gogh hissi. Doğa, ayçiçekler güzel de sinekler olmasa! Dün gece oğlum (Arda) geldi. (Birkiye, 2019, s.68)

15 Temmuz 2013'te Birkiye'nin oğlu Arda İtalya'ya gelir. Birkiye, oğlu, abisi ve abisinin ailesi ile vakit geçirir. Birkiye, penceresinden baktığı manzara karşısında Van Gogh'u hatırlar. Ressamın tablosu, baktığı manzaranın bir parçası gibidir.

Sieana çok etkileyici bir şehirdi (geçmedi, tadı damağımda). Hele o meydan! Teknoloji bu kadar gelişmişken bir yeri betimlemek güçleşiyor, sanki anlamsızlaşıyor. (Birkiye, 2019, s.69)

18 Temmuz 2013 günü Birkiye ve ailesi İtalya'nın Sieana şehrini gezer. Birkiye bu şehirden oldukça etkilenir. Gittiği bu şehir, onu büyüler. Birkiye'ye göre "Sade bir yaşam olabildiğince estetik kılınmış." bu şehirde. Birkiye, şehri sade ve ciddi derecede iyi olması nedeniyle beğenir. On gün boyunca gezdiği çevrede fikirler edinir. Gördüğü yerleri beğenir, hayran kalır.

Floransa, muhteşem bir şehir. Ancak müzeye yetişme telaşı, ünlü ve görkemli Ufizi, ardından Davut heykeli. Rönesans, Mediciler, büyük sanatçılar, büyük yaratıcılar. (Birkiye, 2019, s.70)

Birkiye ve ailesi 19 Temmuz 2013'te Floransa'ya gider. Burayı da Sicana kadar etkileyici bulur. Floransa'yı olağanüstü bir şehir olarak ifade eder. Birkiye, Floransa'nın enerjisinden dolayı birkaç gün bu şehre vakit ayırmak gerektiğini düşünür. Kısa bir zaman içinde bu şehri gezmek onun için yeterli değildir. Akşamüstünün kızılığında Michelangelo Tepesi'nden şehre bakıp buradan ayrılırlar.

Otuz yıldır görmek istediğim, arzuladığım şehri sonunda gördüm. Niye bu tutku. 12 Eylül darma duman etmişti hayatı, bir ansiklopedide madde yazıyordum. Daha çok edebiyatçıların yaşamlarını. (Birkiye, 2019, s.70)

Birkiye, otuz yıldır görmek istediği şehre gelir. Hayalindeki şehre yıllar sonra kavuşur. Gitmek istediği her yeri gezme fırsatını yakalar. Bu tutkunun sebebi olarak yaşanan zor dönemleri görür. Birkiye, bu süreçte edebiyat ansiklopedisi yazmakla meşguldür. Bu zorlu süreçte gidecek, kaçacak bir yer hayal eder. Birkiye, otuz yılın sonunda gelmek istediği şehirleri görür:

Pitigliano enfes bir kasaba. Yoksa kent mi demek gerekir, şu, hemen hemen hepsi yüksekçe bir tepenin üstünde inşa edilmiş kale kentlerden. Büyük bir tepenin üstünde kurulmuş, en yüksekte bir kule ve etrafında kendi surları, sonra aşağıya doğru kent yayılıyor, o daha da büyük sular içinde; iç içe geçmiş evler, sokaklar, eski yapıyı korumuşlar, hem de nasıl korumuşlar. (Birkiye, 2019, s.72)

23 Temmuz 2013'te Birkiye, Pitigliano isimli İtalya'da bir kasabaya gider. Birkiye, gördüğü bu kasaba karşısında hayranlığını gizlemez. Bu şehrin de yalın, sakin bir estetik yaşam içerisinde olması onu etkiler. Böyle bir kasabaya şaşkınlık içinde bakar. Kasabının yapısı Birkiye'nin hoşuna gider. Yüksekçe bir tepenin üzerine kurulu bu şehir, surlarla çevrili bir şekilde aşağı doğru ilerler. Bu eski yapılar uzun süre boyunca korunur.

Son gün sabah beşte Arda İstanbul'a döndü. Yarın da biz, son gün Proceno ögle uykusunda. Bütün gün Toscana'da siesta. İtalyanların bu anti-kapitalist diye tanımlanabilecek tavırları ki bir yaşam biçimi çok hoşuma gidiyor. (Birkiye, 2019, s.75)

29 Temmuz 2013'te yazarın oğlu İstanbul'a döner. Yazar, abisi ve abisinin ailesi ise yarın İstanbul'a dönecekler. Birkiye, son gününü de Toscana'da geçirir, Toscana'da insanların yaşam stillerinden hoşlanır. Her şeyin zamanlı bir saat gibi işlememesi onu mutlu eder. İtalyanların rahat ve sakin bir hayat yaşamalarının iyi olduğunu belirtir. Bu ülkede hayatın kapitalist bir sistem içerisinde devam etmemesi ona güzel gelir. İnsanların her zaman bir zorunluluk içerisinde hissetmemesi onun için olumlu bir durum ifade eder. Hayattan tat almayı bilen bir millet, onun takdirini kazanır. İtalyanlar,

hayatın her anını çalışmakla geçirmeyen bir millettir. Geçip giden zaman karşısında kendilerini iyi hissedecekleri zaman dilimlerine sahiptirler. Para kazanmak için her anlarını vermezler. Onlar için her şey para ekseninde dönmez. Para kazanmak için hayatlarından ödün vermezler. Sevdikleri, yapmak istedikleri şeylerden para için uzak durmazlar. Hayatın karmaşıklığı içerisinde dinlenmeye vakit ayırırlar. Bu durum yazarın gözünden kaçmaz.

Yazar bir yıl sonra 5 Temmuz 2014'te tekrar İtalya'ya gider. Toscana, Pienza, Moltacchievolla, Montepulciano, San Gimignano, Siena, Perugia, Venedik, Bolonga şehirlerini gezer. 28 Temmuz'da İstanbul'a döner. Tatil, burada sonlanır. (Birkiye, 2019, s.89)

Birkiye 2015 yılında arkadaşları ile Sicilya'ya gitmiştir. İtalya ve Sicilya onun için hayallerinin topraklarıdır:

Dün Sicilya'ya ayak bastık, Catania'ya indik, kaldığımız yer havaalanına 10-15 kilometre uzaklıktaki Aci Castello'da, kentin sırtlarında. Bu günse Taormina, Hilmi Yavuz'un "ülkesi". Aşağıya indik; kıvrılarak uzanan plaj, kuytuluk bir lokantada soğuk biralarımızı içiyoruz. (Birkiye, 2019, s.115)

Birkiye, 18 Eylül 2015'te Sicilya'ya gider. Arkadaşlarıyla burayı gezerler. Sonraki gün ise Taormina'ya giderler. Burada birkaç gün süren "Taormina Kitap Festivali" vardır. Bu festivale Tahab Ben Jelloun ile Orhan Pamuk da katılır. Birkiye, bu şehri Bodrum'a benzetir. Taormina; dükkanların, alışveriş merkezlerinin olduğu turistik ve pahalı bir yerdir.

2.1.8. Korona günleri

Birkiye 31 Mart 2020'de koronavirüs'ün neden olduğu olayları anlatır. Bu virüsün insan yaşamındaki sonuçlarının çok ağır olduğunu belirtir. İnsanlar, hayatlarını kurtarmak amacıyla çeşitli kısıtlamalara uymak zorunda kalırlar. Bu süreç, herkes için çok meşakkatli olur. İnsanlar; kendileri ve sevdikleri için her şeyi yapmak zorundadırlar. Yaşanılanların tanığı olan Birkiye, etrafında gördüklerini ve yaşadıklarını anlatır.

Serencebey'i kesen bir sokakta, Beşiktaş eski semt, komşu semt, tasarıların hiçbiri gerçekleşmedi henüz, Yıldız Parkı yakınca, yürüyüp temiz hava alma düşüncesi, bazı sabahlar Sahil Kafe'ye gidip, denizin dibinde kahve içerek deftere bir şeyler yazmak hayal oldu. Uzun zamandır alışveriş yapmıyordum, Beşiktaş Çarşı'da her şey vardır, keyiflidir de, balıkçılar, ne zamandır balık yiyemiyoruz, evden çıkamıyoruz... (Birkiye, 2023, s.7)

Korona günlerinde Birkiye herkes gibi eve kapanır ve dışarı çıkmaz. Yürüyüş yapmak, temiz hava almak, sahilde bir yerlerde oturmak artık hayallerde kalan birer arzuya dönüşür. Virüs nedeniyle kimse dışarı çıkamaz. Dışarıya çıkan kişinin ise geçerli bir nedeni olmalıdır. Bu durumun yanında hizmet veren işletmeler de neredeyse sınırlıdır. Hizmet veren işletmelerde ise kimsenin oturmasına izin yoktur. Korona günlerinde insanlar alışkanlıklarını değiştirmek zorunda kalmıştır. Evde kalmanın dezavantajları da oldukça fazladır. İnsanlar günlük yaşamını ev içerisinde yalnız başına devam ettirmek zorunda kalırlar. Yaşam, insanlar için durma noktasına gelir. Birkiye de evden çalışır ve bu süreçte birçok aksilik yaşar:

Onlarca defter vardı, 1996 yazında kadim dostum Ergin (Akış) ile yaptığımız bir haftalık tatil notlarını yazdığım defteri bir türlü bulamadım, dolayısıyla kitaba giremedi. O yıllar çok seyrek tutuyordum, 2003'ten sonra giderek sıklaştı, 1997 sonbaharındaki dört günlük Londra gezisinin notlarını-defterini de bulamadım! Öncekinden çok çok eminim, Londra biraz kuşkulu, yoksa tutmamış mıydım, tutmuş olmalıyım diye de zihnimin bir yeri karşı çıkıyor. Marx'ın mezar giriş bileti hâlâ duruyor, Mustafa'da (Kemal Erdemol) kalmıştım, o götürmüştü, neyse, yapılacak bir şey yok, zaten çok seyrek tutuyordum... belki o defterler taşınmalarda yitti gitti, belki de tek bir defterdi... (Birkiye, 2023, s.8)

Birkiye, Londra gezisinden not aldığı defteri kaybeder. Defterin kaybolmasıyla ulaşılmayan notlar, yazdığı kitapta yer almaz. Birkiye, kaybettiği notları ne yaptığını sorgular. Korona günlerinde yazar, notlarının taşınma sırasında kaybolmuş olabileceği ihtimalini düşünür. Bu hatırlamadan sonra onların bir yerlerde kaybolduğundan emin olur.

Şimdi evde kapalıyız, gönüllü, daha iki ayım varmış, yasal olarak dışarı çıkabilirim ama ne manası var! Gece çöpü atmaya çıktığımda, sokakta aşağı yukarı yürüyorum biraz, gün açıldı, suyu seçebiliyorum gri mavi, sabahın Boğaz'ı, aradan ama balkona çıkınca ki bu günlerde sık sık çıkıyorum, havayı içime çekiyorum, küçük ama boylamasına yürüyüp duruyorum, evet balkonda epeyce bir manzara var. (Birkiye, 2023, s.8)

Birkiye, dışarı çıkabilecekken bu şartlarda dışarı çıkmanın kendisi için bir anlam ifade etmediğini bilir. Dışarı çıkmanın kendisi için nasıl bir faydası olacağını sorgular. Gönüllü olma durumundan yararlanarak etrafta dolaşmak kendisi için mantıklı bir şey değildir. Yazar gerekli bir durum olmadığı sürece dışarı çıkmak istemez. Dışarı çıktığı zamanlar ise çöp atmak gibi nedenlerledir. Bu esnada sokakta biraz yürüyüş yapar ve evine geri döner. Bu sıkıntılı süreçte kurallara dikkat eder. İhtiyaçları dışında dışarıyı yalnızca balkondan görür. Gerekli durumlar haricinde dışarı ile ilişkisi kesilmiş

durumdadır. Her şey, duvarlar arasında kalır. Bu süreçte mesafeyi korumak yaşam için çok önemlidir.

Daha önce dış mekanlarda defterlere yazıyordum, kitap düşüncesi oluşunca, o defterleri bilgisayara girdim doğal olarak, eh kitap da beğenilince, yaz yaz önerileriyle tekrar başladım, birkaç gündür de o kadar çok yazmak istiyordum ki uyku tutmama hali iyi geldi, defalarca yazmışımdır yazım da çok kötü, madem evdeyim, madem bu sürecek, şimdilik öyle görünüyor, o zaman doğrudan bilgisayara yazayım da şu defter okuma çilesinden kurtulayım. (Birkiye, 2023, s.8)

Birkiye, yazdıklarının beğenilmesi nedeniyle daha çok yazmak ister. Bu yazma isteğinin yanında Birkiye'nin deftere yazma problemi vardır. Yazar evde kaldığı günlerde deftere yazma alışkanlığından kurtulmaya çalışır. Bir şeyleri deftere yazdıktan sonra bilgisayara aktarması ayrı bir iş yüküdür. Bu durumu ortadan kaldırmak için doğrudan bilgisayarı kullanması gerekir. Birkiye, evde kaldığı günlerde bu durumu çözmek için alışkanlığını değiştirmeye çalışır. Kendisi için deftere yazmanın ayrı bir tadı olsa da işleri kolaylaştırmak adına değişiklikleri kabul eder.

Biz de evden çıkamıyoruz, toplumun bir kısmı hiç dinlemiyor, önlem falan da almıyor, kaderci oluşlarından mı, yoksa bu toprakların geleneksel "bana bir şey olmaz"ından mı, bilemiyorum. Devlet, hükümet de bence henüz gerekli olanı yapamıyor, geç de kalındı her ne kadar önce davrandık dense de. Hazırlıksız yakalanma var, gerçi bu tür salgınlar da hazır olda beklenmez doğrusu ama Merkel'e sekiz yıl önce, bizim Sağlık Bakanlığı'na bir yıl önce verilmiş raporlar var, medyadan okuduğum kadarıyla işte şimdi olup biten bir şekilde öngörülmüş. Çalışanlar da güç durumda, ne yapacak adam simit satıyor, kestane satıyor! (Birkiye, 2023, s.9)

Birkiye, korona günlerinde toplumun kurallar konusunda hassas davranmamasını eleştirir. Bu kadar önemli bir konuda herkes duyarlı olmalıdır. Kimsenin uyarıları dikkate almama nedeni olarak toplumun düşünce yapısını görür. Ona göre tedbirleri uygulamada ve virüsün yayılmasını engellemek amacıyla bir şeyler yapmada resmî kurumlar da geç kalmıştır. Sağlık için gerekli önlemleri almada eksiklikler ve ihmalkârlıklar vardır. Bu durumda hazırlıksız yakalanmanın payı olsa da önceden yapılan ve dikkate alınmayan bazı uyarılar da söz konusudur. Devlet yetkililerine konuyla ilgili gönderilen bilgiler vardır. Çeşitli ülkeler tarafından bu durum öngörülüp tedbirler alınmıştır. Türkiye'de ise böyle bir tedbir görülmez. Problem meydana geldikten bir süre sonra yapılacaklar araştırılır ve çeşitli kararlar verilir. Virüs sağlık alanında sorunlara neden olmasının yanında, işsizlik ve geçim gibi sorunlara da neden olur. Daimî bir işte çalışmayan, çalıştığı yerden gerekli desteği alamayan büyük

bir kesim ne yapacağını bilmez hâldedir. Tedbir gereği tüm iş yerleri kapanır ve çalışanlar ne yapacağını bilemez. Bakmakla yükümlü oldukları kendileri ve aileleri vardır. Bu durum, yaşamın devamı için büyük bir krize ayrıca neden olur. Korona, yalnızca sağlık alanında değil hayatın her alanını tehdit eden bir unsur olarak ortaya çıkmıştır. Yazar, 31 Mart 2023'te tanık olduğu olayları kendi bakış açısıyla anlatır.

Dün tinsel durumum biraz altüsttü, nasıl olmasın, şimdi yazıya oturunca, bir arınma sanki, iyi geldi, gün de açtı, Meral (Işık) de birazdan kalkar, mesaiye başlayacak, evde diye bazen gece yarılarına kadar çalışıyor, o da ücretsiz izincilerden!

Yeni bir ev, yeni bir yaşam, bambaşka koşullarla başladı, işte hayat ama bu kadarı da çok fazla! (Birkiye, 2023, s.10)

Kendini olanlar karşısında iyi hissetmeyen Birkiye, yazı yazma ile bu durumdan kurtulur. Yazı yazmak ona iyi gelir. Zor zamanlarında ona iyi hissettiren şeyler okuma ve yazmadır. Bu iki eylem onun hayatına anlam katar. Zorluklarla başa çıkmasına destek olur. Birkiye korona günlerinde Meral adlı bir sevgilisiyle yaşar. Yeni bir eve taşınırlar. Birkiye için alışılabilecek bir ortam ve yeni bir başlangıç vardır.

Karantina günleri, çok geç kalktım, uykuya gereksinimi varmış bedenim, su geliyor, kapının dışında duruyor birkaç saat, sonra buharla temizliyoruz, güçlü bir makina, sonrasında çamaşır suyuyla siliyoruz. Bazı durumlarda da, örneğin marketten geleni hemen balkona alıp saatlerce orada bırakıyoruz, sonra yine çamaşır suyuyla tek tek siliniyor, paketler falan ve de ellerim sık sık yıkanıyor...(Birkiye, 2023, s.11)

Birkiye, korona günlerinde alınan tedbirleri uygular. Herkes gibi o da dışarıdan gelen her şeye tehlike gözü ile bakar. Dışarıdan gelen her şey kendisi için bir risk taşımaktadır. Beklenmedik her şeyden bir sağlık sorunu ortaya çıkabilir. Birkiye bu nedenle her şeye karşı çok dikkatli olur. Dışarıdan alınan su veya eşyalar bir süre dışarıda veya balkonda bekletilir. Belli bir süre geçtikten sonra eşyalar bir temizlikten geçirilir. Ardından yerlerine konulur. Alınan eşyalara karşı ciddi bir titizlik söz konusudur. Olası riskler en aza indirilmeye çalışılır. Birkiye de bu konuda endişelidir.

Birkiye Meral'in annesinin vefatını hatırlar. Onu ziyaret ettiklerinde henüz yaşamaktaydı:

Cumartesi sabaha karşı ikide falan varmıştı, onu görünce "benim güzel kokulu kızım" diyerek boynundan öpmüş, Meral anlattığında içim parçalanmıştı, henüz annesi hayattaydı, cumartesi sabahı yedide yoğun bakıma kaldırılmıştı, şu an yaşamıyor, hep bu sahne gözümün önüne geliyor, midemde bir ağırlık duyumsuyorum, ölüm korkunç ve binlerce sıfat daha, birazdan gömüyorlar... (Birkiye, 2023, s.19)

Birkiye, sevgilisi Meral'in annesi ile yaşadıklarını hatırlar. Kızına sevgi ile yaklaşan bir annenin son anları aklında kalır. 14 Nisan 2020'de yaşanan bu acı olay sevgilisinde de kendisinde de büyük bir hüzne neden olur. Meral en sevdiği ve yakını olan kadını kaybeder. Birkiye de bu acıyı onunla beraber paylaşır. Zor zamanlardan geçerler. Sevdiğini kaybetmenin derin bir acısı ve boşluğu vardır. Meral de Birkiye de bu boşluğu derinden hissederler. Birkiye, için ölüm korkunç bir durumdur. Her şeye karşın biten bir hayat vardır.

Ancak "Evde Sanat" diye bir şey başlattılar, sosyal medya için kısa kısa filmler hazırlıyoruz (dört oyuncu okuyor), şiirler için ikişer yaptık, şimdi iki de hikâye, bunlar Sait Faik'ten, dahası yıllar içinde yaptıklarımızı kısa olarak sosyal medyaya uyguluyoruz, dün epeyce çalıştım, bugün biraz daha çalışıp göndereceğim, sonra da iki gündür uğraştığım kitaplığı düzenleyeceğim, yavaş yavaş kolaylıyorum, sıra mitolojik-antik metinler vb. ye geldi. (Birkiye, 2023, s.20)

Virüs nedeniyle insanlar uzaktan iletişim kurarlar. Bu süreçte insanları bir araya getiren çeşitli online platformlar etkin rol oynar. İnsanlar dışarı çıkamayacağı için her şey onlara gitmelidir. Birkiye de uzaktan hazırlanan bir çalışmada yer alır. Bu grup sosyal medyada sunulacak kısa filmler hazırlar. Değişen yaşam koşulları ile birlikte her şey, sanal ortama taşınmak zorunda kalır. İnsanlar toplanma alanlarından uzak kaldıkları için oluşan bu sosyal boşluk bir şekilde doldurulmalıdır. Çeşitli programlarla insanların hissettikleri olumsuz duygular uzaklaştırılmaya çalışılır. Bireyin dünyasında olumsuz psikolojik durumların ortaya çıkması önlenmeye çalışılır. Birkiye, bu sürece uzaktan çalışmalarla katkıda bulunur. Bu süreci mümkün olduğu kadar verimli ve hoşlandığı işlerle meşgul olarak devam ettirir. Sanat onun hayatının temel ögesidir.

Önceki gün ateş çıkınca, ilaç aldım ama insanın içinde hep bir kuşku, şu virüs gelip beni buldu mu diye, düştü, dün akşam yine çıktı ama bu kez azdı, yine ilaç, belli ki bir soğuk algınlığı, kadim dostum ve doktorum Ahmet de haber ver dedi, başka bir zaman olsa önemsenmeyecek bir durum ama şu günlerde olmaz, dedi. Bir şeyler geçirdiğim açık ama bunun şu ünlü virüs olmadığı belli, umarım yanılmıyordum, soğuk algınlığı, üşütme falan, grip değil herhalde, nereden alacağız onu, bir yerlere çıkmıyoruz, kimselerle görüşmüyoruz, burada hastalıktan uzak duracaktım ama ateş çıkınca kuşku artıyor, gerçi paniklemedim, belki yalnız olduğumdan, böylesine durumlarda insan daha güçlü oluyor galiba, öte yandan da eh bu yaşta biraz biraz bedenini de biliyor, zaten kimseye haber vermedim, ikinci gün ki ateş düşmüştü Ahmet'i aramıştım ama asıl sorun midem! (Birkiye, 2023, s.27)

Birkiye, pandemi sürecinde sağlık sorunları yaşar. Virüsün hastalığına neden olabileceği akla gelir ama bu zayıf bir ihtimal olarak kalır. Birkiye virüsün bulaşma ihtimalinden korkar. Virüsün olma ihtimali kendisinde tedirginlik yaratır. Bu süreçte her hastalık için akla gelen ilk seçenek virüsten kaynaklı olma olur. Yazarın hastalığının şiddeti arttıkça yazar daha çok endişelenir. Bunun için hastaneye ve doktora başvurmak zorunda kalır. Bu süreç tedirginlik ve önlem içerisinde geçer.

Üç temel neden, biri genel, ikisi yakınlıkla ilgili, kuşkusuz Meral'in yaşadıklarını, içte kaynayan lavları tahmin etmem biraz zor, biraz edilebilir belki, yine de iyi görünüyor, sesi iyi geliyor, şu an moralini yüksek tutması gerektiğini kuşkusuz benden daha iyi biliyor, hayat sürüyor ama hayat kötü sürüyor, özcesi bu Mayıs pek parlak başlamadı. (Birkiye, 2023, s.36)

Birkiye, Meral'in yaşadığı acılara tanık olur. Bu durum onu da içten içe üzer. Elinden bir şey gelmez ve hayat her şeye rağmen devam eder. Birkiye'nin deyişiyse Mayıs kendileri için olumsuzluklarla doludur. Mayıs ayı onlar için negatiflikler içerir. Birkiye özlem duyduğu, sevdiği kadının acılarını paylaşamadığı için derin bir üzüntü duyar. Pandemi sürecinden dolayı uzaktan mesafeli bir şekilde sevgilisine destek verir. Bu durum yaşananları zor duruma getirir. Birkiye empati kurarak sevgilisini anlamaya çalışır, onun yanında olduğunu hissettirir.

Literatür'den Mehmet Başaran'ın iki kitabının çıktılarını gönderdiler, biri hikâye, Yüreğin Sesi Zeytin Ülkesi, öteki de şiir, Ahlat Ağacı, Hikâyeye başladım, bu aslında iki kitabın birleşmesi. Dahası Zeytin Ülkesi'ni daha önce yazıyor, yeni hikâyelerle birlikte kitabı bu adla Yüreğin Sesi Zeytin Ülkesi olarak yayınlıyor. Yıl 1983, YAZKO'dan çıkıyor, ben de oradayım, kitabın kapağını çok iyi anımsıyorum ancak sanırım dizgisini ben okumamıştım. Yani tashih dediğimiz düzeltme okumasını. (Birkiye, 2023, s.39)

Birkiye, korona günlerinde de çalışmalarına devam eder. Kitaplar, okuma-yazma onun hayatını devam ettiren unsurlardır. Güne başlarken de günü bitirirken de yaptığı işler bunlardır. Bunlar yazarın okumaya, öğrenmeye verdiği önemi ortaya koyar. Onun için okumanın, öğrenmenin, araştırmanın olmadığı bir gün düşünülemez. Birkiye bu günlerde Mehmet Başaran'ın kitaplarını inceler. Bunun yanında yazar geçmişe gider ve 1983 yılında Yazko'da çalışırken Mehmet Başaran'ın kitabının Zeytin Ülkesi ismiyle yayınlandığını belirtir.

Birkiye, uzun yıllar boyunca Kurban bayramlarında dışarı çıkmaz. Kurban Bayramı kutlamalarına katılmaz. Evde oturarak vaktini geçirir. En son yirmi altı yıl önce

Kuzguncuk'ta otururken Kurban Bayramı için bir şeyler yapmıştır. Bu tarihten sonra bu bayramı kutlamaz:

Aslında yine gitmeyecektim, arife günü görüntülü konuştuk, ancak artık annemin bedeni isyan ediyor, yaş doksan altı buçuk! Değerler düşüyor, oksijen, tansiyon, bir de iltihap! Birkaç gün önce, bir akşam, oturduğu yerde sağına devrilip kusmuş. Evde panik tabi. Sonrasında oksijen falan, düzeliyor, hayat devam da her telefon çalışında yüreğim ağzımda. (Birkiye, 2023, s.77)

Birkiye, bu yıl da bayramı kutlamak istemez ama annesi için kutlamak zorunda kalır. Annesinin sağlık sorunları ciddi derecededir. Bu nedenle Birkiye, beklenmeyen bir şeylerin yaşanmasından korku duyar. Annesinin son yaşadığı korku dolu anları hatırlar. Annesinin şu anda iyi olmasının yanında her zaman o anı düşünür ve kendini kötü hisseder. Telefonun çalması kötü bir şeyler ifade eder. Telefon her çaldığında annesine kötü bir şey olduğunu düşünür.

Özcesi 26 yıl sonra, bir Kurban Bayramı'nda dışarı çıktım. Şeker bayramları da yirmi yılı geçmiştir! Armağan aldı, Pınar da vardı, gittik, sıcaklık, basınç, nem, bitkindi doğal olarak ama iyi görünüyordu, teyze kızı da geldi, Ayla (Küçüktepe) abla. (Birkiye, 2023, s.77)

Birkiye, 26 yıl sonra ilk kez Kurban Bayramı'nda dışarı çıkar. 20 Ağustos 2020 yılı onun için bir dönüm noktası olur. Kurban Bayramı'nın yanında Şeker Bayramı'na da uzun bir zamandır katılmaz. İki bayramı da kutlamaz. Uzun bir süre sonra bu davranışını değiştirir. İçten bir şekilde bayramlara katılmasa da katılmaya çalışır. Bu durumda temel etken ise annesidir. Annesinin ileri yaşının ve hastalığının verdiği endişe sebebiyle Kurban Bayramı'nda annesini ziyarete gider. Pandemi süreci devam ettiği için herkes mesafeli bir şekilde oturur. Herkes, özel alanını koruyarak kuralları uygular. Yazar, ölüm fikrini düşünerek yapmak istemediklerini yapar. Korona günlerinde ölüm onu korkutur.

Yine tuhaf bir şey. Uzun yıllar, 29 Mayıs doğumlu olduğumdan 1 Ocak itibarıyla yeni yaşımı söylerim. 29 Mayıs'ı beklemeye ne gerek var. Şunun şurası beş ay. Zaten yılı (doğum-şimdiki) çıkardığınız zaman da o yaşı elde ediyorsunuz. Ne hikmetse, bu yıl pek 66 diyemedim, aslında hiç dememişim! (Birkiye, 2023, s.133)

Birkiye, doğum tarihini söyledikten sonra yaşıyla ilgili bir problemi olmadığını belirtir. Normalde her yıl, yeni yıl başlayınca doğduğu tarihi beklemeden ileri yaşını söyler. 66 yaşına kadar bu şekilde davranan yazar, bu yıl yaşını söylemek istemez. Gerçek yaşını söylemek ona uzak gelir. Böyle bir duyguya neden kapıldığını ise bilmez.

Ataol Behramoğlu ile geçen bir telefon konuşmasında net yaşını söylemez. Behramoğlu, kendisinin hangi ara bu yaşa geldiğini sorar. Yazar, bu yaş konuşmasından sonra bunca yıl ne yaptığını kendine sorar. Geçen bunca zamanı nasıl değerlendirdiğini, nasıl kullandığını düşünür. İç sorgulamalarla, ölümün verdiği endişe ile ne yaptığını anlamaya çalışır. (Birkiye, 2023, s.133)

Sabahtan Metin (Unat) geldi aldı, Bayrampaşa'ya gittik, göz için, Göz Nuru Vakfı Hastanesi'ne. Kar sürüyordu. Birkaç yıldır retina erimesi, incilmesi var işte. Otuz yıllık doktorum Turhan Soylu da orada. (Birkiye, 2023, s.142)

Birkiye, 16 Şubat 2021'de gözleriyle ilgili bir sağlık sorunu yaşar. Birkiye, yaşadığı probleminden dolayı hastaneye gider. Birkiye'de geçmiş yıllardan gelen retina erimesi hastalığı vardır.

2.1.9. Duygu dünyası

Atilla Birkiye'nin hayatı kitaplar, dergiler, okumalar, yazmalar, düşünceler arasında geçer. Birkiye; okuduklarını yaşamak isteyen, onlardan etkilenen duygusal bir insandır. Hayatını bu kültür atmosferinde geçirmek ister. Dergicilik, yayıncılık, okumak, yazmak ve hocalık dışında pek bir iş yapmaz. En büyük zevki, birikimlerini öğrencileri ile paylaşmaktır. İş dünyası ve duygu dünyası inişli çıkışlıdır. Birçok dergi, yayınevinde çalışır, özel üniversitelerde dersler verir. Şiir dinletileri gibi organizasyonlar düzenler. Ancak bunlar süreklilik göstermez, biri biter ötekine başlar, bir yerden ayrılır başka bir yere geçer. Birkiye, her ne kadar oğlu ile yaşasa da duygusal olarak kendisini yalnız hisseder:

Sanırım yalnızlık denen durum benim “yazgım”. Kaderci değilim ama hep acı mı çekmem gerekiyor. Duygusal, meslekî, yaşamsal vb. Yazarlık yaşamımda da böyle aşklarda da. Bu yaşam/dünya bana bazen, son zamanlarda sıkça “fazla” geliyor! İntihar... Eder miyim? (Hiç) sanmam! (Birkiye, 2019, s.14)

Birkiye'nin yaşamında yalnızlık onun için sorgulanır bir hâl alır. Her şeyde yalnız olduğunun farkına varır. Neden böyle bir durumla karşılaştığını anlamaya çalışır. Hayatının her alanında yalnız kalma duygusunun izlerini görür. Duygusal, mesleki ve yaşamsal olarak yalnızlık çeker. Her şeye ve herkese karşı bir uzaklık ve yalıtılmışlık gösterir. Birkiye, bir noktadan sonra bu durumun kendince muhasebesini yapar. Bu yaşam biçimi zaman zaman ona ağır gelir. Bunalımlı zamanlar yaşar. Bunun karşılığında intihar aklına gelse de kendisini buna yakın görmez ve bunu anında reddeder. Bohem bir hayatın sonucunda tüm olanlara karşı bir uzaklık hisseder. İntihara

mevilli bir kişilik olmamasına rağmen bunalımlar peşini bir türlü bırakmaz. Yalnızlığın acısını hayatının her safhasında hisseder. Onun en mutlu olduğu zamanlar; okuduğu, yazdığı ve öğrencilerine ders verdiği, onlarla sohbet ettiği vakitlerdir.

Birkiye, zihinsel yorgunluktan dolayı bazen okuyamadığını belirtir. Bu okumayı istememekle ilgili bir durum değildir. Zihin, yorgun olduğu zaman daha fazla okumaya zaman ayıramaz. Birkiye, bazen gün bitmek üzereyken kendisini okuyamayacak kadar yorgun hisseder. Planladığı okumaları yapamayacak bir yorgunluk üzerine çöker. Zihinsel yorgunluğunun yanında yazar olmadaki ısrarını yeniden ifade eder. Yazar olmadaki ısrarından dolayı da çok okuması gerektiğini belirtir. Çok okumak için de bazı koşullara sahip olması gerekir. Bunların başında da zaman ve zihinsel sağlık gelir. Bu iki unsura sahip olamayan kişiler verimli bir okuma yapamaz. Birkiye, hayatını okumaya ve yazmaya adanmış için her ânı bu şekilde geçer. Onun için başka bir hayat söz konusu olamaz. Her şeye rağmen okuyup yazarak geçinmeye kararlıdır:

İşte bütün gün okuyunca böyle oluyorum kimi zaman; işin böylesi de bir bakıma kötü. Ne yazık ki, adama kitap okusun diye para vermiyorlar. Yazar olan birinin ya da benim gibi yazar olacağım diye tutturana birinin çok okuması gerekiyor. Ama zaman bulma, zihinsel sağlık bunun ön koşulu olarak karşına dikiliyor. (Birkiye, 1995, s.35)

Birkiye, zor yazan bir sanatçıdır. Romanlar için defterlere notlar alır. Yeni bir romana başlamadan önce kararsızlıklar geçirir. Zaman zaman ona yazmak bile ağır gelir:

El yazım son derece kötü, okunması güç de olsa, bilgisayar denen zımbırtıya alışıp elle yazmayı unutsam da bu deftere roman için tasarladıklarımı yazacağım. (Birkiye, 2019, s.11)

2006 Ocak ayında Deniz Vural'ın, Plan b'den kendisine hediye ettiği defteri yeni romanı için açar. Bu deftere *Gümüşsuyu Papatyalar* isimli romanı için notlar alır. Birkiye, bu süreçte yeni romanını tasarlama aşamasındadır. Her ne kadar romanını planlamaya başlamış olsa da yazıp yazmama konusunda emin değildir. Kararsızlığının yanı sıra yazma olasılığı daha yüksektir. Kendisinin deyimiyle (Herhalde yazacağım!) denilince romana başlanır. Birkiye, romanının kişi ve konusunu çelişkiler içerisinde kurmaya çalışır. Hangi teknikle, hangi zaman ifadesiyle romanın yazılacağını tasarlar. Bu süreç, onun için daha çok roman tasarısı ile geçer. Bir yandan kendisine şiir yaz diyenler vardır bir yandan oyun yaz diyenler. Birkiye; tereddüt, ikilem, karmaşıklık ve çelişki içerisinde. Birkiye, aklında bin türlü soru ile roman yazmaya başlar.

Şiirin yanı sıra romanı da bıraksam ya, denemeyi, yazmayı, kimsenin doğru dürüst okumadığı bir yazar olarak, kimsenin okumadığı bu ülkede bu kadar direnmek niye? Susuzluktan ölüp de su içmemek gibidir aşk! Gün klasik rengini buldu, artık uyumalı... (Birkiye, 2019, s.15)

26 Kasım 2006'da yazdığı günlüğünde Birkiye, yazmayı bırakmayı düşünür. Şiiri bıraktığı gibi romanı da bırakmayı ister. Sadece roman yazmayı da değil, deneme yazmayı bırakmayı da bir an aklından geçirir. Bunalımlı bir ruh haline bürünür. Kimsenin okumadığı, okumayı önemli görmediği bir ülkede yazmak onun için sıkıntılı bir hâldir. Olumsuz koşullara rağmen niçin bu kadar direndiğini sorgular. Böylesi bir ortamdan bunalır. Bu ortamda yazmaya dair her şeyin problem olduğu düşüncesindedir. Birkiye, en büyük tutkusu yazma olduğu için ne kadar eleştirse de sonunda yine yazmaya sığınır. Birkiye, negatif düşüncelerden uzaklaştıktan sonra yeniden yazmaya başlar. Çünkü okumak ve yazmak onun için güvenli bir limandır, bir sığınaktır. Birkiye, hayatın acımasızlıklarından okumaya ve yazmaya yönelir.

Birkiye, 3 Ocak 2007 yılında yazdığı günlüğünde yine karamsar bir ruh hâlinindedir. Yeni bir yılın başlangıcıdır ama o, kendisi için değişecek bir şeyin olmadığı düşüncesindedir. Yeni yıl umut, güzellik ve mutluluk ifade etmez. Birkiye'nin her şey kötüyken daha kötüye gideceği gibi bir düşüncesi vardır. Hayata karamsar bir açıdan yaklaşır. Gelecek ona umut vermez. Yeni yılda da okumalarına devam eder. Felsefi metinlerin uzun süre okunmamasından kaynaklı bazı sorunlar yaşar. İçine kapanmış, karamsarlık veren bir gelecek anlayışı içinde ne kadar bunalsa da okuma ve yazmaya devam eder. Onun için koşullar kötü olsa da yazma ve okuma vazgeçilmez bir tutkudur. Âdeta Birkiye'nin varlığının anlamıdır:

Yeni bir yıl; ne değişecek! Belli ki daha kötüye gidecek. Kıta Avrupası Felsefesi'ne kaldığım yerden devam. Kant bitti. Biraz karışık, felsefi metinlerden uzun süre uzak kalmanın getirdiği bir algılama/anlama sorunu! (Birkiye, 2019, s.17)

Bu git geller Birkiye'nin hayatını etkiler. İyiliği prensip edinmiş bir insan olmasına rağmen bazen kendisini kötü hisseder ve çevresindekilere kötü davranır. Daha sonra da bu hâlden pişmanlık duyar:

Olması gereken “zaman”a geldik. Sinir sistemim çok bozuk. Dün TÜYAP’ta kontrolümü yitirdim. Yitirmem için her şey oldu; yine de yitirmemem gerekirdi. Çok sevdiğim birine iki kez bağırđım; hem de bir kadın! Başkalarına da bağırđım. Niye bu işlerle uğraşıyorum. 52 yaşına gelmişim, başkaları yapsın artık. Zaten kim/kimler kıymetini (şiiir dinletilerinin) biliyor? (Birkiye, 2019, s.21)

Birkiye, 30 Ekim 2007’de düzenlenen kitap fuarı için bir program düzenler. Programda bazı aksilikler meydana gelir. Yaşanan olumsuzluklar sonucunda Birkiye, kontrol problemi yaşar. İstemedi olsa da sevdiği insanlara bağırır. Kendisi böyle bir şey yapmak istememesine rağmen âni bir çıkış yapar. Bunun sonucunda da üzgün hisseder. Böyle bir tavır sergilememesi gerektiğinin farkına varır. Bu yaşta niçin böyle işlerle uğraştığını sorgular. Birilerini kıramadığı için bu işleri yapmaktan memnun değildir. Şiiir, şiiir dinletileri güzeldir. Birkiye, bunları zevkle tertip etmektedir ama aksilikler bir türlü yakasını bırakmaz. Birkiye, yeni yılın da bir şeyleri değiştireceğinden şüphelidir. Yeni yıl ona ümit vermez:

Son günler; ne farkı varsa yeni yılın ilk günlerinden! Hep iyi “şeyler” beklenir, umut edilir. Sanırım son yıllarda bizde de dünyada da “yeni yıl” beklentileri “çok”. Umut etmek çok, “dilemek” çok. Çok doğal, işler hiç de iyi değil. Birileri için iyi olabilir. Ama genel için iyi değil. Manzara kötü, renkler kan rengi, şiddet bu rengin temel figürü! (Birkiye, 2019, s.22)

2007 yılının son günlerine gelinir. Bir yılın bitişı ve yeni bir yılın başlangıcı yaklaşır. Birkiye, yeni yılın da eski günlerden bir farkı olmadığını belirtir. Her şey eskisi gibi devam ederken yalnızca gelecekte beklenenler vardır. Eskiye takip eden günler bir anda, ansızın yeni bir hâl kazanmaz. Her şeyin gelişimi ve değişimi zaman ister. Yeni yıl denilen zamanın gelişı ile işler düzelmez. Olumsuzluklar bir anda silinmez, ortadan kalkmaz. İnsanların yeni yılı sevinç içinde karşılamalarının nedeni ise işlerin yolunda gitmemesidir. Bir kesim veya belli kişiler için yeni yıl iyi olabilir ama çoğunluk için iyi yönde bir ilerleme yoktur. Kan, şiddet, baskı, otoritenin varlığını korumaya çalışması işleri kötüleştirir. Özgürlüğe müdahale eder. Çeşitli alanlarda kısıtlamalar görülür. Fazıl Say’ın dediklerinin ülkede gündem olması üzerine Fazıl Say da yanlış anlaşıldığını belirterek geri adım atar. Baskı ve özgür olamama probleminin örneklerinden biri olarak Sokrates’i gösterir. Sokrates de otoriteye başkaldırıdan dolayı sorunlar yaşar. Birkiye’nin hayata da zamana da bakışı bu yöndedir. (Birkiye, 2019, s.22)

Kalkmalıyım, kahve bitiyor, ders zamanı... yüreğim hâlâ bomboş, yıllardır; dünyanın acısı bir yana, bir de bu yalnızlık var, içimdeki-dışımındaki, ikisi birleşince insan gerçekten

de “yalnızlık” ın ne demek olduğunu anlıyor... yine de seçilen bir yalnızlık bu hem de İstanbul’da, hemen önümde deniz serinliyor... (Birkiye, 2019, s.35)

Birkiye 2009 Nisan ayında derse gittiği bir günün öğle arası Beşiktaş Sahil Kafe’ye gelir. Mola saatinde manzaraya karşı bir kahve içer. Yüreğinin boş olmasını düşünür. Yıllarca yüreğinde hissettiği acının yanında bir de yalnızlık duygusu kendisini sarar. Günlük hayatta ve iç dünyadaki yalnızlık derin bir sarsıntıya neden olur. Duyguları ile bütünleşen bir yalnızlık hissi üzerine çöker. Herkesten ve her şeyden uzakta yalnızlık içini kaplar. Bu kısa süreli hesaplaşmanın sonunda derse gitme saatinin geldiğini fark eder. Hayatın gerçekliğine geri dönmesi gerekir. Birkiye, hayatı boyunca bu yalnızlık hissinden kurtulamaz.

Atilla Birkiye, yaşından dolayı zaman zaman rahatsızlanır. Hastaneye yatar. Ameliyatlar olur. Bu rahatsızlıklar da ruh halini etkiler. Ama hayatın gerçeklerini, ölümlü oluşunu da kabul eder:

Sıkıntılı günler, hem tinsel hem bedensel. Mide ağrısı geçen gece sabaha kadar, ilk kez böyle bir şey yaşıyorum, üstelik birkaç gündür de süren bel ağrısı, beden eskiyor, 59 yıl olmuş. Neyse zaman da hayat ile eş anlamlı, gelip geçip... (Birkiye, 2019, s.86)

Birkiye, çeşitli sağlık sorunları yaşar. Bedensel ve ruhsal anlamda kendini iyi hissetmez. İçinde bir huzursuzluk belirir. İçsel huzursuzluğun yanında fiziksel birçok sorun da yaşar. Geceleri uyutmayan mide ağrıları vardır, bel ağrısı da onun yaşam konforunu etkiler. Birkiye, bu durumu zamanın ilerlemesiyle birlikte bedenin direncini kaybetmesine bağlar. Birkiye, ilerlemiş yaşından dolayı böyle şikâyetlerinin olabileceğini belirtir. Ömrün geçici olduğunu düşündüğünde yaşadıkları ona normal gelir.

Birkiye her ne kadar duygusal iniş ve çıkışlar yaşasa da o, okumaları, kitapları, yazıları, öğrencileri ve hayat arkadaşı olan Meral ile huzurlu ve mutludur. Hayat her şeye rağmen devam etmektedir ve güzeldir.

2.2. Sanatı

2.2.1. Atilla Birkiye'nin Yazar Kimliğinin İnşası

Atilla Birkiye, Türk edebiyatında eser veren bir yazardır. Sanat, yazarın hayatında vazgeçilmez bir yer tutar. Kendisi için sanat hayattır denebilir. Sanatsız ve edebiyatsız bir hayat, onun için söz konusu değildir. Sanata ve edebiyata verdiği önem, yaşamı boyunca sanat alanlarıyla ilgilenmesinde görülebilir. Atilla Birkiye hayatı boyunca okumak, yazmak, düşünmek, düşüncelerini etrafındakilerle paylaşmak, çeşitli üniversitelerde dersler vermek; okuyan, yazan, düşünen bir kitle oluşturmak; yayınevi ve dergilerde yazılarla ilgilenmek dışında bir işle meşgul olmaz.

Birkiye'nin sanata, edebiyata ve yazmaya olan ilgisini Merve Nur Çetinkaya şöyle ifade eder:

Atilla Birkiye'nin edebiyata ve yazmaya olan ilgisini birçok sebebe bağlamak mümkündür. Öncelik olarak avukat amcası Numan Birkiye'nin okumaya, sanata ve kültüre olan ilgisi; sonrasında da abisi Mehmet Birkiye'nin konservatuar okuyup, oyuncu olması ve yine abisinin okumaya olan ilgisi dikkatini çekmiştir. Ancak Atilla Birkiye, onu etkileyen ve edebiyata yönlendiren asıl olayın “aşk” olduğunu şu cümlelerle ifade etmektedir: Ama öncelikle aşk! Nasıl mı? Lise son sınıfta iki arkadaşım birbirlerine âşık, sevgiliydi, kız Rum olduğu için oğlanın ailesi istemedi. Yoksa Ermeni miydi? Burada belleğim yetersiz! Sonuç itibarıyla azınlıktı kız! Ayrıca kızın ailesi dar gelirliydi, oğlanın ailesiyse öyle değildi, milyoner olmasalar da varlıklıydılar. Sınıf farkı da girdi işin içine. Bundan çok etkilenmişim yani ayrılımlarından. Ertesi yıl, üniversiteyi kazanamamıştım, yani bir boşluk da vardı hayatımda, kendimce romanlarını yazmaya koyuldum, edebiyata heves bile denemez! Son derece basitti. (Çetinkaya, 2022, s.3)

Birkiye'nin sanata, edebiyata yönelmesinde ailesinin önemli bir yeri vardır. Avukat amca, tiyatrocu ağabey ve banka memuru olan babanın bulunduğu evde entelektüel bir ortam vardı. Birkiye'nin yakınları kültür, sanat, kitap, gazete ile ilgilenen insanlardı. Birkiye'nin sanat, edebiyat, kültür ve yazmaya yönelmesinde bu ortamın önemli etkisi olur.

Gerek bireysel, gerekse toplumsal düzlemde olsun gerçek bir olgu: bilgi yetersizliği, kimi yerde cehalet. Ne yazık ki bu doğru. Bu açığı kapamanın da olanağı yok. Zaman sizin önünüzde. Bazılarımızın özel ilgisinin dışında ya da rastlantı olarak ifade edilebilecek olan ailesinin etkisinin dışında, kısaca hangimiz lise sıralarında klasikleri okuduk. Öğrendik. Kendi edebiyatımızı bile doğru dürüst öğrenemedik. Lise son sınıftaydım, ilk kez bir arkadaşımın elinde görmüştüm “Kaçakçı Şahan”ı. Oysaki o yılların en önemli hikâye kitaplarından biriymiş, Bekir Yıldız da yazar olarak aynı önemi paylaşıyormuş.

Lise edebiyat kitabında olmalıydı. Ama nerede. Bir çoğumuzun haberi yoktu. Ben yine de Nazım Hikmet, Orhan Veli, Sait faik, Atilla İlhan'ı biraz okumuştum. Yukarıda söz ettiğim rastlantıydı bu okuma da. Babamın düşünsel planda okuma imajına bağlanması, ağabeyimin ise, çok iyi bir uygulayıcı oluşu beni de okumaya itiyordu. Ne var ki, içinde bulunduğum çevre, arkadaşlarım hiç de böylesine bir ortam yaratmıyorlardı. Tersine köstekleniyordum. Bir de bunlara okuldaki öğretim katılınca, edebiyatımızın öğrenilmesi gerekliliğine ulaşamadım. Kaldı ki, klasikleri, dünya edebiyatını okuyacaktım. Kuşkusuz koşut gitmeliydi ikisi. (Birkiye, 1985, s.65)

Doğup büyüdüğü çevrede sanata yönelik bir ortam vardır. İçinde bulunduğu çevre gün geçtikçe Birkiye'yi etkiler. Edebiyat, sanat onun hayatının bütünlüğünü ifade eder. Birkiye yaşadıklarını, hissettiklerini edebiyata taşır. Hisleri ve duyguları; sanat ve edebiyat aracılığıyla ifade edilme fırsatı bulur. Birkiye, aşka dair hissettiklerini, düşündüklerini eserlerinde dile getirir. Edebiyat çevresi, onun gerçek dünyasını sarar. Edebiyat ve sanat, gerçek hayatının temel yapı taşları olur.

Kendini arayan, etrafını sorgulayan, varlığını düşünen, insanların neler yaptığını anlamaya çalışan, aşkın bunalımlı dünyası içinde sıkışan bir adam; edebiyatta kendini bulur. Zaman zaman ümitsizliğe kapılsa da insanların davranışları ve tutumları onun kendisini sorgulamasına neden olsa da bir türlü edebiyattan uzaklaşmaz. Kendisini başka bir alanda bulamaz. Bu nedenle düşüncelerinden bir anda uzaklaşıp tekrar okumaya ve yazmaya başlar.

Çevresinin yaşadığı hikâyelerden etkilenen Birkiye, bu etkiyle yazmaya yönelir. Birkiye, üniversiteye yerleşemediği yıl edebiyat dünyasına ilk adımını atar. Sonrası kendiliğinden gelir. Kendisini bir daha bu dünyadan koparamaz. Arkadaşlarının aşk hikâyeleriyle başlayan bu serüven, zamanla hayatının ana noktası olur:

Atilla Birkiye iki şeye daha tutkuyla bağlı ve âşık!

Bunlardan birincisi hayat dediğimiz; doğumla ölüm arasında acılar, ayrılıklar ve tabii ki buruk sevinçlerle yaşanan zaman aralığı: Birkiye, acı çekse bile hayatı da aşk gibi çok seviyor, ama yitirdiklerinden şikâyet eden bir aşkın hüznüyle. Hiç kuşkusuz bu öznel duyarlılık, hüznü baskın bir roman kahramanı gibi öne çıkartıyor. Bence yazarın son romanı olan *İstanbul'da Aşkta İkmale Kalanlar*'ın başkahramanı, diğerlerinde olduğu gibi yine hüznün, ama vurguladığım gibi sevdalı bir hüznün...

Birkiye'nin hayat gibi tutkuyla bağlı olduğu ikinci şey ise edebiyatın ta kendisi: Yazar bu coşkulu uğraşın sunduklarına öyle büyük bir tutkuyla bağlı ki son romanında bu eğilim öne çıkıyor, edebiyatı da önemli roman kahramanı yapıyor. Dolayısıyla *İstanbul'da Aşkta İkmale Kalanlar*'ın baş kahramanları, hayatın hüznü ve edebiyatın coşkusu olan,

samimiyetle kaleme alınmış bir roman olarak okunabilir. Tabii, onun aynı zamanda Kabataş, Eyüp, Bakırköy, Beşiktaş, Kuzguncuk, İstinye ve Arnavutköy'den söz eden; daha doğrusu İstanbul'un sahil semtlerinin romanı olduğu da hiç unutulmamalı... (<https://www.sabitfikir.com/elestiri/askin-ve-huznun-basarili-ve-caliskan-romancisi>)

İbrahim Yıldırım'ın ifadesiyle Birkiye'nin sanata başlamasındaki en önemli etkenlerden biri aşktır. Birkiye, kadınları sevdiği gibi İstanbul'a ve hayata da aşk ile bağlıdır. Yaşadığı acılar bile onu yıldırılmaz ve o her mağlubiyetten sonra aşk ile tekrar okumaya, yazmaya ve sanatına geri döner. Birkiye edebiyata tutkuyla bağlıdır. Kendisindeki edebiyat coşkusu yıllar içinde körelmemiş bilakis artmıştır. Yazar, özellikle romanlarında hayatının en önemli tutkusu olan İstanbul ile edebiyatı birleştirir.

Edebiyata olan ilgisinin artmasında kısa bir süre çalıştığı reklam ajansının etkisi oldukça fazladır. Birkiye, yapılan röportajda ajansın etkisini şöyle anlatır:

Bir ara Erden Kıral'ın bir reklam şirketinde çalıştım. Oradaki insanlar entelektüel insanlardı hep ve edebiyat konuşuyorlardı. Sinema dünyasının insanları oraya gelirdi. Mesela Oğuz Makal'ı ilk orada tanıdım. Sezer Duru'nun kardeşi Tezer Özlü'yü ilk orada gördüm. Yeni yeni yazıları çıkıyordu henüz hasta olmamıştı. Dört beş ay orada çalıştım. O ortamın da etkisinin olmadığını söyleyemem. (Atilla Birkiye, kişisel görüşme, 19 Ağustos 2024)

Birkiye, gençlik yıllarında Nâzım Hikmet, Attilâ İlhan, Orhan Veli tarzını anımsatan şiirler yazsa da bu şiirleri yayımlamadan yakar. Atilla Birkiye, bir ara sinema okuyup yönetmen olmak ister. Esas ilgi duyduğu sanat alanı sinemadır. Amatör olarak kısa bir süre sinemayla ilgilenir. Ancak bu alandaki çalışmaları devam etmez.

Yazar, yabancı dil konusunda da kendisini oldukça yeteneksiz görür. Bu nedenle çok kötü bir İngilizcesinin olduğunu gülererek belirtir. Kısa geziler dışında yurt dışında yaşamamıştır. Bu sebeple İngilizce konuşmasını zayıf görür. (Atilla Birkiye, kişisel görüşme, 19 Ağustos 2024)

Birkiye, lise yıllarından sonra Marksizm ile tanışır ve sempati duyar. Bu da onu Marksizm'le ilgili kitaplara ve okumaya sevk eder. Zaten okumaya düşkün olan Birkiye, bu yıllarda çalıştığı ajansa gelenlerin de etkisiyle bol bol Marksist ideolojiyi anlatan kitaplar okur. Bu yıllar onun sanatını ve edebiyatını oluşturan, yazar kimliğini belirleyen önemli bir dönemdir. Birkiye 1978 yılında Cağaloğlu'na gelerek *Konuk Yayınları*'nda düzeltmen olarak çalışır. Konuk Yayınları da Marksist düşünceye yakındır burada

okudukları, yazarlarla olan iletişimi, yayınevine gelen yazar ve sanatçıların sohbetleri onun edebiyat tutkusunu körükler.

Birkiye, 1979’da tekrar sınava girerek İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünü kazanmıştır. 1983 yılında İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümünü tamamlar. Felsefe eğitiminin de yazarlığı üzerinde derin etkileri olur. Felsefi düşüncelerini eserlerine de yansıtır. Böylelikle yazdıkları zamanla daha da derinleşir. Felsefi düşünce... araştırmaya, sorgulamaya ve eleştirel bir tavra dayanan bir düşüncedir. (Cevizci, 2007: 15). Felsefe bilgisi bireyi her alanda etkiler. Birkiye’nin aldığı felsefe eğitimi araştırmacılığını, sorgulamalarını ve eleştirel düşüncesini arttırır.

“Bir düşünme tarzının felsefi olabilmesi için felsefi sayılabilecek bir soru etrafında vücut bulması, sistematik olması, mantıksal ve tutarlı önermelerden meydana gelmesi, varlık kavramı etrafında merkezileşmesi, felsefe tarihi çerçevesin de belli bir problematik devamlılık içerisine oturtulabilmesi, evrensele yönelmiş olması gibi fikri inşa gereklerine ihtiyaç duyulur.” (Gürsoy, 2006: 45-46)

Birkiye felsefe eğitimi sayesinde eserlerinde mantıki sorular ortaya koymayı ve bunları evrensel fikirlerle yoğurmayı öğrenir. Birkiye’nin deyimiyle:

Felsefede birçok şey birbirinin içindedir. İstedığınız kadar Marksist olun, Kant’ın ileri sürdüğü güzellik önermelerini atlayamazsınız ki! Ya da Hegel. Terry Eagleton da bugün bunu söylüyor. Yani maddeci estetikle idealist estetikliğin konuları, motifleri artık birbirinin içine girmiş; birbirlerinden yararlanıyor gibi bir şey söylüyor. (Atilla Birkiye, kişisel görüşme, 19 Ağustos 2024)

Birkiye Marksist bir çevreden gelir, ilk gençlik yıllarından itibaren Marksist yazar ve düşünürlerle beraber olur, Marksist eserleri yoğun olarak okur. Ancak eserlerinde Marksist ideoloji, toplumsal, siyasi konular çok belirgin bir şekilde ön planda değildir. Bunun sebebini felsefe eğitimine bağlayabiliriz. Yazar felsefe eğitimi ile varlık, hayat, insan, eşya, düşünce, aşk, kadın, cinsellik gibi ferdi konulara da yönelir. Bireysel ve toplumsa denebilecek olayları bir noktada buluşturur. Bireysel konuların arka planında sosyal olaylar geçer. Birkiye felsefe eğitimi almamış olsaydı, çevresi ve okuduğu Marksist kitapların etkisi ile, eserlerinde daha ideolojik ve toplumsal kaygıları ele alabilirdi. Felsefe eğitimi âdeta yazarın varoluşsal sorunları ile ideolojisi arasında bir denge unsuru olur. Bu anlamda Birkiye, kendisi için felsefe okumanın çok önemli olduğunu düşünür. Eleştirel bir felsefe ile eserleri okurken veya yazarken yeni bir bakış açısı ortaya çıkar. Salt Marksist bakış açıları değişiklik gösterir. Felsefe bakılan, ele alınan

olaya veya duruma derinlik ve ayrı bir perspektif kazandırır. Birkiye felsefe ile doğayı tanır ve sürekli bir değişim içinde yazarlık serüvenine devam eder:

Doğa sürekli bir değişim içinde. Doğanın bir parçası olan insan da, sürekli değişim içinde. Durağanlık, söz konusu değil. İnsan geliştikçe “varoluyor”. Descartes’ın “düşünüyorum, o halde varım” deyişine koşut olarak: “Değiştikçe sürece varım; varlığımın nedeni değişmektir” denilebilir. Organizmam dahi sürekli bir değişim içinde. Ruhsal durumum da. (Birkiye, 1985, s.72)

Birkiye, kendi hayatında ve eserlerinde sık sık varlık sorgulaması yapar. Doğanın koşulsuz bir şekilde değişmesini düşünür. Doğa, durdurulamaz bir değişim içerisinde kendini sürekli yeniler. Bu durum Birkiye’nin hayata bakış açısını etkiler. Doğanın değişiminden yola çıkarak varlığını tanımlar. Her şey durmadan değişiyorsa o zaman yazar da değişime açık olmalıdır. Varlığın gelişmesi için her şeyin sürekli aynı kalmadan bir değişim içerisinde olması gerekir. İnsan organizması, bedeni de ruhu da sürekli değişmektedir. Bütün organizmalar sürekli değişir. Bunun yanında psikolojik ve ruhsal olarak insan sabit değildir. Bir değişim ve dönüşüm içerisinde hayatını devam ettirir. Bunun yanında bu görüşü ortaya koyarken Descartes’ın görüşünü ele alır. Onun görüşlerine paralel giden bir düşüncededir.

Birkiye kendisinin Marksist ve felsefe birleşimini “*Toplumcu gerçekçi hümanizm*” olarak tanımlar:

Saygı duymak ile eleştirel olma arasındaki ilgiyi şöyle kuruyorum: saygı duymak hümanistliğin gereği, eleştirelilik de toplumcu gerçekçi olmanın gereği. O halde buna toplumcu gerçekçi hümanizm diyemez miyiz? Neden olmasın, İslam hümanizmi, Hristiyan hümanizmi, 18. Yüzyıl hümanizmi var, bizim modernistlerin hümanizmi var. (Birkiye, 1985, s.32)

Birkiye saygı ile eleştirel olma arasında bir köprü kurar. İkisi arasındaki ilişkiyi açıklar. Saygı hümanizmin gereğidir, eleştirmek toplumcu gerçekçi olmanın gereğidir. İkisi birlikte çeşitli hümanist ve toplumcu anlayışlar oluşturur. Farklı dinlere ait hümanist görüşler ve içinde bulunan dönemin hümanist görüşleri farklılık gösterir. Sonuç olarak her görüşün kendine göre kabul gördüğü bir ortam ve zaman vardır.

Devinim bilincin efendisidir bir bakıma, buyrukları ister istemez bilinci yönlendirir. Ama bu özellikleriyle bilinç, her zaman usçudur. (Birkiye, 1985, s.75)

Birkiye, hareketliliğin bilince olan etkisini sorgular. Konuyla ilgili vardığı sonuç hareketliliğin bilinci yönlendirdiğidir. Bilinç, var olanın sonucunda bir şeyleri sorgular ve yeni düşünceler ortaya koyar. Bu şekilde bilincin talimat aldığı nokta

hareketlilik. Toplumda meydana gelen her değişiklik sonucunda bir eylem gerekir. Yeni bir yol yöntem bulmanın sonucunda da bilinç devreye girer. Bilincin hareketlerinin ortaya çıkışı da eylemlilik haliyle alakalıdır.

Sonuç olarak Atilla Birkiye'nin yazar kimliğinin inşasında ilk olarak ailesinin entelektüel ortamı etkilidir. Daha sonra gençlik ve okul yıllarında şahit olduğu olaylar, yaşadıkları, kadınlar ve aşklar etkilidir. Birkiye, hayatı boyunca gerek arkadaş gerekse sevgili olarak kadınlara ilgi duymuş ve eserlerinde bu birlikteliklerinden ilham alır. Aşk, kadın ve cinsellik onun en önemli konularından olur.

Ardından Marksist çevrelerde bulunması, bu çevrelerde Marksist yazar ve düşünürlerle yapılan sohbetler, Marksist kitaplara yoğunlaşması önemlidir. Yayınevlerinde, dergilerde tanıştığı Marksist yazarlar kendisini etkiler. Bu ortamlar ve okudukları Marksist yazarlar Birkiye'yi toplumsal gerçekçiliğe yöneltir. Birkiye, ömrü boyunca gençlik yıllarında tanıştığı bu Marksist yazarlar ile dostluğunu devam ettirir ancak olgunluk dönemlerinde Marksist olmayan yazar ve sanatçılarla da beraberlikler, arkadaşlıklar kurar. Çevresini Marksist arkadaşları ile sınırlı tutmaz.

Atilla Birkiye'nin yazar kimliğinin inşasında felsefe eğitimi etkili olur. Burada okuduğu kitaplar ve aldığı dersler ile sorgulamayı, eleştirel düşünceyi öğrenir. Kendini bilmek, varoluşu tanımak, öteki ile ilişki kurmak, sanat, ahlak, siyaset, bilgi, güzellik gibi pek çok konuda felsefecilerin görüşlerini okuyarak derinleşmiş ve bunları eserlerine de yansıtır.

Birkiye'nin yazar kimliğinin inşasında bu temel etkilerin yanında duygusal kişiliğinin, eşinden ayrılmasının, uzun yıllar tek başına yaşamasının, üniversite hocalığının, hayatının İstanbul'da geçmesi ve İstanbul sevgisinin, kısa süreli de olsa yurt içi ve yurt dışı gezilerinin etkilerinin olduğunu söylemek mümkündür.

2.2.2. Atilla Birkiye'nin Sanat Hayatında Önemli Kişiler

Atilla Birkiye'nin ilk yazısı 1978'de Sanat Emeği dergisinde yayınlanır. Sanat Emeği dergisinde A. Kadir, Asım Bezirci, Ataol Behramoğlu, Orhan Taylan, Ali Taygun gibi dönemin yetkin yazar ve sanatçılar vardır.

YAZKO günlerinde Nâzım ile Piraye konusunda az sorumu yanıtsız bırakmamıştı Memet Fuat. Öte yandan bir yazarın bana imzaladığı ilk kitap da Asım Bezirci'nindi. Kendi yazdığı bir kitap değildi ama büyük emek ürünü olan, notlayarak derlediği Nâzım Külliyyatının sekizinci cildi, ilk yazılarım çıkmaya başlamıştı. Şunu da ekleyeyim, Aziz

Çalışlar'ın hazırladığı Nâzım Hikmet Sanat ve Edebiyat Üstüne adlı kitabı sistematik olarak benzersizdir ve hep başucumda. (Birkiye, 2021, s.7)

Birkiye *Yazko*'da olduğu günlerde Memet Fuat, Asım Bezirci ve Aziz Çalışlar ile tanışma fırsatı bulur. Üç sanatçı ile birlikte çeşitli çalışmalar yaparlar. Birkiye üç yazarın benzer ve farklı özellikleri olduğunu düşünür. Üç yazarın ortak noktası Nâzım Hikmet üzerine çalışmış olmaları ve Türk edebiyatına katkı sağlamalarıdır. Birkiye, bir şekilde üç yazarla da çalışır. Her yazardan farklı konularda destek alır. Onlardan birçok şey öğrenir. Üç yazarın dostlukları, çalışmaları, öğreticilikleri Birkiye'nin yazarlığını etkiler. Farklı noktalarda onlardan aldığı destek Birkiye'nin çalışma hayatına katkı sağlar.

Birkiye, Konuk Yayınları'nda da yayın sahibi ve yönetmen Doğan Görsev; Memet Fuat, Selahattin Hilav, Adnan Özyalçın, Asım Bezirci, Kemal Özer, Aziz Çalışlar gibi isimlerle birlikte çalışma fırsatı yakalar. Yazar, onlardan çok şey öğrenir. Bu dergi ve yayınevleri kendisi için ayrı bir okul görevi görür.

Yazarla yapılan görüşmede yazar, hayatına etki eden noktalar üzerinde durur:

Yazko çok eğitti bizi. 79'da felsefeye girdim. Orada Uluğ Nutku hocayla tanıştım. Yaşamıyor, dört beş yıl önce öldü, ışıklar içinde yatsın. Uluğ Nutku'dan çok şey öğrendim. Hocalarım çok iyiydi. İsmail Tunali'dan estetik alanında çok şey öğrendim. Nesnel bakabilen biridir. Türkiye'de estetikte adını söylemek lazım. O bakımdan şanslıydık. Nermi Uygur hocam da etkiliydi. Bir ders anlatır deryaydı. (Atilla Birkiye, kişisel görüşme, 19 Ağustos 2024)

Yazar bir yandan üniversite eğitiminde yoğrulurken bir yandan da yayınevlerinde sanat, edebiyat ve felsefe ile ilgilenir. Bu, onu iki ayrı okuldan mezun olmuş gibi yetiştirir. Yayınevi ve dergilere gelen sanatçılardan hep bir şeyler öğrenmeye, yazarlık konusunda kendisini geliştirmeye çalışır. Yazar bulunduğu her ortamda kendisini yetiştirmeye ve bir şeyler öğrenmeye gayret eder. Onun amacı edebiyata ve sanata dair yeni bir şey kazanmak sonrasında kazandıklarını ifade etmektir. Sürekli olarak kendisini ileri adıma taşıyacak çalışmalar yapar. Hayatındaki her şeyden bir ders çıkarır.

2.2.3. Atilla Birkiye'nin Çalıştığı ve Etkilendiği Dergiler

Atilla Birkiye'nin, 1978'in Ekim ayında henüz 23 yaşındayken, *Sanat Emeği* dergisinde ilk yazısı yayımlanmıştır. (Necatigil, 1995, s. 82) Bu derginin tam adı *Devrimci Savaşında Sanat Emeği*'dir. Bu ilk yazı 2. cilt ve 8. sayıdadır. Derginin sahibi

H. Barış Pirhasan, yönetmeni A. Turgay Fişekçi'dir. *Sanat Emeği*, Asım Bezirci, Atıol Behramoğlu, Tan Oral gibi dönemin önemli yazarlarının toplandığı 40/50 sayfalık yoğun içerikli bir dergidir. 23 yaşındaki genç Atilla'nın burada yazısının çıkması önemlidir. Bu ilk yazı Konuk Yayınları'ndan çıkan *Sosyalizm ve Kültür* adlı bir kitabın iki sayfalık bir tanıtımıdır. Birkiye bu dönemde Konuk Yayınları'nda çalışmaktadır. Birkiye kitaptan alıntılar da yaparak kitabı tanıtmış ve bu yazı ile ömür boyu sürecek olan yazı hayatına ilk adımını atar. Bu ilk yazı tezin ekler bölümünde yer alır. (Sanat Emeği, C.2. S.8)

Atilla Birkiye, 1982'de *Yazko*'da düzeltmen olarak çalışmaya başlar, kısa bir süre sonra ise yayın yönetmenliğini Memet Fuat'ın yaptığı *Yazko Edebiyat*'ın yazı kuruluna girer. Burada hem yazılarını yazar hem de derginin kitap bölümlerini hazırlamaya başlar. Daha sonra ise kurumun dergileri olan *Yazko Çeviri* ve *Somut*'ta yazılarını yazmaya devam eder. 1983'te bir taraftan Selahattin Hilav'ın yönettiği *Yazko Felsefe Kitapları* dizisinin sekreterliğini yürütür bir taraftan da *Varlık* dergisinin yazı kurulunda bulunur.

Birkiye, 1984 yılında *YAZKO*'dan ayrılarak, arkadaşlarıyla birlikte *Günümüzde Kitaplar* dergisini çıkarmıştır. Dergide yayın yönetmeni olan Birkiye, arkadaşlarıyla birlikte *Birim Yayınları*'nı kurmuştur ancak dergi ve yayınevi uzun soluklu olamamıştır. Daha sonrasında ise *Kavram Yayınları*'nı kurmuş ve 1990'da buradan ayrılmıştır. (Çetinkaya, 2022, s.2)

1986'da askere giden Birkiye, geldikten sonra 1988 yılından itibaren birçok yayınevinde redaktör, düzeltmen, yayın danışmanı olarak çalışır. 1989 yılında dört sayı çıkan *Kavram* dergisinin yayın yönetmenliğini yapar. 2007-2012 yılları arasında ise "Fikir babası" olduğunu söylediği *Özgür Edebiyat* dergisinin yayın kurulunda yer alır. (Yalçın, 2010, s.233)

Birkiye, *bunların yanında, Somut, Dünya, Dünya Kitap Eki, Gösteri, Cumhuriyet, Cumhuriyet Kitap Eki, Radikal Kitap Eki, Kaçak Yayın, E. Referans, Özgür Edebiyat, Notos, Sincan İstasyonu, Mühür* gibi çeşitli dergi ve gazetelerde; internet sitelerinde yazılar yazar.

Birkiye 1994-2001 yılları arasında *Cumhuriyet* gazetesinde *Işıldak ve Yelpaze* 2004-2008 yılları arasında *Referans* gazetesinde de *Kalemin Ucu* başlığıyla köşe yazarlığı yapar.

Birkiye, edebiyat dünyasına kitap tanıtım yazılarıyla adım atar. Daha sonra edebiyatın pek çok farklı türlerinde eserler verir.

2.2.4. Atilla Birkiye'nin Eserlerinde Dil ve Üslup

Birkiye, dil ve üslup açısından titiz bir yazardır. Eserlerinde genel olarak açık, anlaşılır, sade bir anlatım kullanır. Zaman zaman bunun tam tersi bir durum görülür ve söz sanatlarına oldukça yer verir.

Yönü, amacı, kapsamı, başarısı ne olursa olsun, insanın yürüdüğü görünür-görünmez tüm yollar dilden geçer. Çepeçevre insan varoluşunun ana koşuludur dil. (Uygur, 2008, s.7)

Nermi Uygur'a göre bir insanın amacı, yönü, başarısı ne olursa olsun ihtiyaç duyduğu temel varlık dildir. Dil olmadan birey hiçbir şeyi başaramaz. İfade etmek istediklerini söyleyemez. Yazarların da esas işi dil ile olduğu için gereken önemi vermeleri zorunluluktur. Dile gerekli özeni göstermeyen bir yazar, söylemek istediklerini anlatmaz. Yazdıkları, okuyucu için anlaşılabilir bir hâl alır. Bu noktada Birkiye, dili eserlerinde başarılı bir şekilde kullanır. Her türün kendine özgü kuralları içerisinde anlatmak istediklerini açık, anlaşılır bir biçimde okuyucuya sunar. Birkiye, dil konusuna ayrı bir hassasiyet gösterir. Ona göre yalnızca bir tarzda kullanılmayacak kadar önemli ve geniş kavramlar vardır. Yazar, eserlerinde çok farklı tekniklere yer verdiği için herhangi bir sınıflandırmaya dâhil edilemeyeceği görüşündedir. Yer verdiği kavramlar, sanatlar, teknikler yalnız bir alana ait değildir. Onlar evrenseldir. Her alana dâhil olabilecek türlerin içerisinde kullanılabilir. Birkiye kendisini bir üslup ile sınırlandırmak istemez. (Atilla Birkiye, kişisel görüşme, 19 Ağustos 2024)

Başlangıcından bu yana hep bir üslup arayışı içinde olduğumu rahatlıkla söyleyebilirim. Nitekim, bazı yazılarda, kimilerine göre aşırı ve uçlara giderek yeni “deneme”lere giriştim. Ama dediğim gibi böylece, kimilerinin şimşeklerini, kimilerinin de eleştirilerini üstlendim. (Birkiye, 1990, s.6)

Birkiye, yazın hayatına başladığından beri üslup bakımından arayış içerisinde. Yeni anlatım tarzları dener. Eserlerinde kullandığı dil üzerinde değişikliğe gider. Anlatımına farklılıklar kazandırmaya çalışır. Üslup ve dil konusunda bazen aşırıya kaçır. Bu durum da onun başkaları tarafından hedef olmasına neden olur. Yaptıkları ile zaman zaman başkalarını kızdırır, eleştiri oklarına hedef olur.

Hiç kuşkusuz, değinmeden geçemeyeceğim bir sorun da “dil sorunu”. Ben bir “dil karmaşası”nın genel anlamıyla yazın dünyasında yaşandığına inanıyorum. Bir sözcük üç ayrı yazım kılavuzunda, üç ayrı yazılış biçimiyle geçiyorsa; bir kavram ya da bir terim bir kurumun çeşitli sözlüklerinde farklı farklı tanımlanıyorsa; yine onlarca yazım kılavuzu varsa; ve tüm bu nedenlerin doğurduğu “tartışma” yıllarca sürmüş ve hâlâ sürüyorsa; ve de bu saydıklarımız da bu konuda çok daha fazlası ekleniyorsa, hiç duraksamadan “dil karmaşası”ndan söz edebiliriz. (Birkiye, 1990, s.7)

Birkiye, edebiyat dünyasında yazım açısından bir birliğin söz konusu olmadığını söyler. Bunun nedeni olarak yazım konusunda tek kaynaktan bir bilgi sağlanamamasıdır. Yazım konusu için çeşitli sorunlar vardır. Bunlardan ilk sözcüklerin tek bir yazım şeklinin olmamasıdır. İkincisi bir kavram veya sözcük, çeşitli sözlüklerde çeşitli anlamlara sahiptir. Üçüncüsü bir yazım kılavuzu değil birden çok yazım kılavuzunun olması yazımda birliğin olmamasına nedendir. Bunun yanında bir fikirde anlaşmak yerine, bu meseleler üzerinde yıllardır süregelen tartışmalar da dilde ve yazımda birliği engellemektedir. Bu problemler yazarların eserlerini oluştururken de büyük sorunlara neden olur. Herkes kendine doğru gelecek şekilde dili bazı kaynaklara dayandırarak kullanır. Bu durum yazarların ifade ettiklerinin anlaşılabilirliğini düşürür. Dilde birlik yerine karmaşıklık varlığını sürdürür.

Farklı kullanımlarıma gelince. Söylemeye gerek var mı onu da pek bilemiyorum; ancak bazı sözcüklerin yazımı/kullanımı yanlış yazılmış olarak sanılıyor. Bir kez daha burada belirteyim, içindeki günse “bu gün”, olarak ayrı yazıyorum. “o gün”, “şu gün”, diyoruz, sanki bitişik olmamalı, işaret sıfatını başka yerlerde ayrı kullanıyorsak, burada da kullanabiliriz. (Birkiye, 2021, s.109)

Birkiye yazım konusunda yaşadığı problemi dile getirir. Kitaplarında kullandığı sözcükleri bilinçli bir şekilde tercih eder. Sözcüklerin nasıl yazıldığından haberdardır ama sözcüklerin bu şekilde yazımlarının uygun olmadığını düşünür. Bunun yanında sözlük ve kılavuzlarda birliğin olmaması da yazım konusunda sorunlar meydana getirir. Ayrıca ilerleyen zamanla birlikte sözcüklerin yazımının değişkenlik göstermesi de yazım kurallarında zorluklar oluşturur.

Bu tezde Birkiye’den yapılan alıntılarda yazarın yazım şekline sadık kalınır. Onun bazı kelimeleri yanlış yazdığı düşünülebilir ama bu yazarın kendi bilinçli tercihidir.

2.2.5. Atilla Birkiye'nin Denemeleri

Atilla Birkiye, daha çok roman ve deneme yazmıştır. Şiirleri ve diğer kitapları nispeten azınlıktadır. Sayıları on biri bulan deneme kitapları şunlardır:

Deneme; *Kırmızı Bir Karanfil* (1988), *Bir Aşk Denemesi* (1991), *Aşk Bir Irmaktır* (1993), *Hep Sonbaharı Yaşadık* (1994), *Yaşamın Kendisidir Aşk* (2000), *Ben Hep Seni Yazdım* (2008), *İstanbul'da Mavi Bir Tereddüt* (2015), *Sabahattin Ali'nin Yapıtlarını Sevme Sözlüğü* (2017), *Bulutlar Piraye Piraye Diye Geçiyor* (2021).

Birkiye, deneme kitaplarında çeşitli konular üzerin durur. Yaşam, aşk, kadınlar, İstanbul, özlem, ayrılık, tabiat, yalnızlık gibi insanı ilgilendiren hemen hemen her konuda yazar.

Atilla Birkiye'nin kırk yıllık yazı hayatı boyunca ortaya çıkardığı eserlerine göz gezdirmek türlerarası gezintiye çıkmak gibidir. Düşünceler Sözler Yazılar, Roman'tık Bir Yolculuk, Ben Hep Seni Yazdım, Bir Aşk Denemesi gibi deneme kitapları adlarının çağrıştırdığı gibi yaşam, kültür, edebiyat, aşk ve tutku üzerinedir. (Kuş, 2019, s.1)

Selmin Kuş'a göre onun eserlerine göz atmak istediğinizde türler arası gezinti yapılmış olunur. Denemeleri yaşama yönelik pek çok konuyu barındırır.

Doğrudur. Çıkış noktasını *İstanbul'da Mavi Bir Tereddüt* adlı deneme kitabımdan alan, biçem ile ilgili bir değişikliği bile isteye seçtim, denemeye çalıştım becerebildiğim kadarıyla. Öte yandan bir yazar olan anlatıcının tuttuğu günlükler var. Romanda bir-iki yerde de belirtiliyor ve bu günlükler onun Dubrovnik'deki bekleme süresinde yazılıyor. Gelip gelmeyeceği belli olmayan bir kadını bekliyor. Bu sıkıntılı bir bekleme; geçmişe gidip gidip geliyor. Aralarında "tanımlanmamış bir ilişki" olduğundan geçmişteki "yaşanmayan aşk"ları diyelim buna, anımsıyor. Dolayısıyla zihninde karışıklık var; anıların iç içe geçmesi vb. (Gümüş, 2015, s.3)

Semih Gümüş'ün Atilla Birkiye ile yaptığı söyleşide denemede biçem ile ilgili yaptığı değişikliği anlatır. Bunu bilinçli bir şekilde tercih ettiğini ifade eder. Biçimde yaptığı değişikliği ne kadar başarabildiğini bilmese de yapmıştır. Bunun yanında On Kadın Bir Hayal isimli romanında yazar olarak yer alan anlatıcının günlükleri romana dahil olur. Olayların akışını sağlar. Yaşanılanlar günlükler aracılığıyla aktarılır. Birkiye, roman ve denemelerinde biçem değişikliğine gittiğini vurgular. Farklılıkları denemek için uğraşır. Farklı denemeler yapmayı sevmektedir.

Deneme yazarlığının önüne geçtiği pek söylenemez. Aslında deneme ile romanı çok ayrı düşünmüyorum. Kuşkusuz iki farklı tür ama akrabalıkları da yok değil. (Gümüş, 2015, s.1)

Birkiye deneme ve romanı birbirinden bütünüyle kopuk iki tür olarak görmez. Denemeyi ve romanı birbiri ile ilişki içerisinde iki tür olarak ifade eder. Yine de Birkiye için denemenin ayrı bir yeri vardır. Roman onun için vazgeçilmez olsa da deneme her zaman onun için varlığını sürdürür. İki tür arasındaki ilişkinin devamı ve romanın ağır basmasının yanında deneme her zaman varlığını gösterir. Denemelerinde yazar kendisini daha özgür hisseder.

Birkiye'nin bütün eserlerinde aşk, önemli bir yere sahiptir. Deneme türünde eserlerinde de aşk ön plandadır. Aşkın geçmişte ve günümüzde farklılıklar ifade ettiğini belirtir. Dönemin değişmesiyle birlikte aşka yüklenen mana da değişir. Eskinin içten, derin bağlarla kurulduğu aşkları günümüzde yoktur.

Bir tek şey vardır: Aşk. Her şey onun için aşktan ibarettir. Ve aşk için de yaşamında yeri olmayan tavizleri verir. İnce bir yaşam ironisi. Bu filmi izlerken de Bir Aşk Denemesi adlı kitabımla bağlar kuruyorum: Aşk, ne büyüğü söz. (Birkiye, 1995, s.87)

Birkiye, aşkın her şeyin başlangıcı olduğunu belirtir. Aşk her yerde temel konulardandır. Sinemada, denemede, romanda, tiyatrodada... Aşk, birçok türde ön plana çıkan konudur. Yıllar boyunca anlatılagelir. Bitmeyen, bin bir türlü hali ile insanların karşısında yer alır. Birkiye, Eric Rochant'ın yönettiği Fransız filmi Acımasız Dünya'da da aşkın yer aldığına değinir. Filmdeki aşk ile kendi denemesinde yer alan aşk arasında bağlantılar kurar.

Birkiye, *Kırmızı Bir Karanfil* isimli kitabının giriş kısmında Nazım Hikmet'in *Hürriyete Dair* şiirine yer verir. Kitabın bu şiirle başlaması içeriği hakkında bir şeyler çağırıştırır. Birkiye siyasi, sosyal, toplumsal konuları bu kitabında işler. Hürriyet, özgürlük, memleket sevgisi, direniş, umut, yaşam bu kitapta yer alan yazılarda işlenir. İnsanın üzerindeki kasvetli durumdan sonra bir şeylerin düzeleceğine dair umutlar vardır. Bu kitapta her şeye rağmen güzel günlerin geleceğine dair inanç söz konusudur.

Kendimi bildim bileli bir "aşk" ve romantizm taşıyım üzerimde, sanki doğal giysim, bu duygusallığın bir kısmı annemden mi? Sanırım! (Birkiye, 2021, s.7)

Birkiye, aşk ve romantizmin kendisi ve üslubu üzerinde etkisinin büyüklüğüne değinir. Aşk ve romantizm; onun ruhu gibidir. Bu nedenle hayatından ve üslubundan çıkaramayacağı iki durum olarak ifade eder. Aşk ve romantizm, tıpkı bir elbise gibi onu

ve bütün eserlerini kaplamıştır. Birkiye'nin bedenini etki altına almıştır. Birkiye aşk ve romantizmi anlatmadan, yaşamadan, hissetmeden, yazmadan var olamayacağını belirtir. Birkiye, denemelerinde de aşk ve romantizmi geniş ölçüde ele alır. Aşk ve romantizm, konu bakımından eserlerinin temelini oluşturur. Hemen hemen aşkın yer almadığı bir denemesi söz konusu değildir. Denemeleri aşkın farklı bir yönden ifadesidir.

2.2.6. Atilla Birkiye'nin Eleştirileri

Eleştirel Deneme; *Düşünceler Sözler Yazılar* (1984), *80'lerden 90'a* (1990), *Roman'tık Bir Yolculuk* (2005), *Şiir İkizini Arar* (2011).

Atilla Birkiye yazdığı bazı deneme kitaplarını ayrı bir başlık altında toplar. Onları tam manasıyla deneme içerisine alamadığı gibi eleştiri başlığına da almaz. Bunun yerine eserleri hakkında açıklamalarda bulunarak neden böyle bir ifade seçtiğini belirtir. Birkiye, ele aldığı yazıların özelliklerine ve edebiyat türlerinin özelliklerine baktığı zaman yazdığı yazıların aynı kapsama sahip olmadığını söyler. Bu nedenle bir iki özelliği karşılamakla beraber, eserlerini tam anlamıyla bu türler içerisine dahil etmez.

Bu kitaptaki yazıların türsel niteliğine gelince, bunları eleştirel deneme diye tanımlamak olanaklı. Ama, bir-iki yazı, örneğin "*Sevgili Arsız Ölüm*" gibi, "eleştiri"nin kapsamına giriyor. Aslında gerçek anlamdaki tek eleştiri yazıdır bu. "Aşk-ı Memnu" gibi deneme kapsamına girecek yazılar da var kitapta. (Birkie 1990, s.8)

Birkie, *80'lerden 90'a* isimli eserini eleştirel deneme olarak ifade eder. Kitabın tanıtım kısmında da "Eleştirel Deneme" yazar. Bunun nedenini de yukarıda açıklar. Bu kitapta yalnızca Latife Tekin'in *Sevgili Arsız Ölüm* isimli yazısının eleştiri özelliği taşıdığını belirtir. Kitapta ise birçok yazı bulunmaktadır. Yazıların çoğu deneme özelliği gösterir. Bu nedenle Birkie, eserini eleştirel deneme kapsına alır. Aslında böyle bir tür adı olmamakla beraber bu, Birkie'nin farklı bir tercihinin sonucudur.

Özellikle denemenin başına eleştirel nitelemesini yazıyorum. Çünkü başka bir koldan denemeyi "duyarlı denemeler" adıyla da adlandırıyorum. Ki, *Kırmızı Bir Karanfil* ve *Bir Aşk Denemesi* adlı kitaplarım da buna örnektir. Ayrıca düşünce'nin daha yoğun olduğu ve (belki de) felsefeye daha fazlaca dayanması gerekeni de deneme olarak tanımlıyorum. Özcesi *80'lerden 90'a* bir yazı serüveni olmakla birlikte, benim için "eleştirel deneme"ler toplamı. (Birkie, 1990, s.8)

Birkie yazdığı ve ifade ettiği konuyu bilinçli bir şekilde tercih ettiğini ifade eder. Bu ifade ile bu eserde yer alan denemeleri diğer deneme kitaplarından

ayırır. Birkiye, düşüncenin ve felsefenin ağırlıkta olmasını da deneme olarak belirtir. İçinde eleştiri bulunan denemelerini de eleştirel deneme olarak niteler.

Genellikle “deneme”nin sınırları içinde yer alıyor kitaptaki yazılar. Bir iki tanesi denemenin sınırlarını zorlayıp “eleştiri”nin alanına ya da “makale”nin alanına geçiyor. Ama tüm yazılarda “yöntemsel bir yaklaşım” olmadığı için, “deneme”nin engin sularında yelken açtığını söyleyebilirim. Gerçek kimilerine göre edebi bir yapıtın (burada romanın) üstüne yazılan bir yazı “deneme” (edebi deneme) olamaz. Çünkü ister istemez yazarın “yargı”sı ortaya çıkacak, böylece denemeden uzaklaşıp eleştirinin alanına girecektir. Bu yaklaşım biçimi “gerçekçilik” taşımakla birlikte, ben daha farklı düşünüyorum. Bir romanın, konusunun/temasının/karakterlerinin üstüne pekâlâ bir deneme inşa edilebilir. (Birkiye, 2005, s.9)

Birkiye, *Romantik Bir Yolculuk* kitabını da eleştirel denemeye dahil eder. Bu kitapta yer verdiği yazıların çoğunun deneme özelliği gösterdiğini belirtir. Kitapta yer alan bir iki yazı belki eleştiri türüne dâhil edilebilir. Onun dışında kalan yazıların tamamı denemenin kapsamına girer. Bir roman üzerine yazılan yazının deneme olamayacağını belirten kişiler vardır ancak yazar bu görüşe katılmaz. Bu konuyla ilgili çeşitli görüşler olsa da yazar eserini ele alış biçimine göre eleştirel deneme olarak belirtir. Her şeye rağmen yazar bu kitaplarındaki eleştiri olmadığını, deneme eleştiri arası veya beraber olduğunu açıkça söyler.

2.2.7. Atilla Birkiye’nin Günlükleri

Birkiye için günlük yazmak önemli bir alışkanlıktır. O pek çok günlerini notlar tutarak günlük haline dönüştürmüştür. Dört günlüğü vardır:

Saptamalar-Bir Sonbahar Güncesi (1985), *Perdelerden Caddelere Dökülüvermiş* (1995), *Şehirlerarası Arzu* (2019), *Ev Günleri Kumrularla Birlikte* (2023).

Birkiye, 30 Ağustos 1984 yılında uzun zamandır yapmak istediği günlük yazmaya başlar. Çok uzun süreden beri aklında olan ve gerçekleştirmek için beklediği bir fırsatı yaklar ve günlükler için hazırdır. Günlüklerini büyük bir zevkle ve heyecanla yazar.

Günlük yazmasına neden olan durum ise 29 Ağustos 1984 yılında Kemal Özer ile yaptığı konuşma olur. Bu konuşma sonunda ciddi derecede duyulanan Birkiye, günlük yazımına gece yarısı yaklaşık üç gibi başlar.

Neyse dün, yani 29 Ağustos 1984'te bu günlüklerime başlamamın nedeni olan olaya geliyorum: Saat 19.00 sularında Kemal Özer ile yaptığımız bir konuşma, doğrusu onun anlattıklarından sonraki, yoğun olarak duyulanmam. (Birkiye, 1985, s.7)

Birkiye, hayatının her anında yazı ile uğraşır. Yaşamındaki olayları yazıya dökme isteğini gerçekleştirir. Günlüklerinde yazdıklarını tekrar düzeltmek istemez çünkü o zaman günlüklerin anlamını kaybedeceğini düşünür. Onun için günlükler yazıldığı ilk hâli ile kalmalıdır.

Düzenli olan yazıların dışında, bu aralar 1985'ten beri zaman zaman tuttuğum günlükleri bilgisayara giriyorum, ne zaman yayınlanacağını bilmiyorum, belki de iki kitap olacak. (Gümüş, 2015, s.3)

9 Eylül 1984 gününü tamamen okumaya ayıran Birkiye, okumanın önemli bir eylem olduğunu belirtir. Tadını çıkara çıkara, anlaya anlaya, sindire sindire okumanın keyfine diyecek yoktur. Hayatta en zevk aldığı şeylerin başında okumak gelir. Önce okumak ve anlamak gerekir, ardından onları ifade etmek gerekir. İçinde bitmek bilmeyen bir okuma ve yazma eylemi vardır. Bunu ne kadar önlemek istese de önüne geçemez. Okumak ve yazmak onun hayatında vazgeçilmez bir tutku halini alır.

Günce dediğimiz an'ın aktarımı değil mi, bir bakıma. Edebi olduğu zaman günce oluyor. Günce bizde çok yaygın değil; hatta tür olarak "yeni" bile sayılır. Genellikle romancılar -hikâyeciler- şairler yazıyorlar. (Birkiye, 1985, s.8)

Birkiye, *Saptamalar-Bir Sonbahar Güncesi* eserinde güncenin ne olduğunu tanımlar. Günceyi içinde bulunulan anı aktarmak olarak ifade eder. Edebi bir şekilde içindeki andan söz ediliyorsa bunun karşılığı güncedir. Güncenin Türk edebiyatında yaygın bir tür olmadığını söyler. 1984 yılında yazdığı güncelerinde bu türün yeni bile sayılabileceğini belirtir. Onun için günce çok eski bir geçmişe sahip değildir. Henüz yaygınlık kazanmamış bir türdür. Birkiye'ye göre romancılar, hikâyeciler ve şairler tarafından ele alınan bir türdür. Yalnızca günce yazan, sadece bu türle ilgilenen yazarların neredeyse olmadığına değinir.

Birkiye için günlük güzel söz söylemekten ziyade yaşanılanı ifade etmektir. Yaşanılanı ifade ederken de doğru bir aktarım yapmak, olanlara doğru bir şekilde yaklaşmak esas olandır.

Alışlagelmişin dışında diyorum, çünkü, güzel söz söylemekten çok, yaşanılanı doğru ama yorumlayarak, günlüğü en geniş boyutuyla aktarmaktı asıl olan. (Birkiye, 2010, s.5)

Birkiye *Saptamalar* isimli eserini yazar. Bu eser, yaşadıklarını doğru ve yorumlayıcı bir şekilde dile getirmenin sonucudur. Birkiye yaşananları ifade ederken yalnızca bir dönemi aktarır. Belli bir süre içerisinde gerçekleşenler ve hissedilenler bu eserde yer bulur:

Bazen karanlık salonda tutulan notlar, bazen sinema dönüşü yazılanlar; son yıllarda ise doğrudan bilgisayara giriş. Günlükler de yazılış biçimiyle, böylece teknolojinin nimetlerinden nasiplerini aldılar. (Birkiye, 1995, s.9)

Birkiye *Perdelerden Caddelere Dökülüvermiş*'te de günlüklerinden söz eder. Günlüklerini ne zaman yazdığını belirtir. Bazen sinemadan dönerken bazen de yalnız başına karanlıkta otururken günlüklerini yazar. Kâğıda yazılan günlükler de çağın ilerlemesiyle farklı bir şekilde not edilir. Teknolojinin dokunduğu alanlardan biri de günlüklerdir. Günlükler artık kâğıda değil bilgisayara not edilir. Teknolojinin sunduğu imkanlar günlüklerin tutulmasını değiştirir. Artık Birkiye, bilgisayarın başına geçip günlüklerini yazar.

Bilgisayarım bozuldu, benim 1994 günlüğüm de belleğin içinde kaldı. Onarım için götüren “kıymetli zat” elinden düşürünce, makinanın belleğine elveda dediğim gibi, günlüklerime de elveda dedim. (Birkiye, 1995, s.10)

Birkiye bilgisayarının bozulmasından dolayı problem yaşar. Bilgisayarında o dönem için tuttuğu günlükleri yer alır. Bilgisayarı tamir için götüren kişi yolda onu düşürür. Bunun üzerine bilgisayarda olan her şey yok olur. Birkiye bir daha bilgisayarın içindekilere ulaşamaz. Onca zahmetle yazdığı ve zamanını verdiği günlükler birden kaybolur. Birkiye tekrardan not aldıklarını düzeltmeye koyulur. Elindeki malzemelerden yola çıkarak neleri hatırladığını sorgular. Yeniden kalemini eline alarak yazmaya koyulur.

Sinema günleri başlayalı beş gün oldu. Henüz tek bir film bile göremedim. Bir yığın sorunla boğuşuyorum bu aralar. İçimde bir burukluk, bir hüznle kendimi “çaresizlik” içinde zamanın akışına bırakıyorum. (Birkiye, 1995, s.11)

Birkiye *Pencerelerden Caddelere Dökülüvermiş* isimli günlüğünde 7 Nisan 1986 yılında başlayan film gösterimlerine henüz gitmemiş olmasına üzüldür. Bu kadar gündür başlamış olan bir etkinliği nasıl kaçırabileceğini düşünür. Çalışmasından dolayı filmlere düzenli bir şekilde gidemez. İlk hafta gösterimde olan filmleri takip edemez. İkinci haftadan itibaren düzenli bir şekilde gidebilecek fırsatı bulur.

Bir Tema Üzerine Çeşitlemeler’de kısa film olanaklarıyla, savaş karşıtlığını başarıyla işliyor Szabo. Hemen ardından Güven’i izliyoruz. Faşist işgal altında yaşamak durumunda kalan, birbirlerini daha önceden tanımayan, bir kadın ile bir erkeğin ilginç öyküsü. (Birkiye, 1995, s.30)

Birkiye günlüğünde izlemeye gittiği filmlerin içerikleri hakkında bilgiler verir. Zaman zaman filmlerde ele alınan konulara yönelik görüşlerini ifade eder. Toplumların yaşadıklarının filmlerde gösterimine eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşır. Halkların, bireylerin verdiği yaşam mücadelelerini aktarır. Birkiye bu filmde de savaşın ele alındığını söyler. Filmde insanların içinde bulunduğu koşullar altında güven sorunu ele alınır. Normal şartlarda her şey çok farklı ilerleyebilecekken, koşulların zorluğu bireyi bazı şeyleri yapmaya mecbur eder.

Bu Gürcü yönetmenin, özellikle Nedamet’teki ‘bazı’ şeylere katılmamakla birlikte, sinemasını, kendine özgü anlatımını seviyorum. Benim damarlarımda az miktarda da olsa dolaşan Gürcü kanından mı, yoksa onun ustalığından mı? Herhalde onun ustalığından olsa gerek. Abuladzade her iki filmiyle, özellikle ironi ve mizah öğeleriyle unutulamayacak bir yönetmen. (Birkiye, 1995, s.50)

1988 Nisan ayında başlayan sinema günlerine katılır. Sinema gününün on üçüncü gününde Gürcü yönetmen Abuladzade’nin Nedamet isimli filmi gösterime girer. Birkiye, filmde bazı noktalara katılmasa da yönetmenin filmini beğenir. Kendisinin Gürcü olmasının filmi beğenmesine etki ettiğini bir an için düşünür. Sonrasında filmdeki anlatım ve ifadeden dolayı yönetmenin önemli bir yere sahip olduğunu belirtir.

Saat beşte AKM’deyim. Oktay ağbiyi (Akbal) sinema salonunda yakalayıp istifa dilekçemi veriyorum. Oktay ağbi Karartma Geceleri’ni izleyecek. Bu yıl ulusal film seçici kurulunda. Oldukça üzülüyor, canı sıkılıyor; ama beni anlayışla karşılıyor. Onu üzdüğüm için doğrusu benim de canım sıkılıyor. Zaten benim için kolay bir karar değildi. Ama kararım kesin. Tam bir yıl önce bugün genel sekreterliğe seçilmiştim. Yine aynı gün istifa ediyorum. (Birkiye, 1995, s.73)

Birkiye, 4 Nisan 1990 yılında Türkiye Yazarlar Sendikası Genel Sekreterliği görevinden istifa eder. Bu göreve tam bir yıl önce başlamıştır. Bu senenin aynı gününde istifa kararını verir. Oktay Akbal ne kadar üzülse de Birkiye’nin kendisi ne kadar üzülse de kararından dönmez. Üzgün bir şekilde bu kararını Oktay Akbal’a bildirir ve Akbal istemeyerek bu durumu onaylar.

Bu yıl sinema şenliği ile denk düşen işim bir tatil rehberine omuz vermek. Yazarlarımızdan “gezi edebiyatı” na ilişkin yazılar istiyorum. Bu konuyla ilgili olarak Adalet Hanım beni kırmıyor... Söz dün akşamki filmde açılıyor ve Çehov izlenimimi

aktarıyorum. Adalet Hanım hoş bir öykü anlatıyor. Geçen yıl Avrupa'dayken filmi görmüş, şimdi hangi kentte olduğunu anımsamıyorum ama, rastlantı olarak Nikita Milkhalkov'un bir söyleşisine katılmış. İki eski partili Nikita'yı sığaya çekmeye başlamışlar. Oysa o "yaratım" ve bu süreç içerisindeki acı ve benzeri durumlar üzerinde odaklanmış. Filminde Çehov'un dünyasını ve Degas'ın renklerini yakalamaya çalıştığını da söylemiş. Toplantı sonunda da Adalet Hanım, Nikita'ya yaratım sırasındaki acılarıyla ilgili bir şeyler söylemiş. Ünlü yönetmen de bir "dinleyici" den gelen bu inceliğe, ona içten sarılarak yanıt vermiş. Nikita'nın yanında filmde de oynayan küçük kızı varmış. Adalet Hanım aynısı diyor. (Birkiye, 1995, s.134)

Atila Birkiye Sinema günlerinin devam ettiği 1 Nisan 1995 yılında bir çalışma yapar. Bu çalışma için farklı yazarlardan gezi edebiyatına dahil edilebilecek türden bir yazı ister. Yazarlar konuyla ilgili gereken desteği verirler. Yazı yazan yazarlar arasında Adalet Ağaoğlu da vardır. Adalet Ağaoğlu, Birkiye'nin isteğini kabul eder. Çalışma için yazıyı hazırlar. Konuyla ilgili program bittikten sonra aralarında devam eden sinema günleriyle ilgili bir konuşma geçer. Birkiye'nin geçen akşam gittiği filmde konu açılınca Adalet Ağaoğlu da film yönetmeninin bir söyleşisinde katıldığını belirtir. Adalet Ağaoğlu yurt dışındayken yaşanan bir anısında söz eder. Ünlü yönetmene söylediği düşüncelerinden dolayı yönetmen Adalet Ağaoğlu'na içten bir şekilde sarılarak cevap verir. Adalet Ağaoğlu yönetmenin yanındaki kızının da onun aynısı olduğunu söyler.

Kimse ölümsüz değil, ancak bir değer yitirilince üzüntüsü büyük ve farklı oluyor. Sabah Adalet (Ağaoğlu) Hanım'ı kaybetmişiz! 91 yaşındaydı, bir-iki ay önce çıkan son röportajında artık "yaşamaktan bıktığı" ya da yaşadığını yeterli bulduğu gibisinden bir şeyler söylemişti, başımız sağolsun, romanları edebiyatımızın parlayan yıldızlarıydı. (Birkiye, 2023, s.72)

Birkiye 14 Temmuz 2020 yılında yazdığı günlüğünde Adalet Ağaoğlu'nun vefatından söz eder. Bu acı haberi duyduğuna üzülür. Adalet Ağaoğlu'nun Türk edebiyatına katkılarını ifade eder. Özellikle romanları ile edebiyata katkısı tartışılmazdır. Birkiye de kendisi ile birkaç çalışma nedeniyle konuşur. Bu konuşmalarda da Adalet Ağaoğlu'nun sıcak, samimi, içten tavrı Birkiye üzerinde etkili olur.

Atila Birkiye'nin günlükleri daha çok dış mekân ile ilgilidir. Etrafta olanlar anlatılır. Dış mekân Birkiye'nin ruhundan süzölmüş bir şekildedir:

Bu kez bilgisayarda! Güncem yıllardır dış mekanlarla ilgiliydi benim için, gün açıyor, yine martıların o bildik sesi, bir yerlere oturup yazma hazzı başkaydı, bir tür yaşam

biçimiydi, şehirlerin dışında özellikle, yurtdışında da, zaten kitap da oldu. Ne hikmetse günlük yazmaya öyle başlama- mıştım, Saptamalar-bir sonbahar güncesi, gün sonu ya da ortası masa başı çalışmasıydı. (Birkiye, 2023, s.7)

Birkiye, eserlerini yazarken onu etkileyen durumlardan söz eder. Martılar, hava, günün başlaması onun eserlerini yazmasına neden olurlar. İçinde bulunduğu dış dünyanın eserlerinin oluşum esnasına etkilerini sorgular. Bir yerlerdeyken yazmanın tadına doyamaz.

Birkiye günlüklerinde gezip gördüğü yerleri anlatır. Birkiye, etrafını gözlemleyen, olanları idrak edebilen bir sanatçıdır. Bu özelliğinden dolayı çevresinde veya döneminde yaşanan olayları gözden kaçırmaz, onlara günlüklerinde yer verir. İçinde bulunduğu dönemin şartlarını ve toplumun yaşadıklarını günlüklerinde konu edinir. Siyasal ve toplumsal sıkıntıların birey üzerindeki etkisini ele alır. Kendisinin yaşadığı psikolojik bunalımları ifade eder. Günlük onun için olaylara ve insanlara not düştüğü, onları samimiyetle yorumladığı bir alandır. Günlük yazmak zamanla Birkiye’de bir tutku haline dönüşür. Birkiye günlüklerini sevinçle, yaşadıklarını murakabe ederek, mutlulukla yazmaktadır. Günlük yazmak onun için hayatına bir ayna tutmak gibidir. Ama bu ayna, yaşananları Birkiye’nin aklından ve duygularından süzerek yansıtır.

2.2.8. Atilla Birkiye’nin Şiirleri

Birkiye’nin sevdiği ve altı kitap yayımladığı alanlardan birisi de şiirdir. Bu altı kitabın isimleri de aşk ve kadını çağırıştırır:

Aşk Bir Kadının Bedeniyle Başlar (1995), *Aşkım Bir Yağmur Damlası Gül Yaprağında* (düzyazı-şiir, 1999), *Aşktır Anlamı* (2003), *Yanıtsız Mektuplar da Hicran* (düzyazı-şiir, 2003), *Ekim Issızlığı Saçların* (2009), *Yokluğuna Başkaldırı Aşk* (2015).

Aşkım Kırmızı Bir Gül (düzyazı-şiir, 2003), Atilla Birkiye’nin İş Bankası Yayınları’ndan 2003 yılında çıkan kitabıdır. Birkiye bu eserini düzyazı-şiir şeklinde oluşturur. *Aşkım Kırmızı Bir Gül* eseri; *Aşk Bir Kadının Bedeniyle Başlar*, *Aşkım Bir Yağmur Damlası Gül Yaprağında*, *Aşktır Anlamı*, *Bir Aşk Denemesi* eserlerinden oluşur. Bu kitap Atilla Birkiye’nin dört kitabından oluşur. Ayrı bir kitap değildir. *Aşk Bir Kadının Bedeniyle Başlar*, *Aşkım Bir Yağmur Damlası Gül Yaprağında*, *Aşktır Anlamı*; şiir *Bir Aşk Denemesi*; deneme kitabıdır.

Birkiye'nin şiir kitaplarında bireysel ve toplumsal bir anlayış vardır. Bireyin iç dünyasını, duygu durumunu verebilen şiirlerin yanında, toplumu yansıtan, toplumu etkileyen çeşitli görüşlere de yer verir. Toplum üzerinde etkili olan bu görüşlerin onun şiirine etkisi görülebilir.

Birkiye şiir hakkındaki görüşlerini şöyle belirtir:

Roman, yaşamın en iyi anlatımlarından biri özelliğini gösteriyor. Bu bağlamda, edebiyat türleri içinde en olanaklısı roman. Şiir, hikâye de hayatı karşılayabiliyor, hiç kuşkusuz; ama romanın yeri ve olanakları bambaşka. Bir eylemi, bir olayı, hele hele insanı anlatmak; diğer türlere göre daha kavrayıcı oluyor. (Birkiye, 1985, s.14)

Birkiye, şiiri diğer türlerle kıyaslar ve şiirin günlük hayatı olduğu gibi aktarmada geri planda kaldığını belirtir. Şiir gerçek dünyayı, yaşananları ifade eder ama bir noktada yetersiz kalır. Onun için şiir, yaşananları anlatmak için elverişli bir edebiyat türü değildir. Bazı noktada hayatı ifade etmede başvurulabilir ama roman kadar hayatı anlatmada geniş bir imkân tanımaz.

Tanpınar'a göre "Bizim şiirden anladığımız mânâ, kelimelerin tertibinden doğan ritim, ahenk vs. vasıtalarla alelade lisanla ifadesi kabil olmayan deruni haletlerimizi, heyecanlarımızı, istigraklarımızı, neşe ve kederlerimizi ifade eden ve bu suretle bizde bedii alaka dediğimiz büyüğü tesis eden bir sanat olmasıdır. Fikir, his, imaj, bunlar her faniye vakit vakit ziyaret eden lütufkâr misafirlerdir ki, çok defa bir ağanın lezzeti yahut ızdırabı içinde yaşar ve ölürler. Onlarla eser arasında meşakkatli bir didişme, sanat dediğimiz nizamdan geçen ve her adımını birçok istihalelerin zarureti bekleyen uzun bir yol vardır. (Tanpınar, 1977, s.16/17)

Tanpınar da şiirin düşüncelerimizdeki karşılığını açıklar. Bizim için şiirin ne demek olduğunu ifade ederken şiirin daha çok yaşanan duyguları ifade eden bir sanat olduğunu söyler. Şiir, duygu dünyasını anlatan derin bir sanattır. Öylesine bir araya getirilmiş, yalnızca güzel söz söyleme sanatı değildir. Şiir; insanın iç dünyasını yansıtan, onun hislerini ifade eden içten bir sanattır. Şiirin gücü insanı her yönüyle anlatmasındadır. Eksiksiz ve yalansız bir şekilde hissedilenleri olduğu gibi ortaya koyar. Birkiye de şiirin duygularımızı yansıtan en güzel sanat olduğunu söyler. Şiirin derinliği başka bir sanatta yoktur. Fikir ve duygu birlikteliği en zirve noktasına şiir ile ulaşır. (Birkiye, 1985, s.44)

Birkiye, Nazım Hikmet'in yeni yayınlanan şiirinden söz eder. Nazım Hikmet tarafından kaleme alınan bu şiir daha önce yayınlanmamıştır:

İki gün önce Erden, yeni buldukları (TÜSTAV) Nâzım Hikmet'in "1 Mayıs" için yazdığı şiiri göndermişti; bu gün de kendi sitelerinde yayınladı:

İstanbul’da 1 Mayıs ... “Nun Ha” N(âzım) H(ikmet)’in gizlenmiş adı-imzasıymış. Dönemin özelliklerini gösteriyor, hatta daha sonraki şiirinin ipuçlarını veriyor. (Birkiye, 2023, s.33)

Nazım Hikmet, toplumun işçi ve emekçi sınıfını şiirinde dile getirir. İşçi ve emekçi güne ithaf ettiği bu şiir duygu ve düşüncelerini ifade eder. Birkiye’nin şiirdeki en önemli örneği Nazım Hikmettir.

Kitap-lık dergisinin Ocak-Şubat 2020 tarihli 207. sayısında yayınlanan “Nâzım Hikmet’in ‘Bütün Eserler’ Sorunsalına İlişkin Kimi Notlar” yazımda, Nâzım’ın eserlerinin her gün bir yenisine ulaştığımızı, dolayısıyla “Bütün Eserler” tanımını sakınarak kullanmak gerektiğini belirtmiştim. İşte bunun güzel bir örneği 1 Mayıs 2020’de önümüze çıktı. (<https://www.tustav.org/gorsel-isitsel/nazim-hikmetin-ilk-kez-yayinlanan-1-mayis-siiri/>)

Kitap-lık isimli dergi, Nazım Hikmet’in yazmış olduğu şiire ilk defa yer verir. Derginin 207. Sayısında bu şiir yer alır. Nazım Hikmet’in yapmış oldukları ile işçi ve emekçi sınıfı her fırsatta dile getirir. Nazım Hikmet bu şiirinde şiiri, duygu yönünden ziyade toplumun içinde bulunduğu şartları ifade etme aracı olarak kullanır. Birkiye, Nazım Hikmet’in şiirinden yola çıkarak şiirin didaktik özellik taşıması onun sanatsal yönünü düşürdüğüne yönelik fikri kabul etmez. Şiir didaktik özellik gösterse de iyi bir şiir olabilir. Didaktik olan şiir de estetikdir. Bunun önüne geçen engelin ne olduğunu sorgular. Didaktik olan şiirin şiir olmadığını düşünmez. Böyle bir yargıyı kabul etmez. Birkiye için şiir, sadece ahenkli ve uyumlu bir şekilde sözcükleri bir araya getirmek değildir. (Birkiye, 2023, s.33)

Birkiye şiir kitaplarında yalnızlığı ele alırken hissettikleri için bir neden bulur. Aslında yaptığı her şey bir başkaldırı niteliğinde değildir. O sevgilinin, istenilenin yanında olmamasından dolayı yalnızlık hisseder. Bir şeylere karşıt değildir, onun karşıtlığının ayrı bir nedeni vardır. Yaşamaya karşı değildir, eğlenmeye karşı değildir, sevdiğinin hayatında olmamasına karşıdır.

Birkiye’nin şiirlerinin en önemli teması aşk denilebilir. Aşk, Birkiye için hayatın anlamıdır, yaşama sebebidir. Sevilen görüldüğünde farklı duygular içini kaplar. Bazen mutluluk sebebi bazen derin bir üzüntü sebebidir. Her duygu aşkla birlikte tadılır. İnsanın duygu dünyasını bin bir renkle kaplar. İnsan düşünmediklerini, hayal etmediklerini aşkla yaşar.

Birkiye'nin İstanbul'a olan tutkusu şiirlerinde de görülür. Şiire olan hayranlığından dolayı İstanbul, her türde yazdığı eserlerinin temel konularından ve mekânlarındadır.

Kız kulesi ellerini bağlamış
 Gemiler vapurlar motorlar
 Bir demet günbitimi işareti
 Martı bacanın tam üstünde (Birkiye, 2011, s.49)

Birkiye *Yokluğuna Başkaldırı Aşk* isimli şiir kitabında İstanbul'un dikkat çeken mekânları arasında yer alan Kız Kulesi üzerine şiir yazar. Şiirini kısa, dörtlülük şeklinde kaleme alır. Herhangi bir ölçüye bağlı kalmadan serbest ölçü kullanır. Birkiye şiirlerinde anlatımı güçlendirmek ve pekiştirmek amacıyla söz sanatlarını çoğunlukla tercih eder. Duygu, hayal ve isteklerini daha rahat ve etkileyici kılar.

istanbulun sonbaharı başka olur
 birden yerler sararır
 yaprakların hışırtısı aslında
 burukluğun utangaç inlemesidir
 kara, sararmış kahverengi ile kızıl
 gri ise bir kerde melankolisidir
 gökyüzünden boğaza düşen (Birkiye, 2009, s.44)

Birkiye *Ekim Issızlığı Saçların* isimli şiir kitabında *İstanbul'da Sonbahar* isimli bir şiir yazar. Birkiye için sonbahar ve İstanbul önemli bir yere sahiptir. Eserlerinin genelinde de melankoli, hüznün, yalnızlık sonbahara özgü duygular olarak belirir. Sonbahar, insanlarda da genellikle mutluluk, heyecan, coşku ve sevinç yerine; hüznün, keder, içe dönüklük, uzaklaşma anlamlarını verir. Birkiye, şiirlerinde genel olarak yazım ve imla kurallarına bağlı kalmaz. İçinden geldiği gibi yazar, Büyük harf kullanımına dikkat etmez. Şiirini bir şekil içine sığdırmaktan kaçınır. Biçimsel açıdan şiirini özgür bırakır. Biçim kusursuzluğu üzerinde durmaz. Buna karşıt olarak gelişigüzel, salaş bir anlatımı tercih eder.

Şiirsiz bir dünyayı düşleyemiyorum, istemiyorum zaten; Şiir imgelememi zenginleştiriyor, beni eğitiyor, bana öğretiyor: bir yazın sevinci, özcesi. Belki bu yüzden "haddimi" aşır da - her ne kadar son verdimse de - bunca şiir yazışım! (Birkiye, 2011, s.7)

Birkiye şiiri, dünyanın merkezine alır. Şiirsiz bir dünyanın olmayacağını söyler. Şiir, bireyin duygu dünyasını ifade eder. Şiirsiz bir dünya duygularından arınmış bir topluluk hâline gelir. Birkiye, şiirin onun hayal ve düşünce dünyasını zenginleştirdiğini belirtir. Şiir onun sanat anlayışına katkı sağlar. Yazarın edebi yönden güçlenmesine katkıda bulunur. Bu nedenle yazar zaman zaman şiir yazmamaya karar verse de yine yazmaya başlar. Kendisini şiir yazmaktan uzak tutamaz. Birkiye, ne olursa olsun, nasıl şiir yazılırsa yazılsın, her şeye rağmen şiir yazma cesaretinin gösterilmesi gerektiğini anlatır. Birkiye'ye göre Türk edebiyatında da güçlü bir şiir vardır. İnsan bu şiir içinde etkilenip bir şeyler yazabilmelidir. Eleştirilmek pahasına olsa da şiir yazmak gerekir.

Birkiye, *Yanıtız Mektuplar da Hicran* isimli şiir kitabında hiç görmediği bir kadına şiirler yazar. Bunu bir kadına mı yazdığını yoksa aşka mı yazdığını tam olarak bilemez. Kendisine bu soruyu sorar. Birkiye, hayatında bir kere karşılaşmadığı bir kadın için şiirler yazan duygu dolu bir şairdir. Şiir yazdığı kişi arkadaşlarından duyduğu bir kadındır. Arkadaşlarının kadın hakkında söylediklerinden etkilenerek şiirlerini yazar. Burada yazdığı şiirler hiç tanışmadığı bir kadına ithafen ortaya çıkmıştır. Kadın, Birkiye'nin gönderdiği mektuplara da yanıt vermez. Bu olay Birkiye'nin kitabının niçin yazıldığını belirtir. (Birkiye, 2003, s.5)

Gecenin karanlığında eve gelirken gökyüzüne baktım. Ay hilaldi. Gençliğimden beri tüm dertlerimi, sıkıntılarımı, sorunlarımı aya anlattım. Ayın tüm hallerine anlattım; hilal, dolunay, yarım, hepsi de dinledi beni. Bu gece de öyle oldu. Ay hilaldi ve yine dinledi beni... (Birkiye, 2003, s.17)

Birkiye şiir-düzyazı şeklinde yazdığı *Yanıtız Mektuplar da Hicran* isimli eserinde kendisinden söz eder. Birkiye, ayın her haline aşık bir adamdır. Ay, gençlik yıllarından beri Birkiye'ye eşlik eder ve Birkiye, her şeyini ay ile paylaşır. Ay, onun yoldaşdır; onu eleştirmeden, sıkmadan, üzmeden dinleyen tek varlıktır. Bu nedenle Birkiye de her sorununu ona anlatır. Her zamanki gibi canı sıkın olan Birkiye, yaşadıklarını gece vakti aya anlatır, ay ona eşlik eder.

Hep aynı şey ama! Yol ayrımı (iki yol). Bir: artık şiir yazmayayım. Neden? Edebiyat çevresi içinde anlaşılan pek yeri olmadı. Önemlisi, ben zaten kendimi hiç şair görmedim! Kendime şair demedim! Dünyaya hiç öyle bakmadım! Bir cazibeye kapıldım. Belki aşka olan tutkudandı. Aşk ile şiiri -tabii ki öyle değildir ama- birliktelik olarak algıladığım için. İki: Tam tersine yalnızca şiire yoğunlaşmalıyım. Bu da güç. Ben zaten şiirle ilişkiyi aşkla kurmuştum. O zaman birine âşık oluncaya kadar yazmayayım! (Birkiye, 2015, s.21)

Birkiye yaşadıklarından yola çıkarak şiir hakkında bir karar vermeye çalışır. Önündeki seçenekleri değerlendirir. Ne yapacağını düşünür. İçinde bulunduğu durumu tarafsız bir bakış açısıyla değerlendirir. Şiir üzerine iki düşüncesi vardır. Birkiye, artık bir yol tercih etmesi gerektiğini belirtir. Bu yola şiirle devam etmemesi için elinde bazı sebepleri vardır. Bunlardan biri şiirin rağbet görmemesidir. Birkiye de kendisini şiir yazmaya pek yakın görmez. Şiir yazmanın bir anlık heves olduğunu aklından geçirir. Şiirin bakış açısıyla olanları değerlendirmeyi kendisine uzak görür. Şair kimliğini pek benimsemez. Şiir yazma konusunda daha ileri bir görüş sunar. Aşka olan yakınlığının kendisini şiir yazmaya yönelttiğini söyler. Aşkın kendisindeki tesiri şiire kapı aralar. Birkiye ancak âşık olunca şiir yazabileceğini düşünür.

2.2.9. Atilla Birkiye'nin Romanları

Birkiye'nin yazmaya en elverişli bulduğu ve en sevdiği tür romandır. Şimdiye kadar dokuz roman yazar:

Son Yemek (1993), *Soldan Sağa* (1995), *Bir Aşk Bilmecesini Nasıl Çözebilirsiniz* (1999), *Bir Yıldız Kaydı* (2002), *Aşk İntiharın Peşinde* (2004), *Gümüşsuyu Papatyalar* (2006), *İstanbul'da Aştan İkmale Kalanlar* (2010), *On Kadın Bir Hayal* (2015), *Sevgi Soysal ile Son Röportaj* (2020).

Son Yemek (1993), *Soldan Sağa* (1995), *Bir Aşk Bilmecesini Nasıl Çözebilirsiniz* (1999) romanları bir aşk üçlemesidir. Üçleme kitapları yukarıdaki sırayla yazılır.

Birkiye, Doksanlı yıllarda şiir ve romana yönelir. Yazarlık ve edebiyat için giriş yaptığı süreç 12 Eylül dönemine denk gelir ve yazarın deyimiyle kaçmaktan kovalamaya fırsat bulamaz. Bu durum da yazarı kurmacaya doğru yavaş yavaş yöneltir.

Roman, yaşamın en iyi anlatımlarından biri özelliğini gösteriyor. Bu bağlamda, edebiyat türleri içinde en olanaklısı roman. Şiir, hikâye de hayatı karşılayabiliyor, hiç kuşkusuz; ama romanın yeri ve olanakları bambaşka. (Birkiye, 1985, s.14)

Birkiye için roman en verimli edebiyat türüdür. Edebiyatın her türü önemli ve güzeldir ama roman çok yönlü bir anlatım sağladığı için ön plana çıkar. Birkiye, romanı diğer edebiyat türlerinden ayırır. Roman hayatın her aşamasını, her durumunu, her olayını anlatmak için biçilmez bir kaftan görevini üstlenir. Birkiye, romana ayrı bir dikkat çeker. Onun sunduğu imkânları geniş ölçüde kullanır.

Büyük romancının kuvveti işte bu yaşamak sevincini kendisinde öldürmekle başlar. Onunla güneşe tutulmuş bir ayna gibi dolan sahifeler, sanatın asıl mucizeli tarafını

yaparlar. Romancı insana inanmalıdır. Çünkü hayatı bu iman yapar. Nerede hayat varsa, orada bu imanın renk ve ışık tufanı olan neşe vardır. (Tanpınar, 1977, s.55)

Birkiye’de anlatım türleri içerisinde romanın çok ayrı bir yeri vardır. Birkiye için diğer türler de hayatı ifade etse de hayattan kesitler içerse de hayatı anlatsa da hiçbirinin imkânları roman kadar elverişli değildir. Birkiye’de roman ayrı bir yere ve öneme sahiptir.

Şiirsel bir dille duygularını yansıttığı aşk romanları ve “duyarlı deneme” olarak adlandırdığı yazılarıyla tanındı. (Yalçın, 2010, s.233)

Yalçın, yaptığı çalışmada Atilla Birkiye’nin romanları ve deneme yazıları ile tanındığını belirtir. Birkiye, daha çok düz yazı türünde yaptığı çalışmalarla bilinir.

Atilla Birkiye, kendisini yazar olarak gördüğünü şu sözlerle belirtir:

“Bir tanım gerekirse... Kendimi 'yazar' olarak görüyorum, yazarım. Eskilerden böyle gördük, belki ondan, şiir de yazdım ama bir şair değilim. Edebiyatımızda hemen herkesin bir şiir mazisi vardır. Bizde edebiyatçı şiir de yazar, deneme de roman da...” (EQ İnsan ve Yaşam Dergisi, 2016 s.5)

Birkiye, Fransız roman anlayışından etkilenecek minimalist bir çizgide eser verir. Kişinin ruh dünyasını betimleyen bir anlatımı tercih eder. Birkiye, kendisine yazar diyerek edebiyat dünyasının birçok türünde eser verdiğini ifade eder. Ben bir şair değilim ben bir yazarım der. Kendisinin edebiyattaki yerini bu şekilde ortaya koyar. Edebiyata kattıklarını kendi bakış açısına göre değerlendirir. Hangi alanlarda nasıl verimli olduğunu söyler.

Hayatımız dardır; karışıktır. İyi ama, bu hayat nihayet vardır ve yaşıyoruz, nefret ediyor, ızdırıp çekiyor, ölüyoruz. Bir romancı için bu kadarı yetmez mi? Tek bir insanın ızdırıp çektiği yerde insanlara söylenebilecek her şey vardır. (Tanpınar, 1977, s.48)

Birkiye, romanlarında bireyin iç dünyasına yer vermesinin yanında toplumu da işler. Toplumsal değişimler eserlerinde önemli bir yer tutar. Hümanist bir dünya görüşü ile eserlerini oluşturur. Birkiye her kesime ve kişiye aynı mesafede yaklaşır. Romanlarında yer alan kahramanlar arasında taraf tutma gibi bir tavrı yoktur. Haksızlık ve yersiz ayrımlar görülen alanlarda bir direniş ve eleştiri vardır. Eserlerinde her insana seslenen bir ifade görülür.

Birkiye gerçek hayatta meydana gelen olayları görür. Yaşananları anlamaya çalışır. Olayların meydana geliş sürecini kavrar ve sonrasında gördüklerini kendine göre bir düzen içerisinde ifade eder. Yazar, gerçek hayatta yaşananları kendi bakış açısı ve

hayal gücüne göre yeniden şekillendirir ve eserinde ifade eder. O, hayatında yaşadığı olayları eserlerinde ele alır. Kurgunun kendi kuralları içerisinde tanık olduklarını yeniden ifade eder.

Birkiye'nin romanlarında zaman ve mekân önemlidir. Birkiye, zaman kavramı üzerinde özellikle durur. Romanlarının birçoğunda zamanın ne olduğunu sorgular. Zaman; bazen somut, gerçek dünyada rastlanılan bir özelliğe sahipken, bazen de soyut, gerçekliği olmayan, sorgulama içerisinde bir özelliğe sahiptir. *İstanbul'da Aşkta* *İkmal* *Kalanlar* romanında yazar, José Saramago'nun zamansızlık anlayışı üzerine bir zaman kurgusu oluşturur.

Birkiye'nin romanlarında mekân çoğunlukla modern dünyanın değişimiyle farklı bir görünüm kazanır. Gün geçtikçe değişen bir İstanbul çoğunlukla romanlarda yer alır. Değişen, yeni bir görünüm kazanan İstanbul'a karşılık geçmiş bir İstanbul'a özlem vardır.

İstanbul'un değişen hâli eskinin ruhunu yansıtamaz. İstanbul'da binalarla, betonlarla kaplı yeni mekânlar varlık gösterir. Gençlerin değişen yaşantıları ile birlikte gittikleri mekânlar da farklılaşır. Dünyanın betonlaşmasına kafeler de dâhil olur. Kafeler eski görünümlerinden uzaklaşır. Manzaraya, Boğaz'a, denize karşı yapılan kapalı mekânlar, kafeler önemli bir kültür hâlini alır.

Birkiye, mekânların hafıza özelliği gösterdiklerini ortaya koyar; yitip giden mekânlardan geriye kalan anılardan söz eder. Tophane, Taksim, Boğaz, Galata, Salacak vb. semtler eserlerinde geçen yerler arasındadır. İstanbul'un değişen görünümüne atıfta bulunarak yaşanmışlıkların ve anıların; mekânlarla bütünleşmesine gönderme yapar. Kitap, mekân olarak İstanbul'a odaklansa da, genel hatlarıyla çoğu kent için geçerli olan, yıkılıp yeniden inşa edilmek istenen mekânsal hafızaya geniş yer verir. (<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/atilla-birkiyeden-melankolik-firtina-959180>.)

Birkiye; zaman ve mekân değişimini birbiri içine geçmiş iki halka şeklinde ifade eder. Birinin ilerlemesiyle diğerinde de değişim görülür. Sabit olmayan zaman, her şeyi beraberinde değiştirir. Romanın bu iki unsuru birbirindeki geçişi ortaya koyar. Mekânın değişiklik göstermesiyle de zamanın ileri veya geri olduğu anlaşılabilir.

Yazarın romanlarında ele aldığı önemli konulardan biri de Beşir Fuad'dır. Birkiye'nin romanlarında Beşir Fuad, konu ve karakter bakımından sıklıkla karşımıza

çıkar. Beşir Fuad'ın yaşadığı bunalımlı ve çelişkili hayat, Birkiye'nin eserlerinde anlatılır. Birkiye'de zaman zaman intihar eden Beşir Fuat gibi intiharın eşiklerinde dolaşmış ve bunu eserlerine de aksettirmiştir. Beşir Fuad'ı anlattığı Aşk İntiharın Peşinde romanı için İnci Enginün şöyle der:

Atilla Birkiye'nin (d. 1955) etkilendiğini belirttiği Beşir Fuat ve onun peşinde yeni bir intihar olayını, aşk, dedikodu, kıskançlık ve içki sofralarıyla ürettiği ilginç bir romanı Aşk İntiharın Peşinde (2004)'dir. (Enginün, 2018, s. 431)

Birkiye, eserlerinde genel olarak kendini arayan erkek bir yazarın iç dünyasına eğilir. Bunalım, hüznün, melankoli, kendini arama telaşı bu kahramanın iç dünyasında yer alır. Devamlı bir sorgulama içerisinde kahraman hayatına devam eder. Yazarlık yapan bu kahraman, kadınlara ilgi duyar. Kadınların davranışlarına anlam vermeye çalışır. Onların yaptıklarının sebebini düşünür.

On Kadın, Bir Hayal sekizinci romanın/ Bu “saptama” doğruysa (böyle olup olmadığı hakkında bir şey söyleyemem), dışarıdan böyle görünüyorsa, buna sevinirim ve kendi adıma olumlu bulurum. Başlarken de tüm acemiliğimle benzer bir şeyi tasarladığımı da söyleyebilirim. Anlatmak istediğim sorunsu tek sözcükle “aşk”! Çözmek ya da ahkâm kesmek, tanımlarda bulunmak ya da kuram oluşturmak değil! İnsanın aşk'a gözünü/yüreğini kapamaması; o duyguyu, hissi, yönelimi, yaşam zevkini, hazzını, ne diyeceksek onu unutmaması, yok saymaması için... Çünkü en önemli insanî değer elimizden gidince, insanlığımızdan da çok şey yitiririz gibi geliyor. Zaten insanlık, insanlığından çok şey yitirmiş. (Gümüş, 2015, s.2)

Semih Gümüş, Birkiye'nin *On Kadın Bir Hayal* romanı üzerine Birkiye ile bir söyleşi yapar. Birkiye, eserinde anlatmak istediği nokta olarak aşkı belirtir. Tek amacı aşkın insanlar arasındaki karşılığını ifade etmektir. İnsanların aşka yüreklerini kapatmamalarını ister. Bu duygu insanlar arasında karşılığını bulmalıdır, yok sayılmamalıdır. Birkiye'ye göre aşk, insanlar arasında gerekli değeri görmezse insanlığa dair birçok unsur yitip gider. Aşkın her zaman bir karşılığı olmalıdır. Her geçen gün yitip gidenler karşısında aşk canlı olmalıdır ve yitirilmemelidir. Birkiye'ye göre aşk; kişinin ve toplumun insanlıkla bağına devam ettiren güçlü bir duygudur.

Öncelikle yazar olarak seçtiğim ya da sürdürdüğüm tema (aşk) ile ilgili. Ayrıca bu romana esin olan Oktay Akbal'ın *Batık Bir Gemi*'sindeki birkaç cümle de etken. Akbal “on kadın”ı yazmak istemiş ama yazmamış (ne yazık ki yazamayacak !)... Ben yazayım dedim! Böyle bir “seçim” yapınca doğal olarak “kadın-erkek ilişkileri ve aşk”ta yoğunlaştım. Öte yandan bir “Beşir Fuat ekseni” olduğunu da belirtiyim. (Gümüş, Notos, 2015, s.2)

Birkiye On Kadın Bir Hayal isimli romanında ele aldığı konu ile ilgili açıklama yapar. Bu romanı yazmasına neden olan olay Okay Akbal'ın *Batık Bir Gemi* isimli romanında okuduğu paragraftır. Oktay Akbal, yazmak istediği bir eseri yazamadığını belirtir. Bu durum Birkiye üzerinde derin bir etki bırakır. Bunun üzerine Birkiye, Oktay Akbal'a bir jest yapmak ister. Yazacağı romanının konusunu Oktay Akbal'ın yazmak istediği kitap oluşturur. Romanın kurgusunu bu olaydan hareketle oluşturur:

On Kadın, Bir Hayal, bir erkeğin yaşamının farklı dönemlerinde on ayrı kadına duyduğu ve hiçbirisi mutlulukla sonlanmayan aşklar ve bu aşkların kadın kahramanları üzerine kurgulanmış bir roman. On kadın kahramanla büyüyen, değişen ve olgunlaşan bir erkeğin romanı. Bir tür “novella”, kısa roman. Atilla Birkiye, bu romanını bir başka romancı yazarın sözlerinden ilhamla kurguluyor. O niyet etmiş yapamamış. (Baysan, 2015, s.1)

Fusun Öztürk Baysan, Birkiye'nin *On Kadın Bir Hayal* isimli romanında erkek bir kahramanın on ayrı kadına yönelik duygularına yer verildiğini belirtir. On kadının, kahraman üzerinde etkileri farklıdır. Kahraman her aşk için aynı yaş, tecrübe ve duyguya sahip değildir. Bundan dolayı her aşk ona ayrı bir yaşantı kazandırır. Bu aşklar kahramanı olgunlaştırır, kahramanın kendini aramasını sağlar.

Birkiye; Oktay Akbal'ın *Batık Bir Gemi*'deki; “On kadın seçmişim! ‘On kadın ve bir erkek’ diye bir romana başlamıştım. Öncekiler gibi bu da yarım kalmış. Bu gidişle de kalacak...” sözleri ile yola düşüyor. Sözlerin izinden giderek yeni bir roman, edebiyatta örneklerine sıkça rastlamadığımız bir izlek yaratıyor. İstanbul'un Bakırköyü'nden başlıyor bu yol, Dubrovnik'e kadar uzanıyor. (Baysan, 2015, s.1)

Birkiye eserinin oluşum süreci hakkında bilgi verir. Atilla Birkiye, romanın konusunu Oktay Akbal'ın *Batık Bir Gemi* isimli eserinden alır. Birkiye, eserini Oktay Akbal'ın romanında yazdıklarından yola çıkarak oluşturur. Onu etkileyen Oktay Akbal'ın sözleridir. Bu etkilenme sonucunda Birkiye erkek bir kahramanın hayalinde yer alan on kadına yer verir. Birkiye, *On Kadın Bir Hayal*'de on kadınla yaşanmış olaylar veya kadınlara karşı hissedilenler anlatılır.

Proust “Güzel kadınları sevmeyi hayalsiz erkeklere bırakın” demiş ya hani, bizim kahramanımız da hep güzel olan kadınlara âşık oluyor. Hayalleri de var üstelik. Güzel oldukları için âşık olunması pek de zor olmayan bu kadınların etrafında pervane oluyor. Üstelik güzel kadınların kendilerine ilgi duyan erkekleri her zaman yakınlarında tutmak istediğini bilerek, bu acımasızlığı kabullenerek, gönüllü oluyor. “Ulaşılmaz olanın marazi çekiciliği” diyerek, tanımlıyor tutkusunu. (Baysan, Mayıs 2015, s.1)

Fusun Öztürk Baysan, *On Kadın Bir Hayal*'de kahramanın güzel kadınlara olan hayranlığından söz eder. Proust, hayali olmayan erkeklere güzel kadınları sevmeye

görevini verirken Birkiye ise hayali olan bir erkeğe on kadını sevmeye görevini verir. Birkiye'nin romanında kahramanın kadınlara yönelik hayalleri vardır. Kadınlara yönelik bir görüş belirtilir. Güzel olan kadınlara âşık olmanın kolay ve sık rastlanır bir durum olduğundan söz edilir. Kadınların da bu durumdan yararlanarak kendilerine hayranlık duyan erkekleri yakınlarında tuttuklarını ifade eder. Kahraman tüm bunlara rağmen âşık olmaktan vazgeçmez. Ulaşılamayacak bir durum olduğunu bilmesine rağmen âşık olmayı tercih eder. Kahraman acıya, üzüntüye gönüllüdür. Ulaşılamayacak olan aşklar, kahramana daha cezbedici gelir. Roman kahramanları da yazar gibi daha çok ulaşamayacakları güzel kadınlara âşık olurlar.

Birkie, *Saptamalar/ Bir Sonbahar Güncesi* eserinde romanın neyi ifade ettiğini sorgular. Romanın, neyin karşılığı olduğuna dair görüş belirtir. Romanı hayatın, toplumun parçası olarak görür:

Roman, yaşamın en iyi anlatımlarından biri özelliğini gösteriyor. Bu bağlamda, edebiyat türleri içinde en olanaklısı roman. Şiir, hikâye de hayatı karşılayabiliyor, hiç kuşkusuz; ama romanın yeri ve olanakları bambaşka. Bir eylemi, bir olayı, hele hele insanı anlatmak; diğer türlere göre daha kavrayıcı oluyor. (Birkie, 1985, s.15)

Birkie romanın tüm türler arasında yaşam için en verimli olduğunu vurgular. Roman, yaşamı anlatmak için birebirdir. Şiir, hikâye, eleştiri, masal, tiyatro gibi türlerden önce gelir. Yaşam en doğru biçimde romanla ifade edilebilir. Romanın imkanları sınırsızdır. Yaşamda meydana gelen her olay romanla örtüşebilir. Gerçek yaşamdaki durumlar, romanda rahatlıkla yer alabilir. Roman için hayalin sınırı da yoktur.

Ahmet Mithat, Nedamet mi? Heyhat! Adli romanına yazdığı önsözde Roman yalnız bir vaka-i lâufe ve garibenin (hoş ve garip bir olayın) hikâyesinden ibaret değildir. O vak'a elbette fünundan (bilimlerden) birisine, sanayiden birkaçına, hikmetin (felsefenin) bazı kavaidine (kurallarına), coğrafyanın bir faslını teşkil eden bir memlekete, tarihin bir fıkrasına taalluk eder ki (ilişkindir ki) onlara dair verilen izahat erbab-ı mütalaanın (okuyanların) malumat ve vukufu (bilgi) dairesini tevsi eder (genişletir)" diyerek, romanın çeşitli konular üzerinde bilgi vermesi ve öğretici olması gerektiğine işaret eder. (Moran, 1995, s.15)

Berna Moran'ın eserinde yer verdiği Ahmet Mithat'ın görüşüne göre roman yalnızca eğlence aracı değildir. Roman sadece güzel ve tuhaf gelen bir olaydan söz etmez. Roman, bilinden, güzel sanatlardan, felsefeden, kurallardan, coğrafyadan oluşan bir vakadan söz eder. Romanın bilgi yüklü olma yönü vurgulanır. Roman, başıboş

sözlerden oluşmaz. Roman, gerçeklerden söz eder ve gerçekleri yansıtmadan geri durmaz.

Roman, dehanın en iyi ifade bulduğu, sempatimizi en çok talep eden edebi bir çeşittir. Romancının sanatı basittir. Roman bütün sanat dalları arasında, gerçeği en dolaylı bir şekilde ifade eden, kendisine hizmet edenlerin, bağlananların vicdani endişelerinin etkisiyle anlaşılması çok zorlaşan, her şeyin üstünde sanatçının yüreğine ve zekasına en çok sorumluluk yükleyen bir sanattır. (Stevick, 2004, s.34)

Stevick'e göre roman, yaratıcılığın en iyi yansıtılabileceği edebi türdür. Roman, sanat dalları içerisinde gerçeği dolaylı bir şekilde ifade etmek için en iyi edebi çeşittir. O, gerçeği olduğu gibi aktarmak yerine uzun uzun anlatmaya fırsat verir. Onun kadar olayları gerçekten koparan ve uzatan bir edebi tür söz konusu değildir. Roman, bu konuda yazara sınırsız bir alan verir. Yazar, gerçekleri istediği şekle getirip eserinde işleyebilir. Bu konuda onun sınırsız bir gücü vardır. Birkiye de romanın bu gücünden eserlerinden faydalanır. Eserlerinde yaşanan gerçekleri yansıtır. Bazen gerçekleri olduğu gibi aktarmayı tercih ederken bazen roman dünyasında onlara yeni bir anlatım kazandırır.

Roman neyin karşılığıdır, neyin ifadesidir. Diyelim ki, romanın diğer sanat/ edebiyat türlerinde olduğu gibi, daha birçok toplumsal bilinç biçimlerinde olduğu gibi, toplumsal varlığın kısaca, edebiyat türü olarak anlatımı olmalıdır. (Birkiye, 1985, s.69)

Roman, toplumun edebiyattaki ifadesidir. Roman toplumdan bağımsız değildir. Toplumda yaşananların edebiyata sirayet etmiş, ayna tutulmuş haline roman denir. Roman yol boyu hayata, insanlara tutulan bir aynaya benzetilir. Birkiye'ye göre roman, toplumsal varlığın edebiyat türü olarak anlatımıdır. Toplumsal varlığın edebiyattaki yeri romandır denilebilir.

Sanat ne keyiftir, ne avuntu, ne de eğlence; sanat yüce bir iştir. Sanat insan yaşamında bilinçli bilgiyi duygulara aktaran bir organdır. Günümüzde insanların ortak dinsel bilinci, insanların kardeşliklerinin bilincidir; insanların bir ve beraber olmak için karşılıklı olarak birbirlerine atılışlarından kaynaklanan esenliğin bilincidir. (Tolstoy, 2007, s.230)

Tolstoy, sanatı gerçek bir vazife olarak görür. Ona göre sanat, hayatın düzeltilmesi yolunda birçok göreve sahiptir. Sanat, ciddiye alınması gereken bir iştir. Sanat, keyfe ve eğlenceye odaklanmak yerine topluma bilinçli bir bilgi sunmalıdır. Sanat bu gerekli bilgiyi sunarken saf bir şekilde değil bireylerin ruhlarına dokunarak yapar. Sanat, tam da bu noktada devreye girer.

Birkiye de eserlerinin birçok yerinde bireye seslenir. Onun bilinçli bir şekilde hareket etmesini anlatır. Bireyin toplumu, içinde bulunduğu şartları görmesi gerektiğini ifade eder.

Bir romancı neyi yazmalı, nasıl yazmalı. Kişilerini nasıl, kimlerden seçmeli, nasıl hangi yönsemeleriyle tipleştirilmeli. Bir edebiyatçının sanatının konusu (nesnesi) ne olmalı; neyi iletmeli. Burjuva-modernistlerine bakarsak, sanat-edebiyat ayakları yere basmayan, her türlü toplumsal gerçekten uzak (kimi rastlantısal olarak yaşıyor) gökyüzünde pembe bulutların arasında, yalnızca bireyi ve onun oradaki yapma sorunlarıyla uğraşan; ve biçimci bir anlayışla güzellik dağıtan, güzeli sunan (kime ait olduğu önemli değil) bir yaratımdır. Salt, mutlak bir yaratımdır. Ama, edebiyat-sanat, toplumcu gerçekçi bir anlayışla daha netleşiyor. Hedefleri belirleniyor, bir apaçıklık çıkıyor ortaya. (Birkiye, 1985, s.30)

Birkiye, sanatın ve romanın amacını sorgular. Romancının neyi nasıl anlatması gerektiğine dair düşünür. Romanın gerçeği yansıtmamasına dair çeşitli görüşler vardır. Toplumu yansıtmamasını savunanlar bir yanda, buna karşı çıkanlar bir yandadır. Bu durum romanın içeriğini, konusunu, sunuluş şeklini etkiler. Birkiye, burjuva kesimin romanın gerçekleri yansıtmamasını istemesine karşıdır. Gerçeği ortaya koyan bir roman anlayışının daha doğru olduğunu belirtir. Yalnızca bireyi ve yapay kalan sorunları yansıtan bir romanın gerçek roman olmayacağı fikrindedir. Bu noktada toplumcu gerçekçi bir roman anlayışına yaklaşır.

Birkiye'ye göre roman karakterleri aslında toplumun içinde yaşamaktadırlar. Her karakteri sokakta bir yerlerde görmek, yakalamak mümkündür:

Öteki insanların içlerini bize onlar açar, bize başkalarını onlar duyurur. Bir kimseyi görüp de okuduğunuz romanlardan, gördüğünüz oyunlardan birinin bir kişisini hatırlarsanız: “Ah! Bu bir Anna Karenina! Bu bir Julien Sorel! Bu bir Tartuffe!” dersiniz, başkalarını içlerinden anlıyorsunuz, onları kendi içinizde, hayalinizde gerçekleştiriyorsunuz demektir. (Ataç, 1952, s.125)

Birkiye, sanatın, edebiyatın, romanın gerçeği yansıtmaması üzerinde durur. Romanlarında insanların yaşadıkları, yaşamalarının sıklıkla olası olduğu hayatları aktarır. Roman, diğer bireylerin iç dünyalarında olup bitenleri kahramanlar üzerinden anlamamızı sağlar. Roman, gerçeğe açılan bir kapıdır. Gerçek kişilerin hissettiklerini duyumsamak için bir araçtır. Okuyucu okuduklarından yola çıkarak gerçek yaşamını sorgulayabilir. Gerçekte yaşanan bir problemle karşılaştığında, romanlardan yola çıkarak daha tecrübeli hareket edebilir. Bunu yapamasa da karşılaştığı olayın romanda geçtiğini anımsar. Bu noktada sanat

eserleri gibi roman da gerçeğe bir uyum içerisindedir. Roman gerçeğin, hakikatin, doğrunun, insanın arayışıdır.

Toplumcu roman bireyci bir roman kadar süslü ve sanatlı değildir. Toplumcu gerçekçi romanın düz, sade, açık bir anlatımı vardır ama bu anlatım toplumcu gerçekçi romanın estetikten uzak olduğunu ortaya koymaz. Birkiye'ye göre toplumcu gerçekçi sanat anlayışı olabildiğinde açık ve işlevseldir. Birkiye, sanatın ve romanın; sadece bireyci ya da toplumcu anlayışı ele almasına yönelik var olan görüşleri eleştirir. Ona göre her şey romanın konusu olabilir.

Roman insan muhayyilesini besleyen masal ve destan unsurlarından sonra psiko-sosyal boyutlar, felsefî derinlikler kazandı. Öteki sanat türlerinden hiçbir roman kadar insanı bir bütün halinde ortaya koyamadı. Bu bir bakıma tür özelliği sayıldı. Hemen hemen her şey romanda yer alır oldu. Roman dışı sayılabilecek şey yok gibidir artık. Dinî, fikrî, ilmî ve edebî çalışmalardan kaynaklandığı gibi onlara da kaynaklık eder oldu. Nasıl destandan hikâyeye, şiirden tiyatroya kadar birçok tür romanda ayrı ayrı bölümler halinde kendine yer buluyorsa, bir dünyayı başarıyla ortaya koyan roman da onlara konu ve ortam hazırlıyor. Romansız insan olabilir ama romansız kültür ve edebiyat olamaz duruma geldi. Bundan hoşlansak da hoşlanmasak da durumu kabul etmek zorundayız. (Miyasoğlu, 1998, s.14)

Miyasoğlu da romanın insan muhayyilesindeki yerinden söz eder. Miyasoğlu'na göre de hiçbir tür roman kadar etkili bir şekilde insanı ortaya koyamadı. İnsanı, toplumu anlatmada roman en uygun türdür. İnsana dair her şey romanda anlatılabilir. Bu durum romanın tür olarak sahip olduğu özelliklerle ilgilidir. Her şeyin konu olabildiği roman yazara sonsuz imkanlar sunar. Bundandır ki dünyada her an sayısız roman üretilmektedir. Mehmet Kaplan'da hayata dair her şeyin romanın konusu olduğunu söyler.

Çağdaş romancılar, eserlerinde umumiyetle hayatı aksettirmeyi gaye edinmişlerdir. Böyle olunca hayatta ne varsa, romana bunların hepsi girer. Hattâ bir romanın güzelliği, aksettirdiği hayatın zenginliği ile ölçülür. (Kaplan, 1985, s.11)

Mehmet Kaplan da *Kültür ve Dil* isimli eserinde romanın gerçeği yansıtmaya özelliği üzerinde durur. Günümüzün romancılarda hayatı merkeze alan bir roman anlayışından söz eder. Çağdaş romancılar hayatı romana taşımayı tercih ederler. Onlar için bir roman, hayatı ne kadar çok anlatırsa o derece önemli olur. Kısaca hayat, her yönüyle romanın içinde ifade bulmalıdır. Bir roman gerçeğe ne kadar yakın olursa o denli nitelikli olur. Romanın kalitesi taşıdığı gerçeğe ve hayatla ilişkilidir. Roman,

toplumdan, yaşamdan, hayattan kopuk bir tür değildir. Roman, gerçeği yansıtan, hayatın içinden süzölen bir türdür.

Birkiye'ye göre roman, insanı her yönüyle anlatma özelliklerine sahiptir. İnsanda vücut bulan her şey roman aracılığıyla ifade edilebilir. Roman bir tür veya alandan beslenirken aynı zamanda onlara kaynak da olur. Roman yalnızca alıcı değildir vericidir de. Pek çok tür roman içinde kendine yer bulduğu gibi roman bu türlere içerik ve ortam oluşturur.

Şiir hikâye, deneme ve tiyatro, gerçeği ancak bazı boyutlarıyla kavrayıp yansıtabilme imkânına sahipken, roman, söz konusu gerçeği bütün boyutlarıyla kavrayabilecek genişliktedir. Bazı şeyleri anlatmada, tek tek öbür türlerin gerisinde kaldığı olursa da, hayatın bütün olarak kavranmasında ötekilere göre sayısız imkânlarla sahip. Zaman zaman o türlerin gerçeğe yaklaşım biçimlerinden de yararlanmaktan geri durmaz. (Miyasoğlu, 1998, s.24)

Birkiye'ye göre de romanın gerçekliği ortaya koyma özelliği vardır. Diğer türlerle karşılaştırıldığında roman bu özelliğiyle baskın durumdadır. Bir şiir, hikâye, deneme gerçeği roman kadar ayrıntılarıyla verme gücüne sahip değildir. Bu türlerde de gerçek işlenebilir ama gerçek bu türlerde bir yönüyle yer alabilir. Roman yalnızca kendi sahip olduğu anlatımdan beslenmez. Bazen farklı türlerin anlatım biçimlerinden de faydalanır. Roman bu yönüyle kendi sınırlarını genişletir. Farklı türlerin anlatım özelliklerini kendi özellikleri içinde yeniden ifade eder. Roman, kurguya sahiptir. Hayatın imkanlarından faydalanır ama onunla eşit bir ilerleme göstermek zorunda değildir. Romanın kendine ait özellikleri ve yapısı vardır. Roman gerçekte yaşananlara olduğu gibi bağlı kalmak zorunda değildir. Romanın kronolojik bakımdan da gerçekte aynı olması şart değildir. Roman istediği zamana geçiş yapabilir. Bu romanın sahip olduğu bir tekniktir. Roman her anı içinde barındırabilecek özelliktedir. Geçmiş, gelecek ve şimdi aynı anda ifade edilebilir. Roman hayatın en etkili, en gerçekçi öğretmenidir.

Modern roman soyut fikirleri canlı örnekleri dönüştürür; fikir verir, inancı güçlendirir, gerçek dünyada görülenden daha yüce bir ahlakı öğretir. Merhamet, hayranlık ve dehşet duygularını buyurur; duygudaşlık yaratır ve onu canlı tutar. Evrensel bir öğretmendir. En büyük psikolog metafizikçi değil romancıdır. (Bessant ve James, çev. 2018, s.15/21)

Birkiye sık sık romanın gerçek yaşamla olan ilişkisine değinir. Romanın insan üzerinde büyük etkileri vardır. Roman, insanları iyileştirme ve anlatma gücüne sahiptir. Roman yalnız bir kurgu değildir. Gerçeğe, insana en yakın özellikleri barındıran bir

sanattır. Birkiye’ye göre romanın temel görevi insanlara ulaşmaktır, onlara dokunmaktır. Roman insanları ve hayatı ifade etmelidir. İnsanı anlayıp tanıtmalıdır. Roman, insanları anlatmıyorsa, insanlarla ilgilenmiyorsa gerekenleri yerine getirmemiştir. Romanın insana yönelik sahip olduğu sorumlulukları vardır. Romandan insanı ifade etmesi beklenir. Roman öncelikle bu görevini yerine getirmelidir. (Birkie, 2005, s.201)

Birkie’ye göre romanın var olma nedeni hayatı anlatmasıdır. En az hayat kadar gerçekçi olmasıdır. Roman bu koşulları yerine getirdiğinde varlığını tamamlar. Hayat ile bir yarışma içerisinde olan roman, onu çok iyi bir şekilde ifade edecektir. İnsanlara ulaşacaktır, onların yaşamlarını gözler önüne serecektir. Aynı zamanda insanların yaşananlar karşısındaki duygu durumunu da ifade edip yaşamın içinden canlanacaktır. Roman, her yönüyle insanı, hayatı, yaşananları, toplumu, bireyi kendine konu edinmelidir. Romanın ilk görevi yaşamı göstermektir.

Birkie, romanın yaşamla olan ilişkisine vurgu yapar. Bir roman gerçek yaşamdan söz etmiyorsa ilk görevini yerine getirmiş sayılmaz. Yaşamı ele alan romanlar esas görevlerini yerine getirmiş olurlar. Bir romanın gerçekle olan bağı ne kadar güçlü ise o kadar iyi bir romandır. Birkie, romanı ifade ederken özellikle gerçek yaşamla olan bağına dikkati çeker. Bir romanın esas vazifesi insanların hayatını anlatmasıdır. Roman toplumdan kopuk olamaz. Hayattaki her şeyin karşılığı romanda olmalıdır. (Birkie, 2005, s.225)

Romanın çıkışında bilindiği gibi merkezi sisteme, resmî ideolojiye muhalefet, “yüksek sanat”a karşı tavır alış ve yaygınlaşma, halka daha çok ulaşma özlemi ve dönemin “elit sınıf”ına başkaldırı olan “karnaval dünyası”nı tercih vardır. (Birkie, 2005, s.279)

Birkie romanın çıkışı hakkında bilgi verir. Roman başkaldırı sonucu ortaya çıkmış bir türdür. Yerleşik olan düzene ve yüksek kesime karşılık halkı ortaya koymayı amaçlar. Yüksek sanatın karşıtı olarak doğar. Roman dar bir kesimden daha geniş bir alana yayılım için tercih edilir. Halka ulaşma arzusunu romanla sağlamak düşüncesi hâkimdir. Yalnız bir sınıf değil her sınıf anlatılarak yaygınlık sağlanmaya çalışılır. Halkın yanında olmak merkezi sisteme ve elit sınıfa bir baş kaldırıdır. Bu anlamda Birkie toplumsal gerçeklik ile özdeşleşir.

Birkie, romanın estetik kaygısının da olmasını savunur. Sırf toplumu ve gerçeği savunmak için yazılan ama estetik kaygıdan uzak şeyin iyi roman olarak ortaya koyulmasına itiraz eder:

Estetik kaygılar, yazınsal özellikler, şu veya bu biçimde romanda yer alan/alması gereken sorunlar üzerine kafa yorman neredeyse çağdışı sayıldı. Özcesi, best-seller yazı alanına/türüne çok yaklaşan bu “roman”, “iyi edebiyat” olarak sunuldu. (Birkiye, 2005, s.282)

Birkiye, romanların estetik kaygıdan ziyade ticari kaygı amacıyla yazıldıklarını belirtir. Bu yaklaşım ister istemez romanın yapısını ve kalitesini etkiler. Romana bakış açısı onun niteliğinden çok satış rakamları ile alakalı bir hâl alır. Bir romanı iyi yapan kurgusu ve anlatımı değil ne kadar çok satıldığıdır. Popüler tarzda yazılan bu romanların estetik yanları da tartışma konusu olur. Bu tarzda yazılan güncel romanlar estetik yönden ne kadar güçlüdür? Bu durum estetik konusundaki tartışmaları da beraberinde doğurur. Bunun yanında okuyucu profili de değişiklik gösterir. Nitelikli, estetik haz amacıyla eser okumayı reddeden bir kitle vardır. Birkiye’ye göre Türk edebiyatının son dönemde ulaştığı nokta roman açısından iç açıcı değildir. Yalnız Türk edebiyatında değil dünya genelinde estetik ve nitelik açısından bir problem söz konusudur. Yazınsal değerlerin romanda hiçe sayılması büyük bir sorundur. (Birkiye, 2005, s.288)

2.2.10. Atilla Birkiye’nin Gezi Türünde Eseri

Birkiye, *İstanbul’da Aşıklar İçin Buluşma Yerleri* isimli gezi yazısı türünde bir eser verir. Birkiye, bu eserde aşıklar için İstanbul’un çeşitli mekânlarından söz eder. Hangi semtte hangi mekânın ön plana çıktığını anlatır. Mekânların da onları belirginleştiren özellikleri üzerinde durur.

Birkiye, ilk buluşmanın insanlar için ayrı bir önemi olduğunu belirtir. İnsanlar telefonda bir süre konuşurlar, mektuplaşırlar, çeşitli şekillerde iletişim kurarlar ama tüm bu süreçlerden sonra ilk kez karşılaşacaklardır. Bu ilk karşılaşmanın güzel ve uygun bir ortamda olması daha iyi bir seçenek olacaktır.

Bunlar eskide kaldı; tanımamak diye pek bir şey yok. İnternet sağ olsun. O ilk karşılaşma tılsımı belki kalmadı; yani eski Yeşilçam filmlerindeki gibi elinizde bir sakı devedikeniyse Yeni Cami’nin önünde beklemeniz gerekmiyor! Olsun, eskisi gibi olmasa da ilk karşılaşmanın her zaman, dünya döndükçe tırşe bir heyecanı olacaktır; vardır da... (Birkiye, 2010, s.7)

Birkiye, bunları belirttikten sonra değişen dünya ile birlikte insanların tanışmalarının da farklılık gösterdiğini söyler. Herkes internet aracılığıyla birbirini önceden görme fırsatı bulur. Bu nedenle artık buluşmalar eski günlerdeki kadar bir önem ifade etmiyordur. Eski buluşmalar, ilk görüş, ilk karşılama olduğu

için etkisi daha fazladır ama her şeye rağmen ilk buluşmalar önemlidir. İçinde bulunulan zamana göre buluşmalarda değişiklik görülse de ilk buluşmanın etkisi her zaman ayrıdır. Birkiye, hemen hemen bütün eserlerinde aşk ve kadın erkek ilişkilerini ele alır. Bu gezi yazısında ise İstanbul için aşıklara rehberlik yapmaktadır.

Âşıklar için 34 buluşma yeri. Ünlü meydanımız Taksim'den başlıyorum “gezi”me; gerçi İstanbul kolay kolay gezilmekle bitmez ya, kitabın arkasındaki gezi haritasında da görüleceği gibi şehirde geniş bir tur atıp, yine Taksim’e geliyorum. (Birkiye, 2010, s.7)

Birkiye bu kitabı ilk olarak Taksim’deki bir yerle başlatır ve yine Taksim’deki bir mekanla sonlandırır. Şehirdeki birçok yerden söz eder. İstanbul bu kitapta oldukça göz alıcı mekânlarıyla okuyucunun karşısına çıkar.

Okura önerdiğim 34 buluşma yeri (cafe ya da café değil “kafe” olarak yazdım), kişisel tarihimin bir parçası, çoğunlukla anılarıyla belleğime yer etmiş güzelliklerdi. Biliyorum bu kitapta çok söz ettim geçmişten. (Birkiye, 2010, s.8)

Birkiye, eserinde aşıklar için 34 buluşma yerinden söz eder. Söz edilen yerlerin tamamı İstanbul’dadır. İstanbul’un her tarafından farklı mekânlar eserde yer bulur. Birkiye, yer verdiği mekânların geçmişi ile ilişkili olduğunu söyler. Geçmişte uğradığı ve anılarında yer aldığı birçok mekân eserinde anlattığı kafelerdir. Farklı kişilerle buluşmalarının gerçekleştiği birçok mekân eserde anlatılır. Birkiye, geçmiş günlerini geçirdiği İstanbul kafelerini anlatır. Birkiye için eser ne kadar İstanbul içindeki mekânlardan söz etse de gezi türündedir.

2.2.11. Atilla Birkiye’nin Anlatı Türünde Eserleri

Birkiye anlatı başlığı altında eserler verir. Bu eserlerinin türünü de özellikle belirtir. Bunların roman, hikâye ve diğer türlerden ayrıldığını üzerinde durarak vurgular. Bu tarzda üç kitabı vardır: *İstanbul’da Beklenen Devrim* (2010), *Melankolik Fırtına* (2018), *Şair İstanbul’daydı!* (2021).

Birkiye bu tarzda yazdığı eserlerin eleştirmenler ve okuyucular tarafından roman, hikâye gibi başlıklara dahil edilmesini doğru bulmaz. Yazar bu tarz eserleri için özellikle anlatı başlığını koyar:

Gerilim anlatıya (Şair İstanbul’daydı); onun için de, bu aslında bir hikâye, roman da olabilir falan denebilir. Şu novella meselesini çözemiyoruz. Ama üst tür tanımını değil de onun altındaki türlerden birinin adı *anlatı*. Romana göre “tutumlu” ama “cimri” değil, hikâyeye göre “cömert” ama “müsrif” değil. İyi kötü bir *anlatı* tanımı çıktı işte, paraya

ilişkin göstergelerle olduysa da Marx paranın (çoğunun!) nereye gittiğini, yani özcesi emeğin nasıl hunharca sömürüldüğünü gayet net gösterdi! Martıların sesleri birden azaldı, uzaklardan iki tanesi haykırıyor, sanki baş başa kalmış bir liderlik mücadelesi de serçeler cıvıltıları ile yine sabah sevinci. (Birkiye, 2023, s.191)

Birkiye, *Ev günleri* isimli eserinde anlatı sorununa tekrar değinir. Başka bir tür olarak ele alınması gerektiğini belirtir. Anlatının türlerin bir üst adı olmadığını ifade eder. Anlatıyı bir üst tür tanımı değil; bir alt tür olarak ifade eder. Romana göre daha dikkatlidir, yersiz bir şeyler söylemekten kaçınır. Hikâyeye göre daha geniş bir anlatım imkânına sahiptir. Birkiye, anlatı türünü roman ve hikâye gibi bir anlatım biçimi olarak belirtir. Birkiye için anlatı, bütün türleri kapsayan genel bir ifade değildir. O romandan ve hikâyeden ayrı bir türdür.

Birkiye bu üç eserine anlatı adıyla farklı bir ismi verir fakat edebiyatımızda anlatı ayrı bir tür değildir. Anlatı, en “teknik” kalıplar içinde; “hayali veya gerçek olayların, yazılı, sözlü veya görsel bir şekilde ve belli bir sırayla aktarılması” şeklinde tanımlanabilir. Öyküler, şiirler, romanlar, filmler, diziler, hatta insanlar arasındaki sohbetler bile, anlatı örnekleri olarak değerlendirilebilir. Anlatı İngilizce Narrative’nin karşılığıdır. Her roman, bir anlatıdır. Ancak her anlatı bir roman değildir. Her öykü, bir anlatıdır. Ancak her anlatı bir öykü değildir. Her biyografi, bir anlatıdır. Ancak her anlatı bir biyografi değildir. Anlatı, hayali veya gerçek bir olayın, yazılı, sözlü veya görsel olarak aktarılması sayesinde ortaya çıkan bir kavramdır. “Anlatı” kelimesi, bizi zaman zaman öyle düşünmeye itse de edebiyat çerçevesinde “anlatılan şey”den çok, “bir şeyin nasıl anlatıldığı” ile ilgilidir. Anlatı kavramını tam olarak anlamak için, kurgusal veya gerçek bir olay belirleyip, bunun nasıl farklı şekillerde aktarılabilceğini, ortaya nasıl farklı “anlatılar” çıkabileceğini hayal edebiliriz. (<https://edebiyat.k12.org.tr/concept/44>)

2.2.12. Atilla Birkiye’nin Eserlerinde Eleştiri

Birkiye, çevresinde bulunan sanatçılar tarafından eleştirmen olarak bilinip tanıtıldığına dikkat çeker. Kendisiyle yapılan görüşmede yazar, bu konu için şunları söyler:

90’larda bir karar vermem lazımdı. Mehmet Fuat, Asım Bezirci, Kemal Özer beni eleştirmen olarak görürler. Mesela Kemal Özer, beni Haldun Taner’le tanıştırdığında genç eleştirmenlerimizden diye tanıttı. Hoşuma gidiyor ama öyle bir şey yok. Toplasan üç tane eleştiri yazım vardır. Eleştirmek, edebiyat tarihçisi olarak eleştirmek bana göre bir şey değil. (Atilla Birkiye, kişisel görüşme, 19 Ağustos 2024)

Yazar, eleştirinin zor olduğunu belirtir. Bu alanda olmak isteyip istemediğini düşünür. Sonrasında bu alanda olmak istemediğini anlar. Bunun yerine edebiyatın farklı alanlarına yönelir.

Eski edebiyatımızın en büyük zaafı- İran edebiyatı için de böyledir- tenkit fikrini ikinci, üçüncü dereceye almış olmasındadır. Şüphesiz eskiler de tenkit ediyorlardı bu meleke insanlık kadar değilse bile yaratma kadar eskidir. Fakat bizdeki tenkit daima şifahi kalmış ve bazı teknik dikkatlerin ötesine geçememiştir. Felsefede, teolojide, tasavvufta yani bir sistemin bulunduğu her yerde zarurî olarak mevcut olan tenkit sanatla bazen bir kültürün devamı boyunca iptidai şeklinde kalabilir. Bizde de böyle oldu. (Birkiye, 1977, s.74)

Birkiye, tenkit düşüncesinin Türk edebiyatında geri plana atılmasının iyi bir fikir olmadığını düşünür. Tenkit gibi önemli bir türün gerekli önemi görmemesi birçok eserin ve edebiyatın gelişimini geriye atmıştır. Toplumların edebiyatında bir yönü eksik olan edebiyat anlayışları ortaya çıkmıştır. Bunun yanında tenkidin çok eski dönemlere ait bir eylem olduğunu belirtir. Her dönemde tenkit önemini korur, onu görmezlikten gelmenin güç olduğunu ifade eder. Beğenilse de beğenilmese de bu türün varlığı ve katkıları inkâr edilemez.

Bakalım toplumların kitaplarına daha ne kadar baraj konacak. Milliyet-Sanat, Gösteri, Sanat Olayı vb. ilk örnekleri. Günümüzde kitapların bir tavrı yok ama, yine de bu derginin yazı kadrosunda modernistler ağır basıyor. Belki de kendiliğinden bir gelişmedir, bilemiyorum. Söz konusu dergiler, o demokratik görünümleri altında, ne yazık ki, sanatın-edebiyatın içeriğini boşaltıyorlar. Doğru dürüst, ciddi yazılar yer almıyor. (Birkiye, 1985, s.33)

Birkiye, tenkit türü eserlerinde sanat, edebiyat, toplumsal anlamda pek çok tenkitlerde bulunur. Bunlardan dergiler üzerine görüş belirtir. Dergilerin taraflı bir şekilde davranmasını eleştirir. O dönem için toplumcu yazarların dışlanmasına tepki gösterir. Bu durumun edebiyatın gelişimi için uygun bir davranış olmadığını düşünür. Türk edebiyatı için önemli sayılabilecek birçok eserin dışarıda bırakılması edebiyat için üzücü bir durumdur. Dergilerin gördükleri gibi olmamaları onun için etik değildir. Türk edebiyatında önemli olan her yazar tarafsız bir şekilde değerlendirilmelidir ve gerekli önemi görmelidir. Birkiye, bu hususa dikkat etmeyen dergileri eleştirir. Yapmaları gereken görevi tam anlamıyla yerine getirmediklerini belirtir.

Yeni bir kültür, yeni bir iletişim, insanları yavaş yavaş koşullar andırıyor. ‘Çok şükür’, henüz Amerikan-tipi bir toplum olmadık. Ama gidiş o gidiş. Amerikan yapımı diziler televizyonu işgal etti. Garip bir müzik anlayışı geliyor, genç kuşak moda derdine

düşmüş. Üniversiteler ev ödevi yapılan kurumlar oldu. Toplum nitelikli kitap okumuyor, okutuluyor da. (Birkiye, 1985, s.44)

Birkiye, toplumun içinde bulunduğu durumu da eleştirir. Neden böyle bir toplum olduğuna yönelik görüş belirtir. Toplumun gidişatı iç açıcı bir halde değildir. Değişen dünya koşullarıyla birlikte insanların önem verdiği şeyler değişiklik gösterir. Toplum kendi kültürel yapısına sırt çevirir. Birkiye, Amerika özentisi bir toplumun onlar gibi olmasına az bir süre kaldığını söyler. Toplumun her yanında Amerikan kültürünün etkisi vardır. Diziler, giyim kuşam, müzik, film... Her şeyde yabancılaşmanın izleri vardır.

Kadın bir eşyadır genel konu bu nokta işin gülünç yanı bir gül kadınlar da aynı durumu aynı bir koldan giderek kabullenemiyorlar. Evde kocalarını bekliyorlar, erkeklerin çocuklarını doyuruyorlar, evin kadını olarak çok önemli aile görevlerini üstleniyorlar süper kadın çalışmıyor. Kadın erkeğin sahip olduğu haklara sahip değil. (Birkiye, 1985, s.45)

Birkiye, kadınların toplum içinde bulunduğu noktayı da eleştirir. Kadınların bir eşya olarak görüldüğünü anlatır. Kadınların hayatları hakkında bir fikirleri yoktur. Toplum bunu kadına baskılarken kadın da içinde bulunduğu durumu kabullenerek bu durumu onaylar. Aslında dışarıdan gelen bir baskının yanında kadına dayatılan psikolojiden dolayı kadın da kendini böyle hisseder. Olması gerekenin bu olduğunu düşünür, kendisi için kabul gören bu yapıyı benimser. Farkında olsa da olmasa da bu durumun içinde kendini bulur.

Türk Milli Takımı 8-0 gibi bir skorla yenilmişti. Bugünkü gazetelere baktığımızda bu olay ulusal bir sorun olarak karşımıza çıkıyor. Pahalılık, enflasyon dururken, kültür düzeyimiz ortadayken, basın organlarımız sağ olsunlar bu olayın üzerine hem de birinci sayfalarında ciddi olarak eğilmişlerdi. (Birkiye, 1985, s.52)

Toplumda önemli olabilecek birçok konu dururken gündemin değiştirilmesine yönelik bir eleştiri vardır. Birkiye toplumu ilgilendiren çok önemli konuların geçirildiğini ifade eder. Bunun yanında bu konuların hiçbir şekilde dile getirilmemesinden şikâyet eder.

Öyle ya, diyelim 20 yıldır birlikte yaşıyorsunuz ama evli değilsiniz, belki bir çocuğunuz da var, erkek ya da kadın içeri düşüyor ya da kaza geçiriyor, sizi yanına almıyorlar, “akrabası” değilsiniz diye, eşi (karı-koca) değilsiniz diye, bunlar her halde bizim gibi ülkelerde oluyor, dünyayı bilmem olanaksız da bizde olması önemli çünkü bu ülkede yaşıyorum ve hep burada yaşamak istiyorum, dış gezi’ler güzel de ülkem ve şehrim burası! (Birkiye, 2023, s.192)

Birkiye, toplumsal ve sosyal bir meseleye değinir. Bir insanın hayatında önemli bir yere sahip olabilirsiniz ve bu kişi ile resmi olarak bir bağınız olmayabilir. Bu o kişinin sizin için en değerli kişi olmadığını göstermez. Her şey resmiyet altına alınmak zorunda değildir. Resmi olmayıp birçok önemli unsuru içerisinde barındıran hassas durumlar söz konusudur. Birkiye de bazı önemli durumlarda sizin için önemli olan bu kişilerle resmi olarak hiçbir ilişkinizin görülmemesi nedeniyle uzak kalınmanın doğru olmadığını ifade eder. İnsanların kişisel tercihleri değişkenlik gösterebilir ve bu durum için gerekli hassasiyet gösterilmelidir. Birkiye bu problemi gündeme getirir ve eleştirir.

Birkiye, toplum için önemli sorunlar dururken başka olayların ele alınmasını eleştirir. Gündemde toplumu etkileyen birçok olay varken gazeteler başka konularla ilgilenir. Buna sebep olan durumun başında ise toplumun bakış açısı gelir Toplumun okuma düzeyi, sanata bakış açısı, olayları yorumlama gücü oldukça yetersizdir. Bu durum birçok soruna neden olur.

Zaten kimse de Marx'tan, Marksist estetikten söz etmiyor! Var da az, eskisi gibi değil. Seksenlerdeki gibi değil. Kuşkusuz Sovyetler'in dağılması önemli bir rol bunda. Öte yandan Eagleton'ın saptadığı Marksist estetiğin idealist felsefe ile maddeci felsefenin sentezi olma durumu bizde daha çok sanki idealist özelliklere, burjuva yaşam biçiminin uzantısı bir sanat anlayışına kaydı. (Birkiye, 2023, s.102)

Birkiye, Türk edebiyatında Marksist estetik konusu ile ilgili yeterli çalışma olmadığını belirtir. Eleştirel ve felsefi düşüncüyü temele alan eserlerin ilgi görmediğini eleştirir. Birkiye için bu tür kitapların önemsenmemesi, anlaşılmaması büyük bir eksikliktir. Bir toplumun, kültürünü, edebiyatını, anlayışını nitelikli hâle getiren durumlar arasında okudukları ve yazdıkları yer alır. Bu tür kitaplara gerekli ilgiyi göstermeyen Türk edebiyatı, çeşitli problemlerle karşılaşabilir. Türk edebiyatında bazı noktalarda eksiklikler göze çarpabilir.

Bir başka konu: elimin altında yaklaşık on tane dergi var. Ama özgün bir edebiyat dergisi yok. Ne yazık ki, onca emeğim geçtiği, *Yazko Edebiyat*'ı, etkinliğini yitirdiği, düzensiz çıktığı ve önemlisi, içerik adına çok kötüye gittiği için sayamıyorum. Belki de yakın bir gelecekte kapatılır -olmaması dileğiyle. Gerçek anlamda bir edebiyat dergisi yok: ürüne bol yer veren, tartışmalar açan, yönlendirici bir dergi söylemek istediğim. İster kızalım, ister ideolojik olarak karşı çıkalım, Memet Fuat bunu yapmaya çalışıyordu. Yayımlanan dergilere bakarak diyebiliriz ki, bir edebiyat dergisine gereksinim var. (Birkiye, 1985, s.13)

Atilla Birkiye, Türkiye’de edebiyat dergisi denebilecek bir derginin bulunmadığını eleştirir. Bu noktada büyük bir boşluğun oluştuğunu tarafsız bir şekilde ifade eder. Bu durum başkalarını kızdırma neticesini taşısa da Birkiye kaliteli dergi boşluğunu ifade etmekten çekinmez. Bunu, kırıncı olmaktan uzaklaştırıp gerçeği görmek adına yapar. Genel olarak bu alandaki eksikliği, giderilmesi ve tamamlanması için beyan eder. Bir ihtiyaç vardır ve bu konudaki ihtiyacın görülmesi gerekir. Birkiye’nin tenkitleri yıkmak, tahrip etmek için değil; yapıp, tamir etmek, eksiklikleri gidermek içindir. Bu anlamda yazarın tenkitlerine olumlu, pozitif tenkitler denilebilir.

2.2.13. Atilla Birkiye’nin Eserlerinde Toplum

Birkiye içinde bulunduğu topluma kayıtsız kalamaz. Marksist ve toplumsal gerçekçilik geleneğinden gelmesi ile eserlerinde sosyal konulara da değinir. Toplumun problemlerini irdeler ve onlara çözüm yolları arar.

Birkiye, toplumda okuma oranın bu kadar düşük olmasını sorgular. Toplumda okuma alışkanlığının iç açıcı olmadığını, birçok problemimizin buradan kaynaklandığını ifade eder:

Toplumumuzun okuma-yazma oranı bilindiği gibi oldukça düşüktür. En çok okunan gazeteler, Tan, Hürriyet gibi renkli, renkli olmakla beraber ek’li, piyangolu; ve kültür adına katkısını bırakın zararı olan haberlerle dolu olanlardır. Kitaplardan çok okunanların niteliği de bellidir. (Birkiye, 1984, s.51)

Toplumun okuduğu gazete, dergi ve kitaplar çoğunlukla kâr amaçlı olanlardır. Topluma, bireye, kültüre, yaşama herhangi bir katkısı olmayan niteliksiz yayınlar tercih edilir. Bu okuma alışkanlığı topluma hiçbir katkı sağlamadığı gibi olumsuz örnekler verir. Yaşadığı toplumun böyle bir yöne evrilmesi onu telaşlandırır. Birkiye, içinde bulunduğu topluma karşı duyarlıdır:

Yeryüzünde öyle yoksul ve açlık içinde kıvranan bölgeler vardır ki, dünyaya bir çocuk getiren anne-babalar kendi ölümlerini hazırlamaktadırlar. Başka deyişle o çocuk ölümleridir onların. Yine de dünyaya gelir... (Birkiye, 1990, s.14)

Birkiye anne babaların dünyaya çocuk getirme nedenlerini düşünür. Doğum ve ölümü meydana getiren döngüyü sorgular. Bu iki durum birbirini içerisinde barındırır. Doğum olmazsa ölüm olmaz, ölüm olmazsa yeniden yaşam olmaz. Ölüm olmasaydı her şey olduğu gibi aynı kalırdı. Bu da yaşam denen döngüyü bir süre sonra dayanılmaz kılar. Dünyadaki zor koşullara rağmen ebeveynler çocuk sahibi olmayı sürdürür. Dünyanın birçok yerinde açlık ve sefaletle mücadele vardır. Her yıl dünyanın birçok

yerinde binlerce insan açlıktan ölür. Zor koşullarda yaşamlarını sürdürmek dayanılmaz bir acı verir. İnsanoğlu her şeye rağmen soyunun devamını ister. Bunun için de şartlar ne kadar kötü olursa olsun çocuk yapmaya ve onları hayatta tutmaya çalışmaya devam eder.

Tüm bu kötü koşulların ve böylesi çaresiz durumların içinde olmasına karşın insan doğuyor, yaşıyor, hayatı seviyor. Bu sevgi sıradan bir sevgi de değil, alabildiğine sıcak, alabildiğine tutkulu ve insancıl. İnsan yaşamak istiyor; hem de dolucasına, ‘büyük’cesine. (Birkiye, 1990, s.15)

İnsanlar birçok tehlike ile karşı kaşıya kalır. Savaş, ölüm, saldırı, soygun, katliam gibi birçok olumsuz durum yaşanır. Ama insanoğlu her şeye rağmen yaşamını sürdürür. Gücü, kuvveti, iktidarı, otoriteyi elinde tutmak ister, sınıf çıkarları uğruna herkesi yok sayıp ölüme terk eder. Kendisinin dilediği gibi yaşaması için toplu katliamlar yapar. Bununla hiçbir şekilde ilgilenmez. Bu durum onu üzmez, endişelendirmez. Bu kişileri endişelendiren tek şey otoritelerinin sarsılmasıdır, elde ettikleri çıkarların sonlanmasıdır. Kendilerinin refahı uğruna her yolu denerler. Bu kadar olumsuz duruma rağmen insan hayatı sever, hayata bağlılık hisseder. Yaşamı için her şeyi yapar. Sevgi ve yaşam dolu insanlar, hayata karşı oldukça tutkuludur.

Halkımızın, insanımızın kötü bir alışkanlığı var: kitap okumamak. Gerçi, kitap okumamanın koşulları var diyemeyiz ama, ne yazık ki, büyük bir çoğunluk kitap okumuyor. Gazete de okuyor denemez. Ancak renkli-resimli tüketici tavrılı, cinselliği şu veya bu şekilde sergileyen yayınlar için pekâlâ okunuyor diyebiliriz. (Birkiye, 1990, s.20)

Birkiye, toplumda okuma alışkanlığını sorgular. Toplumun okumaya gösterdiği önemi anlatır. Toplumun okuma kültürünün yeteri kadar gelişmediğini belirtir. Toplumun okuduklarında da bir problem vardır. Niteliksiz denilebilecek türlerde yazılmış eserler daha çok tercih edilir. İlgi çekebilecek görünüme sahip, renkli, basit yazılar daha çok okunur. Yazıların edebî niteliğinden ziyade geçici isteklere hitap edenler daha çok rağbet görür.

Kitaplar toplumun hayatında önemli bir yer sahip olmalıdır. Hayatın bazı noktalarını daha iyi anlayabilmek için kitaplara ihtiyaç duyulur. Okuyucu, hayattan gerçeklerden kaçamak, kurtulmak için değil onlara dahi iyi hazırlanmak için okumalıdır. Okumak, bireyi gerçek yaşama hazırlayan önemli bir amaç olarak görülür. Okumak, günlük yaşamda birçok işlevselliğe sahip olmalıdır.

Birkiye eserlerinde toplumun yanlış namus algısını da eleştirir:

“Bizim kız her hafta başka bir oğlanla; sağ olsun yosma” der mi hiç kız anası. Kızlar oğlanlara “şey” yapmaz ki. Bu işi oğlanlar yapınca “sevap” kızlar yapınca “günah” olur. İşte, biraz da bizim milletin aklının belden aşağıya çalışması, bundandır. (Birkiye, 1990, s.28)

Birkiye, toplumdaki cinsiyet ayrımına değinir. Toplumda erkek çocukların yaptığı birçok davranış takdir edilirken, kız çocukları için aynı durum söz konusu değildir. Bir şeyi kızlar yaptığında büyük sorunlara neden olurken, erkekler yaptığında gururlu bir şekilde anlatılır. Toplum cinsiyetçi bir yaklaşım içinde hareket eder. Erkeğe her şeyi yapabilme özgürlüğünü verirken kadınlara bastırılmış duygularla yaşama fırsatı verir. Kadın ve erkek arasındaki ayrım küçük yaşlardan gelen bir sorun halini alır. İki cinsiyet arasında rollerin keskin bir şekilde belirlenmiş olması, kızların farklı bir psikolojiye, erkeklerin farklı bir psikolojiye bürünmesine neden olur.

Baba otoritesine ekseriya bahşedilmiş bulunan hayat ve ölüm hakkında karar verme hakkıyla, çocukları teşhir cinayetinin her günkü örnekleriyle, birçok bakımdan evlilik hayatında babalara tanınmış olan kudretle, bir kelimeyle bütün medeni kanunlarla, insanı insanın eline teslim eden ve insanlar arasında, biri diğerine karşı hiçbir ödev kabul etmeyen iki sınıf yaratan o menfur kölelik nizamı arasında bir münasebet vardır. (Stael, çev. 1989, s.135)

Stael de Birkiye gibi iki cinsiyet arasında ayrımın söz konusu olduğunu belirtir. Bunun yanında Stael, çocukların da bir yaşa gelene kadar aile içi köleliğe maruz kaldığını söyler. Çocuklar gençlik döneminden sonra bu durumdan çıkabilirken, kadınlar bu duruma yaşamları boyunca maruz kalır. Birkiye’ye göre kadınlar ve erkekler arasında egemenlikten kaynaklı özgürlük problemi çok eski zamanlara dayanır. Her dönemde kadının bir baskı politikasına maruz kaldığı görülebilir. Kadının erkek kadar özgür ve hür iradesi yoktur. Erkekler aile içi ilişkilerde ve dış meselelerde söz konusuyken kadın hep geri planda durur. Kadının eşinden önce konuşabilmesi, kendini ifade etmesi söz konusu değildir. Kadın her koşulda özgürlüğünü erkeğe teslim etmiş halde yaşamını sürdürür. Birkiye bu durumu her fırsatta tenkit eder ve kadın haklarından yana tavır alır.

Birkiye zaman zaman İstanbul’da sol içerikli toplantılara, gösterilere katılır. Bu yüzden de bazen polisle başı derde girer:

Evet yine anılar; faşizm kara bulut gibi kaplıyor İstanbul'un üstünü. İstanbul'un üstünü hep bir şeyler kaplar; daha öncesi terördü, en genel anlamıyla solcuları hedef alan bir terör. Eh, belki ironik ama kapitalizmin de merkezi İstanbul! Adres meselesi gündeme geliyor, polise bildirmek zorundasınız; ne yapmıştık, özgürlük demiştik, eşitlik demiştik, hak hukuk demiştik, bir kez bile elime almamıştım silah denen şeyi, ama yine de kaçtık. (Birkiye, 2013, s.78)

Toplum içerisinde bir karmaşa vardır. Hak, hukuk, özgürlük istenirken yerini bambaşka bir yönetim anlayışı alır. Memleketin ve insanların hali iç açıcı değildir. Herkesi bir korku ve telaş sarar. Halk, zor bir dönemden geçer. Özgürlüğün tersi bir şekilde olaylar cereyan eder. Herkes nerede olduğunu, ne yaptığını yetkili kurumlara bildirmek durumundadır. Hayatta her zaman bir mücadele söz konusudur. Birkiye, toplumun ve kendisinin yaşadığı sıkıntılı süreçleri anlatır. Birkiye'ye göre bu ülkede hak, hukuk, adalet istemek tehlikeli bir şeydir. Birkiye'nin eserleri koyu bir Marksist anlatım içermez, ancak toplumsal gerçekçilik ruhu da pek çok eserinde hissedilir. Siyasi duruşu zaman zaman eserlerine, yazılarına da yansır:

ABD'yi gerçek anlamda demokratik bir ülke saymak güç; Siyasi CIA'sıyla, FBI'sıyla, ünlü şirketleriyle, bırakın demokratik olmayı, başka ülkelerdeki demokrasiye bile katlanamaz. (Birkiye, 1990, s.37)

Birkiye ABD hükümetinin davranışlarının gerçek olmadığını söyler. Görünürde, özgür, demokratik, eşit bir ülke gibi davransa da gerçekte farklıdır. Kendilerinde olmasını istedikleri eşitlikçi durumu başkalarında da görmeyi tercih etmezler. ABD, başka ülkelerde kaosu ve eşitlikçi olmayan bir düzeni tercih eder. Böylece gelişmiş bir demokrasi olmayan ülkelerde, bir şekilde etki ettikleri devlet başkanlarına, krallara istediklerini yaptırabilmekte, o ülke insanların zararına da olsa Amerika'nın maddi çıkarlarını koruyabilmektedirler.

Birkiye, insan sömürsünde bilimin ve teknolojinin de bir araç olduğunu savunur. Bilim otoriter idareler tarafından insanı sömürmek için kullanılmaktadır:

Bilimselliğe karşı olmak değil, insanın bilimsel sömürülmesine karşıyım, yani insanın yanındayım ben. (Birkiye, 1991, s.23)

Birkiye teknolojinin insan hayatındaki yerinden söz eder. Teknoloji insanlar arasında her alanda kullanır. Zamanımızda teknoloji hızla ve gittikçe yaygınlaşır. Bu durumun olumlu yanları olduğu gibi olumsuz yanları da vardır. Birkiye, teknolojiye karşılık insanın yanında olduğunu söyler. İnsanın teknolojide bir malzeme olarak kullanılmasına karşı çıkar. Teknolojiye, ilerleyen, değişen dünyaya karşı değildir ama

insanların olumsuz anlamda etkilenmesine karşıdır. Toplum üzerinde bir baskı ve soyutlama söz konusu olduğu için teknolojik gelişmelere ilgi duymaz. Birkiye'nin teknolojiye karşıtlığı insani duygulardan kaynaklıdır. Teknolojinin hayatımızdaki olumsuzluklarına bir karşı çıkışı vardır. Bütünüyle olumsuz bir teknoloji yoktur, onu olumsuz hale getiren insanların yaklaşımıdır. Bilim ve teknoloji günümüzde insanları sömürme ve köleleştirme konusunda en etkili silahtır.

2.2.14. Atilla Birkiye'nin Eserlerine ve Yazdıklarına Yönelik Görüşler

Birkiye, 2004 yılında *Aşk İntiharın Peşinde* isimli romanını yazar. Birkiye bu kitabı Telos Yayınevinden 2004 yılında çıkarır. Bu roman yazarın Türk edebiyatında en çok yankı bulan ve hakkında pek çok yazı yazılan eseridir. Muhtemelen bu kadar çok ilgi çekmesinin sebebi ilk pozitivistlerden olan Beşir Fuat'ı gündeme getirmesidir.

Fenni Özalp, *Rastlantılar ve Anılarla Dolu Bir İstiklal Gecesi* Yazısında roman hakkında şunları söyler:

Birkiye, “bilinçli” olarak intiharı seçen Beşir Fuad'ın, bu yüzden “unutturulduğunu” söylüyor. Romanı bu anlamda Beşir Fuad'ı da yeniden tanıtmamanın bir aracı. “Kavram” dergisinde 1989 yılında Parkan Özturan'la birlikte bir Beşir Fuad dosyası hazırlamış Birkiye. Dönemine göre çok önemli görüşleri olduğunu söylüyor. “Beşir Fuad”ı bir şekilde içimden dışarı çıkarmam gerekiyordu. O yüzden roman bir psikanaliz seansı gibi oldu.” (Özalp, 2005, s.12)

Fenni Özalp, Birkiye ile Sarı Kahve'de roman üzerine konuşmak için buluşurlar. Birkiye'nin romanının konusunu nasıl belirlediğine dair sohbet ederler. Konu olarak neden Beşir Fuad'ı seçtiğini sorar. Birkiye'nin bu eser aracılığıyla Beşir Fuad'ı yeniden tanıttığını belirtir. Eser Fenni Özalp'e göre Beşir Fuad'ı tanımada bir aracı işlevi görür. Birkiye, bilinçli bir şekilde intihar eyleminde bulunan Beşir Fuad'ın unutturulmaya çalışıldığını düşünür. Birkiye'ye göre dönemine göre önemli görüşlere sahip olan bu aydın tanıtılmalıdır. Beşir Fuad'a yönelik düşüncelerini bir şekilde açığa çıkarması gerekir. Romanının temeline Beşir Fuad'ı alarak onu okuyucu ile buluşturur. Onun hakkında bir merak uyandırır. Beşir Fuat Birkiye'nin en çok etkilendiği insanlar arasındadır.

Atilla Birkiye'nin *Aşk İntiharın Peşinde* isimli romanı üzerine Radikal Kitap Ekinde Deniz Durukan şunları söyler:

Aşk İntiharın Peşinde de akıcı bir dille, yalın bir anlatımla aşk, cinsellik, geçmiş ve bugün değerlendirilirken, aynı zamanda aydın sorgulaması da yapılıyor. Beşir Fuad'la birlikte

Mehmet Rauf'un romanındaki Eylül'ün de izini yürüyor Atilla Birkiye. Elbette kitapta intihar edip gidenlerin yanı sıra her gün yaşayarak intihar edenlerin öyküsü de var. Ne demiş Bukowski; en iyiler genellikle intihar ederler, sadece kaçmak için. Ve geride kalanlar asla tam olarak anlayamazlar; neden biri onlardan kaçmak istesin ki!.. (Durukan, 2005, s.5)

Yazıda Atilla Birkiye'nin 2004 yılında yazmış olduğu *Aşk İntiharın Peşinde* isimli romanında yer alan konular değerlendirilir. Birkiye, roman kahramanı olan Beşir Fuad ile Tanzimat aydınlarından bilim ve pozitivist düşünce ile ilgilenen Beşir Fuad'ı anlatır. Roman kahramanı, pozitivist Beşir Fuad ile bazı farklılıklar gösterir. Roman boyunca kahraman Beşir Fuad, pasif kişiliktir. Onun hakkındaki her şey, diğer kahramanlar aracılığıyla bilinir. O neredeyse hiç konuşmaz. İntihar edip bu hayata veda edenlerin yanında intihar etmeyip her gün yeniden ölenler vardır. Onlar ise her gün intihar etmeyi seçerler. Yaşam, bir mutluluk değil ölüm biçimi olarak onların karşılarında yer alır. Yazar bu roman üzerinden hayatlarımızı sorgular.

Atilla Birkiye'nin *Aşk İntihar'ın Peşinde* romanı için Birgün gazetesinde Gülşen İşeri, *Aşk İntiharın Peşinde* başlığıyla bir yazı yazar:

Atilla Birkiye, “Beşir Fuad benim için gerçek değeri asla bilinmemiş bir ‘öteki’... Ünlü intihar mektubunda, iki kadın arasında kaldığını yazar Fuad. Birçok edebiyatçı ve tarihçi de bunun, yazarın intiharı seçmesinin en önemli nedeni olduğunu savunur. Oysa bence bu, yazınsal bir aldatmacadan başka bir şey değil. Ya da en basitinden yüzeysel bir neden. Bu yüzden Beşir Fuad ister istemez romanıma girdi.” Birkiye'nin Beşir Fuad'ı “gizli bir roman karakteri” olarak satırlarına taşıdığı kitabında, Mehmed Rauf'un Eylül'ünün açtığı patikaya da sapıyor: “İmkânsız aşk” teması. Roman'da Eylül'ün iznine sıkça rastlanıyor... (İşeri, 2005, s.8)

Gülşen İşeri, bu yazısında Atilla Birkiye'nin Beşir Fuad için düşündüklerine yer verir. Birçok tarihçi ve araştırmacının Beşir Fuad'ın intihar nedenine yüzeysel bir şekilde yaklaştığını belirtir. Beşir Fuad'ın intihar mektubunda yazdıklarına binaen bu düşüncede olan yazarların gerçek nedeni göremediklerini ifade eder. İntiharının ardındaki gerçeğin farklı olduğunu belirtir. Beşir Fuad'ın yanında Mehmet Fuad'ın Eylül isimli romanında yer alan imkânsız aşk teması da Birkiye'nin romanında göze çarpar. Mehmet Rauf'un eserinde yer alan psikolojik durumlar ve imkânsız bir aşk hikâyesi Birkiye'nin romanında yer alır.

Roman; toplamda aynı uzunluktaki yirmi dört bölümden oluşuyor. Genel olarak sakin bir ilerleme hızının tercih edildiği görülüyor. Birkiye'nin serim vitesini iyi ayarlaması sayesinde olay örgüsü arasındaki geçişler de okuma zevkini perçinleyen bir başka faktör. Olay örgüsündeki bu dinamik geçişler; usta bir yazarı okuduğunuzu size hissettiriyor.

Benim romanda olumsuz gördüğüm ise iki nokta var. Birincisi, romanda kahramanımızın ağzında duyduğumuz kimi aynı tespitlerin farklı sayfalarda karşımıza tekrar tekrar çıkması. Bu daha az olabilir. Diğer ise redaksiyonda gözlemlediğim özensizlik. Romanda, ihmâl edemeyeceğim sayıda kelime hatası tespit ettim. Yayınevlerinin bu hususa daha dikkat etmesi gerekiyor. Romanın ikinci baskısı yapılsa bu hataların düzeltilmesi gerekiyor. (Uğurlu, 2020, s.2)

Yıldırım, Birkiye'nin *Sevgi Soysal ile Son Röportaj* romanı ile, Sevgi Soysal'ın *Tutkulu Perçem* romanı arasında ilgi kurar:

Arslan Bey, Sevgi Soysal ile Son Röportaj'ın edebiyat dergilerinde görünmek için çırpınan anlatıcısına baskısı tükenen Tutkulu Perçem'i bulmuştu. O kitabın 1962 tarihli ilk baskısı şu an masamda, Birkiye'nin romanının yanında duruyor ve ben kapağın sol alt köşesinden yola çıkan kalınca serbest siyah çizgiye geçmiş zamanlara yönelik *ukde* denilebilecek bir duyguyla bakıyorum... (Yıldırım, 2021, s. 37)

Yıldırım, Atilla Birkiye'nin romanı ile ilgili düşüncelerini ifade ederken Sevgi Soysal'ın *Tutkulu Perçem* romanına değinerek kendisi için ukte olarak kalan bir durumu anlatır. Yapılmayan birçok şeyin yarıda kaldığını bugün ukte içerisinde ifade eder. Bir yandan edebiyat dünyasında görünmek için çırpınan bir anlatıcı öte yandan edebiyat dünyası için yapılan çalışmaların yarım kalmasından dolayı hissedilen eksiklik Yıldırım'da bir boşluk uyandırır. Geçmişin izleri romanda da gerçek yaşamda da karşılık bulur.

Atilla Birkiye'nin *Bir Yıldız Kaydı* isimli romanı 2002 yılında Es Yayınlarından çıkar. Birkiye'nin eserine dair Korkut Akın şunları söyler:

Atilla Birkiye, bir tarihi anlatıyor Batum'dan Trabzon'a, dünden yarına. Dili ve kurgusuyla, heyecanı ve umudu bir nebze olsun düşürmeden okuru sarıp sarmalıyor yazar. Birkiye'nin kendi deyimiyle, anlatının, adına yarışır - konuşma dili - dille yazılmış olması romanın sıcaklığını yer yer artırıyor. Dikkatli okur, uzun cümlelerin arasına serpiştirilmiş, neredeyse kaybolma eğilimindeki betimlemelerin tadını süzüp taşıyor kendi belleğine. (Akın, 2002, s.25)

Birkiye'nin romanında tarihi anlattığı belirtilmeden önce toplum olarak geçmişini bilememe durumuna sitem edilir. Akın, bu yönüyle Türk toplumunun eksik bir toplum olduğunu belirtir. Toplum belleğinin söz konusu olmadığı bir durumda halka ait her şey geçmişte kalır. Ağızda dolanan sözlerin hikâyeleri bilinmez, neden söylendiği bilinmez. Değişler, yalnızca söylenmek istenenler ifade edilince kullanılan birkaç sözcük halini alırlar. Gerçek bilinmez. Birkiye'nin romanında ise gerçekler yer alır.

Uzun cümleler arasına serpiştirilmiş anlatımları dikkatli okuyucular görür ve anlar. Kurgu ve dil bakımından roman, Akın için sarıp sarmalayıcı bir özelliktedir.

Atilla Birkiye'nin *Bir Yıldız Kaydı* isimli romanı üzerine Erkan Canan da bir yazı kaleme alır:

Atilla Birkiye, *Bir Yıldız Kaydı*'da, Türkiye'nin yakın tarihinde yer etmiş ailelerin öykülerini anlatıyor. Birkiye, bu hikâyeleri, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışı, Kurtuluş Savaşı'nın başlaması ve Cumhuriyet'in kuruluşuna varan bir zaman diliminde anlatıyor. Genel olarak, birbirine kardeş iki şehirde, Trabzon ve Batum da geçen bu hikâyeler, özellikle insanların hayatta kalabilmek için verdikleri mücadeleyi, bir ailenin ölüm kalım savaşı üzerinden kurguluyor. Birkiye'nin tarihi romanındaki anlatıcılar şimdiki zamanda yaşayan biri kadın diğeri erkek iki isimsiz karakterdir. Roman böylece, şimdinin içinde yer bulan bir geçmiş zamanı anlatarak zamanlar arasında gidip gelmesine olanak tanıyor. İşte, Birkiye'nin romanının, yukarıda bahsettiğim tema bağlamında en ilgi çeken noktası, sadece konu itibarıyla değil, erkek ve kadın karakterleri arasındaki zıtlık temelinde, zamanlar arasında geçişleridir. (Canan, 2008, s.8)

Bir Yıldız Kaydı romanı Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarını ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarında gerçekleşen olayları anlatır. Savaş yıllarının başlamasıyla birlikte insanlar arasındaki birlik ve beraberlik son bulur. Batum ve Trabzon iki farklı ülkeye bağlı şehirlerdir. Bu iki şehirde de savaşlarla birlikte siyasi dengeler değişir, yönetim farklılaşır. Batum'da varlık içerisinde yaşayan bir ailenin aniden değişen yaşamı zorluklar içerisinde kalır. Zorluklara en çok mücadele etmesi gereken roman kahramanı Emine'dir. Roman güçlü kadın Emine'nin aileyi ayakta tutma çabalarıdır. Birkiye'nin kadın kahramanını ön plana çıkardığı tarihi bir romandır.

İ. Güven Kaya, *Kitap* gazetesine Atilla Birkiye'nin 1993 yılında yazdığı ilk romanı *Son Yemek* üzerine görüşler belirtir:

Atilla Birkiye, dergilerde daha çok inceleme, eleştiri ve deneme türü yazıları ile dikkati çekmiş olan günümüz yazarlarından. "Son Yemek" kitabında ilk kez bir roman denemesine girişmiştir. Hemen belirtelim, sanatçının söz konusu yapıtı için başarılı bir denemedir demek mümkün değil. Belli bir dönemi, çeşitli yönlerden sorgulamaya çalıştığı söz konusu yapıtında, öteki düzyazılarında gördüğümüz ince zeka buluşlarını ve yaratıcılığı göremiyoruz. Yer yer teknik başarısızlıklar ve roman dilindeki uzaklaşmalar, yapıtın ilk anda gözden kaçmayan yönleri. Atilla Birkiye, haklı olarak belli bir dönemin siyasal ve toplumsal yaşamına eleştirel bir açıdan yaklaşmış. Konusu, tükenişe doğru hızla giden genç bir yazarla sevgilisi "Selma" arasındaki duygusal diyalektik yaklaşımlar. (Kaya, 1993, s.3)

Yazarın ilk romanı olduğunu belirttikten sonra diğer türlerde verdiği eserler kadar güçlü olmadığını ifade eder. Yazarın çeşitli türlerde verdiği eserleri romanından daha etkileyici ve ustaca bir anlatıma sahiptir. Yazar, Birkiye'nin ilk romanının başarılı bir roman örneği olmadığını söyler. Bir dönem yaşanan siyasi olaylar çeşitli yazarlar tarafından sorgulanır. Yaşanılanlar herkesi derinden etkiler. Toplum içerisinde yaşanan olaylar istem dışı bir şekilde herkesi etkisi altına alır. Yazarlar, sanaçtılar, toplum üzerinde etkili durumlara yanıtsız kalamazlar. Bunun yanında bir de korkulan bir baskı yönetimi vardır. Bir çemberin içinde kalan yazarlar ne dediklerine dikkat etmek zorundadırlar. Sıkıyönetim dönemini genç bir yazar üzerinden anlatan Birkiye, endişe içinde geçen bir hayatı anlatır. Sürekli kapıyı çalıp birilerinin kendisini götüreceği düşüncesi yazarda vardır. Yazdıklarını yakar, saklamaya çalışır, bir yandan da olanları anlatmak ister. Çıkmazın içinde kalan bir genç etrafında romandaki olaylar gerçekleşir. Kaya, Birkiye'nin bu olayları aktarırken tarafsızlığını koruyamadığını ve olaylara müdahale ettiğini belirtir. Bu durum nedeniyle roman teknik açıdan zayıftır. Olaylara yazar müdahale etmeseydi ve olayların akışı romanda yer alan yazar üzerinden devam etseydi roman türüne daha yakın olacağını ifade eder. Dil ve üslup bakımından da romanda eksiklikler olduğunu belirtir.

Korkut Akın, Atilla Birkiye'nin 2006 yılında yazdığı *Gümüşsuyu Papatyalar* romanı üzerine *Dünya Kitap*'ta bir yazı yazar ve şöyle der:

Atilla Birkiye, 'ustalık eserim' diyebileceği bir yapıta imza atmış. Öyle ya, nasıl ki Mimar Sinan kalfalık, ustalık eserim diyorsa, Birkiye de "Gümüşsuyu Papatyalar" için gönül rahatlığıyla aynı şekilde, ustalık eserim diyebilir. Belli ki, ince eleyip sık dokumuş romanını kurgularken... Baleden tiyatroya, psikolojiden melankoliye birçok alanda araştırma yapmış yazar. İnsanın bilinçaltına attığı, ancak zaman içerisinde bir kez daha yüzleştiği geçmişten gelen sorunları irdeleyip romanın içindeki oyunu oynayacak oyuncuya yaşattırması, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü mezunu Birkiye'nin başarılı kurgusuyla aktarıyor okura. (Akın, 2006, s.49)

Akın, *Gümüşsuyu Papatyalar* romanını başarılı bulur. Birkiye için bir dönüm noktası olarak bu kitabı görür. Birkiye'nin 2006 yılına kadar yazdığı eserler içerisinde en güçlü olanın *Gümüşsuyu Papatyalar* olduğunu ifade eder. Birkiye'nin bu roman üzerine ciddi uğraşlar verdiğini söyler. Bu durumun roman kurgusundan, anlatımından, dilinden, olayların gelişmesinden anlaşıldığını ortaya koyar. Yazarın romanını yazarken yararlandığı tüm sanat dallarını da iyice araştırdığına değinir. Bu dallarla ilgili roman içerisinde gerekli bilgilerin yer aldığını belirtir. Sanat dallarının ele alınış yöntemlerine

dair ikna edici bir anlatımı vardır. Akın için her yönüyle kusursuz olan bu roman, yazarın şaheseridir.

Müge Akgün, Atilla Birkiye'nin 2010 yılında yazdığı romanı *İstanbul'da Aşktan İkmale Kalanlar* üzerine şunları söyler:

Ama Birkiye'ye göre “Dünyada bu kadar savaşlar oluyorsa Meclis'te koca koca adamlar tekme tokat birbirine giriyorsa aslında aştan ikmale değil; sınıfta kaldık sayılır.”

Yalnız olma hali ve belirsizlik son üç romanda olduğu gibi bu romanda da var. Ben kendi adıma Atilla Birkiye'den son derece ilgiyle ve keyifle okuduğum, son derece insani duygularla ve açık yüreklilikle yazılmış, yazar egosunun mümkün olduğunca törpülediği bu romanın devamını bekliyorum. (Akgün, 2010, s.3)

Birkiye'nin kendi söylemiyle dünyada o kadar ciddi olaylar meydana gelirken bir toplumun temsilcilerinin içinde bulunduğu halden dolayı ikmale kalma durumu söz konusu değildir. Sergilenen davranışlar nedeniyle sınıfta kalındığının göstergesidir. Yalnızlık, bunalım, arayış ve belirsizlik romanda kendini hissettirir. Akgün romanı keyif içinde okur. Yazarın alçakgönüllülüğü sayesinde romanın daha anlaşılır ve okunabilir bir hal aldığını söyler. Romanın devamı beklenir. Bu talep yalnızca Akgün'den değil yazarın çevresindekilerin de bu yönde bir beklentisi vardır. Yazarın, romanın devamını getirmelerini isterler.

Birkiye'nin *İstanbul'da Aşktan İkmale Kalanlar* romanı üzerine Ümit Kurt 2010 yılında bir yazı kaleme alır:

Romanda kadın erkek ilişkilerinin doğasına da değinen Birkiye, kadın erkek ilişkilerinin çok değiştiğini, farklılaştığını, özgürleştiğini; ancak fiziki dünyanın da çok değiştiğini ve çok güçleştiğini anlatmaya çalışıyor aslında: “Yaşam bizleri çok zorluyor hele Türkiye'deki son günlerdeki siyasi, ekonomik, kültürel durumlar bizleri çok zorluyor; doğal olarak kimileri farkında ama bu farkındalık pek de iyi bir şey değil, çünkü yabancılaşıyoruz ve yalnızlaşıyoruz. (Kurt, 2010, s.10)

Kurt, bu yazısında Birkiye'nin sıkıyönetim, darbeler, kısıtlamalar gölgesinde bir yaşamı anlattığını belirtir. Herkesin bir şeylerden korkup tedirgin olduğunu anlatır. Bunun yanında değişen bir dünya söz konusudur. Değişen dünya ve yaşam tarzı ile birlikte aşklar da farklılık gösterir. Kadın-erkek arasındaki cinsiyet farkı da aşka yaklaşımı etkiler. Aşktan beklentiler, bireyin iç dünyasındakilere yöneliktir. Herkesin aşkı farklılık gösterir, aşktan istedikleri de aynı şekilde değildir. Değişen dünya duyguların karşılığını farklılaştırır. Aşk, farklı bir pencereden yaşanır. Aşkın eski

tesirinden söz etmek mümkün değildir. Dışarıdaki dünya aşıkları da çok fazla etkilemektedir.

Yazarın *On Kadın Bir Hayal* romanı için Selim İleri şunları söyler:

Düşlerde kalmış aşklar da denebilir. Anlatıcının lise çağındaki o ilk aşkı birden geçmişe savuruyor okuru, hele ben yaştaki okuru. O günlerin coşkusunu, ürpertisini yeniden duyumsuyorsunuz; bir daha anmak istemediğiniz bir acı gibi. Birkiye hem bu acıyı çektiyor hem de geçmiş günlerin gençliğini duyumsatıyor. (İleri, 2015, s.5)

Birkiye'nin romanında hayal içinde kalmış aşklardan söz edilir. Anlatıcının gençlik yıllarından başlayarak olgunluk yıllarına kadar yaşadığı aşklar anlatılır. Anlatıcının hayatında yer alan kadınlara yönelik duyguları çeşitlidir. Her kadın kendisinde farklı bir iz bırakır. Hepsinin yaşanmış hikâyesi birbirinden farklıdır. Zaman, mekân, ve yaş itibarıyla hissedilen duygular değişiklik göster, her zaman aynı kalmaz. Romanın arka planında yer alan İstanbul betimlemeleri de Selim İleri tarafından oldukça başarılı görülür. Birkiye, okuyucuda ve Selim İleri'de ilk aşklara özlem duyuruyor.

Fusun Öztürk Baysan, Birkiye'nin *On Kadın Bir Hayal* isimli romanı için yaşanmamış aşkların bireyin hayatındaki yerini vurgular:

“Yaşanmamış aşklar nasıl da iz bırakıyor hayata” diyen kahramanımızın on kadınla birlikte bu uzun yolculuğuna eşlik etmek isterseniz “*On Kadın, Bir Hayal*”i okumalısınız. Okudukça, on kadının her biriyle tanışacak, geride bıraktıkça birer birer silikleştiklerini de göreceksiniz. Her biri “solgun bir gül olacak, dokununca”. Geriye yalnızca hayal kalacak. (Baysan, 2015, s.2)

Yaşanmamış olabilir ama bu bireyin hayatını etkilemediği anlamını taşıyor. Birey yaşamadıklarının etkisinde de kalarak hayatına yön verir. Bu romanda da yaşanmamış on aşk hikâyesinin bireyin üzerindeki etkisi ifade edilir. Kadınların her biri ile farklı zaman ve mekânlarda bir tanışılır ama bu tanışma bir süre sonra yerini ayrılığa veya hiç başlamayacak kalp kırıklıklarına bırakır.

Senem Dere, Birkiye'nin *On Kadın, Bir Hayal* romanı üzerine bir yazı yazar:

Atilla Birkiye son romanı *On Kadın, Bir Hayal*'de, tam olarak yaşanamayan, eksik, yarım kalan, belki de bu yüzden adı aşk olan ilişkileri, karşılaşmaları sonra kopuşları, ayrılıkları, hayal kırıklıklarını anlatmış. Kahramanın ilk gençliğinden başlayarak 50'li yaşlarına varan bir yaşam kesitine, bu yılların geri planında da bir ülkenin tarihine, bir şehrin, İstanbul'un dönüşümüne tanıklık ediyoruz. (Dere, 2015, s.1)

Bu yazıda Birkiye'nin yer verdiği aşkların nedeni belirtilir. Bunun nedeni aşkların eksik, yarım, yaşanmamış olmasıdır. Eğer bu aşklar böyle olmasaydı onlara aşk denilip denilemeyeceğine dair soru sorulur. Onları aşk yapan, barındırdıkları eksik ve tamamlanmamış yönleridir. Eğer tamamlanmış olsalardı bugün bu aşklardan söz edilemeyecekti. Romanda yer alan erkek kahramanın gençlik yıllarından orta yaşlarına kadar olan aşklarından söz edilir. Kahraman her dönemde farklı aşklar yaşar. Yaşanan aşkların yanında İstanbul'un görünümündeki değişiklik de romanda yer alır. İlerleyen zamanla birlikte kahramanın aşklarını değiştiği gibi İstanbul da değişir.

Görüldüğü gibi Atilla Birkiye'nin özellikle romanları hakkında pek çok yazı çıkar. Eleştirmenler, Birkiye'nin romanlarını eleştirirler. Bu eleştiriler bazen yergi bazen de övgü şeklindedir. Özellikle ilk romanı teknik açıdan eleştirilir. Ama zamanla Birkiye bu eksikliklerini giderir. Bu anlamda ilk romanlarına yapılan eleştirilerden istifade ettiği söylenebilir. Birkiye, son yıllarda daha nitelikli romanlar yazar ve eleştirmenden bu yönde övgüler alır. Birkiye'nin değindiği konular; aşk, kadın, İstanbul, insanın kendisini gerçekleştirmesidir.

2.2.15. Atilla Birkiye'nin Bütün Eserleri

Deneme: *Kırmızı Bir Karanfil* (1988), *Bir Aşk Denemesi* (1991), *Aşk Bir İrmaktır* (1993), *Yaşamın Kendisidir Aşk* (2000), *Ben Hep Seni Yazdım* (2008), *İstanbul'da Mavi Bir Tereddüt* (2015), *Sabahattin Ali'nin Yapıtlarını Sevmeye Sözlüğü* (2017), *Bulutlar Piraye Piraye Diye Geçiyor* (2021).

Eleştiri: *Düşünceler Sözler Yazılar* (1984), *80'lerden 90'a* (1990), *Roman'tik Bir Yolculuk* (2005), *Şiir İkizini Arar* (2011)

Roman: *Son Yemek* (1993), *Soldan Sağa* (1995), *Bir Aşk Bilmecesini Nasıl Çözebilirsiniz* (1999), *Bir Yıldız Kaydı* (2002), *Aşk İntiharın Peşinde* (2004), *Gümüşsuyu Papatyalar* (2006), *İstanbul'da Aşkta İkmale Kalanlar* (2010), *On Kadın Bir Hayal* (2015), *Sevgi Soysal ile Son Röportaj* (2020).

Günce: *Saptamalar-Bir Sonbahar Güncesi* (1985), *Perdelerden Caddelere Dökülüvermiş* (1995), *Şehirlerarası Arzu* (2019), *Ev Günleri Kumrularla Birlikte* (2023).

Şiir: *Aşk Bir Kadının Bedeniyle Başlar* (1995), *Aşkım Bir Yağmur Damlası Gül Yaprağında* (1999), *Aşktır Anlamı* (2003), *Yanıtız Mektuplar da Hicran* (2003), *Ekim Issızlığı Saçların* (2009), *Yokluğuna Başkaldırı Aşk* (2015).

Lirik: *Anlat, Şehrazat* (2009).

Gezi: *İstanbul'da Âşıklar İçin Buluşma Yerleri* (2010).

Anlatı: *İstanbul'da Beklenen Devrim* (2010), *Melankolik Fırtına* (2018), *Şair İstanbul'daydı!* (2021).

Antoloji: *Aşk ve Hüzündür İstanbul* (İstanbul Seçkisi Şiirleri, 1999), *Yirminci Yüzyıl Türk Edebiyatından Seçmeler* (2001), *Modern Türk Şiiri Antolojisi* (2004).

Derleme: *Yapısalcılığın Eleştirisine Doğru* (1984), *Asım Bezirci'ye Saygı* (1993), *Ezop Masalları* (Nurullah Ataç'ın çevirisinden uyarılma, 1993).

2.3.Eserleri

2.3.1. Roman

2.3.1.1. Romanların İçeriği

2.3.1.1.1. *Son Yemek* Romanının İçeriği

Roman, ismi verilmeyen bir yazarın darbe ve sıkıyönetim endişesiyle başlar. Yazar, bir gece uykuya dalar. Bir rüya görür ve gördüğü kâbus, darbe ve sıkıyönetimle ilgilidir. Rüyasında polislerin kendisini yakalamaya geldiklerini, ona şiddet uyguladıklarını görür. Uyandığında sırlıklam, ne yapacağını şaşırılmış bir haldedir. Dönemin şartlarından yazar psikolojik olarak etkilenir. Yazar, o dönemde yapılan uygulamaların insanlar üzerindeki etkisini yaşar. İnsanlar korku içerisinde ve sürekli bir yerlere kaçmak durumundadırlar. Yazar da bu korkulardan kaçmak için evini değiştirir başka bir yere taşınır. Önceki kaldığı adresi kimseye vermek istemez ama yeni oturduğu evi alırken bir adres belirtmesi gerekiyordu ve bu adresi vermek durumunda kalır. Beklenmedik bir gün yazarın kapısı çalar ve kendisine isimsiz bir mektup gönderilir. Yazar mektubu açar ve okur. Mektup, siyasi olaylara ismi karışmış birinden gelir. Bu kişi başından geçenleri anlatır. Polis ve askerlerden kaçtığını, onu yakalamamaları için sürekli yer değiştirdiğini anlatır. Yazara devamlı mektup yazacağını söyler ve yazdığı her mektup başka bir şehirdendir.

Yazar, onuncu romanına yazmaya karar vermişken bu mektupları derleyip onuncu romanına dâhil etmeyi düşünür. Bir yandan mektupların sahibi için heyecanlı bir bekleyiş bir yandan yeni romanını yazmanın telaşı vardır. Yaşanan bu olayların yanında yazar özel hayatında da bir karmaşa içerisinde. Evlilik denen şeyin kendisine uygun olmadığını, evliliğe karşı olduğunu belirtir. İki insanın yıllarca aynı evi, aynı yatağı paylaşması, imza atarak biçimsel ve tutucu bir anlaşma yapılması kendisine anlamsız geliyordu.

Yazarın yaşadığı buhranlar, eşiyle bir şeyler paylaşmaması, içine kapanması, üstelik darbenin verdiği korku ile yazarın daha fazla bunalması eşiyle arasına mesafe koyar. Yazarın eşi bu durumlardan dolayı rahatsızlık yaşar ve yazardan ayrılır. Yazar daha sonra Selma adında biri ile tanışır. Her gününü Selma ile geçirmek ister. Bir gün Selma'yı arar ve onda kalmak istediğini söyler. Selma'ya birkaç günlüğüne gider ama kendi düzenini arar ve tekrar evine döner. Selma, işten döndüğü bir gün yazara başvurduğu İngiltere programından söz eder. Onaylanırsa dört aylığına oraya gideceğini

söyler. Yazar bunu kabul etmez ve terk edildiği gibi bir anlam çıkarır. Selma onu terk etmediğini, döndüğünde onu görmek istediğini belirtir. Yazar, bir gece ansızın kendini kötü hisseder. Bu acı karşısında öleceğini düşünür ve hemen Selma'yı arar. O esnada Selma'da neden evinin anahtarının olmadığını düşünür. Kendisinin onlara kapıyı açacak gücünün bile olmadığını düşünür. Selma ve doktor gelir. Yazar kapıyı açar. Doktor stresten kaynaklı bir durum olduğunu belirtir. Selma, sabah yurtdışına gider yazar da soluğu deniz kenarında alır. Romanın sonunda mektupları gönderen kişinin Selma olduğu anlatıcı tarafından söylenir.

2.3.1.1.2. *Soldan Sağa* Romanının İçeriği

Roman, ünlü bir fabrikada çalışan işçilerin maaşlarını almamalarını anlatır. Fabrika çalışanları yaklaşık bir yıl boyunca maaşlarını alamazlar ve sonunda bu duruma isyan ederler. İşçiler haklı olmalarına rağmen güvenlik görevlileri tarafından saldırıya uğrarlar ve haklarını alamazlar. İşçilerin çalıştığı ve olayın yaşandığı esnada fabrika müdürü olan beyefendi, Fabrika yöneticilerine işçilerin haklarını vermeleri gerektiğini belirtir. Bu durum yöneticilerin hoşuna gitmez ve sonunda müdür, görevinden istifa eder. Müdür, vicdanen iyi yaptığını düşünür ama bir yandan da geçim problemi ile karşılaşır. Bir müdür işten ayrılıp geçim derdi ile uğraşırken başka bir genç, müdür olmak ve hayallerine ulaşmak için yola koyulur. Bu genç adam henüz otuzlarına gelmiş, istediğinin peşinden giden, Amerika'da üniversite okumuş biridir. Romanda iki müdürden biri yeni başlangıçlar yaparken diğeri bulunduğu yeri terk eder. Gerçek, hayal, kurgu, yaşam, birey, toplum, düşünceler roman boyunca iç içedir.

2.3.1.1.3. *Bir Aşk Bilmecesini Nasıl Çözebilirsiniz* Romanının İçeriği

Bir roman üçlemesinin son kitabı olan *Bir Aşk Bilmecesini Nasıl Çözebilirsiniz*'de Yazar ve Selma evlenirler. Yazar ve Selma, yıllar süren bir birliktelikten sonra nihayet evlenirler. Onlar için her şey yolundadır. Gayet iyi anlaşmaktadırlar. Selma ve Yazar arasında kuvvetli bir aşk, tutku ve sevgi bağı vardır. Birbirlerini anlayışla karşılarlar. Kimse diğerrinin özgürlüğünü kısıtlayacak şekilde hareket etmez. Onlara göre bu durum birlikteliklerinin sürmesini sağlayan temel etkidir. Her ne kadar her evlilikte olan kurallar kendi evlilikleri için geçerli olmasa da sonuç olarak evliler. Selma, Yazar'ın kırk beşinci yaş günü için bir parti düzenler. Bu partiye yakın arkadaşlarını genel olarak çağırır. Jale, Sevgi, Selma'nın ağabeyi Kemal, Murat, Nuri, Barış, Birsen, Savaş, Gül, Erdal partiye gelirler. Çok yakın olmamasına rağmen Birsen adında bir arkadaşını da partiye çağırır. Birsen'i partiye çağırmasının sebebi ise yakın

bir arkadaşının eşi ile aralarını yapmaktır. Parti saatine yakın bazı arkadaşlarının gelmek istememe sebepleri anlatılır. Partiye katılan kişileri hayatları hakkında bilgiler verilir. Bu kişilerin özel hayatları, aşkları, ayrılıkları, sevgilileri, eşleri, tutkuları, bağlılıkları, korkularına yer verilir. Daha sonra parti esnasında bu kişilerin yaptıklarına değinilir. Özellikle Kemal'in çapkınlıkları ve sürekli genç kadınlarla birlikte olması Selma tarafından eleştirilir. Bir de Sevgi, Nuri ve Murat etrafında gerçekleşen bir aşk üçlemesine yer verilir. Sevgi'nin sevgilisi Murat, Sevgi'nin hala eşiyle kalmasını anlayamamaktadır. Sevgi bir karar veremez.

Karmaşık ve kararsız bir duygu içinde olan kahramanlar romanın sonunda aradıklarını bulurlar. Kemal çapkınlıklarına şaşırtıcı bir şekilde son verip Gül ile evlenir. Sevgi eşi Nuri ile olan evliliğine son veremez ve Murat'tan vazgeçer. Murat Jale ile yakınlaşır. Aradığı kişinin Jale olduğunu düşünür. Birsen çapkınlıklarına son verip olgun bir ilişki istediğini hisseder ve Erdal'la mutlu bir beraberlik yaşarlar. Savaş rock bir kız ile takılır ve neşelidir. Herkes, içinde bulunduğu karmaşıklıktan kurtulur ve hayatlarında mutlu, net, berrak sayfalar açarlar.

2.3.1.1.4. *Bir Yıldız Kaydı Romanının İçeriği*

Roman kahramanı olan adam, caddede bir kız ile karşılaşır. Kendisinden oldukça etkilenir. Ertesi gün yine aynı kadın ile karşılaşır. Kadını takip eder. Kadın bir bara girer. Adamın işle ilgili önemli bir toplantısı olmasına rağmen kadının gittiği bara gitmeyi tercih eder. Barda oturur ve kadının gelmesini bekler. Kadın uzun bir süre gelmez. Başkahraman kadının nerede kaldığını ve belki de buraya gelmediğini düşünür. Daha sonra kadın gelir. Yan yana otururlar ve sohbet etmeye başlarlar. Birbirlerine atışmalı bir şekilde sorular yöneltirler. Konular açılır. Kadın başkahramana Batum'da başlayan ve Trabzon'da biten bir hikâye anlatır. Bu olay Kurtuluş Savaşı yıllarına denk gelir. Batum'da varlıklı bir hayat süren Emine ve çocukları etrafında olaylar gerçekleşir. Emine varlıklı babasının tek kızıdır. Batum'da bir konakta anne babası ile yaşayan Emine sonrasında Mehmet adında bir genç ile evlendirilir. Emine'nin babasını Mehmet'in kendileri ile yaşamasını bu evlilik için şart koşar. Mehmet bu teklifi kabul eder ve Emine ile evlenir. Zaman içerisinde işler ilerler ve Mehmet, Batum'dan ayrılıp Tiflis'e taşınır. Evinden ve ailesinden uzakta başka bir şehirde maden işletir. Emine uzun süre boyunca eşinden ayrı kalmak durumunu yaşar. Çocuklarla kendisi ve ailesi ilgilenmek zorunda kalır. Bu durum bir süre sonra Emine'ye anlaşılmaz bir hal verir. Davranışlarında değişiklik ve kendisinde huzursuzluk hali başlar. Eşi kendisinden

ayrıdır ve dört çocukla ilgilenmek zorunda kalır. Bunun yanında Rusya’da ihtilal vardır. Mehmet ve Emine’nin babası maden ocaklarına el konulacağı haberini alırlar. Emine’nin babası Mehmet’i uyarır. Mehmet, bunu onaylamaz. Mehmet, Çar yanlılarının tekrardan döneceğini Bolşeviklerin kaybedeceğini söyler. Çar yanlılarına destek verdiklerini ve onların eskisi gibi düzeni sağlayacaklarını söyler. Rusya’da yaşanan bu durumu “Ayaklar baş oldu.” şeklinde belirtirler. Yeni düzeni onaylamadıklarını bu sözlerle ifade ederler. Mehmet, bir gece durumların beklediği gibi ilerlemediğini anlar. Öncelikle birlikte olduğu Rus bir kadının yanına uğramayı ve sabah da ailesinin yanına dönmeyi planlar. Bu esnada kendisini takip edenler buna izin vermezler ve onu alıkoyarlar. Bugünden sonra Mehmet’ten kimse haber alamaz. Hakkında çeşitli söylentiler olur: Kimi Azerbaycan’da bir toplama kampında olduğunu söyler kimi asıldığını, öldürüldüğünü söyler. Her yerde görülen savaştan dolayı Emine, çocukları ve annesiyle birlikte Türkiye’ye gelir. Türkiye’ye gelirken çeşitli sıkıntılar yaşanır. Sınırı geçerken yanlarında getirmek istedikleri problem olur. Türkiye’ye geldiklerindeyse geçim sıkıntısı çekerler. Çocukları ile bir başına parasız kalırlar. Hayat mücadelesi Emine için meşakkatli olur. Emine çevrenin desteğiyle de çocuklarını büyütür, okutur.

2.3.1.1.5. *Aşk İntiharın Peşinde Romanının İçeriği*

Roman, Beşir Fuad’ın intihar mektubundan alınmış bir paragraf ile başlar. Sonraki beş sayfada mitoslardan söz edilirken İstanbul’un neden mitolojisi yoktur şeklinde bir cümle geçer. Hemen ardından romanın asıl konusuna gelinir. Romanda Fuad isimli kahramanın kişiliği ve yaşamı gölgesinde aşk ve intihar anlatılır. Fuad, Beşir Fuad’a benzetilir ve sürekli intihar edeceğini söyler. Suat ise Fuad’la olan ilişkilerini, tartışmalarını hatırlayıp Fuad hakkında bilgiler verir. Romanda Suat, Zeynep’e platonik olarak âşıktır. Zeynep ise Fuat’a âşıktır ve bu yüzden Suat’ın evlilik teklifini kabul etmez. Bir daha görüşmezler. Suat bir gün yeni bir iş yeri açan mimar arkadaşını ziyaret edip etmemek arasında kalır ve nihayetinde arkadaşını ziyaret eder. Biraz oturduktan sonra kalkmak için müsaade ister.

Suat, İstiklal caddesinde yürürken platonik olarak âşık olduğu Zeynep’le karşılaşır. Selamlaştıktan sonra ayrılırlar. Suat bu son saatlerin hiç yaşanmamasını isterdi. Suat, kafa karışıklığı ile her zaman gittiği bir kafeye uğrar. Burada Fuad ve kız arkadaşı Eylül ile karşılaşır. Fuad ve Eylül’ün kafede tartışmaları üzerine Fuad, kafeden ayrılır. Suat, önceden tanıştıkları Eylül’ün yanında gider. Selamlaştıktan sonra Fuat hakkında konuşmaya başlarlar. Bir süre sonra Fuad’ın sürekli intihar edeceğini

söylemesi üzerine konuşurlar. Bu konuşmalardan sonra Suat ile Eylül arasında bir yakınlaşma olur. Fuad'ın gidebileceği her yerde onu ararlar. Ona ulaşmaya çalışırlar. Fuad, bohem, elemli ve kederli olabileceği mekânları tercih eder. Değişen yaşam tarzıyla beraber o da sürekli barlara gider ve kafa dağıtmaya çalışır. Fuad'ı aradıkları yerler genellikle barlardır. Suat'ın da dediği gibi Fuad'ı mı arıyorlar yoksa onu arama bahanesi ile görüşüyorlar mı, belli değil. Suat ile Zeynep de ne yaptıklarını bilmiyorlar. Fuad'ı aradıkları her akşam buluşurlar ve yakınlaşırlar. Bu beraberlik Fuad'ın intihar ettiği haberini alana kadar sürer. Suat bu olaydan sonra bir daha Eylül'ü görmez.

2.3.1.1.6. *Gümüş Suyu Papatyalar Romanının İçeriği*

Roman, zaman kavramının; değişen, dönüşen yaşamın sorgulanmasıyla başlar. Roman kahramanlarından Atilla Birkiye, sevgilisi Gül'den ayrılmadan önce ona kendisinin yazdığı bir oyunu oynamasını teklif eder. Gül bu teklifi kabul etmez ve Atilla'dan ayrılır. Atilla bir gece gittiği bir mekânda romanın anlatıcısı olan Kemal Birkiye ile karşılaşır. Aralarında bir sohbet başlar. Kemal de sevgilisi tarafından terk edilmiştir. Kederli bir şekilde yaşadıklarını düşünür. Eski sevgilisini ayrılalı on beş gün olmamışken bir adamla gördüğünü söyler. Bu duruma çok bozulur. Kemal Birkiye, Hamlet'ten ve Shakespeare'den okudukları ile yaşadıkları arasında bağ kurar. Bunun yanında sanatla ilgilenen bir grup Kemal ile Atilla'nın bulunduğu mekâna gelir. Atilla bu gruptakilerle merhabalaşır. Gruptan Selma isminde bir oyuncuyla konuşur. Selma, oyuncu olmasının yanında geçmişte tiyatroyla da ilgilenmiştir. Daha önce tanışmamaktadırlar ama Atilla, Selma'yı tanımaktadır. Atilla ile Selma arasında bir sohbet başlar.

Atilla otuzlu yaşlarında bir kadının yaşamını anlatan tek kişilik bir oyununun olduğunu söyler. Oyunu okuması ve oynaması için Selma'ya teklif eder. Selma oyunu okumayı kabul eder. Yalnız bu işin üstesinden gelebileceğine emin değildir. Atilla metni okuyup kararını öyle vermesini ister. Selma metni okur ve teklifi kabul eder. Sonrasında oyunun okuma provası için bir araya gelirler. Bundan sonra düzenli bir şekilde provalar yapılır. Selma her prova zamanı bu işi iyi yapamadığını, yapamayacağını söyler. Atilla ise onu destekler, her şeyin çok iyi gittiğini söyler. Bunun yanında Selma, her gün çalıştığı metinden etkilenir, karamsarlık ve yalnızlık hisseder. Selma'yı dengesiz bir ruh hali kaplar. Bazen oyuna çok iyi odaklanırken bazen toparlanmakta zorluk çeker. Selma hayatıyla canlandırdığı karakter arasında bağ kurar. Geçmişte yaşadıklarını hatırlar. Romanın sonunda Atilla ve Selma ayrılır. Kemal, Atilla'nın oturduğu bir mekâna gider.

Ona bir itirafta bulunur. Selma ile birlikte olduğunu söyler. Atilla, Kemal'e kahvesini içip gitmesini söyler. Kemal kalkar ve İstanbul'dan ayrılır.

2.3.1.1.7. *İstanbul'da Aşktan İkmale Kalanlar* Romanının İçeriği

Atilla Birkiye'nin *İstanbul'da Aşktan İkmale Kalanlar* romanı sekiz bölümden oluşur. Her bölüm kitabın ayrı bir bölümünü ifade eder. Bu sekiz bölüm, günlere ve İstanbul'un semtlerine bölünür. Romanda bir yazar ve aşktan ikmale kalmış altı öğrencinin yaşadıkları anlatılır. Yazar ve öğrenciler sırasıyla birinin evinde toplanırlar ve herkes okudukları kitap üzerine fikirlerini belirtir. Kitap üzerine ifade edilen düşünceler, öğrencilerin yaşadıklarından bağımsız değildir. Herkes kendi perspektifinden kitapta anlatılanlara yorum getirir.

Roman, Kabataş'tan başlayıp İstanbul'un sekiz semtinde sürekli geri dönüşlerle gelişiyor ve Gümüşsuyu'nda sona eriyor. Mekanla ilgili ayrıntılar ve bu mekanlarda daha önce yaşamış olan karakterin geçmişine dönüşler, hem kurgusal gerçekliğin oluşturulmasında hem de roman karakterinin tüm özellikleri ile somut bir insan olarak ortaya çıkmasında ustalıkla ve işlevsel kullanılmış. (<https://www.sabitfikir.com/elestiri/ask-hocasi-asktan-sinifta-kalıyor>)

Gümrükçüoğlu, *Sabitfikir*'de romanın geçtiği yerlerle ilgili bilgi verir. Olayların hangi kurgu biçimiyle aktarıldığını anlatır. Romanda yer alan kahraman geçmişe giderek olayları hatırlar. Geçmişte yaşadıklarını okuyucuyla ve romandaki öğrencilerle paylaşır. *İstanbul'da Aşktan İkmale Kalanlar*, romanda yer alan yazarın eserlerinde geçen aşkı ele alır. Aşk, bu romanlarda bazen çok belirgin iken bazen de yan olay olarak anlatılır. Yazar ve öğrenciler arasında yapılan toplantılarda aşkın bu romanlarda nasıl ele alındığı üzerine fikirler belirtilir. Aşkın ele alınış biçimi üzerine kritikler yapılır. Bu kritikler yapılırken yazar geçmişte yaşadığı olaylara gider. Geçmişten yaşadığı güne geri gelir ve hissettiklerini anlatır.

Biz bu korkuları o kadar çok yaşadık ki! Romanda zaman belirtilmiyor ama geçtiği dönem bir sıkıyönetim dönemi. Yasaklar dolu; sokağa çıkma yasağı var, yazarlar, gazeteciler özgürce yazamıyor, sağda solda siyaset konuşmaktan çekiniliyor, işkence ve hapishane korkusu egemen olmuş. (<https://www.yenisafak.com/hayat/ask-ile-cikti-yola-240631>.)

Hande Yılmaz *Aşk ile Çıktı Yola* isimli yazısında *İstanbul'da Aşk'tan İkmale Kalanlar* üzerine görüşlerini belirtir. Romanda yer alan yazarın hissettiklerini ifade eder. Romanda geçen yazar, başından geçen olayları hatırlar. Bir dönem sıkıyönetimden dolayı roman yazmanın yasak olduğunu söyler. Siyasi olarak karmaşık bin dönem

geçirdiklerinden söz eder. Romandaki öğrenciler de etrafını sorgular hâldedir. Onlar da bir anlamsızlık içerisinde.

2.3.1.1.8. *On Kadın Bir Hayal Romanının İçeriği*

Roman, başkahramanın geçmişte yaşadığı aşklarını hatırlamakla başlar. Başkahraman; “Hayatımın kadını ve beklemek” ikilisinin yaşadığı ilk bozgunla mı başladığını sorgular. Kırk yıl önce ilk kez bu duyguları hissetmesi onu başka aşkların başlamasına da yöneltmiştir.

Aşkı bir türlü dile getiremeyen insanların oluşturduğu bir toplumda büyüdük. Dile getirilmesinin de çoğunlukla ayıp sayıldığı ya da yasaklandığı bir toplum. Âşık olunca alay edilen bir gençlik, çocukluk. Çoğunlukla böyleydi. Şehirde de böyleydi.
(<https://www.k24kitap.org/siddetin-dunyasinda-askla-ayakta-durulur-119>)

Sibel Oral, yazarla bir söyleşi yazar. Yazar, eseri hakkında ve toplumun yapısı hakkında düşüncelerini belirtir. Yazar günlük hayatta yaşananların romana yansımalarını anlatır. Yazar, her aşkın ve kırgınlığın başlangıcı olarak ilk aşkı görür. Kadınlara yönelik hissettikleri ve yaşadıkları karşısında her zaman bir tek hayal vardır. Bu hayal hiçbir zaman gitmez. Her ilişkinin sonunda bir hayal vardır. Bir sevilen düşünülür. Bu hayalle birlikte geçmişte yaşananlar veya yaşanılmayanlar için duyulan üzüntü yeniden canlanır.

Atilla Birkiye, bu romanında bir erkeğin on kadın ile olan ilişkisinden söz eder. Erkek kahraman ilk gençlik yıllarından ileri yaşlarına kadar çeşitli ilişkiler yazar. Hepsisi birbirinden farklı zamanlarda gerçekleşir. Kadınlara karşı hissedilen duygular farklılık gösterir. Kahramanın ilk gençlik aşkı ve olgunluk yıllarının aşkı bir değildir. Her aşkıta hissedilen duygu durumu farklılık gösterir. Romanda yer alan bu aşklar mutsuz sonla biten aşklardır. Hiçbirinde kavuşma söz konusu değildir. Aşkların sonu ayrılıktır.

2.3.1.1.9. *Sevgi Soysal ile Son Röportaj Romanının İçeriği*

Romanın başkışisi kendisini okumaya, düşünmeye odaklamış biridir. Bu kişi genç bir üniversite öğrencisi olarak çevresindeki entelektüel kesimin yönlendirmeleriyle edebiyat, sanat, dergi, röportaj hayatını yakından tanıma fırsatı bulur. Kahramanı üniversiteden tanıyan ve aynı zamanda uzaktan akrabaları olan Yurdanur Hoca, Ahmet abi diye belirttiği bir kişinin dergi yerine gönderir ve ona Sevgi Soysal’ı okumasını tavsiye eder. Kahraman, dergiye gider ve orada dergiyle alakalı çeşitli işlerde yardımcı

olur. Ahmet abinin de yönlendirmesiyle kahraman, ilk denemesini Sevgi Soysal'ın kitabı üzerine yazar.

Anlatıcı kitaplarını okuyup hayran olduğu yazarla bir bağ kurmak, onunla görüşmek, tanışmak istiyor. Onu bir saatliğine görebilmek için 450 kilometre kat edebilir, İstanbul'dan Ankara'ya trenle bir gece yolculuğu yapabilir. Romanın diğer önemli teması bellek ise 70'li yıllarda yaşanan bu tutkunun yıllar sonra anımsamaya çalışılmasıyla devreye giriyor. (<https://www.hurriyet.com.tr/kitap-sanat/tutkunun-pesinde-tinsel-bir-hirpalanma-41468343>.)

Ahmet abi bu yazıyı değerlendirir. İyi bulduğu noktaları belirtirken olumsuz olan noktaların üzerini de çizer. Kahraman bu yönlendirmeler sayesinde iyi bir deneme yazısı yazar. Kahraman kitaplar aracılığıyla tanıdığı Sevgi Soysal'ı merak eder ve onun hakkında daha fazla bilgi edinmeye çalışır. Ahmet abi de kahramanı Sevgi Soysal ile röportaj yapmak için Ankara'ya gönderir. Kahramanın Sevgi Soysal'a soracağı soruları gözden geçirir, çeşitli bilgiler verir. Kahraman hayranı olduğu Sevgi Soysal ile tanışacağı için heyecanlıdır ve ne yapacağını bilemez. Sonrasında Sevgi Soysal'ın evine gider ve kendisiyle görüşür. Kendisine uzaktan bakan küçük kız çocuğunu çağırır ve onunla oynar. Bir süre Sevgi Soysal'ın evinde vakit geçiren kahraman daha sonra ayrılmak istemese de buradan ayrılır. Ayrılırken gözü girişteki aynaya takılır. Bu ayna ile ilgili özel sorular sormayı zihninden geçirir ama soruları soramaz. Ertesi gün tekrar eve gitmeyi planlar ve gider. Sevgi Soysal'ın yardımcısı kapıyı açar ve yazarın çok hasta olduğunu belirtir. Bu yüzden Sevgi Soysal'ın kendisinden özür dilediğini söyler. Bunun yanında Sevgi Soysal kendisi için ve Selim için olmak üzere iki mektup yazar. Yardımcı kadın bu mektupları getirir, kahraman buradan hayal kırıklığı içerisinde ayrılır. İstanbul'a döner ve olanları Ahmet abiye anlatır. Kahraman yaşadığı bazı olumsuz durumları anımsar. Ahmet abi ile yaşadığı bazı sorunlar için kırgınlık hisseder. Ahmet abi dergiyi başkalarına devreder ve kahraman buradan ayrılır. Röportajını yayınlaması için de başka yayınevlerine yönlendirilir.

Ayrıntılara girmek istemiyorum, ancak kısaca şöyle diyebilirim: Bir bakıma, anlatıcının içinde bulunduğu “zaman”ı ifade ediyor, bu birim (ölçülebilir/nesnel) zamandır, anlatıcının içinde bulunduğu zamanı algılayışının bir tür simgesel karşılığıdır; bu “kısa süre”de de anlatıcının “geçmiş zamanı” (belleği) ortaya çıkar. (<https://oggito.com/icerikler/atilla-birkiye-roman-cogunlukla-once-bir-dusunce-olarak-olusuyor/65262>.)

Roman, genç bir kahramanın yaşadıklarını aktarmanın yanında onun olanlar karşısında hissettiklerini de yansıtır. Hüzünlü, bireyci yaşamayı seven, içine kapanık,

yalnız, duygusal, düşünceli biri olan kahraman; her ayrıntıyı ve detayı kendi süzgecinden geçirir. Kahraman, olaylar karşısında duygularını, düşüncelerini aktarırken etrafında gerçekleşen veya gerçekleşmiş önemli olayları belirtir. Toplumda görülen çalkantılı olaylar verilir. Dönemin yaşadığı sıkıntılar, baskılar ifade edilir. Faşizmin toplumdaki etkileri değerlendirilir. Yaşanılan olayların kahramanın bilincindeki yansımaları üzücü bir haldedir. Romanın sonunda kahraman Sevgi Soysal ile ilgili bir sempozyuma katılır ve bu yaşanılanların tamamını romanın önceki sayfalarında aktarır. Geçmişte yaşadıklarını hatırlar ve röportajından söz eder. Bu röportajı Sevgi Soysal'ın kızlarına vermeyi düşünür.

2.3.1.2. Anlatıcı

2.3.1.2.1. *Son Yemek* Romanında Anlatıcı

Romanda geçen olaylar “O” anlatıcı ağzıyla verilir. Romanda yaşananlar “O” anlatıcının aktarımı ile sunulur. İlahi-Tanrısal bakış açısıyla roman anlatılır. Her şeyi bilen, kahramanların iç dünyalarına hâkim, yaşanacakları sezebilen bir anlatıcıyla okuyucu karşılaşır. Romanın sonunda yer alan aşağıdaki paragraf anlatıcının her şeyi bildiğini; tanrısal bir bakış açısına sahip olduğunu gösterir.

Yazar, deniz kenarında hüznün içinde yürüyor ve kafasının içinde yeni romanını kurguluyorken, tüm ona gönderilen, kimliği belirsiz mektupların, Selma tarafından yazıldığını nereden bilecekti? (Birkiye, 1992, s.96)

Roman kahramanı olan yazar, Selma'nın gidişiyle ayrılık acısı çeker. Bu durumdan duyduğu üzüntü karşısında her zaman sığındığı limanı olan denize gider. Bunun yanında yazarın aklında yeni yazacağı romanının kurgusu vardır. Yazar, romanıyla ilgili derin düşüncelere dalar. Romanda yazarın neler düşündüğünü bilen “o” anlatıcı vardır. O anlatıcı, romanda mektupları gönderen kişi hakkında bilgiler verir. Mektupları gönderen kişinin, yazarın hiçbir zaman tahmin edemeyeceği, Selma olduğunu söyler. Roman kahramanı olan yazar hakkında her şeyi bilen anlatıcı, okuyucuya olayları aktarır.

Büyük bir özenle sofrayı hazırladı. Masaya çiçek ve mum yerleştirdi, odanın ışıklarının bir kısmını kapattı. Ona göre görkemli ve çok etkileyici bir ortam oluşturmuştu. Masayı iyice pencereye yaklaştırmış, böylece Boğazı âdeta ayaklarının altına almıştı. Zaten bir türlü kurtulamadığı bu Boğazı seyretme tutkusunu, herkes ile özellikle de Selma ile paylaşmak isterdi. Ama bunu bazen o kadar abartırdı ki, Selma Boğaz görmeyen yerlerde yemek yemeyi önerirdi. (Birkiye, 1992, s.76)

Yazar, Selma için yemek hazırlar. Boğaz’a karşı bir masa hazırlar. Selma ile birlikte olma ve ona Boğaz’a karşı bir masa hazırlamak yazara heyecan verir. Bu durum yazarda tutkulu bir hal alır. Yazar bunları yapmaktan oldukça memnunken Selma ise durumun aşırılığından rahatsızlık duyar. Selma’nın ve yazarın yaptıkları, hissettikleri, düşündükleri, olayları algılama biçimleri, bir duruma yaklaşımları her şeyi bilen “O” anlatıcı tarafından verilir. Bunun yanında romanın bazı kısımlarında roman kahramanı olan yazar, “ben” anlatıcı olarak kendi başından geçen olayları anlatır. Duygularını, düşüncelerini, meydana gelen olayları kendisi okuyucuya aktarır. Bu nedenle zaman zaman “ben” anlatıcı da romanda görülür. Olaylar roman kahramanı olan yazar tarafından ifade edilir. Olayları kendisi okuyucuya iletir.

Nerede kaldı şu kız. Bu trafikte de gelinmez ki. Son bir kez görebilseydim. Çok fena uyuşmaya başladı. Herhalde gidiyorum. Ölmemeliyim, ölmemeliyim... Nihayet onuncu kitabımı yazdım. Ölürsen, oldukça iyi bir reklam olur kitap için. Bir başyapıt olacak kadar kalın oldu. Daha fazla olurdu ama, neyse. Bu kadarıyla da kurtarır... (Birkiye, 1992, s.92)

Yazar, Selma’nın gideceği haberine üzülür ve onun gitmesini istemez. Yazar Selma’nın gideceği gece fenalaşır ve Selma’yı arar. Selma acilen yazarın evine gelir. Selma’nın yanındaki doktor olaya müdahale eder. Yazar fenalaştığı sırada duygularını, hislerini kendisi ifade eder. Olayla ilgisi olmayan durumları aklından geçirir.

Haftaya Perşembe gidiyorum. Enstitü kabul etmiş, dönem başı olduğu için hemen gitmem gerekiyormuş, şimdi gitmezsem, dört ay ya da daha fazla bekleyeceğim. (Birkiye, 1992, s.87)

Selma, yazara acilen gitmesi gerektiğini belirtir. Gitmemesi durumunda yaşanacakları söyler. Selma, kendisini ilgilendiren bu durum hakkında bilgi verir. Olanları ve olacakları ifade eden Selma’dır. Selma romanda yer alan “ben” anlatıcı olarak açıklamalarda bulunur. Gerçekleşen ve gerçekleşmesi beklenen olayları açıkça belirtir.

Selma ve Yazar’ın yanında romandaki mektupların sahibinin başından geçen olaylar da “ben” anlatıcı tarafından verilir.

Sabaha karşı köye döndüm. Evdekiler beni gördüklerine çok sevinmişlerdi. Hepsini son bir kez öptüm ve onlara haber ileteceğime dair söz verdim. Bir miktar para aldım ve hemen köyden ayrıldım. Tekrar İstanbul’a döndüm. (Birkiye, 1992, s.65)

Mektupları gönderen kişi sıkıyönetimde adı olan ve aranan bir kişidir. Hakkında suçlamalar vardır. Sürekli askerlerden, polislerden, jandarmadan kaçır ve yer değiştirir. Bir gün jandarma tarafından yakalanır ve sorgu için götürülürken jandarmadan kaçır. Son defa köyüne uğrar, daha sonra da yurt dışına gider. Bu süreçte yaşananları mektupların sahibi iletir. Ben anlatıcı olarak bu olayları aktarır.

İtirafçı anlatıcıyı kurmaca literatüründe yer alan yaşamöyküsel kavramı yeterince iyi tanımlar. Hikâye dünyası içinde adı, kimliği, işlevi bulunan bu tip anlatıcı kendi başından geçen olayları aktarır. O, anlatının hem merkezinde bulunur hem de olup biteni kendi sesiyle bizzat okura ulaştırır. (Yivli, 2016, s.495)

Yivli'nin anlatıcı üzerine yaptığı çalışmaya göre olayın içinde bulunan, kendisi hakkında bilgi alınan kişi itirafçı anlatıcı özelliği gösterir. Anlatımın merkezinde bulunan kişi aynı zamanda olayları aktarandır. Mektupları yazan kişi de romanda olayın içinde yer alırken kendisinin yaşadıklarını da anlatır.

Son Yemek romanında “ben” ve “o” anlatıcı olmak üzere iki tür anlatıcı vardır. O anlatıcı her şeyi bilen, olaylara müdahale etmeyen bir tutumla romanda yaşanan ve yaşanacak gelişmeleri aktarır. Ben anlatıcı ise romanda gerçekleşen olayları roman kahramanları aracılığıyla aktarır.

2.3.1.2.2. *Soldan Sağa* Romanında Anlatıcı

Soldan Sağa romanında “o” anlatıcı görülür. Romanda birden çok olay örgüsü vardır. Bundan dolayı romanda tek bir anlatıcı söz konusu değildir. Olayların gelişimine göre farklı anlatıcılar görülür.

Romanda üç olay söz konusudur. Birincisi yazarın yazdığı roman, ikincisi anlatıcının yazdığı roman, üçüncüsü yazarın romanında yer alan adamın yazdığı bilimkurgu romanıdır.

Romanda her şeyi bilen ve yorumlayan İlahî/Tanrısal anlatıcı vardır. Romanda yer alan kişilerin zihninden geçenleri bilir. Romandaki kişilerin duygu ve düşünceleri O'nun ifadeleriyle açıklık kazanır. Roman kişilerinin yaşadıklarına karşı anlatıcı onların duygularına, düşüncelerine hâkimdir. Anlatıcı onların neler hissettiğini, aklından geçirdiğini bilir.

Bu kez üzülmedi; bu bırakışlara artık alışmıştı. Dört yıldır istediklerini yazamıyor, şimdi de yazmasa olurdu. Asıl, kitaplarının dokuzda kalması canını sıkıyordu. Hiçbir zaman onuncu kitabını yazamayacağına dair garip bir duyguya kapılıyordu. (Birkiye, 1992, s.10)

Romandaki yazarın yaptıkları tarafsız bir şekilde anlatılır. Yazar, okuma ve yazmayla meşguldür. Yazar, uzun bir süredir yazamamaktadır. Yazar istediği sonucu alamamaktadır. Yazmak istediklerinden uzaktır. Onları uzun bir süre yazamadıktan sonra bundan sonra yazmanın bir anlamı olmadığını düşünür. Kitap sayısının da aynı kalması yazarı rahatsız eder. Yazar, onuncu kitabı yazmak isterken bir türlü yazamayacağına dair bir endişe vardır. İçinde tuhaf duygular hisseder. Yazma ve okumaya dair bir rahatlık yazarda görülmez. Yazarın ruhsal ve duygusal dünyası her şeyi bilen bir anlatıcı tarafından verilir. O yazarın ne düşündüğünü bilir. Yazarın her hâlden haberdardır.

Adam ne olduğunu anlayamamıştı. Fabrikanın bahçesinde birikmiş işçilere bakarken, birdenbire jandarmalar gelmiş, işçileri yaka paça fabrikanın dışına atmışlar ve bahçe kapısını kapatmışlardı. Her şey bir anda oluvermişti. (Birkiye, 1992, s.14)

Romanda fabrika işçileri, paralarını alamamalarından dolayı toplu istifa ederler. Fabrika işçileri haklarının verilmesini isterler. Fabrika işçilerinin bu isteğinden dolayı kurumun yetkilileri onlar fabrikadan kovarlar. İşçiler bundan dolayı dışarı çıkarılırlar. Anlatıcı, eski müdürün yaşanan durum karşısındaki davranışlarına hâkim bir şekilde olayı anlatır. Anlatıcı, olayları aktarır. Olaylar karşısında gördüklerini, düşündüklerini ifade eder.

Demirkapı üzerlerine kapanmıştı. Tüm bunlar göz açıp kapayıncaya kadar olmuştu. Adam, ki fabrikanın genel müdürüydü, hiçbir şey yapamamıştı; ne işçilerin dövülmesini ne de yaka paça dışarı atılmasını istemişti. Üstelik her şey bilgisinin ve iradesinin dışındaydı (Birkiye, 1992, s.14)

Fabrika işçileri ve yöneticiler arasında gerginlik yaşanır. Bunun üzerine fabrikanın genel müdür, olaylar karşısında hiçbir şey yapmaz. Müdürün yaşadığı şaşkınlık ve bir şey yapamaması anlatıcı tarafından belirtilir. Müdür, olaylara dair bir şok yaşar. Ne yapacağını bilmez bir şekilde her şeyi inceler. Yaşanan olaylara karşı fabrika müdürü bir gözlemci gibi davranır. Müdür, olaylara uzak kalır. Onun da elinden gelen bir şey yoktur. Her şey, onun bilgisi dışında meydana gelir. Olayların böyle sonuçlanmasını istememesine rağmen hiçbir şey yapamaz. Anlatıcı, fabrika müdürünün işçilere karşı tutumunu romanın ilerleyen sayfalarında da anlatır. Müdür işçiler için bir şeyler yapmak ister ama bu onun yetkisi dışındadır. Onun hesap verdiği patronları vardır, onların dediklerinin dışına çıkamaz. Bu durum onda çaresizlik duygusunu uyandırır. Anlatıcı müdürün olaylara yönelik tutum ve davranışlarını anlatır. Anlatıcı, müdürün olaylar karşısında içinden geçirdiklerine, hislerine, düşüncelerine hakimdir.

Atilla Birkiye'nin *Aşk İntiharın Peşinde* isimli romanda ben anlatıcı vardır. Romanda geçenler genel olarak ben anlatıcı tarafından aktarılır. Romandaki olaylar, yaşanan durumlar anlatıcı konumunda olan kahramandan öğrenilir.

Anlatıcı, olayın hem yapıcısı olan bir özne hem de anlatıcı, aktarıcı olan bir kişidir. Kişi, başından geçenleri, bizzat yaşadıklarını, gördüklerini, izlediklerini, duygu ve düşüncelerini değerlendirme ve yorumlamalarını kendisi anlatır. İç konuşmalara da başvuran bu özne anlatıcı roman yazarı olabildiği gibi başka bir roman kişisi de olabilir (Çetin, 2021, s.112)

Nurullah Çetin de anlatıcının romandaki yeri hakkında bilgi verir. Anlatıcı bir eserin oluşumunu sağlayan temel özelliklerden biridir. Anlatıcı rolü romanda yer almıyorsa ifade edilecekler nasıl anlatılır? Her şeyi anlatan, aktaran, belirten kişi anlatıcıdır. Bazen anlatmak istediklerini vermek için iç konuşmalara yer verebilir.

2.3.1.2.3. Bir Aşk Bilmecesini Nasıl Çözebilirsiniz Romanında Anlatıcı

Roman genel olarak “O” anlatıcı ağızyla anlatılır. Romanda yaşanan olayları, kişiler hakkındaki bilgileri “O” anlatıcı söyler. Her şeyi bilen, anlayan, olaylara hâkim bir anlatıcı romanda vardır. Herkes hakkında bilgi sahibi olan, olayları önceden sezdirenen, kahramanların olaylar karşısında sergiledikleri davranışların nedenini bilen bir anlatıcı vardır.

Aslında yazışları müdürü umurunda bile değildi. Bu noktaya geldikten sonra, kimse kolay kolay bir şey diyemezdi. Zaten müdür de bıkmıştı. Yavaş yavaş, yıllar sonra birini terslemeye başlamıştı. Kibarca ama tersliyordu. Adam tam bir bürokrattı... (Birkiye, 1999, s.20)

Jale'nin olaylar karşısında düşündükleri “o” anlatıcı tarafından ilahi-tanrısal bakış açısı ile verilir. Jale'nin duygu ve düşünce dünyasında olanlar her şeyi bilen bir anlatıcı tarafından yansıtılır. Yaşanan olayların Jale'yi ilgilendirmez. Artık yapacaklarını düşünmüyor. Olanlar onu ilgilendirmiyor. Umursamaz bir tavırla içinden geldiği gibi davranır. Olaylara dahil olamayan anlatıcı Jale'nin içinde bulunduğu duygu durumunu okuyucuya verir.

Selma'nın dostluğunu hiçbir şeye değişmezdi. Selma'yı asla kırmaz, incitmez en değerli varlığı gibi korurdu. En yakın arkadaşı, dostu, sırdaşıydı. (Birkiye, 1999, s.22)

Jale'nin Selma'ya karşı olan derin bağları ‘o’ anlatıcı tarafından aktarılır. Jale, Selma'ya karşı ayrı bir hassasiyet gösterir. Onu kırmak, incitmek istemez. Selma'nın varlığı, arkadaşlığı, dostluğu kendisi için çok önemlidir.

Sevgi, Murat'a âşık olmuştu ama kocasını da öyle bir kalemde atamazdı. Aşkını da en çok Selma ile eşi destekliyordu. Selma, Nuri'den hoşlanmadığından, tabii bir de Sevgi'nin tutkusuna ve coşkusuna tanık olduğundan; yazar ise ortada yeni başlayan bir aşk olduğu için destekliyordu. (Birkiye, 1999, s.34)

Sevgi, içinde bulunduğu karmaşıklığı çözümleyemez. Ne yapacağını bilemeyecek bir durumdadır. Selma ve Yazar ise aşktan yana taraf olurlar. Sevgi'nin yaşadıkları, düşündükleri, hissettikleri, “o” anlatıcı ile verilir. O anlatıcının yanında bazen romanda yaşananlar “ben” anlatıcı tarafından aktarılır. Roman kahramanları kendi başlarından geçen olayları anlatır. Romanda yer alan durum ve olaylar kahramanların ağzından verilir. Kendi düşüncelerini ve yaşadıklarını yansıtır. Olaylar bazen romandaki kahramanların ağzından verilir.

Aaah, sağıl. Bu ülkede bir kırk beş yıl daha nasıl yaşanır bilmiyorum. Belki sağılıklı bir yirmi beş yıl; şöyle bedenlen dinç bir yirmi beş yıl, belki otuz; tamam tamam kırk beşte anlaştık.” (Birkiye, 1999, s.46)

Yazar ve Selma arasında geçen konuşmalarda Yazar, hayata dair fikrini belirtir. İçinde bulunduğu bağlamın uzun süre yaşamak için uygun olup olmadığını düşünür. Çevrenin yaşam üzerindeki etkisini kendince sorgular. İyi, sağılıklı, mutlu ve olumsuz bir perspektifin yer ile olan ilişkisini ifade eder. Kendisine göre sağılıklı ve mutlu yaşamın taşınması gereken özelliklerin başında özgür, rahat, kendini ifade edebilen bir çevre gerekir.

Benim bulaştığım falan yok. Ben yalnızca onlar için bir şans olabilir diyorum. Yani dışarıdan bakacağım. Belki küçük küçük bir şeyler. Ne bileyim... Yönlendirmeler. Hem bence çok yanılıyorsun. Onlar bence birbirlerini dengeler. Jale, Kemal'in hızını keser, sakinleştirir; Kemal ise Jale'nin yaşamına renk katar, hareket getirir. (Birkiye, 1999, s.49)

Selma, abisi Kemal'in davranışları hakkında Yazarla konuşur. Abisinin bu yaşantısını beğenmez. Daha sakin bir hayat için onun hakkında çeşitli planlar yapar. Bu bölümde anlatıcı Selma olur. Yaşananları Selma söyler.

Yapamıyorum, karar veremiyorum. Evet, durum gösteriyor ki birini seçmeliyim; ya Nuri ya Murat. Nuri durmadan soruyor; yaşamında biri mi var, birine mi âşıkım, diye. (Birkiye, 1999, s.109)

Sevgi, içinde bulunduğu durumu Selma ile paylaşır. Yaşadıklarını onunla paylaşarak bir çıkış arar. İçinde bulunduğu bu çıkmaz hâli düzeltmek için yakınındaki Selma'dan destek arar. Yalnızca Selma'nın kendisini anlayacağını söyler. Sevgi, ben anlatıcı olarak olaylar hakkında konuşur.

Hepimizin kaçışları vardır; insanlardan, ilişkilerden, çevremizden, gürültüden, trafikten, iş yaşamından, iktidar savaşımından, yalandan, ikiyüzlülüğten, sıkıntıdan, bunalımdan. Hatırlanmak istenmeyen her şeyden kaçmak. (Birkiye, 1999, s.117)

“O” anlatıcı herkesin bir şeylerden kaçtığını veya kaçmak istediğini vurgular. Herkes hakkında genel bir yargı belirtirken sonra kendisini de burada olaylara dâhil eder. Kendisinin de herkes gibi bir şeylerden kaçtığını belirtir. İnsanlar içinde bulundukları koşullardan çıkış ararlar. Bu çıkışı bulmak için de bulundukları yerden uzaklaşmayı denerler. Herkes bulunduğu çevreden uzaklaşarak kendisini daha iyi hissetmek için motive eder. Peşinde oldukları arayışın her şeyden uzaklaşarak bulunabileceği düşüncesi anlatıcı tarafından aktarılır.

Aslında yazar ile Birsen iyi dosttular ama, Birsen ile yazar aşk konusunda, kadın ile erkek ilişkisi konusunda hep çatıştırdı. Yazar ne kadar bağlılıktan, bir aşkın yüceliğinden söz etse; Birsen tam tersini savunup, birçok erkekle olan aşkın, yazara göre bu aşk mıydı, ne kadar keyifli olduğundan dem vururdu. Hele de sık sık oluyorsa. (Birkiye, 1999, s.58)

Yazarın ve Birsen’in hem çok iyi oldukları hem de bir konuda anlaşılmadıkları belirtilir. Her ikisinin de düşünceleri “o” anlatıcı tarafından verilir. Roman kişilerinin olaylar hakkında fikirleri “o” anlatıcı tarafından bilinir. “O” anlatıcı kahramanlar hakkında bilgi verir.

2.3.1.2.4. *Bir Yıldız Kaydı Romanında Anlatıcı*

Romanın bazı kısımlarında “ben” anlatıcı söz konusuyken bazı kısımlarında “o” anlatıcı vardır. Romanın giriş kısmında başkahraman ve kadının karşılaşma anında “ben” anlatıcı vardır. Bunun yanında esas olayların anlatımının başlamadan önceki bölümlerde de “ben” anlatıcı yoluyla olaylar verilir. Romanın ilerleyen bölümlerindeyse “o” anlatıcı ile yaşananlar ifade edilir.

Yeryüzünde karanlıkta ilk açan nilüfer, şu an karşısında unutulmuş gölde uyuklayan nilüfer olabilirdi, karanlıkta açan nilüferi ilk gören o olabilirdi; olabilirdi, açabilirdi, hayatının kadını bulabilirdi; çok uzaklarda da olsa bir gün onunla karşılaşabilirdi; bir mucize olabilirdi... (Birkiye, 2002, s.11)

Romandaki olaylar, “o” anlatıcının ağzından verilir. Yaşanan durumlar, düşünceler, olaylar, duygular “o” anlatıcı ile gelişim gösterir. Romanda verilmek istenen mesaj “o” anlatıcı aracılığıyla aktarılır. Romanda bir arayış ve özlem dile getirilir.

Bu caddenin neresini seviyorum, bilmiyorum ki. Beni çeken hareketliliği, çeşitliliği, renkliliği mi? İyi güzel ama, o renklilik bazen çekilmez oluyor. Kalabalık, kalabalık, doğru dürüst yürünmüyor. Çoğu zaman da pislik üretiyor. Sıcaklar yeni yeni. Sıcak ve kalabalık. Bazen çok seviyorum, yalnızca yürümekten bile mutlu oluyorum, bazen nefret ediyorum, bir tek adım bile atmak istemiyorum; hele tatil günleri, hafta sonları, çekilmez oluyor; rezalet, büyük rezalet... (Birkiye, 2002, s.16)

Başkahraman, yürüdüğü cadde hakkında bilgiler verir. Caddenin kendisinde uyandırdığı izlenimleri de ifade eder. Başkahraman cadde hakkında düşündüklerini belirtir. Bu anlatımlar “ben” anlatıcı ile yapılır. Başkahraman okuyucuya caddeyi anlatır. Caddenin kendisine güzel gelme sebebini sorgular. Başkahraman caddeyi sevmeye sebebi olarak caddenin kalabalıklığını öne sürer. Orayı sevmeye nedenlerinden biri olarak bu seçenek yer alır. Bir yandan da sıcak ve kalabalıkların olması onu caddeyi sevmekten uzaklaştırır. Cadde kalabalık olduğu zaman çekilmez bir hâl alır.

Romanın bazı bölümleri “o” anlatıcı tarafından yansız, tarafsız bir şekilde aktarılır. Olaylar odluğu gibi verilir. Olaylara herhangi bir müdahale söz konusu değildir. Her şey kendi olağan akışı içinde okuyucuya sunulur. Anlatıcı yalnızca olayları aktarandır.

Boğazıma bir şeyler düğümleniyor, göğsümün sol üst tarafı sıkışıyor; sırtım terliyor; kalbimin üstünde karıncalanma gibi bir şeyler var; galiba nabzım hızlandı, tansiyonum yükseldi, sağ elim de uyuşuyor; fena oluyorum... Bu bir kalp krizi mi?

‘Susuyorsunuz, oysa biraz önce bülbül gibi şakıyor, benle konuşmak için can atıyordunuz.’

‘Aslında susmuyorum, söyleyecek bir şey bulamıyorum. Bütün bunları nereden, nasıl...’

‘Yüzünüz kireç gibi beyazlaştı; fenalaştınız mı? Doktor falan ister misiniz? Çağıralım mı?’

‘Hayır, hayır iyiyim, hiçbir şeyim yok... Bütün bunlar... (Birkiye, 2002, s.88)

Romanın başkahramanı ve hikâyeleri anlatan kadın arasında geçen konuşmalar olduğu gibi aktarılır. Anlatılmak istenenler bir aracı olmadan doğrudan ifade edilir. Her iki kahraman da anlatmak istediklerini kendi cümleleri ile belirtir. İkisi de anlatıcı konumundadırlar.

O an aileyi yitik bir yaşamdan kurtaran, o cehennem kulübünden çıkartan, beş numaranın paltosundaki altınlar orada kalmıştı ya, bir komünistti. Genç Çeka komiseri bir süre karanlıkta onlarla yürüdü; eşlik ettiği sürece, en ağır bavulu taşıdı, bir süre sonra, izin

istedi, dönmesi gerekiyordu, büyükannenin ellerini öptü, çocukların kafasını okşadı, iyi yolculuklar diledi. (Birkiye, 2002, s.93)

“O” anlatıcı hikâyede geçen olayları her şeyi bilen bir şekilde anlatır. Olayları anlatırken tarafsız bir anlatıcı tutumu içerisinde. Olaylara müdahale etmez. Yalnızca ülkeden ayrılan bir ailenin o esnada yaşadıkları belirtilir. Yaşadıkları trajik olaylar tarafsız bir şekilde okuyucuya aktarılır.

Sonunda motora bindiler; iki dikiş kutusunun altındaki birkaç mücevher, birkaç altın ve Kemo’nun büyükbabasının verdiklerinden biriktirdiğiyle dolu kumbarası tek servetleriydi. Emine’nin yanındaki para zaten çok azdı. Altınlar da sabaha uyanan köylülerin armağanları olacaktı. Gökten düşen altınlar! Sonraki yıllarda, dikiş kutuları, büyük iş görmüştü; ve de küçük Kemo’nun büyük adamlar gibi tutumlu olması... (Birkiye, 2002, s.94)

Anlatıcı, Emine ve ailesinin ülkeyi terk etmelerini anlatır. Bu durumu son çare olarak yapılan bir olay gibi anlatır. Anlatıcı kendi görüş ve izlenimleri çerçevesinde olayı aktarır. Bu gidiş esnasında küçük çocuğun yaptıkları aile için büyük bir anlam ifade eder. Kemo’nun yaptığı şey olumlu, faydalı bir hareket olarak verilir.

2.3.1.2.5. *Aşk İntiharın Peşinde Romanında Anlatıcı*

Atilla Birkiye’nin *Aşk İntiharın Peşinde* isimli romanda ben anlatıcı vardır. Romanda geçenler genel olarak ben anlatıcı tarafından aktarılır. Romandaki olaylar, yaşanan durumlar anlatıcı konumunda olan kahramandan öğrenilir.

Anlatıcı, olayın hem yapıcısı olan bir özne hem de anlatıcı, aktarıcı olan bir kişidir. Kişi, başından geçenleri, bizzat yaşadıklarını, gördüklerini, izlediklerini, duygu ve düşüncelerini değerlendirme ve yorumlamalarını kendisi anlatır. İç konuşmalara da başvuran bu özne anlatıcı roman yazarı olabildiği gibi başka bir roman kişisi de olabilir (Çetin, 2021, s.112)

Nurullah Çetin de anlatıcının romandaki yeri hakkında bilgi verir. Anlatıcı bir eserin oluşumunu sağlayan temel özelliklerden biridir. Anlatıcı rolü romanda yer almıyorsa ifade edilecekler nasıl anlatılır? Her şeyi anlatan, aktaran, belirten kişi anlatıcıdır. Bazen anlatmak istediklerini vermek için iç konuşmalara yer verebilir.

Aşk İntiharın Peşinde romanının asıl kahramanı ve anlatıcısı Suat’tır. Zaman zaman, Eylül ve Fuad bir şeyler söylese de temel olarak romanda anlatılanları Suat aktarır. Genellikle Suat’ın bakış açısı, olayları yorumlayışı veya olaylara açıklık getirmesi ön plandadır.

Fuad'ın, Beşir Fuad'a ve intihara olan takıntısını Suat, okuyucuya aktarır. Suat, Fuad'ı anlatmak ve onun hakkında bilgi vermek için üniversite yıllarına gider. Suat, aslında Fuad'ı daha önce tanıdığını söylemek ister. Herkesin dışarıdan hayran olduğu Fuad'ın farklı biri olduğunu anlatır. Fuad'ın her şeyi bildiği hallerinin olumsuz yanlarını dahi Suat bilmektedir.

Fuat, Eylül romanının iki erkek arasında kalmış, kocasını aldatmak istemeyen ama âşık olmuş kadın kahramanın içine düştüğü acıklı duruma takılmış olduğum konusunda beni eleştirirken belki haklıydı, bilinçaltımda belki böyle bir şey vardı; öte yandan beni suçladığı biçimde kendisi Beşir Fuat'ın yaşam yazgısının içine sürüklenmişti. (Birkiye, 2004, s.81)

Suat, Fuad hakkındaki gerçekleri bilen kişidir. Onun nasıl biri olduğunu, ikilemler içinde kaldığını okuyucuya söyler. Fuad'ı anlatırken kendisini de anlatır. Nasıl biri olduğu, neler yaptığı, nasıl bir yaşam sürdüğü kendisinin cümlelerinden öğrenilir.

Şarabım gelmişti, gazeteler de. Bir yudum aldım, bir kez daha; kuruyemişlerden birkaç tanesini ağzıma attım; gazetelerden biri elimde, okumadan göz gezdiriyordum. Aklım artık güzel kız ve Fuat'taydı. (Birkiye, 2004, s.24)

Suat, bir gece Zeynep'le karşılaşır. Bu karşılaşma üzerine üzüntü duyar. Böyle bir karşılaşmanın hiç olmamasını isterdi. Suat; âşık ve hayran olduğu kadını başka bir adamla birlikte olduğunu bilir. Bunun yanında Fuad, şimdi başka bir kadınla birlikte. Bu kadın Zeynep'in yakın arkadaşı Eylül'dür. Suat, onların dışarıya yansıyan davranışlarından ve görünümlerinden bir konu hakkında tartıştıklarını düşünür. Bir şeyler yolunda gitmiyordu ve onlar anlaşıyorlardı. Bunun üzerine Suat'ın gözüne çarpan kadın ile Fuad'ın hararetli konuşmalarıdır. Romanın esas kahramanları arasında yer alan Fuad ve Zeynep hakkında da Suat bilgiler verir. Olanları aktaran kişi de Suat'tır. Suat; kendi gözlemlerinden, düşündüklerinden, hissettiklerinden yola çıkarak romanda gerçekleşen olayları aktarır.

Eylül'ün yanına gidecektim. Belli ki oturuyordu. Kalkmayacaktı. Başka türlü olsa kalkardı. Kahvesini yudumladı. Bir yudum daha aldı. Dergilerin bulunduğu bölmeye yakındı; bir dergi aldı, karıştırmaya başladı. (Birkiye, 2004, s.27)

Suat, Fuad ile Eylül'ün tartışmalarından sonra Eylül'ün yalnız başına oturduğunu gözlemler. Onun yanında gidip konuşmak ister. Bir ara gidip gitmeme konusunda tereddüt eder. Suat; Eylül'ün görünümü, sakinliği, kızgınlığı veya öfkesi hakkında bilgi verir. Suat kişiler hakkında onun ifade etmesiyle bir şeyler öğrenilir.

-Merhaba, beni hatırladınız mı?

Okuduğu dergiden kafasını kaldırıp, şaşkın şaşkın yüzüne baktı önce, teninin kokusunu algıladı. Bakışlarında keder vardı ve şaşkın bir halde sözcükler ağzından bir çırpıda döküldü.

-Aaa tabii, siz Suat'sınız.

- Evet, bildiniz.

- Hatırlamaz olur muyum!

- Tabii. Oturabilir miyim?

- Buyrun! (Birkiye, 2004, s.28)

Suat, bir süre düşündükten sonra Eylül'ün yanına gitmeye karar verir ve gider. Eylül'le merhabalaştıktan sonra Suat'ın Eylül karşısındaki iç sesi görülür. Suat Eylül ile tanıştığı esnada onun görünümü hakkında gözlemlediklerini içinden geçirir. Suat, Eylül'ün üzgün, kederli ve düşünceli olduğunu söyler. Olayları gören, yorumlayan ve aktaran kişi Suat'tır.

Farkındaydım, içi içine sığmıyordu. Akli Fuat'taydı. Onunla oturmak çok güzeldi. Zamanın geçmemesini, geçiyorsa da ağır geçmesini istiyordum, başını kaldırıp önüne dökülen saçlarının ardından bana baktığında. Gözleri hadi gidelim diyordu. Aslında ben de merak etmeye başlamıştım eski arkadaşımı. Kolay kolay intihar etmezdi ama, onun işi belli de olmazdı. (Birkiye, 2004, s.37)

Suat ve Eylül birlikte bir mekânda otururlar. Suat o gece yaşananları hatırlar. Suat, Eylül'ün dışa yansıyan duygu durumunu çözümlemeye çalışır. Eylül'ün görünümü hakkında bilgi verir. Suat, Eylül'ün iç sesini okur. Onun ne demek istediğini Eylül konuşmadan anlar. Fuad için ikisi de endişelenir. Çünkü onun ne yapacaklarını kestiremezler. Fuad, her an her şeyi yapabilecek bir kişiliktir. Bunu yine Suat belirtir. Bulunduğu ortamda hissettiklerini aktarır. Okuyucu, her şeyi Suat'ın dedikleri kadarıyla bilir. Suat mekân, zaman ve olaylar hakkında konuşur.

Fuat benim romantikliğimle, tutkuyla bağlandığım romanlarla hep alay ederdi. Özellikle de Eylül ile. Adımdan dolayı kendimi Eylül'ün kadın kahramanı Suat ile özdeşleştirdiğimi, benim de iki kadın arasında kalacak bir aşkı bilinçaltımda hayal edip, beklediğimi, bu yüzden hep mutsuz kalacağımı, hatta o roman yüzünden mutsuz kalmayı da bilinçaltımda çok yoğun olarak istediğimi ve bunu bir yaşam biçimi haline getirdiğimi söylerdi. (Birkiye, 2004, s.79)

Suat, üniversite yıllarına gider. Suat, geçmişte yaşadıklarını anlatır. O, Fuad ile sınıf arkadaşı oldukları yılları hatırlar. Fuad'ın kendisine eskiden takıldığını söyler.

Suat'ın romantik oluşu, tutkulu oluşu, bağlılık hissinin aşırılığı Fuad'a tuhaf gelir. Fuad, Suat'ın bu davranışlara sahip olmasını eleştirir. Bir erkeğin bu kadar bağlı ve duygusal olması Fuad için anlaşılabilir bir durum değildir. Suat ise kendisini Mehmet Rauf'un Eylül romanında geçen roman kahramanı Suat ile bağdaştırır. Eylül romanında kadın karakter olan Suat ile kendisinin isim benzerliğini düşünür. Buradan da kaynaklı bir karakter çekimi olabileceğini içinden geçirir. Suat, bu romanın etkisinde fazlasıyla kalır. Romanın kadın karakterinin yaşadıklarını o da yaşar. Kendisini Eylül'deki Suat ile bir görür. Bu düşünceleri, olayları, yaşananları aktaran Suat'tır. Suat ben anlatıcı konumundadır. Her şeyi Suat, kendi ağzından okuyucuya sunar.

2.3.1.2.6. *Gümüşsuyu Papatyalar* Romanında Anlatıcı

Gümüşsuyu Papatyalar romanında ben anlatıcı vardır. Ben anlatıcılardan biri Kemal'dir. Romanın ilk sayfalarında ben anlatıcıların yaşadıkları iç içe bir şekilde anlatılır. Hangi kahramanın konuştuğu, hangi kahramanın görüşlerine yer verildiğini bir belirsizlik içindedir. Roman, dikkatle okunulduğunda hangi kahramanın konuştuğu anlaşılır. Romanı oluşturan bölümlerin bir kısmında Kemal konuşur. Olaylar, Kemal'den öğrenilir. Gerçekleşen olaylar Kemal'in ifadesiyle okuyucuya ulaşır.

Küçük salonda beş kişiyiz, Atilla'nın asistanı Bülent ve iki öğrencisi var, Filiz ve Şevket, ikisi de konservatuvar son sınıf öğrencisi, oyuncu olacaklar, geçen gece gördüğüm çocuklar, Filiz genç ve güzel, diri ve düzgün bir fiziği var, belli ki hocasına hayran, acaba aralarında nasıl bir ilişki var? Selma siyah fon perdesinin önünde, soğuk bir salon, üşüyor. (Birkiye, 2006, s.69)

Gümüşsuyu Papatyalar romanının on dördüncü bölümünde Kemal Birkiye oyunun provalarına katılır. Atilla Birkiye, Bülent, Selma, Filiz ve kendisi olmak üzere salonda beş kişilerdir. Kemal Filiz'in, Selma'nın görünüşü hakkında bilgi verir. Filiz'in duygularını, hocasına karşı hislerini Kemal ifade eder. Selma'nın salonda bulunduğu yeri, ortamın havası hakkında yine Kemal Birkiye konuşur. Olayın geçtiği mekân hakkında bilgiler onun ağzından okuyucuya verilir.

Romanın on üçüncü bölümünde romanın kahramanı Atilla Birkiye konuşur. Olayları Atilla Birkiye anlatır. Atilla Birkiye oyun üzerine düşünceleri belirtir. Tiyatroya uzak olduğunu, yazmayı hiç denemediğini söyler. Seyirci olarak oyunları takip eder ama iş yazmaya gelince bu alana yabancısıdır. Olaylar onun ağzından ifade edilir.

Oyun yazmayı düşünüp düşünmediğimi soruyor, denemiş miyim? Hayır denemedim, hiç düşünmedim de; sevgili dostum Aziz Çalışlar hep söylerdi, oyun yaz, oyun çevir, tiyatronun bunlara gereksinimi var, diye. Bilmediğim bir alan, hiç niyet etmedim, fena bir seyirci sayılmam, birkaç oyun üzerine edebi makaleler yazdım ama oyun yazarlığı farklı bir yazarlık diye düşünüyorum. (Birkiye, 2004, s.61)

Diğer anlatıcılarından olan Atilla diğer kahramanlarla aralarında geçen konuşmaları aktarır. Kemal'in yanı sıra romanın bazı bölümlerinde Atilla'nın yaşadıkları anlatılır. Aynı olaylar zaman zaman Atilla ve Kemal'in yaşamına dönük bir şekilde aktarılır. Her kahramanın olaylara yönelik görüşü farklıdır. Her olay herkeste aynı şekilde sirayet etmez. Bu nedenle aynı olaya yönelik farklı kişilerin yaşadıkları anlatılır.

Her şeyden soğudum, yönetmenlerden, eleştirmenlerden, oyunculardan, tabii ki en çok da basından, seçici kurullardan, salon sahiplerinden, yapımcılardan, televizyonculardan. Tüm bunlar Gül'ün beni reddetmesiyle mi aklıma düştü, ortaya çıktı? Hep vardı da bu geri çevriliş mi beni karamsarlığa ve boşluğa itti? (Birkiye, 2004, s.26)

Romanın üçüncü bölümünde Atilla Birkiye, olanları anlatır. Olanlar karşısında hissettiklerini ifade eder. Yaptığı her şeye karşı bir yalıtılmışlık hissine sahiptir. Artık bir şey yapmak istemez. Kendisini bu hâle getiren kişilerden ve olaylardan söz eder. Atilla neden böyle bir ortamdan soğuduğunu, uzaklaştığını dile getirir.

Babamın sözünden hiç çıkmazdım, yapma derse yapmazdım; hele hele bir misafirlikte, başka birilerinin yanında asla ona karşı gelmezdim. Korktuğumdan değil, tam tersine sevdiğimden. Ama o gün bir tuhaflık vardı, babamda vardı. Babama piyano çalacaktı, başını sallamıştı; kulağım piyanonun tuşlarındaydı, içeriden müziğin gelmesini bekliyordum, o kadının kızıyla oynuyorduk... (Birkiye, 2006, s.109)

Romandaki diğer anlatıcı da Selma'dır. Romanın bazı bölümlerine ben anlatıcı olarak dâhil olur. Bunun yanında Selma oynanacak tiyatronun oyuncusudur. Oyunda yerine geçtiği kadının yaşadıklarını anlatır, canlandırır. Tiyatro oyunu içinde yer alan diyalogları aktaran ve oynayan kişi Selma'dır. Bu nedenle romanın genelinde Selma'nın konuştuğu, olayları anlattığı görülür. Selma da romanda geçen olayları aktaran kadın anlatıcıdır. Olaylar hakkında kendi görüş ve düşüncelerini ortaya koyar.

2.3.1.2.7. *İstanbul'da Aşktan İkmale Kalanlar* Romanında Anlatıcı

İstanbul'da Aşktan İkmale Kalanlar romanında anlatıcı eserin içinde yer alan yazardır. Romandaki her şey onun ağzından işitilir ve duyulur. Romanda geçen kişiler hakkında başkişi olan yazar bilgi verir. Kahramanların fiziksel ve ruhsal özelliklerini

anlatır. Mehmet Tekin’e göre de romanda anlatılan bir hikâye vardır ve bu hikâyeyi anlatacak bir anlatıcıya ihtiyaç vardır. Romanda bir kurgu var, bir olay dizilişi var ama bunu aktaracak birilerinin de romanda olması gerekir.

Roman sanatı, esas karakteri itibariyle anlatılacak bir “hikâye” ile bu hikâyeyi sunacak bir “anlatıcıya” dayanır. (Tekin, 2020, s.19)

İstanbul’da Aşktan İkmale Kalanlar romanında da her şeyi anlatma görevini üstlenen romanın başkahramanıdır. Bu başkahraman romanda yazar olarak yer alır. Romanda olaylara ve kişilere tanıklık eden romandaki yazardır. Olan biteni “o” haber verir. Gerçekleşen her şey onun ağzından okuyucuya aktarılır. Yazar, kişiler hakkında bilgi verirken veya kitaplar üzerinde tartışırken bir anda kendisini geçmişinde bulur. Geçmişini sorgular. Yaptıklarını eleştirir. Yaptıklarını ve yaşadıklarını yeniden gözden geçirir.

Romanın kurmaca (fiktif) dünyasında yer alan anlatıcının görevi, okuyucu ile eser arasında alışverişi sağlamak, olaylara ve kişilere tanıklık etmek, olan biteni anlatmak veya nakletmek, nihayet açıklama ve yorum yapmaktır. O, bu görevleri yerine getirirken, gücünü, doğal yeteneğinden ve “sınırsız bakış açısı”ndan almaktadır kuşkusuz. (Tekin, 2020, s.25)

Tekin’e göre anlatıcının görevi okuyucuyla eser arasında ilişki kurmasıdır. Anlatıcı okuyucu ile eser arasında bir köprü görevi görür. Anlatıcı birbirinden haberdar olmayan iki taraflı bağlantıyı sağlayan esas unsurdur. Romanı okuyucuya aktaracak kişi anlatıcıdır. Anlatıcı olmazsa romanın demek istedikleri nasıl aktarılacaktır? Romanda yer alanlar hangi ifade ile gerçekleşecektir. Romanda ben anlatıcı vardır. Yazar, eserde hem anlatıcı hem olayları yaşayan biridir. Okuyucu, onun verdiği bilgilerle olaylara, yaşananlara tanık olur. Romanda yer alan yazar hem anlatan hem anlatılan konumundadır.

İki yıl önce amcamın cenazesine geldiğimde, caminin avlusunda cenazeyi beklerken, tek başıma, kimseye haber vermeden cenaze kalabalığından uzaklaşarak ana caddeden yukarı doğru yürümüştüm. Meydan da ana cadde de trafiğe kapanmıştı. Ne zaman olmuştu, bilmiyorum, ilk kez görmüş ve şaşırmıştım. Zaten etrafımdaki insanları da anlayamıyordum, Anadolu’nun bir taşra kentinde hissettim kendimi. (Birkiye, 2010, s.19)

Romanda ben anlatıcı ile yazarın geçmişte yaşadıklarını ifade ettiği görülür. Anlatılanları güçlendirmek için yazar anılara yer verir. Yazar geçmişe, anılarına döner. Şimdi yaşanan durumlar ile geçmiş karşılaştırır.

Romanda zaman zaman yansız bir anlatım için diyaloglar ve tasvirler vardır. Tasvirler ve diyaloglar aracılığıyla kahramanların anlatmak istedikleri doğrudan aktarılır. Ben anlatıcı bu konuşmalara dahil olamaz. Kahramanlar kendi yaşamlarını belirtir. Kendileri hakkında bilgi veriler.

Selma'nın yerinde olsanız ne yapardınız? Sürekli evhamlı, kuruntulu ve sürekli kendisini terk etmenizden kuşkulanan bir sevgiliniz olsa yani?"

"Ben bitirirdim, Selma kadar tahammüllü olamazdım. Bence Selma, romanda anlatıldığı karakteri itibarıyla yazarı bırakması gerekir. Çünkü zaman zaman bıkıyor onu. Gereksiz kuşkular, anlamsız evhamlar. (Birkiye, 2010, s.26)

Esas anlatıcı görevinde olan yazar; kitap üzerine düşüncelerini ifade etmek için Zeynep, Önder, Nilüfer, Can, Esra, Özlem'e söz hakkı verir. Romanda ders için gelen kişileri konuşturmaya çalışır. Konuyla ilgili olarak kitap üzerine fikirlerini belirtmelerini ister. Onların görüşlerini merak eder. Toplanma amacına uyulmasını ister. Kitap üzerine konuşmalar yapılırken anlatıcı hakkında az da olsa bilgi alabilmek amacıyla öğrenciler, yazara çeşitli sorular yöneltirler. Anlatıcı bu sorulara kaçamak cevaplar verir. Bu konuyu tam bir netliğe kavuşturmaz.

Duruyorum, yine anılar yüreğimi sıkıştırıyor, merakla dinliyorlar, onlara Bakırköylü olduğumu ve bu ikinci romanda yer alan geçmişe dönük, küçük aşk öyküsünün gençliğimin semtinden, yaşadıklarımın etkilenerek yazdığımı anlatacağım. Anlatmaya başlıyorum; Bakırköyü'nü, eski aşklarını, eski sinemalarını. Gençlik rüzgârlarını...

Ne garip bir tesadüf" diyor Özlem, "Önceki ders Nilüfer Hanım'ın evindeydik, Eyüp'te, sizin doğduğunuz yerdi, şimdi de hayatımın altın yılları dediğiniz, romanda da gayet güzel anlattığımız Bakırköyü'nde. (Birkiye, 2010, s.46)

Kitap üzerine konuşan öğrenciler, zaman zaman gözlemci kişiler olarak romanda yer alırlar. Anlatıcının yani romandaki yazarın, kendisini tanıtmaya yardımcı olurlar. Yazar kendisi hakkında bilgiler verir. Anlatıcı hakkında daha açık bilgiler verilir.

Kötüyü kuruyorum, en kötüsünü, oysa son günler ne kadar da huzurluydum, hele de dün. Belki bir kez daha ne Boğaz'ı ne pazarı göreceğim, son özgürlük günüm, ne kadar özgür, ne kadar özgürsek, yedi eylül sabahında. (Birkiye, 2010, s.9)

Romandaki yazara bir çağrı kâğıdı gelir. Devlet dairesinden çıkan bu kâğıt romandaki yazarı kuşkulandırır. Yazar, hakkında herhangi bir suçlama olduğunu düşünür. Bunu üzerine dışarıdaki son günleri olduğu hissine kapılır. Özgürlüğünün son saatlerindedir. Ortamın verdiği zorunluluktan dolayı hiç kimse; görüşlerini,

düşüncelerini, söylemek istediklerini rahatça ifade edemiyor. Özgür ve tarafsız olması gereken bazı meslek grupları ve kişiler de bu baskıdan dolayı çekimser bir hâldedir.

İnsanlar yaşanılanları tarafsız bir şekilde ifade etme cesaretini bulamazlar. Bunun yanında yazar ve öğrencilerinin de romanlar üzerine konuşacakları zaman akşamın belli bir saatinden sonra sorun olur. Geç saatlerde birlikte oturamazlar ve kitap üzerine yaptıkları toplantıları gerçekleştiremezler. Bunun için gündüz vakitlerinde buluşurlar. Dışarı çıktıkları saatlere dikkat ederler. Çünkü belli bir saatten sonra sokağa çıkma yasağı var. Yazar ve öğrenciler yasak başlamadan önce eve gitmelidirler. Darbe dönemlerinin olduğu ifade edilir.

Kendi romanlarımı okuttum; bugüne kadar altı romanım yayınlanmıştı ve her derse bir roman düşünüyordu, küçük bir rastlantı, belki sayıları altı olduğu için, hemen hemen hepsinin hacmi de birbirine yakındı. (Birkiye, 2010, s.16)

Romandaki yazar, kendi basılan kitaplarını anlatır. Yazar, derslerle ilgili yaptığı düzenlemeden söz eder. Basılan kitaplarının sayıları ile ders yaptığı öğrencilerin sayılarının altı olmasını bir tesadüf olarak düşünür. Basıldığı kitaplarının her birini farklı bir öğrenciye verir ve her öğrenci farklı bir kitabı çalışır. Kimse aynı kitabı anlatmak durumunda kalmaz, yazar da farklı bir kitap bulmak zorunda değildir. Bu cümleden de anlaşılabilceği gibi her şeyi gören, düşünen, ifade eder romanın başkahramanı olan yazardır. O kişilerin ve kitaplarının sayılarına kadar bilgi verir. Her şey, onun anlatımıyla aktarılır. Romanın esas anlatıcısıdır.

Dört kadın sayı olarak fazla; hele ikisi birbirinden güzel genç kız. Rekabet olacak aralarında kaçınılmaz ama benim meselem onları sınava iyi hazırlamak. Onun için dengeleri bozmamam, üstelik kendimi de denetlemem gerekir. (Birkiye, 2010, s.24)

Romanın başkahramanı olan yazar gruptakiler hakkında bilgi verir. Gruptaki kız sayısını verdikten sonra onlar hakkında kendine göre bazı yorumlarda bulunur. Ardından kızların kendilerinden çok sorumluluğuna odaklanması gerektiğini kendine hatırlatır. Esas amacı onları bir sınava hazırlamaktır ve bu amacından uzaklaşmaması gerekir. Yazar bunu kendisine hatırlatır. Böylece görevinin ne olduğunu, niçin burada bulunduğunu unutmaz.

Ah, yalnızlığımın, aşk acılarımın sokakları. Yine önce geliyorum. Salondaki masada çarşıdan alınmış tatlı, tuzlu kurabiyeler, çay demleniyormuş, gazoz ve kola da varmış, yalnız yaşıyor ama sanki evde bir kadın varmış gibi bezeli. Örtüler, perdeler, böyle bir duyguyu çağırıştırıyor. (Birkiye, 2010, s.41)

Yazar, sınava hazırlanan grupta yer alan Önder'in Bakırköyü'ndeki evine gelir. Burada geçmişini hatırlar. Gençlik yıllarının burada geçtiğini söyler. Bu sokaklar daha çok aşk acısı çektiği, yalnız hissettiği dar sokaklardır. Bu semtin Türkiye'de hatta dünyada en kalabalık semt olduğunu söyler. Sementin eski görünümünün bu kalabalıklaşma karşısında değiştiğini ifade eder. Yeşil alanların yerini yıllar içinde gereken ihtiyaçtan dolayı beton alır. Her taraf betonlaşmaya açılır.

Roman; romanda yer alan yazarın bakış açısı, hisleri, düşündükleri, gördükleri yoluyla anlatılır. Yazar, özne (ben) anlatıcı konumundadır. Romanın diğer kişilerini de kendisi ifade eder. Onların ruh halleri, davranışları, hayata bakışları yazarın penceresinden dış dünyaya yansıtılır. Yazar romanın anlatma yükünü taşıyan konumundadır. Olayların akışını o sağlar. Her şey birbiriyle alakalı olarak sunan yine romandaki kahraman görevinde yer alan yazardır. Romanın geçtiği mekânlar, eşyalar, insanlar, olaylar, kişiler, günlük yaşam, değişim, dönüşüm özne anlatıcının gördüğü oranda romanda yer alır. Okuyucu de romanda yer alan yazarın aktardığı kadarının bilir.

Romanın başından sonuna kadar geçen olaylar romandaki yazarın ağzından ifade edilir. Yazar başından geçen olayları anlatırken ben anlatıcı konumundadır. Her şey onun ifadesi ile romanda yer bulur. Zaman zaman diyalog tekniğine veya betimleyici unsurlara yer verilse de genel olarak yazarın yaşananları aktardığı görülür. Yaşanılan, hissedilen, değişen her şey onun ağzıyla romandadır.

3.1.2.8. *On Kadın Bir Hayal* Romanında Anlatıcı

On Kadın Bir Hayal romanında “ben” anlatıcı gerçekleşen olayları aktarır. Romanda yaşananlar roman kahramanı olan başkahraman tarafından verilir. Başkahramanın ismi verilmez. Olgun bir yaşta olan başkişinin yaşadığı aşklar üzerinden olaylar gelişir. Bu nedenle gelişen olaylar başkişi etrafında şekillenir. Roman başkişinin yaşadığı aşkları anlattığı için yaşananları okuyucuya aktaran temelde başkişidir. Her şey onunla ilgilidir. O, olayları yorumlar ve ifade eder. Onun olaylara yaklaşımı üzerinden olayların seyri görülebilir. Bu nedenle başkahraman, yaşadıkları karşısında düşüncelerini açığa vurur. Söylemek istediklerini açıkça belirtir. İnsanlara, eşyalara, olaylara, mekânlara, zamana bakış; her zaman onun anlattığı biçimde yansır.

Deniz kokusu salonuma dolarken yalnızca bekledim, kimseyi aramadım, giderek belleğim de boşladı, unutuyorum insanları olayları, bazı sözcükleri adları, anılar gizlendi, çoğu yitip gitti, zihnim beklemekle doluydu ama gelmedin, neden... sisli bir günde pencereyi açıyorum, böylesi hiç görülmemiş hiç duyulmamış, önce sis düdüklü, sonra

sonsuz kayıp bir ülke, martılar da kargalar da yok ortalıkta, sis kentin üstünde, Boğaz'ın üstünde, İstanbul'un üstünde, güneşe kalın bir perde, pencereyi açıyorum, yeryüzünü ele geçirmiş sis.. (Birkiye, 2015, s.9)

Romanın başkahramanı, kendi çevresine göre olanları aktarır. Ben anlatıcı ağzıyla olaylar karşısında hissedilenleri ifade eder. Yaşanılan olaylar karşısında duyduğu endişeyi ve duygularını anlatır. Başkahraman, anlattıklarıyla olayların ilerlemesine yön verir. Olaylar onun söyledikleri ile gelişir, devam eder. Çoğunlukla o, yaşananlar karşısında hissettikleri ile olayların etkisini anlatır.

Aklımdan çıkmıyordu. Eve yalnız dönüyorsam onu düşünüyordum, ön sıralarda otururdu, dersten kopmuş gözlerim ensesinde, hayallere dalıyordum, gece yattığımda uyku öncesi hayallerimde hep o vardı. (Birkiye, 2015, s.13)

Başkahraman, geçmişinde yaşadıklarını hatırlar. Geçmişe gider. o zaman yaşadıklarını ve hissettiklerini anımsar. Her zaman bir tek kişiyi hatırladığını ve ömrünün bütün zamanında o kişinin varlığının söz konusu olduğunu söyler.

Nasıl geçmişti o süre, okul bitene kadar kederli sıkıntılı günler. Neyse ki okul bitimi uzak değildi, bahar sevinç açtırır ama bize açtırdığı kederdi, acıydı, tazecik bedenlerimizin haşin örseleniydi, sırça hayallerim paramparça olmuştu. Artık hoca ders anlatırken ensesine baksam, toplanmış saçlarına, şeytan tüyelerine, şirin buklelerine, ne çıkar! (Birkiye, 2015, s.19)

Başkahraman, geçmiş olaylara gider. O günlerin hazin, sıkıntı ve keder dolu olduğunu düşünür. Okulun bitmesine çok kalmaması kendisini sevindirir. Aslında başkahramanda, sevinçten çok yaşanılan olumsuzluklardan uzaklaşmak söz konusudur. Başkahraman, çok sevdiği ama aynı zamanda uzak durduğu kişileri görmek zorunda kalmayacak. Onlardan tamamen uzaklaşmış olacak. Başkahramanın yaşadıkları, kendisine üzüntü verir.

2.3.1.2.9. Sevgi Soysal ile Son Röportaj Romanında Anlatıcı

Sevgi Soysal ile Son Röportaj romanında “ben” anlatıcı tarafından ifade edilmek istenenler aktarılır. Romanın kahramanı olan genç, olanları kendisi üzerinden ifade eder. Yaşananların kendisinde uyandırdığı izlenimleri belirtir. Kahraman, gençlik yıllarında yaşadığı olayları ve anları hatırlayarak onları okuyucuya “ben” anlatım yoluyla sunar.

Ağladım. Gerçekten ağladım, haberi duyunca gözyaşlarımı tutamadım, bu acı haberi bekliyorum muydum, gençliğimden miydi, ona olan hayranlığımdan mıydı gözyaşlarım, kuşkusuz her ikisi de, ağladım. İnsan hep umut besliyor içinde. Sanki çok yakınımdı;

değil miydi? Yalnız bir kez görmüştüm, bir saat kadar olmalı. Bir kez de telefon. Sesi yorgun ama kucaklayıcı, sevecendi. (Birkiye, 2020, s.7)

Genç kahraman, Sevgi Soysal’a karşı olan düşüncelerini söyler. Onunla yaptığı kısa görüşmenin kendisinde bıraktığı izleri ifade eder. Sevgi Soysal’ın yaşadığı sıkıntılar üzerine derin bir hüznü duyar. Onun yaşadıklarını anlamak istemez. Sevgi Soysal’ın yaşadığı problemler ona göre olmayacak bir şeydir. Sevgi Soysal ile aralarında kısa bir görüşme geçmiş olsa da ona karşı derin bir bağlılık hisseder. Sevgi Soysal’ın böyle bir durumda olmasına içten içe kederlenir. Kendisinin kurmuş olduğu bağlılık duygusu onu üzer. Yaşanan bu olayları aktaran genç kahramandır. Ben anlatıcı konumunda olanların kendisinde uyandırdıklarını belirtir.

Derginin kapanmasından sonra ilk kez bir çevirim yayımlanacaktı. Sanırım Mehmet Ağbi önermişti, böyle şeylerden hiç söz etmezdi zaten; belki de önceki çevirilerimi görmüşlerdi, gerçi bir yıl önceydi. Mansfield’in iki kısa hikâyesini çevirmiştım, tabii Mehmet Ağbi’nin önerisiyle. Onun eli epeyce değmişti, ilkinde ne hatalar bulmuş, kibarca gösterip düzeltmişti. Yüzüm kıpkırmızı. (Birkiye, 2020, s.9)

Ben anlatıcı yoluyla kahraman, yaşadığı durumları okuyucuya iletir. Her zaman düzenli olarak gittiği derginin kapanmasının ardından bir çeviri yazısı yayımlanır ve bu durum hakkında çeşitli fikirler yürütür. Yazmaya, edebiyat ve sanatla uğraşmaya başladığı ilk dönemlerde desteğini aldığı kişilerin onun üzerinde bıraktığı etkiyi düşünür. Geçmişine giderek o an yaptıklarını hatırlar.

Alt katta dolaştıkça dolaştım, birkaç kez bahçeye çıktım, kış yaklaşıyordu, hava nemliydi, yağmur atıştırdıyordu, bahçede yürüdüm, soğuk havayı duyumsuyor ama üşümüyordum, içeri girmek istemiyordum, biraz önce istekle yaptığım çeviriye dokunmak istemiyordum, bir gün önceki coşkum birden kesilivermişti, sanki bilincimi yitirmiş, birinden, uzak bir yerden komut almışçasına odama gittim; yağmur damlaları gözyaşlarıma karışmıştı. Ağlamıştım. (Birkiye, 2020, s.12)

Anlatıcı konumunda olan kahraman, başından geçen olayları aktarır. Kendisinde yaşanan duygu durumu değişikliğinin nedenini bilemez. Bir gün öncesinde o kadar neşeli bir halde iken şimdi kendisini kötü hisseder. Bu durumu, bilincini yitirmiş biri gibi hissettiğini söyleyerek açıklar. Kendisinin başından geçenleri o aktarır.

Aslında epeyce de konuşmuştuk doğrusu, ne yapacaktı, beni bütün gün evde ağrılayacak, yatıya davet edecek hali yoktu ya. Her ne kadar çevremde, büyüklerimce yaşıma göre olgun, makul olarak tanımlansam da insan, özellikle de gençken duygularını kolay kolay denetleyemiyor, belki de güzel olan bu, denetlememek! Olduğun gibi olmak, galiba asıl

önemlisi, daha sonra bu denetlemeyi öğrenebiliyorsunuz, o zamanlar pek ayırt edemiyorsunuz, bilmem bu da iyi bir şey mi? (Birkiye, 2020, s.67)

Kahraman, röportaj için Sevgi Soysal'ın evine gider. Sevgi Soysal ile görüşür. Kahraman, Sevgi Soysal'a çeşitli sorular yöneltir ve yazar bunları yanıtlar. Uzunca bir süre konuşurlar. Bunun yanında kahraman, kendisi hakkında fikir belirtir ve ne kadar olgun sayılsam da gençlik duygularını kontrol etmenin zor olduğunu belirtir.

2.3.1.3. Bakış açısı

2.3.1.3.1. *Son Yemek* Romanında Bakış Açısı

Her romanda bir anlatıcı ve bakış açıcı vardır. Bakış açısı bir romanın kimin gözünden nasıl ve ne şekilde anlatılacağını belirler. Yazar, kurguladığı metni birilerinin bakış açısına göre düzenler. Metni ne şekilde sunacağını vermek istediği bakış açısına göre şekillendirir. Verilecek metne uygun bir bakış açısı olmalıdır. Bakış açısı da metne uygun verilmelidir. Yazar anlatacaklarını belirledikten sonra nasıl aktaracağı da önemli bir konudur.

Bütün anlatıcılar için değişmez olan ise beraberlerinde bakış açılarını taşımalarıdır. Kurgusal bir metinde olayların okuyucuya kimin gözünden, kimin ağzından ulaştığı sorusu bakış açısı kavramını doğurur. Nitekim başta roman ve hikâye olmak üzere bütün anlatmaya dayalı metinlerde anlatılacak bir olay, onu aktaran bir anlatıcı ve bakış açısı vardır (Demiryürek, 2013, s.120)

Meral Demiryürek yaptığı çalışmada romanda veya hikâyede bir anlatıcının yer aldığını belirttikten sonra bu anlatıcı ile birlikte bir bakış açısının da olduğunu söyler. Olayların kimin perspektifinden aktarılacağı bakış açısının varlığını ortaya koyar.

Son Yemek romanında yazar, çoğul bakış açısına yer verir. Bunun yanında romanda genel olarak tanrısal bakış açısı görülür. Her şeyi bilen ve aktaran, bir bakış açısı romanın anlatımında yer alır. Her ayrıntıya hâkim olan bir bakış açısıyla romanda geçen olayların anlatımı sağlanır.

Çay demledi. Çalışmak için masasının başına geçti. Birkaç yıldır bir türlü bitiremediği, her seferinde bir süre yazıp, sonra beğenmediği ve yırtıp attığı ya da değiştire değiştire içinden çıkılmaz bir hale getirdiği romanını yazmaya koyuldu. Son yıllardaki toplumsal olayların gerçek bir aynası, büyük bir başyapıt olacaktı romanı. Biraz önce gördüğü kâbus romanının başlangıcı için uygundu. (Birkiye, 1992, s.10)

Romanda geçen yazarın yazma konusunda çektiği güçlükler tanrısal bakış açısıyla verilir. Yazarın yaptıkları, düşündükleri, planladıkları her şeyi bilen bir bakış

açısıyla aktarılır. Yazarın, roman yazarken ne kadar emek verip uğraştığı gösterilir. Roman yazmanın yazar için zorluklarından söz edilir. Yazar, düzenli bir şekilde roman yazmaya hazırlanır ama işin sonunda roman yazmayı yine yarım bırakır. Yazdıklarını beğenmez, onları yeniden gözden geçirir, kararsızlık yaşar ve yazma işini askıya alır. Düşündüklerini, tasarladıklarını kâğıda geçirmede zorluk yaşar. Yazdığı her şey onu sıkıntılı bir hâle düşürür. Tanrısal bakış açısı ile yazarın yaşadığı, hissettiği her şey ifade edilir.

Selma ile buluşmaya giderken, uzun zamandan beri ilk defa bir kitabı soluksuz okuyup bitirdiğinden sevinç içindeydi. Darbeden beri seyrek yaşadığı bir sevinçti bu. Şarabını yeni yudumlamıştı, Selma ne anlatacağını sorduğunda, hazırlıksız yakalanmış, sabah da telefonda durduk yerde, hiçbir şey düşünmeden ‘anlatırım’ demişti. Gün boyunca kitap okuduğundan bunu unutmuştu. Bir süre, sanki anlatamıyormuş gibi susup, biraz ıhlayıp durdu. Aslında bu onun için zaman kazanmaktan başka bir şey değildi. (Birkiye, 1992, s.21)

Yazarın içinde bulunduğu sevinçli hallerin esas sebebini tanrısal bakış açısı ile anlatıcı aktarır. Zaman içerisinde yaşanan durumların yazar üzerindeki etkisini anlatır. Yazarın yaptığı eylemlerin arkasındaki sebepler de tanrısal bakış açısıyla okuyucuya verilir. Yazarın yaptığı her şeyin nedeni bilinmektedir ve bu nedenler her şeyi bilen anlatıcının bakış açısı ile romanda yer alır.

Ama mektuplar geldikçe yazmak istediklerinin aslında mektupların içindekiler olduğu daha net ortaya çıkmıştı. En güvendiği eleştirmeni ve okuru olarak Selma ile uzun tartışmalardan sonra, yıllardır yazmak istediği romanın teması ve konusu ile gelen mektuplarda anlatılan olayları birleştirecekti. Bu müthiş bir karardı, ‘evet, şimdi büyük bir roman yazabilirim’ diyerek kendi kendini farkında olmadan motive ediyordu. (Birkiye, 1992, s.47)

Yazarın roman yazma konusunda çektiği sıkıntıların yanında gelen mektupları okuduğunda aynı konuları ele almak istediği her şeyi sezen ve bilen hâkim bir bakış açısı ile anlatılır. Yazarın anlatmak istedikleri ve mektuplar birbiri ile paralellik gösterir.

Tanrısal bakış açısının yanında tekil (kahraman) bakış açısı da romanda yer alır. Romanın gerekli kısımlarında kahraman bakış açısıyla olaylar aktarılır. Olayların akışı kahraman bakış açısı ile sağlanır.

Küçük hücrede, üç kişiydik. Bir metre genişliğinde, iki metre uzunluğunda. Karanlığın içerisinde kapana sıkışmış fare gibiydik. Güçlkle nefes alıp verebiliyorduk. En kötüsü eşimin birkaç hücre ileride, benzer koşullarda olmasıydı. (Birkiye, 1992, s.59)

Yazarın eşiyle birlikte sıkıyönetim döneminde, yanlışlıkla yaşadıkları bir olay sonucunda tutuklu kalmaları anlatılır. Yazar, tutuklu kaldıkları yer hakkında ayrıntılı bilgi verir. Yazar, başından geçen olayları anlatır. Hissettiklerini, düşündüklerini kendi söylemiyle aktarır. Yazar, eşinin de kendisiyle aynı durumu yaşamasından dolayı üzüntü duyar.

Dünyanın en güzel şeyi, serbest kaldığım o geceki yatağımdı. İnanılmaz bir rahatlık içinde uykuya daldığımı çok iyi hatırlıyorum. (Birkiye, 1992, s.60)

Yazar ve eşi, tutuklu kaldıkları günlerden sonra yazarın ailesinin yardımıyla serbest kalırlar. Yazar, bu olaydan sonra dünyada en güzel şey olarak kendi yatağını tarif eder. Hayatında önemli gördüğü bir şeyin değerini kaybettiğinde anlar. Yazarın başından geçen olaylar kendi bakış açısıyla verilir.

Mesleğimle ilgili bir burs almak üzereyim. Yakında belli olacak. Alırsam İngiltere'ye gideceğim. Sana birkaç ay önce böyle bir girişimde bulunacağımdan söz etmişim. Herhalde hatırlıyorsun. (Birkiye, 1992, s.78)

Selma'nın kariyeriyle ilgili bilgiler, kendisinden öğrenilir. Selma, Yazar'a bu konuyla ilgili daha önce konuştuklarını hatırlatır. Selma'nın kendi işi ve eğitimi hakkında verdikleri bilgiler tekil bakış açısıyla ifade edilir. Selma'nın konuşmalarına olduğu gibi yer verilir. Kendisi hakkında tüm bilgiler ondan doğrudan öğrenilir. Selma, yaşadıklarını ve yazarla aralarında geçen konuşmayı olduğu gibi hatırlatır. Olayların değişiklik göstermesinin bu durumu değiştirmesini istemez. Yazarın verdiği sözde durmasını belirtir. Aralarında geçen bir konuşmaya istinaden Selma yaşananların kabul edilmesini bekler.

Okuldaki yaşamı benimsemiş, çoğunun yaptığı gibi derslere çok az girmeye başlamışım. Okulun merdivenlerinde, çay ocağında, bazen bahçesinde bekleyerek geçiriyorduk günlerimizi. (Birkiye, 1992, s.42)

Yazar'a gönderilen mektuplar da tekil bakış açısıyla yazılır. Mektuplarda geçen konular, bireyin başından geçen olaylar onun bakış açısıyla yansıtır. Mektupları gönderen kişinin geçmiş yıllarda yaptıkları doğrudan verilir. Mektupları yazan kişinin bakış açısıyla yaşananlar anlatılır.

2.3.1.3.2. *Soldan Sağa* Romanında Bakış Açısı

Soldan Sağa romanında geçen olaylar tanrısal bakış açısı ile yansıtılır. Eski fabrika müdürünün yaşadıkları, yeni fabrika müdürünün yaşadıkları, fabrika yönetimindeki kişilerin düşündükleri tanrısal bakış açısı ile anlatılır.

Fabrika etrafında gelişen olaylar, roman kahramanlarına yansıyan yönleri ile verilir. Yaşananlar karşısında hissedilenler, herkesin hissettiği farklılık, her şeyi bilen bir bakış açısı ile okuyucuya aktarılır. Fabrika; yönetim kurulu için farklı bir anlama, eski müdür için farklı bir anlama yeni müdür için de farklı bir anlama sahiptir. Bu durum ilahi bakış açısı ile verilir.

Adam eski bir tanıdığım, adama iş bulduk, pezevenk istifa etti, bizi güç durumda bıraktı. Zaten fabrika güç durumda, işler karışık. Bir de herif başımıza bela olmaz mı! (Birkiye, 1995, s.8)

Fabrikanın yönetim kurulu üyesi emekli bir general, işi bırakan eski fabrika müdüründen için olumsuz bir tutumla söz eder. Olayların aslında niçin böyle olduğunu söylemez. Olayları yalnızca kendisinin gördüğü şekilde açıklar.

İşçiler günlerce fabrikanın kapısının önünde beklediler. Fabrikanın bahçesinde de jandarmalar nöbetteydi. Adam hiçbir şey yapamıyor; çaresizliğinden, duruma seyirci kalışından kendi kendini yiyordu. O hiçbir zaman böyle bir şeyin olmasını istemezdi. Hep işçilerle iyi geçinmişti. Zaten ne kadar görevde kalmıştı ki. (Birkiye, 1995, s.17)

Eski müdür, olanlara ve işçilere üzüntü duyar. Bu olayın çözülme-yişi karşısında sıkıntıya girer. Ona göre işçiler haklıdır. Bu olayın çoktan çözüme kavuşması gerekirdi ama yönetim kurulu bir şey yapmaz. Olayı çözmek için herhangi bir adım atmaz. Yönetim kurulu fabrikanın geleceğini ve değerini ön planda tutar. İşçilerin içinde bulundukları durumu düşünmezler. İşçiler onların gözünde gerekli zamanlarda çalışan, herhangi bir hakları olmayan sıradan insanlardır. İşçilerin ne yaşadıkları, nasıl geçinecekleri onları ilgilendirmez.

Neyse hiç olmazsa yatabilecekti. Trenin gürültüsünden uyuyamazdı. Zaten heyecandan da uyumayacağı belliydi. “Hemen gel” denilince, ertesi günü bile bekleyememişti. Fırsatları değerlendirme üzerine yıllarca okumuştı. Karşısına çıkan fırsatı hemen, anında değerlendirmeliydi. (Birkiye, 1995, s.7)

Genç yönetici adayı, önüne çıkan fırsatı değerlendirmek için yola çıkar. Ne yapıp edip bu işi alması gerekir. Bu iş onun için iyi bir başlangıç olabilir. Karşısına çıkan bu denli önemli bir fırsatı geri çevirmek akıllıca bir davranış olmaz. İyi ve başarılı olmak için ani fırsatlar değerlendirilmelidir. Fırsatlar, zamanında kullanılmalıdır. Fırsatlar üzerine yıllarca çalışan ve bunları avantaja çevirmekten söz eden genç yönetici adayı karşısındaki bu fırsatı da doğal olarak değerlendirir. Genç yönetici adayının fırsatlar hakkındaki görüşleri tanrısal bakış

açısıyla anlatılır. Roman kahramanının duygu ve düşünce dünyası her şeyi bilen bir bakış açısıyla ifade edilir.

Otuz yaşındaki bu genç yönetici adayı, Ankara'dan İstanbul'a bir fabrikanın başına geçmek için çağrılıyordu. O da gidiyordu. Koskocaman bir fabrikanın başına geçecekti. Genel müdür sıfatıyla gidiyordu. Onu çağıran, bir aile dostuydu. Evlerine çok sık gelen, üniformalı resimlerini gördüğü ama kendisini hiç üniformalı görmediği, birkaç yıl önce televizyonda bir-iki kez gördüğü amcaydı bu. (Birkiye, 1995, s.8)

Yeni müdür, bu işe başlamak için oldukça heveslidir. Çok iyi şartlarda çalışacak ve çok genç yaşta böyle bir fırsatı yakalamıştır. Kendisi bu işi başarmak için her şeyi yapacak. Fabrika yönetimi görevi, yeni müdür için güzel bir başlangıcın kapısı olarak görülür. Olaylara farklı bakış açıları ile yaklaşılır. Herkes olayları kendi penceresinden değerlendirir. Herkes kendi çıkarına denk düşecek bir şekilde olanları ifade eder. Yönetim, müdür, yeni gelenler, istifa edenler, işçiler... Hepsi konunun kendilerine dönük yönlerini ele alır. Bu farklı yaklaşımlar, her şeyi bilen tanrısal bakış açısıyla ortaya konur. Aynı olay için herkes aynı bilgiye sahip değildir. Herkes kendi bilgisinden ve penceresinden olaylara yaklaşır.

2.3.1.3.3. *Bir Aşk Bilmecesini Nasıl Çözebilirsiniz* Romanında Bakış Açısı

Bakış açısı olaya dayalı metinlerde önemli bir yere sahiptir. Olay, zaman, mekân, kişiler bakış açısı ile birlikte verilir. Romanda temel alınan bakış açısına göre romanın olay örgüsü devam eder. Olay örgüsü bakış açısından bağımsız olarak romanda yer almaz. Romanda yer alan her detay bakış açısında göre şekil alır. Verilmek istenenler bakış açısına uygun olarak verilir. Bakış açısı romanın anlatımını etkileyen temel bir unsurdur. Romanda kullanılan bakış açısına göre nesneler ve varlıklar görünüm kazanır.

Anlatma esasına bağlı edebi eserlerde mühim bir yeri olan ve diğer unsurları çevresinde toplayan vaka zincirinin şekli, başlangıç ve bitiş noktası, büyük ölçüde bakış açısına bağlıdır. Eserde şahısların teşekkülü ve tanıtılması, mekânın tasviri gibi konularda da üzerinde durulacak unsurlardan biri bakış açısidir. (Aktaş, 2003, s.78)

Şerif Aktaş da *Roman Sanatı* isimli eserinde bakış açısının edebi eserlerde önemini vurgular. Romanın başlangıcından bitimine kadar her unsur bakış açısına göre şekil alır. İfade edilen her şey bakış açısına göre romanda yer alır. Bir nesneye olan bakış onu değerlendirmede dikkate alınır.

Bir Aşk Bilmecesini Nasıl Çözebilirsiniz romanında tanrısal bakış açısı vardır. Her şeyi bilen ve aktaran bakış açısı romanda temel alınır. Romandaki olaylar tanrısal

bakış açısı perspektifiyle ortaya konulur. Bu bakış açısı, romanda gerçekleşen olayların tamamını bilir ve olayların her noktasını bilen bir tutuma sahiptir. Yaşanmış, yaşanan ve yaşanacakları bilen bir bakış açısı olan tanrısal bakış açısı ile romandaki olaylar gelişir.

İlişkiler, birliktelikler, aşklar, başkalarının da duygularıyla vardırırlar; karşılıklı duygularla vardır. Ne zaman bulacaktı, bu karşılıklı duyguyu? O, kendisine âşık olan genç kadından, kendisi ona âşık olmadığı için nasıl da kaçmıştı. Tek sözcikle kaçmıştı! Kaçınca o güzelim arkadaşlıkları, dostlukları yok olup gitmişti. (Birkiye, 1999, s.115)

Romanda tanrısal bakış açısı ile kişiler arasındaki olaylar anlaşılır, yorumlanır ve yansıtılır. Olaylar, kahramanın kendisine dönük bir bakışla ifade edilir. Aşkın kahramandaki karşılığı tanrısal bakış açısı ile anlatılır. Kahramanın aşka dair düşünceleri ifade edilir. Kahramanın aşka yaklaşımı tanrısal bakış açısıyla aktarılır. Kahramanların ne hissettiği olduğu gibi verilmez. Kahramanların hissettikleri onlara ait sözcüklerle anlatılmaz. Kahramanların içinde bulunduğu durum tanrısal bakış açısı ile başkası tarafından belirtilir. Yaşananlar olduğu gibi yansıtılmaz. Anlatıcının olaylara karşı düşünceleri, bakışı verilir.

Eve geldiğinde, kendini düşün altına attı. Saatlerce düşün altında kaldı; bedeni temizlenirken, bir bakıma, beynini kemiren düşüncelerinden de arınıyordu. Müge'yi kafasının içinden atabileceğini mi düşünmüştü; yoksa her zamanki sıkıntılı dönemlerinde ya da anlarında olduğu gibi o andan kurtulmak için düşün altına girmişti... (Birkiye, 1999, s.117)

Yazar, şair arkadaşının yaşadıklarını hatırlar. Yazar, arkadaşının yaşadıklarının etkisinden çıkamaz. Şair de aşkın kendisi üzerindeki etkisini atamaz. Şair, alacağı bir duşla fikirlerinden kurtulmayı düşünür. Duşla birlikte aklında yer alana bunaltıcı fikirlerden bir anlık olsa da uzaklaşır. Şairin yaşadıkları yazarın bakış açısıyla ifade edilir. Yazar, arkadaşının yaşadıklarına farklı bir bakış açısı ile açıklık getirir.

Doğrusunu söylemek gerekirse Kemal'in bile kalbi birazcık olsun sıkışmıştı. Yazar öyküyü sanki kendi başından geçmişçesine ve öylesine duyarak anlattı ki; bir an sessizlik oldu. Susuyorlardı. Kemal bile. Birsen bile. Erdal'ın gözleri yaşardı. Birsen onun elini artık, hepsinin ortasında tutuyordu. (Birkiye, 1999, s.131)

Yazar'ın, şair arkadaşı hakkında bir şeyler anlatır. Yazarın anlattıkları herkes tarafından yanlış anlaşılır. Yazar, arkadaşının yaşadıklarını anlatırken herkes olayları yaşayan kişi olarak yazarı düşünür. Yazar arkadaşının başından geçenleri anlatırken olay onun hikâyesi gibi algılanır. Yazar arkadaşının başından geçenleri o kadar etkili

anlatmıştır ki herkes hikâyenin asıl kahramanı olarak yazarı görür. Yazarın anlattıkları başka biri tarafından aktarılır. Olaylar, tanrısal bakış açısıyla verilir. Herkesin zihninde uyanan fikirler, hâkim bakış açısıyla ortaya konulur. Yazarın arkadaşları ile bulunduğu ortam, yazarın arkadaşlarının hissettikleri, anlatılanlarla birlikte ortamın kazandığı hava tanrısal bakış açısı ile anlatılır. Anlatıcı, her şeyi bilen bir bakış açısında sahiptir.

Senin arkadaşın bir ruh hastası sevgili kayınbiraderim! Hâlâ dışarıda mı, yoksa yakalayıp hastaneye kapattılar mı? Bence ortada öyle başıboş dolaşması tehlikeli. Sen ne dersin Gülcüğüm? (Birkiye, 1999, s.132)

Selma'nın kardeşi Kemal, Yazar'ın anlattığı olay karşısında şaşkınlığını belirtir. Kemal, Yazar'ın arkadaşını deli olarak görür. Onun insanlar arasında dolaşmasının tehlike oluşturduğunu söyler. Kemal, kendi görüşleri etrafında Yazar'ın arkadaşı hakkında düşündüklerini paylaşır.

Tatsızlıklar, tartışmalar, kavgalar giderek yoğunlaşmıştı. Sevgi geçici bir süre ayrı yaşamaları gerektiğini söylediğinde Nuri'nin yelkenleri de inmişti. Ayrı yaşamaya başlamamışlardı ama, her an böyle bir şey olabilirdi. Nuri, Sevgi'nin kendisini gerçekten bırakacağını anlayınca, tavrında yüz seksen derecelik bir dönüş olmuştu. Denilebilir ki, aklı başına gelmiş, kıskançlıklarının, anlamsız ve öznesiz rekabetinin farkına varmıştı. Sevgi'yi yitirebileceğini kavrayacak kadar zekiydi. Belki pişman olmuştu. Karısını seviyordu. Zaten tüm yaptıkları sevgisindendi. Selma'ya göre ise, tipik erkek mülkiyetçiliğindendi. Sahip olacaktı. Sonuna kadar, sanki kadınların özel yaşamları olamazmış gibi. (Birkiye, 1999, s.33)

Sevgi ve Nuri'nin ilişkisinde yolunda gitmeyen durumlar vardır. Tartışmaların ve problemlerin sonu gelmemektedir. Sürekli bir huzursuzluk içerisindeyler. Sonunda Sevgi bir süre ayrı yaşamalarının daha iyi olacağını düşünür. Nuri ise bu durumu istemez ve Sevgi'ye karşı daha anlayışlı davranır. Romanın bu kısmında üç ayrı bakış açısı vardır. Nuri'nin olaya bakışı, Sevgi'nin olaya bakışı ve Selma'nın olaya bakışı farklıdır. Kahramanların olaya yaklaşımları her şeyi bilen tanrısal bakış açısı ile verilir. Tanrısal bakış açısının yanında her kahraman kendine yansıyan yönü ile olayları belirtir. Romanda çoklu bakış açısı yer alır. Zaman zaman kahramanların bakış açılarına yer verilirken onların dedikleri hakkında her şeyi bilen hâkim bakış açısı da kullanılır.

2.3.1.3.4. *Bir Yıldız Kaydı* Romanında Bakış Açısı

Bir Yıldız Kaydı romanında hikâyeler yer alır. Bu hikâyelerde geçen olaylar tanrısal bakış açısı ile verilir. Hikâyede geçen kişilerin yaşadıkları, hissettikleri, düşündükleri, ruh durumları hakkında her şey bilinir. Her şeyin duyulabilmesi ve

bilinebilmesi tanrısal bakış açısı ile mümkündür. Kahramanların yaşadıkları ve düşündükleri tanrısal bakış açısı ile aktarılır.

Tanrısal bakış açısına sahip anlatıcının sınırsız gücüne karşılık daha kısıtlı imkânlarla sahip olan gözlemci bakış açısı ise, bütün benliği ile kurmaca yapının içinde yer alır. (Elgeren, 2021, s.252)

Elgeren, bakış açısı üzerine yaptığı bir yaptığı çalışmada tanrısal bakış açısının olumlu yönlerine değinir. Tanrısal bakış açısının roman yazarına kolaylık sağladığını ifade eder. Yazar, tanrısal bakış açısı ile istediği genişlikte ve derinlikte roman yazabilir. Anlatmak istediği hikâye için tanrısal bakış açısı esneklik sağlar. Tanrısal bakış açısı diğer bakış açılarına göre daha geniş bir anlatım olanağına sahiptir. Bu nedenle birçok hikâyenin anlatımında tanrısal bakış açısı tercih edilir.

Paranın egemen olduğu, paranın her şey olduğu bir yaşantı. Paranın kirlettiği bir dünya. Belki bu yüzden kimliksizleşiyor insanlar! Ben istemedim böyle olsun diye. Ne kadar da iğrenç ve sıkıcı. Daha zamanım var. Peki telaşım niye? Niye bu kadar hızlı yürüyorum, hem yüzleri kaçıyorum. Öykülerini kuramıyorum. Ağırbaşlı adımlarım, artık yaşım da geldi; kalbimi sakınmalıyım, fazla yormamalıyım. Öyle diyordu geçenlerde biri, kalp krizi atlatan biri. Ağır ağır yürümeliymişim. (Birkiye, 2002, s.17)

Romanın erkek başkahramanı, etrafında yaşanan olayları yorumlar. Romandaki olaylar onun bakış açısı ile aktarılır. Başkahraman yaşamda ve dünyada ön plana çıkan unsurların ne olduğu hakkında düşünür. Değer verilen unsurların neden bunlar olduğunu kendine göre sorgular. Her şeyin paradan kaynaklı bir bozulma yaşadığını belirtir. Bu unsurdan kaynaklı olarak her şeyin bozulduğunu vurgular. Başkahraman kendi iç dünyasında, yaşanan olumsuzlukların nedenini ortaya koyar. Para, dünyanın egemen gücü ve herkesi ardında sürükleyen esas unsur olarak görülür. Başkahraman, paranın etrafında dönen bu dünya hayatını küçümser.

Hayır, hayır bunca yıldan sonra, bunca deneyden sonra yanılmış olamam. Bir kadının bakışının ne anlama geldiğini bilecek kadar acı çektim. Bazen anlarsınız hiçbir şansınızın olmadığını, ama öyle bir durumda da tam tersine daha çok üstüne gidersiniz, daha çok etkisi altına girersiniz, siz tutkudan kavrulurken, o sizinle oynar sigarasının dumanını üflerken. Dünkü bakış çok açıktı, ama bu kız dünkü kız mı? O galiba, o olmalı... (Birkiye, 2002, s.24)

Başkahraman, daha önce karşılaştığı kadını tekrar görür. Aynı kişi olup olmadığı hakkında kararsızlık yaşar. Sonrasında kadının daha önce gördüğü kişi olduğunu anlar. Başkahraman karşıdaki kişinin bakışlarının, anlatmak istediklerinin ne demek olduğunu

anlar. Sezgisel olarak karşıdakinin duygularını anlayabildiğini ifade eder. Bakışların ardındaki manayı çözebildiğini düşünür ve başkahraman kadına yönelik düşüncelerini aktarır.

Birinci ya da ikinci gerçek, onun demesine göre gerçeğim pek ilgilendirmiyor, beni. Alıştım mı, ne! İşkence bitti mi? Ödülümü alacak mıyım? Bundan sonrası yok galiba. Bitirdim dercesine bakıyor. Bunları nereden bildiğinin üzerine mi gitmeliyim yoksa onu bildiği için kutlayıp başka bir konuya mı sıçramalıyım? Her iki durumda da şansım ne acaba? Tüm kadınsılığı bedeninin üzerinde taşıyor; cazibesi, her bir kıvrımında ortaya çıkıyor; kösnül, inadına kösnül bir bedene dönüşüyor... (Birkiye, 2002, s.156)

Başkahraman, karşılaştığı kadından çeşitli hikâyeler dinler. Bu hikâyeleri aktaran kişi kadındır. Kadın hikâyelerde yaşanılanlara hâkimdir. Olaylar kadının bakış açısından verilir. Kahraman bakış açısı ile kadın hikâyelerdeki olayları aktarır. Kadın olayları anlatırken başkahraman onun etkileyiciliği karşısında ne yapacağını bilmez. Başkahraman bir yandan kadının söyledikleriyle meşgulken öte yandan onun görünümüyle ilgilenir. Kahramanların hissettikleri, düşündükleri, olaylara yaklaşımları, ruh halleri, yaşananlara hakimiyeti onların bakış açısıyla aktarılır.

2.3.1.3.5. *Aşk İntiharın Peşinde Bakış Açısı*

Romanın kurgusunda bakış açısı önemli bir yere sahiptir. Modern dönemle birlikte bu durumun daha çok ön plana çıktığı görülür. Atasoy, romanda yer alan bakış açısı üzerine yaptığı bir çalışmada bakış açısının roman için önemli bir unsur olduğunu vurgular. Bakış açısı romanın nasıl ve ne şekilde sunulacağına dair önemli bir özellik taşır.

18. yüzyılda modern romanın doğuşu ile birlikte romanın kurgusunun bir parçası olarak öne çıkarken karakterler, mekân ve zaman bu bakış açısı etrafında şekillenir. (Atasoy, 2020, s.104.)

Aşk İntiharın Peşinde romanında tekil bakış açısı vardır. Romanda ben anlatıcı bulunmaktadır. Olaylar kahramanların bakış açısıyla aktarılır. Romanda anlatılanlar çoğunlukla kahraman olan Suat'ın bakış açısıyla verilir. Romanda geçenler onun perspektifinden okuyucuya sunulur.

Fuad'ın karakteri, kişiliği, üniversite yıllarında yaptıkları hakkında bilgi veren kişi Suat'tır. Suat, Fuad hakkındaki gerçekleri herkesten daha çok bilir. Onunla ilgili her şeyi Suat söyler. Okuyucu Fuat'ı kendi yaptıklarının yanında Suat'ın bakış açısıyla görür ve bilir. Suat, onun hakkında söyledikleri ile Fuad'ı tanıtır. Bu nedenle romanda

kahraman bakış açısı vardır. Suat, yaşadığı aşk acısını unutmaz. Fuad'ta dolayı birçok şeyi kaybetmesini anlayamaz. Suat, gittiği yerler hakkında bilgi verir. Çevreyi okuyucuya tanıtan Suat'tır.

Ben anlatıcı konumuyla kahraman; kendi bakış açısıyla kendi iç dünyasını, yaşanan olayları ve gelişmeleri aktarır. Kahraman bakış açısıyla yaşananlar değerlendirilir. Arada diyalog tekniğiyle diğer kahramanların fikirlerine yer verilse de romanda genel olarak tekil bakış açısı görülür. Her konuya hâkim, her şeyi bilen, kahramanlar hakkında ayrıntılara inen genel olarak tekil anlatıcıdır. Suat, romanda geçen mekânları ayrıntılı bir şekilde anlatır. Her şey onun bakış açısıyla ifade bulur.

Kafenin sakinliği ve turuncunun egemen olduğu ışığının yarattığı atmosferi, ikimizin de suskunluğu, ister istemez beni bu düşünceye, aslında aramızın nedeni olan bu düşünceye sabitliyordu. (Birkiye, 2004, s.81)

Yaşananlar hakkında Suat bilgi verir. Olaylar onun gözlemleriyle ve yaşadıklarıyla canlanır. Suat, geçmişte yaşananlar hakkında da bilgi sahibidir. Suat, içinde bulunduğu ortamı tanıtır, diğer kahramanların hissettiklerini o söyler. Neden burada olduklarını, ne düşündüklerini, niçin böyle düşündüklerini o bilir. Kahraman bakış açısıyla olayların kendine dönük hâllerini anlatır.

Saat biri geçiyordu. Yedi şubat olmuştu. Bazı kaynaklara göre Beşir Fuad şubatın yedisinde saat birde intihar etmişti. Kahve ve konyağı yudumlarken, iki kadın arasında kalan Beşir Fuad'ın intiharını kendine örnek alabilecek Fuat için kaygılanıyordum. Üstelik intiharın yüz on beşinci yılıydı. Sayıların bu kadar üst üste çakıştığı bir gecede Fuat intihar eder miydi? (Birkiye 2004, s. 81)

Olayların veya durumların yaşandığı zaman, geçmiş zaman hakkında da Suat konuşur. İnsanlar için düşündüklerini yalnızca o ifade eder. Kişiler, eşyalar, mekanlar, zaman, yaşam onun bakış açısıyla yansıtılır. Yaşananlar Suat'ın gördüğü ve bildiği kadarıdır. Suat, her şeyin esas anlatıcı görevindedir. Onun anlattıkları ile olaylar canlılık kazanır ve romanda yer bulur.

2.3.1.3.6. *Gümüşsuyu Papatyalar* Bakış Açısı

Gümüşsuyu Papatyalar romanında kahraman bakış açısı yer alır. Meydana gelen olaylar bazen Atilla'nın perspektifinden bazen de Kemal'in perspektifinden verilir. Atilla ve Selma'nın geçtiği kısımlarda Kemal bir seyirci gibidir. Olaylara müdahale etmez. Bazen de Kemal yaşananları anlatır ve esas olayı aktaran kişi Kemal olur. Atilla ve Selma geri planda kalır. Romanın bazı kısımlarında ise Selma olayları anlatır ve

Kemal ile Atilla olaylara seyirci kalır. Romanın temelinde üç ayrı anlatıcı vardır. Olaylar kahraman bakış açısı ile verilir.

Kıza kısmasın diye, Filiz'in bana metni vermediğini söylemiyorum, bir yandan oyunun sonunu da merak ediyorum, kadın intihar edecek mi, seçmelere gidecek mi, diye, öte yandan nasıl olsa göreceğim; Selma'ya da Atilla'ya da sormak istemiyorum; bu yüzden, benim için beklenmedik olmalı son, gerçi üç aşağı beş yukarı tahmin edebilirim, ama sonunda ne olacağından da söz etmiyor, hepsi ağız birliği etmişçesine ne güzel, ne şiirsel oyun deyip duruyorlar. (Birkiye, 2004, s.134)

Kemal, Selma'nın oyun provalarına gittiğinde bazı olaylara şahit olur. Kemal tiyatro provalarına gittiği bir günde yaşadıklarını anlatır. Burada gerçekleşen her şeyi Kemal aktarır. Kemal, yaşananlar karşısında neler düşündüğünü, hissettiğini söyler. Bir yandan Atilla yaşadıklarını aktarıırken bir yandan Kemal yaşananları aktarır. Atilla olayları aktaran diğer kahramandır. Yaşanılanlar onun bakış açısıyla da verilir.

Yeterince çalışıyoruz, bugünkü bu kadar, hepinizin eline sağlık, hayatım çok iyiydi, ne olur bu tonu kaçırma, birinci bölümü hallettik, gülümsüyor, çapkınca, hallettik mi diyor, çaktırmadan göz kırıyor, ben de ona öpücük gönderiyorum. (Birkiye, 2004, s.59)

Atilla, Selma ve diğerlerinin yaptığı provayı değerlendirir. Provaların gidişatı Atilla'nın bakış açısıyla romanda yer alır. Provalarda gereken başarı yakalanmıştır. Atilla, bu durumdan memnundur. Herkes elinden gelen çabayı ortaya koymuştur. Bugün için yapılması gereken her şey yerine getirilmiştir. Atilla provada herhangi bir olumsuzluk yaşanmamasına sevinir. Grubu tebrik eder, bu şekilde devam etmesini ister. Provadaki performansı Atilla ifade eder, sürekliliğin bu yönde olması gerektiğini söyler.

Provanın çıkıyoruz, herkes evine dağılıyor, yemek yiyelim, diyorum, başımı sallıyor, pek konuşmuyor, bir iki sorumu geçiştiriyor, soğuk, aynı soruları tekrarlıyorum, anladım diyerek öfkeleniyor, buz gibi bir hava esiyor, sinirleniyorum, tamam diyorum, yıllardır tiyatro yapmadığını, son derece gergin olduğunu ama birkaç gündür başka tuhaflığı olduğunu söylüyorum, bunları şimdi konuşmak istemiyorum, yemek yiyelim, diyor, hayır bir şekilde konuşmamız gerek, diyorum, lokantadan içeri giriyoruz. (Birkiye, 2004, s.122)

Atilla'nın bakış açısıyla Selma'daki davranışları ifade edilir. Atilla, prova esnasında Selma'da gördüğü değişikliği anlatır. Atilla problemi çözmek için onunla konuşmayı ister. Selma ve Atilla'nın arasında geçenler Atilla'nın bakış açısına göre aktarılır. Selma'nın tavırlarındaki değişikliği de Atilla kendisine yansıdığı şekliyle anlatır. Atilla, Selma'nın hâline ve davranışlarına bir anlam veremez. Atilla; Selma'nın

düşüncelerini, isteklerini belirtir. Selma'nın içinde bulunduğu buhranı, bunalımı, yaşadıklarını yansıtır.

2.3.1.3.7. *İstanbul'da Aşktan İkmale Kalanlar Bakış Açısı*

Bütün sanat eserlerinde bakış açısı önemlidir. Bakış açısı sanatçının sanatını oluştururken neye dikkat etmesi gerektiğini belirler. Eserini ne şekilde anlatacağına yön verir. Bakış açısı olmadan sanatçı eserini ifade edemez. Sanatçı eserini ifade edeceği şekli belirlemezse nasıl bir yol izleyeceği konusunda kararsızlık yaşar. Bu nedenle sanatçı için bakış açısı önemli bir noktada yer alır. Sanatçı, anlattığı olayı bakış açısı yoluyla şekillendirir.

Herhangi bir sanat eserinde perspektifin çok büyük önemi vardır. perspektif sanat eserinin özünü ve yönünü belirler: Anlatımın değişik düşünce dizilerini sıraya kor; sanatçının önemliyle önemsiz, can alıcı ile geçici öğeler arasında bir seçim yapmasını sağlar (Lukacs, 1975, s.37)

Lukacs da bir sanat eseri için perspektifin önemli bir unsur olduğunu vurgular. Yazarın ifade etmek istediklerini hangi açıdan vereceğini bakış açısı belirler. Bakış açısı olmazsa eserin oluşması da imkânsız hale gelir. Eser herhangi bir yönden ifade edilemez.

İstanbul'da Aşktan İkmale Kalanlar romanında tekil bakış açısına yer verilir. Romandaki her şey, merkezi karakter konumunda bulunan “yazar”ın bakış açısından anlatılır. Nesnelere yaklaşım, onların ifade ettikleri kahraman olan yazarın dedikleri doğrultusundadır.

Genellikle plastik sanatlar alanında kullanılan “perspektif” kavramının, roman sanatındaki karşılığı olarak “bakış açısı” ibaresi kullanılabilir. (Tekin, 2020, s.51)

Olay, çevre ve kişiler kahraman olan “yazar”ın bakış açısına göre anlatılır. Yazar, olayların içinde yer alır. Romanda geçen kişilerle yakınlık içindedir. Kişilerin yaşadıkları, çevrede meydana gelen olaylar yazarın görüşüyle ifade edilir. Yazar, romanda gerçekleşmiş veya gerçekleşecek her şeyi aktarır. Olanları kendi bakış açısına göre yorumlar. Herkes hakkındaki gerçekleri yazar söyler. Yazar, kahramanların problemlerini, kişiliklerini, düşüncelerini bilir. Kahramanların neden böyle davrandıklarını, hangi yaşam koşullarına sahip olduklarını yazar belirtir.

Ne eski bahçeler ne eski güzelim evler, yazlık sinemalar, hele o sahil, hiçbiri yok, yeni olan çirkin, yeninin önüne geçemeyeceğimize göre bari estetik olsalardı. Pekâlâ eskisi gibi kalabilirdi, politika karışmasa, kapitalizmin aptal çıkar çarkı dönmese. (Birkiye, 2010, s.45)

Yazar, Bakırköyü'nün değişimini anlatır. Bakırköyü'nün eski hali ile şimdiki hali arasında farklılıklar olduğu yazarın bakış açısından verilir. Kahraman bakış açısı ile yazar eski günlerinin geçtiği semti şimdiki hâli ile kıyaslar, Büyük değişimlerin yaşandığını belirtir. Yazara göre semtin şimdiki görünümü çok kötüdür. Menfaatlerin işe karışmasıyla semt istenmeyen bir hal alır. Semt, ranttan dolayı, siyasetten dolayı, politikadan dolayı beğenilmeyen bir görünüm alır. Değişen ve dönüşen çevre hakkında fikirler yürüten onu anlatan yazardır. Romanın başkahramanı olan yazar mekânlar hakkında bilgi verdiği gibi kişiler, olaylar, nedenler hakkında da bilgi verir.

“Şimdi romanın kurmaca olduğunu söyleyeceksiniz, tamam kurmaca ama sizden, Zeynep’in dediği gibi o adamda ne kadar var? Herhalde bunu yanıtlarsınız, çünkü bu da bir aşk, kadın-erkek meselesi.”

“Burada gizlenecek bir şey yok, oradaki adam ben değilim, genel bir erkek tipikliği... bazen insan kişiliğinin temelinde olmasa bile böyle şeyler yapabilir, bu bir genelleme, tabii ki böylesine bir erkek tutumunu eleştiriyorum, ne yazık ki bu da yanlış anlaşılmıştı, oysa ben...” (Birkiye, 2010, s.88)

Roman kahramanı olan “yazar” aşktan ikmale kalan öğrencilerinin sorularını yanıtlar. Yazar, roman türünün bir kurmaca olduğuna değinir. Romandaki her şey gerçeğe dayanmak zorunda değildir, gerçeği yansıtmak zorunda değildir. Yazar, konunun akışına yön verir. Öğrenciler arasında iletişimi yazar sağlar. Olayın akışı ve öğrencilerin derslere katılım görevi yazardadır. Yazar her şeyi koordine eder. Öğrencileri yönlendirmenin yanında yazarın hayatına da yer verilir. Yazar, kendi geçmişine döner. Geçmişte yaptıklarını sorgular. Neyi niçin yaptığını düşünür. Zor zamanların her dönemde söz konusu olduğunu belirtir.

2.3.1.3.8. *On Kadın Bir Hayal Bakış Açısı*

Romanda geçen olaylar tekil bakış açısıyla sunulur. Başkahramanın bakış açısıyla romanda yaşananlar aktarılır. Yaşanan olaylar ve içinde bulunulan durumlar başkahramanın gördüğü şekilde verilir. Her şey onun gözünden anlatılır.

Geçmiş zaman, neler konuştuk okuldaki ilk karşılaşmamızda, hepsini tam anımsayamıyorum, daha sana bir şeyler söyleyeceğim, çok önemli, demeden, o tahmin etmediğim bir şeyi söylüyor, önce anlayamıyorum, anladığımda içimi kavuruyor, günlerce aylarca kavuracak. Arabaya gidişi gibi yüzü, başı önünde, mahsun kırık küsmüş, yanaklardaki o pembelik gitmiş de gözyaşları aktı olacak. Sözlüğüm, demişti, sözlü, henüz on altısını sürüyor, yazık değil mi, söylerken yüzü yine ayrılırkenki gibi, kara cumartesi, bir yıldırım hayal ülkeme. (Birkiye, 2015, s.18)

Başkahraman okul dönemlerinde âşık olduğu kızı unutamıyor. Hayatlarının belirgin noktasını oluşturan bu anı unutamaz. Başkahraman hep o anı hatırlar, yaşadıklarını düşünür. Başkahraman, kendi bakış açısına göre sevdiği kızı, hayatını düşünür. Başkahraman hoşlandığı kızın henüz çok küçük bir yaşta olduğunu söyler. Onun bu yaşta nişanlı olmasını anlamaz. Bu durum ona garip gelir. Yeteri olgunluğu ulaşmamış birinin böyle bir durum içinde olmasına şaşırır. Hayretler içerisinde olanlara şahitlik eder. Bu olay da başkahramanın bakış açısıyla verilir. Olayı garip, tuhaf, alakasız bulan başkahramandır.

Şimdi düşündüğümde, tutkumu biliyor muydu, onun için kederlendiğimi, acı çektiğimi, sarhoş olup gözyaşı döktüğümü. Sanırım bilmiyordu; zaten varlığımın onun için pek bir anlamı yoktu. O günkü telefon konuşmasının ertesindeki talimatıyla da ona yaklaşmamı engellemişti. Zaten yaklaşmayı denesem, yine o soğuk kibirli haliyle geri püskürtür, belli ki beni çok daha yaralardı. (Birkiye, 2015, s.31)

Başkahraman, sevdiği kızıdan ayrı olduğu için zor günler geçirir. Olaylara kendi perspektifinden yaklaşır. Olayları kendi duygu ve düşünce dünyası etrafında anlamlandırır. Başkahraman bu acılı günlerinden sevdiği kızın haberinin olmadığını söyler. Başkahraman bunun onun için önemli olmadığını düşünür. Kendisini onun bakış açısı ile değerlendirmeyi. Bunun yerine kendisi nasıl anlamak istiyorsa olayı o bakış açısıyla değerlendirir. Başkahraman gördükleriyle, düşündükleriyle olayları açıklar. Olayların kendisine yansıyan kısmıyla ilgilenir. Başka bir şekilde düşünmez. Başkalarının nasıl düşündüğünü görmez. Her şeyi kendisi üzerinden açıklar ve bunların doğru olduğunu kabul eder.

Acaba o aldatma olmasaydı ya da daha sonraki yıllarda hayatına başka biri girseydi, kim bilir belki o olay olduğu için hayatına başka birini sokmadı, kuşkusuz istedi, niyetlendi ancak bir türlü olmadı, sanki bilinç dışında bir olumsuzlama vardı, bu tepkisine ve duygusaldışı mı desek, neyse, güvendiği, sıcaklığını hissettiği biri olsaydı, samimiyetle kuşatılsaydı kucaklansaydı, yine de sağlığı bozulur muydu... düşünmeden yapamıyor insan. (Birkiye, 2015, s.49)

Başkahraman, olumsuz durumlar yaşayan birinin nasıl ve niçin kötü olduğunu sorgular. Bütün bunlara sebep olan şeylerin yaşanmaması durumunda da kötü olan kişi yine de kötü olur muydu? Başkahraman, yaşananlar karşısında kendi düşünceleriyle başkasının hayatını yargılar. Kişiye başka bir hayatın kapılarını açar. Onu, mutluluk içinde geçen bir hayatta hayal eder. Eğer hayat başka türlü olsaydı yine de bu olumsuz düşünceler olacak mıydı diye düşünür.

3.1.3.9. *Sevgi Soysal ile Son Röportaj Bakış Açısı*

Romanda tekil bakış açısı vardır. Her şeyi gören, bilen ve ifade eden kişi romanda başkahraman olarak yer alan genç bir yazardır. Yaşananlar onun bakışından aktarılır. Olaylar ve durumlar onun belirttiği şekilde yer bulur. Romanın esas olaylarını kendi penceresinden görür. Olaylara kendi gördüğü gibi yaklaşır. Yaşanan olaylar onun izlenimlerinden yola çıkılarak aktarılır. Genç kahramanın kendisi olayları yaşar; genç kahraman, kendisinin başından geçenleri içinde bulunduğu duruma göre değerlendirir. Başkasının nasıl ifade ettiğinden ziyade kendisi nasıl görürse olanları öyle anlatır. Olaylar kahraman bakış açısıyla bir kişiye dönük olarak ilerler.

Gitmeden önce, anlatılanlardan, okuduklarımdan bir kişilik, bir karakter oluşturdum düş evrenimde, dolaylı da olsa tanıtım yazım için teşekkür edip selam göndermişti ya, sanki kapıdan içeri girer girmez kucaklayacaktı, böyle mi düşünüyordum, aslında pek böyle düşünmüyordum, böyle olsun istiyordum, hayal kuruyordum, kalbim böyle diyordu ama aklım vardı bir de, aklım da kollarını boynuma sarıp iki yanağımdan öpecek demese de iyi karşılayacağını söylüyordu, zaten iyi karşılamıştı... (Birkiye, 2020, s.99)

Genç üniversite öğrencisi olan kahraman, Sevgi Soysal ile görüşmeye gider. Görüşme öncesi ve esnasındaki düşüncelerini, gözlemlerini ve yaşadıklarını belirtir. Sevgi Soysal ile görüşmeden önce kendisi hakkında bildiklerinden yola çıkarak onun yapacaklarını tahmin etmeye çalışır. Kendi düş dünyasındaki Sevgi Soysal ile gerçek Sevgi Soysal'ın nasıl biri olduğunu karşılaştırır. Düşündüğü ve gördüğü kişi aynı olduğu, beklediği gibi birini karşısında bulduğu için mutludur.

Kuzenim çok iyi ağırlıyordu, iki gün gezdik tozduk, hiç yalnız bırakmadı Sevgi Soysal'dan arta kalan zamanda, pek kalmadı, yine edebiyata dair konuştuk, siyasi konuları konuştuk, o daha çok konuştu, siyasi olarak benden daha bilinçliydi, bu kez arkadaşlarıyla karşılaşmadım, sordum gerçi, Doğan'a benzettiğim fotoğrafçıyı doğrusu merak ediyordum, yanılmış mıydım, yoksa tam isabet miydi benimki, bir kez daha görmek, görüşümü sınamak istiyordum. (Birkiye, 2020, s.51)

Kahraman, kuzeninin ve Sevgi Soysal'ın olduğu şehir Ankara'ya gelir. Kuzeni ile geçirdiği zaman içerisinde yaptıklarını değerlendirir. Kuzeninin kendisiyle ilgilenmesi, onunla vakit geçirmesi kendisini olumlu anlamda etkiler. Güzel izlenimler bırakır. Kuzeniyle birlikte olması, onunla bir şeyler paylaşması onu memnun eder. Bazı konular üzerine konuşmaları, kuzeninin fikirleri onun hoşuna gider. Kahraman, kuzeniyle geçirdiği zamanları olumlu bir gözlemle aktarır. Bu süreçte yaptıkları kahramanın gördüğü ve hissettiği şekilde verilir. Olaylara, durumlara ve zamana bakış

onun perspektifinden okuyucuya sunulur. Romanda geçenler genç kahramanın bakışıyla romanda bir varlığa sahip olur.

2.3.1.4. Vak'a-olay örgüsü

2.3.1.4.1. *Son Yemek* Romanında Olay Örgüsü

Son Yemek romanında birden çok olay örgüsü olduğu söylenebilir. Bu romanda tek bir olay örgüsü söz konusu değildir. Romanın kahramanı olay yazar, darbe döneminden dolayı onuncu romanını yazamaz. Baskı ve sıkıyönetim kuralları gereği yazma sakıncalı bir eylem olarak belirtilir. Yazar da etrafından gördüklerinden etkilendiği için roman yazmanı bırakır. Suçlu görülme korkusu onun romana olan yaklaşımını etkiler. Yazar çevresindekiler yapılan baskıyı görünce yazmaya ara verir. Yazarın içinde bulunduğu psikolojik korku romanda anlatılır.

Selma ise romanda geçen bir diğer karakterdir. Selma romanın başlarında sıradan bir sevgili görünümündedir. Romanın ilerleyen kısımlarında Selma'nın olayları planlayan ve olayların gelişimini sağlayan kişi olduğu görülür. Selma roman yazamayan yazara devrimci bir genç adına mektuplar yazar. Bu devrimci genç darbe öncesinde, sırasında ve esnasında yaşadıklarını mektuplarda anlatır. Bu mektupları yazara gönderen esas kişi Selma'dır. Selma gönderdiği mektuplarla yazarın yazmasına aracı olur. Onun yazması için elinden geleni yapar.

Son Yemek romanında darbe, sıkıyönetim, tutukluluk, şiddet, işkence, kaçış olayları gibi konular birey ve toplum etrafında işlenir. Bu olay örgüsü, romanda yer alan yazara gönderilen mektuplarda geçer. Bu mektupların içeriğinde de darbe olayına değinilir. Darbe dönemini yaşayan biri, bu dönemi yazara gönderdiği mektuplarda ifade eder. Romanda yer verilen konunun gelişimi gönderilen mektuplarla paralellik sağlar.

Adını sanını bilmediği bu mektubu yazanın polisten kaçıyor olması, yazarın canını ciddi bir biçimde sıkmaya, ruhunu daraltmaya yetmişti. Bir an mektubu yırtıp atmayı düşündüyse de, mektubu yazanın yakalanmadığı sürece yazacağını ve hayatının bir roman gibi olduğunu belirtmesi yazarı bu düşüncesinden vazgeçirdi. Üstelik yeni bir ilgi odağı da oluverdi. (Birkiye, 1992, s.20)

Darbe ve sıkıyönetimden dolayı yazar, aldığı mektuptan endişe duyar. Korkudan dolayı bu mektubu atmayı düşünür. Yazardaki endişe yapmak istediklerini engeller. Yaptırımlardan dolayı herkeste bir telaş söz konusudur. Herkes yaptıklarının bir suç unsuru olup olmadığını sürekli sorgular halde yaşar. Kimse

istediği gibi hareket edemez. Yaptıklarının en küçük noktasına kadar dikkat ederler. Hiçbir şey suç olmayacak bir şekilde olmalıdır.

Spiker de bir yandan örgüt elemanları çok sayıda yasak yayın, tabanca vb. ile ele geçirilmiştir, diyordu. Oya'yı öyle görünce çok kötü oldum. Hala unutamıyorum duruşunu, önüne bakışını. Ertesi gün gazetelerde de resmini gördüm. Yüreğim parçalandı. (Birkiye, 1992, s.31)

Dönemin yaşanan olayları; haber yazılarını ve TV yayınlarını da yönlendirir. Yaşanan olaylar gündemde yer alır. Darbe, her yönden etkisini sürdürür. Toplumun, ülkenin içinde bulunduğu şartlar yaşamı her yönden değiştirir. Çeşitli yasaklar ve kurallar içerisinde hayat devam eder. Toplum hayatını zor koşullar içinde geçirir. Birçok noktada eksiklikler yaşanır, insanların yaptığı her işte açıklık beklenir.

İkinci olay örgüsü yazarın bir türlü romana başlayamama sorunudur. Yazar, bir şeyler yazmak ister, bunun ağrısını çeker ama gününde değilse hiçbir şey yazamaz.

Yazamıyorum' dedi sonunda, niye yazamadığını, korkularını, kuşkularını anlatmaya girişmeden, yazamamanın kavram olarak etrafında dolaşarak, uzun demagojik açıklamalar yaparak, lafı sabah aldığı mektuba getirdi. (Birkiye, 1992, s.21)

Yazar, yazamamanın telaşı içindedir. Sürekli bu konu üzerinde düşünür. Nasıl yazacağını nereden başlayacağını bilemez. Bir başka olay ise yazarın bireysel dünyasıdır. Yazar romanın başlarında evlidir. Ancak darbeden dolayı bunalım içerisinde. Öncelikle çalıştığı yerden istifa eder. Sonra eşi kendisinden ayrılır.

Bazen kendini çabuk toplarlardı. İlk karşılaştıklarında, Selma'nın karşısında da öyle olmuştu. Her ne kadar yüzündeki kızarıklık azıcık bile yok olmamışsa da 'bu akşam birlikte yemek yiyelim mi?' diye sorabilmişti. Selma onu tanıyordu, sonra o da adını öğrendiğinde Selma'yı yazılarından tanıdığını, yemekte de yazılarını sürekli okuduğunu ve beğendiğini söyledi. (Birkiye, 1992, s.25)

Romanda yazar hakkında bilgi verilir. Yazarın Selma ile karşılaşması ve tanışması esnasında içinde bulunduğu duygu durumu yüz ifadesine yansır. Sonrasında yazar da farkında olmadan Selma'ya tutku ile bağlanır.

Yazar, Boğaz'ın serinliğini teninde duyumsuyordu. Bir süre sonra mektuptan da uzaklaştı. Güzel bir bahar sabahıydı ve o, yaşadığı anı çok seviyordu. Yazarın da bugün gibi mi olacak sorusunu sorar sormaz yarından hiçbir şey istemiyor, yalnızca betonun üzerinde yürürken, denizin ve rüzgârın teninde bıraktığı izi duyumsamak istiyordu. (Birkiye, 1992, s.25)

Yazar, içinde bulunduğu zamanın, mekânın ayrımındadır. Bu anı hissederek, gerçekten duyumsayarak yaşamak ister. Romanda olaylar birbiri içinde verilir. Darbe, birey, psikolojik bunalım, yabancılaşma, tutku temelde değinilen konulardır.

2.3.1.4.2. *Soldan Sağa Romanında Olay Örgüsü*

Romanda birden çok olay örgüsü vardır. Romanın ilk sayfası fabrikanın yeni müdürünün İstanbul'a gitme serüveni ile başlar. Birinci olay örgüsü yeni fabrika müdürünün yaşadıkları etrafında gelişir. Fabrika etrafındaki karmaşık durum onu ilgilendirmez, o sadece kendisine odaklanmıştır. Karşısına çıkan bu fırsatı değerlendirmesi gerekir. Kendisini göstermesi için elinden geleni yapar.

Böylesine bir iş önerisini geri çeviremezdi; henüz otuz yaşındaydı ve bir fabrikanın genel müdürlüğü öneriliyordu. Evet demişti bu teklife. Hemen o an aceleyle hazırlanıp yola çıkmıştı. Uçak yoktu ama babası son anda kontenjandan yataklıda bir kompartıman bulabilmişti. (Birkiye, 1995, s.7)

Genç yönetici adayının hayalleri, genç yaşta böyle bir fırsata sahip olması, eğitimi ve aile hayatı anlatılır. Bir fabrikaya müdür olması ile hayallerine ilk adımı atmış olmasını düşünür. Bu işte başarılı olmak için gerekenleri tasarlar. Yolda giderken de bir roman okur.

Gün yeni ışıyordu. Tren bir istasyonda durdu. Genç yönetici adayı, bir an dışarı baktı, istasyon bomboştu, niye durduğunu anlayamadı, ne inen vardı ne de binen. Ne boktan bir yer dedi kendi kendine ve düşleri bozulduğundan elindeki kitaba döndü. Savaşçı robotlar, kentte dehşet saçarken, robotların efendisi uzaylı insansılardan bir grup Devletler Birliği'nin binasını ele geçirmişlerdi. Genel sekreter ile birçok üst düzey görevlisini esir almışlardı. Binanın girişinde de silahlı robotlar beklemekteydi. (Birkiye, 1995, s.27)

Genç yönetici, yolculuğu esnasında hoşlanmadığı durumlarla karşılaşır. Yolculuğunu bir şeyler okumakla geçirir. Dergi ve gazetelerden sonra eski fabrika müdürünün yazdığı bilimkurgu kitabını okumaya başlar. Bu bilimkurgu romanından bölümler eserin farklı bölümlerinde yer alır.

İkinci vaka ise eski fabrika müdürünün yaşadıkları çevresinde gelişir. Eski müdür, bu göreve başlamadan önce işinden atılır. Vatansever, yasadışı, hiçbir suça bulaşmamış olmasına rağmen niçin böyle bir şey yaşadığını sorgular. Devletine bağlı olmanın, onun için bu kadar çalışmış olmasının karşılığında bunları mı yaşaması gerekirdi diye kendisine sorular sorar. Daha faydalı işler yapmak için emekliliğe ayrılmaz ve iki yıl sonra başına hiç beklenmedik olaylar gelir. Bu beklenmedik olaylardan sonra çeşitli

sıkıntılar yaşar. Geçimini sağlayacağı hiçbir şeyleri yoktur. Ellerindeki birikmişlerden harcarlar ve eşinin altınlarını bozdurup geçinirler. Fabrika işine girdiğinde ise farklı sorunlarla karşılaşır. İşçilerin durumuna üzüldür. Yönetim kurulundan bu problemin halledilmesini ister ama yönetim kurulu problemi çözemez. Sonunda işçiler toplu istifa ederler ve çalıştıkları günlerin parasını talep ederler.

Aslında onların da güvenlik sorunu yoktu. Çünkü işçiler kimsenin canını değil, hatta malını da değil, yalnız ve yalnızca kendi paralarını, hak etmiş olduklarını istiyorlardı. Peki o halde jandarmalar neyi koruyorlardı? İşçilerin paralarını mı? Kime karşı? İşçilere karşı mı? (Birkiye, 1995, s.42)

İşçiler, sadece kendi haklarını isterler. Bunca zaman alın teri döktükleri ve almaları gereken kazançlarının peşindedirler. Bu talepleri karşılık bulamadığı gibi kötü muamelelerle fabrikanın dışına atılırlar. Bu durumun yanlışlığını yönetim kuruluna belirten müdür sonunda olanlara dayanamaz ve istifa eder.

Niye istifa etmişti? Niçin? Karısı son bir aydır bu soruyu kendisine kim bilir kaçınıcı kez soruyordu? Niçin? Neden? Niye? Hiç bizi düşünmedin mi? Şimdi ne yapacağız? Kirayı nasıl ödeyeceğiz? Ne yiyip içeceğiz? Üstümüze başımıza ne alacağız? (Birkiye, 1995, s.66)

Müdürün istifa etmesi ailesinde yaşanacak problemleri sıralamıştı. Nasıl geçineceklerdi. Biz ne yapacağız, biz nasıl olacağız? Eşinin kendisine yönelttiği sorular bu yönde olur. Bu olay, işçiler gibi eski müdürün de geçim sıkıntısıyla karşı karşıya kalmasına neden olur. İş sorunu işçilerin yanında müdürde de görülür. Romanda haklarını alamayan insanların yerinde olmayan sorunlarla karşılaşır. Bir zincirin halkaları gibi bir yerde meydana gelen değişiklik her şeyi alt üst eder. Her yönde bir değişim söz konusu olur. Bu değişim haklarını arayan kişiler için olumsuz bir halde olur.

Üçüncü vaka ise roman yazarının sevgilisi ile yaşadıklarını kapsar. Roman yazarının sevgilisi gazetecidir. Londra'ya gitmesi gerekir ve gider. Roman yazarı tek başına İstanbul'da kalır. Aradan zaman geçer ve sevgilisini özler. Bunun için Londra'ya sevgilisinin yanına gider. Roman yazarının gitmesiyle sevgilisinin İstanbul'a dönmesi aynı zamana denk gelir. Bu durum aralarında anlaşmazlığa sebep olur. Yazar, bu olayı kabullenmez. Bir gün Thames kıyısında yürürken milyonda bir yaşanabilecek bir olayla karşılaşır. Hayranı olduğu ünlü yıldız Cindy ile karşılaşır. Kadın üzgün bir haldedir. Kadını teselli etmek isterken onun kendisine tanıdık geldiğini anımsar ama nereden tanıdığını çıkaramaz. Kadınlı konuşup onu iyi olmak için ikna ettiği esnada kadın gözlüğünü çıkarır. O zaman daha bu sabah resmini gazetede gördüğünü hatırlar.

Romanın sonunda da bu kahramanlar bir televizyon programına davet edilir ve roman yazarı bunları daha önce yaşadığını söyler. Bu olanlardan dolayı fenalaşır ve programı terk eder. Yazarın etrafındaki olaylar bu şekilde gerçekleşir.

Romandaki olayların gelişimi üç olay örgüsü etrafında olur. Yeni müdür adayının hayalleri, istekleri, arzuları ile işi idare etmek istemesi, eski müdürün yaşananlar karşısında sessiz kalmaması, yazarın içinde bulunduğu hayaller ile olaylar ifade bulur.

2.3.1.4.3. *Bir Aşk Bilmecesini Nasıl Çözebilirsiniz* Romanında Olay Örgüsü

Bu romdan hayatında karışıklıklar, mutsuzluklar olan bir grup arkadaşın bir partide yaşadıkları anlatılır. Romanda yer alan Yazar'ın doğum günü partisidir.

Yazar'ın eşi Selma, yakın arkadaş çevresini partiye davet eder. Partiye gelen kişilerden Sevgi ve Nuri'nin evliliği problemlidir. Kemal ise sürekli genç kadınlarla ilgilenir. Jale ise mutsuz ve erkeklere güven duymamaktadır. Onlardan hoşlanmaz. Murat ise Sevgi'ye âşıktır. Birsen ise bağ kurmadığı birliktelikler yaşar.

Selma'nın yakın arkadaşlarını partiye çağırmasında bir amacı vardır. Selma kafasında nelerin olabileceğini tasarlar. Hiç kimseye bir şeyden bahsetmez. Oysa Selma partiye çağırdığı herkes için bir şeyler düşünür. Herkese gizliden bir görev verir. Böylece partiye katılanların hayatında olumlu sonuçlar olacağını düşünür. Partidekilerin kötü giden hayatını kendince düzeltmeyi düşünür.

Romanın sonunda ise Selma'nın kurguladıkları olmaz. Farklı durumlar gerçekleşir. Kemal, Jale yerine Gül ile birlikteliğini devam ettirir ve evlenirler. Sevgi, eşi yerine sevgilisi Murat'tan vazgeçer. Murat, Sevgi yerine Jale ile birlikte olur. Bu durumdan ikisi de oldukça memnundur. Birsen, Erdal ile çok mutludur. Romanın sonunda hayatında büyük değişiklik yapan iki kişi Kemal ve Birsen'dir. İkisi de bağılıktan ve uzun ilişkiden o kadar uzak kişiler olmalarına rağmen hayatlarını tersine döndürürler. Beklemedikleri bir hayat yaşarlar ve bu durumdan çok hoşnut olurlar.

Romanda yer alan çiftlerin arasındaki ilişki şöyledir:

Yazar ile Selma: Romanda yazar Selma'ya ayrı bir bağılılık ve saygı duyar. Yazar zor zamanlarında yanında olan Selma'ya ayrı bir önem verir. Onu kırmak istemez. Selma'nın dediklerini yapmaya çalışır. Birbirini çok seven bir çift olmalarına rağmen evliliğe karşıdırlar. Evlenme fikri onlara sıcak gelmez. Evliliğe dair bu olumsuz fikirlere

rağmen Yazar ile Selma evlenirler. Aşk onların birçok konuda düşüncelerini değiştirir. Daha önce söyleneceydi kabul etmeyecekleri birçok şeyi kendileri yapmaya başlar.

Sevgi ile Nuri: Sevgi kendisini Eylül romanının kadın kahramanı olan Suat'a benzetir. Sevgi yaşadıklarından dolayı bunalımlı bir dönem yaşar. Bir yanda büyük bir aşk yaşadıktan sonra evlendiği Nuri diğer yanda onu mutlu eden sevgilisi Murat vardır. Sevgi Nuri ile mutlu yıllar geçirir. Tutkulu, heyecanlı bir aşk yaşar. Son zamanlar Nuri'nin davranışlarında değişiklikler söz konusu olur. Sevgi bunun işten kaynaklı olabileceğini düşünür. Yine de Nuri, Sevgi'yi düşünmez; onu kırmaya devam eder. Sevgi Nuri'nin yaptıklarından dolayı bir kararsızlık ve üzüntü yaşar. Büyülü bir şekilde başladıkları aşkın sonunun böyle olması onu derinden yaralıyor. Tüm olanlara rağmen Nuri ve Sevgi orta yolu bulurlar ve ilişkilerine kaldıkları yerden devam ederler.

Sevgi ile Murat: Sevgi, Nuri ile evliyken Murat'la tanışır. Sevgi, Nuri ile ilişkilerinde sorun yaşadıkları süreçte Murat'la tanışır. Murat'ın sevgi ve şefkat dolu bir şekilde Sevgi'ye davranması onun aklını karıştırır. Selma da bu durumu bildiği için Murat'ı partiye çağırır. Selma'nın amacı Sevgi'nin aklındaki karmaşıklığa son vermesine yardımcı olmaktır. Murat ve Nuri aynı ortamda bulunarak Sevgi'nin hislerini anlamasına yardımcı olur. Aynı ortamı paylaşımları sonucunda Sevgi her şeye rağmen Nuri ile yoluna devam eder.

Kemal ile Jale: Kemal Selma'nın abisidir. Kemal gününbirlik ilişkiler yaşayan, çapkın bir tiptir. Kemal, sürekli kendisinden yaşça küçük genç ve güzel kızlarla birlikte olur. Selma da bu durumdan rahatsızlık duyar. Çapkın olan abisinin düzenli bir ilişkiye sahip olmasını ister. Bu düşünce ile yola çıkan Selma abisi için en uygun seçeneğin Jale olacağını düşünür. Jale ise erkeklerden fazlasıyla uzak duran bir tiptir. Kemal'in tam tersi bir yapıya sahiptir. Selma ise bu iki kutbun birbirine iyi geleceğini düşünür. Selma bunun için Kemal'i de Jale'yi de partiye davet eder. Kemal partiye yeni genç sevgilisi olan Gülle katılır. Bu durum Selma'yı şaşırtır ve Kemal, parti boyunca Jale ile ilgilenmez. Kemal'in tek ilgi odağı sevgilisi Gül'dür. Kemal, uzun soluklu bir ilişki düşünmemesine rağmen partiden sonra Gül ile evlenir. Aralarındaki birçok uyumsuzluğa rağmen çok iyi anlaşır ve böyle bir karar verirler.

Kemal ile Gül: Kemal oldukça çapkın birisidir ve sadece genç kızlarla ilişki kurar. Parti ye de Gül ile beraber gitmiştir. Gül ise son derece sakin, hoş ve genç bir kızdır. Partide sohbet edilirken Gül, yazardan etkilenir. Selma, Kemal ile Jale'nin uyumlu olabileceğini; Gül'ün ise Kemal için her zamanki gelip geçici kızlardan biri

olduğunu düşünür. Ancak parti biter belli bir süre sonra evlilikten uzak olan Kemal, Gül ile evlenir.

Birsen ile Savaş: Birsen de Kemal gibi çapkındır. Bağlanma duygusu olmayan bir kadındır. Kendisinden yaşça genç erkeklerle de birlikte olur. Birsen kimseye bağlı kalmaz, onun böyle bir amacı yoktur. Bu noktada Kemal ile birçok özellikleri aynıdır. Birsen, yazarın yakın arkadaşındır ama aşk söz konusu olunca yazarla fikirleri devamlı çatışır. Birsen, partiye genç sevgilisi Savaş'la katılır. Partide aniden birsen yaşadıklarını düşünür. Birsen ne kadar bağlılık hissetmese de aslında tam olarak istediği şey budur.

Birsen ile Erdal: Partiye tek başına katılan Erdal eski eşi Hülya'yı düşünür. Hülya, Erdal'dan ayrılma ister ve Erdal da partiye gelirken bunu kendisine sorar. Eşinin kendisinden ayrılma nedenini sorgular. Bu esnada Erdal, Birsen'in dikkatini çeker. Selma da aralarında bir şeyler yaşanmasından dolayı endişelenir. Birsen bağlılık hissetmeyen biridir ve Erdal ise nazik bir yapıya sahiptir. Selma, Birsen'in yapacaklarının Erdal'ı üzmesinden kaygı duyar. Olaylar Selma'nın düşündüğü şekilde olmaz. Birsen'in ve Erdal'ın arasında bir şeyler olur ama olumsuz yönde değil. Selma'nın endişelerine karşın Erdal ve Birsen mutlu bir ilişki yaşarlar. İkisinin aradığı aşk yaşadıkları aşktır.

Jale ile Murat: Murat daha önce evlenip boşanmıştır. Önceleri boşandığı için mutlu hisseder. Evliliğin verdiği sorumluluklardan kurtulduğu için sevinir. İlk dönemlerde yalnız olması ona mutluluk verirken sonraki dönemlerde rahatsızlık duyar. Yalnızlık onda büyük bir boşluğa sebep olur. Bu duygulardan sonra Sevgi ile tanışır. Sevgi kendisi için dünyanın en iyi kadınıdır. Sevgi, eşi Nuri'den vazgeçmeyince Murat başka bir aşka yelken açar. Murat, partide Jale ile tanışır ve birlikte olurlar.

Romanda aşkın kendi yolunu bulması anlatılır. Selma arkadaşları için çeşitli planlar yapar. Bazı arkadaşlarını özellik olarak birbirine yakın görür. Kişilik bakımından daha iyi bir beraberlik yaşayacaklarını düşünür. Selma'nın arkadaşları da çeşitli seçimler yapar. Onlar da başlangıçta birlikte oldukları kişilerden memnunken sonrasında duygularının değişiklik gösterdiğini fark ederler. Bu nedenle birbirine zıt, birbiri ile olabileceklerini düşünmedikleri birçok kişi ters bir durum ortaya koyar. Aşkta kendilerine çizdikleri dairenin dışına çıkarlar. Aşk kuralsız bir şekilde yolunu bulur. Söylenen, yaşanan, görülen hiçbir şeyi kabul etmez. Bu aşkın yazılı olmayan bir kuralı gibidir.

2.3.1.4.4. *Bir Yıldız Kaydı* Romanında Olay Örgüsü

Bir Yıldız Kaydı romanında iki olay örgüsü vardır. Romanda kurgu içerisinde kurgu söz konusudur. İlk olay örgüsü başkahraman olan genç adamın yolda gördüğü bir kadından etkilenmesi ile başlar. Genç adam kadını arar ama onu gözden kaybeder. Adam, ertesi gün iş için dışarı çıkarken yine aynı kadını görür. Adam, kısa bir süre ikilemde kalır. Başkahraman, işe mi gitmeli yoksa kadını mı takip etmeli diye düşünür. Ardından işi boş verir ve kadını takip eder. Kadın bir bara girer ve başkahraman da kadının ardından bara girer. Romanda anlatılanlar bu şekilde başlar.

Diğer bir olay örgüsü ise romanın esas bölümünü oluşturan Batum'da yaşayan bir ailenin yaşadıklarıdır. Kadın kahraman, Gürcistan'da yaşayan bu ailenin hayatını anlatır. Onların yaşadığı olayları Birinci Dünya Savaşı ekseninde ele alır.

Kadınlar bilinçsizce çılgık çılgıca kaçıyor; ne var ki yön belli değildi; içlerinden biri Boztepe'ye der demez hepsi birden aynı anda, sorgusuzca Boztepe'nin yolunu tuttu. Rus bombaları arkalarında kalan kente büyük gürültülerle düşüyordu. Kıyamet günü mü gelmişti? Zehra bildik, bilmedik, o an icat ettiği duaları okuyordu. Saatlerce, koştular, yürüdüler, kaçtılar; artık bombalar ulaşamazdı, Boztepe'ye de yaklaşımlardı, kent yanıyordu, yerle bir olmuştu. (Birkiye, 2002, s.71)

Savaşın insanlar üzerindeki etkileri anlatılır. Kadınlar ve çocuklar bu durumdan en çok etkilenenler olur. Savaş döneminde yaşananların bir aile üzerinde nasıl etkiler yarattığı aktarılır. Yaşanan olayların kişiler üzerindeki izlenimleri farklıdır. Olayların bir çocukta, bir kadında, bir annede, bir babada, bir dedede etkileri oldukça farklıdır. Rus bombaları, insan çılgınlıkları arasında yaşam mücadelesi verilir. Herkes kendi canının telaşına düşer.

Batum'da yaşayan Emine ve ailesi Birinci Dünya Savaşı ile birlikte bir yıkıma girer. Hali vakti yerinde olan Emine'nin ailesi bir anda sarsılır, her şey ellerinden alınır. Batum'da başlayan iç karışıklık Emine ve ailesinin ülkeden ayrılışıyla son bulur. Emine ve ailesi savaş mağduru olurlar. Emine ve ailesi Batum'da başlayan Rus Savaşı'ndan dolayı ülkeyi terk eder. Onlar için artık Batum'da bir hayat söz konusu değildir. Emine, evin biriciği, kıymetlisiyken savaşla birlikte olgun, her sorumluluğu alan bir kadına dönüşür. Her şey artık Emine'ye bakar. Emine küçük çocukları ve annesi ile bir başınadır. Onlar için en iyisini Emine düşünür ve yapar. Batum'dan Trabzon'a gelen Emine zorluk içinde hayatını devam ettirir. Akrabalarının yardımıyla bazı şeyleri yoluna

koyar. Bu süreçte Emine sürekli mücadele eder, ailesi için her işi yapar. Savaşın bireyin yaşamı üzerindeki etkileri romanın olayını oluşturur.

2.3.1.4.5. *Aşk İntiharın Peşinde Romanında Olay Örgüsü*

Aşk İntiharın Peşinde romanında temel olarak Suat'ın içinde bulunduğu bunalımlı durum, Fuad'ın intihar durumu ve Türk edebiyatının önde gelen pozitivist yazarı Beşir Fuad konu edinmiştir. Beşir Fuad, roman kahramanı olan Fuad tarafından örnek alınır. Her ne kadar, Beşir Fuad romanda bu şekilde görünse de o, romanın tamamında tartışılmış ayrı bir olay olarak yer alır. Romanda Beşir Fuad hakkında öne sürülmüş çeşitli görüşlere yer verilir. Onun Türk edebiyatında yaptığı çalışmaların yanında özel hayatı hakkında da bilgiler verilir.

Roman kahramanı olan Fuat ise hayatı tam olarak anlayamamış, kendisine uygun bir çizgide ilerleyememiş, sürekli intiharı düşünen bir kişilik olarak yer alır. O da Beşir Fuat gibi intihar edeceğini sürekli belirtir. Beşir Fuad'ı kendine örnek aldığını belirtir.

Fuad, arkadaşı Suat'ı iki kadın arasında kalmakla suçlarken kendisi de bu çelişkili durumun içindedir. Fuad, Eylül ile sevgiliyken Zeynep ile gizlice evlenir. Bu durumu daha sonra Eylül'e açıklar ve o olmadan yaşayamayacağını dile getirir. Fuad, yakın arkadaş olan Zeynep ve Eylül'le birlikteliğini üçlü bir şekilde devam ettirmek ister.

Suat ise bir sergi gecesi tanıştığı Zeynep'e âşık olmuş ve evlenme teklif etmiştir. Suat'ın bu isteği kabul edilmez, reddedilir. Suat bu aşk acısıyla yaşar. Bir gece yolda yürürken Eylül'ü görür. Suat ile Eylül selamlaşırlar fakat bu konuşma uzun sürmez. Eylül hemen gider. Suat, keşke peşinden gitseydim diye hayıflanır ve o sırada içmek için her zaman gittiği bir kafeye gider. Her zaman oturduğu yerde bir çiftin oturduğunu görür ve kızı yolda gördüğünü hatırlar. Adamın ise arkadaşı Fuad olduğunu hatırlar. Çift herkesin içinde bağırış çağırış içinde kavga eder. Suat gitmeyi düşünür ama o esnada Fuat gider. Suat onunla karşılaşmamak için yerinden kalkmaz.

Suat, yalnız kalan Eylül'ün yanına gider ve daha önce tanıştıklarını söyler. Eylül kendisini hatırlar. Bir süre Zeynep ile Fuat hakkında konuşurlar. Bu konuşmalardan sonra bir süre her akşam Fuad'ı aramak için farklı mekânlara giderler. Konuşmalarında Eylül'ün Suat'a önceden bir yakınlık duyduğu anlaşılır. Suat ve Eylül bir çift olarak birlikte vakit geçirirler. Fuad'ı o kadar aramalarına rağmen ulaşamadıkları sayısız

geceden sonra ansızın bir telefon gelir. Telefondaki kişi Zeynep'tir ve Fuad'ın intihar ettiğini söyler. Bundan sonra Suat ile Eylül bir daha görüşmezler.

Suat, yalnızlık ve özlem içinde bunalımlı bir şekilde yaşar. Kendisi yaşamını bir gün Eylül ile konuştuklarında geçen bir cümle ile anlatır: Ben de her gün intihar edenlerden oldum! (Birkiye, 2004, s.135) Bu cümleden sonra aslında Fuad'ın yaptığının doğru olduğunu, her gün ölmektense bir defa ölürüm şeklinde düşünür. Kendisi intihar etmese de acısı her geçen gün artar. Suat, bunalımlı hallerin dayanılmaz olduğu bir yaşam sürdürür. Bunalım, aşk ıstırabı, yalnızlık, bıkkınlık, sevdiğinin olmayışı Suat için ölümden beter bir haldir.

Romanda olaylar, iki kişinin farklı yaklaşımı etrafında döner. Bu iki kişi Suat ile Fuad'tır. Biri içinde bulunduğu bunalıma dayanamayarak sonunda intihar eder, öteki bunalım içerisinde her gün hayatını sürdürür. Kahramanların biri kısa yolu tercih eder, öteki ömür boyu bu şekilde devam eder. Var olmanın acısını üzerinde taşıyan iki adamın hayata bakış açıları etrafında olaylar gelişir.

2.3.1.4.6. *Gümüş Suyu Papatyalar* Romanında Olay Örgüsü

Gümüşsuyu Papatyalar romanında bireylerin yaşadığı problemler ve bu problemler karşısında yaptıkları ele alınır. Roman kişilerinin içinde bulunduğu bunalımlı, çalkantılı hayatlar anlatılır.

Romanın esas kişileri olan Atilla, Kemal ve Selma yaşadıklarını kendi pencerelerinden aktarırlar. Romanın girişinde Atilla'nın ve Kemal'in ayrılık acısı yaşadıkları görülür. İkisi de bu durumu sorgular. Neden böyle bir duruma düştüklerini anlamaya çalışırlar. Selma ise çocukluk travmaları ile karşı karşıyadır. Küçük yaşta başından geçen olayları henüz atlatamamıştır. Selma canlandığı kadın oyuncunun yerine kendisini koyar. Yaşadığı istismar Selma'nın zihninde yeniden canlanır. Yaşadıklarından acı, hüznü ve kırgınlık duyar.

Selma, Atilla ile birlikteyken Kemal'le de birlikte olur. Bu durumu romanın sonuna doğru Kemal'e anlatırlar.

Bir mekânda karşılaşan bu üç kişi de bunalımlı, dengesiz bir hayat yaşar. Yalnızlık ve mutluluk arasında sıkışırlar. Atilla oyun yazmamaya ve herkesten uzak kalmayı seçer. Kemal roman yazmamaya karar verir ve Atilla ile yüzleştikten sonra İstanbul'dan ayrılır. Selma ise oyun sahnelendiği zaman her şeyi terk eder. Atilla, Kemal ve Selma en çok yaptıkları ve bağlandıkları şeylerden uzaklaşırlar. Bunların

yanında Kemal sanat dünyasından da şikâyetçidir. Atilla ve Kemal yönetmenleri, reklamları, filmleri, etraflarında dönen onca oyunu eleştirirler.

Atilla, sevgilisi tarafından terk edilir. Bunalım, yalnızlık ve sıkıntı içerisinde hayatını geçirir. Atilla'nın aynı zamanda yazdığı bir oyun vardır. Bu oyun için başka bir oyuncu düşünmüş olsa da Selma'yı gördüğü anda onun bu oyunu oynamasını ister. Selma aldığı teklif karşısında şaşırır ve teklifi kabul eder. Selma ve Atilla oyunun provalarına başlar. Aynı zamanda ikili arasında da bir yakınlaşma vardır. Selma her şey yolunda giderken bir gün aniden bu işten sıkıldığını, bu rolü yapamayacağını söyler. Atilla'nın desteğiyle oyununa odaklanır ama zaman zaman problem yaşamaya devam eder. Selma'nın yaşadığı bu bunalımlı haller onun ilişkisini de etkiler. Selma Atilla ile olan ilişkisini de bitirir. Selma oyunun sahnelendiği günde salonu terk eder.

Kemal de Atilla ile benzer sorunları yaşar. Uzun süren ilişkisi birden sonlanır. Bu ilişkinin bitmesinin hemen ardından Kemal sevgilisini başka bir adamla görür. Modern hayatın getirdiği bireysel sorunlarla baş başadırlar. Kemal de Atilla da ilişkilerinde problemler yaşarlar. Bu durum onların günlük yaşamını da etkiler. Hayata bakışları negatiftir. Hayattan bir beklenti içinde değiller. Değişen dünya onları her şeyden uzaklaştırır. Yaşama dair bir sevinç onlarda görülmez.

Selma da çocukluğunda yaşadığı problemleri hayatının her safhasında hatırlar. Geçmiş onun peşini bırakmaz. Yaptığı her şey geçmişin etkisindedir. Geçmişi sürekli onun karşısına çıkarak onu rahatsız eder. Selma geçmişe giderek yaşadığı andan soğur. Depresif hareketlerde bulunur.

Romandaki olaylar bu üç kahramanın içinde bulunduğu haller etrafında gerçekleşir. Üç kahraman umutsuzluk, kırgınlık, hayattan kopmuş bir şekilde yaşarlar.

2.3.1.4.7. *İstanbul'da Aşktan İkmale Kalanlar* Romanında Olay Örgüsü

İstanbul'da Aşktan İkmale Kalanlar romanında birden fazla vak'a vardır. Romanın kahramanı olan yazar, bir yandan aşktan ikmale kalan öğrencilerine kitaplar aracılığıyla bir şeyler anlatırken bir yandan yaşadıklarını, anılarını anlatır. Yazar geçmişe döner. Geçmişinde yaşadığı anılardan söz eder. Çocukluk ve gençlik yıllarının geçtiği yerlerden bahseder. Romanın olay örgüsü yazar olan kahramanın öğrencilerine dersler vermesiyle başlar. Roman, öncelikle bir şeyler öğrenmeye meraklı olan gençler etrafında şekillenir. Gençler çeşitli sorunlarla karşı karşıyadır. Hepsinin hayatında bir karmaşıklık ve umutsuzluk söz konusudur. Yazar da kendi kitaplarını her bir

öğrencisine ödev verir. Sırasıyla bir öğrencinin evinde toplanarak kitaplar üzerine tartışmalar yapılır.

“Çok özür dilerim, dalmışım, ne sordunuz, Önder?”

“Çayınız bitmiş, ister misiniz, demiştim.”

“Alırım, karşı bahçedeki adamı görünce, birden geçmişe, hayatımın geçtiği o güzel, tabii ki bazen acı da olan günlere gittim... Şimdi şöyle diyebiliriz, farklı açılardan bakılınca yazarın, ihanet ettiği ya da ihanet etmediği söylenebilir, Özlem’in altını çizdiği özel durumdan dolayı.” (Birkiye, 2010, s.48)

Yazar, öğrencileri ile ders yaparken kendisini geçmişinde bulur. Geçmişte yaşadıklarını, okul günlerini hatırlar. Arkadaşlarını bulmak için bir plan yapar. Okul idaresi ile görüşeceğini, onlara ulaşacağını belirtir. Bunlar, o an düşünülmüş şeylerdir. Bilinç akışı tekniğiyle olaylar arasında geçiş sağlanır.

İstanbul’da Aşktan İkmale Kalanlar romanı bir pazar günü ile başlar. Olayların yaşandığı zaman 12 Eylül 1980 darbe dönemidir. Yazara devlet dairesinden gelir. Bu zarf yazarda telaş uyandırır. Zarf yazarı emniyete çağırmak için gönderilir.

Yazar, gidip gitmeme arasında kalır. Gitmeye karar verdiği zaman bugün özgür olabileceği son gün, son an gibi düşünür. Emniyete gider ve roman yazmama konusunda uyarıldığını söyler. Hikâye şiir yazması da yasaktır. Politikadan uzak durması gerekir. Yazar da aşk konusunda sıkıntı çeken öğrencilere romanlar aracılığıyla dersler verir. Romanlarda geçen aşk, ayrılık, âşık olma, aşka tepkiler, yalnızlık değerlendirilir. Öğrencilerin ikisi erkek dördü kızdır. İsimleri şöyledir: Can, Önder, Nilüfer, Zeynep, Özlem, Esra. Sıkıyönetim ve belli bir saatten sonra dışarı çıkma yasağı vardır. Yazar ders için gittiği öğrencilerin evine ders saatlerini bu durumu göz önünde bulundurarak ayarlar.

Olay örgüsü, romanın sesidir; bu ses, kimi zaman fısıltı, kimi zaman çığlık halinde bize yansır ve bu ses, roman boyunca devam eder. (Tekin, 2020, s.74)

Mehmet Tekin, olay örgüsünün roman için önemli bir unsur olduğunu belirtir. Olay örgüsü olmazsa romanın ne demek istediği anlaşılmaz. Olay örgüsü bir şekilde romana yansır. Olay örgüsü olmayan roman bir düzlemle ilerleyemez. Anlatılanların ulaşmak istediği bir nokta olmaz. Romanda olması gereken birbiri ile örüşük bağlantılar görülmez. Romanı oluşturan düğümlerde kopukluk olur.

Çocuklar gelmeden önce toparlanıyor, çayımı yudumlarken Üskidar’a bakıyorum, Boğaz mavi mavi uzanıyor, onüç ağustosun bir akşamüstü mavisi, bir buçuk yıl oturmuştum

Beşiktaş'ta yıllar önce, anmak istemediğim o yıllar, yine bir darbe, adeta bir kaçak, Tuz Baba Camisi'nin yanında küçük bir ev, yukarıda, tepede, takip edilmeler, kâbusla geçen günler, ne yapıyorduk ki bizi takip ediyorlardı, yazıyorduk, okuyorduk, sorguluyorduk, herhalde bunlar için; daha acısı, hiç unutulmayan, unutamadığım o kaza... (Birkiye, 2010, s.63)

Yazar, öğrencilere aşk üzerine dersler verilirken yazarın durumu da anlatılır. Yazar, öğrencilerinden önce geldiği mekânda etrafını izler. Duygu ve düşüncelerini ifade eder. Manzaranın kendisinde uyandırdıklarını belirtir. Yazarın iç dünyasında olanlar dış dünya ile birleşir. Dış dünya onun duygularını ifade etmesine yardımcı olur.

İstanbul'da Aşktan İkmale Kalanlar romanı iki boyutludur. Romanın ilk kısmında 12 Eylül darbesi vardır. Romanın ikinci boyutundaysa roman kahramanları üzerinden aşkın hâlleri vardır. Aşkın yol açtığı çıkmaz bireylerde bunalıma, yalnızlığa ve üzüntüye neden olması yer alır. Olaylar darbe dönemi sonrasında meydana gelir. Darbenin etkisi hâlâ sürmektedir. 12 Eylül darbesinden dolayı kahramanlar istediği gibi hareket edemez. İçinde bulunduklarını döneme uygun hareket etmek zorundadırlar. Romanın esas kahramanı olan yazar da bu sebeple karakola çağrılır. Yazar, roman yazmaya ara verir. Yazarın roman yazması yasaklanır. Yazar özel ders vermeyi kararlaştırır. Yazarın sevindiği şey ise karakolda kimsenin özel dersin içeriğine dair bir şey söylememesidir. Başkişi dört kadın iki erkek olmak üzere altı kişiye ders verir. Bu altı kişinin yaşları, yaşadıkları, doğdukları ortam, aile yapıları, hayatlarındaki sorunlar farklılık gösterir. Hepsinin ortak noktası ise bir arayış içinde olmalarıdır. Hepsinin aşk konusunda sıkıntıları vardır. Hepsinde bunalımlı bir ruh hâli söz konusudur. Romandaki olaylar darbenin etkisiyle yazar da dahil olmak üzere bu yedi kişinin etrafında gelişir.

2.3.1.4.8. *On Kadın Bir Hayal* Romanında Olay Örgüsü

On Kadın, Bir Hayal romanı olgun yaşlarda olan bir adamın karşılıksız aşkları üzerine kurulur. Romanın başkahramanı olan adam, Dubrovnik'e gidip sevdiği kadını arar; bekler. Başkahraman bu bekleme esnasında geçmişe gider. Gençlik yıllarından itibaren yaşadığı karşılıksız aşkları düşünür. Roman boyunca başkahramanın karşılıksız aşkları anlatılır. Roman kahramanının yaşadığı karşılıksız aşklar olay örgüsünü oluşturur.

Romanda on kadın yer alır. Kahramanın her kadına duyduğu karşılıksız aşk romanın bir düğümünü çözer. Romanı oluşturan esas olay karşılıksız, yaşanmamış, gerçekleşmeyen aşklardır. Bir adamın ilk gençlik yıllarından başlayarak hayatında

karşılık bulamadığı aşkları anlatılır. Aradığı aşkı bulamayan, aşkına karşılık verilmeyen kişinin hissettikleri romanın olay örgüsüdür. Yaşanmayan bu aşklar çeşitlilik gösterir.

Başkahraman, hayatı boyunca yaşadığı aşkları, sevgileri, pişmanlıkları romanda anlatır. Her bölümde başka bir kadınla olan ilişkisine değinir. Başkahraman bunu yaparken geçmişinde unutmadığı kadını sürekli olarak hatırlar. Onunla niçin olmadığını, neden ayrı kaldığını sorgular, düşünür.

2.3.1.4.9. *Sevgi Soysal ile Son Röportaj Romanında Olay Örgüsü*

Romanda yer alan genç kahramanın yaşadıkları romanın olay örgüsünü oluşturur. Romanın anlatımında yer alan kahraman, romanın son sayfalarında, anlatılan her şeyin geçmişte yaşandığını sezdirir.

Romanda gelişen olayları aktaran kahraman, geçmişte Sevgi Soysal hakkında yaptığı çalışmalardan dolayı belediye tarafından bir sempozyuma davet edilir. Kahraman, başta bu duruma sıcak bakmaz; gitmek istemez. Sonrasında sempozyuma gitmeye karar verir ve orada Sevgi Soysal'ın kızlarını görür. Sevgi Soysal ile yaptığı ve kimsenin haberdar olmadığı röportajı kızlarına vermeyi planlar.

Kahramanın, Sevgi Soysal ile yapacağı röportaj romanda gerçekleşecek olayların esasını oluşturur. Genç kahramanın röportajı yazmadan önceki yaşamı ve röportajı yaptıktan sonraki yaşamı romanda olayların kesişme noktasını oluşturur.

Genç kahramanın sanat ve edebiyata olan ilgisi onu sanat dünyasında bir maceraya sürükler. Genç kahraman hocasının önerisiyle dergi dünyasına adım atar ve Sevgi Soysal ile tanışır. Kahraman bu süreçte ilk deneme yazısını yazar. Dergi sahibinin yönlendirmesiyle bu serüven Sevgi Soysal ile röportaj yapmaya kadar uzanır.

Sevgi Sosyal ile yapılan röportaj, derginin kapatılması, genç kahramanın bu duruma üzülməsi, Sevgi Soysal'ın ölümü, Türkiye'nin içerisinde bulunduğu bunalımlı yıllar, onun yalnız ve içe kapanık bir hayat yaşaması olayların meydana gelmesini sağlar ve olayların bu yönde gelişmesine neden olur. Romanın olay örgüsünü başkahramanın darbe dönemini yaşaması, hayatının bir döneminde dergi ve yazı işleri ile uğraşması, bunalımlı, sıkıntılı zamanlar geçirmesi oluşturur.

2.3.1.5. Zaman

2.3.1.5.1. Son Yemek Romanında Zaman

Son Yemek romanda geçen olaylar 1960-1980 darbe dönemlerinde yaşananlar üzerinedir. Romanın anlatım özellikleri bakımından kronolojik bir zaman söz konusu değildir. Kahramanlar; geçmiş, gelecek ve şimdi arasında geçişler yapar. Geçmişe gitme, geleceği düşünme, şimdinin içerisinde olma zaman bakımından romanın farklı bölümlerinde yer alır.

Saatlerce yatağının içinde sağa sola dönüp durduktan sonra, sessizliğe yenilmiş, uykuya teslim olmuştu. Uzun bir zamandır aradığı huzur veren ortamın, ne kadar sürüp sürmediğini bilmiyordu, ancak daire kapısına büyük bir gürültüyle vurulması üzerine, yataktan fırladı. (Birkiye, 1992, s.7)

Romanın kahramanı olan Yazar, huzursuzluk ve bunalım içerisinde geçen günlerinin ardından uykuya dalar. Günlerce uykusuz kalır. Yatağında saatlerce uyuyamaz. Kahraman sonunda uyur ama bu durum da çok sürmez. Kahraman, uyuduğu esnada bir kâbus görür ve uyandığında sırlıslıkla bir haldedir. Korku, endişe ve su içinde kalmış bir halde kapının ziline çalmasına odaklanır.

Bir yandan kapıyı kimin çaldığını merak ederken, bir yandan da kâbusun etkisi hâlâ sürüyordu; ve yazamayışını bedensel yorgunluğuna bağladı. Sabah yeniden başlarım diyerek, bu kez aynı yatakta yatarsa yine aynı rüyayı görür endişesiyle, çalışma masasının da bulunduğu salondaki kanepeye uzandı. (Birkiye, 1992, s.11)

Yazar, sabah olmasına rağmen rüyanın etkisinden çıkamamıştır. Sabah yeni bir güne başlar ama dün yaşadıklarını üzerinden atamamıştır. Yazar gece yaşananların etkisindedir. Olanları ve kâbusu unutamamaktadır. Güne geçmişte yaşadıklarının etkisiyle başlar. Yeni, temiz bir sayfa onun için yoktur. Geçmişte yaşadıklarına bağlı kalarak, yaşadıklarını sorgulayarak durgun bir hâlde hayata devam eder. Geçmiş zamanın hayatı üzerindeki etkisi fazladır.

Yazar, dört yıldır her an gelebileceklerini ve bu gelişin kendi sonunun başlangıcı olacağını kurmuştu. Kapıyı kırıp içeriye gireceklerini, evin dört bir yanına dağılarak kitaplarını talan edeceklerini, daktilosunu parçalayacaklarını, kâğıtlarını yırtacaklarını, onu yerlerde sürükleyerek tekmeleyeceklerini ve karanlık bir hücreye atıp günlerce, aylarca işkence yapacaklarını, gökyüzünü, geceleyin yumuşak kanepesinde yatıp seyrettiği koyu lacivert karanlığı ve yüreğinde küçük de olsa bir sevinç kıvılcımı çıkartan yıldızları, saatlerce bakıp bakıp keyfine doyamadığı mehtabı bir kez daha göremeyeceğini, Boğazın serinliğini içine çekemeyeceğini, dahası tüm işkencelerden

sonra aklını yitireceğini, onu bir akıl hastanesine yatıracaklarını ve en korkuncu, orasının akıl olduğunun dahi bilincinde olamayacağını hayal edip durmuştu. Böylece, her şeyin darbe günü başladığı bu kuşkuyla dolu dünyası dört yıldır sürüp gidiyor, o hâlâ onuncu kitabını yazamıyordu. (Birkiye, 1992, s.12)

Yazar, dönemin olayları arasında sıkışıp kalır. Kendisini, yaşananların etkisinden uzak tutamamaktadır. Yazar, her anını olumsuz düşünmektedir. Bu olumsuzluklardan sıyrılıp hayatına odaklanmada sorun yaşar. Geçmişte yaşanan olaylardan dolayı kendisinin de başına bir şeyler geleceğini sürekli kurgular. Bu korkunun altında ezilir. Yazar zamanını geçmişi düşünerek geçirir. Hiçbir şey yapamadan, korku içerisinde yazarın günleri son bulur. Sürekli aynı kurguyu gözünün önüne getirip günlerini bu kuşku ve korku içinde bitirir.

Kâbusu gördüğünden yaklaşık bir ay geçmişti, henüz, birçok kez girişmesine karşın bir türlü istediği başlangıcı yapamamıştı. Akşamdan tasarladığı yazma eyleminden bir anda vazgeçip, bahar sabahının güzelliğine kapılarak boğazı bir tablo gibi ayakları altına seren balkonunda çayını yudumlarken zil sesi duydu ve bunun, bir türlü kâbusun etkisinden kurtulamadığı için bir yanılsama olduğunu düşündü; zilin gerçekten çaldığını algılayınca da bu kez polislerin geldiği duygusuna kapılmıştı ki, postacının sesi, onu içine düştüğü karabasandan birdenbire kurtardı. (Birkiye, 1992, s.17)

Yazar'ın gördüğü kâbus hayatının her alanında kendisini etkiler. Üzerinden bir ay geçmiş olmasına rağmen gördüğü kâbusun etkisinden çıkamamıştır. Kâbustan dolayı hiçbir şeyi istediği gibi yapamaz. Uzun bir zaman söz konusu olmasına karşın yazar, sürekli olumsuz yaşantıları aklında tasarlayarak zamanını olumlu ve verimli bir şekilde değerlendiremez. Sürekli aklında negatif durumlar var, hayatından giden günlerin farkında değildir. Farkında olsa dahi bu durumu değiştirmez. Sürekli aynı kuruntu içerisinde günlerini tamamlar.

Yaşadığım son sekiz-on yıl bir roman gibi, belki size yazmamın en büyük nedeni bu. Politikayla lise yıllarında tanıştım. Malum birçoğumuzun olduğu gibi biz de o dönem ağabeylerimizden etkilenmiştik. (Birkiye, 1992, s.19)

Yazar'a mektup gönderen kişi kendisi hakkında bilgi verir. Politik meselelerin içinde ne zaman yer aldığını belirtir. Bu durumun lise yıllarında başladığı ve yaklaşık on yıl sürdüğünü söyler. Hayatının önemli zamanlarını bu işlerde harcadığını ifade eder. Mektupları gönderen kişi bu durumdan pek de hoşnut değildir. Hayatın esas anlamını bilmeden geçen zaman için bir pişmanlık vardır. Geçmişte daha iyi şeyler yapabileceğini düşünür ama artık geriye dönemeyeceğini, o günleri tekrar yaşayamayacağını da bilir.

Söylemek istediğim bir pişmanlık değil. Ama, darbeden sonra kaçmaya başladık. Birçoğumuz, binlerce insan oraya buraya saklandı. Binlercesi de yakalanıp işkence gördü. Kimileri öldürüldü. Hayat benim için, içinden çıkılmaz bir kaosa dönüştü. Yüzümdeki tiklere ve midemdeki ağrılara alıştım. (Birkiye, 1992, s.20)

Zaman olarak darbe döneminin insanların yaşantısına etkisinden söz edilir. Mektupları gönderen kişi de bu durumdan oldukça etkilenir. Yaşamının sürekli bir kaçıştan ibaret olduğunu anlatır. Birçok insanın da kendisiyle aynı durumda olduğunu dile getirir. Binlerce insanın hayatı bir karmaşadan ibaret olur. Her gün devam edilmesi istenen bir hayat için kaçmak zorunda kalırlar. Onlar için böyle bir hayat mücadelesi söz konusudur. Zaman akıp giderken onların kaçımdan başka düşündükleri bir şey yoktur. İçinde bulunulan zamanın insan hayatı üzerinde birçok etkisi vardır. Somut zaman birçok şartı ve alternatifi topluma sunduğu gibi almaktadır. Zaman sosyal yaşam üzerinde birçok yönden farklılık sunar.

Biz gözümüzü açtığımızda politika gördük. Altmış harekâtında çok küçüktüm, ama çok şey hatırlıyorum. O sabahı hiç unutmuyorum. Henüz kalkma zamanı gelmemiştir ama babam neşeli bir gürültüyle hepimizi kaldırmıştı. Bir yandan radyoda bas bas marşlar çalıyordu. Bir yandan da babam radyoya eşlik ediyordu ve kalkın “ihtilal” oldu diyordu. Çok iyi hatırlıyorum oldukça neşeliydi. Günlerce o marşları dinlemiştim. Yine o sabah neden caddeden arabaların geçmediğini, insanların yürümediğini bir türlü anlayamamıştım. (Birkiye, 1992, s.29)

Yazar; harekâtın, sıkıyönetimin, darbenin olduğu dönemlerde çok küçük olmasına rağmen bazı şeyleri hatırlar. Yazarın bakış açısına göre her zamankinden farklı bir hava şehre hâkimdir. Günler süren bir sessizlik, korku ve kısıtlı bir yaşam vardır. Bir yandan da marşlar, radyolar gürültü sayılabilecek bir yüksek sesle dinlenir. Bazıları bu durumu sevinçle karşılarken bazıları iyi karşılamaz.

Yazarın o günlerle ilgili anıları oldukça karışık, 60'ı pek anımsamıyordu, oysaki on beş on altı yaşlarındaydı. Anımsadıklarının birçoğunun da, 60'a mı, 12 Mart'a mı, yoksa 12 Eylül'e mi ait olduğunu karıştırıyor, beynini zorlayarak güç bela bölük pörçük bir şeyler buluyordu. (Birkiye, 1992, s.30)

Olayların yaşandığı zaman net olarak verilmez. Yazar'ın zihninde yer alan olayların hangi döneme ait olduğu belirsizdir. Yazar, bu olayların hangi zaman içinde gerçekleştiğini hatırlamaz, olayları birbiri içinde düşünür. Anılar belleğinde karmaşık bir hâlde yer alır.

Gece ilerledikçe konular tükeniyor, yazar Selma'nın her an kendisine, korktuğu soruyu sormasını bekliyor ve bundan huzursuz oluyordu. (Birkiye, 1992, s.40)

Yazar, Selma ile vakit geçirdiği bir gece zihnindekilerle mücadele eder. Yazar, her zamanki gibi iç dünyasıyla savaş halindedir. Yaşanmamış ve sorulmamış düşünceler, yazarın aklını kurcalar. Her an kendisine beklediği sorunun sorulacağının telaş içindedir. Yazar, olmayan durumları, olayları aklında düşünürken içinde bulunduğu zamanı yaşayamaz. Yazar içinde olduğu o anı kaybeder.

Kış, bahar, yaz gibi mevsimler ve günler, günün belli bir dilimi romanda anlatılan olayların zamanını yansıtır.

Ekimin sonlarıydı. Yine de balkonda rahatlıkla oturulabiliyordu. Bir sabah, balkonda çayını yudumlarken zil sesi ve ardından posta sesini duymasıyla yerinden fırlaması bir oldu. (Birkiye, 1992, s.52)

Yazar, ekim sonlarında beklediğini alır. Uzun zaman alamadığı mektubun geldiğini düşünür. Bu durum için sabırsızlık içindedir. Mektubun beklendiği zaman ekim sonudur. Henüz dışarıda oturulabilecek bir havanın hâkim olmadığı belirtilir.

Romanda somut olarak ilerleyen bir zaman söz konusu olsa da yazar yaşadıklarını devamlı tekrarlayarak aslında farklı zamanlar içerisinde aynı günleri yaşar. Her günü bir önceki günün aynısıdır. Korkuları, şüpheleri, tereddütleri her gün yeniden onun karşısında bekler.

2.3.1.5.2. *Soldan Sağa Romanında Zaman*

Soldan Sağa romanında fabrika işçilerinin başından geçen olayların geçtiği zaman vardır. Bunun yanında eski fabrika müdürünün yaşadıklarını anlatan bir zaman söz konusudur. Ayrıca yazarın sevgilisi ile yaşadıkları olayların geçtiği zaman romanda yer alır. Romanın temelinde üç ayrı zaman söz konusudur. Romanda birden çok olayın farklı zaman dilimleri görülür.

Roman, zaman belirten “yıllar önce” ifadesi ile başlar. Daha sonra yeni fabrika müdürünün, işi için yola çıkışını belirten zaman ifadeleri romanda görülür.

Trenin hareket etmesine henüz yarım saat vardı. Gazete satan bayinin önünde durdu; sergilenen gazetelere, dergilere ve kitaplara baktı. Birkaç gazete, bir haftalık dergi ve bir bilimkurgu romanı satın aldı. Yataklı vagona binip kompartımana girdi. Keşke uçakla gidebilseydi. Saatlerce süren yolu nasıl çekecekti. Bu saatte uçak seferi yoktu. Başka bir ülkede olsa, Amerika’da olsa, Avrupa’da olsa böyle dertler olmazdı. (Birkiye, 1995, s.7)

Trenin hareket etmesine henüz vardır ve yeni müdür uçağın olmamasından yakını. Saatler sürecektir olan bir yolculuğa katlanmak zorunda olması yeni müdür için

katlanılabilecek bir durum değildir. İçinde bulunduğu zaman bakımından Avrupa, Amerika ve Türkiye şartları kıyaslanır. Eğer Avrupa veya Amerika’da olmuş olsaydı bu saatte uçak seferlerinin olacağını belirtir. Yaşanılan zamanın imkânları, coğrafyalara göre farklılık gösterir.

Böylece insanın yapıp etmeleri, başarıları zamanın üç boyutu olan dün, şimdi ve yarın tarafından yönetilmektedir. Zamanın bu boyutları ve belirlenimleri başka birçok belirlenimle bağlantılıdır. Bunlardan birisi insanın “değer duygusu”, başka birisi “insanın önemli bir yeteneği olan “önceden görme” ve “önceden yönetme” bir amaca, yapılan şeylere verilen bir anlama, yani değere dayanır. Böylece tarihsel zaman, bir belirlenimler örgüsü olarak, tarihsel varlık alanını yönetir ve ona şekil kazandırır. (Mengüşoğlu, 2013, s.196)

Mengüşoğlu yaptığı çalışmada zamanın ne olduğunu açıklar. Zamanın kaç boyutlu olduğuna değinir. Bu konuya açıklık getirir. Zaman tek boyutlu değil çok boyutlu bir varlıktır. Geçmiş ve geleceğin etkisinde kalan biri şimdi vardır. Zamanın yarattığı etkiler değer ile ilişkilidir. Değer, insanların olaylara yaklaşımını belirler. Bu durumda içinde bulunan zamana insanlar baktıkları açıdan dolayı farklı yaklaşımlar gösterir.

İki buçuk yılda sekiz bilimkurgu romanı yazmıştı da bir bulmaca mı hazırlayamayacaktı. Bunun da üstesinden gelecekti. (Birkiye, 1995, s.12)

Romanda fabrika işçilerinin yaşadıklarının, yazarın sevgilisi ile geçirdiği zamanların dışında bilimkurgu romanlarının sürecine de yer verilir. Romanda bilimkurgu roman yazarının sekiz tane bilimkurgu romanını yazma süresi verilir. Yazar, iki buçuk yıla sekiz bilimkurgu romanı sığdırır.

İşçiler günlerce fabrikanın önünde beklediler. Fabrikanın bahçesinde de jandarmalar nöbetteydi. Adam hiçbir şey yapmıyor; çaresizliğinden, duruma seyirci kalışından kendi kendini yiyordu. (Birkiye, 1995, s.17)

İşçiler, istifadan sonra haklarını isterler. Fabrikanın önünde haklarını alabilmek için günler süren bir bekleyiş olur. Bu bekleyişe karşılık, herhangi bir adım atılmaz. İşçiler yalnızca günlerce haklarını almak için beklerler. Günler süren bu uzun bekleyiş sonuçsuz kalır.

Son aylarda fabrikanın durumu kötüydü. Çeşitli nedenlerle fabrikayı bir türlü tam kapasite çalıştıramıyordu. İşçiler aylardır, toplu sözleşme gereğince hak ettikleri ücreti, ikramiye ve öteki sosyal haklarını alamadıklarından yakınıp durmuşlardı. Fabrikaya

geleli iki üç ay olmuştu. İşçilerin bu durumu yaklaşık bir yıldır sürmekteydi. (Birkiye, 1995, s.17)

İşçilerin sorunu yaklaşık bir yıldır devam etmektedir. Yönetim kurulu rahatlık ve sefa içerisinde hayatlarını devam ettirirken işçiler bir yıldır hak ettikleri maaşlarını alamamaktadır. İşçiler, evlerine yiyecek götürmekte sıkıntı çekmektedirler. Çoğu işçi, ikinci bir işte çalışır. Bu durumdan haberdar olan yönetim kurulu işi çözmemekte kararlıdır. Aylar boyu çözülmeyi bekleyen bir problem olan işçilerin sorunu, gündemden uzak tutulur. Bunun yanında eski müdür de işe yeni başlamış. Buna rağmen bu problemin çözülmesinden taraftır. Eski müdür işçileri haklı bulur. Onlara haklarının verilmesini yönetim kurulundan ister.

Akşam eve döndüğünde, karısı çok kötü şeyler olduğunu kırk yıllık eşinin suratından anlayıvermişti. Bu adam ne kadar da duygusaldı. Neredeyse ağlayacaktı. (Birkiye, 1995, s.19)

Eski müdürüm işe başlamasının üzerinden üç dört ay geçmiş olmasına rağmen sorunlar bitmez. Bir gün müdür işten eve döner. Kadın, işten dönen eşinin yüz ifadesinden bir şeyler olduğunu anlar. Uzun yıllar süren bir evlilik sonucunda eşini çok iyi tanır. Eşinin kötü bir şeyler yaşadığını bilir.

Onca yıllık memurken, üstelik en üst derecedeyken, işten atılmıştı. Emekliliği gelip geçmiş, emekliliğini istememiş, devleti için çalışırken, devlet onu işten atmıştı. Şimdi de bu iş yerinden istifa etmişti. (Birkiye, 1995, s.19)

Yıllarca iyi bir işte çalışıp didinen adam, yıllar sonra işinden alınır. Neler yaptığı ve neler yapacağı, nasıl geçineceği kimseyi ilgilendirmez. Adam yıllar sonra, belli bir yaşa gelmiş ve hiçbir şeyi yoktur. İşini kaybetmiş ileri yaşta bir adam, geçim derdi ile uğraşır. Ne bir iş, ne de bir para vardır. Adam ve ailesi nasıl geçineceklerini düşünür. Aile olarak zor bir süreçten geçerler. Herkesin sadece kendisiyle ilgilenmesi gerektiği bir dönem vardır. Eski müdür yaşananlar haklı veya haksız olsa da hiçbir şeye müdahale etmeden işine devam etmeliydi. Olaylar karşısında suskunluğunu koruyamayan müdür işinden olur. Bu durum onun bireysel olarak yaşamındaki birçok sorumluluğunu yerine getirmesini engeller. Aile içinde istenmeyen durumlar yaşanır.

Sonra olanlar oldu. Onun haberi olmadan bir yönetim kurulu üyesi jandarma birliğini çağırmıştı. Bu üye, emekli bir general olduğundan, ehk ülkede de sıkıyönetim olduğundan jandarmalar da usule uygun bir biçimde gelmişler, usule uygun bir biçimde işçileri ki şimdi işsizlerdi, sokağa atmışlardı. Bu kadar basitti. İşçileri apar topar sokağa atmışlar,

kapının önüne koymuşlardı. Üstelik işçilerin haklı olmalarına karşın... (Birkiye, 1995, s.18)

Romanda geçen olayların zamanı hakkında bilgi verilir. Fabrikada yaşanan sorunlar, sıkıyönetim döneminde geçmektedir. İşçiler bu yüzden kuralına uygun bir şekilde fabrikadan uzaklaştırılmıştır. İtiraz edilebilecek bir dönem ve süreç söz konusu değildir. Her tarafta kargaşanın bastırılması söz konusudur. İşçiler haklı olmalarına rağmen askeri kanatta birilerinin yönetimde olması onları haksız göstermektedir. Bu dönemde haklılık durumuna bakılmadan çıkarı için elindeki gücü kullanan insanlar vardır.

Bizi, en çok, hiçbir zaman gerçekleşmeyecek hayaller mi üzer? Onların ulaşamayacak kadar uzak oluşları; bir hayal, bir ütopya olarak kalacaklarını bilmemiz, bizi avuntusu olanaksız bir hüzne götürmez mi? (Birkiye, 1995, s.20)

Gerçekleşmesi dilenen bazı hayaller, zamanın çok ötesindedir. Bu hayaller, hiçbir zamanda gerçekleşmeyecek ve onların somut anlamda varlığı görülmeyecektir. Onlar yalnızca akılda, kalpte ve ruhta yaşamaya her zaman için devam ederler ama gerçekte hiçbir zaman olmayacaklar. Kimseye söylenemeyen, açıklanamayan bir gizemlilikle her zaman hissedilen ama hiçbir zaman gerçekleşemeyen hayaller zaman ötesi özellik gösterirler.

Gecenin karanlığında tren yol aldıkça, o da her an hedefine yaklaştığını duyumsuyordu. Ertesi sabah genel müdürdü. Belki iki yıl sonra çok daha büyük bir holdingin başına geçerci. Birkaç yıl sonra da meclise, sonra.. Sonra her şey olabilirdi. Babasının çok geniş çevresi vardı. Partili arkadaşları vardı. Artık yol gözükmişti ve önü açıktı. (Birkiye, 1995, s.21)

Gece, zaman olarak ilerledikçe yeni müdürü işine daha çok yaklaştırıyordu. Saatler ilerledikçe yeni müdürün hayalleri daha fazla büyümeye başlar. Yeni müdür kendisini farklı noktalarda hayal eder. İlerleyen zamanın kendisine sunduğu fırsatlarla çok büyük işler başaracağını düşünür.

Yırtık çorap giydiği, simit yediği yıllardan gelmiş; namusuyla, çalışkanlığıyla gelmiş, tam rahata ulaşacağı, emekli olup köşesine çekileceği sırada işten atılıp, emeklilik hakkı ile elinden alınmıştı. Üstelik emekliliğini bir-iki yıl önce elde etmiş olmasına karşın. (Birkiye, 1995, s.23)

Eski müdürün zor koşullardan, dönemlerden geçerek geldiği nokta vurgulanır. Bu zor zamanları, çalışkanlığıyla aşıp rahat bir hayat kurmuşken beklenmedik bir olay yaşar. Beklenen rahat hayatın yerine tersine dönmüş bir hayat yaşar. Üstelik bu olaylara

yaşını aldığı sırada maruz kalır. Her şey bir düzene kavuşmuşken beklenmedik bir sonuç karşısında yıkılır. Yıllar boyu verdiği emekler bir anda silinir. Zor şartların silinen ayak izleri yeniden duyulur.

Thames kıyısında yürüyordu. Londra'ya gelesi bir ay kadar olmuştu ve yaklaşık yirmi gündür bu yürüyüşü yapıyordu. Küçük ama elverişli bir daire bulmuştu. Niyeti beş altı ay kalmak... (Birkiye, 1995, s.43)

Yazar, sevgilisinin yanına gider. Londra'ya gideli bir ay olmuştur. Orada beş altı ay gibi bir süre geçirmek ister. Kendisinin kalacağını bu süreç içinde

O anın güzelliğini de yaşıyorlardı, aslında. İkisi de mutluydu. Hele yazar çok çok mutluydu. (Birkiye, 1995, s.52)

Yazar ve Cindy, içinde bulundukları anın tadını alma peşindedirler. Uzun bir süre değil, geçmiş veya gelecek yok. Sadece yaşanan anın önemi hissedilir. Hiçbir şeyin olmadığı şimdinin sonsuzluğu içinde derin bir an yaşamaktadırlar.

Hangi adalet sistemi buna göz yumabilirdi. Adalet var mıydı? Var olan sıkıyönetimdi; onun koyduğu, kurallar geçerliydi. Asla böyle bir şeye ortak olmazdı. O da sıkıyönetimden dolayı işini kaybetmişti. Bir 1402'likti ve işçilerle benzer bir yazgıyı paylaşıyordu. (Birkiye, 1995, s.69)

1402, 12 Eylül 1980 darbesinden görevinden uzaklaştırılanlar için kullanılır. Eski fabrika müdürü de 12 Eylül'de işten uzaklaştırılanlar arasındadır. İşçiler de kendisinin yaşadıklarına benzer bir durumdadırlar. Bu yüzden onlar için üzülmemektedir. Adaletin nasıl olması gerektiğini sorgular. Şu anda yaşananların adalet ile bir ilgisi var mı? Bu durumu sorgulamaktadır.

Fabrikanın durumu, özellikle sendikanın basın-yayın birimi tarafından kamuoyuna, basına ve televizyona duyuruluyordu. Ancak televizyonda haberin h'si bile geçmiyor, basının bir kısmı hiç ilgilenmiyor, bir-iki gazete de sıkıyönetim korkusuna karşın birazcık ilgileniyor, ara sıra iç sayfalarda küçük haberlerle işçilerin mağdur durumlarını çok dikkatli bir söylemle yansıtıyorlardı. (Birkiye, 1995, s.72)

Olayların yaşandığı zaman baskı dönemidir. Basının tarafsız ve özgür olması her zaman için söz konusu olmalıdır. Basının böyle bir özelliği vardır. Yalnız burada basında da bir aksaklık söz konusudur. Basın üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmez. Basından işçilerin yaşadıklarını, durumunu yansıtması beklenirken basın, şartlardan dolayı bu duruma karışmak istemez. Basın, bu olayın çözümüne yardımcı olmak istemez. Karmaşık bir sürecin içinde herkes kendini kurtarmanın telaşındadır.

Kimse kendisinin olumsuz bir durumla karşılaşmasını istemez. Basın da bundan dolayı bu olaydan uzak durur.

Yaşamımızdaki rastlantılar ne kadar önemlidir. Adeta yaşamı rastlantılar yönetir. Evden bir dakikalık geç çıkmamız; caddenin köşesini otuz saniye önce dönmemiz, bir sinemaya beş dakika geç kalmamız ya da beş dakika erken çıkmamız; bir lokantaya buluşma zamanından on dakika sonra gitmemiz, yaşamımızı kurtarabilir. Gideceğimiz zaman oraya bir bomba atılabilir; yangın çıkabilir; arabanın biri bir diğerine çarpar; şehrin ortasında bir kamyonun freni patlar ve kaldırırma çıkar vb. tüm bunların hepsi olabilir. Bizim orada bulunma zamanımızdaki küçük bir gecikme hayatta kalmamızın nedeni olabilir. (Birkiye, 1995, s.76)

Rastlantıların önemi üzerinde durulurken en büyük pay zamana ve anlara verilir. Hayatın birçok noktasında önemsenmeyen veya dikkat edilmeyen küçücük dakikaların, saniyelerin kurtarıcı etkisinden söz edilir. Yapılan zaman ayarlamaları hayatın birçok noktasında önemli görevler üstlenir. Birçok hayatta dönüm noktası olarak kabul edilir. Zaman bu işlevi ile çoğu hayatın mimarıdır. Bu önem çoğu zaman gözden kaçır ama dikkat edildiğinde hayat kurtarıcı veya bozucu bir etkisi olduğu anlaşılır. Küçük saniyelerin hayat üzerindeki kocaman etkisine vurgu yapılır. Zamanın her anı kıymetlidir, zaman başka olayların bitişi veya başlangıcıdır.

Cindy, akşamki Paris biletini iptal etmelerini, ertesi gün gitmek istediğini, kendisini merak etmemelerini, bir dostunun yanında kaldığını, sinirlerinin çok bozuk olduğunu, kaldığı evin numarasını vermeyeceğini, belki akşama doğru geleceğini, paniğe kapılmamalarını, telaşlanmamalarını söyleyerek telefonu kapattı. (Birkiye, 1995, s.77)

Cindy, yazarla buluşur. Cindy bundan dolayı Paris seyahat biletlerini iptal eder. Akşamı yazarla birlikte geçirir. Planında değişiklik yapar ve bir sonraki güne gitmek istediğini söyler.

Yokuştan yukarı çıkıyordu. Kim bilir kaçınıcı kez. Yirmi yıldır çıkıyordu. Tam yirmi yıl önce ilk yazısı yayımlanmıştı. Sonra yazılar peş peşe, kitaplar ardı ardına gelmişti. Kendi kendine ‘Acaba bu kaçınıcı çıkışım’ diye soruyordu. (Birkiye, 1995, s.84)

Yazar, yirmi yıl boyunca aynı yerden geçer. Yirmi yıl önce çıkmaya başladığı yokuşu şimdi yine çıkmaktadır. Yirmi yıl boyunca kitaplarının baskısı için aynı yere uğrar.

Anılarını bitirmişti. Önce bir gazetede tefrika halinde yayımlanacak, ardından da kitap piyasaya çıkacaktı. Bu onu son zamanlarda yaşama daha da bağlamıştı. Kuşkusuz torunlarının varlığının yanı sıra. Uzun yıllar kimse bu haksızlığa karşı çıkmamış, çıkanlar da kamunun gözünden kaçmış, hatta bir kısmı içeri bile atılmıştı. Böylece kamu

olup biteni sanki unutuvermişti. On yıl önce yaşanan olaylar, haksızlıklar, baskılar sanki olmamış gibiydi. Evet, darbe sonrası yıllarda bazı şeyler yazılmıştı. Ama o da bir moda gibi gelip geçti. Bu tür yazılar, diziler, kitaplar harıl harıl okundu sonra her şey unutuldu. Unutuldu mu? (Birkiye, 1995, s.98)

Yazar, yaşadıklarını yazar. Yazma eylemini, kendisini hayata bağlayan bir hareket olarak görür. Evet, torunları da onu hayata bağlamıştır ama yazmanın payı unutulamaz. Yaşanan tatsız olaylara karşı, herkesin susması dile getirilir. İnsanlar için her şeyin basit olmasına değinilir. Onlar için değişen koşullara ayak uydurmak gerekir. Yapılan haksızlıklar, suçlamalar, soruşturmalar bir önem ifade etmez. Geçen zamanın etkisiyle birlikte hiçbir şey hatırlanmaz. Yaşanan olumsuz olayların ifade bulduğu romanlar, yazılar, şiirler, diziler, filmler izlenir ve biter. Etkisinin ne kadar sürdüğü, kimleri etkilediği önemsenmemektedir. Her şey, bir anın yansıması olarak kalır.

2.3.1.5.3. *Bir Aşk Bilmecesini Nasıl Çözebilirsiniz* Romanında Zaman

Romanda gerçekleşen olayların zamanı, bir doğum günü partisinin başlaması ve bitmesi süresini kapsar. Zaman bakımından geçmişte yaşanan olaylar hatırlanır, geleceğe yönelik tahminlerde bulunulur. Ancak genel olarak doğum günü partisinde olaylar yaşanır. Büyük değişiklikler bu anda söz konusu olur. Selma, arkadaşların çeşitli sebeplerle bir araya getirir ve bu esnada birbirlerini önceden tanıyanlar, yeni tanışanlar vardır. Geçmişten yola çıkılarak geleceğe dair kurulan fikirlerin hiçbirisi gerçekleşmez. Olaylar Selma'nın beklediği gibi gelişmez. Doğum günü partisi zamanında yaşananlar çiftler için bir dönüm noktası olur. Herkes, hayatını bu partide geçirdiği zaman içerisinde şekillendirir.

Sonbahar yine; yine Eylül. Işıklar kırılmaya başladı; bir koster usulca geçiyor. Belki kaptanı gizli bir şairdir. Piposunu tüttürürken, siyah kaplı küçük defterine bir şeyler çiziktiriyordur. Boğazın etrafındaki sararmaya yüz tutmuş yapraklar; henüz sararmadılar ama yakındır. Yine Eylül; yine bir sonbahar başlayacak. (Birkiye, 1999, s.12)

Eylül ayı ve sonbaharın romanda yaşanan olayların geçtiği zamandır. Zaman'ın değişimiyle birlikte çevrede de değişiklikler yaşanır. Sonbahar etrafı kırmızı ve sarıya boyamaya başlar. Yazın açık olan havalar yerini kapalı günlere, zamanlara bırakır. Etrafın görünümünü içinde bulunulan zamana işaret eder. Çevredeki değişim geçen zamanı belirtir. Olaylar, ayrılığın ifadesi olan sonbahar mevsiminde geçer.

İlk geceydi, hem de mehtaplı bir İstanbul Eylülüydü. (Birkiye, 1999, s.13)
Zamanın eylül ayı olduğu burada da belirtilir. Esintilerin başladığı, serinliklerin

kendisini hissettirdiği zamanlar başlar. Yazar, tüm hayatını İstanbul'da geçirir. İstanbul'da geçirdiği zaman diliminin uzun olması kendisi üzerinde büyük etkiler yaratır. İstanbul kendisinde ayrı bir yere sahiptir. Ömrünü geçirdiği bu şehir onun her şeyi olur. Yazar, hayatının tamamını kapsayan ve bu kadar uzun bir zaman diliminde yaşadıklarını düşünür.

Günler geçiyordu; şiirine ve yalnızlığına daha çok sarılıyordu; bir yandan da özgürlüğünün tadını çıkarıyordu. Tek başına olmanın, tek başına hareket etmenin keyfini çıkartıyordu. (Birkiye, 1999, s.66)

İleri doğru geçen bir zamana yer verilir. Günler, geceler, sabahlar, haftalar, aylar birbirini takip ediyor. Geçmişe dönük olmayan bir zaman anlayışı vardır. Her an kendi içinde son buluyor. Yaşanılan ana geri dönülemez. Yazar da bu günlerde tek kalır. Yalnız kaldığı günler, ona sakinlik ve huzur verir. O da kendisiyle kalmanın verdiği özgürlüğü değerlendirir. Romanda yer alan yazarın yalnız kaldığı dönemler olur.

Geçmiş ile gelecek zamanı bağlayan ve aynı zamanda onlarla sınır oluşturan şimdiki an, zamanın sürekliliği ve bağlantısıdır. Geçmiş ile geleceği ayırır gibi görünen şimdiki an, hep aynı mı kalır, yoksa hep değişik bir şey midir? Bunu belirlemek kolay değildir. (Aristoteles, 1996, s.11)

Aristoteles, zamanı bir bütün olarak görür. Şimdiki zamanı, zamanın bir parçası olarak ifade eder. O bir bütün değildir, bütünün bir parçasıdır. Şimdiki zaman, geçmiş ile gelecek arasındaki bağlantıyı sağlar. Zamanın ilerlemesini sağlayan bir düğüm gibidir. Şimdiki zaman sabit kalmadan her an değişir. Gerçekleşmiş veya gerçekleşecek olayların devamını sağlar. Yaşanılanlar geçmişi oluşturur, yaşanacaklar geleceği oluşturur. Bu iki zaman da şimdiki zamanın bulunmasıyla ifade edilir.

Belki de aynı apartmanda oturuyorlardı. Öyle ya hiçbir komşusuyla henüz tanışmamıştı. Zaten kaç gün olmuştu taşınalı. On gün, yirmi gün; yirmi gün olmuş muydu? Ne çabuk da geçmişti. (Birkiye, 1999, s.67)

Zaman denilen kavramın farkında olunmadan günler geçer. Yazar, zamanın bu kadar hızlı bir şekilde geçmesine karşın şaşkınlık duyulur. Zamanın elde tutulacak, geri sarılacak bir varlık olma özelliğine sahip olmaması yazarı etkiler. Zamanın geçme özelliğinin olmasına rağmen yazar bu durumun ayırımında değildir. Onun için zaman durmuş bir haldedir. Zamanın bu kadar ilerlemiş olduğunu fark ettiğindeyse buna inanmak istemez. Yaptığı işler ne olursa olsun bunun karşısında sabit olmayan, kimsenin yetkisinde olmayan, ileri doğru giden bir zaman vardır. Bu durum, insanların isteyip istememe durumlarının dışında gelişen bir olgudur.

Saat gecenin ikisini bulmuştu. Evine bırakacaktı. Arka koltukta ağır ağır konuşuyorlardı, taksi gecenin karanlığından yol alırken. Böyle anların bitmesini hiç istemezdi. (Birkiye, 1999, s.85)

Zaman, gecenin ikisidir. Günün bu saatinde hiç bitmeyen bir zaman arzulanır. Kahraman içinde bulunduğu anı dondurmak ister. Bunun sonucunda da kahraman, bulunduğu anda sabit kalacaktır. Kahramanın kendisini iyi hissettiği bu zamanda saatler durup, zaman ilerlemezse kahramanın yaşadığı an kendisi için sonsuzluk ifade edecektir. Kahraman en sevdiği anda saklanıp kalmayı arzular. Yazar, zamanın böyle bir özelliğinin olmadığını farkındadır. Bundan dolayı da yazarın arzuladığı şey, bir istek olarak kalır.

Zaman su gibi akıyor; belki de yaşayabilecekleri onca güzellikler, parmaklarının ucundan kayıp gidiyordu. Sevgi artık, kararını vermeliydi. (Birkiye, 1999, s.97)

Romanın kahramanı olan Sevgi için zaman geçiyor. Bir daha geri dönülemeyecek, ileriye dönük bir şekilde zaman bitiyor. Güzel ve yaşanması gerekenleri kaçırmamak için Sevgi'nin kararsızlığına son vermesi gerekir.

Sıcak su bedenini, sinirlerini yumuşatmıştı ama beyninin içindekiler durmuyordu. Ondakı kurtulmanın çok güç olduğunu biliyordu. O gecenin bunalımı, sıkıntısını; o anın sıkıntısını üzerinden atsa yeterdi. (Birkiye, 1999, s.119)

Kahraman, duş esnasında yaşadıklarını aklından geçirir. Kahraman, yaşananları hatırlamak istemez. Bu durumu değiştirmek ister. O gece yaşadıklarının etkisinden çıkmayı diler. Yaşananların bir süre onun zihninin meşgul etmemesini bekler.

Bunu bana kimse sormasa bile biliyorum, ama biri sorarsa nasıl açıklayacağımı bilmiyorum. Ama kesin olarak söyleyebilirim ki, hiçbir şey geçmeseydi (zamanda), geçmiş zaman olmazdı; hiçbir şey olacak olmasaydı gelecek zaman olmazdı; hiçbir şey olmasaydı şimdiki zaman olmazdı. (Augustinus, 1997, s.255)

Augustinus, çalışmasında zaman üzerine sorgulamalar yapar. Zamanın ne olduğuna yönelik cevaplar bulur. Augustinus zamanı geçme ve ilerleme özellikleri ile ele alır. Zaman ilerlemeseydi geçmiş zaman olmazdı. Yaşanılanların nereye gittiğini sorar. Gelecek zaman olmasaydı ilerisi hayal edilemezdi. Somut olarak bakıldığında yalnızca içinde bulunan an vardır. Bu şimdiki anla birlikte her şey değişir, ilerler ve geçer. Şimdiki zaman da sabit değildir ve sürekli şimdiki zamanlar değişiklik gösterir. Eğer zaman geçmeseydi her zaman aynı anlar yaşanırdı. Bu durumda zaman sonsuz, değişmeyen ve sabit bir özelliği sahip

olurdu. Böyle bir durum var olmadığı için Augustinus, zamanı geçmiş ve gelecek bağlamında inceler ve zamanın değiştiğini söyler.

Gece, sabaha doğru yol alıyordu. Mehtap tepelerindeydi. Ay o gün dolunaydı ve kim bilir hangi aşklara gebeydi. (Birkiye, 1999, s.147) Zaman bakımından gece ve gündüz süreleri bir arada verilir. Ayın yansıyan görünümü günün gece saatlerini hatırlattığı için zaman göstergesi olarak romanda yer alır. Her zamanki gibi ileriye doğru giden ve biten; geri sarılamayan bir zaman görüşü vardır. Zaman yeniden yaşanması mümkün olmayan bir anlama sahiptir. Gece, sonbahar, karanlık, rüzgârlı ileri doğru giden bir zaman romanda vardır. Romandaki olayların yaşandığı günlere gidiş söz konusudur. Bunun yanında kahramanlar için genel olarak zamanın geçmişe gitme özelliği yoktur. Romanda içinde bulunulan şartları değiştiren, yaşananların etkisinde gelişen, ileriye dönük bir zaman vardır.

2.3.1.5.4. *Bir Yıldız Kaydı Romanında Zaman*

Romanın giriş sayfalarında zamanla ilgili sözcükler vardır. Romanda geçen adamın, yıllarca süren bir bekleyiş içerisinde olduğu görülür. Zaman akıp giderken o hep beklediğine ulaşacağı anın hayalini kurar. Adam, sadece gerçek mutluluğu bulabileceği bir ana kavuşmayı ister.

Bekledi yıllarca ve yıllarca, körfezin bir ucundan ötekine dolaşarak, hayatının kadını bekledi. Kumsal boyunca yürüdü, yürüdü, saatlerce, günlerce, zamanlarca yürüdü; ıssızlığın özgürlüğünü, dalgalarla birlikte içine çekiyordu; düşleri bir mutluluk evreni oluşturuyordu. (Birkiye, 2002, s.9)

Adam, yıllarca bir beklenti içerisinde hayatını sürdürür. Beklediği kadının bir gün onu bulacağı hissi onda vardır. Umutla o günün gelişini bekler. Bunun yanında adam; yalnızlığın, sessizliğin verdiği halle huzurlu hisseder. Her şeyi istediği yapması, istediği gibi hareket etmesi onu sakinleştirir. Düşleri, kendisinin mutlu olması için bir nedendir.

Haziran'da açan kırmızı güllerin ortasındaki yalnızlığı vardı. Dolunaylı gecelerdeki hüznü yalnızlığı vardı. O zamanlardan başlamıştı beklemeye. Beklemeyi de sevdi, yalnızlığı da; hüznün, ayrılmaz varoluşsal bir parçası olduğunu henüz bilmiyordu, bilemezdi. (Birkiye, 2002, s.11)

Başkahraman, bekleyiş içerisinde bir yaşam geçirir. Bu bekleyişin ve yalnızlığın varlığının sancısı olduğunun farkında değildir. Zaman, onun varlığına delildir. Zaman;

yalnızlık, hüznün, bekleyiş ve arayış içerisinde geçer. Zaman, kahramanın kişisel yaşamının bir parçası olarak yer alır.

Binlerce insan gelip geçiyor, hepsinin yüzünde bir öykü var; hepsinin bir öyküsü var. Ne zaman bu caddeden geçsem, sabah akşam, kış yaz, yüzlerdeki o öyküyü arıyorum. Daha onların öykülerinin öznelerini bulamadan, düşünmeden, dahası kuramadan yüzler yok oluyor. Her yüzün farklı ifadesi, farklı öyküsü var. (Birkiye, 2002, s.16)

Zaman, herkes için ayrı bir şekilde geçer. Bütün insanlar aynı zaman içerisinde farklı hikâyelere, anlara tanık olur. Hangi zaman diliminde olduğu fark etmeksizin kahraman, insanların hayat hikâyelerini merak eder. Onların yaşadıklarını düşünmeden edemez. Herkesin hayat hikayesini bilmek ister. Kahraman, insanların hayatlarının özünü, gerçeğini bulamadan yok olduklarını düşünür. Birçok insan yaşaması gerekenleri bilmeden ve yapmadan bu hayattan ayrılır gider.

Kentin tarihi gel gitlerle doluydu. Yüzyıllardır süren yabancılar tarafından kentin işgalleri, isyanları artık yetmişti. Halkın büyükçe bir kısmı birliğe katılmak istiyorsa da, bu öyle kolay olmadı. Sonraları etrafına dehşet saçacak olan, kişisel diktatörlüğünü kurmakla suçlanan devrimin kahramanlarından gür bıyıklı komutan gelip, ülkenin birliğe katıldığını ilan ediyordu. Yıllarca iç savaş kentte sürdü; siyasi çatışmalar da sürdü. (Birkiye, 2002, s.33)

Emine ve ailesi 1917 yıllarında zorlu bir yaşam geçirir. Bu ailenin yaşadıkları anlatılır. Savaş dönemi onlar üzerinde büyük etkilere neden olur. Emine ve ailesinin hayatı zamanın değişen koşulları ile kötüleşir. Geçmişte zengin, varlıklı, gösterişli bir hayat yaşayan aile; her şeyi geride bırakıp yaşadıkları şehirden uzaklaşmak zorunda kalır. Batum'da iç savaş dönemi başlar. Batum, işgal altında kalır. Kent bir süre işgal altında kalır.

Her romancının eseri, ister kendi zamanının meselelerini ele alsın, isterse bu meselelerden fildişi bir kuleye kaçışı temsil etsin, açıkça veya ima yoluyla yazın zamanın sosyal olaylarının bir yorumudur. Hatta ütopiyalar bile, esasta yaşayan gerçeği negatifini verirler ve yazarın kendi zamanında kötü olarak nitelediği şeyleri yansıtır. En bağımsız bir yazar bile, çelik kancalarla yaşadığı devrin ruhuna bağlıdır. (Stevick, 2004, s.220)

Stevick'e göre her yazar, toplumda yaşanan gerçeklere yer verir. Romancı konu bakımından ne seçerse seçsin gerçeği anlatır. Yazarın yaşananlardan kaçma düşüncesi olsa dahi anlattığı dolaylı yoldan gerçekte olanlardır. Ütopik tarzda yazılan eserler de gerçeğin negatif halini aktarır. Olaylardan bağımsız olarak yaşayan yazar bile gerçeğe sırtını dönemez. Her yazar yaşadığı döneme bir şekilde bağlıdır. Geçmişte veya şimdi

yaşadıklarını eserlerinde anlatır. Yazarlar, yaşadıkları çağın en önemli tanıklarındır. Onlar, eserleri ile meydana gelen olayları gelecek dönemlere taşırlar.

Romanda varlıklı bir yaşam sürdüren ailenin savaştan sonra Batum'daki bütün mallarına el konulur. Yaşadıkları konağı da boşaltmaları istenir. Durumun kabul edilemezliği karşısında Emine ve ailesi ülkeden ayrılmak durumunda kalır. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'ne taşınırlar. Komşu şehir olan Trabzon onlar için yeni bir hayatın başlangıç yeri olur. Zaman içinde Emine ve ailesi hiç beklemedikleri bir konuma gelirler. Onların rahatlık içinde geçen hayatları birden tersine döner.

19. Yüzyılda da iç isyanlar baş göstermişti. Karışık bir yüzyıl, karışık zamanlardı. Tabii Batum için Osmanlıları da saymak gerekirdi. Bir süre Osmanlı hükümlerinde kalmıştı. Ama iki kentin tarihsel yazgısı, doğasal benzerliği, onları birbirine yaklaşıtıyordu. Zaman zaman siyasi olarak birbirlerinden uzaklaşsa bile, bu iki kentte, on üçüncü yüzyıldan, ta Kraliçe Tamara'dan beri, o zamanlarda temeli atılan imparatorluğun zamanından beri benzer bir yaşam sürüyor; benzer bir yazgı paylaşılıyordu. Yüzyıllarca da böyle sürdü... (Birkiye, 2002, s.34)

Batum ve Trabzon, mekân olarak birbirlerine benzetilen iki liman kentidir. Bu kentlerin özellikleri itibariyle benzer olmalarının yanında yaşanılanlar açısından da benzerlik gösterirler. Bu şehirler içinde bulundukları zaman bakımından aynı olayları yaşarlar. İki şehir aynı zaman içerisinde aynı durumlara maruz kalır. Her iki kentin birbirine benzeyen çok yönü vardır. Bu durum yüzyıllar boyu devam eder. Yönetim değişse bile bu iki kent, hiçbir zaman birbirinden uzaklaşamaz. Zamana karşı aynı kalırlar.

Gitme zamanı gelmişti. Batum'dan değil, yaşamdan gitme zamanı gelmişti. Cennete mi cehenneme mi giderdi onu bilemezdi; Tanrısına günahlarını affetmesi için dua ediyor, ölülerinin canı için Kuran okuyup duruyordu. Yıllar önce gelmişti bu kente. Neredeyse kırk yıldır bu kentteydi; artık son nefesini vermeyi bekliyordu. Geçmişe uzanıyor, anılar hızla gözlerinin önünden geçiyordu. (Birkiye, 2002, s.60)

Büyükbaba, Batum'da hayatının son anlarını yaşar. Onun için artık bu dünyadan gitmenin vaktidir. Büyükbaba için her şeye veda etmenin zamanıdır. Büyükbaba; kız kardeşini, Emine'yi, torunlarını, babasını, ailesini düşünür. Geçmişte yaşadıklarını ve şimdi geride bıraktıklarını hatırlar. Bu duruma üzülür ama yapabileceği hiçbir şeyin olmadığını farkındadır. Zaman, onun için son bulur. Hayat denen süreli zamanın sonuna gelir. Artık bu dünyada büyükbaba yalnızca hatıralarda yer alır. Ölüm, hayatının, zamanının son noktasıdır.

Birinci Dünya Savaşının başladığı günlerdi, yağışlı bir kış günüydü; Karadeniz'in rutubeti kemikleri sızlattıyordu. Trabzon, Fatih'in şehri aldığından beri hiçbir zaman, o güne kadar, böylesine bir tehlike içinde olmamıştı. (Birkiye, 2002, s.70)

Karadeniz'de savaşın hüküm sürdüğü günlerden biri yaşanır. Bugün yağışlı, soğuk bir kış günüdür. Karadeniz, bütün hırçınlığıyla soğukluğunu hissettirir. Fatih'in bu şehri aldığı zamandan beri böyle bir sıkıntı görülmemiştir. Trabzon, bu süreçte ciddi bir tehlike içerisinde. Savaş, her açıdan çetin bir şekilde ilerler. Toplum olarak, yaşantı olarak insanlar zor zamanlardan geçer.

Her yıl Şubat ayının yirmi sekizini yirmi dokuzuna bağlayan gece, Sürmene sahilinde birileri, denizin karanlığına on beş kırmızı gül bırakıyordu. Her yıl bırakıldı, yoldaşlarına saygı duyarak; her yıl. (Birkiye, 2002, s.78)

Sürmene Sahili'nde yaşanan bir olay anlatılır. Bu olay insanlar için bir anlama sahiptir. Yaşanan olay sonucunda bugün, insanlar için hatırlanması gereken önemli bir duruma işaret eder. Bu bir anma günüdür. Bu anma günü her yıl düzenli olarak gerçekleşir. Bu olay, tarihte bir anma yıl dönümü olarak yer alır.

Günler geçiyor, aylar geçiyor, ailenin sıkıntısı, iki kadının sıkıntısı bitmiyordu. Ancak, güçlükler ister istemez, acılar çekilse de ağır izler bıraksa da aşıyordu. Aşma iradesini ve çabasını gösteriyordu Emine. Okul sorununun vahim bir şekilde sürdüğü günlerde, Paşa ülkenin kurtarıcı kahramanı Trabzon'a gelmişti. (Birkiye, 2002, s.118)

Paşa'nın Trabzon'a geldiği günlerden biridir. Emine ve annesi Batum'dan Trabzon'a aile yakınlarının yanına gelirler ama sorunlar bitmek bilmez. Beş parasız iki kadın zor durumda kalır. Yeni bir yere gelmenin telaşının yanında elde avuçta hiçbir şey yoktur. Bu durum kadınları daha fazla perişan eder. Tüm olanlara rağmen Emine bir çaresini bulup sorunları halletmeye çalışır. Paşa'nın geldiği günlerden bir gün Emine kendisine ulaşır ve okul sorununu da halleder. Ülkenin zor zamanlar geçirdiği dönemde Emine mücadeleyi elden bırakmaz.

2.3.1.5.5. *Aşk İntiharın Peşinde Romanında Zaman*

Roman, gerçekleşen bir durumun hayıflanmasıyla başlar. Suat uzun bir süre sonra dışarı çıkar. Caddede hiç beklemediği kişilerle karşılaşır. O gece üst üste olaylar yaşanır. Suat, üst üste olanların yaşanacağı bir yere gider. O gün ve saatte dışarı çıkmaması gerekirken dışarı çıkar. Olaylar bu zaman diliminde beklenmeyen bir şekilde gelişir. Hava ise iyice soğumuştur. Kışın soğuk bir gecesinde Suat'ın başından olaylar geçer. Romandaki olayların başlangıç noktası bu beklenmedik karşılaşmalar oluşturur.

O gün öğleden sonra, akşam İstiklal caddesine yavaş yavaş inerken, birden yerini adım gibi biliyordum, çünkü arkadaşım her telefon edişinde ayrıntılı bir biçimde söz etmişti, yolumu değiştirip büronun sokağına saptım. Sapmamalıydım. Binlerce kez küfrettim kararına ve de arkadaşımın bitmez tükenmez ısrarına. (Birkiye, 2004, s.19)

Suat için yaşamın rastlantılarla örülü olduğu bir gün başlar. Hayatında nadir olarak yaşayabileceği bir zaman geçirir. Zaman, geri dönülemez bir şekilde ilerler. Yaşanılanların geri sarılması mümkün değildir. Suat'a iç sesi gitmemesini söylese de olacaklar karşısında çaresiz kalır. İstemeye istemeye başından geçecek olayların yaşanacağı zamana yaklaşır. Gideceği yere gitmeme konusunda emin olsa da oraya gider. Yaşanacak olayların önüne geçemez.

Birkaç saat önceye dönemezdim, olanaksızdı. İstedğim kadar, içtiğim şarap kadehlerine kızsam ya da içmediğim şarap kadehlerine kızsam da zamanda dönüş yoktu. Sıfır noktasına asla dönemezdim. (Birkiye, 2004, s.22)

Suat, yaşanan ve yaşanmayan olaylar için bir üzüntü içerisindedir. Suat yaptıklarını sorgularken yapmadıklarından dolayı ise bir yetersizlik hisseder. Yaşamda her şeyi anında yapma kuralını kendisine hatırlatır. Her şey içinde bulunulan zamanda yapılmalıdır. Diğer türlü şimdi diye ifade edilen zaman geçmişe gider. Geçmiş anılar arasında yerini alır. Yapılmadığından dolayı bir hayıflanma hissedilir. Hayattaki hiçbir saniyenin geri dönüşü yoktur. Her an yeni bir anı başlatıp geride kalır. Suat da hiçbir zaman, zamanın başlama noktasına gidemeyeceğini bilir.

Önce Zeynep ile karşılaşmıştım. Üç yıl kadar olmuştu görüşmeyeli, belki daha fazla. Sonra kızla caddede karşılaştık, o beni görmemişti, ben de onu tanıyamamıştım. Üstelik yüreğimde bir an da olsa iz bırakan bir kızdı. Sonra benim geldiğim kafeye gelmişti. Yanında da yıllar önce kavga ettiğim öğrencilik yıllarımdaki en yakın arkadaşım vardı. (Birkiye, 2004, s.26)

Suat'ın aklını karıştıran, yaşanmasını istemediği olaylar o gece yaşanır. Suat, geçmişe döner ve Zeynep'i en son gördüğü zamanı hatırlar. Üzerinden üç yıl geçmiş ama o hala bu kıza platonik bir şekilde âşıktır. Suat, Fuat, Eylül ve Zeynep en son üç yıl önce görüşürler. Suat kızlarla uzun bir süre karşılaşmaz, görüşmez.

Yıllar önce o gün, Zeynep'in atölyesindeki o gün, Eylül'ün peşinden gitmeliydim. Ne büyük hata yapmışım. Bir an kendimi kıza yakın hissetmişim. (Birkiye, 2004, s.35)

Suat, geçmişte verdiği bir kararı hata olarak görür. Yıllar önce Eylül ile tanıştığı ana gider. Geçmişin kendi hayatına etkisi üzerinde durur. Suat, yaptığı seçimin hayatını

etkilediğinin farkındadır. O, bu seçimlerin yanlış olduğunu da sürekli anımsar. Suat, zamanında verdiği yanlış kararlar yüzünden şu anda bunalım ve acı içindedir.

Eserde anlatılan zaman konusunda metin içerisinde geçen tarih bilgilerinden, gün, hafta veya yıllara yapılan atıflardan ya da kahramanların çocukluktan yetişkinliğe uzanan yolculuğundan bir çıkarım yapılabilir. (Perk, 2021, s.119)

Perk, zamanla ilgili yaptığı bir çalışmada eserin zamanı metinde geçen gün, hafta, ay, yıl gibi sözcüklerden yola çıkılarak tespit edilebileceğini söyler. Zamanı belirten bu sözcüklerin yanında eserde yer alan kahramanların geçirdiği değişimler de zaman hakkında ipuçları verir. Kahramanların her dönemde başından geçen olaylar farklılık gösterir. Bu olaylardan hareketle de olayların gerçekleştiği zamana ulaşılabilir.

Suat, Eylül'ü son görüşünden bu yana aklından çıkaramaz. Ona duyduğu aşkın ızdırabı ile günlerini geçirir. Bu durumu böyle yapanın kendisi olduğunu bilir. Yıllar sonra verdiği kararın olumsuz olduğunu ifade eder. Her şeyi farklı yapabilirdi. Suat farklı bir kararla hayatını keşkeler ve pişmanlıklar içinde geçirmeyebilirdi. Şu an; geçmişindeki bir karardan dolayı üzüntü, bunalım, pişmanlık hisseder.

12 Eylül yeni olmuştu; ülkedeki sıkıyönetim fakültede de ciddi biçimde kendini hissettiriyordu. Yalnızca öğrenciler değil, hocalar da baskı altındaydı. Özgürlükler askıdaydı. (Birkiye, 2004, s.66)

Suat, 12 Eylül darbesini anlatır. Darbe dönemi Suat'ın üniversite yıllarına denk gelir. Suat bu süreçte zor şeyler yaşadığını anlatır. Yaşanan Zor şartların hâkim olduğu bir dönemde okula gittiklerini belirtir. 12 Eylül darbesi her yönden toplumu etkisi altına alır. Üniversite, öğrenciler ve hocalar da bu durumdan etkilenir. İnsanlar yaşananlar karşısında ne yapacağını bilemez. Darbe döneminde hiç kimse istediği gibi hareket edemez. Herkes kısıtlı şartlar altında hayatına devam eder. Suat da sıkıyönetimin, baskının görüldüğü bir dönemde üniversiteye gider. Suat, yıllar sonra geçmişine giderek yaşadıklarını anlatır. Yaşadıklarının hayatında bıraktığı izleri dile getirir.

Geriye dönüşün sebepleri ise değişkendir ve üç olasılık mevcuttur. Bunlar; genelde hikâyenin dışında yer alan anlatıcının geriye dönüşü, hikâyenin içinde kalma eğilimiyle kahramanın geriye dönüşü veya hafızanın yarattığı geri dönüş yani çağrışımlardır. (Dumantepe, 2018, s.247)

Dumantepe yaptığı çalışmada olayın anlatıldığı metinlerde geriye dönüşlerin yapılmasının nedenlerini belirtir. Genellikle olayın dışında kalan anlatıcının olayın içinde kalmasını sağlamak esas nedendir. Kahraman geriye dönüş ile geçmişte yaşanan olaylara gider. Geçmişte yaşanan olayları aktararak anlatının içerisinde canlı kalır. Hatırlatmak istediklerini bu şekilde geri getirir.

Caddeye çıktık. Saat yarım civarıydı. Hava soğuktu, ne var ki caddenin kalabalığı dinmemişti. Evlerine dönenler ile gece dışarı yeni çıkanlar, bir döngü oluşturuyordu. (Birkiye, 2004, s.71)

Romanda olaylar genellikle akşamüzeri veya gece yaşanır. Soğuk, karanlık, sisli bir zaman vardır. Kasvetli bir ortam içinde zaman geçer. Hava koşullarına göre soğuk günler yaşanır. Mevsim soğuk günlerin hâkim olduğu kıştır.

Saat biri geçiyordu. Yedi şubat olmuştu. Bazı kaynaklara göre Beşir Fuad şubatın yedisinde saat birde intihar etmişti. Kahve ve konyasını yudumlarken, iki kadın arasında kalan Beşir Fuad'ın intiharını kendine örnek alabilecek Fuat için kaygılanıyordum. Üstelik intiharın yüz on beşinci yılıydı. Sayıların bu kadar üst üste çakıştığı bir gecede Fuat intihar eder miydi? (Birkiye, 2004, s.81)

İç dünyasının huzursuzluğu ve arada kalmışlık nedeniyle Fuad'ın intihar edebileceği düşünülür. Fuad, intihar edeceği gün olarak yazar Beşir Fuad'ın ölüm tarihini seçer. Bazı kaynaklar, Beşir Fuad'ın ne zaman intihar ettiğini ifade eder. Fuad'ın da bu gece intihar edebileceği söylenir. Fuad, Beşir Fuad ile aynı gün intihar eder.

Gecenin dördü olmasına karşın, kalabalıktı. Gürültülü bir müzik çalıyordu. (Birkiye, 2004, s. 106) Eylül ile Suat bara saat dörtte giderler. Sabaha yakın bir zamandır ancak yine de kalabalıktır. Geceyi uzatanlar özellikle dörtten sonra bu mekâna uğrarlar. Ortam onları Fuat'tan iyice koparır.

Girip çıktığım barlardan sıkılmıştım. Sabaha kadar içmekten sıkılmıştım. Alışık olmadığım bir yaşam biçimiydi. (Birkiye, 2004, s.112)

Suat ile Eylül'ün Fuad'ı aramak için gittikleri mekânlar genellikle kafe ve barlardır. Fuad'ı ararken Suat ile Eylül de birlikte zaman geçirme fırsatı bulur. Gittikleri zaman dilimi akşamüzeri, gece ve sabaha yakındır. Barlarda bu saatlerde vakit geçirirler.

Yıllar önce yüreğimin bir yerlerine sıkışıp kalmış özlem bitiyor, mavi gün yavaş yavaş üstümüzde açıyordu. (Birkiye, 2004, s.126)

Gün, yavaş yavaş aydınlanıyor. Eylül ile Suat, dışarıda Boğaz'a karşı merdivendeler. Suat, içinde bulunduğu andan mutluluk duyar. Günün açması ile Suat'ın mutluluğu aynı zamanda yaşanır. Karanlığın genel olarak hâkim olduğu romanda Suat'ın küçük bir mutluluk hissetmesiyle günün aydınlanması birlikte görülür.

Romanda zaman 6-7 Şubat tarihleri arasında geçen olaylar üzerine kuruludur. Bu günlerde yaşanan olaylar, tesadüf denilen karşılaşmalar roman kişilerini geçmişle yüzleşmeye götürür. Bu yüzleşme Suat'ın iç yolculuğuna dönüktür. Suat, geçmiş olayların yaşandığı anlara gider. Suat; Fuad'la üniversite yıllarını, Zeynep'in atölyesinde buluştukları günü ve bir arkadaşını ziyaret etmeye gittiği bir gecenin yaşattıkları üzerinden olayları anlatır.

2.3.1.5.6. *Gümüş Suyu Papatyalar Romanında Zaman*

Gümüş Suyu Papatyalar romanı, zamanı sorgulamakla başlar. Romanda geçen zaman; yaşanan ve biten bir kavram olarak ifade edilir. Zamanın sonuna gelindiğinde yalnızca hissettirdikleri kalır. Olaylardan sonra sadece etkisi vardır. Zamanda geriye döndüğünde ise yalnızca bıraktığı izler, mutluluklar, tebessümler veya hüznler anımsanır. Zaman geçer ama yaşananların duygusu daima insanlarla birlikte. Zaman geçse dahi geçmişte yaşananlar bireyle birlikte her zaman varlığını korur. Birey, hissettiklerini, yaşadıklarını unutmaz. Onları her zaman kendisiyle birlikte yaşatır.

Sıfır noktasına dönüş yok biliyorum, biliyorum ama yine de, zaman nedir, sorusunu sorup duruyorum! Görece, akış mı? Zamanı geriye döndüremeyeceğiz, biliyoruz; peki ya anılarımız, bizde iyi kötü, güzel çirkin, sevinçli hüznü iz bırakan anlar, yaşadıklarımız, ya o insanlar! Gelip geçen ama duyguları kalan. (Birkiye, 2006, s.9)

Kahramana göre zaman bakımından her şeyin başlangıcı olan saate gitmek mümkün değildir. Kahraman kendisine zamanın ne olduğuna dair sorular sorar. Zamanı sorgular. Zamana bir açıklık getirmeye çalışır. Zamanın somut bir varlığa sahip olmaması kahramanı düşündürür ve telaşlandırır. Hiçbir zaman geriye dönüşün olmadığı bir döngünün içerisinde ilerlemek kahramana yaptıklarını sorgulatır. Zaman, geri dönüşü yalnızca hafızada olan bir kavram olarak açıklanır. Duygu, düşünce, his zamana karşı bir yarış içindedir. Onlar zaman geçse de etkisini devam ettirir. Zaman gider ama hissedilenler olduğu gibi korunur.

Kışın karanlığı odama çöküyor, yalnızlık zamanı hüküm sürmeye başlıyor. Tanımsız bir sıkıntı, bir keder duyumsuyorum. İçim sıkıntılı, dışarısı karanlık. (Birkiye, 2006, s.9)

Kahraman, kışın karanlık gecelerinde yalnızlık hisseder. Anlatılanların geçtiği zaman karanlıktır. Kahraman kışın kapalı atmosferi içinde elemli hisseder. Kasvetli bir zaman geçirir. Ortam ve zaman onda hüznü uyandırır. Zamansal olarak kış mevsiminin kahramanın üzerindeki etkisi bunaltıcıdır. Kahraman; mutsuz, içe kapanık, yalnız, umutsuz bir şekildedir. Kahramanın içini keder kaplar. Karanlığın hüküm sürdüğü günlerin içinde sıkıntı ve keder bulunur.

Sıkışıp kaldım. Ürküyorum, başka yerlere gitmekten ürküyorum, gökdelenlerden ürküyorum, teknolojinin beni egemenliği altına almasından ürküyorum, uçaklardan ürküyorum, yüksek binalara çıkmaktan ürküyorum. Bu şehrin gürültüsünden, insanlarından ürküyorum. (Birkiye, 2006, s.9)

Romanda ileri doğru giden zamanda yaşam koşulları değişir. Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte çevrede de değişim görülür. İnsanların yaşadıkları zamanın şartları farklılık gösterir. Bu değişen yaşam şartları kahramanın ürkmesine, korkmasına neden olur. Kahraman; teknolojiden, mekân değişimlerinden bir tedirginlik duyar. Kahramanın içinde bulunduğu zaman; telaşa, kaygıya neden olur. Zamanın ilerlemesiyle değişen dünya, insan yaşamında huzursuzluk yaratır.

Yıllar önce kendisini görmüştüm. 1974 sonu ya da 1975 başı olmalı. Oğlunun konserine gitmiştik üç arkadaş. Şan sineması yanmamıştı henüz... Yirmili yaşlarımdaydım... (Birkiye, 2006, s.12)

Kahraman zaman bakımından geçmişe gider. Geçmişte yaşanan bir andan söz eder. O zaman, arkadaşları ile ortak yaptıkları bir etkinliği hatırlar ve bu zamanda yaşanan bir olayın denk geldiği tarih verilir. Kahraman o zaman kaç yaşlarında olduğunu söyler.

Şarkıyı her tekrar edişimde, nedense zamandan kopuyorum, şarkı beni başka bir âleme götürüyor, mavi bir âlem bu. (Birkiye, 2006, s.12)

Kahraman, dinlediği şarkı karşısında zamandan kopar. Başka bir zamana gider. Şarkı kahramanın üzerinde etkileyici bir güce sahiptir. Kahramanı somut olarak bulunduğu andan ve zamandan uzaklaştırır. Kahraman, içinde bulunduğu zamandan farklı bir zamana gider. Gerçek zamandan kopmalar yaşar. Bu durum sonucunda da zamansızlık söz konusu olur. Kahraman için esas zamanın bir önemi kalmaz. Esas zaman, içte yaşanan zamana dönüşür.

En son konuşmamız bir Ankara dönüşüydü, 1978 olmalı, bir fotoğraf seminerinden... (Birkiye, 2006, s.14) Atilla yaşadığı bir anısını hatırlar. Geçmişe döner. Konuştuğu kişiyle son anını hatırlar.

Sabah, gün başlamış İstanbul'da. (Birkiye, 2006, s.37) Zaman olarak günü ifade eder genel geçer sözcükler kullanılır. Sabah saatleri, akşam saatleri, akşamüzeri, öğlen, gece yarısı romanda zamanı belirten ifadelerdir.

Yarın sevgililer günü, 14 Şubat, gelmeden önce ona bir hediye almalıyım. (Birkiye, 2006, s. 51) Soğuk kış günlerinin geçtiği Şubat, zamana işaret eder. Belirli ve özel bir güne dair hissedilenler söylenir. 14 Şubat herkes için aynı anlamı taşımaz ama roman kahramanı için özel bir gündür.

Bugün daha iyi, dün gece epeyce çalışmış anlaşılan. (Birkiye, 2006, s.53) Zaman bakımından gün geçtikçe kahramanda bir ilerleme söz konusudur. Kahramanın olumlu yönde ilerleyişi zamanla olur. Zaman burada iyileşmeyi belirtir. Kahraman, ilerleyen zamana bağlı olarak olumlu bir anlamda gelişim gösterir.

Artık sonbahar kentte; zamanın en görkemli evresi...

Ekim sarısı yapraklar hüznün gözyaşları, unutulmuş sokaklarda savrulan. (Birkiye, 2006, s.82)

Sonbaharın hüznünlü olma durumu anlatılır. Sonbahar, zaman bakımından insan üzerinde içe kapanık bir duygu durumunu oluşturur. Sonbaharın insan üzerindeki melankolik ve kederli yanları vardır.

Gece simsiyah karanlık, yalnızlaştıkça yalnızlaşıyorum, sokaklar kimsesiz, ben soğuk havayı içime çekiyorum; şimdi neredeyim? Zaman ne? Dönüşsüz bir akış mı? Yoksa acıların, felaketlerin, trajedilerin, sevinçlerin, özlemlerin, kederlerin, aşkların, aşk acılarının bir toplamı mı? Yoksa umut etmenin, beklemenin yanılsaması mı? (Birkiye, 2006, s.15)

Zaman olarak gece kahramanda hüznünlü bir hali uyandırır. Kahraman yalnız, uzak, kırılğan hisseder. Doldurulamayacak bir boşluğun içine düşmüş gibidir. Bu hislerin yanında kahraman, zaman sorgulaması yapar. Zamanın yalnızca ileriye doğru akan bir varlık olma durumunu sorgular. Zamanda geri dönüşün mümkün olup olmadığını da kendi bakış açısına göre kurcalar. Bu düşüncelerden sonra yaşanan her şeyin toplamına zaman demenin doğru olması ihtimalini düşünür. Kahraman, zamanın ne olduğuna yönelik kendine çeşitli sorular yöneltir. Romanda gece, gündüz, kış, soğuk günler, sonbahar zamanı ifade eden kavramlardır.

2.3.1.5.7. *İstanbul'da Aşktan İkmale Kalanlar* Romanında Zaman

İstanbul'da Aşktan İkmale Kalanlar romanının ilk sayfası yedi eylül pazar sabahı ile başlar. Romanın ilk sayfasında romanda geçen olayların günü ve ayı belirtilir. Kahraman olan yazar; özgürlüğünün, yaşamının, düşüncelerinin bir kısıtlamada olduğunu ifade eder. Böylece yazarın istediklerini yapamayacağı bir zamanda olduğu anlaşılır. Yazarın içinde bulunduğu zamanda siyasi bir yasak söz konusudur. Yazılan, anlatılan, ifade edilen her şey; denetim altındadır. Gazeteciler de istediklerini söyleyememektedirler. Toplumun her kesiminde bir kısıtlama vardır. Kimse dilediği gibi davranamaz. İnsanların özgür davranabileceği bir zaman yoktur. Herkes yaptığı her şeyi sorgulayarak hareket eder. İnsanlar bir şeyler yapacağı zaman, söyleyeceği zaman dikkatli olmak zorundadır.

Güzel bir eylül başı. İstanbullular denizin keyfini çıkarıyor, hava da enfes, yaz günlerinden daha güzel. Zaten ancak eylül sonuna doğru sonbahar kentin kapısını çalar. Onlar için güzel bir Pazar olacak, benim için belki de gün ışığını, Boğaz'ı, maviyi, insanları gördüğüm son Pazar. Keyfini çıkartmalıyım, nasıl, ruhumun sıkıntısından, mideme inen şu külçeden nasıl kurtulacağım, nasıl rahatlayıp sakinleşeceğim? (Birkiye, 2010, s.15)

Yazar, sıkıntılı zamanlar yaşar. Yazar kendi geleceğinden endişelidir. Yazar; alışkanlıklarına, çevresine veda edecek gibi konuşur. Yazar, yaşadığı zamanda korku hisseder. Romanda geçen zaman genel olarak dersler üzerinden ilerler.

İlk ders Temmuz 28 pazartesi günü yapılır. Ders saatlerini akşamın serinliğine koymuştum ama biraz erken geliyorum, hava da sıcak, temmuzun yirmi sekizi, taksiden iniyorum... (Birkiye, 2010, s.20)

28 Temmuz Pazartesi günü yazar, öğrencilerle ilk dersini yapar. Yazar, kasıtlı bir şekilde dersi akşam saatlerine yakın seçtiğini belirtir. Temmuz ayında havaların sıcak olmasından dolayı yazar akşam saatlerini seçer. Romanda derslerin başlangıç tarihi açık bir şekilde verilir. Sıcak, yaz günlerinin yaşandığı temmuz ayında dersler başlar.

İki saat sonra sokağa çıkma yasağı başlayacak, her şeyden önce herkes giderken ben nasıl kalırım, kaldı ki ben de hemen çıkmak istiyorum, son kez, kim bilir bir daha ne zaman gelirim doğduğum semte, karanlık da olsa dolaşmak, bakınmak istiyorum. (Birkiye, 2010, s.34)

Yazarın öğrencilerle dersleri yaptığı günler yasak dönemidir. Bu dönemde belli bir saatten sonra dışarı çıkma yasağı vardır. Toplum yaşamına dikkat etmelidir. Yasağın

başladığı saatlerde eve gitmelidir. Dışarıda olmak vatandaşlar için tehlike oluşturur. Toplum tedbirlerin sıkı olduğu, kişisel yaşama yasakların getirildiği bir dönemden geçer. Yazar ve öğrencileri, ikinci dersi Önder'in evinde yaparlar.

Bakırköyü'nün bir beş ağustos akşamüstüsü." Bu ders yapılır. "İlk gelen Nilüfer, geç kalırım diye korkmuş ancak yollar son derece rahatmış, kışın trafik oluyor da yazın şehir biraz sakinledi, pek olmuyor, diyor. (Birkiye, 2010, s.44)

Nilüfer, derse zamanında yetişememe korkusu ile buluşma evine gelir. Nilüfer derse zamanında yetişmek için evden çok erken çıkar. Trafiğin kalabalık olma ihtimalini de evden çıkarken göz önünde bulundur. Ama her şey yolunda gider ve Nilüfer herkesten önce buluşma yerine gelir. O, İstanbul trafiğinin yaz ve kış aylarında değişiklik gösterdiğini ifade eder. Nilüfer 5 Ağustos günü böyle bir olay yaşar.

Evet diyorum yalnızca, Boğaz'ı çok sevdiğimi ama Beşiktaş'ı hiç sevmediğimi söylemiyorum, semtin bir suçu yok aslında, o yıllar belki... (Birkiye, 2010, s.63)

Üçüncü ders Zeynep'in evinde olur. 13 Ağustos bir akşamüstü maviliğinde bu ders işlenir. Herkes Zeynep'in evine gelir. Yazar, başından geçen üzücü olaylardan dolayı Beşiktaş semtini sevmemektedir. Yazar, semti suçlamaz, geçmiş zamanların izlenimlerinden hoşlanmaz. Yazarın o dönemlerde yaşadıkları yazarı bu semtten uzaklaştırır. Yazar, kötü anların yaşandığı zaman diliminde burada bulunduğu için semte karşı bir uzaklık hisseder. Yazar, ders için geldiği bu yerde geçmişini hatırlar. Geçmişinden dolayı şimdiki anda da semtte karşı bir uzaklık duyar. Yazarın geçmişi onun duygu ve düşüncelerini şekillendirir. Geçmiş zaman olsa da şimdiki zaman üzerinde etkilidir.

Dördüncü ders 21 Ağustos Perşembe günü Can'ın evinde yapılır. Beşinci ders 29 Ağustos Cuma günü Özlem'in evinde yapılır.

Ne hızlı akıyor; dalga mı geçiyor bizimle, sonsuz bir akış işte, birden yazın sonuna geldik... (Birkiye, 2010, s.93)

Yazar; zamanın çabucak geçtiğini ve yazın bittiğini belirtir. Zaman, sonsuz bir akış içinde ilerler. Zaman; durmadan, her saniyesi diğerine eşit mesafede olarak, önünde hiçbir engel söz konusu olmadan kendi yolunda devam eder.

Altıncı ders 6 Eylül Cumartesi günü Esra'nın evinde yapılır. Bu tarih sonbaharın başlangıcıdır. Hava henüz sıcak olduğundan dolayı yapraklar sararmaz. Anlatıcıya göre ömrümüzden bir yaz daha geçti. Kim bilir neler bekler insanı. Geçen zaman

insanlar için birer sürpriz taşır. İnsanlar önlerinde neler olduğunu bilmeden zamanı kullanırlar. Her adımda ileriye doğru giden zamanda daha fazla yaklaşırlar.

... zaten kuruntu kuruntu üstüne yıllar öyle geçiyor, son günlere pek takmıyorum kafayı, bu kez kesin kararlıyım, şu ders işi bitince, ben de onlar gibi çalışıyorum, hazırlanıyorum, ah bellek, bir kez daha okuyorum, son romanı da işleyip, birkaç gün sonra bir araya gelip, genel bir değerlendirme yaptıktan sonra, benim sevgili aşktan ikmale kalmış öğrencilerim on iki eylülde bir haftadan az kaldı, sınava girecekler, önümüzdeki Cuma. (Birkiye, 2010, s.105)

Anlatıcı hayatın kuruntularla, olmayan şeyleri düşünmekle geçtiğini anlatır. İnsan olmayan şeyleri düşünürken içinde bulunduğu zamanı geçer. Bu zamanlar, yaşanmadan biter. Yazar, öğrencilerinin ne zaman sınav olacağını söyler. Sınav tarihinin yaklaştığını, bu sürecin sonuna geldiklerini belirtir.

Romanda her hafta bir öğrencinin evinde toplanır ve ders yapılır. Roman, 7 Eylül Pazar sabahı ile son bulur. Romanda zaman olarak ilk verilen tarihe dönülür. Romanın ilk sayfası ve son sayfasında aynı tarih vardır. Yaşanan olaylar bugünler arasında geçer. Yazar, ders için eski günlerinin geçtiği semtlere geldiğinde anılarını, geçmişini hatırlar. Yazar, devamlı geçmişe dönük ilerleyen bir zamanın içerisinde. Geçmişe gittiği gibi yaşadıklarını da içinde bulunduğu zamana taşır. Geçmişe özlem, samimiyet vardır. Şimdiki anda eskiyi değerlendirme söz konusudur.

2.3.1.5.8. *On Kadın Bir Hayal Romanında Zaman*

On Kadın Bir Hayal romanında başkahraman, geçmişe gider. Geçmişte yaşadıklarını hatırlar. Genlik döneminde okul için verdiği bir kararın nedenini belirtir. Yaptığı eylemi etkileyen kişinin annesi olduğunu söyler. Lisenin ikideyken fen bölümünü seçmesini annesi ister. O dönem için annesinin etkisiyle bir karar verir. Ebeveynlerin çocuklar üzerindeki yetkilerini ifade eder. Bireyin kendisini şekillendirme sürecinde anne babalar destek olur. Anne babalar çoğu zaman kendi dediklerinin doğruluğunu savunur ve bireyi bu yönde bir karar vermelerini bekler. Kahraman da o zamanlarda yaşadıklarını anımsar.

Bir yıl önce lise iki fende çaktığım için o yıl edebiyat bölümünü seçmiştim. Fen'e girmemi de annem istemişti, dahası öyle uygun görmüştü, ah şu anne-babaların çocukları üzerindeki kararları! Lise birde de çaktığım için akranlarımdan çoğu mezun olmuştu. (Birkiye, 2015, s.12)

Lise döneminde yaşanan olaylar başkahramanın zihninde yer alır. Yıllar sonra neden ve nasıl bir seçim yaptığını düşünür. Bu seçimi niçin yaptığını söyler. Olanları düşünür. Yaptıklarını, yaşadıklarını, arkadaşlarını, ailesini geçmişe giderek hatırlar. Kahraman, zamanda geriye gidip olayları hatırlar.

Ders arası o teneffüsler, en güzel küçük ânlar, birkaç sözcük için fırsat kollamalar, cesareti toplayıp çalışılmış sözcükleri ardı ardına aceleyle sıralamalar. Neler anlatıyordum şimdi anımsamıyorum ama gülümsemesiyle o yüzü hep belleğimde, hiç çıkmayan. Yıllar geçti, aşklar yaşandı, kadınlar kadınlar, zaman zaman onu çağrıştıracak bir durum olduğunda, örneğin okuduğum lisenin önünden geçerken ya da liseden, o yaşlardan bir şeyler hatırladığımda, mahcup kızarık yanaklarıyla gülümseyen yüzü o günkü gibi gözlerimin önünde. Şimdi kim bilir nasıl, zaten hangimiz nasıl değiliz, aradan kırk yıl geçti, ya parıldayan gözleri! (Birkiye, 2015, s.13)

Romanın başkişisi, geçmişte yaşadıklarının üzerinden kırk yıl geçtiğini belirtir. Yaşananların üzerinden uzun bir süre geçer. Kahraman lise yıllarında kalbinde hissettiği bir sıcaklığı ifade eder. Bu yaşlardan sonra kahramanın birçok kadınla beraberliği olur ama hiçbirisi lise yıllarında hissettiği duygunun yerini almaz. Kahramanın lise yıllarında gördüğü kızın yerini kimse alamaz. Yaşanmamış bu ilişki kahramanın belleğinde silinmeyecek izler bırakır. Zaman ilerlemeye devam ederken o yaşananın etkisinde kalır. Bu etkiden kolay bir şekilde çıkmaz. Kahraman, geçen kırk yıl içinde yeni aşkların, anların ve fiziksel değişimlerin yaşandığını ifade eder.

Gençlik işte, ağbilerimizin etkisinde miydik neydi, birilerinden bir şeyler duyunca, sanki her şeyi biliyorduk. Ağbilerimiz de doğrusu 68 kuşağıydı. Yoksa onun kitabı mı yoktu, sorun çıkmasın diye ben kitabımı getirmiştim, yanıma göndermişti, bellek her şeyi nasıl depolasın. (Birkiye, 2015, s.15)

Başkahraman, bir ders sırasında kitabını sınıfındaki hoşlandığı öğrenciyle paylaşma anlarını hatırlar. Gençlik döneminde yaşadıklarının üzerinde etkili olabilecek nedenleri düşünür. Kendisinde yaşça büyük olan abilerinin hangi dönemde olduklarını belirtir. Kahraman da onların etkisinde kalarak gençlik yıllarında çeşitli eylemlerde bulunur. Kahraman, gençlik yıllarında kendisinden yaşça büyük olan yakınındaki kişilerin etkisinde kalır.

Bir gün zil çalmış, tabii ki seyrek de olsa karşılaşıyoruz, kırılğan gülümsemeler, küçük merhabalar falan, sınıflarımız yan yana, bir kere kırılmışım ki bu büyük bir küsmedir, kimse yolumdan döndüremez, ah şu kötü huylar, çok küçüklüğümden beri, kendimi bildim bileli, sınıflarımızın kapısı önünde karşı karşıyayız! Koridor boş, zil çalmış,

öğrenciler sıralarında hocalar geldi gelecek, tam içeri girecekken, kimseler yok koridorda sanki beni beklemiş, yan kapıda duruyor... (Birkiye, 2015, s.22)

Romanın başkişisi yıllar önce hoşlandığı kişiyle ayrılımlarını düşünür. Bu süreçte okulda geçen bir gününden söz eder. Başkahraman, bir ders molasında sevdiği kızla karşılaşır. Bu zamanlarda birbirlerini sıkça görürler. İkisi de aynı okulda ve yan sınıflarda oldukları için devamlı karşılaşırlar. Başkahraman bazı huylarının, davranışlarının küçük yaşlardan beri aynı olduğunu belirtir. Başkahraman sevdiği kızla her gün karşılaşmamasını anlatır. Okulda yaşadıkları bir andan söz eder. Bu an kendisi için önemli bir andır. Yıllar sonra bile hatırlanmaya değerdir. Başkahraman üzerinden geçen bunca zamana rağmen bu anları unutmaz. O zamanlarda yaşadığı küçük ayrıntıları belleğinde tutar. Başkahraman, yaşanan olayın kendi üzerindeki etkisini zihninde kalan tasvirlerle birlikte aktarır.

Faşist darbe sonrası askerî yönetim altında adaletsiz bir ülkede yaşamaya çalışıyorduk, çok tatsız günler, korkulu günler, hukukun olmadığı günler; işkenceler idamlar dünya gündemindeyse de ülkede karşı duracak hiçbir güç yoktu, nasıl olsun güç onların elindeydi, eh halkımız da doksan bir buçuk oyla evet demişti ya anayasalarına! (Birkiye, 2015, s.30)

Romanın başkahramanı, okulun bitişinden sekiz dokuz yıl sonra yaşanan olayları hatırlar. Başkahraman, yaşanan dönem hakkında zihnindekileri belirtir. Başkahraman da bu dönemde yaşananlara şahittir ve birebir olayları yaşayan kişidir. Darbe döneminde ülkenin adaletten uzak bir şekilde yönetildiğine şahit olur. Bu dönemin insanlara korku verdiğini görür. Darbe sürecinde hukukun olmadığı, kimsenin haklara dikkat etmediği bir zaman söz konusudur. Darbe ile birlikte ülkede yaşanan olaylar, insanların yaşam şartları tüm dünyada konuşulur. Ancak ülke içindeki insanlar yaşanan haksız olaylara karşı çıkabilecek bir durumda değildir. Nasıl bir dönemin geride bırakıldığı, neler yaşandığı, hangi durumlarla başa çıkılmak zorunda kalındığını söyler. Halkın iradesiyle yapılan anayasanın insan üzerindeki etkisini sorgular.

Sonbahardı, gençliğimde İstanbul'da sonbahar parklar mevsimidir de, gençlik günlerim geride kalmıştı ancak kendimi o günlerde hissediyordum, bulduğumuz güzel Sultanahmet Parkı anlatılabilecek olanın, görüşmenin sınırlı zamanıydı. (Birkiye, 2015, s.53)

Başkahraman, bir gün dolaşırken eski günlerden hoşlandığı siyah saçlı bir kıızı görür. Kendisini durdurup iyi olduğunu sormak ister ama bunu yapmaz. Sonrasında niçin bunu yapmadığını kendine sorar, bu durum için kendisini sorgular. Yıllar, geçmiş

olmasına rağmen onun hala unutmadığı şeyler vardır. Başkahraman, geçmiş günlere gider. Zamanın bir sonbahar mevsimi olduğu anlatır. Sonbaharda İstanbul parklarının güzel görüldüğünü söyler. Sonbaharda İstanbul'un parkları başkahramana güzel gelir. Her yıl mevsimsel olarak değişen zaman, sonbaharda parklara ayrı bir hava katar. Başkahraman, zamanın çevre üzerinde değişikliklere yol açtığını ifade eder.

Bir yılbaşı gecesiydi, dördümüz gecenin bir vaktinde bir barda buluşmuştuk, arkadaşım, o, ortağı ve ben, şimdiki kadar olmasa da İstanbul o gece çok kalabalıktı, arkadaşım ile ortağı orada kalmak istedi, biz Boğaz'daki bir mekâna, ünlü bir müzik kulübüydü bu, gitmek istedik, dolayısıyla bölündük, doğrusu bu bölünme hiç rahatsız etmedi, belli etmemeye çalıştığım bir sevinç yüzümü kaplamış, yüreğim kabarıp duruyor... (Birkiye, 2015, s.79)

Başkahraman, bir yılbaşı gecesinde yaşadıklarını anlatılır. Başkahraman; bu gece ile ilgili duygularını, hissettiklerini, düşündüklerini belirtir. Boğaz, İstanbul, müzik ve aşk gecenin ahengini oluşturur. Başkahraman, yılbaşı gecesinde her tarafın kalabalık olduğunu söyler. Başkahraman da bu gece birlikte olduğu kişilerle eğlenir. Bu insanlarla birlikte olmanın mutluluğunu yaşar.

Cumartesi sabahıydı, uyuyordum, geç yatmıştım, dışarıdan gelen seslerle uyandım, hava kapalıydı, birkaç gündür yağmur yağmıştı... (Birkiye, 2015, s.93)

Başkahraman, hafta sonu duyduğu seslerle uyanır. Önceki gece geç yatan başkahraman, gelen seslerle birlikte uyanmak zorunda kalır. Yan taraftan sabahın erken saatinde gelen sesler kahramanı rahatsız eder ve uykusundan uyandırır. Kapalı, yağmurlu bir gün vardır.

Sabaha yaklaşıyorduk dolayısıyla yeni bir güne. (Birkiye, 2015, s.80) Başkahraman, yılbaşı gecesinden sonra günün ağardığını görür. Yeni bir güne başlanırken geceden arta kalanlarla cadde, mekân kötü bir haldedir. Bir gece sona ererken o geceden kalanlarla yeni bir gün başlar.

Çiçek de göndermeye başlamıştım, nereden bulduysam kış günü, İstanbul'da kar vardı, çok olmasa bile vardı, biraz yağmıştı, kasımpatılarını çok sevdiğini öğrenince bulup göndermiştim, sevgililer günü müydü, belki öyleydi... (Birkiye, 2015, s.82)

Olayın geçtiği zaman soğuk kış günleridir. İstanbul'un karlı kış günlerinde kahramanın içinden geçirdikleri, sevdiğine kasımpatı çiçeklerini bulup göndermesi, 14 Şubat Sevgililer Günü önemli zamanların olduğunu gösterir. Özel günlerin taşıdıkları anlamlarla yapılanlar arasında bir bağlantı vardır. Zaman, insanın eylemleri üzerindeki

etkilidir. İnsanlar kendileri için önemli gördükleri zamanları kutlar. Bunun için herkes için aynı kabul edilen önemli zamanlar vardır. İnsanların çoğu çeşitli anlamlar ifade eden bu belirli zamanları sevdikleri ile geçirir. Başkahraman da önemli günleri kutlar.

Romandaki olaylar, birkaç gün içinde yaşanır. Başkişi, sevdiği kadınla buluşmak için Dubrovnik'e gider. Başkahraman, burada günlerce kadını bekler ama burada ne kadar zaman geçtiği bilinmez. Başkahramanın sevdiği kadını bekleme süresini belirtmesiyle olayların yaşandığı sürenin birkaç gün olduğu görülür. Sevdiği kadını görmek için Dubrovnik'e giden kahramanın anlattıkları yalnızca bu birkaç günden oluşmaz. Başkahraman, Beklediği birkaç günlük süre içinde geçmişe giderek yaşadıklarını anlatır. Bu durum, romanın süre kapsamını genişletir. Başkişi sevdiği kadını beklerken sevdiği diğer kadınları hatırlar. Onları geçmişe dönerek anlatmaya başlar. Başkahraman lise yıllarından başlayarak yaşadığı karşılıksız veya hiç duyulmamış aşklarını anlatır. Başkahraman, geçmişindeki bir olayı anlattığı ilk an henüz on yedi yaşlarındadır. Lise ikiden sonraki sınıfta olduğunu söyler. Bu durum da başkahramanın yaşını verir. Başkahraman, geçmişine giderek anlattığı olaylarda on yedi yaşından elli beş yaşına kadar yaşadıklarını anlatır

2.3.1.5.9. *Sevgi Soysal ile Son Röportaj Romanında Zaman*

Sevgi Soysal ile Son Röportaj romanında zamanı ifade eden belli bir tarih verilir. Bunun yanında zaman, olayların geçtiği dönemin özellikleri verilerek de aktarılır. Zaman, insanların içinde bulunduğu koşullarla birlikte verilir. Zaman, insanların yaşadıkları olaylarla ilerler.

Daha önce Selim gibi, Celal gibi ben de onun yanında bulunuyor, Dergi için bir şeyler yapıyordum, demek ki ben de onlar gibi olabilecektim. O günler Türkiye'nin karanlık gidişatı başlamışsa da doğrusu bu mutluluk içinde pek anlayamıyordum. (Birkiye, 2020, s.8)

Genç kahraman, olayların geçtiği zamanı aktarır. Başkahramanın ruh halinden dolayı içerisinde bulunduğu zamana bakışı farklıdır. Herkes için karanlık, bunaltıcı, üzüntü verici günler söz konusuysa onun için mutlu günler yaşanmaktadır. O, gençlik çağlarının verdiği heyecandan dolayı mutludur. Yaptıklarından, istediği sonuca ulaşmak için ilk adımı atmış bulunur. Başkahraman bu nedenle iyi hisseder. Herkes için olumsuz bir görüş varken onun ayakları yere varmaz. Başkahramanın iç dünyasında hissettiği mutluluk, onun gerçek zamanı algılamasının önüne geçer. Kendi içinde hissettiği zaman ile gerçek olayların yaşandığı zaman arasında bir fark vardır. İç dünyanın coşkusu,

gerçek dünyanın karmaşık durumunu bastırır. Zaman, başkahramanın yaşadıklarından dolayı değişiklik gösterir. Etrafında yaşananların etkisinde kalmadan mutlu bir şekilde gününü geçirir.

Felsefe kavramı olarak: oluş, gelip geçiş, değişme ve süreklilik biçimi; dönüşü olmayan bir doğrultuda birbiri ardından gitme. Zaman, sürüp giden doğru bir çizgi olarak düşünülebilir; geriye doğru sonsuza değin uzanır (geçmiş), aynı zamanda ileriye doğru (geleceğe) akıp gider. (Akarsu, 1979, s.199)

Akarsu, zaman ile ilgili yaptığı çalışmada zamanın ne olduğunu ifade eder. Zamanı birbiri ardından geçen bir varlık olarak tanımlar. Zaman, dönüşü olmayan bir akış içinde ileri doğru gider. Zaman, geçen zamana dönülemeyen yalnızca ileri doğru giden doğrusal bir çizgi olarak düşünülebilir. Geçmiş sonsuz bir doğrultudur. Zaman, geçmişte yaşananlara dayalı olarak geleceği şekillendirir. Zaman içinde bulunan andır.

Telefon açıp birkaç günlüğüne geleyim mi diye sorunca sevindi, zaten çok iyi arkadaştık, ayrı şehirlerde yaşadığımız için ancak yazları, o da en fazla bir hafta on gün görüşebiliyorduk, gezeriz, içeriz, hemen gel demişti; Perşembe gece gidip, Pazar gecesi dönebilirdim. Tabii ki amacım Ankara'yı gezmek değil Sevgi Soysal ile röportajdı. (Birkiye, 2020, s.32)

Başkahraman, Sevgi Soysal ile röportaj yapmak için Ankara'ya gider. Başkahraman, Ankara'daki kuzenini arar. Onunla eskisi gibi sık görüşemediklerini, yazın belli zamanlarında görüşebildiklerini belirtir. Her ne kadar gezme istediğini söylese de esasında başkahramanın yapacağı plan farklıdır. Başkahraman, Sevgi Soysal ile yapmak istediği röportaj için birkaç gününü ayırır. Zaman bakımında Perşembe gününden pazar gününe kadar Ankara'da kalabileceğini düşünür. Yaz mevsimi ve haftanın belli günleri romanda işlerin yapıldığı zamandır.

Bir edebiyat dergisi kapak yapmıştı fotoğrafı, şu Adana'ya sürgüne giderken çektiği. Fotoğrafı yayınladığı zaman o dergide görmüş olamam, o dergiye izlemiyordum, gazetelerde de görüp görmediğimi anımsamıyorum, gerçi görmüş de olabilirim ama o zamanlar, bir yazar olarak Sevgi Soysal'ın adını bilmiyordum da herhangi bir yapıtını okumamıştım, henüz Yurdanur Hoca'nın yazara dikkatimi çekmediği yıllardı. O fotoğrafı, bir gün yine yardıma gittiğimde, paketleme işi bittikten sonra, aklımda öyle kalmış, Dergi'nin arşivini karıştırırken, zaman zaman bunu yapardım, çok da keyif alırdım... (Birkiye, 2020, s.61)

Sevgi Soysal'ın yaşadıklarını, genç başkahraman anlatır. Sevgi Soysal'ın Adana'ya sürgün edildiği zaman çekilen fotoğrafından söz edilir. Zamanda geçmişe gidilir. Sevgi Soysal'ın sürgün yılları hatırlanır. Başkahraman, fotoğrafı dergide ilk kez

yer aldığı zaman fark etmez. Fotoğrafi, yayınlanışından sonra, Sevgi Soysal ile ilgilenmeye başladığında fark eder. Başkahraman, o zamanlarda Sevgi Soysal'ı tanımadığını ve onunla ilgili bilgi sahibi olmadığını söyler. Kahraman geçmişe gider. O dönem, başkahramanın henüz Sevgi Soysal ile tanışmadığı yıllardır. Bu olayların üzerinden zaman geçtikten sonra, Sevgi Soysal hakkında bilgi edindikten sonra, onunla ilgili her şey kahramanın dikkatini çekecek duruma gelir. Sevgi Soysal hakkında edindiği bilgilerden sonra Sevgi Soysal ile ilgili her şey onun ilgi alanına girer. Artı başkahramanın odağında Sevgi Soysal vardır. Başkahraman için Sevgi Soysal'ı tanımadan önceki zamanı ve onu tanıdıktan sonraki zamanı şeklinde iki ayrı süreç söz konusudur denilebilir. Başkahraman yaşamına yönelik zamanı Sevgi Soysal ile tanışmadan önce ve sonra şeklinde ikiye ayrılabilir. Başkahraman, Sevgi Soysal'ı tanıdıktan sonra ona gösterdiği saygı ve ilgi oldukça fazladır.

Tren kendine özgü salınımla yol alırken, gece yarısından sabaha doğru uzanıyorduk, bu kez zamanı bir tuhaf algılıyordum, bazen hızlı geçiyor bazen sanki duruyordu, alışkanlığımdır sürekli saatime bakarım, ama bu çok sıkı, sanırım giderken bu kadar çok bakmamıştım, yine uyuyamıyordum... (Birkiye, 2020, s.67)

Başkahraman, Ankara'dan dönüş yolunda yaşadıklarını hatırlar. Başkahraman geçmişe gider, önem verdiği anlarda yaşadıklarını yeniden zihninden geçirir. Başkahraman, trendeyken zamanın ileriye doğru akışını sorgular ve her zamanın aynı şekilde ilerlemediğini ifade eder. Gecenin karanlığından gündüzün aydınlığına doğru bir zaman ilerleyişi var ama bu durum başkahramanda farklı bir etkiye neden olur. Başkahraman; tek yönlü ve sabit bir zaman anlayışının olmadığını düşünür. Bazı zamanlar çok hızlı ilerlerken bazı zamanlar çok yavaş ilerler ve bazı zamanlar da hiç ilerlemez. İçinde bulunan an sabit kalır. İleriye ve geriye doğru giden bir zaman anlayışı yok olur. Zaman, dondurulmuş; hızı olmayan bir varlık halini alır.

Sabahı bitirmiştik, artık öğle oluyordu, babam doğal olarak işteydi, annem iyice meraklanmıştı, pek de haksız sayılmaz, tren saatini biliyor, geç kalmışım, haber verecek bugünkü gibi iletişim araçları, cep telefonu falan yok, biraz kızdı... (Birkiye, 2020, s.79)

Başkahraman, öğleye doğru eve döner. Trenin ulaşma saatini bilen annesi kahramanın niçin geç kaldığını sorar ve onun için endişelenir. Başkahraman, cep telefonun henüz olmadığı dönemlerde olduğu söyler. Başkahramanın gençlik yıllarının geçtiği zamanda, yaygın bir teknoloji kullanımı söz konusu değildir. Şu anki gibi her dakika veya saatte birilerine ulaşmak mümkün değildir. Yaşam koşullarının değişimiyle

birlikte telefon gibi iletişim araçları yaygınlaşır; zaman ile mekân arasındaki erişilmezlik bir yönüyle kaldırılır.

Binlerce gencin katıldığı o görkemli cenazeden sonra, sağ-sol çatışması epeyce artmıştı, aslında öyle gösterildi, özünde genel olarak sola, muhalefetteki işçi örgütlerine, devrimci insanlara karşı bir eylem vardı, ölümcül saldırı vardı, böylece 12 Eylül'e gidecek kanlı yolun kapısı açılıyordu, bu ülkeyi yönetenler ifade özgürlüğü, emekçi hakkı falan istemiyor, almak için çırpınanlar da ya öldürülüyor ya işkence, hapisane... (Birkiye, 2020, s.86)

12 Eylül döneminde yaşanan olaylar ifade edilir. Başkahraman kendi bakış açısıyla olayları yorumlar. Başkahraman; o dönemde gördüklerini, şahit olduklarını, o an yaşananları aktarır. Türkiye Cumhuriyeti'nin 12 Eylül döneminde karmaşık, çatışmalı bir hâl içerisinde olduğunu belirtir. Kimse hakkını isteyemiyor. Yöneticiler de işçi ve emekçi sınıfın haklarını önemsemez. 12 Eylül'de her açıdan baskı altına alınmış bir hayat söz konusudur. Muhalif olabilecek her grubun hakları ve özgürlüğü elinden alınır. Otoriteyi sarsacak hiçbir hak, eylem, hareket, ifade kabul görmez. Her şey bir çatı altında tek elden yönetilir.

1970'lerin edebiyat ortamını; o, ülkülerle, gelecek düşleriyle dolup taşan, tek başına bir 'ışık', aydınlık olan edebiyat ortamını Atilla Birkiye bütün coşkularıyla yaşıyor. Roman artık roman olmaktan uzaklaşıp o yıllara dair bütün bir edebiyat yaşamı oluyor. (İleri, 2020, s.3)

1970'li yılların edebiyat ve sanat ortamı eserde anlatılır. Genç kahramanın edebiyat ve sanata olan ilgisi, isteği ve coşkusu eserin her noktasında vardır. O dönemde ülkeyi yönetenler ve yönetilenler arasında bir çizgi vardır. 1970 yılları için sorunlar baskı ve şiddetle çözülür. Esnek, anlamaya dayalı, herkesi kucaklayan bir anlayış yoktur. Zaman açısından baskının, zorbalığın, çatışmaların yoğun olduğu bir dönem vardır. İfade özgürlüğünün olmadığı, emekçi insanların haklarının verilmediği bir dönemdir. Başkahraman ise böyle bir ortamda edebiyata olan tutkusunu bırakmaz. Yapmak istediklerinin peşinden koşar.

Kopuk kopuk anılar, bazılarını yıllar içinde beynin kendisi uyduruyor da olabilir, olabilir değil, uyduruyor, bazen arada küçük ayrımlar da olsa başka türlü belleğe işleniyor, bazen de büyük farklar oluyor, bir romancının kurmacasına benziyor; gerçeklikten yola çıkarak romanda başka bir gerçeklik oluşturduğu gibi. Mehmet Ağbi acaba Dergi'yi sonlandıracağını söylemiş miydi, bu Mayıs son sayı olabilir gibisinden demiş miydi, konu Sevgi Soysal olduğu için o günleri iyi anımsıyorum ama bellek ve yıllar diye bir olgu da var ortada... (Birkiye, 2020, s. 120)

Başkahraman, hayatında iz bırakan ve yaşadığı bir olayın zamanını hatırlar. Başkahraman bunu düşünürken belleğin bazı durumlarda yanıltıcı olabileceğinin belirtir. Ancak kendisi için önemli bir konuda yanıltıcı gibi bir durumun söz konusu olmayacağı fikrine varır. Başkahramana göre anıların, zamanların, anların bellek tarafından olduğu gibi aktarıldığı esnada bazen olmayan durumlar da aktarılabilir. Mayıs ayı derginin son sayısının basıldığı tarihi gösterir. Zaman, yaşanan olaylarla birlikte ele alınır ve zaman; kalıcı bir iz bırakır. Başkahraman için unutulmayan olayların yaşandığı zamanlar her an canlılığını korur ve hatırlanır. Sevgi Soysal ve onunla ilgili her şey, başkahraman için önemli olduğundan dolayı başkahraman geçmişte yaşadıklarını unutamaz.

... sanırım asıl benim Beyazıt Kütüphanesi'ne gitmem gerek, sanki o sayı yok oldu, sanki benim röportaj yayınlanmamış, oysa ayını çok iyi biliyorum, Kasım'dı sonbahardı, ölümünden yirmi gün kadar önceydi, dergi ayın başında çıkmıştı, son röportajı, o ayın sonuna doğru gözlerini kapamıştı, iki tane almıştım... (Birkiye, 2020, s.147)

Başkahraman, Sevgi Soysal ile yaptığı röportajın yayınlandığı sayıyı arar. Sayıyı bulmakta zorlanır ve bunu bulmak için Beyazıt Kütüphanesine gitmesi gerektiğini düşünür. Başkahramanın yazdığı yazıya ulaşması için sayıyı bulması gerekir. Dergi olmadığı için kendisinin yaptığı çalışma da yoktur. Mevsim olarak sonbaharda ve ay olarak kasımda yazının yayınlandığını hatırlar. Başkahraman, hatırladığı bu bilgilerle dergide yer alan yazıyı bulmak için çabalar. Yazının yayınlandığı sayı, Sevgi Soysal'ın ölümüne yakın bir tarih olduğu için başkahraman daha kolay hatırlar.

Romanda geçen olaylar yirmi dört saatte içinde meydana gelir. Başkahraman, Sevgi Soysal'la ilgili yapılan bir toplantıya katılmak için bir otele gider. Başkahraman, gittiği bu otelde geçmişe gider, Sevgi Soysal'la ilgili anılarını anlatmaya başlar. Romandaki zamanın yirmi dört saat olduğunu başkahraman bu sözlerle ifade eder: "... yirmi dört saattir anıların içinde bata çıka ilerliyorum..." (Birkiye, 2020, s.146) Başkahraman içinde bulunduğu zamandan geriye dönüşlerle uzaklaşır. Geçmişte yaşadıklarını hatırlar. Yazarın geçmişindeki olaylara gitmesi romanın zaman kapsamını genişletir. Roman yirmi dört saatle sınırlı kalmaz.

2.3.1.6. Mekân

2.3.1.6.1. Son Yemek Romanında Mekân

Son Yemek romanında İstanbul, Boğaz, deniz, İstanbul'un semtleri romanda yer alan mekânlardır. Yazar'ın evi, Selma'nın evi, yazarın darbe döneminde eşiyle yaşadığı ev olayların geçtiği yerlerdir.

Romanın olay örgüsünde temelde iki anlatıdan söz edilebilir. Bu iki ayrı anlatı mekânların ayrımında da ele alınabilir. Romanın bazı ilerleyen sayfalarında bu iki anlatı birleşse de aslında birbirinden ayrı olaylara sahiptir. Birinci anlatıda yer alan mekânlar, başkahramanın yaşadığı ve esas olayların geçtiği yerlerdir. Başkişi konumunda olan yazarın yaşadığı şehir İstanbul'dur. Gerçek olaylar, İstanbul'da yaşanır. Romanın temel anlatımında mekânlar hakkında ayrıntılı bilgi verilmez. Yazarın yaşadığı ev hakkında bilgi verilir. Yazar, Boğaz'a karşı bir çatı katında yaşar.

İkinci anlatıda geçen mekânlar ise mektupların gönderildiği yerlerdir. Mektuplar ülkenin çeşitli şehirlerinden gelir. Eskişehir, Ankara ve Avrupa mektupların geldiği yerler arasındadır. Bazı mektuplarda geçen mekânlar ise sadece isim olarak geçer. Mektupları gönderen kişi Selma olsa da Selma İstanbul'da yaşar. Ancak mektupların geldiği yerler farklıdır. Romanda Selma'nın farklı adreslerden mektupları nasıl gönderdiğine dair bir bilgi verilmez. Sürekli kaçmak zorunda kalan bir kişi farklı yerlerden mektuplar gönderir. Kaçış içerisinde olan birey, mektupları farklı şehirlerden gönderip izinin bulunmasını engeller.

Yazar, kapıdakinin gittiğinden emin olduktan sonra kalktı, daire kapısına kulağını dayayarak merdivenlerde herhangi bir sesin olup olmadığını kontrol etti. Daha sonra uyuyamadı, gecenin yarısında evin içinde yalnızlığına küfür ederek dolaşıp durdu. (Birkiye, 1992, s.9)

Yazar, kâbustan uyandıktan sonra kapıda olanları anlamaya çalışır. Yazar daire kapısından bir şeyler işitip eve gelenin kim olduğunu anlamaya çalışır. Yazar, dışarıda ne olduğunu anlayamaz. Bu durumdan sonra yazar evde neden yalnız olduğunu sorgular. Yalnız olmaktan dolayı kızgın hisseder. Bu süreçte yalnız olmaktan dolayı endişe duyar.

Çatı katında oturduğundan perde kullanmıyor, böylece geniş ve ferah bir görüntü oluşturunuyordu. Pencereden, hiçbir engelle karşılaşmadan yıldızları ve gecenin karanlığını izlerken, kâbusu nasıl yazması gerektiğini düşünmeye başladı. (Birkiye, 1992, s.11)

Yazar, çatı katında bir evde yaşar. Yazar bulunduğu evin dekorasyonu evin yapısına göre düzenler. Çatı katında oturan yazar, perde kullanmayı tercih etmez. Bu durum, evin aydınlık olmasını sağlar. Yazar, ferah bir görünüme sahip olan evinden dışarıyı rahatlıkla seyrederek. Yıldızları, geceyle birlikte oluşan manzaranın tadını çıkarır.

Baba evini sattı. Boğazın sırtlarında bir çatı katı aldı, geri kalanı da bankaya yatırdı.
(Birkiye, 1992, s.14)

Yukarıdaki cümleden yazarın Boğaz’a karşı bir evde oturduğu anlaşılır. Yazar, babasından kalan evi satar ve Boğaz’a karşı bir ev alır. Baba yadigarı evin yerine Boğaz’a bakan bir çatı katını tercih eder. Yazar, elinde kalan parayı da bankaya yatırır.

Babasının kendisine iyi bir semtte ev bırakmasına daha çok şükreliyordu. O ev olmasaydı, bir yazar için gerekli olan ağaçlıklar arasındaki ve deniz manzaralı boğazdaki bu evi alamayacaktı. Gerçi sattığı evin üçte biri kadardı ama, kendisine çok iyi bir çalışma ortamı sağlıyordu. Gerçi sattığı evin üçte biri kadardı ama, kendisine çok iyi bir çalışma ortamı sağlıyordu. (Birkiye, 1992, s.15)

Yazarın babasından kalan ev onu memnun eder. Yazarın babasından iyi bir semtte bir ev kalır. Bu ev, yazarın yaşamını önemli bir şekilde etkiler. Yazar, bu evi satarak eline geçen para ile çatı katında bir ev alır, kalanını da banka hesabına yatırır. Yazar, kalan ev sayesinde iyi yaşam koşullarına sahip olur. O, babasından kalan ev ile istediği yerde başka bir ev alma fırsatı bulur. Geri kalan parayı ise geçimini sağlamada kullanır. Yazar, böylece para sıkıntısı yaşamaz. Yazar, tutkusu olan Boğaz’a karşı yaşama imkânını elde eder. Boğaz manzaralı bir ev alır. Yazar, Boğaz’ı ayakları altına seren bu manzara karşısında hayranlık duyar ve hayatını burada geçirir.

Önce sıkı bir kahvaltı yapmalıyım. Hava çok güzel, tam deniz kenarında dolaşılacak bir sabah. Temiz hava, Boğazın serin suları ruhumu rahatlatıyor. (Birkiye, 1992, s.23)

Boğaz, temiz hava, deniz yazarın her zaman özlem duyduğu bir ortam olarak geçer. Yazar, denize ve Boğaz’a olan tutkusundan vazgeçemez. Boğaz ve deniz yazarda pozitif bir etkiye sahiptir. Boğaz; onun düşünmesine, var olmasına, hayatı anlamlandırmasına katkı sağlar.

Önceleri İstanbul’da saklandım. Ankara’ya yeni geldim. Özellikle geceler çok kötü geçiyor. Sabahlara kadar uykusuz kalıyorum, her an polislerin gelmesini bekliyorum. Darbenden beri böyle sürüyor. Dördüncü sınıf otel odalarında, pis pansiyonlarda, bazen terk edilmiş izbe yerlerde, bazen bir dostun, bir akrabanın yanında yatıyordum. Genellikle bir iki gece kalıyordum. Burada arkadaşların yardımıyla bir ev kiraladım. Ne kadar kalacağım hiç belli değil. (Birkiye, 1992, s.24)

Yazara mektupları gönderen kişi sıkıyönetimden dolayı çeşitli yerlerde saklandığını belirtir. İstanbul'da, Ankara'da kaldığını söyler. Geceleri saklanma durumu daha kötü bir hal alır. Mektupları gönderen kişinin günleri, darbeden dolayı tedirginlik içinde geçer. Bu kişinin kaldığı yerler sürekli değişiklik gösterir. İyi olmayan otel odaları, pansiyonlar, izbe yerler mektupları gönderen kişinin kaldığı ve saklandığı yerlerdir. Bu kişi, sürekli yer değişikliğinde bulunur. Karanlık, kapalı, herkesin uğramayacağı yerleri saklamak için tercih eder.

Evimizin altında, bir banka vardı. O bankanın önünde silahlı bir asker günlerce, hatta aylarca kaldı. O zamanlar annem beni dışarıya çıkardığında, o asker bana hep gülümserdi. (Birkiye, 1992, s.30)

Yazar, darbe döneminde evlerinin yakınında bir bankadan ve o bankanın önünde duran silahlı askerlerden söz eder. Yazar, geçmişin izleri arasında kalan mekânları hatırlar. O dönemde bulunduğu yer hakkında bilgi verir. Her tarafın kolluk kuvvetleri ile çevrili olduğunu anımsar. Mekânlar da dönemin şartları içerisinde bir hava kazanır. Bu dönemde mekânlar soğuk, sessiz, ıssız bir şekildedir.

Okuldaki yaşamı benimsemiş, çoğunun yaptığı gibi derslere çok az girmeye başlamıştım. Okulun merdivenlerinde, çay ocağında, bazen bahçesinde bekleyerek geçiriyorduk günlerimizi. (Birkiye, 1992, s.42)

Mektupları gönderen kişi, gençlik döneminde okulda geçirdiği zamanlarını anlatır. Çay ocağında, merdivenlerde, bahçede toplanıp beklediklerini söyler. Okulun merdivenlerinde, koridorlarında, bahçede meydana gelen kavgaları hatırlar. Okulun çeşitli yerlerinde toplanıp yaşanan tartışmaların izlendiği belirtilir.

Yazarın canı sıkılıyor, mektupçunun yakalandığına hükmediyor, yüreği daralıyordu. Onun, o an işkencede olduğunu, kim bilir ne acılar çektiğini düşündükçe, çalışmayı bırakıyor, kendini güç bela deniz kıyısına atıyordu. Saatlerce yürüyordu. Daha sık meyhaneye gidiyor, daha çok içiyor, Selma'yı daha çok arıyor, yalnız kalmak istemiyordu. (Birkiye, 1992, s.51)

Yazar, mektubu gönderen kişinin başına kötü şeyler geldiğini düşünür. Bundan dolayı canı sıkılır, bunalır. En büyük sığınağı, limanı olarak denizi görür. Yazarın canı her sıkıldığında denize gider, temiz bir hava alır. Böylece yaşananlar karşısında sakin kalır.

Hiç olmazsa bir bodrum katının taşında yatmıyor. İkide bir yukarıya gözleri bağlı çıkıp işkenceden geçmiyor. Belki bir tavan arasında sıkışmış kalmış, belki gündüzleri dışarı

çıkamıyor ve güneşi yalnızca tül perdenin ardından görüyor ama, yine de yakalanmamış.
(Birkiye, 1992, s.54)

Mektubu gönderen kişinin içinde bulunduğu durum kötüdür. Ama ne kadar kötü olsa da tutuklandığında başına geleceklerden daha iyidir. Tutuklanırsa başına hiç olmayacak şeyler gelecektir. Bu nedenle içinde bulunduğu hâl en kötüsünün yaşanmasından daha iyidir. Tutuklu olsaydı dışarıyı hiçbir zaman göremezdi. Kapalı bir mekânda günlerini geçirmek zorunda kalırdı. Böyle bir durumda olmaktansa şimdiki durum daha iyidir. Mektupları gönderen kişi, kısıtlanmış şartlar içerisinde hayatını devam ettirir.

Onları yakacaktı. Ama kaloriferli bir evde oturuyordu. Evde soba yoktu. Banyoda da içinde kitap yakmaya eski tarz bir kazan yoktu. Çocukluğunda oturduğu baba evini; hatta bir önceki darbeye o evdeki kazanda yaktığı kitapları anımsamıştı. O zaman korkmuş muydu, yoksa annesinin zoruyla mı yakmıştı anımsamıyordu. (Birkiye, 1992, s.62)

Yazar, mektubu gönderen kişiyle birlikte geçmişte başından geçen olayları hatırlar. Kendi yaşadıklarını düşünür. Yazar; yazdıklarını, kitaplarını yakmayı aklından geçirir. Yazar şu anda böyle bir eve sahip olamadığı için bunu yapamaz. Şu an yaşadığı yerde bunları yapacak uygun bir ortam yoktur. Yazarın yaşadığı ev zamanla birlikte değişir. Çağın ihtiyaçlarına uygun tasarlanmış bir evde yaşamına devam eder.

Mektup yazıcısı darbe sonrası yakalanmamış, önce karısını ve kundaklık kızını, kayınpederinin oturduğu köye göndermişti. Daha sonra bir yolunu bularak o da köye gitmişti. (Birkiye, 1992, s.63)

Mektupları gönderen kişi, yaşadığı olaylardan dolayı eşinden ve çocuğundan ayrılır. Bu kişi, ailesini güvenli gördüğü bir yere gönderir. Onun eşi ve çocuğu; sessiz, kimsenin gelemeyeceği, şehirden biraz uzakta olan köylerine gider. Kendisi de eşinden ve çocuğundan sonra buraya gitmeyi başarır. Bir süre burada kalır. Köy de mektupları gönderen kişinin hayatını bir süreliğine geçirdiği yerler arasındadır.

Geceyarısı gürültüyle uyandık. Kapı çalınıyordu, dışarıdan açın diye bağıyorlardı. Askerler bütün köyü, özellikle de erkekleri meydana topluyorlardı. Kapı açılıp içeri girdiğinde üsteğmenin yüzünde alaycı bir ifade vardı. Bir şeyler bildiği anlaşılıyordu. Evi talan ettiler. Tüm kitapları sofanın ortasındaki masaya yığıyorlardı. Bunlardan bir şey çıkmayacağını onlar da bizim gibi biliyorlar, önemli şeyler bulmak için arıyorlardı. Yatakların altını üstüne getiriyorlardı. (Birkiye, 1992, s.64)

Mektupları gönderen kişi, saklanmak için köye gider. Jandarma, kırsal kesimde arama yapar. Her ev ayrıntısıyla aranır. Suç teşkil eden unsurlar bulunmaya çalışılır.

Kitaplar, notlar, araçlar, aygıtlar... Olayların yaşandığı yerlerden biri de köy ve köy meydanıdır. Suç oluşturabilecek herhangi bir şeyin bulunması durumunda mektupları yazan kişi veya suçlular tutuklanır. Yazar, evinde çalışırken bir anda salonda dolaşmaya başlar. Farklı şeyler düşünür. Yazar, yaşadıklarını aklından geçirirken Boğaz'ın onun üzerindeki etkisine yer verilir. Evinin bulunduğu yerden bir yandan denizi bir yandan gökyüzünü seyrederek.

Babamın evinin çok yakınlarında bir evde kalıyordum. Daha doğrusu saklanıyordum. Boş bir daireydi. Karşı dairede arkadaşlarım kalıyordu. Onlar da hiç belli etmiyordu. Ben eve bir hayalet gibi girip çıkıyordum. Eski arkadaşlarımın büyük bir çoğunluğu yurtdışına çıkmıştı. (Birkiye, 1992, s.75)

Darbe döneminde insanların polislerden ve jandarmadan kaçarken yaşadıkları yerler anlatılır. İnsanlar görünmez gibi hayatlarını devam ettirirler.

Arkadaşlarla oturduk, acele karar aldık ve Avrupa'ya çıktım. Bir yolunu bulup karımı ve kızımı da getirmeceğim. Umarım bir sorun çıkmaz. Kimliksiz arkadaşı Paris'teydi. Nasıl kaçtığını, havaalanından büyük bir rastlantı sonucu uçağa bindiğini, gümrükteki bir tanıdığının büyük bir dümenle onu uçağa bindirdiğini yazıyordu. (Birkiye, 1992, s.86)

Fırsat bulabilen birçok insan yurtdışına gider. Burada tutuklu kalacaklarını bildikleri için gitmeyi seçerler. Orada yeni bir hayata başlamayı planlarlar. Mektupların sahibi de sonunda Avrupa'ya gider. Dönemin şartlarından dolayı acil bir şekilde ülkeden çıkması gerekir. Olayların sonucunda yeni bir yere gider. Mektupların sahibi Paris'e taşınır. Başka bir ülkede yeni bir hayat kurar.

2.3.1.6.2. *Soldan Sağa Romanında Mekân*

Soldan Sağa romanında genel olarak İstanbul, Ankara ve Londra mekân olarak geçer. İşçilerin, çalışanların, patronların yaşadıkları olaylar; İstanbul'da bilinen bir fabrikada gerçekleşir.

Romanın olay örgüsü temelde üç farklı anlatıdan oluşur. Bundan dolayı romanda yer alan mekânlar da üç farklı şekilde değerlendirilebilir. Her anlatıda farklı yerler vardır. Anlatılarda geçen mekânlar farklıdır. Temel anlatının mekânı İstanbul ve Londra olarak geçer. Yazar, İstanbul'da yaşar. Romanda, İstanbul'un semtlerine yer verilir. Bu yerler hakkında bilgi veren yazardır. İkinci anlatıda yazarın yazdığı romanda geçen yerler mekân olarak yer alır. Bu romandaki olaylar İstanbul bilinen bir fabrikada geçer. Üçüncü anlatıdaysa dünyayı uzaylı robotlar basar. Mekân olarak dünya seçilir.

Fabrikanın bahçesinde birikmiş işçilere bakarken, birdenbire jandarmalar gelmiş, işçileri yaka paça fabrikanın dışına atmışlar ve bahçe kapısını kapatmışlardı. (Birkiye, 1995, s.14)

İşçiler, fabrika bahçesindeyken beklenmedik bir şekilde dışarı atılırlar. Olaylar fabrika bahçesinde aniden meydana gelir. Fabrika dışına şiddetle çıkarılan işçilerin yüzüne kapı kapatılır. Fabrikanın bahçesi; olayların yaşandığı yerler arasındadır. Fabrika, demir kapı, işçiler mekânla bir bütünlüğe sahiptir.

İşçiler, günlerce fabrikanın kapısının önünde beklediler. (Birkiye, 1995, s.17) İşçiler, olayın yaşandığı fabrikada yeniden bir bekleyiş içindedir. Çalıştıkları, alın teri döktükleri yerde haklarını almak için beklerler.

Patronlar, bir türlü, işçilerin toplu sözleşmeden doğan haklarını ödeyememiş; bu paralar birikince de ödeme güclüğü bir hayli artmıştı. Piyasaya güç bela mal yetiştirebiliyorlardı. Nedenini anlayamadığı mali bir krize girmişti fabrika. Oysa dışarıdan bakılınca görkemli, büyük bir işletmeydi. Zaten son yıllardaki ekonomiyi, faizleri, batan bankerleri, yeni hükümetin ekonomi-politikasını, işin kuralını koymadan alınan kararları anlayamıyordu. (Birkiye, 1995, s.25)

Fabrika, dışarıdan bakıldığında oldukça iyi bir görünüme ve imaja sahiptir. Oldukça ünlü ve prestijli bir yerdir. Gerçekte ise işçilerin parasını dahi veremeyecek bir durumdadır. Fabrika, zarar içindedir, mali bir kriz yaşar. Bu kriz, yaklaşık bir yıldır yönetilememektedir. Fabrikada aksayan bir üretim, sermaye sorunu ve parasal sıkıntılar vardır.

Ne zamandır Cağaloğlu'na gelmemişti. Kimse kalmıyordu. Herkes dünyanın öteki ucuna gidiyordu. İki telli, beş telli. Gazeteler oradaydı, artık. Oraya gitmek uzunca bir işti. Ankara'ya daha kolay gidiliyordu. Ah şu uçak korkusu olmasa, her yer ne kadar yakındı. Gerçi gazetelerden ona neydi. Onu yayınevleri ilgilendiriyordu. İşin garibi onlar da Beyoğlu'na taşınıyorlardı. Beyoğlu artık keyifli bir yerdi, eskisi gibi değildi. Sinemalar, gidilebilecek cafe'ler vardı. (Birkiye, 1995, s.29)

Romanda İstanbul'un çeşitli semtleri mekân olarak geçer. Bu mekânların zaman içerisinde değişiklik gösterdiği belirtilir. Eskiden تنها olan mekânlar kalabalıklaşır. Mekânlar, şehirler, ülkeler zaman içerisinde imkânların artmasıyla yakın bir hâle gelir. Mekânlar arasındaki mesafeler önemini kaybeder. Beyoğlu da zamanla kalabalıklaşan İstanbul semtleri arasında yer alır. Çeşitli eğlence merkezleri burada konumlanır. Beyoğlu, keyifli vakit geçirilebilecek bir yere dönüşür.

Yayınevinin merdivenlerini çıkarken, yazdığı bölümleri yayıncısı sanki karşısındaymış gibi içinden anlatıyordu. (Birkiye, 1995, s.34)

Yazar, romanı için yayınevine uğrar. Yayınevine giden yokuş, yayınevinin bulunduğu semt romanda geçen mekânlar arasındadır.

Gençliğinde, ünlü Süreyya sinemasına Garbo'yu izlemek için, girip çıkardı. Gişedeki kadın, yer göstericiler onu tanırlar, onun sinema tutkusuna hayret etmezler, her seferinde yeni geliyormuş gibi davranırlardı. (Birkiye, 1995, s.35)

Yazar, geçmişte film izlemek için sık sık Süreyya sinemasına gider. Burada izlediği filmleri hatırlar. Geçmişte yaşadıklarını anımsar. Bu sinema da romanda geçen mekânlar arasındadır.

Thames'ın suyu çamur gibiydi ama, etrafı yeşildi. Yemyeşil. Upuzun bir nehir. Kıyılarında yer alan çok sayıdaki kültür siteleri onun en sevdiği yerler oluvermişti. Nehrin kıyısında dolaşırken zaman zaman Haliç'i, bazen de Boğaz'ı anımsıyordu. Daha çok Boğaz'ı. Kuşkusuz Boğaz'ın suyu maviydi, bazen lacivertti. Boğaz daha çok esiyordu. Boğaz, hiçbir şeyle karşılaştırılmayacak kadar güzel, hiçbir şeyle karşılaştırılmayacak kadar yaşamında önemliydi. Boğaz'ın üstünlüklerini nasıl anlatabilirdi ki. (Birkiye, 1995, s.43)

Yazar, İstanbul Boğaz'ı ve Londra'da yer alan Thames Nehri karşılaştırır. Thames Nehri'nin bulanıklığının karşısında Boğaz'ın serinliği ve berraklığı vardır. Yazar, Boğaz'ın kendisinde her zaman ayrı bir yeri olduğunu söyler. Onun için hiçbir şey Boğaz'ın yerini tutamaz. Yazar, İstanbul'dan uzakta Boğaz'a karşı duyduğu özlemi dile getirir.

Ayrı evlerde oturma ilkesi sürdüğü için bir ev bulmuştu. İlke ilkeydi. Londra'da, İstanbul'da olmak önemli değildi. Hatta kutuplarda olmak bile önemli değildi. Önemli olan ilkeydi. (Birkiye, 1995, s.46)

Yazar, sevgilisi için Londra'ya gider. Orada bir ev kiralar. Ev tutma ilkelerinin her yerde aynı olduğunu belirtir. Yazar için dünyanın neresinde ev tutulursa tutulsun her zaman aynı şeyler geçerlidir. Bu kurallar ona göre hiçbir zaman değişmeyecektir. Yazara göre evlerin hangi ülkede bulunduğunu bir önemi yoktur. Önemli olan bu kurallara uyabilmektir.

Yazar onu, mutfığı, Amerikan barı da içinde olan büyükçe bir salon ile bir yatak odası ve banyodan oluşan mütevazı evine çekine çekine davet etmişti. (Birkiye, 1995, s.78)

Yazar, Cindy ile tanışır ve bu tanışmadan sonra yazar Cindy'i evine davet eder. Yazarın evi küçük, sıcak görünüme sahiptir. Salonunda çeşitli resimler, afişler, posterler

asılıdır. Yazar bir evde bulunması gereken her şeye sahiptir. Yazarın evi modern denebilecek bir konfora sahiptir.

Osmanbey'deki arkadaşının evine gidiyordu. Saat akşamın yedisiydi. Üsküdar'a geldiğinde. Beşiktaş'a kalkacak vapurun daha on beş dakikası olduğu için, istemeye istemeye motora yöneldi. Motora bindi. Aslında hep vapurla giderdi. Vapuru hüzünlü bulurdu. Ama çok da keyif alırdı. Beş dakikalık bir yolculuk da olsa, vapur yolculuğu onun için dışarı çıktığı günlerin en güzel bölümüydü. (Birkiye, 1995, s.87)

Yazar, bir arkadaşının evine gitmek üzere yola çıkar. Bu yolculuk esnasında gördüklerini ve hissettiklerini anlatır. Yazar vapuru sevdiğini ve motoru sevmediğini belirtir. Ardından motoru sevmeme nedenini açıklar. Vapur yolculuğunun kendisi için en güzel şey olduğunu ifade eder. Gitmek istediği yerler için genellikle vapuru tercih eder. Her yere vapurla gidebilme imkânı olsaydı yazar her yere vapurla gidebilir. Yazarın vapura olan tutkusu oldukça fazladır. Bütün ulaşım araçlarının içerisinde onun için vapur ön plana çıkar.

Ahh İstanbul. Çocukluğunun, gençliğinin geçtiği kent miydi şimdi bu? Bahçe içindeki iki katlı evler, soluk alınabilen sokaklar, tek tük araçların geçtiği caddeler, neredeydiler? Şimdi, kent kirliliğinin içinde yetip gitmekteydi. Talan edilmiş, unutulmuş aşkların yaşanamayacağı bir kente dönüşmüştü. Ahh çocukluğunun Çamlıca tepeleri, muhallebicileri, neredeydiler? (Birkiye, 1995, s.91)

Yazarın çocukluğunun geçtiği İstanbul ile şimdiki İstanbul çok farklıdır. Caddeler, evler, sokaklar, yollar değişmiştir. Hiçbiri eskisi gibi değildir. İstanbul eski yapısını, görünümünü kaybetmiştir. Mimari açıdan olumsuz bir değişime uğramış İstanbul vardır. Yazara göre İstanbul; eski güzel ve tutkulu halini kaybetmiştir ve kirlilik içerisinde. Yazar, İstanbul'un eski zaman mekânlarına özlem duyar. Yazar, geçmişte yaşadığı yerlere gitmek ister.

Yazlık sinemalar, o zamanlar İstanbul'da yazlık sinemalar vardı... Her semtte en az üç beş taneydi. Onların oturduğu ilçede tam dokuz sinema vardı ve her akşam bir başka filmi izlemek olanaklıydı. Grup halinde gidilirdi. Mahallenin gençleri, akşam yemeğinden sonra sokakta toplanır, önden kurayı kaybeden bir kız ile bir erkek bilet almaya yollanırdı. Kimileri bu kurada kaybetmek için bin bir numara yapardı. (Birkiye, 1995, s.94)

İstanbul'un çeşitli semtlerinde eski zamanlarda yazlık sinemalar yaygın bir şekilde yer alırdı. İnsanlar, bu sinemalarda çeşitli filmler izler, güzel vakit geçirirdi. Yazlık sinemalar, gençlerin eğlenmek için gittikleri mekânlar arasındadır. Mahallenin

gençleri sokakta toplanır, burada eğlenir, çeşitli oyunlar oynarlar. Gençler günlerini bu açık alanlarda mutlu bir biçimde sonlandırırlar.

Her günkü yürüyüşüne çıkmıştı. Sahile kadar yürüyecek, deniz havasını içine çekecek, ardından her zamanki küçük çay bahçesine oturup az şekerli kahvesini içecek, kitabını açıp okuyacak, aklına estikçe, küçük defterine anılarıyla ilgili bir şeyler yazacak, bir saat sonra kalkacak ve eve doğru yürüyecekti. (Birkiye, 1995, s.98)

Yazar, sahilde deniz havasını içine çekmekten hoşlanır. Sahil kenarında yürüyüş yapmak onun her zaman yaptığı aktiviteler arasındadır. Yazarın çay bahçesine uğrayıp bir kahve içmesi de günlük rutininin parçasıdır. Yazar, kendini iyi hissedecek şekilde günlerini geçirir. Böyle bir ortamda meşgul olduğu işler onun zihnini rahatlatır. Bu ortam yazarın yazmasına katkı sağlar. Bu ortamda etkilendiği küçük ayrıntıları defterine not alır, aklına gelen her ayrıntıyı sonrasında yazmak için kullanır. Bu ortam onun yazma eylemlerini hızlandırır, ona yazma açısından verimlilik sağlar.

Taksiye, otobüse filan binmedi, aşağıya Ortaköy'e doğru yürümeye başladı. Gerçek olan neydi? Başına gelenler birer gerçek miydi? ... İskele meydanına geldi. Eminönü tarafından bir vapur geliyordu. Bu saatte Boğaz'a vapur var mıydı? Vardı ki, Ortaköy'e yanaşıyordu. (Birkiye, 1995, s.113)

İstanbul romanda geçen mekânlar arasındadır. İstanbul'un çeşitli semtleri olan Ortaköy, Eminönü de romanda yer alır. Boğaz, İskele Meydanı yazarın gittiği yerlerdir. Yazarın gittiği kitapçılar da romanda olayların geçtiği mekânlar arasındadır.

2.3.1.6.3. *Bir Aşk Bilmecesini Nasıl Çözebilirsiniz* Romanında Mekân

Bir Aşk Bilmecesini Nasıl Çözebilirsiniz romanında Boğaz, İstanbul ve deniz olayların geçtiği başlıca yerler arasındadır. Romandaki esas konular ise yazarın doğum gününü kutlamak için bir araya gelinen yerdir. Selma herkesi parti için yazarla oturduğu eve davet eder. Partinin başlayıp ve bittiği yer bu evdir. Herkesin başından geçen önemli olaylar bu evde olur. Herkes bu parti esnasında kendine uygun kişiyi bulur. Partinin kurulduğu ev olayların gerçek mekânıdır. Olayların geliştiği bu ev ise İstanbul'dadır. Yazar, İstanbul'a karşı derin bir bağlılığa sahiptir. Boğaz onun için vazgeçilmez bir boyuttur. Bu nedenle Selma ile yazarın oturduğu evin Boğaz manzaralı olduğu roman içinde verilen kesitlerden anlaşılır.

Boğaz ayaklarının altındaydı. Mavinin tadına doyamadığı rengini, artık saatlerce, uzun uzun izleyebilir, karşısına geçip okuyabilir; bu görüntü dizelerinin esini olabilirdi. (Birkiye, 1999, s.11)

Romanın girişinde mekânla ilgili olarak bu cümleler yer alır. Yazarın bulunduğu yeri Boğaz ve mavilik sarar. Bu manzara tam olarak yazarın istediği manzardır. Yazarın gördüğü bu manzara adeta bir ressamın tablosunu andırır. Yazar bu manzara karşısında duyduğu hayranlık saklamaz. Manzaranın güzelliği karşısında yalnızca kendinden geçer. Mekânın yazar üzerindeki etkisi çok fazladır. Yazar, mekâna karşı büyülenir.

Balkonda oturmuş saatlerdir Boğazı izliyor. Bu ilk gecesi; güneş çoktan battı; etraf alacakaranlık, birazdan ay çıkacak; acaba ay buradan nasıl gözüktüyor? (Birkiye, 1999, s.12)

Yazarın oturduğu evin balkonu Boğaz manzaralıdır. Boğaz manzarası, balkon, gece, alacakaranlık ortamda farklı bir hava yansıtır. Mekânın bu özellikleri, hüzünlü bir bakış açısıyla bütünleşir. Bu bakış açısıyla mekân melankolik bir görünüm kazanır.

Parti için gerekli olan her şey hazırlanmıştı. İkisi de süratle masaya koymuşlardı: bardaklar, çatalar, bıçaklar hepsi hazır. Yiyecekler de öyle... Zaten yazar arkadaşlarına, 'içki al da gel' demişti. Yine de buzdolabında yeterince içki vardı. (Birkiye, 1999, s.15)

Selma, eşi için doğum günü partisi vermek ister. Bunun için de ikisi hazırlıklara başlar. Selma eşi için yapacağı kutlamayı evlerinde yapmaya kadar verir. Romandaki olaylar Selma'nın ve Yazar'ın evinde gerçekleşir. Romanın başlayıp bittiği yer doğum günü partisinin verildiği Yazar ve Selma'nın evidir. Ev, partiye uygun bir şekilde hazırlanır, süslenir.

Kemal bir çatı katına sığınmıştı. Kimseye itiraf etmese de, bu böyleydi. Uzun zamandır resimleri iyi satmıyordu, çok sayıda sevgilisi vardı ama, bir kaçıştı onunkisi. (Birkiye, 1999, s.24)

Selma'nın abisi Kemal, yalnız yaşayan biridir. Her gün başka bir kadınla takılır. Buna rağmen günün sonunda tek başınadır. Güveneceği, uzun bir beraberlik yaşayacağı birini bulamaz. Bu nedenle Kemal de herkesten ve her şeyden uzaklaşır. Bu uzaklaşma isteği onun bir çatı katına çıkmasına neden olur. Kemal'in içinde bulunduğu buhranlı hayat, çatı katını tercih etmesini sağlar. Kemal'in burada olmasının nedeni yaşadıklarıdır. Bu çatı katı onun için bir kaçıştır. Kimse ile görüşmek, karşılaşmamak için yalnız kalabileceği bir mekâna sığınır.

Aylarca birliye çıkıyorlardı, sinemaya, tiyatroya, yemeğe, dans etmeye gidiyorlardı; kızın aşkıdan ölüyordu ama bir türlü söyleyemiyordu. Yaşamında ilk kez tutulduğu, daha önce

hiç böyle tutulmuş muydu, âşık olduğu bir kadına, sana âşığım, diyemiyordu; beni çok etkiliyorsun bile diyemiyordu. (Birkiye, 1999, s.85)

Sinema, tiyatro gibi sosyal mekânlar romanda âşıkların uğradığı yerler arasındadır. Hülya ile Erdal tanışmalarından sonra dansa, yemeğe giderek farklı mekânlarda vakit geçirirler. Bireylerin içerisinde bulunduğu ruh hali seçtikleri mekânlar üzerinde etkilidir.

Evet, bir meyhanede eski bir arkadaşıyla içerken; yalnızlığının hüznünü nasıl yaşadığını, artık kimseyle birlikte olmadığını, anlamlı bir ilişki, sevmek sevilmek istediğini anlatırken, sesi meyhanenin kalabalığında yitivermiş; bir ara her ikisi de kendi dünyalarına ya da şairin çizdiği hüznün atmosferine dalmışlar; konuşma kesilmiş; kendi kendilerine kalmışlardı. (Birkiye, 1999, s. 108)

Yazar, şair olan arkadaşıyla birlikte bir meyhanede dertleşir. Şair, yaşadığı sıkıntıları yazara anlatır ve dertlenir. Hüzünlü ve kederli bir halde olan şair; yaşadıklarını, hissettiklerini meyhanede arkadaşına anlatır. Onunla yaşadığı sıkıntıları paylaşır.

O gün, yılın ilk günü İstanbul uyanıyor ve şair, yanında çok güzel bir kadınla İstanbul'un o tadına doyumaz şafağının ardından gelen aydınlığın ve güneşin ilk ışıklarının keyfine varıyordu. (Birkiye, 1999, s.110)

Şairin içindeki mutluluk duygusu; İstanbul'un berraklığı ve ısıltısı paralel bir anlama sahiptir. Bireyin iç dünyasındaki pozitiflik ile mekânın iç açan ferahlığı arasında bir ilişki vardır. Güne güzel bakan şair, etrafını da güzel görür. Şairin duygu durumu mekâna olumlu bakmasını sağlar.

Gün açıyordu. İstiklal caddesine geldiler. Bir yerde çorba içtiler. Oradan çıktılar; İstiklal caddesi, gecenin ardında kalanlarla doluydu. Kız yanıdaydı. Gözlerini kızıdan alamıyordu. (Birkiye, 1999, s.116)

Şair ve Müge, İstiklal Caddesi'nde beraber vakit geçirirler. Onlar, buluşmalarında İstanbul'un çeşitli semtlerine, mekânlarına uğrarlar.

Üstü başı çamur içinde; temiz, şık bir kafeteryanın sokaktaki masaların birinde oturuyor; önünde çok sevdiği bir yazar arkadaşının armağan ettiği defter; yıllardır deftere dokunmamış, hiçbir şey yazmamıştı. Çok önemli bir şey için saklamıştı. Elinde Paris'ten gelme, armağan dolmakalem. (Birkiye, 1999, s.123)

Yazar, arkadaşının başından geçen bir olayı anlatır. Yazarın bu olayı çok duygulu anlatmasından dolayı yazarın arkadaşları bu olayı, kendisinin yaşadığını söylerler. Kimse yazara inanmak istemez. Yazarın bu olayda gerçekleri söylemediğini

düşünürler. Yazarın arkadaşının gittiği mekân ile kıyafetlerinin uyumsuzluğu göze çarpar. İnsanların gittikleri mekâna uygun giyinmeleri gerekir. İnsanların mekân ile uyum içerisinde olunması gerektiği şeklinde bir durum söz konusudur. Bu yazılı bir kural değildir. Sözlü ve dikkat edilmesi gereken bir durum olarak görülür. Yazarın arkadaşı da bu kuraldan dolayı buraya gelmemesi gerektiği fikrine kapılır. Gittiği mekâna bu kıyafetlerle gelmesinin yanlış olduğu hissine kapılır.

Bulamıyor. Yürüyor; burası Taksim mi, Ortaköy mü, yok; hiçbir çiçekçide kasımpatı yok. Başka çiçek almıyor. Yol üstünde çingeneler; karanfiller, güller, papatyalar, menekşeler uzatıyor; hayır olmaz. Menekşeler çok güzel ama; kasımpatı göndermeliyim. Bebek'te; Bebek'te olabilir. Bebek'e kadar yürüyor; arabalar kar sularını üstüne sıçratıyorlar. Aldırmıyor; üstü başı kar ve çamur. Aldırmıyor. Bir an önce Bebek'e ulaşmalı; niye arabaya binmedim. Daha hızlı yürümeliyim. Kasımpatıları bitmemeli. (Birkiye, 1999, s.144)

Yazar'ın arkadaşı, sevdiği kıza çiçek almak için İstanbul'un birçok semtini dolaşır. Yazarın arkadaşı, özellikle kasımpatı alması gerektiğini fkrindedir ve bu çiçeği bulabilmek için birçok yere uğrar. O, bu çiçekleri İstanbul'un Bebek semtinde bulabileceğini düşünür ve buraya doğru hızlı adımlarla yürür. Telaş içinde yürüyerek çiçekleri almaya giden yazarın arkadaşı, niçin arabayla çiçek almaya gitmediğini kendisine sorar. Bunun nedeni olarak acil bir şekilde oraya ulaşmak istediğinin farkındadır. Çiçekler bitmeden, onları alacağı yere ulaşması gerekir.

2.3.1.6.4. *Bir Yıldız Kaydı Romanında Mekân*

Bir Yıldız Kaydı romanında başkahraman ve kadın; İstanbul'da bir semtte karşılaşır. Olaylar İstiklal Caddesi'nde yer alan bir barda geçer. Kadın, esas olaya dair hikâyeleri bu barda başkahramana anlatır. Kadın ile başkahraman arasındaki olaylar, bu barın içinde yaşanır. Kadın ile başkahraman sadece barda vakit geçirirler. Romanın esas bölümünü oluşturan hikâyelerin geçtiği mekânlar arasında ise Batum, Tiflis, Trabzon, Samsun, Karadeniz vardır.

İstanbul'da, geçmişin kokusu vardı. Hanımeli kokan bahçeler vardı. Tek başına izlenen dolunaylar vardı. Kuytu köşelerde, gençliğin ilk ateşiyle kaçak yudumlanan içkilerin üstündeki yıldızlı geceler vardı. Gençlik aşkları vardı; bir ömür boyu süreceğine inanılan. Yazlık sinemalarda çıtlanan çekirdekler vardı; çaktırmadan bakışmalar, gizli gizli sigara içişler vardı. Gizli ama masum takipler vardı, uzaktan uzağa. Gül kokusu vardı; güller vardı, kırmızı güller vardı. Haziran'da açan kırmızı güller vardı... (Birkiye, 2002, s.10)

Başkahraman, İstanbul'u anlatır. İstanbul'da geçirdiği günleri hatırlar. Geçmişte yaşadığı güzel günlere karşı özlem duyar. Eski İstanbul'un görünümünü başkahramanı çok fazla etkisi altına alır. İstanbul'un yıldızlı geceleri, içkili geceleri, gizliden içilen sigaralı günleri, yazlık sinemalarda heyecan içinde duyumsanan aşkları akla gelir. Aşk ve heyecan içinde geçen yaz günlerinin İstanbul'u hatırlanır. İstanbul'un baharda kavuştuğu görünümü anlatılır. Bu görünüm ve hava başkahramanın anıları arasında unutulmayacak gibi yer alır. Kahramanın gözünde eski İstanbul'a dair her şey, bir masumiyet ve zarafet içindedir.

Genel olarak, vakanın varlık bulduğu yer, şahısların içinde yaşadıkları, kendi oluşlarını fark ettikleri alandır. (Narlı, 2007, s.98)

Mehmet Narlı, mekân üzerine görüşlerini açıklarken mekânın meydana geldiği olay ve şahıslar ile alakasının olduğuna işaret eder. Mekân, olayın oluşumunda önemli bir yer tutar. Mekân, kişilerin kendilerini tanımalarına ve onların tanınmasına da katkı sağlar. Mekân bağlı olduğu anlatımdan kopuk değildir. Romanı oluşturan önemli unsurların başında mekân gelir.

Bu caddenin neresini seviyorum, bilmiyorum ki. Beni çeken hareketliliği, çeşitliliği, renkliliği mi? İyi güzel ama, o renklilik bazen çekilmez oluyor. Kalabalık, kalabalık, doğru dürüst yürünmüyor. Çoğu zaman da pislik üretiyor. Sıcaklar yeni yeni. Sıcak ve kalabalık. Bazen çok seviyorum, yalnızca yürümekten bile mutlu oluyorum, bazen nefret ediyorum, bir tek adım bile atmak istemiyorum; hele tatil günleri, hafta sonları, çekilmez oluyor; rezalet, büyük rezalet... (Birkiye, 2002, s.16)

Başkahraman, İstanbul'un kalabalık olan semtinden şikâyet eder. Bu caddede bazen yürümenin imkânsız hale geldiğini söyler. Zaman zaman kalabalık olma durumu mekâna işleklik kazandırırken zaman zaman bunaltıcı bir hava verir. Başkahraman, burada da kalabalığın bunaltıcı bir duruma neden olduğunu belirtir. Başkahraman kalabalıktan hoşlanmaz. Cadde, çekilmez bir yer halini alır. Mekân olarak caddenin zararlı bir sıcaklık ve kalabalık içinde olduğu göze çarpar.

Paranın egemen olduğu, paranın her şey olduğu bir yaşantı. Paranın kirlettiği bir dünya. Belki bu yüzden kimliksizleşiyor insanlar! Ben istemedim böyle olsun diye. Ne kadar da iğrenç ve sıkıcı. Daha zamanım var. Peki telaşım niye? Niye bu kadar hızlı yürüyorum, hem yüzleri kaçıyorum. (Birkiye, 2002, s.17)

Başkahraman, dünyanın bir değişim içerisinde olduğunu düşünür. Başkahraman dünyanın içinde olduğu bu değişimi olumsuz yönde görür. Başkahraman dünyayı sıkıcı, çekilmeyen bir yer olarak anlatılır. Başkahraman, paranın insanlar ve yaşam üzerindeki

etkisini eleştirir. O, dünyadaki her şeyin parayla ölçülmeye çalışıldığını belirtir. Ona göre dünyanın para ekseninde dönmeye başlaması kötü sonuçlara sebep olmuştur. Dünyadaki kötülüklerin sebebi olarak parayı görür. İyi, kaliteli bir yaşam için paranın temel unsur olarak kabul edilmesi dünyanın kötü bir hâle dönüşmesini sağlar. Parayla, sanayileşmeyle birlikte hızlı akan, koşturmaca içindeki hayat; insan psikolojisinde yer edinir. Bu durum, başkahramana göre insanlarda kimliksizliğe yol açar. İnsanları gerçek benliklerinden uzaklaştırır. İnsanlar, dünya içerisinde yalnız, mutsuz, çalışma odaklı bir hal edinir. İnsanların bütün dünyaları böyle bir hayat olur.

Tabii ki hiçbir şey görünmüyor. İçeri girsem, ya kapalıyız derlerse. Yandaki büfede de yok. Millet sandviçleri götürüyor. Öbür yandaki kahvede de yok. Zaten bu kahveye girse biraz tuhaf olurdu ya; anlaşılan barda. Bir arkadaşını mı görmeye gelmiş. Ne bileyim, sahibi, işletmecisi yakın bir arkadaşdır, belki. Sevgilisi olabilir mi? Yok hayır, çünkü bakışında sanki sevgilisi yok gibi bir izlenim edinmiştim, şimdiki ifadesinde ise, bakmamıştı ama, terk edilmişliğin ya da yalnızlığın kederi vardı. Gizemli bir hüzüdü... (Birkiye, 2002, s.21)

Başkahraman, yolda karşılaştığı kadının peşinden gider. Onu bir ara gözden kaybeder ve tekrar bulmaya çalışır. Başkahraman, kadının nereye gidebileceğini düşünür. Başkahraman, kadının etrafta bulunan dükkânlara gidebileceğini düşünür. Bu yerlere bakar ve onu buralarda bulamaz. Yakında bulunan kahve de kadının gidebileceği bir yer olarak uygun görülmez. Bu nedenle başkahraman, kadının kahveye gitmiş olabilme ihtimalini direkt geçer. Başkahraman, kadının sonunda barda olabileceğine ikna olur ve bara girer. Başkahramanın gözleri barda bir süre kadını arar ve barmenle konuşmaya başlar. Ardından kadının buraya gelememiş olabileceğini içinden geçirir. Bu düşünceden sonra kadınla karşılaşır ve kadını barda görür. Kadın, başkahramanın yanına oturur. Birlikte içki içmeye başlarlar. Kadın, sonrasında hikâyeyi anlatır. Oturdıkları bar, olayların büyük çoğunluğunun geçtiği yerdir.

Yıllar önce büyükbaba, o zaman imparatorluğun topraklarından yeni çıkmış olan Batum'a gelmişti. Konsoloslukta, o zamanki adıyla şebenderlikte bir memurdu. (Birkiye, 2002, s.34)

Kadının anlattığı hikâye Batum'da geçer. Hikâyenin geçtiği Batum'a büyükbaba yıllar önce gelir. Burada bir görev başındadır. Büyükbaba daha sonra ticarete yönelir. Batum'da bir aile kurar ve yaşamını ölünceye kadar burada sürdürür.

Kovanların üzerinden uzun zaman geçse de ama Gürcistan'da karışıklık, etnik ve ulusal ve de tabii ki politik savaşım bitmedi, devrim ve karşı devrim bitmedi. Mehmet Efendi,

karşı tarafı destekliyordu, komünistlere düşmandı; kentin ileri gelenleri silah için para yardımı istemişlerdi, karşı güçler son bir kez daha toparlanacaktı. (Birkiye, 2002, s.51)

Gürcistan, karmaşık bir süreçten geçer. Mehmet Efendi ve ailesi de Gürcistan'ın bu döneminde burada yaşarlar. Mehmet Efendi kazanacağını düşündüğü kentin ileri gelenlerine destekte bulunur ama işler beklediği gibi gitmez. Mehmet Efendi karışıklığın olduğu gece ilk alıkonulanlar arasında olur. Bu olaydan sonra ailesini bir daha göremez. Ailesi de Türkiye'ye taşınır.

Batum diye geçirdi içinden, bu yemyeşil kenti ne çok sevmişti. Belki şükretmeliydi Tanrısına, güzel bir yaşamı olmuştu, varlıklı bir yaşam sürmüştü. İstediklerini rahatça yapmış, almış, ailesini çok iyi yaşatmıştı. Ama şimdi olup biteni anlayamıyordu; işler iyice kötüleşmişti. Acaba Mehmet'e ne olmuştu? (Birkiye, 2002, s.63)

Batum; yeşil, güzel, sevilen bir yer olarak geçer. Aile, burada rahat ve varlıklı bir yaşam geçirir. Büyükanne burada geçirdiği zamanlardan memnundur. Burada güzel anılara sahip olur. Büyükanne damadı için endişelenir. Ona ne olduğunu merak eder. Çünkü ona ne olduğuna dair bir şey bilmemektedir. Bunun yanında başlarda işlerin o kadar iyi olup sonrasında bu kadar kötü olmasını da anlamaz. Şartların aniden onlar için bu kadar kötü olmasına bir anlam veremez. Hayatları iki zır uça geçer. İlk hayatları varlık ve rahatlık içindeyken sonraki hayatları yoksulluk ve zahmet içindedir.

Üç kişilik aile, kısa bir süre sonra sandalın yanına ulaşmıştı. Küçük bir yelkenliydi. Reis hızla sandala eşyaları yerleştirmişti. Sürmene'ye kadar sandalla gidecekler, oradan yukarı, tepelere tırmanacaklardı. Bir yandan rüzgâra bakıyor, yelkeni çözüyordu. Aslında batıya doğru kaçmaları gerekirdi ama, o an Rus donanması kentin karşısında açıklarda olduğundan, bir an önce kenti terk etmeleri gerektiğine inanmıştı reis ve kentteki şanslı insanlardan biriydiler yelkenli bir sandala sahip olma açısından; ancak Mustafa kimsenin tam olarak bilmediği ve sonraki kuşaklara açık seçik anlatılmadığı bir nedenle sandala binmiyordu, binmek istemiyordu (Birkiye, 2002, s.72)

Romanda geçen olayların biri Zehra'nın başından geçer. Zehra ve ailesi yaşanan bir kargaşa esnasında kaçmaya çalışırlar. Zehra'nın ve eşinin kaçmak için yaptığı planda Sürmene vardır. Onlar Sürmene'ye gitmeye çalışırlar. Buraya kargaşa esnasında sandalla gittikleri için şanslıdırlar. Herkes onlar gibi böyle bir fırsata sahip değildir. Onlar yalnızca Batı yönüne doğru gidebilirler. Bunun dışında kaçabilecekleri bir taraf yoktur. Tek çıkış noktası olarak bu taraf vardır. Herkes bunun daha güvenli olduğu düşünür. Zehra ve ailesi bu şekilde düşman işgalinden kaçarlar.

Rastlantı, bir anda kararını verdi; onların yaşamlarını değiştirmek için yol oldu, uzandı, uzandı; Karadeniz'in azgın sularının öfkeli sesi karanlığı inletirken, yıldızsız ve aysız bir

gecede, rastlantı, teyzeoğluna uzandı, ona yol oldu, alıp onu, bir an önce kulübenin yanına getirecekti. (Birkiye, 2002, s.84)

Hikâyede Karadeniz'in hırçın, ürkütücü bir görünümüne sahip olduğu belirtilir. Emine ve ailesi her türlü Karadeniz'i aşarak yeni bir hayat için yola çıkar. Emine ve ailesi zor koşullara rağmen Batum'dan ayrılırlar. Karadeniz'in hırçın sularını aşarak Türkiye Cumhuriyeti'ne gelmeyi başarılar. Emine, annesi ve çocukları Türkiye Cumhuriyeti'ne gelir.

Emine, Samsun'a gitti; oradaki dostları, ona yardım elini uzattı, destek oldu. Samsun'a yerleşmeye karar verdi; kızı ise, Ali Şükrü'nün yakın dostlarından, anlatılanlara göre 'Kâhya'yı da tutan' ünlü bir edebiyat tarihçisinin, arkadaşı Leman hanımın kocasının, Murat beyin öngörüsü, diretmesi ve yardımlarıyla öğretmen okuluna gönderilecekti. Leman teyze, özellikle de Murat Bey ailenin ablasının yaşamını değiştiriyor, öğretmen olmasının nedeni oluyordu. Zaten bu karı koca aileyi sahiplenmiş, onlara destek olmaya çalışmış, Emine'ye iş bulmuş, yıllarca dostlukları kesilmemişti. (Birkiye, 2002, s.120)

Emine ve ailesi, Türkiye'ye geldikten sonra Samsun'a yerleşirler. Ailenin ve akrabaların yardımıyla burada geçinmeye çalışırlar. Bu şehirde Emine'ye daha çok iş düşer. Emine mücadelesine ger zamankinden daha çok devam eder. Emine buraya geldikten sonra kızını öğretmen okuluna gönderir. Emine ve ailesini tanıyan Leman ve Murat onlara destek olur. Onların yardımları Emine ve ailesinin durumunu düzeltmeye yardımcı olur. Emine'nin kızı bu ailenin desteğiyle öğretmen okuluna gider. Özellikle Murat, kızın hayatının değişimine aracı olur. Bitmeyen destekler ve iyi niyet, iki aile arasında yıllar süren bir dostluk başlatır. Emine ve ailesine verilen desteklerle aile toparlanmaya çalışır.

Trabzon yüzyıllardır, imparatorluklara başkentlik eden bir kentti, şehirdi; yüzyıllarca İpek yolunun önemli bir durağı, limanı olmuştu. Fatih Sultan Mehmet alınca, Osmanlı'nın eline geçmiş, konumu, önemi Doğu için zayıflamış olsa da özellikle Rus İmparatorluğunun hep ukdesinde kalmıştı. İşte şimdi Rus İmparatorluğu askerlerinin çizmeleri altında eziliyordu. (Birkiye, 2002, s.123)

Trabzon'un konumu itibarıyla önemli bir yerde olduğu belirtilir. Trabzon toplumlar için geçiş noktası olarak görülür. Coğrafi olarak imparatorluklar için transfer görevinde bulunan bir liman kentidir. Osmanlı toprağı olan bu kent, bir süre sonra Rusların işgaline uğrar. Önemli bir yerde bulunan Trabzon, milli mücadele ile düşman işgalinden kurtarılır.

Hikâyede geçen olaylar kardeş iki şehir olan Batum ve Trabzon arasında geçer. Değişen hayat koşulları ile birlikte bu iki kentin sahip olduğu şartlar farklılık gösterir. Bu farklılıklar karşısında insanların maruz kaldıkları olaylar zorlaşır. İki farklı bölgede yer alan bu iki şehir her şeye rağmen benzerlik gösterir.

2.3.1.6.5. *Aşk İntiharın Peşinde Romanında Mekân*

Aşk İntiharın Peşinde romanında mekân olarak daha çok Fuad'ı aramaya çıktıklarında uğradıkları kafe, bar ve meyhaneler yer alır. Bu mekânlar İstanbul'dadır. İstiklal Caddesi'nde yer alan bu yerlerin zaman içerisinde değişimi romanda görülür. İstanbul'daki mekânların mimari yapılarının değişimine de değinilir. Her dönemde beğenilen ve talep edilen ortamlar değişir. Mekânlar da değişen yaşam tarzları ile birlikte farklılık kazanır.

Romanda olayların başladığı gün Suat, İstiklal Caddesi'nden Galatasaray'a doğru gider. Suat, mimar bir arkadaşının bürosuna uğrar. Bu süre içinde yaşanmayacak olaylar başına gelir.

O gün o öğleden sonra, akşam İstiklal caddesine yavaş yavaş inerken, birden, yerini adım gibi biliyordum, çünkü arkadaşım her telefon edişinde ayrıntılı bir biçimde söz etmişti, yolumu değiştirip büronun sokağına saptım. Sapmamalıydım. (Birkiye, 2004, s.19)

Romanda geçen olayların başlama noktası mekân olarak Suat'ın arkadaşının bürosudur. Olayların başlamasına neden olan şey Suat'ın buraya uğramasıdır. Suat buraya uğrarken yolda Zeynep ve Eylül ile karşılaşır. Olaylar daha sonra gelişmeye başlar.

Suat'ın arkadaşının bürosundan sonra gittiği yer Sarı Kahve'dir. Suat; Eylül ve Fuad'la yer Sarı Kahve'de buluşur. Burası Suat'ın sık sık Sarı kafenin çok tercih edildiğini ve kendisinin kafenin daimî müşterisi olduğunu şöyle ifade eder:

Tıklım tıklımdı. İçeri girdiğimde, çalışanlar, beni görmenin gülümsemesiyle her zamanki arayışlarımda olduğu gibi o sefer de sitem etmişlerdi. Tahminimde yanılmamıştım. Çok basit de olsa insan sıcaklığıydı işte. Bir yer buldular sonunda bana. (Birkiye, 2004, s.23)

Suat, kafe hakkında olumlu fikirlere sahiptir. Kafenin sıcaklığı ve samimiyeti onu devamlı bir müşteri yapar. Kafedekiler çalışanlar da onun varlığına alışırlar. Bazı zamanlar gitmediğinde onun nerede olduğunu sorarlar. Onun yokluğunu hissederler. Aynı mekânı paylaşan bu insanlar arasında karşılıklı bir saygı ve samimiyet vardır.

Suat'ın Eylül ve Fuad'la karşılaştığı bu kafeden bir süre sonra Fuad ayrılır. Eylül ve Suat, biraz oturduktan sonra onlar da kafeden çıkarlar. Suat ile Eylül, Fuad'ın gidebileceği yerleri düşünüp sırasıyla bu yerlere uğrarlar. Onlar her yerde Fuad'ı ararlar.

Ama yürümüşüm işte. Caddeyi geçmiş, Meydan'ın başlangıcına gelmişim. Sağa dönüp Sıraselviler'den eve doğru yollanacaktım. Yakamı iyice kapatıyordum; Meydan'dan sert rüzgâr esiyordu, her zamanki gibi. (Birkiye, 2004, s.20)

Suat, İstiklal Caddesini geçip meydana gelir. Suat, meydanın betimlemesini yapar. Meydanın sağ tarafında bulunan sıra servilerden söz eder. Suat, soğuk bir kış gününde dışarı çıkar ve beklenmedik olaylar yaşar.

Suat, Zeynep'le karşılaştığı gün aralarında kısa bir konuşma geçer. Bu konuşma esnasında birbirleri hakkında birbirlerine bazı sorular sorarlar. Zeynep bu konuşmada Suat'a nereye gittiğini sorar. "Eve gidiyorum, Cihangir'e taşındım." (Birkiye, 2004, s.21) Suat da Zeynep'e nereye gittiğini söyler. Cihangir taraflarına doğru gittiğini belirtir. Buraya gitme nedeni ise evinin burada olmasıdır. Suat, evini Cihangir'e taşır ve artık burada yaşar.

Suat'ın genellikle içmek için gittiği bir kafe vardır. Suat bu kafeye uzun süredir uğramadığını söyler. Kafedekiler onun devamlı gidip gelmesinden dolayı onu iyice tanırlar. Kafedekiler ve Suat'ın arasında samimi, içten bir muhabbet vardır. Birbirleriyle içten, rahat bir şekilde konuşurlar. Suat, sürekli aynı saatlerde aynı kafeye gittiği için ona özel bir masa ayarlanır. Bu masa yalnızca ona ait olur. Kafedekiler Suat'ın gelebileceği saati bilirler ve pencere kenarındaki bu masa, gün içerisinde belirli bir saate kadar ona ayrılır.

Fuat'ın çok sık gittiği, İstanbul'un en eski barlarından birine gitmiştik. Atlas pasajındaydı. Karşılıklı iki bar vardı. Girişin solundaki eski bardı; sağındaki yeni, daha çok gençlerin gittiği, yüzü değişen yeni Beyoğlu'nun Batı özentili barlarındandı; gürültülü müziği pasajın avlusunu kaplıyordu. Fuat'ın arada bir oraya da gittiğini biliyorduk; özellikle öğrencileriyle birlikte. Ama asıl yeri, alışkanlığı soldaki, sanatçıların, yazarların, gazetecilerin gittiği eski bardı. Eylül ile de birkaç kez gitmişlerdi. (Birkiye, 2004, s.46)

Fuad'ın gittiği barların biri anlatılır. Suat ile Eylül, Fuad'ı aramak için Atlas Pasajı'ndaki eski bir bara uğrarlar. Barın bulunduğu yer hakkında bilgi verilir. Atlas Pasajı'nda yer alan bu bar, eskidir ve hemen pasajın girişinde sol taraftadır. Pasajın sağ tarafında ise yeni bir bar vardır. Bu bara daha çok gençler uğrar. Fuad da bu yeni bara bazen öğrencileriyle uğrar. Atlas Pasajı'nın girişinde karşılıklı bir şekilde yer alan iki

bar özellik bakımından karşılaştırılır. Bu iki barın görünümü hakkında bilgi verilir. Barların Suat'ta uyandırdığı izlenimler aktarılır. Bir yanda genç kitleye hitap eden yeni nesil bir bar; diğer yanda eskiye hitap eden bir bar vardır. Herkes kendisine hitap eden bara gider; orada vakit geçirir. Fuad'a daha çok hitap eden ise eski tarz bir bardır. Daha önce Eylül'le buraya gelmişlerdir.

Karşı bar dar uzun bir mekândı. Uzun bir tezgâhı vardı. Daha çok gençlerin mekân edindiği bir bardı; son derece gürültülü bir müzik çalıyordu. Barın dip kısmında birileri dans ediyordu. Kapıdan içeri girdiğimizde; özellikle çalışanların gözleri üzerimize döndü. Sanki yadırgamışlardı. Oranın insanı değildik. Ben hele hiç değildim. (Birkiye, 2004, s.47)

Suat ile Eylül, karşıda duran mekâna Fuad'ı aramak için girerler. Gençlerin uğradığı bu mekânda Suat ile Eylül dikkat çekerler. Suat'a göre bu bar onlar için uygun değildir. Herkesin bakışları onlara yönelik olur. Çünkü bu barın hitap ettiği kitle farklıdır. Bar daha çok gençlere hizmet eder. Bara gelen bu iki olgun insan herkesin bakışlarının hedefinde yer alır. Bardaki garsonlar da özellikle onlara bakar. Suat ile Eylül, onlara hitap etmeyen bir yere giderler. Bardaki herkes onların burada bulunmasından rahatsızlık ve endişe duyar. İnsanın görünümü, hayata bakışı ve yaşamı ile bulunduğu yer arasında bir ilişki söz konusudur.

Bu kez İstiklal caddesinin en ünlü kafesindeydik. Müdavimlerinin bir kısmı yazarlar, gazeteciler, sanatçılar, elit bir kitle oluşturuyordu. Ötekilerinin büyük bir çoğunluğu da okuryazar takımındaydı. Son yılların en gözde mekânıydı ve açıldığından beri başka işletmelerce örnek alınmıştı. İçeri girdiğimizde, tüm masalar doluydu. Her zamanki gibi tıklım tıkıştı. (Birkiye, 2004, s.57)

Suat ile Eylül, Fuad'ı bulmak için yeni bir mekâna giderler. Burası İstiklal Caddesi'nin en ünlü kafesidir. Buraya yazarlar, gazeteciler, sanatçılar daha çok uğrarlar. Bu kafe, daha çok okuryazar kesime hitap eder. Gelen müşteriler bu kesimdendir. Son dönemde en çok tercih edilen mekândır. Her zaman doludur. Boş yer bulmak zordur.

Gerçekten de muhteşemdi. Salacak, Kız Kulesi, Topkapı Sarayı'nın ışıkları ile Marmara denizinin karartısı sonsuzluğa doğru uzanıyordu. Boğaz cıvıl cıvıldı, geçen gemilerin ışıkları bir süre sonra Boğaz'ın derinliğinde kayboluyordu. (Birkiye, 2004, s.72)

Suat ile Eylül'ün Fuad'ı aramak için gittikleri mekânlardan biridir. Burası İstiklal Caddesinin moda yerlerindendir. Gazetelerde manzarasının güzelliğiyle sıkça yer alır. Boğaz, gelen müşterileri görkemiyle hayran bırakır.

Son birkaç yıldır işletmeciler, İstanbul'un güzelliğini keşfetmiş olmalı ki, üst katlara, teraslara çıkıyordu. Özellikle de yazları; bahardan sonbahara kadar... (Birkiye, 2004, s.72)

İstanbul'daki işletmeciler mekânların yerini değiştirmiştir. İşletmeciler son dönemlerde mekânları farklı bir yöne çekerler. İşletmeciler, manzaranın görkemiyle müşteri çekmek için üst katlara çıkarlar. Artık alt katlar yerine manzarayı gören üst katları tercih ederler. Yüksekten görünen manzarayı vermek için olabildiğince üst katlar tercih edilir. Suat'a göre son dönemlerde yapılan mekânlarda farklılığa gidilir. Değişen yaşam stili ile mekanlar da değişiklik gösterir. Dekor ve mimari için farklı tercihler söz konusu olur.

Kafenin sakinliği ve turuncunun egemen olduğu ışığının yarattığı atmosferi, ikimizin de suskunluğu, ister istemez beni bu düşünceye, aslında aramamızın nedeni olan bu düşünceye sabitliyordu. (Birkiye, 2004, s.81)

Sakinlik ve turuncu renk, Eylül ile Suat'ı iç dünyalarına doğru götürür. Onların oturduğu bu kafede renk uyumu ve sessizlik hâkimdir. Bu kafe onlara niçin burada olduklarını hatırlatır. Esasında birlikte olmalarının nedenini akıllarını getirir.

Gecenin karanlığında anlaşılması güç, tanımı zor bir kalabalık ve onun gürültüsü vardı. Buna farklı mekânlardan gelen farklı müzikler eklenince gürültü şekilsizleşiyordu. Bir yanda bir oyun havası, öte yanda bir rep parçası aynı anda iç içe geçmiş bir biçimde algılanıyordu. Haykırışlar ve naralar da eklenince, gecenin sesi kakafoninin kakafonisi olup çıkıyordu. (Birkiye, 2004, s.84)

İstiklal Caddesi'nin geceleri karmaşık olan bir hali vardır. Her yandan farklı sesler yükselir. Mendil satan çocuklar, karnını doyurmakla uğraşan gruplar, gitar çalıp şarkı söyleyen genç gruplar, bira içenler, küçük gruplar halinde cep telefonu çalan çocuk çeteler bu semtte görülür. Polis sayısı bu saatlere yaşanabilecek durumlar için arttırılır. Bu cadde; karmaşık, insan dolu bir yerdir.

İnsan ve mekân birlikte değişiyordu. Fuat tezinde İstiklal Caddesinin mekânsal değişiminin, toplumu olumlu etkileyeceğini ileri sürüyordu. Doksanların başında caddenin trafiğe kapanması, bir kültür semti olarak planlanması, Batı tarzında yeni kafelerin açılması, giderek demokratik, uygar bir ortamın oluşmasında önemli bir etken olacaktı. (Birkiye, 2004, s.86)

İnsan değiştikçe mekân değişiyor, mekân değiştikçe insan değişiyor. Mekân ve insan; ilişki içerisinde. Bu iki unsur birbirinden ayrılmaz bir özelliğe sahiptir. Toplumun kültürü ve yaşayışı çeşitli şekillerde mekânlar üzerinde etkili olur. Mekân da aynı şekilde toplumun yaşayışı üzerinde etkili olur. Bu romanda da toplumun kendi

kültürünü, yaşayış tarzını mekânlara yansıttığı görülür. Mekânlar toplumla birlikte gelişim gösterir. Mekânlar değişince de insanların yaşamı değişebilir. Örnek alınan yapılara uygun bir yaşantı oluşur. Mekânlar Batı'dan örnek alınır. İnsanların böylece Batı medeniyetine uygun yaşayacakları düşünülür.

Üç katlı yüksek tavanlı tipik bir İstiklal Caddesi binasıydı. Aynı zamanda oyuncu olan genç biri işletiyordu mekânı. Cumhuriyetin başında inşa edilmiş olmalıydı. Giriş katında bar vardı; biz girdiğimizde gençler dans ediyordu. İkinci kat bir İspanyol lokantasıydı. Bulunduğumuz üçüncü kat, katın tamamına yayılmış müzik kulübüydü. Onun üstü terası ve yaz aylarında, ötekilerde olduğu gibi büyük bir rağbet vardı. (Birkiye, 2004, s.88)

Suat ile Eylül; Fuat'ı aramak için İstiklal Caddesi'nde başka bir mekâna uğrarlar. Buranın eski bir yapı olduğu belirtilir. Burası, üç katlı, eğlence için düzenlenmiş bir mekândır. Mekânın her katı, farklı bir işlev için tasarlanmıştır ve buna göre hizmet verir. Giriş kat, bar olarak hizmet verir; ikinci kat İspanyol lokantası olarak kullanılır; üçüncü kat, tamamen bir müzik kulübü olarak hizmet verir. Üçüncü katın üstünde ise bir teras vardır. Bu teras yaz aylarında daha çok rağbet görür. İstiklal Caddesi'nde yer alan üç katlı bu mekân beğenilen, tercih edilen mekânlar arasındadır.

Eski Beyoğlu evlerindendi. Yüksek tavanlı, çok katlı ve dar cepheli, derinlikli mekânlardandı. Sahipleri, binayı bara ve müzik kulübüne çevirmişlerdi. Kendileri işletiyordu. Belki bu yüzden düzeyini açıldığı günden beri korumuştur. (Birkiye, 2004, s.95)

Beyoğlu'nda müzik ve eğlence yerlerinin yaygınlaşmasından dolayı bu semtteki yapılar da bu yöne doğru değişirler. Bir zamanlar, bu semt insanların yaşadığı bir yerdi. Burada evler vardı. Önceki yıllarda ikamet edilen yerler arasında olan semt; zaman içerisinde eğlence yerleri için uygun bir semt halini alır. Semt, zamana, tercihlere ve yaşantılara göre değişime uğrar. Yapılar, zamanla ihtiyaç duyulan mekânlara dönüşürler. Beyoğlu da eğlence mekânı olarak gözde bir yer halini alır ve buna yönelik yeni yapılar inşa edilir.

2.3.1.6.6. *Gümüş Suyu Papatyalar Romanında Mekân*

Gümüşsuyu Papatyalar romanında İstanbul'da yer alan çeşitli mekânlar bulunur ama olay örgüsü çoğunlukla tiyatro salonunda meydana gelir. Tiyatro salonu mekân olarak romanda ön plana çıkar. Romanda gerçekleşen olaylar ve kişiler daha çok prova yapmak amacıyla tiyatro salonunda buluşurlar. Tiyatro oyununun başrol oyuncusu Selma; canlandırdığı karakter aracılığıyla küçüklüğünde yaşadığı travmalarla yüzleşir.

Bir taraftan geçmişine giden Selma, öteki taraftan şimdi içinde bulunduğu durumu düşünür. Selma'nın yaşadıklarını ve içinde bulunduğu şartları değerlendirdiği yer tiyatro salonudur.

Kemal ile Selma arasında bir şeylerin yaşanması da tiyatro salonunda olur. Kemal provalar esnasında Selma'dan etkilenir. Roman kahramanı Atilla'nın ağzından mekân olarak İstanbul'da olayların gerçekleştiği belirtilir. Temelde İstanbul, özelde tiyatro salonu mekân olarak romanda yer alır.

Metin'in haklı yanları çok, neredeyse aylardır mahallenin dışına çıktığım yok, gitmek istemiyorum başka bir yere, beni yer değil, durum ve yaşananlar sıkıyor; her yerde şiddet var; iktidar hırsıyla, para hırsıyla yüklü her yer, herkes; kendi çadırımda yaşıyorum işte. Evet, burası o eski İstanbul değil ama yine de doğduğum kent, başka bir yerde yapabilir miyim? Güneye gittiğimde, dünyadaki şiddet dincek mi? Milliyetçilik azalacak, faşist zihniyet yok olacak mı? (Birkiye, 2006, s.11)

Bulunduğu şehirden başka bir yere gitmeyi düşünen kahramanın aklından birçok soru geçer. Bu soruların cevabı mekân bağlamında düşünülür. Bulunduğu yerden uzaklaşması kendisine bir fayda sağlayacak mıdır, hissettiklerinden uzaklaşabilecek midir, evrensel anlamda yaşanan sorunlar mekân ile mi sınırlıdır, mekândan uzaklaşılsa da her yerde aynı şekilde devam eden bir döngü mü vardır? Şeklinde çeşitli sorular sorulur. Problemin temel kaynağı olarak mekân görülür. Mekân değişikliğiyle beraber her şeyin çözüme kavuşacağı düşünülür. Mekânın insan psikolojisi üzerindeki etkisinin çok fazla olduğu görülür. Mekânın olumlu yönde katkılar sağlayacağını düşünülmesinin yanında olumsuzlukların her yerde devam edeceği de vurgulanır.

Bu boktan dünya Batı'nın eseri, modernizmin; kabul, insanlığa katkıları çok ama cep telefonu taşıyoruz da ne oluyor; sürekli değer yitimi, acıdan ölen milyonlarca insan. Biz de özeniyoruz, özendikçe de burnumuz boktan çıkmıyor. Üstelik, her yerde savaş, ölüm... Bir daha yazmayacağım, gidip içmeliyim; belki de bu şehirden kaçıp uzaklara yerleşmeliyim, nasıl, kolay mı, olanaksız gibi... (Birkiye, 2006, s.26)

Kahraman, yaşanan dünyayı olumsuz bir şekilde görür. Çevresine, yaşamına yönelik kötü, negatif bir bakış açısı vardır. Kahraman yaşanan olumsuz durumların sorumlusu olarak Batı'yı gösterir. Batı'nın yaptığı değişimler önemli gelişmeler içerir. Kahraman, bu gelişmelerin beraberinde bir değersizliğe yol açtığını ifade eder. Var edilmek istenen yeni düzen ve dünyanın içinde bulunduğu durum, toplumun gidişatını kötüleştirir. Kahraman, insanların bu yaşantıya olan özentisini de eleştirir. O her yerde savaşın, kanın, ölümün kol gezdiğini belirtir. Kahraman, olumsuz bir dünya ve yaşam

atmosferi ortaya koyar. Kahraman, böyle bir dünyada ve şehirde yaşamının dayanılmaz acısıyla karşı karşıyadır. Zaman ve mekân; her geçen günle birlikte kötüleştirmektedir.

Kaçıncı oldu bu, üç mü dört mü ama bira kesmiyor beni, Aykut'tan bir duble de viski istiyorum. Her şey nasıl da bildik; hep aynı mekânlar, bildik yerler, aynı insanlar. Burayı seviyorum, seviyorum ama bazen basıyor; hep aynı yere gelmek duygusu herhalde. Ya da ne bileyim, belki de son zamanlarda yaşadığım ruhsal çöküntüden, içine girdiğim boşluktan dolayı; son zamanlardaki neden belki de bu. (Birkiye, 2006, s.28)

Atilla, bir barda oturur. Buranın bildik ve tanıdık olduğundan yakınır. Buradaki insanların da aynı şekilde tanıdık olduğunu ifade eder. Bulunduğu mekânı sevdiğini belirtir ama mekâna karşı nedenini bilemediği bir baskı hisseder. Mekânı sevmesine rağmen onun havası dayanılmaz bir ağırlık verir. Kahraman da verdiği bu havadan dolayı rahatsızlık duyar. Kahraman, bunun yanında ruhsal durumun da mekâna bakış açısını etkilediğini söyler. Mekânın algılanış biçimi ruh halinden bağımsız değildir.

İstiklal Caddesi soğuk ve sarhoşuz. (Birkiye, 2006, s.36) Mekân olarak İstanbul'un gece hayatıyla ünlü caddesi İstiklal geçmektedir. Kahraman soğuk bir kış günü dışarıda vakit geçirir.

Cihangir'de bir evin beşinci katına çıkıyoruz. Merdivenleri çıkarken, büyük bir gürültü... Herhalde bütün binayı uyandırıyoruz. Yine büyük bir gürültüyle içeri giriyoruz. (Birkiye, 2006, s.38)

Eserde mekân olarak İstanbul'un bir başka semti olarak Cihangir geçer. Bu semtte Selma ve arkadaşı oturur. Bir gece prova çıkışı Atilla, Selma ve arkadaşı bir yerlerde otururlar. Dışarıda birlikte vakit geçirir ve içerler. Bu içmeden dolayı Selma ve arkadaşı dengesini kaybeder. Eve gidemeyecek bir hâle gelirler. Atilla ve Başar, yaşanan bu durumdan dolayı Selma ve arkadaşını evlerine getirirler.

C. Kafe'de. Henüz yeni tanışmıştık ama bakışların bana oyuna en uygun oyuncunun sen olduğunu söylüyordu. (Birkiye, 2006, s.42)

Atilla ve Selma henüz tanışmışlardır. Bu yeni tanışmanın sonucunda da Atilla, Selma'ya tek kişilik bir oyun oynamasını teklif eder. Selma da oyunu beğenir. Bu beğenin yanında Selma'nın aklında bir soru vardır. Selma, oyunu başarıp başaramayacağını düşünür. Bu düşüncelere rağmen Selma ve Atilla, bu teklif üzerine konuşmak için bir kafede buluşurlar ve oyun üzerine konuşurlar.

İstanbul kar altında, ne güzel, karanlık gecede beyaz yerler geçmiş duygusunu anımsatıyor insana, büyülmüş bir gerçeklik, yanılsama sanki, aslında yok da zihnimizde,

hayal dünyamızda kurduğumuz bir görüntü; çocuklar yokuştan aşağıya gürültüyle kayıyorlar, uyduruk, hemen aceleyle yapılmış bir kızak bozuntusu ama iş görüyor, eğleniyorlar. (Birkiye, 2006, s.50)

İstanbul, karla kaplanmış bir mekân olarak görülür. Mekânın büründüğü hava ile insan üzerindeki etkilerine değinilir. İstanbul'un bu hâli, kahramanı geçmişe götürür. İstanbul, beyaz karlar içindedir.

İmroz, gençliğimin özlemle baktığım adası, birdenbire dilim çözülüyor, yazlığı anlatıyorum, Saros Körfezi'ndeki yazlığımızı, yaz aylarında coşkuyla kaldığım, kış aylarında özlemle andığım Saros, yıllarca yıllarca süren tutku. O inanılmaz körfezi, dolunayı, dolunayın etkisini anlatıyorum, kumsalda yaktığımız ateşleri; sakince dinliyor, gülümsüyor, bazılarını okuduğu romanlarımda da yazdığımı söylüyor, gururlanıyorum, anlatmayı sürdürüyorum, sözü İmroz'a getireceğim, dönüp dolaşıp İmroz'a getiriyorum. (Birkiye, 2006, s.65)

Atilla, İmroz Adası'nın adının değişmesi üzerine konuşur. İmroz'un yeni ismiyle kimsenin bu yeri bilemeyeceğini düşünür. Atilla, İmroz Adası'nın eski adının ve Saros Körfezi'nin kendisinde uyandırdığı derin tutkuyu anımsar. Atilla, geçmiş yaz zamanlarını hatırlar. İmroz Adası mekân olarak onun yaşadığı birçok olaya şahit olur. Adanın geçmişi Atilla'nın çocukluğuna değin uzanır. Bu nedenle Atilla, bu adada birçok anıya sahiptir. İmroz Adası, onun geçmişinin özlem ve güzel anlarla dolu olmasını sağlayan değerli bir yerdir. Atilla genellikle yaz günlerini İmroz'da geçirdiği için kış günlerinde yaz akşamlarını, kumsalı, denizi özler.

İmroz yok, o Gökçeada oldu, eski Saros da yok, dünyanın en güzel doğası uyduruk evlerle, betonla dolduruldu, kalabalık, hem de kirli bir kalabalık... Pisliliğini kuma, denize bir yaşam biçimi olarak atan tuhaf bir kalabalık... (Birkiye, 2006, s.66)

Atilla, İmroz'un isminin değiştiğine ve bundan dolayı üzüntü duyduğunu ifade eder. Atilla, İmroz Adası'nın yanında Saros Körfezi'nin yıllar içerisindeki değişimini de düşünür. Dünyanın en güzel yerlerinden biri olarak görülen Saros'un yerini beton binalar ve doğaya uygun olmayan yapılar yer alır. Doğanın güzelliği yerine inşaat ve betonlaşma tercih edilir. Doğal mekânlar yapay bir ortama dönüştürülür. Bu şekilde doğal mekânlar güzelliğini gün geçtikçe daha çok kaybeder. Atilla, doğal alanların yok edilmesinden üzüntü duyar.

Gümüşsuyu papatyalar, Gümüşsuyu papatyalar... Sonra yine yürüdük, yol aşağıya doğru iniyordu; koşmak istiyordum ama babamın elini de bırakmak istemiyordum, çekiştiriyordum onu; etrafta koca binalar vardı, gökyüzüne uzanan büyük ağaçlar vardı;

sararmış yapraklar yerdeydi; babam, bak sonbahar, dedi... Rüzgâr yaprakları savuruyordu; annemin saçları aynada savruluyordu... (Birkiye, 2006, s.82)

Gümüşsuyu Papatyalar, Selma'nın ailesi ile birlikte geçtiği bir yerdir. Buranın etrafında koca binalar ve büyük ağaçlar vardır. Havanın rüzgârlı olduğu bir günde dışarı çıkarlar. Selma, rüzgâr, yapraklar ve annesinin savrulan saçları ile bir sonbahar tablosunu anımsar.

Yavaşça tuvalet masasına doğru gidiyor, tabancayı alıyor, ışık kararıyor; sahnenin ortasına doğru geliyor, tabancayı yavaş yavaş kafasına dayıyor, sanki trans halinde, küçük salonda yine beş kişi izliyoruz, yine bir ölüm sessizliği. (Birkiye, 2006, s.89)

Oyun provalarının yapıldığı salon küçük bir yerdir. Salon bir kafenin üst katında yer alır. Bu üst katta bulunan salon Atilla'nın yakın arkadaşına aittir. Bugün yine Selma'nın oyun provalarını yaptığı bir gündür. Mekânın derin sessizlik içinde olması ölüm sessizliğine benzetilir. Sonsuz bir hâlde olan sessizlik ölümü hatırlatır.

Baba söylesene bulamıyorum işte, burası neresi... Bu kez söylemişti, söylemişti ya... Demişti... Gümüşsuyu, demişti... Gümüşsuyu... Gümüşsuyu papatyalar... (Birkiye, 2006, s.132)

Oyun esnasında Selma, babasıyla Gümüşsuyu'nda bir anısını hatırlar. Selma, o günü ve yeri unutamaz. Selma'nın aklında sürekli burası vardır. Selma çocukluğunda yaşadıklarını anımsar ve kendini kötü hisseder. Selma geleceğini bıraktığı yer olarak burayı belirtir.

Tek başına bir masaya oturmuş, önünde rakı kadehi, başı öne eğik içiyor, küçük çerez kabından bir iki bir şeyler atıştırıyor. Beni görmüyor, yanına yaklaşıyorum, yine görmüyor, fark etmiyor, başını hiç kaldırmıyor, belli ki başka bir âlemdedir, epeyce içmiş, kendi dünyasında, perişan görünüyor, iki karış sakalı uzamış, saçlar dağınık, tam bir berduş. (Birkiye, 2006, s.155)

Gümüşsuyu Papatyalar romanın sonunda beklenmedik olaylar yaşanır. Selma, oyunun sahneleneceği gün endişe dolu bir hâl alır. Selma oyunun yarısında aniden sahneden kaçır ve oyunu terk eder. Yaşanan bu acı olaydan sonra Atilla, yalnızlığına sığınır. Atilla, tek başına bir masada oturur ve ıstırap içindedir. Kemal, Atilla'yı her yerde arar ve uzun uğraşlardan sonra onu bulur. Kemal, Selma ile yaşadıklarını itiraf etmek için geldiğinde Atilla dağınık ve her şeyden kopmuş haldedir. Atilla, kimseyle muhatap olmayacağı; yalnız kalabileceği bir yere tercih eder.

Otobüs Boğaz Köprüsü'nde, köprü bitince İstanbul da bitecek artık, dönüş yok, hiç olmayacak, altımızda Boğaz biraz daha koyulaşılıyor, koyu da olsa ıslıl ıslıl, mavi masmavi,

zamanın geçmesi gibi, maviliği son kez görüyorum, otobüs gişelere yaklaşıyor, köprü bitiyor, geçiyor, son kez arkama dönüp bakıyorum, Boğaz'a elveda diyorum, İstanbul artık yok... (Birkiye, 2006, s.162)

Kemal, Atilla'ya olanları anlattıktan sonra İstanbul'dan ayrılır. İstanbul'dan ayrılırken son defa buraya baktığını, bir daha buraya dönmeyeceğini söyler. Boğaz, mavilik, ışıltı, köprü, otobüs ve veda içinde İstanbul'dan uzaklaşır. Kemal, İstanbul'a dair zihninde bir fotoğraf oluşturur. İstanbul, bundan sonra onun anılarında bu tasvir ile kalacaktır. Mekân olarak İstanbul hem hüznün hem aydınlık barındıracak şekilde ifade edilir.

2.3.1.6.7. *İstanbul'da Aşktan İkmale Kalanlar* Romanında Mekân

İstanbul'da Aşktan İkmale Kalanlar romanı pazar günü Kabataş semti ile başlayıp pazar günü Gümüşsuyu semti ile biter. Her bir haftanın bitiminde başka bir öğrencinin evinde dersler yapılır. Bu nedenle *İstanbul'da Aşktan İkmale Kalanlar* romanında sekiz farklı yer geçer. Romanda yer alan her öğrencinin evi İstanbul'un farklı bir semtindedir. İstanbul'un farklı olan bu semtleri mekân olarak romanda yer alır. Romanda geçen her semt kahramanların yaşamıyla yakın bir ilişkiye sahiptir. Her semtin ayrı bir hikâyesi vardır. Romanda geçen yazar, aşktan ikmale kalan altı öğrencisine dersler verir. Dersler sekiz günde bir ayrı bir öğrencinin evinde yapılır.

Yazar, gittiği her semtle ilgili anılara ve bilgilere sahiptir. Yazar, roman boyunca gittiği her semtle ilgili her hafta bilgi verir, semtlerin özelliklerine değinir, buralarda ne zaman yaşadığını belirtir. Yazar, ders vermeye gittiği bu semtlerin her birinde hayatının farklı bir zamanıyla karşılaşır, kendi geçmişiyle yüzleşir. Yazar, gittiği yerlerdeki mekânlar hakkında bilgi verirken onların yıllar içerisindeki değişimlerine de değinir. Yazar, uğradığı semtleri daha çok şimdiki hâli ve anılarında yer alan hâlleri ile karşılaştırarak anlatır.

Mavi ayaklarımın altında, vapurlar süzülüyor, irili ufaklı kayıklar Boğaz'ın nazar boncuğu, martılar hırçın ve telaş içinde, dolanıp dolanıp duruyor. (Birkiye, 2010, s.9)

Romanın ilk sayfasında yazar, Boğaz'ın tasvirini yapar. Boğaz'ın, denizin, suyun, martıların var ettiği ortam hakkında bilgi verir. Martıların hareketlerine bir anlam verilir. Onların telaşlı bir hâlde olduklarını söyler.

İstanbullular denizin keyfini çıkarıyor, hava da enfes, yaz günlerinden daha güzel. (Birkiye, 2010, s.15) Mekân olarak İstanbul, romanın genelinde yer alır. Romanın

her sayfasında İstanbul'un ayrı bir betimlemesi geçer. İstanbul, farklı perspektiflerden yorumlanır. İstanbul'un çeşitli semtleri, kafeleri, Boğaz'ı, martıları, günü, gecesi, güneşi, baharı, yazı anlatılır. İstanbul her dönemde farklı bir görünüme sahip olur, farklı izlenimler uyandırır. Yazar, İstanbul'un her hâlini yansıtır.

Mekân genel ve geniş anlamda maddi ve manevi değerler manzumesini içinde barındırmaktadır. Romancı, bu değerleri 'tasvir' ve 'tanım' prizmasından geçirerek eserine taşır. Eserin bünyesinde yer alan mekân tablosunda, bir dönemin gelenekleri, eşya zenginliği, mobilya ve meşrufat tarzı, giyime ve eğlenceye dönük alışkanlıklar, modalar, argo ve günlük konuşmalar... yer alır ve bunlar, kuşkusuz, toplumu toplum yapan temel dinamiklerdir. (Tekin, 2020, s.139)

Mehmet Tekin'e göre mekân toplumla ilgilidir. Mekân, insana yönelik birçok unsuru içinde bulundurur. İnsanın geçirmiş olduğu değişimleri yansıtır. Maddi ve manevi anlamda mekân insanı anlatır, insanı tanımlar. Toplumu bulunduğu yerden soyutlamak imkansızdır. Yazar; eserinde toplumun yaşadıklarını mekân üzerinden de aktarır. Mekân, insanların yaşam biçimini ortaya koyar. Mekânda kullanılan eşyalar; dönemin gelenekleri, kültürü ve hayatı bakımından izler taşır. Toplumun şekillenmesinde ve şekillendirilmesinde mekânın çok önemli bir yeri vardır.

Zaten etrafımdaki insanları da anlayamıyordum, Anadolu'nun bir taşra kentinde hissettim kendimi. Eskiden yalnızca caminin etrafında başı bağlı kadınlar görürdüm. Tek tük de çarşaflılar. Bunların bir kısmı da dilenciydi, Eyüp Sultan gibi bir caminin önü dilenmek için bire birdir. Kalabalıktı, o zaman da yazdı. Tam tarihi anımsamıyorum ama Ağustos'un başı olmalı. Eve doğru o kalabalık arasından gitmiştim. Evi gördüm, doğduğum ve on yaşına kadar kaldığım evi. Komik bir durum; iktidar partisinin ilçe şubesi vardı bütün binada. Anılarım hücum etti zihnime, iyi kötü anılarım. Etrafımdan, türbanlı, takkeli tuhaf giyimli adamlar ve kadınlar geçiyordu. Modern giyimliler de vardı. Eskiden hiç böyle bir görüntü anımsamıyorum. Üstelik çocukluk fotoğraflarım da beni doğrular, o fotoğraflarda hiç kalmıyor insan, büyüyor, saf dünyası giderek kirleniyor. (Birkiye, 2010, s.20)

Yazar, toplumun yaşadığı değişimleri romanın süzgecinden geçirerek yansıtır. Yazar, Nilüfer'in evinin bulunduğu Eyüp semtine gelir. Yazar, burada çocukluk anılarını hatırlar, geçmişine gider. Yazar, çocukluk zamanında bu semtin farklı olduğunu söyler. Yazar, Eyüp semtinde yaşayan insanların değişimini anlatır. Mekânın zaman içerisinde kazandığı değişimle birlikte insanların yaşamında da değişimler görülür. Eskiden giyim kuşam açısından insanlar farklı giyinirken şu anda insanlar daha farklı giyinir. Bir yerde yaşayan insanlar her zaman aynı değildir. Zaman içerisinde

onların hayatları da değişime uğrar. Yazar çocukluğunda bu semtteki alışkanlıkları ve yaşam stilini özler. Şu anda ders için geldiği Eyüp semtinde bu nedenle kendini yabancı hisseder. Etrafındaki insanlara uzak kalır. Onlara karşı herhangi bir sıcaklık ve samimiyet duymaz. Yazar söylediklerinin ve hissettiklerinin gerçekliğini ispatlamak için eski fotoğraflarını anlatır. Onları bir delil olarak kullanır. İnsanların, yaşanan yerlerin, bireyin aynı kalmadığı anlatılır.

Turşucu, tekel bayii, bakkal, hiçbiri yok, köşedeki manav da yok! (Birkiye, 2010, s. 35) Yazar, büyüdüğü ortam olan Eyüp semtini anlatır. Mekân yazarın yaşamından izlere sahiptir. Mekân, yazarın kimliğinin ortaya konmasına katkı sağlar.

Çocukluğumun, gençliğimin sokaklarından geçiyorum. Benim zamanımda böyle miydi? İki katlı, bahçeli evler. Çeşit çeşit çiçeğin ve ağacın bulunduğu kendi cennetime gelince, Eyüp'ten buraya gelince, yani yeşile gelince, ruhumun özgürleştiğini duyumsamıştım. (Birkiye, 2010, s.39)

Romadaki ikinci ders Önder'in evinde yapılır. Bakırköyü, Önderin evinin bulunduğu semttir. Yazarın çocukluk yıllarının bir kısmı ve gençlik yıllarının geçtiği mekân Bakırköyü'dür.

Bakırköyü, Eyüp'ten sonra yazara iyi gelir. Yazar, ruhunda canlılık ve bir özgürlük hisseder. Mekân yazarın psikolojisi ve ruh hâli üzerinde etkisi olur. Yazar, Bakırköyü sever ve orada olmaktan mutluluk duyar. Bakırköyü, onda olumlu bir düşünceye sahiptir. Buraya geldiğinde kendini bulduğunu söyler.

Bakırköyü, bırakın Türkiye'yi, dünyanın en kalabalık ilçesi oldu. Yeşil, beton olmuştu. Beton yukarılara doğru uzadı; o yeşil dallar kesildi, o kalın gövdeli eski ağaçlar, doğal güzellik maziye karıştı. (Birkiye, 2010, s.41)

Yazar, gençliğinin geçtiği yerin, Bakırköyü, değişimini anlatır. Bu semtin eski hâli ile hiçbir ilgisinin kalmadığını söyler. Buranın dünyanın en kalabalık ilçesi olduğunu belirtir. Bu semtte de yeşil yerini betona, siyaha bırakır. Semt, zaman içerisinde modernliğin ve makineleşmenin getirdiği değişime uğrar.

Ne eski bahçeler ne eski güzelim evler, yazlık sinemalar, hele o sahil, hiçbiri yok, yeni olan çirkin, yeninin önüne geçemeyeceğimize göre bari estetik olsalardı. Pekâlâ eskisi gibi kalabilirdi, politika karışmasa, kapitalizmin aptal çıkar çarkı dönmese. (Birkiye, 2010, s.45)

Yazara göre Bakırköyü eski güzelliklerini kaybetmiştir. Değişen dünya yapısı beraberinde yeni kurallar getirir. Var olan mekânlar ise çoğunlukla yeni kurallar

karşısında direnç gösteremez. Farklı amaçlardan dolayı mekânlar istenmeyen bir görünüme sahip olur.

Çevre, bir felsefenin ürünü olarak biçimlenir. Köy, şehir, sokak, cadde... basit birer oluşum değildir. Bunlar, bir felsefe ve bir düzen anlayışının sonucunda ortaya çıkmış birimlerdir. Ev, bizden bir şeyler taşıdığı zaman sıcaktır. Eşya, alıştığımız zaman bizimdir; onunla aramızda manevi bir sözleşme vardır. (Tekin, 2020, s.146)

Tekin'e göre çevre felsefe ile ilişkilidir. En ufak oluşum dahi felsefe ile bağlantılıdır. Hiçbir oluşum kendiliğinden ve rastgele meydana gelmemiştir. Her oluşum, her yapı bir düzen sonucunda ortaya çıkar. Var olan her yer insandan bir parça taşır. İnsanın kişiliğinden ve yaşantısından izler taşımayan yerler samimi ve sıcak değildir. Mekânların samimi ve sıcak olması insanlardan taşıdıkları izlerle mümkündür. Evlere, parklara, kafelere, sinemalara duyduğumuz sıcaklıkla onlar bir anlam ifade etmeye başlar. Eğer bu mekânlara karşı bir yakınlık hissedilmiyorsa bunların hiçbir anlamı olmaz. İnsan ve mekân arasında somut bir belge olmasa da soyut olarak her mekânın içerisinde bir bağ vardır.

Çocuklar gelmeden önce toparlanıyor, çayımı yudumlarken Üsküdar'a bakıyorum, Boğaz mavi mavi uzanıyor, on üç ağustosun bir akşamüstü mavisi, bir buçuk yıl oturmuştum Beşiktaş'ta yıllar önce, anmak istemediğim o yıllar, yine bir darbe, adeta bir kaçak, Tuz Baba Camisi'nin yanında küçük bir ev, yukarıda, tepede, takip edilmeler, kâbusla geçen günler, ne yapıyorduk ki bizi takip ediyorlardı, yazıyorduk, okuyorduk, sorguluyorduk, herhalde bunlar için; daha acısı, hiç unutulmayan, unutamadığım o kaza... (Birkiye, 2010, s.63)

Beşiktaş, üçüncü dersin yapıldığı semttir. Zeynep'in evi bu semtte yer alır. Zeynep, yazarın ders için evlerine geldiği gün yazara yaşadıklarından söz eder. Zeynep sıkıntılarından söz ederken ağlamaya başlar. Yazar onu sakinleştirip iyi olduğuna ikna eder. Yazar ile Zeynep arasındaki bu yakınlık öğrenciler gelmeden önce yaşanır. Daha sonra yazar çayını yudumlayıp Üsküdar'a bakar. Boğaz'ın maviliğine, denizin sıcaklığına dalar. Yazar, Beşiktaş'ta bir buçuk yıl oturduğunu hatırlar. Yazar, Beşiktaş'ta oturduğu o günleri hatırlamak istemez. Yazar, Beşiktaş'ta oturduğu dönemde sıkıntılı günler geçirir. Yazar, bu semtte yaşadıklarını hatırlayınca kendini kötü hisseder. Sıkıyönetimin olduğunu, yasakların görüldüğü bir dönem yazar, burada oturur. Bu semt yazarda olumsuz duygular uyandırır. Yazar burada beklemediği kadar zor günler geçirir.

Eski bir semt daha, kaç yıl oturmuştum, üç üç buçuk yıl, hem anımsamak istediğim hem istemediğim yıllar, daha çok kaçıp gelinen, kentten, ilişkilerden uzaklaşmak istenen bir Boğaz taşrası, kente de çok yakın istenildiğinde, poyraza da açık, hava temiz, iki tepe ve arasındaki yol üstünde kurulmuş, taşındığının ilk gecesi deniz kıyısındaki küçük parkta yürümüşüm, gelir gelmez ki yıllardır gelmiyorum, denizi içime çekerek yürüyorum, yalnızlığım, kederli, acılı, intihar düşüncesiyle, yaşama olan nefretle yoğrulduğum gecelerin yürüyüşleri, yalnız hep ve beni çeken poyrazlı koyu lacivert hemen yanı başımda, ağustosun yirmibirinde, aydınlık bir gün de olsa anılar hücumu, zihnime! (Birkiye, 2010, s.78)

Dördüncü ders Can'ın evinde geçer. Can, İstanbul'da yer alan Kuzguncuk semtinde oturur. Yazar, bu semt hakkında bilgiler verir, buranın eski bir semt olduğunu belirtir. Yazar burada üç yıldan uzun süre yaşar. Yazar, Kuzguncuk'ta geçirdiği yıllarını bir yandan hatırlamak isterken bir yandan da hatırlamak istemez. Kuzguncuk yazar için daha çok kaçmak ve yalnız kalmak için tercih edilebilecek sakin bir yer olarak görülür. Boğaz'da yer alan bu küçük yer, şehre yakınlığıyla da ön plana çıkar. Kuzguncuk, iki tepe arasında yol üzerine kurulmuş bir yerdir. Kuzguncuk, hem yalnız kalmak istenildiğinde gidilebilecek bir yer hem de her yere yakınlığıyla önemli özellikler taşır.

Yazar, birkaç yıl bu semtte yaşar. Yazar; kentten, insanlardan uzaklaşmak istediğinde buraya gelir. Kuzguncuk, daha çok sessiz ve yalnız kalmak için gelinen bir yer gibidir. Keder ve üzüntünün yaşandığı, paylaşıldığı bir yer olarak ifade edilir. Yazara göre Kuzguncuk, eski halini korur, eski haliyle olduğu gibi durur.

Özlem yalnız başına, eski bir İstinye evinde oturuyor, tam sahilde, bir zamanlar yan evde, bina mı demeli, ünlü bir lokanta vardı, yalnız İstanbul'un değil, Türkiye'nin en ünlü lokantasıydı, klasik Türk yemekleri muhteşimdi, Osmanlı mı demeliyim yoksa Bizans mı, o da kapandı, bir aile yapılanmasıydı, değerleri ve klasik tadı koruyan, herhalde yeni yetmelerle rekabet edemedi, zaman ki akar, geçer ama pek de iyi geçmiyor... (Birkiye, 2010, s.93)

Beşinci ders Özlem'in evinde olur. Özlem, İstinye'de tek başına yaşar. Yazar, Özlem'in eski bir İstinye evinde oturduğunu söyler. Özlem'in evi sahile yakın bir konumdadır. Yazar, yıllar önce burada ünlü bir lokantanın olduğunu ifade eder. Bu lokanta sadece İstanbul'da değil tüm ülkede ünlü bir lokantadır. Yazar, bu lokantadaki klasik yemeklerin çok lezzetli olduğunu belirtir. Yazar, bu aile işletmesinin yeni yapılan yerlerden dolayı önceliğini koruyamadığını düşünür. Yeni yerin yaygın olarak tercih edilmesi nedeniyle lokanta işlemez ve lokanta kapatılır.

Bu sahili çok seviyorum, çok oturmamıştım, iki yıl bile değil, bir buçuk yıl kadar... sabah bazen kahvaltıyı semtin maskotu sayılan sarı tabelalı pastanesinde yapar, sonra Bebek'e kadar yürür, ünlü kahvesinde yarım saatlik sade kahveli bir mola verip dönerdim masamın başına, ne hikmetse bu yürüyüş yolunda hep Yahya Kemal gelirdi aklıma, o da buralarda yürürmüş, binlerce insan gibi, İstanbul âşığı... (Birkiye, 2010, s.106)

Altıncı ders Esra'nın evinde yapılır. Esra, Arnavutköyü semtinde oturur. Yazar burada yer alan sahili çok sevdiğini belirtir. Yazar geçmiş yıllarda burada oturur fakat burada uzun süre kalmaz. Yazar, bu semtte iki yıldan az bir süre kaldığını söyler. Yazar, sabahları bu semtte yer alan bir pastanede kahvaltısını yaptığını ifade ettikten sonra o dönem için günlük rutini anlatır. Önce bir kahvaltı ardından Bebek semtine kadar yürüyüş, ünlü bir kahvede yarım saatlik kahve molası verdikten sonra evine döner. Yazar bu rutinleri yaptıktan sonra masasına oturur ve çalışmasına devam eder. Yazar, burada geçirdiği günlerde Yahya Kemal'i hatırlar ve onun da buralarda yürüdüğünü ifade eder.

Eski, üç katlı aşı boyalı, tipik bir Boğaz evi ahşap, içeri girince ahşabın boyasını içime çekiyorum... (Birkiye, 2010, s.106) Yazar, Esra'nın kaldığı ev hakkında bilgi verir. Esra'nın kaldığı ev üç katlı, klasik bir Boğaz evidir. Bu Boğaz evi ahşap kokar.

Romanın son bölümünde Gümüşsuyu yer alır. Burası yazarın evinin bulunduğu semt olarak geçer. Bu semt hakkında ayrıntılı bilgi yer almaz.

2.3.1.6.8. *On Kadın Bir Hayal* Romanında Mekân

On Kadın Bir Hayal romanında olayların geçtiği iki önemli yer söz konusudur. Bu mekânların birincisi Hırvatistan'da bulunan Dubrovnik, ikincisi ise İstanbul şehridir. Romanın başkahramanını sevdiği kadın Dubrovnik'e çağırır. Başkahraman üzerinden gerçekleşen olaylar burada başlar.

Atilla Birkiye, Sibel Oral'la yaptığı bir söyleşide olay örgüsünün omurgasını oluşturan bölümlerin Dubrovnik'te geçtiğini belirtir. (Oral, 2015)

Romanın başkahramanı, sevdiği kadına kavuşmanın heyecanı içinde Dubrovnik'e gider. Bu beklentinin yanında başkahraman, Beşir Fuad'a ait bir şiir kitabını burada bulmayı amaçlar. Dubrovnik, başkahramanın gözünden anlatılır. Başkahraman, burayı; kale kent, müze kent, orta çağ kent olarak ifade eder. Bu şehir, başkahraman için yalnızca taş bir yapıdan ibarettir.

Başıkişi, sevdiği kadının yanına gelmesini beklerken Beşir Fuad'ın bilinmeyen şiir kitabını aramaya koyulur. Bu süreçte kentin çeşitli yerlerini gezer. Dubrovnik, başkişi için bir şeylere ulaşip ulaşmama noktasını ifade eder. Başkahraman, arayışlarına burada devam ederken bir yandan da aradıklarına ulaşamamaktadır. Başkahraman, Beşir Fuad'ın bir şiirini bulur ve bu noktada şehir, başkahramana mutluluk verir. Bunun yanında başkahraman hayatı boyunca karşılıksız aşklar yaşamış biridir. Bu durum, başkahramanın beklediği kadına kavuşma düşüncesine gölge düşürür. Başkahraman, kadını günlerce bekler ve buna rağmen kadın, buluşmaya gelmez. Bu olayın sonucunda başkahraman, geçmişte yaşadığı acı olayları hatırlar.

Dubrovnik, bu noktada başkişinin geçmişiyile karşı karşıya gelmesini sağlar. Dubrovnik'te karşılıksız bir beklenti içinde olan yazar, hayatı boyunca buna benzer olaylar yaşar. Yazarın aşka, sevdiği kadına kavuşamama durumu onun hayatının her döneminde söz konusudur. Başkahraman, gençlik yıllarından olgunluk yıllarına kadar çeşitli karşılıksız aşklar yaşar.

Olayların geçtiği ikinci yer İstanbul'dur. Başkahraman, Dubrovnik'te sevdiği kadına kavuşamadığı sürede lise yıllarından başlayarak on kadınla yaşadığı aşk öykülerini geriye dönüş tekniğiyle anlatır. Romanda bu teknikle anlatılan on farklı aşk öyküsü farklı mekânlarda gerçekleşir. Bu yerler hakkında ayrıntılı bilgi verilmez. Daha çok olayların geçtiği yerlerin isimleri belirtilir. Başkişinin ilk ve ikinci aşk öyküsü lise yıllarına denk gelir. Üçüncü aşk öyküsü Aksaray'da bir konferansta, dördüncü aşk öyküsü bir havaalanında, beşinci aşk öyküsü bir ofiste, altıncı aşk öyküsü bir meyhanede, yedinci aşk öyküsü yeni taşındığı bir evde, sekizinci aşk öyküsü başkahramanın arkadaşının evinde, dokuzuncu aşk öyküsü bir müzik kulübünde, onuncu aşk öyküsü ise bir kafede gerçekleşir.

Aşk o eve uğramadı, ne kadar çok beklediysem, ne kadar umut ettiysem, Boğaz'ı her ân içime çektiğim o eve uğramadı... hayal hayal olarak, düşler içinde yüreğim boş kaldı, oysa tüm mavi ayaklarımın altındaydı günün yirmi dört saati, bir kaptan köşkü, martıların selamladığı, vapurlar motorlar beyaz izleriyle bir şenlik, fecirin, seherin, şafağın, gün doğumunun ne demek olduğunu o evde öğendim, karşiki Çamlıca tepelerinden açılan gündüzün merhabasını aldım, sonbahar sabahlarında iki tepe arasında sarı bir top yükseliyordu, sonra Üsküdar'ın camları yanıyordu, güneş batarken Çengelköyü'ne bir ânda uzanan turuncu zaman çizelgesiydi, günboyu mavi benzersiz tonlarıyla dönüşüyordu, gece laciverdi gizemliydi... (Birkıye, 2015, s.9)

Romanın başkahramanı kaldığı evi anlatır. Başkahraman, aşkın hiçbir zaman kaldığı eve uğramadığından söz eder. Yazarın yaşadığı bu ev, aşkın uğramadığı bir yer olarak belirtilir. Başkahraman, bu evde umutsuzluk ve karamsarlık içindedir. Bu evin manzarasının ve ulaşımının iyi olmasına rağmen yazar hüznüldür. Yazar bu hüznün yanında güne, aydınlığa, doğaya, evrenin hareketine yönelik birçok noktayı bu evde fark eder. Başkahraman, bu evde İstanbul'un görkemli mekânlarını seyrederek.

Aşk, başkahramanın yaşadığı yerde yoktur. Her şey yerinde ama sevgisizlik, aşksızlık, kimsesizlik ve yalnızlık başkahramanın yaşadıkları arasındadır. Başkahraman, en çok istediği ve sevdiği mavi karşısında da bir hayat sorgulamasında kendini bulur. En güzel manzara karşısında bile yazarda bir boşluk hissi vardır. Yazar, Çamlıca, Üsküdar, Çengelköy arasında günün değişen vakitlerinin mekânlara yansımalarını anlatır. Güneşin doğuşu, yükselişi, yansımaları ve batması İstanbul'un bu semtleri arasında tasvir edilir.

Günler geçiyordu, bahardı artık, kanın kaynadığı mevsim, söylemeliydim, daha ne kadar sabredebilirim! Sonunda o fırsatı yakalıyorum, bir cumartesi öğlene doğru, dersler bitmiş, haftasonu tatili önümüzde, caddede yürüyoruz ilk kez birlikte yan yana, Bakırköyü'nün en geniş caddesi, meydandan yukarıya doğru çıkan, bir-iki yıl olmuş çift yol olalı, trafik o zaman hiç sıkışmıyor, trafik lambası bile yok, eski köşkerin bulunduğu cadde, birkaç tanesi geniş bahçeleriyle kalmış, direniyor, arkadan gelen biri erkek öteki kız iki arkadaşımız, sanki niyetimi anlamışlar da özgür bırakıyorlar, ne kadar özgür olabilirsek tabii; rahatça konuşalım diye geride kalıyorlar, kimseye içimi dökmemişim, kim bilir belki de anlaşıyordu, kim bilir belki de hayatın kendi doğal akışıydı. (Birkiye, 2015, s.17)

Başkahraman, geçmişte okul döneminde yaşadıklarını anlatır. Başkahraman; hoşlandığı, âşık olduğu kişiyle bir okul çıkışı beraber yaptıkları yürüyüşü hatırlar. Başkahramanın bulunduğu yer, İstanbul'un Bakırköyü semtidir. Başkahraman, burada yeni yolların yapıldığını ve buradaki değişikliklerin yeni gerçekleştiğini belirtir. Başkahraman, bu semtte bulunan yapılarla ilgili bilgi verir. O, bu semtte eski köşk ve bahçelerin bulunduğunu ifade eder. Burada zaman ve mekân iç içe bir özellik gösterir. Değişen, gelişen ve farklılaşan her mekân zamandan bağımsız değildir.

O kız beni hep şaşırtmıştı; artık yıl sonu gelmişti, bir gün bir yakın arkadaşımızın dayısının yazlık evine gitmiştik, o iki yakın arkadaşımızdan birinin. Mayıs'tı, İstanbul'un en güzel ayı, dersler azalmıştı, zaten bitirme sınavlarımız vardı, daha çok onlara hazırlanıyorduk. O gün okula gitmemiştik, Semiz Kumlar'daydı ev, Silivri'de. Mevsim gereği kimseler yoktu, evler de tek tüktü, sahiller henüz betonlaşmamıştı; sınıftan beş

arkadaştık, üç erkek iki kız, kimse kimsenin sevgilisi değildi, zaten ikisi kardeşti, ablasıydı kızlardan biri en yakın arkadaşımın. (Birkiye, 2015, s.27)

Başkahraman, lise dönemlerinin sonuna doğru bir yolculuğa çıkar. Başkahraman, geçmişte, arkadaşları ile gittikleri bir yeri hatırlar. Başkahraman, bu mekânda gerçekleşen bir anısını hatırlar. O, Mayıs ayında İstanbul'un en güzel görünümünü kazandığını söyler. Böyle bir zamanda Semiz Kumlar'da yer alan yazlık ev macerasını anlatır. Burada biralar, şaraplar içerler; denizde keyifli anlar yaşarlar. Mekân, yazar için henüz eski canlılığını yitirmemiştir. Henüz her yer beton haline dönüşmemiştir.

İstanbul'dan ayrılmasını hiç sevmem, sokak arası küçük bir ev de olsa yaşadığım ev, İstanbul İstanbul'dur! Dubrovnik'te buluşalım deyince, hemen geliyorum bu kale kente ortaçağ kente müze kente. Tarihin içinde yürüyüp duruyorum günlerdir, henüz giden yok, niye şarap ülkesine çağırmadı da burada buluşalım dedi? Dudaklarını bükerek o bakışı yok mu! Gel derken, bir yandan da belki mahzenden çıkardığı şarabın tadına bakıyordur, kim bilir, günlerdir kocaman taş yapının içinde dolaşıyorum, çarpıcı bir kent, düş kent, kocaman duvarlarla çevrili şehri ikiye bölen ana caddesinden bir gidip bir geliyorum, müzelere saraylara katedrallere, gitmiyorum, şimdilik ilgimi çekmiyor, kale burçlarına surlara çıkmıyorum..." (Birkiye, 2015, s.33)

Başkahraman, farklı bir yerde konumlanan Dubrovnik'e gitmek için İstanbul'dan ayrılır. Başkahraman, İstanbul'dan hangi sebeple olursa olsun ayrılmak, kopmak istemez. Her ne olursa olsun İstanbul onun için her şeydir. İstanbul her şeyden önce gelir. Hayatının temel noktasında İstanbul'a karşı duyduğu hayranlık ve sevgi vardır. İstanbul, onun için yaşamın özüdür. Yazar, İstanbul'suz bir hayat düşünemez. İstanbul'a karşı bu derin bağlılığına rağmen beklediği kadınla buluşmak için buradan ayrılır. Yazar Dubrovnik'e gider ve burayı bir kale kenti, Orta Çağ kenti ve müze kenti olarak belirtir. Dubrovnik, büyüleyici bir kent, duvarlarla çevrili bir kent, saraylar ve katedrallerin olduğu bir kent olarak anlatılır.

Bunun için mi geldim Dubrovnik'te buluşalım dediğinde... Bilincim ile bilinçdışımın ortak kenti mi Dubrovnik... (Birkiye, 2015, s.36)

Dubrovnik nedir, neresidir? Başkahraman, bu sorgulamayı yaptığında Dubrovnik'i bilincinde ve bilinçdışında bir yer olarak tanımlar.

Biliyordum, yaz boyu kalacağım Saros, içine girdiğim girdaptan beni çıkartacaktı; yaz, karşılıksız aşk bataklığını kurutacaktı... (Birkiye, 2015, s.30)

Mekân açısından yazlık yer olarak gidilen Saros'a karşı bir beklenti söz konusudur. Başkahraman, Saros'un yaşadıklarının etkisinden onu uzaklaştıracağını düşünür. Başkahraman, Saros'un az da olsa onu iyileştireceği fikrine kapılır. Saros; kendisini bulanıklıktan, sıkıntıdan, karşılıksız aşktan uzaklaştıracağını düşünür.

Görüşüyorduk, oturup bir şeyler içiyorduk, ilk karşılaşmanın üzerinden epeyce geçmişti, yakınlık arkadaşlık ilerlemişti, Sultanahmet Parkı en çok buluştuğumuz yerdi, havuzuyla, çiçekleriyle, çevresindeki ağaçlarla rengârenk, hareketli ve de tahta kanepeleri, bazen karşısındaki Alman Çeşmesi'nin önü. (Birkiye, 2015, s.53)

Romanda olayların geçtiği mekânlardan biri de Sultanahmet Parkı'dır. Sultanahmet Parkı, başkahramanın buluşma için gittiği yerlerdendir. Burası cıvıl cıvıl, ıslıl ıslıl bir yer olarak tanımlanır. Hareketli, canlı, neşe veren bir yer olarak belirtilir.

İstinye'de oturuyordum, bir çatı katı, körfez göl gibi aşağıda duruyordu, geldi, akşamüstüydü, balkonda şaraplarımızı içmeye başladık, mavi koyulaşır ışıklar ortaya çıkıyordu, gece yavaşça indi, içeri geçtik, ışıkları söndürüp bir mum yaktım, yere oturduk hemen karşımdaydı, şaraplarımızı yudumluyorduk kadehlerimizi tokuşturarak, kitabı açtım, o ağbiler zamanında aldığım küçük kırmızı kitap okudum okudum okudum. (Birkiye, 2015, s.56)

Başkahramanın oturduğu ev İstinye'de bir çatı katıdır. Bu evin körfeze tepeden bakan bir manzarası vardır. Başkahramana göre günün bitimi yavaş yavaş olur. Denizin maviliği üzerine de karanlık sessizce çöker. İstanbul'un farklı yerleri başkahramanın gözlemiyle anlatılır.

Eski bir arkadaşım ile karşılaşmıştım İstiklâl Caddesi'nde, trafiğe kapanalı bir-iki yıl olmuştu, İstanbul'un merkeziydi artık, gerçi hep öyleydi ya, yıllardır birbirimizi görmüyorduk, çok samimi değildik... (Birkiye, 2015, s.68)

İstiklâl Caddesi zaman içerisinde değişime uğrar. İstanbul'un en uğrak yeri haline gelir. Cadde, merkezi bir yere dönüşür.

Bir gece bir arkadaşım ile bara gitmiştik, hareketli Beyoğlu gecelerinin bilinen gözde mekânlarındandı, tezgâhın önündeki taburelerde oturuyorduk, içkilerimizi yudumlarken birden yanımdaki arkadaşım onu gösterdi, tanıştırlardı, çok şaşırdım, tahmin edilemeyecek karşılaşmalardan rastlantılardandı, kalabalığın içinde gülererek bize doğru gelişi ki birkaç saniyelik bir zamandı... (Birkiye, 2015, s.74)

Başkahraman, arkadaşı ile Beyoğlu tarafındaki bir bara gider. Başkahramanın içkisini içtiği esnada beklenmedik bir karşılaşma olur. Başkahramanın tanıdığı kadın ve

sevgilisi de bu bara gelirler. Beyoğlu'nda bilinen bir bar olan bu yer, gözde bir mekândır. Romanda olayların yaşandığı mekân olarak geçer.

Çiçek de göndermeye başlamıştım, nereden bulduysam kış günü, İstanbul'da kar vardı, çok olmasa bile vardı, biraz yağmıştı, kasımpatılarını çok sevdiğini öğrenince bulup göndermiştim, sevgililer günü müydü, belki öyleydi belki değildi, kasımpatıları karlı bir günde bulmak nasıl umut ışığı yakıyorsa, göndermek de öyleydi... (Birkiye, 2015, s.82)

Başkahraman, hoşlandığı kadına çiçekler gönderir. Kış günü, sevgililer gününde her yerde sevgilisinin sevdiği çiçekleri arar. Başkahraman, bu çiçekleri bulur ve sevgilisine gönderir. Soğuk, karlı bir günde başkahraman sevdiğini mutlu etmek ister.

Bir gece, sık gittiğimiz Boğaz kıyısındaki müzik kulübündeydik, üçümüz de ayrı ayrı gelmiştik, gerçi haberliydik birbirimizden, iki katlı bir mekândı, üst katta canlı müzik yer alırdı, alt katta da bar vardı, alt kattaydık... (Birkiye, 2015, s.83)

Başkahraman, hoşlandığı kadın ve arkadaşı; Boğaz kıyısında bir mekânda karşılaşır. Başkahraman, bu mekândaki karşılaşmanın bir tesadüf olmadığını belirtir. Başkahraman, mekânın görünümü hakkında bilgi verir. İki katlı olan bu mekânın üst katında canlı müzik varken alt katında bar yer alır. Başkahraman ve tanıdıkları bar bölümündedir.

Balkonumun sağ yanında çatı uzanıyordu, birkaç metre sonrasında başka daireye ait olan bir oda vardı, tipik üçgenli çatı katı odalarından, önünde küçük balkon, kim bilir kim yaşıyordu, zaten apartmanda kimseyi tanıımıyordum, yalnızca merdivenlerde birileriyle selamlaşıyordum. (Birkiye, 2015, s.91)

Başkahraman, evi hakkında bilgi verir. Başkahraman, evinin yanında yer alan küçük balkon ve çatı katını düşünür. Başkahraman, burada kimin oturduğunu kendine sorar. Ardından başkahraman, yaşadığı apartmanda herkese yabancı ve uzak olduğunu belirtir. Apartmanda birçok ev ve kişi bulunmasına rağmen başkahraman, hiç kimseyi tanımaz. Yalnızca merdivenlerde birileri ile karşılaşınca aralarında bir selamlaşma olur. Kahraman, selam verdiği bu kişileri de tanımamaktadır.

Yine Boğaz kıyısına yakın bir eve taşındım, az da olsa aralardan mavi suları görüyordum, yatak odam arka tarafta bahçeye bakıyordu, ağaçların dalları yaprakları kuşlarla birlikte camımda şakıyordu... (Birkiye, 2015, s.98)

Başkahraman, yaşadıklarını hatırlarken yeni taşındığı evi düşünür. Onun evi Boğaz manzaralıdır; uyuduğu oda da bahçeye dönüktür. Başkahraman, doğayla iç içe bir evde yaşar. O; kuşların cıvıltısı, ağaçların yeşilliği, Boğaz'ın maviliği içerisinde bir eve sahiptir.

Sakin bir Beyoğlu gecesi idi, hafta içiydi, müşterisi az bir kafede oturduk, şaraplarımızı yudumladık, kendimizi anlattık birbirimize, öykülerimizi, daha çok ben anlattım, dinliyordu, biraz da öğretmeni dinleyen ön sıradaki öğrenci gibiydi, bu doğal, ondan epeyce büyüttüm, hayatla olan ilişkiye, deneyimime saygı duyuyordu, öyle hissediyordum... (Birkiye, 2015, s.118)

Başkahraman, buluşma için Beyoğlu'nda bir mekân tercih eder. Buradaki ortam, sakın ve loş bir görünüme sahiptir. Başkahraman ve kadın; birbirini tanımaya çalışır. Bu tanıma da daha çok günlük yapılanlar üzerinden sağlanır. Bu buluşmada birbirlerinin yaşantılarını açığa çıkarırlar. Bu buluşmada bir taraf sürekli dinleyen öteki taraf sürekli anlatan konumundadır. Karşılıklı bir anlatmadan çok tek taraflı anlatım vardır.

Her yaz olduğu gibi yazlıktaydım, annemin artık yanında bir bakıcı vardı, bir de onu ziyarete gelen arkadaşı, ev de küçük olduğu için evde kalmam çok zordu, biraz ilerisinde, yine bizim sitede bir arkadaşımın iki katlı evinin alt katında kalıyordum, giriş katıydı, uzun bahçesinin devamında deniz önünde mavi uzanıyordu. (Birkiye, 2015, s.119)

Başkahraman, yaz günlerini geçirdiği yazlık evden söz eder. Başkahraman, burada bulunan evleri hakkında bilgi verir. Başkahraman burada annesinin yalnız olmadığını, başka kişilerin de olduğunu söyler. Başkahraman, bu yüzden başka bir yerde kaldığını belirtir. Başkahraman, burada arkadaşları ile güzel vakit geçirdiğini, mutlu anlar yaşadığını ifade eder.

Taksiye bindik ve oteline gittik, sahil yolundaydı, öyle yıldızları falan yoktu da mütevazı bir şıklığı vardı, son yıllarda yemekli toplantıları çok tercih ediliyordu, daha önce iki kez toplu yemek dolayısıyla gitmiştim. Odasına çıktık, niye çıktık, tuhaf bir nedenden, iş gereği birkaç telefon konuşmasından sonra gelip yanıma oturdu, bu iki kişinin sığabileceği küçük bir kanepeydi, Marmara pencereden masmavi uzanıyordu, Adalar çok yakın, denizin ortasında yükseliyordu, yan yanaydık... (Birkiye, 2015, s.127)

Başkahraman, tanıdığı ve sevdiği bir kadın arkadaşının kaldığı otele gider. Kadının kaldığı otel ve otel odası hakkında bilgi verir. Odada küçük bir kanepe yer alır. Marmara, tüm maviliğiyle pencereden yansır. Manzara onu etkiler.

... eve davet etmişim arkadaşçaydı, gelirim demişti, arkadaşlığımız sürecekti en azından ama manzaralı evime hiç gelmedi, Boğaz ayaklarımın altındaydı, olağanüstü manzara tek teselli gibi duruyordu, çocukluğumdan beri denizi, Boğaz'ı hep çok sevmişim, hayran olmuşumdur, hâlâ da öyledir, yıllar önce hatta gençliğimde oturmak istediğim semtte oturuyor, Boğaz'ı martıları kargaları köpükleri içime çekiyordum, bunlar çok güzeldi ancak bu güzelliğin ne yazık ki keyfini tam anlamıyla çıkartamıyordum, vazoya konulan kırmızı güller susuz kalmıştı da kurumuştı, yine de kırmızı güllerdi, böyle bir haldi işte. (Birkiye, 2015, s.135)

Başkahraman, evlenmek istediği kadınla aynı eve taşınır. Başkahraman, kadını evine davet eder, onun gelmesini ister. Başkahraman, kadının önceki evine gelmediğini belirtir. Başkahramanda Boğaz’a karşı aşırıya kaçan bağılılık vardır. O; Boğaz, deniz ve mavilik olmadan yaşayamayacağını düşünür. Başkahraman; çok güzel, istediği gibi bir yerde yaşamasına rağmen bir şeylerin eksikliğini hisseder. Başkahraman bu yüzden içindeki huzursuzluğu gideremez, bulunduğu ortamın farkına tam anlamıyla varamaz. Mekânın ve zamanın iyi olmasına karşın başkahramanda bir tedirginlik vardır. Başkahraman, iç dünyasında yaşadıklarından dolayı bir eksiklik ve burukluk yaşar.

2.3.1.6.9. *Sevgi Soysal ile Son Röportaj Romanında Mekân*

Sevgi Soysal ile Son Röportaj romanında İstanbul’un ve Ankara’nın çeşitli semtleri mekân olarak geçer. Başkahraman, geçmişe dönerek yaşadıklarını anlatır ve geçmişte olayların yaşandığı mekânlar hakkında bilgi verir. Başkahramanın yaşadığı olaylar çoğunlukla üç mekân etrafında gerçekleşir. Başkahramanın başından geçen olaylar; derginin bulunduğu yer, başkahramanın evi ve Sevgi Soysal’ın evinde olur. Başkahramanın geçmişte yaşadıkları için bu üç mekân yer alır. Bu mekânlar başkahramanın yaşadıklarıyla bağlantılı bir şekilde romanın içinde bulunur. Romandaki yerler başkahramanın duygu ve düşünceleriyle birlikte şekillenir. Onun hissettikleri ve düşündükleri içinde bulunduğu ortamdan kopuk değildir.

Başkahramanın yaşadığı yer İstanbul’dur ve başından geçen olaylar için İstanbul ve Ankara mekândır. Bu iki şehir arasında başkahraman geçmişine gider. Bu iki şehirde yaşadığı önemli olayları hatırlar. Başkahraman, yeni başladığı edebiyat ve sanat hayatında ilk olarak Sevgi Soysal ile tanışır. Yazar bu tanışma için Sevgi Soysal’ın Ankara’da bulunan evine gider. Başkahraman, burada Sevgi Soysal ile kısa bir konuşma yapar. Romanda esas olay olarak kahramanın Sevgi Soysal’la ilgili yaptığı çalışmalar ve röportaj yer alır.

İçimden bir parça koptu, kendimi tekrar alt katta buldum. Bahçeye buradan çıkılırdı, daire kapısı üst kattaydı, yıllarca amcam kaldı, o ayrıldıktan sonra ben yerleştim. Babam ile annem üstte kalıyordu; o eski şirin bahçeli evlerdendi. Alt katta, salondaydım, kitaplığın önündeki bir rafta duruyordum, kitaplarına bakıyordum, ileri geri bilinçsizce yürüyordum, misafirler burada ağırlanırdı, salon salomanje dedikleri, ara camlı kapısı birbirine açılan iki oda ama kapıyı çıkartmıştık, kitaplarım bir kısmındaydı, arkada da küçük çalışma masamın olduğu yattığım oda vardı, banyo, tuvalet, küçük mutfak da bana aitti. Asıl mutfak ve yemekler de yukarıda... (Birkiye, 2020, s.8)

Genç kahraman, yaşadığı ev hakkında bilgi verir. Evin bahçesinden, tasarımından söz eder. Başkahraman bu evde kimlerin yaşadığını anlatır. Bu evde daha önce başkahramanın amcası yaşar; annesi, babası ve kendisi de bu evde yaşarlar. Başkahraman; şirin, bahçeli bir evde yaşar. Başkahramanın yaşadığı bu ev; kitaplar, çiçekler, ağaçlarla etrafı sarılı bir görünümündedir. Başkahraman, doğayla iç içe bir evde yaşamının sürdürür. Başkahraman normalde ferah, iç açan bir görünüme sahip bu evde kendisini kötü hissettiğinde kaçacak bir yer olarak evin alt katında yer alan odasına gider. Başkahraman, kendisi için her şeyden uzaklaşacağı bir mekân bulur. Evin alt katındaki odasında yalnız kalır, yaşadığı olaylar üzerine düşünür.

Kapıdan içeri girdiğimde, Vilayet Han'ın ikinci katı, küçük bir büro, ilk kez bir yayınevinin de kapısından içeri giriyordum. Aslında ikinci demeliyim. İlki, bizim mahalleden, hemen karşı evde oturan Ergun Ağbi'nin ortak olduğu dergiydi. (Birkiye, 2020, s.10)

Başkahraman; yazmaya, çeviri yapmaya, sanata yönelik bir şeyler öğrenmeye ilgili olduğundan dolayı dergi, yayınevi gibi yerlere sıkça gider. Başkahraman, Vilayet Han'ın ikinci katında yer alan küçük büro tarzında bir yayınevine gider. Başkahraman, bu tarz bir yere ikinci gidişi olduğunu belirtir. Başkahraman dergi ve yayınevlerinde yapılan çalışmaları takip etmek ister; buralarda yapılan çalışmaları öğrenmek için çabalar.

Sirkeci'ye inip trene bindim, tren güzeldi, yarım saatlik bir yolculuk da olsa tren yolculuklarını hep sevmişimdir. Banliyö henüz şehrin merkezine dâhil olmamıştı, adı da banliyö trenidir zaten, işte o eski trenli günlerdi, çoğunlukla oturmak için bir sonra kalkacak treni beklerdim, peronların başındaki elektronik panoda yazardı, yine öyle yaptım, gidiş yönündeki yani sol taraftaki pencere kenarına oturdum ve Tante Rosa'nın serüvenleriyle bezeli kitabın kapağını açtım... (Birkiye, 2020, s.14)

Başkahraman, devamlı trenle yolculuk yaptığını belirtir. Başkahraman bu yolculuk esnasında geçtiği mekânları anlatır. Başkahraman, bu yerlerin nasıl ve neresi olduğu hakkında bilgiler verir. Başkahraman, İstanbul'da yer alan Sirkeci semtinden söz eder. Başkahraman, buradan bindiği tren yolculuklarını hatırlar. Başkahraman, tren yolculuklarından çok fazla hoşlanır. Tren yolculuklarının süresi onun için önemli değildir. Tren yolculuğu uzun da olsa kısa da olsa başkahramanı memnun eder. Başkahraman şehirdeki yapılanmanın ve kentleşmenin hızlılığından söz eder. Bir zamanlar şehrin dışında yer alan banliyö, zaman içerisinde şehre dahil olur. Zamanın ilerlemesiyle birlikte mekânlarda değişiklikler görülür.

Haftada iki gün, Salı ve Perşembe okuldan çıktıktan sonra Kapalıçarşı'ya girip, oradan Nuruosmaniye kapısından meydana doğru çıkıp, hemen sola dönüp aşağıya kıvrılıp ve yolun sağına geçip, soluğu Vilayet Han'ın ikinci katında alıyordum. (Birkiye, 2020, s.17)

Başkahraman, geçmişte gittiği mekânları hatırlar. Bu mekânlara niçin gittiğini, buralarda ne yaptığını olduğunu söyler. Başkahraman, İstanbul'da yer alan Kapalıçarşı'ya gittiğini belirtir. Kapalıçarşı'dan sonra Nuruosmaniye Camisi'ne uğrar ve buradan sola kıvrılıp Vilayet Han'ın ikinci katında yer alan yayınevine gider. Romanda İstanbul'un merkezi noktalarında bulunan yerler öne çıkar ve bu yerlerin İstanbul'un gözde mekânları olduğu söylenebilir.

Kendimce gerçek yaşamla bağlar kuruyor, bir anlamda büyük laflar ediyordum! Ankara'ya birkaç kez gidip gelmişim, Kavaklıdere, Kızılay çevresi çoğunlukla gezilen yerlerdi, Gima, Piknik bizim de bildiğimiz mekânlardı. (Birkiye, 2020, s.25)

Başkahraman, Ankara'ya Sevgi Soysal ile röportaj yapmak için gider. Başkahraman, bu şehre yabancı olmadığını belirtir. Ankara, başkahramanın daha önce gitme fırsatı bulduğu bir yerdir. Başkahramanın uğradığı yerler, gezi amacıyla gidilen kalabalık yerlerdir. Kavaklıdere, Kızılay Ankara'nın kalabalık ve işlek semtleridir. Burada gezi amaçlı yoğun bir kalabalık vardır. Başkahraman, hangi mekânlara niçin gittiğini belirtir. Bazı yerler, belirli amaçlar için gittikleri noktalar arasındadır.

Dergi'de aydınlanıyordum, kuşkusuz üniversitedeki hocalarımın katkısı da epeyceydi. Ama Dergi, oraya gelip gidenler, özellikle Memet Ağbi başka bir okuldu, pratiğin kendisiydi. (Birkiye, 2020, s.27)

Dergi, başkahramanın kendisini yetiştirdiği ve severek gittiği bir yerdir. Başkahraman, dergiye gitmekten adeta keyif alır; dergi ortamında bulunmaktan mutluluk duyar. Başkahraman, dergiye gelip gidenlerden dolayı burayı bir okul gibi görür. Buranın bir okuldan daha fazla bilgi ve etkileşim sağladığını olduğunu düşünür. Başkahramana göre dergi, canlı bir yerdir; Dergi öğrenilenlerin uygulanmasına fırsat verir. Dergi sunduğu bu şartların yanında fırsatın kendisi olarak görülür. Başkahraman için burada önce öğrenme sonra uygulama fırsatı çok önemlidir. Yalnız öğrenmekten ziyade burada aktif bir durum söz konusudur.

Evin işlerine bakan ama evden biri, daha sonra hastanede de konuşacağım kadın. Salona buyur etti. Kavaklıdere, Büklüm Sokak, Yankı Apartmanı, ikinci kat, 12 numara. Not aldığım küçük kâğıt parçası yıllardır duruyor, saklıyorum. İlginç olan, o zamanki fihristli küçük telefon defterim hiçbir yerde yok. (Birkiye, 2020, s.31)

Başkahraman, Sevgi Soysal'ın evine röportaj için gider. Başkahraman, Sevgi Soysal'ın evinde kendisini karşılayan çalışan kadının onu yönlendirmesiyle salona gittiğini söyler. Başkahraman, Sevgi Soysal'ın evinin adresini söyler. Sevgi Soysal'ın Ankara'da hangi semtte, hangi sokakta olduğunu açıkça belirtir. Roman için çok önemli olan röportajın yapıldığı yer Sevgi Soysal'ın evidir. Olaylar, Sevgi Soysal'ın evinde de geçer.

... gerçi Memet Ağbi henüz Dergi'yi matbaaya vermemişti, kuşkusuz yetişirdi ama birçok başka yazı daha vardı, artık bu önemli değildi, röportajı yapmıştım, sorular bendeydi, çantamın içindeydi, çantam yanımdaydı, tren sabah İstanbul'da olacaktı, ben de öğleden sonra Dergi'ye gidip soruları teslim edecektim. (Birkiye, 2020, s.60)

Başkahraman, Sevgi Soysal'la yaptığı röportajı hemen bastırmak ister. O, henüz Ankara İstanbul dönüş yolundayken dergiye ulaşmayı düşünür. Başkahraman derginin henüz matbaaya verilmediğini aklından geçirir. Başkahraman bir an önce dergiye röportajı teslim edip yayımlanmasını ister. Ankara, İstanbul, dergi romanda geçen mekânlardır. Başkahramanın Sevgi Soysal ile yaptığı röportaj dışında İstanbul'un semtleri, çeşitli yerleri, denizi mekân olarak romanda yer alır.

... Ankara dönüşlerinde, sabah tren İzmit'i geçince, o da koltuğundan kalkıp yemekli vagona gidip kahvaltısını yaparmış, Haydarpaşa'ya kadar orada oturur, okur çalışmış, denizden söz etmemişti, deniz onu etkilemiyor muydu, bilemiyorum, yaklaşık bir buçuk iki saatlik denizle örülü bir yoldur. Denizle çevrelenmiş, Boğaz'ı, Marmara'sı, Karadeniz'i olan şehirde doğup büyüdüğümünden, yazları plajlar yürüme mesafesi olduğundan, martılar mahalle damlarında dolaştığından herhalde, denizi görme, deniz manzarasının yanında karşısında olma, tüm yaşamımın ayrılmaz parçasıydı... (Birkiye, 2020, s.70)

Başkahraman, doğduğu ve zaman geçirdiği şehri anlatır. Başkahramanın böyle bir şehirde olması onun hayatında bazı değişikliklere neden olur. Başkahramanın burada yaşamasından dolayı bu şehirde vazgeçemediği veya hoşlandığı bazı durumlar yaşanır. Bu yerler, başkahramanın hayatının en önemli parçaları haline gelir. Başkahraman, mekânların anlatımını yaparken özellikle bu noktaları vurgular. Deniz, Boğaz, martı başkahramanın hayatında önemli yer tutar. İstanbul, mekân olarak yazar için vazgeçilmez bir şehirdir. Başkahraman, İstanbul'u bu kadar çok isteme nedeni olarak burada doğup büyümeyi görür.

... Bakırköy'den Menekşe'ye kadar plajlar uzanırdı, Ataköy Plajı ötekilerine göre biraz pahalı olmasına karşın bizim için yürüme mesafesindeydi ya da trenle bir-iki istasyon sonrası Florya Halk Plajı. (Birkiye, 2020, s.101)

Başkahraman, bahar aylarıyla birlikte denizin, plajın kendileri için vazgeçilmez olduğunu belirtir. Bu durum ona göre İstanbul'da doğmuş olmanın verdiği bir doğallıktır. Başkahraman burada büyüdüğünden dolayı denizle iç içe bir çocukluk ve gençlik dönemi geçirir. Bazen okul çıkışı bazen de okula gitmek yerine denize gittiklerini belirtir.

Sahaflardan sonra Kapalıçarşı'yı boydan boya geçip, Nuru Osmaniye kapısından değil de Mercan kapısından çıkıp Mahmutpaşa'ya doğru kıvrılıp, yani yolumu çokça uzatıp ama bir yandan da keyifli, son derece hareketli hatta neşeli yerlerdir, Sirkeci'ye giderdim. Orada eğlenceli alışveriş manzaraları beni gülümsetirdi, bu bir süredir unuttuğum bir şeydi, yine de o günler Kapalıçarşı'dan geçerken Orhan Veli'nin şiirini mırıldanmazdım, ne çok küsmüştüm, şimdiden o günlere bakınca anlamsız geliyorsa da öyle duyumsuyordum. Bazen babamın ananemin Mısır Çarşısı'ndan isteklerini yerine getirirdim, aslında ben sorardım... (Birkiye, 2020, s.107)

Başkahraman, İstanbul'da en sık gidilen mekânları belirtir. Sahaflar, Kapalıçarşı, Nuru Osmaniye, Sirkeci, Mahmutpaşa, Mısır Çarşısı en çok gidilen yerler arasındadır. Başkahraman, kendi isteklerini yerine getirmek için ara sıra bu yerlere uğrar. Burada yaşanan olaylar onun gülümsemesine neden olur. Başkahraman buralarda neşeli, hareketli, mutlu ve eğlenceli zamanlar geçirir.

Başkahraman, Sevgi Soysal ile Son Röportaj romanında Ankara'ya Sevgi sosyal ile röportaj yapmak için gider. Bu amaç dışında romanın genelinde İstanbul, mekân olarak romanda yer alır. Başkahraman, gençlik yıllarında başlayarak İstanbul'da gittiği mekânlardan söz eder. İstanbul'un kültür ve turizm açısından çok tercih edilen mekânları romanda geçer.

2.3.1.7. Kişiler

2.3.1.7.1. Son Yemek Romanında Kişiler

Son Yemek romanının kişi kadrosunda yazar, Selma ve mektupları gönderen kişi vardır. Mektupları gönderen kişi Selma olsa da romanın sonuna kadar mektupları gönderen kişinin Selma olduğuna dair bir ifade yoktur. Selma ve mektupları gönderen kişi iki farklı kişi olarak romanda yer alır. Romanda ikisi de iki ayrı karakter şeklinde geçer.

Romandaki kişiler ruhsal hâlleri ile birlikte anlatılır. Onların ruhsal durumlarına yönelik romanda izlenimler vardır. Yaşanan olayların kahramanlar üzerindeki etkisine

yer verilir. Bireyin iç dünyası, olaylara karşı düşünceleri romanda önemli bir yere sahiptir.

Yazar: *Son Yemek* romanında başkahraman olarak adı verilmeyen bir erkek kahraman vardır. Bu başkahraman yalnızca “yazar” diye nitelendirilir. Romanda gerçekleşen olaylar onun gözünden ve bakış açısından belirtilir. Romanda daha çok başkahraman olan yazar üzerinden darbe konusu işlenir.

... ama bir türlü onuncu kitabını, şu büyük romanını yazamıyordu. Dört yıldır yazdıkları birkaç hikâye ve makaleydi. Hiçbir zaman umudunu yitirmiyor, yazamamasının nedeninin korkuları ve kuşkuları, içine düştüğü bunalım olduğunu çok iyi biliyor, her keresinde daha sonra yazmak üzere bırakıyordu. (Birkiye, 1992, s.15)

Yazar, yazma konusunda bir süre zorluk çeker. Yeni yazacağı romanına bir türlü odaklanamaz. Yazar, yazamamama durumu üzerine düşünür ve bunun nedeni olarak korku ve endişe içinde olmasını görür. Yazarın yaşadıkları onun roman yazma sürecine olumsuz etkide bulunur. Yazar, düşünsel ve ruhsal anlamda yaşadığı problemlerden dolayı sakın bir kafa ile yazma sürecini olumlu bir şekilde değerlendiremez.

Yazar, bazen birçok şey yazabilirken bazen hiçbir şey yazamaz. O, gününü yazmaya ayırırken dahi bazen hiçbir şey yazamadığı olur. Yazar, sürekli bir karamsarlık içerisinde; darbe ve sıkıyönetim günlerini düşünür. Yazar, içinde bulunduğu telaşlı durumdan dolayı yazdığı yayınevinden ayrılır. Yazarın eşi de bu tür nedenlerden dolayı kendisinden ayrılır.

Yazar, kapıdakinin gittiğinden emin olduktan sonra kalktı, daire kapısına kulağını dayayarak merdivenlerde herhangi bir sesin olup olmadığını kontrol etti. Daha sonra uyuyamadı, gecenin yarısında evin içinde yalnızlığına küfür ederek dolaşıp durdu. (Birkiye, 1992, s.9)

Yazar için işler yolunda gitmez. Önce karısı onu terk eder. O hiçbir zaman bu durum için karısını suçlamaz. Yazarın yakındığı nokta tek başına yaşamaya alışkın olmamasıdır. Eşinin ayrılığından sonra yazar, yalnız yaşamaya alışamaz. Yazarın korkuları, kuşkuları yaşamıyla bütünleştiği için yazar, uzun ilişkiler kuramaz.

Ne yazık ki, işlerin düz gittiği yoktu ve önce karısı terk etti onu. Gerçi hiçbir zaman karısını suçlamadı, yalnızca tek başına yaşamaya alışık değildi. Korkuları, kuşkuları yaşamıyla bütünleştiğinden uzun ilişkiler kuramıyor, yine yalnız kalıyordu. Üstelik o düşlediği aşkı da bir türlü bulamıyordu. En son Selma'ya kadar bu durum böyle sürdü. Selma'ya âşık oldu. (Birkiye, 1992, s.12)

Yazar, her işin ve günün sonunda yine yalnız kalır. Bu yalnız kalma durumunun yanında yazar, hayalindeki aşkı da bir türlü bulamaz Bunun yanında yazarın anlayamadığı bazı nedenlerden dolayı onun ilişkileri kısa süreli olur. O, uzun süreli bir ilişkiyi sürdüremez. Bu durum Selma ile tanışana kadar yazar için böyle devam eder. Sonrasında Selma, Yazar'ın hayatına girer ve yazar Selma'ya âşık olur, Selma'ya karşı derin duygular hisseder. Yazar Selma'ya âşık olduktan sonra yazarın hayatında değişiklikler başlar. Yazar, bundan sonra sürekli Selma'yı düşünür ve günlerini onunla geçirmek ister. Yazar için yeni bir başlangıç, yeni bir aşk, yeni bir yaşam söz konusu olur.

Selma'ya hep ilişkimizde dilediğimiz gibi özgür olmalıyız ve birlikteliğimiz ikimizin istediği, uyum içinde olduğu sürece devam etmeli diskurunu çekmişti. Aslında için için kendini yiyordu. Selma'nın kendisine daha çok bağlanmasını istiyordu. Selma'nın kendisine, daha çok bağlanmasını istiyordu. O bir yerlere gittiğinde, kafasında binlerce kuşku doğuyor, ama hiçbirini söyleyemiyordu. (Birkiye, 1992, s.40)

Yazar, Selma'ya karşı farkında olsa da olmasa da derin bir duyguyla bağlıdır. Selma ile ilişkilerinde herkesin özgür olması gerektiğini söylese de Selma'nın ne yaptığını merak eder. Selma dışarı çıktığına ne işlerle meşgul olduğunu öğrenmek ister. Onun kendisine aşırı şekilde bağlanmasını ister. Selma bir yerle gidince onun için endişelenir, onun kendisiyle olmasını ister. Yazar, bir türlü bulamadığı yakınlığı ve bağlılığı Selma'ya karşı hisseder. Bu nedenle sürekli onu düşünür, onunla mutlu giden bu beraberliğin bitmesini istemez. Selma onun her an yanında olmak istediği kişidir. Onun bir gün gidebileceği olasılığı onu çok korkutur. Yazar, Selma olmadan bir hayat düşünemez. Selma ile yolunda giden bu ilişkiden sonra derin bir yalnızlık ve bunalım içine sürükleneceğinin farkındadır.

Birkaç gün istediği gibi geçti. Günlerinden memnundu. İsteddiği gibi yazıyor, Selma'yı daha çok görüyor, bir yerlere gidiyor, Selma'nın çok sevdiği ama kendisinin garipsediği fakat renk vermediği çılgınlıklar yapıyordu. Selma ile sohbet ediyor, arkadaşlarına gidiyorlar, onlara keyifle yemekler, mezeler yapıyordu. Ama günler geçtikçe evine gitme isteği de kendini gösteriyordu. Aklında, gelebilecek olan mektuplar vardı, onlar onu eve çekiyordu. (Birkiye, 1992, s.42)

Yazar, Selma'nın kendisinden uzaklaşma ihtimalini düşününce ona daha çok yakın olmak ister. Yazar, birileri ile olma fikrinden o kadar uzakken şimdi Selma'sız bir hayat düşünemez. Yazar, her anını Selma ile geçirmek ister. Bu nedenle de daha önce aynı evde kalma fikrine sıcak bakmayan yazar, Selma'nın evine gitmek ister. Birkaç

gün Selma ile birlikte onun evinde yaşar. Bu günlerde yazar evini özler ve kendisine bir mektup gelmiş olabileceğini düşünür. Yazar, eve geldiğinde de hislerinde yanılmadığını görür. Mektupları gönderen kişiden iki tane mektup gelmiştir.

Evlilik, zaten ona anlamsız geliyordu; iki insanın yıllarca aynı evi, aynı yatağı paylaşmasını, hep aynı kişiyle sevişmesini garipsiyor, imza atarak biçimsel ve tutucu bir anlaşma yapılmasına akli sırrı ermiyor ve kendisinin nasıl evlendiğini bir türlü çözemiyordu. (Birkiye, 1992, s.13)

Yazar, evliliği saçma gören biridir. O, evliliğin kendisine göre bir şey olmadığını anlatır ve hiçbir zaman evlilik adamı olmadığını söyler. Yazar, evliliğin resmi ve şekilsel bir şey olduğunu düşünür. Böyle bir birlikteliğin yalnızca kurallar içinde olduğunu ifade eder. Rutin ve zorunlu bir hale dönüşen evliliklerin anlamını kaybettiğini ve evliliklerin genel olarak bu şekilde olduğunu söyler. Yazarın babasından kendisine pahalı ve güzel bir ev kalır. Yazar, bu evi satar ve hayran olduğu Boğaz ve deniz manzaralı bir daire alır.

Selma: Gazetecidir. Mesleğine tutkuyla bağlı biridir. Hırslı bir yapısı vardır. İşine oldukça hayrandır. Yazar, kendisini her şeyden önce çok iyi bir dost olarak tanımlar. Yazarla bir resim sergisinin açılış kokteylinde tanışırlar ve Selma, yazarı oldukça etkiler.

Güzel bir ilişki bu, uyumlu, tam bana göre bir de şu kız hırslı olmasa. İnandığı değerlerden asla taviz vermez. İnanılmaz bir çalışma, başarıma hırslı. Bende olsa kim bilir kaç kitap daha yazardım. (Birkiye, 1992, s.24)

Yazar'a göre Selma; hırslı, azimli ve tuttuğunu koparan biridir. Yazar, kendisinin de böyle biri olsaydı birçok şey başarabileceğini düşünür. Böyle bir çalışma azmi kendisinde olsaydı çok fazla roman yazabilirdi. Yazar, Selma'dan niçin bu kadar etkilendiğini bulmaya çalışır. Yazar, Selma ile kendisini kişilik bakımından kıyaslar. Selma'nın daha çalışkan ve aklına koyduğunu yapmaya çalışan biri olduğunu belirtir.

Her şeyden önce de olağanüstü bir dosttu. Yazar yine de Selma'nın kendisine olan yakınlığını, duygularını net olarak açıklayamıyordu. Zaman zaman pek inanamamasına karşın Selma'nın kendisine delice âşık olduğunu sanıyordu. Bu ilişkiyi iyice benimsemiş ve Selma'nın kendisini, kendisinin de Selma'yı asla bırakmayacağı hoş bir uyum olarak tanımlamıştı. (Birkiye, 1992, s.13)

Yazar, Selma ve ilişkisi hakkında düşünür. Yazarın Selma'ya olan yakınlığı öncelikle onun bir dost gibi oluşundan gelir. Bunun yanında yazar, Selma'nın tam olarak nasıl hissettiğini bilememektedir. Buna rağmen o, Selma'nın kendisine delicesine âşık

olduğu hissindedir. Yazar, Selma ile olan ilişkilerinden dolayı Selma'nın bu ilişkiyi benimsediğini, içselleştirdiğini ve önemseydiği görüşündedir. Selma ile aralarında olan uyumdan dolayı onu asla bırakmayacağını söyler. Selma da aynı şekilde yazara derinden bir bağlılık hisseder. Selma da bu ilişkiyi içselleştirmiştir. Bu ilişki onun için çok önemlidir. Selma; yazarla birlikteyken mutlu, huzurlu ve iyi hisseder.

En güvendiği eleştirmeni ve okuru olarak Selma ile uzun tartışmalardan sonra, yıllardır yazmak istediği romanın teması ve konusu ile gelen mektuplarda anlatılan olayları birleştirecekti. (Birkiye, 1992, s.47)

Yazar, Selma'nın varlığına o kadar alışkındır ki onsuz bir şey yapmayı düşünmez. Yapacağı her şeyi onunla birlikte planlar. Yazar, yıllar sonra yazmak istediği roman için konu belirler. Bu konunun uygun olup olmayacağını da Selma ile konuşmak ister. Onun bu konuda güveneceği en önemli kişi Selma'dır. Selma, ona yol gösterip doğru olan durumları söyleyecektir. Selma, yazara güven verir. Yazar, her konuda onun desteğine ihtiyaç duyar.

Yeşil gözlerine mi âşık olmuştum? Uyumlu bedenine mi? Galiba tek yakınım, hayatla olan tek bağım o. Başka kimsem yok. (Birkiye, 1992, s.81)

Yazar, Selma ile beraberliğine yönelik çeşitli sorular kendine yöneltir. Yazar, soruların cevabını bulmaya çalışır. Yazar, Selma'dan bu kadar fazla etkilenmesinin nedeni olarak onun fiziksel özelliklerini düşünür. Yazar, Selma'nın dış görünüşünün güzelliğinden etkilenmiş olabileceği ihtimalini göz önünde bulundurur.

Otuz beşimi geçtim; birçok erkek tanıdım, artık eskisi gibi değilim, iki senedir seninle birlikteyim ve mutluyum. Üstelik senden ayrılmayı da düşünmüyorum. (Birkiye, 1992, s.88)

Selma, bir yaştan sonra belli bir olgunluğa ulaştığını ifade eder. Selma bu yaşa kadar birçok erkekle tanıştığını belirtir. Bunun yanında Selma, yazara karşı farklı duygular besler. Selma da daha önce hissetmediği kadar mutlu ve sevinçli olduğunu ifade eder. Yazarla birlikte olmak ona iyi gelir. Bu ilişki ona iyi hissettirir. Selma artık ne istediğini bilen biri olarak bu ilişkiden memnundur. Bu ilişkiyi sonuna kadar devam ettirmeyi ister.

Mektupları gönderen kişi: Mektupları gönderen kişinin adı roman boyunca geçmez. Bu kişinin ismi gizli tutulur. Mektupları gönderen kişi, polisten kaçan bir devrimci olarak romanda yer alır. Bu kişi arandığından dolayı sürekli yer değiştirmek zorundadır.

Yazar ikinciye anlatırken, birinciye de bir kez daha özetledi. Mektupların nedenleri üzerinde duruyorlar, çeşitli düşünceler ileri sürüyorlar, kimliğini bilmedikleri bu çocuk hakkında varsayımlarda bulunuyorlardı. (Birkiye, 1992, s.40)

Yazar, Selma'ya gelen ikinci mektuptan söz eder. Yazar ve Selma, mektupları gönderen kişiyi tanımazlar. İkisi de bunun kim olabileceği ihtimalini düşünürler. Mektupları gönderen kişinin yaşadıklarından yola çıkarak onun hayatı üzerinde tahmin yürütürler.

Bir gece eve dönüyordum. Akşamüstü sinemaya gitmiştim. Hep gündüz giderdim geceye kalmamak için, ama o gün işte öyle oldu. Sinema çıkışı, dışarıda bir şeyler atıştırdım. Saat on olmuştu. Evimin bulunduğu sokağa girdiğimde ellerinde silah olan iki polis karşıma dikilip, kimliğimi sordu (Birkiye, 1992, s.53)

Mektupları gönderen kişi yaşamı hakkında bilgiler verir. Nasıl bir hayat sürdürdüğünü anlatır. Bu kişi bir gece başından geçen bir olayı anlatır. Gece vakti evine dönen kişi, beklenmediği bir durumla karşılaşır. Eve geç geldiği için şanlıdır. Eğer eve erken gelmiş olsaydı polisler onu yakalayacaktı. Mektupları gönderen kişi; herkesten ve her yerden kaçan, aynı yerde kalamayan bir hayatın içindedir.

Mektup yazıcısı darbe sonrası yakalanmamış, önce karısını ve kundaklık kızını, kayınpederinin oturduğu köye göndermişti. Daha sonra bir yolunu bularak o da köye gitmişti. (Birkiye, 1992, s.63)

Mektupları yazan kişi ailesinden ve yaşadığı yerden söz eder. Bu kişi darbeden sonra kaçır ve yakalanmaz. Bu kişi, eşini ve çocuğunu ailesinin yanına gönderir. Sonrasında kendisi de bu zor zamanlarda bir yol bularak ailesinin yanına gider. Adamın hayatı zorluk, sıkıntı ve mücadele içinde geçer. Günlerce bir kaçak olarak hayatını orada burada sürdürür. Ailesinden uzakta, onların ne yaptığından habersiz bir şekilde mücadele içindedir.

Eskişehir damgalı mektuplar düzenli geliyordu. Haftada en az iki mektup alıyor; bazen üç tane de aldığı oluyordu. Mektupların peş peşe gelmesi, yazarı tekrar eski coşkısına döndürmüş ve bu kez hiç söylenmeden romanı yeniden yazmaya başlamıştı. (Birkiye, 1992, s.87)

Yazar, mektupları gönderen kişinin Eskişehir'den düzenli bir şekilde mektup gönderdiğini söyler. Yazar, bu durumdan memnundur. Mektupların düzenli bir şekilde gelmesi onu mutlu eder. Yazar, aldığı mektuplar sayesinde romanını daha düzenli yazar. Eğer mektuplar düzenli bir şekilde gelmezse yazar bu yazma isteğinin kaçmasından endişelenir.

Arkadaşlarla oturduk, acele karar aldık ve Avrupa'ya çıktım. Bir yolunu bulup karımı ve kızımı da getirmeceğim. Umarım bir sorun çıkmaz. (Birkiye, 1992, s.85)

Mektupları gönderen kişi, bir gün İstanbul'da diğer gün Ankara'da bir sonraki gün Eskişehir'dedir. Bu kişi her zaman çeşitli şehirlere gider. Bu şehirlerde izinin sürülemeyeceği yerlerde saklanır. Her gün başka bir yerde hayata başlar. Bu kişi, kendisinin yerinin tespit edilmesini bu kaçışlarla engellemeye çalışır. Bunun yanında mektupları gönderen kişi sürekli yakalanacağı korkusuyla yaşar ve hayatı bir kaos içinde geçer. Sonunda bir gece aniden alınan bir kararla yurt dışına çıkar.

Oya: Mektupları gönderen kişinin lise yıllarında âşık olduğu biridir. Oya da örgüt elemanları suçuyla tutuklananlar arasındadır. Çok kararlı ve sert bir yapıya sahiptir.

Bir kız vardı, adı Oya'ydı. Ona delice âşık olmuştum. Onu okul yıllarından sonra hiç görmemiştim. Oya, beklenmedik bir şekilde karşıma çıktı. Kaçtığım günlerdi. (Birkiye, 1992, s.31)

Mektupları gönderen kişi Oya isimli lise arkadaşından söz eder. Mektupları gönderen kişi ondan hoşlansa da karşılık bulamaz. Oya, onu sert bir dille uyarır. Bir da kendisine telefon etmemesini söyler. Devrimci gencin aşkı karşılık bulmaz.

V: İşçi sınıfının biliminden, öncülüğünden söz eden biridir. Mektupları gönderen kişi politikayla üniversiteye başladığı ilk günlerde tanışır.

Aynı sokakta oturan lise arkadaşım V bir gün çıkageldi. İşte politikayla gerçek ilgim bu gelişle başladı. O günden sonra hayatım başka türlü oldu. Niteliksel bir değişim gösterdi ve bunun başlangıç noktası da V'nin gelişi olmuştu. (Birkiye, 1992, s.33)

Mektupları gönderen kişi V'nin hayatındaki değişime neden olduğunu belirtir. Mektupları gönderen kişinin politikaya ilgisi ne kadar olsa da olaylar bir şekilde gelişecek olsa da esasında onu etkilenen durum V'nin gelmesi olur. V, bilinçli bir örgütlenme çalışması içerisinde hareket eder. Amacı bu yönde bir örgütlenme sağlamaktır. Mektupları gönderen kişi, zamanla V ile daha çok görüşür, bir yerlere oturur. Bir süre sonra farklı kişiler de bu buluşmaya dahil olur. Onların meselesi sosyalizm ve devrimci mücadelesidir. Buraya gelen birçok kişi örgütlenme aşamasındaki kişilerdir.

C: Grupların oluşmasını sağlayan biridir. Örgütlenmeye destek olur. Bir öğretmen edasındadır. Farklı görüşlerden kişilerle tartışır ve savundukları davayı açıklar.

Özellikle C anlatıyordu. Sanki bir öğretmen gibiydi. Bazen başka görüşten olanlarla tartışıyordu. O zamanlar kimin kimden olduğunu pek ayıramıyordum. (Birkiye, 1992, s.33)

Mektupları gönderen kişi bu grubun etkisinde kalır. Hayatının dönüm noktası burada öğrendikleri ve savundukları olur. Mektupları gönderen kişi, tavsiye edilen kitapları okur, bunlardan bir şeyler öğrenmeye çalışır. Bir gün bir dernek meselesi ortaya atılır ve mektupları gönderen kişinin bu derneğe üye olunması istenir. Kendisine yapılan manevi baskılardan sonra mektupları gönderen kişi derneğe üye olmayı kabul eder. Dernekteki kişilerin tutumlarında hoşlanmasa da onları çok disiplinli bulsa da mektupları gönderen kişi çaresizce olanları kabul eder. Onların yaptıklarına bir şey demez.

2.3.1.7.2. *Soldan Sağa Romanında Kişiler*

Yazar: Çevrenin değişimine, insanların İngilizcenin egemenliğine girmesine karşı biridir. Yazar etrafın güzelliğine ve kızların güzelliğine karşılıksız kalamayan; duygularını açığa varan bir kişiliktir.

Yazarın kendi deyimiyle sevgilisinin gitmesiyle etrafındaki genç ve güzel kadınların farkına varır. Bu düşüncelerin yanı sıra yazar, sevgilisine sadık olduğunu söyler. Sevgilisine âşıktır ve onunla mutludur. Sadakat ve aşırı bağlılık hissine karşın yazarın sevgisi kısa sürer. Yazarın sevgilisi bir yıl boyunca başka bir yere gider. Yazar, kendisine gitme diyemez ve yazar sevgilisine gitme dese de sevgilisinin kendisini dinlemeyeceğini düşünür. Bu olumsuz düşüncenin yanında yazar sevgilisine neden bunu teklif etmediğini aklından geçirir.

Yazar, bir yıl boyunca sevgilisini bekleyeceğini söyler. Yazarın, uçak korkusu olmasa her hafta gidip gelecektir ama bu korkudan dolayı hiçbir yere gitmek istemez.

Yazar, biri gün bir şeyler yemek için bir mekâna gider. Oradaki kızlardan bazılarının kendisine ilgili olduğunu belirtir. Yazar, sevgilisini aldatmadığını söyler ama kadınların ilgisinden de hoşnut olur. Yazara göre kadınlar sadece kendilerine hayran kalmalıdır.

Hiçbirini beğenmiyordu. Adam demek, adamın karısı demek, adamın oğlu, adamın kızı demek gücü ama, hatta bunun için ne kadar sert eleştirileceğini biliyordu. Yine de içinden ad koymak gelmiyordu. O başka olmalıydı. Onun kahramanları daha çok tematik olarak vardı. Ahmet Bey deseydi kendi çezeceği adam değışecek miydi? Romandaki tipi

zenginleşecek miydi? Yalnızca bir adı olacaktı. Aslında yine bir adı vardı. İşte Adam'dı.
(Birkiye, 1995, s.33)

Yazar, yemeğini beklerken on birinci romanını yazdığını söyler. Yazar artık eskisi gibi artık yazma sıkıntısı çekmez. Yazar sıkı bir şekilde çalışıp bir iki ay içinde kitabı bitirmeyi düşünür. Yazar, yemeğini yerken roman kahramanlarına isim verme konusu aklına gelir. Yazar, romanının kahramanlarına isim vermemeyi düşünür. Kahramanlara isim vermenin onlara hiçbir şey katmayacağını belirtir. Bu yüzden isim vermemenin daha doğru olduğunu düşünür.

Her türlü işini ayarlamış; para biriktirmiş; yıllar sonra bir kültür bursu sağlamış; ev bulmuş; dahası uçağa binemediği için uzun bir yolculuktan sonra İngiltere'ye gelmişti. Niçin yapmıştı tüm bunları? Çünkü sevgilisi "Gel" demişti. Onu delicesine, tutkuyla özlemişti. Marazi bir duyguydu. Tanılayamadığı, belki de tanımlamak istemediği bir özlemdi. (Birkiye, 1995, s.45)

Yazarın sevgilisi İngiltere'ye gittiği için kendisi de işini ayarlar, biraz para biriktirir, ev bulur. Yazar, bütün bunları sevgilisini tutkuyla özlediği için yapar. Çünkü onu özler, ona ihtiyacı duyar. Yazar, Londra'ya sevgilisini görmeye gider. Yazar buraya bir aydır gitmiştir. Yaklaşık yirmi gündür Thames'in kıyısında yürüyüş yapar. Yazar, burada beş altı ay kalmayı düşünür. Yazarın amacı yayınevleri, edebiyat çevreleri ile ilişki kurmak; müzeleri gezmek, tiyatroya gitmek, kütüphaneleri adım adım gezmek ister.

Thames'in suyu çamur gibiydi ama, etrafı yeşildi. Yemyeşil. Upuzun bir nehir. Kıyılarında yer alan çok sayıdaki kültür siteleri onun en sevdiği yerler oluvermişti. Nehrin kıyısında dolaşırken zaman zaman Haliç'i, bazen de Boğaz'ı anımsıyordu. Daha çok Boğaz'ı. (Birkiye, 1995, s.43)

Yazar, burada kaldığı süre içinde Thames'in suyu ile Boğaz'ın suyunu karşılaştırır. Boğaz'ın suyunun güzelliğinden dolayı Thames'in kendisiyle yarışamayacağını söyler. Bu nedenle her iki yeri karşılaştırmanın yanlış olduğunu belirtir. Boğaz, yazarın yaşamında ayrı bir öneme sahiptir.

Yazar, İngiltere'ye gidişinden birkaç gün sonra sevgilisinin tekrar İstanbul'a dönmesi gerekir. Yazar, henüz yeni gelmişken sevgilisi bu kez İstanbul'a döner. Yazar, İngiltere'de tek başına kalır. Yazar burada, Londra'da, Cindy isimli bir kadın ile tanışır. Yazar bu kadınla dost olur. Cindy, bir ara İstanbul'a defilesi için geldiğinde yalnızca yazarla görüşür ve tekrar döner.

Yazar, işinin verdiği bir gözlem ve yazma eylemi nedeniyle çevresinde olanlara ve herkese karşı bir hassasiyet içerisinde. Sürekli bir gözlem ve iç konuşma vardır. Yazar, çevresindeki kişiler hakkında sürekli bir şeyler tasarlar. Yazar, yaşamda gerçekleşen önemli olayları bir rastlantıya bağlar. Rastlantılarına hayatımızdaki denge işlevini ön plana alır.

Selma: Bir gazetede çalışır. İşine tutku ile bağlıdır. İşleri dolayısıyla Londra'ya gelir. Sevgilisi gitmesini istememesine rağmen o buraya gelir. Uzun zaman sonra sevgilisi kendisi için Londra'ya gelir.

Birdenbire sevgilisinin, sanki bir komedi filmindeki gibi, İstanbul'a dönüvermesi gerekmişti.

“Gazete karışık, bana ihtiyaçları var. Tekrar geleceğim merak etme. En fazla iki ay sürer.”

“Sen bir daha dönmezsin. Senin yerine buraya bir başkasını gönderirler. Ne seni bırakırlar ne de sen sevgili gazeteni bırakabilirsin.” (Birkiye,1995, s.46)

Yazar, henüz onun için buraya yeni gelmişken o tekrar İstanbul'a döner. Yazar, bu durumun anlaşılabilir olmadığını söylese de o işinin çok önemli olduğunu söyler ve tekrar İstanbul'a döner. Yazar kendisi için Londra'ya giderken o tekrardan İstanbul'a doğru hareket eder. Selma, sevgilisinin Londra'da kalıp burayı gezmesini ister. Zaten beş ay sonra onun da İstanbul'a döneceğini belirtir. Bu yüzden sevgilisinden sadece buradaki zamanlarının tadını çıkarmasını, bolca gezmesini ister.

Cindy: Amerikalıdır. Adı Cindy Crawford'dur. Artist Richard Gere'nin eşidir. Dünyanın bir numaralı mankenlerindendir. Yazar kendisinden çok etkilenir. Kadında bir giz, büyü olduğunu düşünür. Bir yandan bu simanın kendisine tanıdık geldiğini söyler. Burada genç kadını fark eder.

Genç kadın dünyaca ünlü biriydi. Nasıl olmuştu da onu tanıyamamıştı. Evet, kadının siyah gözlükleri vardı; ama son birkaç yıldır gerek Türkiye'deki gazete ve magazin dergilerinde, televizyonda adından sık sık söz ediliyor, resimleri sık sık koca koca yayımlanıyor, ünlü Amerikalı artist kocasının onu aldattığı, üzdüğü haberleri yazılıyor, televizyonda sık sık görülüyordu. (Birkiye, 1995, s.56)

Cindy, dünyaca ünlü bir isimdir. Kadın çok güzeldir. O hüznü ve ağlıyor. Cindy'nin dudağının kenarında bir beni vardır. Bu ben yazarı kendisine çeker. Yazar, bu ağlayan güzel ve çekici kadınla bir süre konuşmaya çalışır. Kadın öncelikle konuşmak istemese de bir süre sonra kendisiyle konuşur. Cindy, yazarla birlikte nehir boyunca yürürler. Yazar, kendisini anlatır ve onu mutlu etmek için sevgilisiyle

yaşadıklarını anlatır. Yazar, kadını yaşadıklarından uzaklaştırmak için her yolu dener. Yazar kadını esrarengiz biri olarak tanımlar. Çünkü kadın hakkında hiçbir şey bilmiyordur. Kadın gözlüklerini çıkarıp yazar onu tanıdığına şaşkınlığını gizleyemez. Çünkü kadın tanıdığı dünyaca ünlü bir mankendir.

Sabah gazetede resmini gördüğü ve içini çektiği, çok pahalı bir oyuncaya sahip olamayan bir çocuğun özlemiyle resmine bakıp da iç geçirdiği güzel kadının, yanındaki kadın olabileceğini tahmin etmesi de olanaksızdı. (Birkiye, 1995, s.55)

Kadın, yazarın hayranlık duyduğu ünlü bir oyuncuydu. Yazar, gerçek hayatta yaşanması mümkün olmayan bir anı yaşamıştır. Kadının eşi, kendisini aldatmıştır. Genç kadının yaşadıkları her gün gazetede, dergide ve televizyonda yer alıyordu. Londra'ya işi nedeniyle gelir.

Yeni Genel Müdür: 30 yaşlarında, Ankara'dan İstanbul'a bir fabrikanın başına geçmek için gider. Deneyimi çok olmasa da iyi bir eğitime sahiptir. Kendisini çağıran da bir aile tanıdığıdır. Fabrikaya müdür olma sıfatıyla yola çıkar. Bu konum onun hoşuna gider. Kendisine yapılan bu teklifi kaçırmak istemez.

Otuz yaşındaki bu genç yönetici adayı, Ankara'dan İstanbul'a bir fabrikanın başına geçecekti. Genel Müdür sıfatıyla gidiyordu. Onu çağıran bir aile dostuydu. (Birkiye, 1995, s.8)

Yeni yönetici adayı iş için gerekli kriterlere sahiptir. Dönemin şartları içinde kendisini en iyi şekilde yetiştirmiştir. Kariyerine katkıda bulunabilecek her fırsatı değerlendirir.

Boğaziçi Üniversitesinde işletme okumuş, Amerika'da yüksek lisans yapmıştı. Üstelik Stanford'tan MBA'sını almıştı. Yani dünyaca gözde olan işletme yönetimi yüksek lisansını. (Birkiye, 1995, s.9)

Boğaziçi Üniversitesi'nde İşletme bölümünü bitirmiştir. Amerika'da yüksek lisans yapmıştır. Stanford'tan MBA'sını almıştır. İngilizcenin yanında Almancayı da bilir. Almancasını da sürekli iyileştirmek için çalışmalar yapar. Yeni yönetici adayı oldukça istekli ve azimlidir. İş söz konusu olduğunda onun sahip olduğu özellikler, herkesin ilgisini çeker.

Amerika'dan döndükten sonra bir bankanın dış ilişkiler müdürlüğüne bir çeşit danışman olarak girmişti. Babasının tanıdıkları ona bu işi bulmuşlardı. (Birkiye, 1995, s.8)

Ekonomi dergilerini, iş dünyası dergilerini, yıllıkları, konuyla ilgili yayınları okur. İngilizce ve Almanca bilir. Amerika'dan döndükten sonra bir bankanın dış ilişkiler

müdürlüğünde danışman olarak çalışır. Konum olarak iyi bir iş ama kendisini geliştirebilecek şartlara sahip değildir. Kendisi gelecek için farklı hayallere sahiptir.

Emekli General: Genç müdürü işe çağıran kişidir. İki yıl önce yaş sınırından dolayı emekliye ayrılmıştır. Emekliye ayrıldıktan kısa bir süre sonra çeşitli kuruluşların yönetim kurulu üyesi olur. Olayın geçtiği fabrikanın yönetim kurulu üyesidir.

Eski Müdür (1402'lik Adam): Eski müdür işinde gücünde, helal ile haramı ayırt eden biridir. Hileye karışmadan namusuyla işinin yapar. O ülkesini, milletini, devletini düşünen bir adamdır. Görevini layıkıyla yerine getiren bu adam, darbe döneminde birden işinden atılır.

Yıllarca çalmadan, çırpmadan bir tek memur maaşıyla evini geçindirmiş, iki çocuğunu okutmuştu. Namusuyla, hileye hurdaya kaçmadan, rüşvet müşvet yemeden çalışmıştı. Dürüsttü, Atatürkçüydü, laikti. Politikaya hiç bulaşmayıp, partizanlık yapmadan hep işini, ülkesini, devletini düşünmüştü. (Birkiye, 1995, s.23)

Müdürün yaşamında çeşitli zorluklar baş gösterir. Geçim sıkıntısı bir yandan kendi iç sesi bir yandan onu huzursuz eder. Müdürün sahip olduğu bazı kriterler vardır ve bu kriterlerin dışına çıkamaz. Kendi hayatının devamı için bazı etik ilkeler ortaya koyar. Bir iş yaptı zaman da bu etik ilkeleri göz önünde bulundurur.

İki buçuk yıla yakın bir süre işsiz geçti; elde avuçta hiçbir şey kalmamıştı. Biriktirdikleri, dışinden tırnağından artırdıkları eriyip gitti. Eşinin altınları da bozduruldu. Birkaç arkadaşının önerisiyle takma adla yazdığı bilimkurgu romanlarının geliri olmasa, aç kalacaklardı. Oğlanı okula bile gönderemeyeceklerdi. (Birkiye, 1995, s.24)

Müdür, işten atıldığı için zor zamanlar geçirir. Ailesinin temel ihtiyaçlarını karşılamakta bile yetersiz kalır. Aile olarak biriktirdikleri para ile yaklaşık iki buçuk yıl geçimlerini yaparlar. Bu para da bir süre sonra biter. Yazdığı bilimkurgu romanlarından aldığı para da olmasa yiyecek almada zorluklar yaşanacak. Kendi temel ihtiyaçlarını bile alamazlar.

Sonunda, daha fazla direnemedi, mahkeme aleyhinde karar verince, bir üst mahkemenin sonucu da daha uzun süreceğe benzediğinden, tanıdığı emekli bir generalin iş teklifini kabul etmek zorunda kaldı. Özellikle de karısının ısrarıyla. Bu tanıdık İstanbul'da bir fabrikanın yönetim kurulu üyesi olmuştu. Fabrika oldukça iyi isim yapmış bir fabrikaydı. (Birkiye, 1995, s.25)

İşsizliğe daha fazla dayanamayan adam bir fabrikada kendisine sunulan müdür olma teklifini kabul eder. Adam bu fabrikada müdür olarak kısa bir süre çalışır.

Genellikle fabrikaya erken gelen ve işinin başında duran bir yapısı vardır. O, yaptığı işi sahiplenir, düzgün bir şekilde yerine getirmeye çalışır.

Niye öyle yaptın? Niye adamlarla iyi geçinmedin? İşçilerin sana ne yararı var? Niye işçileri tutuyorsun? (İşçilere de yaranamamıştı.) Biraz göz yumsan olmaz mıydı? Niçin o işi beğenmedin? Evin kirasını nasıl vereceğiz? Oğlanın kitaplarını, üstünü başını nasıl alacağız? Niye, niçin, neden, vb. (Birkiye, 1995, s.39)

Müdür, çeşitli nedenlerle fabrikayı tam kapasite çalıştıramaz ama işçilerle iyi geçinir. Müdür, işçilerin kötü duruma gelmesini istemez. İşçilerin yaşadığı problemlerden dolayı üzüntü duyar. Müdür, işçilerin yaşadığı sorunları yönetim kuruluna durumu bildirir ancak herhangi bir çözüm bulunmaz. Bu duruma daha fazla dayanamayan müdür, sonunda istifa eder. Eşine göre yaşamında bir kere bile istifa sözcüğünü ağzına almayan eşi şimdi nasıl olur da istifa eder. Müdür, eşine göre aykırı bir şekilde davranmıştır. Üst derece on yıllık bir memurken görevden atılır. Emekliliği gelmiş olmasına rağmen istemez. Devleti için çalışır haldeyken devlet kendisini işten atar. Yıllarca çalmadan, çırpmadan sadece maaşıyla evini geçindirir. İki çocuğunu okutur.

Her iki işi de kötü bir şekilde sonuçlanır. Beklenmedik olaylar yaşanır. Mücadeleyi elden bırakmayan, her zorluğa göğüs geren adam bir anda çaresizlik içerisinde kalır. Hayatı zorluklar içerisinde devam ettirdiği dönemlerin ardından biraz da olsa rahatlamayı ister. Hayal ettiği bu durum gerçekleşmez, olaylar olumsuz bir şekilde son bulur.

Yırtık çorap giydiği, simit yediği yıllardan gelmiş; namusuyla, çalışkanlığıyla gelmiş, tam rahata ulaşacağı, emekli olup köşesine çekileceği sırada işten atılıp, emeklilik hakkı bile elinden alınmıştı. (Birkiye. 1995, s.23)

Müdürün kızı evlenir ve Ankara’da bir eczane açar. Oğlu da ODTÜ’de fizik okur, yüksek lisans programını tamamlamak üzeredir. Müdür, oğlunun akademik kariyer yapmasını ister. Onun doktorasını yapması için elinden geleni yapar.

Söyleyemezdi. Anılarında Greta Garbo’yu da yazamazdı. Anıları günışığına çıkıyordu ama, gizli aşkı, platonik ve ütöpik aşkı hiçbir zaman günışığına çıkmayacaktı. Yaşamının bittiği gün bu aşk da bitecekti. Yeryüzünde kimse, kendisinden başka kimse bunu bilmeyecekti. Aslında onu üzen, kararsızlığın batağına düşüren, rahatsız eden de bu düşünceydi. (Birkiye, 1995, s.102)

Yazar olarak hem yaşananları anlatır hem de kendisini savunma fırsatını yazarak bulur. Yıllarca yaşadığı haksızlıkları, elinden alınan hakları yazdıklarında ifade

eder. O, Garbo'ya karşı platonik bir tutku içerisinde. Bir ara bu durumu karısına söylemeyi düşünür ama sonra vazgeçer. Bu platonik aşkın kendisinin ölümüyle birlikte son bulacağını belirtir. Kimse bu aşkı bilemeyecek.

Bu satırların yazarı, romanlarının bilgi kaynağı olan oğlundan yine yardım istemişti. Atom fiziği konusunda doktora yapan oğlan, babasının yaptığı çözümlemelere karşı çıkmış, onun geleceğe ilişkin tasarılarını mesleki açıdan çürütmeye boşuna uğraşıp durmuştu. (Birkiye, 1995, s.10)

Baba olarak nazik, hoşgörülü, anlayışlı, kimseye kızamayan bir yapıya sahiptir. Herkese karşı yumuşak bir yapısı vardır. Çocuklarını, kızını, oğlunu, karısını sever. Onlar için fedakârlık yapar. Sürekli evde olmasından dolayı bulmacaya merakı fazladır. Bilimkurgu romanlarını ise para kazanmak için yazar. Greta Garbo, grev, lokavt, müdür, yönetici, sıkıyönetim, yönetmelik, mahkeme vb. bulmacaya eklemek istediği kelimelerdir.

Eski Müdürün Eşi: Evi idare eden bir kadın olarak romanda yer alır. Eşinin işi bırakmasına kızar. Başlarda işçilere üzüntü duyup eşinin yaptıklarını haklı bulsa da sonrasında kendi yaşamlarını düşünür. Bu duruma kızar. Kendilerinin nasıl geçineceğini eşine sorar.

Karısının “keşke”si, onun istifasıyla ilgiliydi. İstifa etmemeliydi. Bir kez daha işsiz kalmıştı; yine parasızlıkla karşı karşıyaydılar. Dayanmalıydı. Karısına göre dayanmalıydı. Aslında karısı için dayanmamak gibi bir seçenek yoktu. (Birkiye, 1995, s.66)

Yaşanan olaylar karşısında olması gereken davranışlar ve geçim karşı karşıyadır. Eşinin işçilerden yana olması doğru olan şey ama bir taraftan kendi çıkarını düşünmesi gerekirdi. Bu yüzden yöneticilerle çatışmaması gerekirdi. Hayatın zorluğu ve çıkar çatışmaları istenmeyen durumlara neden olur. Eşinin bunları düşünmesi ister.

2.3.1.7.3. Bir Aşk Bilmecesini Nasıl Çözebilirsiniz Romanında Kişiler

Yazar: Selma ile evlidir. Evliliklerinin üzerinden bir yıl geçmiştir. Evliliğe o kadar karşı olmasına rağmen onunla evlenir. Yıllarca süren bir birlikteliğin sonunda beklenmedik bir şekilde evlenir. Problemsiz bir evlilikleri vardır. Aralarında bir sorun olduğunda da bunu nihayetinde çözebiliyorlardı. Birbirlerine olan aşkları devam ettiği için belki de sorun yaşamamaktadırlar. Kırk beş yaşındadır.

Selma: Selma, otuzlu yaşların sonundadır. Yazar’la uzun bir beraberlikten sonra evlenirler. Selma, evlendikten sonra çok değişir ve başka biri haline döner. Serüven aşığı, hırslı Selma gitmiş yerine sevimli, uyumlu bir Selma gelir.

Selma’nın yumuşak yanını görmüştü. Sert, kararlı hırslı yanının yanı sıra; yumuşak, hümanist bir yan. (Birkiye, 1999, s.16)

Yazar, Selma’yı her zaman gördüğünden farklı bir şekilde görür. Onun hırçın hallerinin yanında samimi, içten yönüne şahit olur. Sakin bir şekilde arkadaşlarının sorunlarıyla yakından ilgilenir. Onlara yardımcı olur. Selma’nın bu yönleri Yazar’ı şaşırtır. Çünkü onun bu yönlerini daha önce görmez. Bu nedenle ona daha fazla hayranlık duyar.

Jale, Sevgi, Selma’nın ağabeyi Kemal, Murat, Selma’nın gözetimindeydiler nerdeyse. Hepsi de Selma’nın sözünü dinliyor, onun yol göstericiliğini benimsiyordu. Selma da onların sorunlarına, bunlar özellikle aşk sorunlarıydı kuşkusuz, burnunu sokmak ile sokmamak arasındaki bir çizgideydi. Çok genel değerlendirmelerle, karşındakini kendi sorununu çözmesine yöneltiyordu. Yazar da Selma’nın bu özelliğine hayran kalıyordu. Bir kez daha hayatımın kadını bu, diyerek ne kadar doğru bir seçim yaptığımı kendi kendine yineliyordu. (Birkiye, 1999, s.16)

Selma; arkadaşları ve çevresi tarafından sevilen, saygı duyulan biridir. Çünkü yakın çevresindekilere değer verir, onları önemser. Onların sorunlarıyla ilgilenir, çözüm bulmaya çalışırlar. Çevresine bu katkılarından dolayı herkes onu dinler, doğru kararlar almaya yardımcı olduğunu düşünürler. Selma için güzel, olumlu, pozitif duygular beslerler. Bunun yanında yazarı korkutan başka bir şey vardır.

Selma, başat özelliklere sahiptir. Örgütleyici ve yönlendirici bir kişiliği vardır. Bir işe el attı mı, onu istediği yöne çevirebilir. Bunda rahatsız edici bir yan bulunmaz. Konu aşk olunca yazar ister istemez bu durumdan tedirginlik duyar.

Yazar, Selma’nın insanları etkileyebilen yönünden dolayı endişe duyar. Onun herkesi yönlendirip grup haline getirebileceği, organize edebileceği özelliklerinin de olduğunu anımsar. Aklına koyduğunu yapan biridir. Bunun için mücadele eder, gerekenleri yapar. Hemen pes etmez.

Kemal: Selma’nın abisidir. Elli yaşlarındadır. Sürekli eğlence peşindedir. Her gün başka bir kadınla gününü geçirir. Sürekli biri ile olmak kendisine sıkıcı gelir.

Selma ise yavaş yavaş, tam bir bohem yaşamı sürdüren ağabeyi Kemal’in artık evlenmesi ya da biriyle oturup onun yaşına uygun sakin bir birliktelik sürdürmesi gerektiğini, genç

kızlardan elini ayağını artık çekmesi gerektiğini söylemeye başlamıştı; eh bu bir dereceye kadar anlaşılabilirdi (Birkiye, 1999, s.17)

Selma, abisinin her gün başka birileri ile vakit geçirmesinden rahatsızdır. Onun karamsar ve umutsuz ruh halinden de uzaklaşmasını ister. Artık düzenli bir hayatının olması gerektiğini düşünür. Bunu çoktan yapmadığı için ona kızar. Kendisine uygun birileri ile olmasını ister. Hayatını değiştirmesini bekler. Bunun için yapabileceklerini dener.

Dışarıdan bakıldığında, kendisini her türlü yola götürülmeye hazır, olgun ama yalnız bir adamdı. Oysa o oyunu kuralına göre oynuyor, genç kızları ağına düşürüyordu. Güya genç kızlar onu götürüyordu. O da elini uzatmış ama kolunu kaptırmış bir edayla güya kendini olayların akışına bırakıyordu. (Birkiye, 1999, s.25)

Kemal, dışarıdan bakıldığında ne kadar olgun görünse de yaptıkları bu durumu engeller. Görüldüğü gibi biri değildir. Her gün başka hülyada uyanan biridir. Kendisi için öyle bir kadın olmalı ki kendisine tapmalı. Sanatçı yönünü yüceltmeli, sanatçı özgürlüğünü kısıtlamamalıdır. Ona özgürlüğü vermelidir.

Bu konularda şanslıydı, çünkü son yıllarda resimleri satıyordu, yani piyasası oluşmuştu. Adından sıkça söz edilince basında, sanat piyasasında ve sanat çevrelerinde, hayranları da aynı doğrultuda giderek artmıştı. Delicesine aşık bir adam. Tutkulu, elli yaşında ama sanki bir öğrenci. Sanki yirmi yaşındaki salak âşık. Hiçbir şey bilmiyor. Sürükleniyor. (Birkiye, 1999, s.28)

Kemal'in hayatında görmek istediği kadın başkadır. Sanatına müdahale etmeyecek, onun bu haline destek olacak, özgürlüğüne hiçbir şekilde karışmayacak birini yanında ister. Kemal, son dönemlerde tanınan biri haline gelir. Yaptığı resimler satılmaya başlayınca bir hayran kitlesi oluşur.

Gül: Kemal ile birlikte yazarın doğum günü partisine gelir. Güzel bir kızdır. Gül, sıradan özelliklere sahip biridir. O, her zaman babasının benzeri, kendinden büyük adamlara âşık olur. Duygularını dizginler. Kemal'in ruh dünyasına girdiği zaman ona benliğini sunar, iç dünyasını açar. Gül, yapı itibarıyla kendinden büyük adamlara gönlünü kaptırır. Sonunda da Kemal ile tanışır ve evlenirler.

Sevgi: Nuri ile evlidir. Evliliklerinin son zamanlarında sıkıntılar yaşarlar. Sevgi aynı zamanda Murat'a da âşıktır. Onunla da birlikte olur. Murat ne kadar eşinden vazgeçip kendisiyle olmasını istese de Sevgi bu kararlılığı göstermez. Sonunda yine eşiyle kalmaya karar verir. Evliliğine kaldığı yerden devam eder.

Yaşamının büyük bölümünü işi alıyordu; yıllarca niçin okumuş akademik kariyer yapmıştı? Şimdi tüm bunları uygulama olanağını yakalamışken, Nuri'nin anlayışsızlığı işi güçleştiriyordu. Sevgi işinden taviz vermiyordu. Nuri'yi önceleri anlamaya çalışmışsa da, Nuri tuhaf kıskançlıklara kapılmıştı. (Birkiye, 1999, s.32)

Sevgi, Nuri'nin kendisine yaptığı baskıdan dolayı öfke duyar. Bunca yıl okuyup mücadele ettiği kariyerini bir kenara bırakamayacağını söyler. Eşinin bu yöndeki davranışlarını saçma ve gereksiz bulur. Ona kendisini anlamadığı için kızar.

Sanki Nuri, işi için sık sık Avrupa'ya, Amerika'ya gitmiyormuş gibi... Hatta Nuri o kadar saçmalamıştı ki, kendisinin kazandığı parayla rahat geçinebileceklerini söyleyerek, Sevgi'nin işten çıkmasını bile önermişti. Bu önerinin ciddi olduğunu, Nuri'nin gerçekten bu öneriyi bile isteye yaptığını anlayan Sevgi birden Nuri'den kopuvermişti. (Birkiye, 1999, s.32)

Nuri, kendisi çalışıp yeteri kadar para kazandığı için Sevgi'nin çalışmamasını ister. Sevgi ise bu duruma oldukça bozulur. Her şeyin böyle küçük ve saçma bir nedene bağlı olmasını anlayamaz. Nuri'nin böyle bir şeyi nasıl söyleyebildiğine şaşırır.

Yüzündeki gülümseme, onun her zaman dış dünyadan saklayan, koruyan, içini açmasını engelleyen yapay bir gülümsemeydi. Çok az kişi bu gülümsemesinin bir kalkan olduğunu bilirdi. Bunlardan biri de Selma'ydı ve Sevgi kendisini bunalımların içine itiyordu. (Birkiye, 1999, s.38)

Sevgi, yaşadıklarını gülümsemesinin ardında çok iyi gizleyebiliyor. O, bu gülümseme ile kendisini güçlü gösterir. Gerçekte hissettiklerini ve yaşadıklarını bu gülümseme ile örter. Acılarını, üzüntülerini herkese belli etmek istemez. Yaşadıklarını dışa vuran biri değildir.

Nuri: Sevginin eşidir. Eşinin son zamanlarda kendisine karşı davranışlarında değişiklik sezer. Hayatında başka birilerinin olabileceğini düşünür. Bunu kendisine de soramaz. Sorarsa eşini tamamen kaybedeceğini bilir.

Yıllar önce Nuri ile büyük bir aşk yaşamış, mutlu yıllar geçirmişti. Tutkulu, heyecanlı ve eğlenceliydi. Yıllardan mı, yoksa işinin yoğunluğundan mı, Nuri giderek değişmişti. Kendisine olan tavırları değişmiş, üzdükçe üzümüştü. Evliliklerini çekilmez noktalara sürüklemişti. (Birkiye, 1999, s.32)

Sevgi, eşine öfke duyar ve Nuri'yi değişmiş olmakla suçlar. Sevgiye göre eş, sanki o ilk tanıştıkları zamanki büyük aşkı kendileri yaşamamış gibi davranıyor. Nuri'nin bu şekilde değişmesi eşini yaralar. Sevgi, ona karşı uzak durur. Aralarında bir mesafe olduğunu duyumsar. Kendisini eşine yakın hissetmez.

Jale: Gazetecidir. Son zamanlarda servis şefi olarak haftada iki kez köşe yazısı yazar. Mesleğine âşıktır. Haberler oluşturmak, yakalamak, yapmak kendisine en iyi gelen şeylerdir. Selma kendisine yıllarca yardım etmiştir. Sürekli ona destek olmuştur. Hayatında onu koruyup kollayan Selma'yı sürekli görmek ister. Selma'ya ayrı bir önem ve hassasiyet gösterir.

Sanki o, seveceği bir erkekle beraber olmak istemiyordu. Ama kimseye anlatamıyordu. Erkeklerden çekiniyordu işte. Hele hele kendisine sarkan erkeklerden. Kur yapanlardan. Etrafında yüzlerce böyle adam vardı. (Birkiye, 1999, s.20)

Jale'nin erkeklerden uzak duran bir yapısı vardır. Hemen herkesle konuşamaz onlardan çekinir. Kendisine hemen ilgi gösteren erkeklerden ise tamamen uzaklaşır. Onlarla konuşmak istemez. Böyle adamları etrafında görmeye tahammül edemez. Onları terslemek ister. Genellikle erkeklere karşı yaptığı davranış bu olur. Güzel bir kızdır ve kendisi de bunun farkında olduğu için kimseyle ilgilenmez. Birlikte olacağı kişiye tutkulu bir şekilde âşık olmak ister. Eğer böyle birisini bulursa hayatına alabilir. Sadece çok seveceği birini hayatında ister.

Akşam partiye biraz erken gitmeliydi. Belki yardım ederdi. Kuşkusuz her şey hazırlanmış olacaktı ama, yine de Selma'yı, kalabalıktan daha önce görmek, iki çift laf etmek istiyordu. Yıllarca Selma ona kol kanat germişti, anlamı başkaydı. Yıllarca onu kollamış, destek vermişti. Toy bir muhabirken, yardım elini uzatmaktan hiç yüksünmemişti. (Birkiye, 1999, s.22)

Selma'nın kendisine desteği çok olur. Onu iş yıllarının ilk dönemlerinde koruyup kollar. Onun için elinden gelen desteği sunar. Jale de bu samimiyetten dolayı Selma'ya ayrı bir önem verir. Onu, hayatında farklı bir yerde tutar. En büyük dostu, sırdaşı, arkadaşı, yakını Selma'dır.

Murat: Yazar'ın en yakın arkadaşıdır. Sevgi ile de aynı işyerinde çalışırlar. Sevgi, Nuri ile kötü olduğu zamanlarda Murat'a âşık olur, onunla çok mutludur.

Âşık olmuştu. Yıllar öncesinde, Nuri ile yaşadığı ilk günlerdeki gibiydi. Murat'ta bir saflık, bir çocuksuluk vardı, Sevgi'yi öncelikle bunlar çekmişti. Murat yakışıklı ve karizmatikti, mesleğinde çok başarılıydı, eskiden beri Sevgi'ye karşı arkadaşlığın ötesinde bir ilgi vardı. (Birkiye, 1999, s.33)

Murat'ın saflığı, çocuksuluğu, karizmatik oluşu, yakışıklılığı Sevgi'yi etkiler. Ona karşı farklı şeyler hisseder. Murat ayrıca mesleğinde de başarılı biridir. Sevgi ile birlikte oldukları süreçte Sevgi'yi anlamakta güçlük çeker. Hem kendisi ile ilişkisi vardır hem de eşiyle aynı evde yaşamaya devam etmesini hayretler içinde karşılar.

Murat o gece Jalenin duygu dünyasını keşfetmişti; duyarlı, ince kırılgan. Sevgi kocasını seçtiğinde, ki artık gündelik ilişkilerden bıkmış, yaşamında anlamlı ilişkiler beklediğinden özel kadını bulmuştu. Jale idi bu. (Birkiye, 1999, s.157)

Murat, Sevgi ile olan ilişkisini bitirir ve Jale'ye yakınlık duyar. Jale'ye âşık olduğunu anlar. Hayatında olmasını istediği gerçek kadın Jale'dir.

Birsen: Aşka inanmayan, derin bağlılıklar kurmayan biridir. Günlük ve eğlenmek için insanlarla bir arada olur. Uzun süreli ilişkilere karşı mesafelidir.

Birsen, Kemal'in dişi olanıydı. Acaba Selma, Birsen'i niye çağırmıştı? Yoksa, yoksa Birsen'i, Nuri'nin üzerine mi salmayı düşünüyordu? Birsen böylesine oyunları çok severdi. Birsen, Murat ile Sevgi'nin arasındaki ilişkiyi bilmiyordu. (Birkiye, 1999, s.51)

Birsen de Kemal gibi kısa süreli ilişkilerden hoşlanan biri olarak anlatılır. Bu konuda Kemal ile benzerlikleri vardır.

Aslında Yazar ile Birsen iyi dosttular ama, Birsen ile yazar aşk konusunda, kadın erkek ilişkisi konusunda hep çatışırdı. Yazar ne kadar bağlılıktan, bir aşkın yüceliğinden söz etse; Birsen tam tersini savunup, birçok erkekle olan aşkın, yazara göre bu aşk mıydı, ne kadar keyifli olduğundan dem vururdu. Hele de sık sık oluyorsa. (Birkiye, 1999, s.58)

Birsen ve Yazar yakın arkadaşlar. Yine de Yazar ve Birsen'in aşka ve bir ilişkiye dair bakış açıları çok farklıdır. İkisi birbirine zıt bir şekilde olaya bakarlar. Birsen, bağımsız ve daldan dala konan biridir. İlginç bir şekilde Erdal'a hayranlık duyar ve onunla birlikte olmaktan keyif alır. Eski Birsen yerine yeni bir Birsen gelir.

Erdal: Partiden kısa bir süre önce eşinden ayrılır. Ayrılmayı kendisi istemez. Eşi ister. Hala arkadaş olarak görüşürler. Eşinin unutamaz, gördüğü her şey kendisine eşini hatırlatır. Onu çok seviyordu. Aldığı bir yazlık ev projesinde dahi kendisini ve Hülya'yı düşünür.

Bir an işi başka bir arkadaşına bırakmayı düşünmüştü, yapamadı, tanınmış bir mimar olarak kendisine gelmişler rica etmişler ve o da söz vermişti. Söz verdiği bir şeyden nasıl geri dönebilirdi? Alacağı parayı hiç umursamıyordu; verdiği sözden dönemezdi. Keşke işi almasaydım diye söylenip duruyordu. (Birkiye, 1999, s.61)

Mimar olan Erdal işinde oldukça iyidir. Yaşadığı sıkıntılardan dolayı elindeki bir projeyi bırakmak istese de tanınmış biri olarak kendisine geldiklerinden dolayı işi geri çeviremez. Elinde olsa, bunları düşünmese bu işi yapmayacak ve reddedecektir. Hülya ile ayrılışı kendisini derinden etkiler, hiçbir şey yapmak istemez.

Sanki kendini aşksızlığa mahkûm etmişti. Bardan bazı akşamlar birilerinin ısrarlarına karşın yalnız çıkıyor ve yalnız başına eve geliyordu. Eve geldiğinde ne yapacaktı. Kapının kilidini açarken, sanki Hülya içerdeydi. Ahhh bir içerde olsa...” Murat, Hülya’nın gidişi ile yalnız kalır. Yanında hiç kimseyi istemez. Yalnız takılır. Geçmişi hatırlar, Hülya’yı yanında ister. Her zaman yalnız zaman geçirir. “Erdal ne kadar da mutluydu; hep çocukluğundan beri aradığı, kadınlarda aradığı korumacılığı, sevgiyi bulmuştu. Birsen’e sanki sarılmıyordu; kolları Birsen’in içinde yok oluvermişti. (Birkiye, 1999, s.156)

Erdal, istediği hayata kavuşur. Aradığı kadın artık yanındaydı. Romanın sonunda Birsen ile çok iyi vakit geçiren iki kişi olurlar.

Şair: Yazar’ın arkadaşıdır. Platonik bir aşk yaşar. Âşık olduğu kadını görmek için dışarıya daha çok çıkar. Âşık olduğu kadını görmek umuduyla dışarıda daha fazla zaman geçirir.

Müge: Şair’in âşık olduğu kadındır. Yazar’ın da yakın arkadaşıdır. Sarı ve kısa saçlıdır.

Savaş: Partiye gelenlerden biri de Savaş’tır. Oldukça yakışıklıdır. Birsen kendisine ilgi gösterir. O ise odada çok yabancı durur. Yakışıklılığı ile övünür. Ortamda göğsünü gererek dolaşır. Savaş ortama oldukça ilgisizdir. Yalnızca kendisi ile ilgilenir. Kendisini beğenen davranışlar gösterir. Savaş, entelektüellerin yanında olmaktan oldukça memnundur. Birsen’le bir partiye gelmekten de hoşnutluk duyar. Katıldığı partiden oldukça memnun ayrılır.

2.3.1.7.4. *Bir Yıldız Kaydı Romanında Kişiler*

Başkahraman: Başkahramanın romanda adı geçmez. Onun hakkında herhangi bir özellikten ayrıntılı bir şekilde söz edilmez. Başkahraman hazırlandığı bir toplantıya katılmak üzere evden çıkar. Bu esnada yoldan geçerken bir kadından etkilenir. Bu etkilendiği kadını bulmak istediğinden dolayı toplantıya gitmekten vazgeçer. Başkahraman, kadının peşinden gider. Başkahraman normalde toplantılara gitmekten hoşlanmayan biridir. Toplantıları zaman kaybı olarak değerlendirir. Orada geçen konuşmaların gereksiz ve saçma olduğunu düşünür.

Başkahramanın hayatında uzun zamandır kimseyi yoktur. Yaşadığı ilişkiler daha çok fiziksel bir yakınlıktır karşıdakiyle duygusal ve ruhsal anlamda bir yakınlık kurmaz.

Toplantıyı sevmemesine rağmen arkadaşının güzel bir kadın olduğunu söylemesi üzerine toplantıya katılma kararı alır. O, uzun süredir geçici ilişkiler

içindedir. Devamlı, uzun zamanlı bir ilişki arayışında değildir. Çünkü onun temelde aradığı şey uzun süreli bir bağlanma hissi değildir.

Hulusi beni bekliyor. Toplantıda kesinlikle olmalıymışım. Para kazanacaktıyız. Önemli bir projeymiş. Yıllarca projeleri hiç bitmedi ki! En iyisini ben yaparmışım, ben olmazsam olmazmış. Belki sürünmekten kurtulurum. Belki değil galiba kurtulacağım. Ama ben kızın peşinden gitmeliyim. Kızın peşinden gitmek istiyorum. Bu o, çünkü kız. Bu kez yüzündeki ifade çok farklı. Garip bir keder var. Giysileri de farklı, bir tişört, bir pantolon, çok sade. Acaba o değil mi? Hayır o, dünden beri, o bir an var ya, o bakışma anı hiç gözümün önünden gitmedi. Dönüp peşinden gitmeliyim, evet gitmeliyim. Hulusi kendi başının çaresine baksın. Bana ne ya... (Birkiye, 2002, s.20)

Başkahraman, dün gördüğü kızı unutamaz. Sonraki gün kızla tekrar karşılaşır. Başkahramanın bu kez kızı gözden kaçırmaya niyeti yoktur. Başkahraman, gerçek yaşamda yapması gerekenler ile duyguları, arzuları arasında bir gel git yaşar. Bir yandan her şey yolunda giderse iyi bir iş kazanacak diğer yandan dünden beri unutamadığı kızı bulur. Başkahraman, duygularına yenik düşer. İş yerine kızın peşinden gitmeyi tercih eder. İş arkadaşı Hulusi'nin yalnız başına bu işi halledebileceğini düşünür. Başkahraman, isteklerinin peşinden gitmeyi tercih eden biridir. Gerçek hayatın şartlarını yerine getirmekten ziyade duyguları baskın gelir.

Kadın: romanda kim olduğuna dair herhangi bir bilgi geçmez. Kadın, sadece romanda geçecek olan hikâyelerin anlatıcısıdır. O, romanda bu hikâyeleri anlatır.

Başkahraman, hikâyeleri anlatacak olan kızla ilk karşılaşmalarını hatırlar.

Aslına bakarsanız... Dün görmüştüm sizi ilk kez. Siz de bana bakmıştınız. Tam caddenin başında. Üzerinizde mavi büyük çiçekli bir elbise vardı. Şu altmışlı yılları anımsatan elbiselerden. Elbise bedeninizin kusursuzluğunu sergiliyordu. Sonra, evet, itiraf etmeliyim ki bacaklarınız elbisenin altındaki çıplaklığıyla, beni size çekiyordu. Bu çok kısa bir andı ama, unutmak da imkânsızdı. (Birkiye, 2002, s.28)

Kızla konuşmalarında üzerinde nasıl bir elbise olduğunu hatırlar. Başkahraman, kızla ilk karşılaşmalarında yaşadıklarına gider. Başkahraman, kızın üzerindeki elbise ile bedeninin mükemmel uyumundan etkilenir. Kızın başkahraman üzerinde bıraktığı etki nedeniyle unutulması imkânsızdır.

Garson: Başkahraman, bara ilk girdiğinde kendisine kadını sorar. Başkahraman ve kadın konuşken araya dahil olur. Bilgili biridir. Bir garsonun bilebileceği şeylerden fazlasını bilir.

Emine: Emine, Batum’da ailesi ile birlikte yaşar. Bir süre sonra babasının yanında çalışan Mehmet Efendi’ye âşık olur ve onunla evlenmek ister. Babası da Mehmet Efendi’yi tanıyıp bildiği için kızının onunla evlenmesini onaylar. Mehmet efendi evin tek kızı olan Emine ile evlendiği için konaktan ayrılmazlar. Mehmet Efendi zaten iş için Tiflis’te yaşar. Emine de ailesi ile birlikte yaşamaya devam eder.

Yıllar geçtikçe gençliğinin enerjisini yalnızca çocukları alıyordu. Oysaki, o her zaman kocasının yanında olmasını isterdi; her ne kadar babası kanatlarını ailenin üzerine germişse de Mehmet Efendi’nin varlığı başkaydı. O evde olduğu zamanlar Emine kendini daha güvenli duyumsuyordu, kadınsı bir utangaçlığın gülümsemesi ortaya çıkıyordu gözlerinin altında. Dört çocuk vermişti ona. Otuzlarında genç bir kadındı, olgunlaşmanın basamaklarını birer birer çıkıyordu. Kocasını hep yanında istiyordu, bu dileğini hiç dile getirmese de. En kısa zamanda umut ettiği bu sürekli birlikteliğin, böylesi bir buluşmanın gerçekleşmesi için Tanrısına dua ediyordu, kimseye düşüncelerini, yüreğindeki sezdirmeden. (Birkiye, 2002, s.45)

Emine, bir süre sonra çocuk sahibi olur ve çocukları ile birlikte konakta yaşamaya devam ederler. Mehmet Efendi ise başka bir şehirde yaşar. Emine bir süre sonra eşini yanında ister. Beş çocuğu babasız büyütmek ona zor gelir. Emine bu kadar sıkıntının içerisinde eşinin başka birileri ile birlikte olma ihtimalini de düşünür. Bu durum onu daha çok telaşlandırır. Bunun üzerine Emine, bir gün çocuklarının yaramazlıklarına katlanamaz ve Kemo’yu babasının yanına gönderir. Emine hıncını böyle almak ister. Emine bir süre sonra babasını da anlamakta güçlük çeker. Kendisine ve kocasına neden böyle bir şey yaptığını sorgular. Emine, babasından uzak durmak ister. Emine bütün sıkıntısını, mutsuzluğunu, acısını kimseye belli ettirmeden kendi içinde yaşar. Ailenin bütün sorumluluğunu o üstlenir. Her acı ve sıkıyla o başa çıkmak zorunda kalır.

Büyükbaba: Emine’nin babası esas işleri yürüten, evin sorumluluğunu üstlenen kişidir. Torunlarına içtenlikle bağlı, onların üzülmemesi için elinden gelen her şeyi yapar.

Büyükbaba, annenin babası ve evin gerçek efendisi çocuklara, torunlarına fiske bile vurmazdı. Karısı, evin büyükannesi, kocasına torunlarını çok şımarttığı için fırsat buldukça sitem ederdi; çünkü büyükbaba çekmezdi ki çocukların gürültüsünü, büyükbaba geldiğinde çocukların çıtı çıkmazdı. (Birkiye, 2002, s.13)

Torunlarını dünyadaki her şeyden daha çok sever. Kızı Emine'den dolayı onlara ayrı bir bağlılık hisseder. Yaşı geçen bu adamı hayata bağlayan, onun hayatına anlam katan şey torunlarıdır.

Büyükbaba önce ekmek fırını açmıştı. Daha sonra başka bir kentte, o zamanlar için trenle yarım günlük mesafedeki bir kentte kömür madeni satın almıştı. Tiflis'teydi maden; ama kimi anlatılanlara göre maden hatta madenler Bakü'deydi; aslında maden değil sonradan taş ocağı olduğu da söylenmişti. Kesin olan büyükbabanın zengin oluşuydu. Müslüman, ama Gürcü bir kızla evlendi; bu ailenin dillerden düşmeyen doksan yaşındayken bile dikiş diken büyükannesiydi. Soylu, tanınmış bir aileden, anlatılanlara göre Babinoğullarından geliyordu. (Birkiye, 2002, s.34)

Büyükbaba, varlıklı biridir. İyi bir mal varlığı olan büyükbaba şehrin önde gelen bir ailenin kızıyla evlenir. Büyükbaba, Trabzon'dan Batum'a yerleşir. Hayatını burada devam ettirir. Ailesinden ayrılmak onu güç gelse de bunu yapar. Kardeşlerinden en çok Zehra'dan ayrı kalmak onu üzer. Zehra, onun için ayrı bir öneme sahiptir. Onu arkasında bırakmış olması kendisini perişan eder. Büyükbabanın Emine dışında iki çocuğu daha vardır. Onlar çeşitli sebeplerden ölürlür. Bu yüzden büyükbaba Emine'yi gözü gibi korur, ona bir şey olmasına asla izin vermez. Emine, büyükbabanın bu hayattaki her şeyidir.

Mehmet Efendi: Emine'nin kocası Mehmet, evin dışında başka bir şehirde çalışır. Maden ocağını o idare eder. Büyükbabadan sonra evin işlerine o bakar.

Baba, çocukların babası, Emine'nin kocası, büyükbaba ile büyükannenin damadı ne hikmetse hep uzaklardaydı. Anlatılanlarda hemen hemen hiç yoktu. Pek kimse de merak etmiyordu; ya da anlatanlar merak uyandırmamak için sanki, onu gizliyordu. (Birkiye, 2002, s.14)

Büyükbaba, onu oğlu gibi sever. Mehmet, evden uzakta başka bir kadınla birlikte yaşar. Bu durumu bir zaman sonra Emine de fark eder. Kocasını evin uzağında işe gönderen babasına içten içe kızar.

Fırında çalışıyordu Mehmet Efendi, Erzurum'dan gelmişti, Tortum'dan. Çalışmak için, para kazanmak için. Daha sonraki yıllarda Kürt ya da Halt olduğu konusunda söylentiler epey güçlüydü. Fırında hesap kitap işlerine bakıyordu. Son derece namusluymuş. Büyükbaba yıllar içinde onu tanıdı, oğlu gibi sevdi, istediğinde kızını verdi ama tek bir şartı vardı, onunla birlikte oturacaklardı. Damat gönül rahatlığıyla kabul etti; Emine de bu işe çok sevindi, babasından ayrılmayacaktı. (Birkiye, 2002, s.35)

Mehmet, büyükbabanın kızı Emine ile evlenir. Aynı evde yaşamayı kabul eder. Beraber konakta yaşarlar. Mehmet Efendi'yi aile, son görür. Kayınpederiyle konuştuğu günün son gecesi, ailenin beş numarasının ana rahmine düştüğü, Emine'nin son kez hamile kaldığı, kocasını son kez gördüğü gecedir. Mehmet Efendi sabahtan Tiflis'e döner. Bu dönüş yolculuğuyla kendisi hayatını belirler gibi. Mehmet Efendi, yaşanan savaşlardan dolayı bir daha ailesini göremez. Ailesini son görüşüdür. Bir da çocuklarını da Emine'yi de göremeyecektir. Emine, artık hayatı boyunca yalnız mücadele etmek zorundadır. Yaşanan olaylar Emine'yi, annesini ve çocuklarını zor durumda bırakır. Mehmet Efendi, artık onların yanında değildir.

Beymama: Beymama, Batum'da kadınların çocukların gözünü korkutmak için başvurdukları kişidir. Çocuklar yaramazlık yaptıklarında veya akıllı durmadıkları zaman, kadınlar Beymama'nın geldiğini söylerler.

Beymama geliyor diye bağırdı çocuklardan biri, hepsi çil yavrusu gibi dağılmıştı konağın bahçesinin kuytuluklarına. Biraz önce bahçe çocukların neşeli sesleriyle dolup taşıyordu, şimdi ise derin bir sessizlik kaplamıştı bahçeyi. Çocukların korkusunun sessizliği idi. Beymama, konağın kadınlarının çocukları korkutmak için son çareleriydi. Beymama altmışlı yaşlarında, başörtülü, hep siyahtı üstü başı ya da öyle giyindiği anımsanıyordu, şişmanca bir kadındı; nedense kendisine verilen bu görevi kabul etmek zorunda kalmıştı. Müslümandı, konağın kadınları da, ana kız çaresizliklerinden Beymama'ya böylesine bir görev yüklemişlerdi. (Birkiye, 2002, s.12)

Bu ismi duyduklarında çocuklar hemen sessizliğe bürünürler. Çocukların sesi soluğu kesilir. Etrafta çocuk olduğunu anlamak imkânsız hâle gelir. Çocukların hepsi birden kaçırsın ve etrafı sakinlik sarar. Büyükbaba, bir gün Beymama'ya kızar. Torunlarını korkuttuğu için Beymama'dan hesap sorar. Bir daha böyle bir şey yapmamasını ister.

Naşide: Naşide, Emine'nin en büyük çocuğudur. Kardeşlerine sahip çıkar, onların ikinci annesi gibi davranır. Annesinin yaşadığı zor süreçlerde ona destek olur, onunla birlikte mücadele eder. Naşide yönetmeyi sever, disiplinli biridir. Naşide'nin kişilik özellikleri onun meslek seçimine de etki eder. Naşide dönemin verdiği şartlardan dolayı da öğretmen olmayı ister.

Naşide'yi Trabzon'a gelir gelmez bir düğüne götürürler, onu evlendirmek isterler. Çocuk yaşlarda sayılabilecek Naşide evlenmeyi istemez. Bu kararı onaylamaz. Onun düşüncelerinde farklı bir hayat vardır. Onun önceliği annesi ve kardeşleridir.

Evin kızı, evin ablası, genç kızlığının dinamikliğini yaşayan Naşide evlenmeyecekti. Bir an önce yaşama atılacak, çalışacak eve para getirecekti, kardeşlerini okutacaktı. Önce o okuyacaktı, okuyacaktı ama, ya evlilik, hayır, evliliği hiç düşünmüyordu. (Birkiye, 2019, s.117)

Naşide, evlenmeye karşıdır. O, evlenmek yerine bir işe girip para kazanmayı hayal eder. Naşide, kendi ayakları üzerinde duran bir kadın olmayı hayal eder. Hayatı kendi tercihleri ile birlikte yaşamak ister. Evlenip herkes gibi çoluk çocuğa karışmak yerine öncelikle kendisi için bir meslek edinmeye çalışır.

Hasan: Emine'nin oğludur. Kardeşi Kemal'le birlikte çocukluklarında çok fazla yaramazlık yaparlar. Romanda onun dış görünüşüne değinilmez. Kişilik olarak daha çok aldığı kararlardan emin biri gibi davranır. Dediklerinin arkasında durur, yapacağım dediğini yapar. Olmaz dediğinin olması ise mümkün değildir.

Hasan Sanat Okulundan mezun olduktan sonra askerliğini bitirip işe başlamıştı. Bir fabrikada teknik ressamdı. (Birkiye, 2002, s.162)

Hasan, sanat okulundan mezun olur, askerliğini bitirir ve işe başlar. Bir fabrikada teknik ressam olarak iş yapar.

Kemal: 1919'da doğan Kemal, Emine'nin çocuklarından ortancasıdır. Büyüdüğünde bürokrat olur ve annesinin halasının kızı olan Elif'le evlenir. Kemo, Sosyalizmi, içinde bulunduğu aileden dolayı sevmez, kabul etmez.

Kemo okulun duvarında yazılı olan Nazım'ın dizelerini unutamıyordu: Çıkıyor kayık iniyor kayık. Sonradan Nâzım olduğunu öğrenecekti. Bir türlü sosyalizmi sevmemişti. Bu büyük olasılıkla, büyüklerinin etkisinden, belki de yaşadığı acıların etkisinden olsa gerekti. Doğduğu yıl 1919'du. Bu yüzden adını Kemal koymuşlardı. Ama anlatılanlara göre, o kalpaklı kuvayı milliyecinin adından dolayı bir süre ona, Kemo demişlerdi. Kemo da yaşam boyunca hep onu sevmiş, onun ülküsüne inanmış, ona toz kondurmamıştı. (Birkiye, 2002, s.33)

Kemal'in sosyalizmi sevmemesinin nedeni büyüklerinden kaynaklıdır. Büyüklerin benimsediklerinden dolayı acılı bir hayat yaşar. Bu nedenle de sosyalizm fikri ona sıcak gelmez. Ondan nefret eder. Kendisine verilen ismin bir anısı vardır. Bir kişiden dolayı bu isim verildiğini düşünür.

Uzun paltolu eli silahlı adamlar, başka türlü giyimli birkaç adamı karşılarına dizmişler, gözlerini bağlamışlar, ellerini arkadan bağlamışlardı; kasketli biri bağılıyor, uzun paltolular ateş ediyor, elleri arkadan bağlı adamlar birer birer yere düşüyordu. Ne olduğunu yamağa sorduğunda, kurşuna dizilmenin ne anlama geldiğini anlayamayacak

kadar küçük, ama o görüntüyü aklından hiç çıkaramayacak kadar da büyümüştü. (Birkiye, 2002, s.49)

Kemo, annesinin öfkesinden nasibini alır ve annesi onu babasının yanına gönderir. Yolda bir saldırı olur ve yanında giden adam onu korumaya çalışır. Kemo, bu yaşananları unutamaz. Anılar arasında yerini alır.

Mahmut: Emine'nin dördüncü çocuğudur. Mahmut askeri okulda okur. Hayatını garantiler. Altmış darbesinden sonra hariciyeye geçer ve dünyayı dolaşır.

Numan: Emine'nin en küçük çocuğudur. Batum'dan Trabzon'a ailesi ile birlikte geldiği zaman o yeni doğmuştur. Savaşın dolayı ailenin çektiği acılara şahit olmaz. Ailenin öteki çocukları komünistlerin yaptıklarından dolayı acı çekerler. Onlar, komünistliği sevmeyen ve sempati duymazlar ancak Numan, bu kadar karşı durmaz.

Beş numaraya, Numan'a gelince, üniversiteyi bitirdi, avukat oldu, bir süre Kemal ve ailesiyle birlikte kaldı. Annesi ve büyükannesi de o evdeydi. (Birkiye, 2002, s.162)

Numan, avukat olur ve bir süre Kemal ve ailesi ile birlikte yaşar. Annesi ve büyükannesi ölünce o da onların yanından ayrılır. Yetişkin bir insan olarak kendi evinde yaşaması gerektiğini düşünür. Kardeşi onun evden ayrılmasını istemese de o artık buradan ayrılmasının gerektiğinin farkındadır. Numan'ın hayatta en değer verdiği eşyası kitaplarıdır.

Zehra: Zehra, geleneklerine bağlı bir kadın olarak romanda geçer. Zehra, dört yaşında annesiz kalır. İleri yaşlarda Ahmet Reis'le evlenir. Zehra'nın kocasının önceki evliliğinden Mustafa isimli bir oğlu vardır. Zehra, Mustafa'ya çok fazla bağlıdır. Onu öz evladından ayrı tutmaz. Her şeyden önce Mustafa'nın iyiliğini düşünür. Zehra, Mustafa'ya derinden bağlıdır. Zehra yeri geldiğinde Mustafa için kocasının karşısında durur. Onun dediklerine karşı çıkar.

Ahmet Reis: Ahmet Reis, işinde iyi bir kaptandır. Zehra'nın kocasıdır. Zehra'dan önce iki evlilik yapar. İlk evliliğinde çocuğu olmaz. Eşinin ölümü üzerine ikinci evliliğini yapar. İkinci evliliğinden Gülsüm ve Mustafa adında iki çocuğu olur. Mustafa'nın ikinci eşi de ölür ve annesinin ölümünden sonra kızı Gülsüm de ölür. Ahmet Reis dinine, kültürüne, toplumuna bağlı biridir. Bu özellikleri dolayısıyla halk arasında oldukça saygın bir yere sahiptir.

Mustafa: Ahmet Reis'in ikinci evliliğinden olan oğludur. Annesini küçük yaşta kaybeden Mustafa'ya Zehra annelik eder. Karakter bakımından sert, çevresi tarafından

korkulan, bir kişiliği vardır. O, ataerkil bir zihniyete sahiptir. Toplumda var olan düzeni değiştirmek istemez. O var olan kuralları uygulamadan yanadır. Bu nedenle kız kardeşinin okul okumasına izin vermez. Kız kardeşinin hayatına istediği gibi müdahale etme hakkını kendisinde görür.

Ömer: Zehra ve Ahmet Reis'in oğludur. Kumral saçları ve mavi gözlüleri vardır. Oldukça zeki bir çocuktur.

Büyük bir zekâ, ne yazık ki ağabeyi gibi, Kemo gibi vereme yakalanacak ama, yenemeyecekti. (Birkiye, 2002, s.147)

Ömer, başarılı bir öğrencidir. İstanbul Hukuk'u kazanır. İkinci sınıfa kadar okuyabilir. Vereme yakalanır ve ölür.

Elif: Elif, Zehra'nın ve Ahmet Reis'in en küçük çocuğudur. Sarışın, mavi gözlü güzel bir kızdır. Elif okumayı çok ister fakat abisi izin vermediği için okuyamaz. Büyüdüğünde de akrabası olan Kemal ile evlenir.

2.3.1.7.5. *Aşk İntiharın Peşinde Romanında Kişiler*

Suat: Suat, romanın başkahramanıdır ve romandaki olaylar anlatan kişidir. Romanda yaşananlar, romandaki nesneler, varlıklar, eşyalar, değişimler, kişiler Suat'ın gözünden yansıtılır. Romanda Suat'ın dış görünümünden söz edilmez. Romanın genelinde onun olaylara bakışı ve tavrı onun kişiliği hakkında bilgi verir. Suat, Zeynep'e derin bir aşk hisseder. İkisinin arasındaki samimiyet ve yakınlık arkadaşlıktan ileriye gitmez.

Dışarıda takıldıkları bir gece Zeynep sarhoş olur ve Suat'la eve giderler. İkisi aynı yatakta uyur. Bir süre sonra Suat Zeynep'i öper. Bu durumu Zeynep durdurur. Suat'la aralarındaki ilişkinin ileriye gitmesine izin vermez. Suat da uzun zaman sonra cesaretini toplar ve Zeynep'e itirafta bulunur. Suat, yaşananlardan sonra Zeynep'e evlenme teklifi eder.

Ya Zeynep, yüzü gözümün önünden hiç gitmeyen Zeynep. Hiç beklemediğim, hiç ummadığım bir anda karşıma çıkan en büyük aşkım Zeynep! En büyük aşkım mıydı? Ama Zeynep hiç sevgilim olmamıştı ki. Ona duygularımı, duyumsadıklarımı hiç söyleyememiştik ki. Kuşkusuz anlamıştı; ama söyleyememiştik, o gece hariç. O gece de Zeynep sarhoştı. (Birkiye, 2004, s.22)

Romanın asıl kahramanı Suat'tır. Olaylar Suat'ın gözünden anlatılır. O, romanda anlatıcı konumundadır. Suat, kahramanları tanır, yeri geldiğinde onlar hakkında bilgi sahibidir yeri geldiğinde onlarla konuşur. Zeynep isimli bir kıza âşıktır.

Suat, Zeynep'i tanıştıkları gece evine götürür. Ona evlenme teklif eder ve reddedilir. Bu olaydan sonra Suat Zeynep'i bir daha görmez. Suat'ın Zeynep'e olan aşkı ise platonik bir şekilde devam eder. Ancak Suat, Eylül'ü yakından tanıyınca ona âşık olur. Zeynep'i düşünmekle, sevmekle hata ettiğini düşünür. Suat, Eylül'le bir yakınlaşma içinde olmadığından dolayı bir pişmanlık duyar. Suat, geçmişte yaşadıklarından acı duyar. Suat, yalnız, içine kapanık, herkesten uzak duran bir kişiliğe sahiptir.

Keşke, keşke demenin ne anlamı var; yine de keşke Eylül'e kur yapsaydım o gece; yaşamımdan beni belirsizliğin kederli bataklığına sapan Zeynep'i birden silseydim ve Eylül'ün peşinden gitseydim. Gidememiştim. Yapamamıştım. İtiraf etmeliyim ki o gün aklım Eylül'de kalmıştı. Kalmasına kalmıştı ama ben yine Zeynep ile yola koyulmuştum. Her zamanki gibi onu evine bırakıp yalnızlığıma gömülmüştüm. O gece sabaha kadar Eylül'ü düşünmüştüm. Bıçak sırtı gibi bir şeydi; bir an, içte bir içimlik bir histi. (Birkiye, 2004, s.35)

Suat, yaşadığı bunalımlı durumun etkisinde kalır. Yıllar sonra geçmişte yaptıklarını ve yaşadıklarını düşünerek pişmanlık duyar. Suat, yapamadıklarının acısını hisseder ve bir belirsizlik ve kararsızlık içerisinde hayatına devam eder. Suat, bu düşüncelerinin yanında Fuat'ı içten içe kıskanır. Suat, bu durumu konuşmalarında, fikirlerinde ara sıra dile getirir.

Suat, hayatında iz bırakan kişilere karşı bir takıntılık gösterir. Fuat, onun üniversite yıllarında tanıdığı biridir. Suat, sürekli Fuat'ın ne yaptığına bakar. Onu takip eder, onun yaptığı yanlışları ifade eder. Suat, sürekli Fuat'ın iyi olmadığını, onun sürekli söylediği yalanlarla insanları aldattığını ifade eder. Fuat'ın kişiliği Suat'a uygun gelmez ve Suat, Fuat'a karşı olumsuz tutumlarını roman boyunca devam ettirir. Fuat'ın hayatının merkezinde yer alan iki kadın olan Zeynep ve Eylül'e karşı Suat'ın da ilgisi vardır. Suat Zeynep'ten beklediği ilgiyi göremez. Uzun yıllar sonra Eylül ile aralarında bir yakınlaşma olsa da Fuat'ın ölümünden sonra bu ilişki sonra erer. Suat, Fuat'ın yaptıklarının gölgesinde kalmış bir karakterdir. Kendisi doğruları yapmaya çalışırken Fuat'ın yalanlar da olsa sahip olduğu hayatla yakından ilgilenir.

Fuat: Anlatıcıya göre egoist, kendini beğenen, bencil biridir. Fuat, her zaman kendini ön plana atar. Onun yaptığı işlerin çoğu göstermeliktir. Yalnız, Fuat'ın göstermelik de olsa bir duruşu vardır. Bu duruşundan öncelikle kadınlar hoşlanır. Fuat'ı sevenlerin olduğu kadar sevmeyenler de vardır. Onu sevmeyen, hazmedemeyen kişiler

de bu duruştan etkilenir. Fuat, bir gece kafede Eylül ile tartışır. Suat, bu esnada Fuat'ın yaptıklarını her zamanki gibi diyerek onun genel olarak böyle davrandığını belirtir.

Hâlâ tartışıyorlardı. Zaman zaman sesleri yükseliyordu. Daha çok yükselen ses Fuat'inkiydi. Dönüp bakanlar oluyordu. Fuat her zamanki gibi hiç kimseyi umursamıyordu; kızın durumdan rahatsız olduğu çok açıktı. Fuat'tı işte; sanki etrafında kimse yoktu. Sanki algılamıyordu. (Birkiye, 2004, s.25)

Fuat, Eylül'ün bu durumdan rahatsız olmasını önemsemez. Kimsenin ne düşündüğü Fuat'ın umurunda değildir. İnsanların ne düşündüğünü umursamayan biridir. Kendisi dışında kimseyi görmemektedir.

Suat, Fuat'ın yıllar içinde değiştiğini söyler. Fuat'ın saçları dökülmüş, yaşlanmış, kilo almıştır. Fiziksel olarak kilo alan Fuat'ın görünümünde değişiklikler vardır. Fuat'taki değişikliği gören Suat, yılların ne çabuk geçtiğini düşünür. Suat, Fuat'ı üniversite yıllarında tanıdığını belirtir. Yaşadıkları bazı olaylardan sonra Fuat ile görüşmek istemez. Onu hayatından çıkarır.

Öğrencilik yıllarımızda fakültenin koridorlarında tartışıp dururduk; hızlı hızlı anlatırdı. Bazen o kadar hızlı anlatırdı ki, durdurmak zorunda kalır, tekrarlatırdık. Zihinsel işleyişi, sözcülerinden çok daha hızlıydı. Ne çok okurdu. Kimse ona yetişemezdi. Okulu bitirdikten sonra yüksek lisans yapmış ama yarım bırakmıştı. Yıllar sonra, tekrar okula dönüp doktora başlamıştı. Okuldan sonra hiç görmemiştik. Silmiştik onu belleğimden. Ne var ki birkaç yıl önce, rastlantısal bir biçimde tezinden haberdar olunca okumak istedim; tezi okuduktan sonra da tekrar dünyama girdi. Sanki yine bana ders veriyordu, dört yıl verdiği gibi. Ama bu kez uzaktan izliyordum onu, yazıları, çalışmalarıydı ilgimi çeken, kendisinden uzak duruyordum. (Birkiye, 2004, s.24)

Suat, Fuat'la ilgilenmediğini, ondan uzak durduğunu belirtir. Onunla yakınlaşmak istemez çünkü kendisiyle anlaşamaz. Fuat'ın yüksekte bakan tavırlarından dolayı onunla geçinemez. Üniversite yıllarında sürekli kavga ederler. Fuat, her şeyle kavgalıydı. Önce kendisiyle kavga eder sonra başkalarıyla eder. Fuat'ın en büyük ve çok kavgası kendisiyledir. Onun esas derdi kendisiyledir. Fuat'ın kavgacı, saldırgan bir kişiliği vardır. Her şey, onun için bir tartışma konusu olur. Fuat, kimseyle geçinemez; her zaman bir bahane bulur.

Anlayamıyorum. Aslında onu anlamak çok güç. Çok değerli biri. İyi bir kafaya sahip. Gerçek bir entelektüel. Ama yaşamını zehir ediyor. Başkalarınınkini de... (Birkiye, 2004, s.31)

Fuat, olumlu, iyi bir insan olmasına rağmen kendini kabullenmez. Fuat, hayatına negatif yönden bakar. Sahip olduğu güzelliklerin kıymetini bilmez. Onun asıl problemi her zamanki gibi kendisiyledir. Fuat, sürekli intihar edeceğini söyler. Aklında devamlı intihar düşüncesi vardır. O da kendisine örnek aldığı Beşir Fuad gibi intihar etmeyi planlar.

Beşir Fuad, şubatın altısında intihar etmişti; Fuat'ın doğum günü de 6 Şubat'tı ve biz 6 Şubat akşamındaydık. Sustum. Ama sevgiliyseler nasıl bilmezlerdi. Fuat bu, belli mi olur. (Birkiye, 2004, s.30)

Fuat'ın doğum günü ile Beşir Fuat'ın intihar günü aynı gündür. Fuat da bir gün Beşir Fuad gibi bileklerini keserek intihar eder.

Zeynep: Genç, güzel ve akıllı başında bir ressamdır. Suat'la eskiden yakın arkadaşlar ama Suat'la aralarındaki yakınlaşmadan sonra ondan uzaklaşır. Suat ona tutkulu bir şekilde âşıktır. Zeynep geçmişte Suat'tan hoşlansa da hayatında Fuat'ı olmasından dolayı ondan uzak durur. Suat, Zeynep'e aşkını söyledikten sonra Zeynep ondan uzaklaşır. Zeynep o gece yaşananlardan bir daha hiçbir şekilde söz etmediği için Suat, onun o geceyi hatırlayıp hatırlamadığından emin değildir.

Suat'ın sonrasında platonik bir şekilde âşık olduğu kızdır. Zeynep; Suat'ı dost, yakın arkadaş gibi sever. Suat kendisine evlenme teklifi eder. Zeynep kabul etmez. O başkasını sevmektedir, hayatında başka bir adam vardır.

Fuat'a neredeyse marazi bir duyguyla bağlıydı. Fuat onu zaman zaman üzüyordu, beni üzdüğü gibi. Ben de ona, Fuat'ı terk edip seninle birlikte olmasını söylüyordum. Seninle birlikte olmayı aklımdan geçirdiğini ama Fuat'sız da yapamayacağını söylerdi. (Birkiye, 2004, s.52)

Zeynep, Fuat'a takıntılı bir şekilde âşıktır. Fuat, kendisini üzse de ondan vazgeçemez. Zeynep, onsuz yaşayamayacağını düşünür. O, Fuat'a duyduğu bağlılıktan dolayı sağlıklı düşünemez. Bu bağlılık Zeynep'in kendisi için doğru kararlar vermesini engeller. Zeynep tüm bu olumsuzluklara rağmen Fuat'tan uzaklaşamaz. Zeynep Fuat'la evlenir.

Eylül: Romanın anlatıcı konumundaki Suat, Eylül'ü gen., güzel ve dikkat çekici bir kız olarak görür. Eylül'ün buğday rengi bir teni, koyu kestane saçları vardır. Onun kaç yaşında olduğu ile ilgili net bir bilgi yoktur.

Eylül, Zeynep'in yakın bir arkadaşısıdır. Eylül, Fuat'la tanıştıktan sonra aralarında gizli bir ilişki başlar. Eylül, Fuat'la sevgili olunca Zeynep'le araları açılır. İki arkadaş

bir daha birbirleri ile görüşmez. Zeynep, arkadaşının sevdiği adamı elinden aldığını düşünür.

Aslında pek öyle denemez. Zeynep ile Fuat'ın arası çok açıktı. Zeynep bana artık dayanamayacağını, Fuat ile ilişkisini bitireceğini sık sık söylüyordu. Ondan durmadan yakınıyordu. Çok yakın arkadaşlık, dertlerini, sıkıntılarını anlatırdı. Ben de ona anlatırdım. Birbirimizin her şeyini bilirdik. Zeynep daha sonra, bu durumdan yararlanıp Fuat'ı baştan çıkarttığıma inandı. (Birkiye, 2004, s.53)

Fuat, Zeynep'i sürekli üzer. İçinde bulunduğu psikolojik bunalıma Zeynep'i de çeker. İki arkadaşın konuştukları bir gün Eylül, Zeynep'e bu adamdan ayrılmasını söyler. Sonrasında ise Eylül, Fuat'la sevgili olur. Arkadaşına böyle bir adamdan ayrılmasını belirtirken kendisi sevgili olur. Zeynep'le aralarının açılmasının nedeni Fuat'tır. Eylül, Suat'la konuştukları zaman bu olaya bir açıklık getirir.

Eylül, Fuat'ın sevgilisi olur. Bu durumdan önce Eylül, resim sergisinde ilk kez gördüğü Suat'ı beğenir. Zeynep'e Suat'la ilgili sorular sorar. Bunun üzerine Zeynep iğneleyici bir şekilde çok beğendiye tanışmasını söyler.

Atölyedeki o gün, sanki biraz ilgilenmişti; kızın adının Eylül olduğunu öğrenince bir an işleri karıştırıyordum. Yalnızca bir an. Keşke karıştırsaydım işleri, o zaman. Kim bilebilir neler olacağını, belki, o masada Fuat'ın yerinde ben oturuyor olurum. Eylül ile tartışmaz; belki de elleri ellerimde öpüşüyor olurduk. (Birkiye, 2004, s.27)

Suat, Eylül ile tanıştıkları günü hatırlar. Suat, o gün yapmadıkları için pişmanlık duyar. Suat, tanıştıkları gün Eylül ile ilgilenseydi aralarında bir yakınlık olabilirdi. Kafede bir gün Fuat ile Eylül tartıştıktan sonra Suat kendisini şöyle anlatır:

Hoş bir kızdı; profilinden görüyordum onu. Burnu son derece düzgündü; konuşurken başını Fuat'a çevirdiğinden saçları yüzünün tamamını görmemi engelliyordu. Koyu kestaneydi saçları. Teni esmerdi. (Birkiye, 2004, s.25)

Suat, sonradan kafede tartışan çifti ve kızı tanıdığını hatırlar. Eylül'ün fiziksel özelliklerini ve dış görünüşünü anlatır. Suat, Eylül'ü güzel ve çekici bulur.

Kızı tanıır gibi oldum; tanıdık gelmişti. Yolda yanımdan geçtiği zaman tanıdık gelmişti. Kızın yüzüne iyice baktım. Yirmi beş, yirmi altı yaşlarında gösteriyordu. En fazla yirmi sekiz, aslında yaş işinden pek anlamazdım ama, otuz değildi. (Birkiye, 2004, s.26)

Suat, Eylül'ün kaç yaşında gösterdiğiyle ilgili yorumda bulunur. Suat, Eylül'ün yaşını tahmin etmeye çalışır. Suat, tahmini olarak onun otuzdan önceki bir yaşta olduğunu belirtir.

Barmen: Fuat'ı yakından tanır. Ondan saygıyla söz eder. Onun hakkında Eylül ve Suat'la konuşur. Eylül ve Suat'a özel bir karışım hazırlar. Barmenin söylediği bazı fikirler onları etkiler.

İnsan-yaşam ilişkisine dair inanılamayacak doğrulukta şeyler anlatıyordu. Bir barmeni küçümsediğimizden değil ama beklenmedik bir anda, bir barmenin yaşam felsefesine girişi, derinlikli bir şekilde intihardan söz etmesi bizi şaşırtmıştı. (Birkiye, 2004, s.101)

Barmenin söylediklerinin derin ve yaşam hakkında doğru bilgiler olmasından fazlasıyla sarar. Barmenin böyle düşünmesi karşısında şaşırırlar.

Gazeteci: Tanınmış bir gazetecidir. Uzun boylu, otuz beş yaşlarında biridir. Eylül'e asılır.

Uzun boyluca, otuz beş yaşlarında biri birden ikimizin arasına sorgusuz sualsiz geniş omuzlarıyla yer açarak girdi ve barmene bardağını uzatarak içkisini tazelemesini istedi. (Birkiye, 2004, s.61)

Eylül, kendisine soğuk davranınca o da bir şey olmamış gibi davranır. Eylül'den uzak durur. Suat ve Eylül, Fuat'ı aramak için ikinci bir mekâna giderler. Adam Suat'ı görmezden gelerek Eylül'ü rahatsız eder.

Şarkıcı Kadın: Suat ile Eylül gittikleri bir meyhanede şarkı söyleyen kadın bir solist vardır. Bu kadın solist Suat'ın ilgisini çeker.

Siyah elbisesi kalın ayak bileklerine kadar uzanıyordu. Koyu siyah saçlı, orta boyluydu; kırklarının başındaydı. Belki de kırk beş. Güzel değildi, hatta çirkin bile diyebilirdiniz; ne var ki tuhaf bir çekiciliği vardı, şarkı söyleyen kadının. (Birkiye, 2004, s.64)

Mekânda şarkı söyleyen kadının görünüşü hakkında bilgi verilir. Koyu siyah saçlı, orta boylu, ayak bilekleri kalın bir kadındır. Güzel değilse çirkin de sayılmaz. Kadının farklı bir çekiciliği vardır. Kadın, kırk-kırk beş yaşlarında görünür.

Garson kız: Suat, kafede çalışan garson kızın hoş görünümünü anlatır. Kız, ince uzun boyludur. Bir modeli kıskandıracak kadar güzel bir bedene sahiptir.

Gür siyah saçlarını genellikle açık tutardı; ancak yazın bağlamıştı. Sıcak havalarda, o gür saçların nasıl bir bunaltı yarattığını tahmin etmek güç değildi ama, insan yine de onu izlerken, ki onu izlemek benim için son derece keyifliydi, saçlarının açık olmasını arzuluyordu. (Birkiye, 2004, s.78)

Suat, kızın güzelliği karşısında hoşnutluk duyar. Suat'ın aslında bu mekânı tercih etmesinin sebebi garson kızdır. Onu görmek için bu kafeye uğrar, bahşiş de bırakır.

2.3.1.7.6. *Gümüş Suyu Papatyalar Romanında Kişiler*

Atilla: Atilla Birkiye, oyun yazarıdır. Hakkındaki fiziksel özellik olarak romanda mavi gözleri ve ince çerçeveli gözlükleri yer alır. Zamanında Gül isminde bir kıza âşık olur ve kız onu istemez. Atilla Birkiye, yönetmenlerin oyunlarını çarpıtmasından şikâyetçidir. Yıllarca bu duruma katlandığını ama bundan sonra buna katlanamayacağını belirtir. Atilla, genel olarak karamsar bir ruh haline sahiptir ama Kemal ile aralarında geçen bir diyalogda artık değiştiğini ifade eder.

Gül niye beni geri çevirdi? Başka birine âşıkmiş, acaba hayatının erkeği mi? Öyle demişti. Umarım öyledir. Keşke bulmuş olsa, hiç üzülmem. Başkalarının sevinçleri, mutlulukları niye bizim kederimiz, üzüntü kaynağımız olsun? Bu da mı yalan? (Birkiye, 2004, s.25)

Atilla Birkiye, Gül'ün kendisinden ayrılması üzerine çeşitli sorular sorar. Derin düşüncelere dalar. Bir süre sonra aşkına karşılık bulamayan adam; mutsuz, yalnız ve derin bir boşluk hisseder. Aşk, Atilla'nın hayatında önemli bir yere sahiptir. Aşksız bir hayat onun için söz konusu olamaz. Yaşadığı aşklar sonucunda bunalımlı bir hâl alır.

Aslında yazdığım bir oyun var, Gül'e vermiştim, belki oynar diye. Tek kişilik bir kadın oyunu; parçalanmış bir yaşam, toplumsal sorunlar içinde bölünmüş bir kişilik. Çocukluğundan unutamadığı anlar, izler. (Birkiye, 2004, s.26)

Atilla, Gümüşsuyu Papatyalar oyununu diğer oyunlarından ayırır. Ona ayrı bir önem verir. Atilla, bu oyunu oynaması için Gül'e verir. Bu oyun, tek kişilik bir kadın oyunudur. Oyunda toplumsal ve bireysel çizgi arasında bölünen bir kadın karakterin yaşadıkları ve hissettikleri anlatılır. Atilla, toplumun baskısıyla bireyin içine düştüğü çöküşü oyununda anlatır.

Karamsarlık değil, artık değil, bir süredir değil. Daha önce olsaydı karamsarlığı kabul ederdim ama bir ay kadar önce beklenmedik bir şey oldu; hem de burada, şu bulunduğumuz yerde... Beni içine düştüğüm boşluktan çıkardı, her şey hızla gelişti. Oyun yazma konusunda kararımı değiştirmeyeceğim, o kesin; ama bak... (Birkiye, 2004, s.24)

Kemal ile Atilla arasında geçen konuşmada Atilla, karamsar olduğunu reddeder. Oyun yazma konusunda ise verdiği karardan emin olduğunu vurgular. Bu kararından geri dönmeyeceğini belirtir. Çünkü yönetmenlerden, modernizmin eseri olan bu hayattan, savaşlardan, ölümlerden, devamlı bir değersizleşmeden bıkar. Kötü bir dünyada yaşadığından yakınır. Açlıktan ölen insanlardan, savaşlardan, kandan,

yolsuzluklardan, şiddetten söz eder. Böyle bir ortamda ise Batılılaşmanın, Modernleşmenin bir anlam ifade etmediğini dile getirir.

Bir oyun yazarı ne ister, öteki yazarlardan farklı değildir aslında istediği. Oyununun yazıldığı biçimde oynanmasını ister. Sürekli bir tartışma vardır oyuncularla, başta da yönetmenle arasında. En iyi yazar, ölü yazardır onlar için, özellikle eski metinler bulunmaz bir nimettir. (Birkiye, 2004, s.28)

Atilla Birkiye, mesleğinden dolayı oyun yazarlarının ne istediği konusuna bir açıklık getirir. Oyun yazarları, yazdıkları oyunun olduğu gibi oynanmasını ister. Yönetmen ise oyunun yazıldığı gibi oynanmasını istemez. Metinde istedikleri gibi değişiklikler yaparlar. Onlar metnin özüne bağlı kalmadan onu dilediğinde esnetmeye çalışırlar. Bu durum Atilla Birkiye'yi bir oyun yazarı olarak sinirlendirir. Bu olay, bir süre sonra bıkkınlığa ve onlarla çalışmamaya kadar gider. Yönetmenler istediği gibi değişiklik yapabildikleri için ölü yazarları daha çok severler. Onlara hesap soracak kimse yoktur. Yazılanlar, yönetmenin isteği doğrultusunda kesilir, çıkarılır, eklenir, sahnelenir. Hiçbir problem yoktur. Atilla Birkiye, bir oyun yazarı olarak durumun böyle olmamasını ister. Yaşanan olumsuzluklardan dolayı Atilla Birkiye yönetmenlerle çalışmaz.

Atilla, romanda bireyin yaşadığı bunalımı anlatır. Birey, yazdıklarının sonucunda bunalıma girer ve bu bunalım sonucunda da ayrı bir hayat ortaya çıkar. Birey, bunalımdan kaynaklı olarak yaşamdan kopar. Gelecek, geçmiş ve şimdi arasında zihinsel olarak sıkışıp kalır. Atilla, yaşadığı aşklardan istediği karşılığı bulamadığından ve gerçek dünyada yaşanan olumsuzluklardan dolayı hayata karamsar bir pencereden bakar. Dünyanın adaletsiz, gereksiz bir ego peşinden sürüklenmiş olmasını anlayamaz. Oluşan bu dünya düzeninde yaşamaktan memnun değildir. Yaşanılan her şey onu o kadar derinden sarsar ki en sevdiği işten bile vazgeçer. Yaşanan olumsuzluklardan dolayı yazmaktan dahi vazgeçer. Artık yazmak gibi bir isteği yoktur.

Kemal: Kemal Birkiye, yazardır. Özel hayatında yaşadığı problemlerden dolayı umutsuz bir ruh hâline girer. Bundan dolayı da roman yazmaktan uzaklaşır. Kemal, altı yıllık bir ilişkinin içinden çıkar. Sevgilisi onu terk eder. Kemal, bu kadar uzun süren bir ilişkinin ardından ayrılığı kabul edemez. Aşk ve ayrılık acısı çeker. Bir gün bir mekânda kederlenmiş bir haldeyken Atilla ile karşılaşır ve ikisi dertleşir. Kemal'e göre bir gün öncesinden her şey yolundayken bir anda böyle bir problem yaşamak anlamsızdır. Sevgilisinin söylediği nedenleri doğru ve mantıklı bulmaz.

Yalnız kalmışlığın kırık duyguları, kırık bir kalp. Bir gün eve geliyorsun, aslında her zamanki gibi, merhaba diyorsun, öpüyorsun, soğuk bir karşılık veriyor ve seni terk ediyorum, diyor, yıllarca birlikte yaşadığım kadın. Az değil altı yıl. Somut, geçerli nedenler yok. Birtakım kendisine göre haklı gerekçeler, nasıl algılasan algıla. Sıkılmak, yaşamda renk aramak; nasıl gerekçelerse, işte öyle gerekçeler. (Birkiye, 2005, s.17)

Kemal, sevgilisinin kendisinden ayrılma nedenine inanmaz. Söylenenlerin birinden ayrılmak için yeterli sebepler olmadığını düşünür. Yolunda giden her şey için bir gün ansızın sevgilisi bu ilişkiden memnun olmadığını söyler. Kemal'e göre sevgilisi çeşitli bahaneler üreterek ondan ayrılır. Kemal, sevgilisinin ondan ayrılmasını ve onun ortaya koyduğu ayrılma gerekçelerini kabul etmez.

Gerçekten de hiç aldırmiyorum, hani okumuş olsa iyi olurdu, biraz sevinirdim. Eskiden olsa alınırdım; tanımsız bir şekilde kederlenir, içimde bir yerlerde ince bir dal kırılırdı. Hatta üstü kapalı bir hakarete de yeltenirdim doğrusu, hafif bir küstahlıkla. Şimdilerde hiç dert etmiyorum. Ben de senli benli konuşmalıyım anlaşılan. (Birkiye, 2004, s.23)

Kemal ile Atilla arasında karşılaştıkları mekânda bir konuşma geçer. Bu konuşmada Atilla, Kemal'in onun romanlarını okumamasına karşın düşüncelerini ifade eder. Kemal, zaman içerisinde değiştiğini belirtir. Kemal, eskisi gibi bazı olaylara takılıp kalmaz. Kemal, eskiden olsaydı Atilla'nın onun eserlerini okumamış olmasına alınır ve kızardı. Kemal, bu duruma çok bozulacağını söyler. Kemal şimdi ise bu durumla ilgilenmez. Atilla'nın onun eserlerini okumamış olmasına aldırılmaz.

Kemal ile Selma'yı Atilla tanıştırır ve aralarında bir kıvılcım başlar. Kemal, oyun provalarına gittiği süre içinde Selma'dan daha çok etkilenmeye başlar. Atilla'nın ve Selma'nın sevgili olmaları nedeniyle Kemal, duygularını açığa çıkarmaz. Selma, bir gece Atilla'dan ayrılır ve Kemal'in evine gelir. Geceyi beraber geçirirler. Kemal, bu geceden sonra kendini kötü hisseder, yaptıklarının doğru olmadığını düşünür. Kemal'in Selma ile birlikte olduktan sonra kendisini sorgular ve bu durum için vicdan azabı duyar. O kimseyi kırmak, incitmek istemez ve Atilla'ya bunu nasıl yaptıklarını düşünür. Bu durumu içinde daha fazla tutamayan Kemal, Selma ile yaşadığı birlikteliği Atilla'ya anlatır. Kemal, vicdanen hissettiği rahatsızlığı gidermek için yaşananları Atilla ile paylaşır.

Selma: Selma, bir dizi oyuncusudur. Yeşil gözlü, etkileyici biri görünüşe sahiptir. Selma, otuzlu yaşlarda genç ve güzel bir kadındır. Atilla, onu ilk gördüğünde oldukça etkilenir. Selma, Atilla'yı derin bir şekilde etkiler. Atilla'nın deyimiyle Selma'nın hüznü ve gizemli bir ifadesi vardır.

Selma, psikolojik travmalar yaşar ve bu travmalar çocukluk yıllarında gerçekleşir. Bu durum Selma'da ciddi boyutta psikolojik sorunlara neden olur. Selma, yaşadıklarından dolayı yıllarca terapi alır ve ilaç kullanır. Selma bir süre sonra ilaç kullanmaktan ve terapilere gitmekten sıkılır. Selma bu durumu sürdürmez, kullandığı ilaçları bırakır. Atilla, Selma'ya bir oyun teklif eder ve Selma bunu kabul eder. Selma canlandırdığı kadın karakterle beraber travmalarını yeniden yaşar, yaşadıklarını hatırlar ve kötü olur.

Yarın prova yapılmayacağını söylediğinde Selma'nın yüzü aydınlanıyor, aralarında bir aşk ilişkisi olduğu kesin, iki sevgili, ne güzel, Selma gülümseyerek elini onun omzuna koyuyor, dostça, bir sıcaklığa gereksinim duyarcasına, içkisinden bir yudum alıyor, iyi geldiğini söylüyor. Sonraki provaya çağırıyor, gelir miymişim, Selma destekliyor, ısrar ediyor; niye istiyorlar, ne söyledim onlara da beni istiyorlar. (Birkiye, 2006, s.88)

Kemal, Atilla'nın söylediklerinin Selma üzerindeki etkisini anlatır. Atilla, sonraki gün prova olmayacağını söylediğinde Selma, bu durumu sevinçle karşılar. Kemal, aralarındaki sıcaklık ve yakınlıktan dolayı onların sevgili olduğu çıkarımını yapar. Atilla, Kemal'i bir sonraki provaya çağırır, Selma da bu durumu destekler. Kemal'in bir sonraki provaya gelmesini ister. Kemal, Atilla ile Selma'nın kedisine olan yaklaşımını değerlendirir. Kemal, Selma ve Atilla'nın nasıl göründüklerini yorumlar.

Selma karmaşık duygulara sahiptir. Selma hem Atilla hem de Kemal ile birlikte olur. Selma'nın yaşadığı travmalardan dolayı oyun provaları devamlı kesintiye uğrar. Selma provalara odaklanmakta çoğu zaman zorluk çeker. Kendisinin yaşadıkları ile senaryoda yazılanlar arasında ilişki kurar. Selma, yaşadıklarını hatırlar böylece oyuna odaklanmada sıkıntılar yaşar. Selma, bir oyuncu olarak oynadığı kadın ile kendisini özdeşleştirir ve Selma'nın yaşadıkları ona ağır gelir. Selma, prova esnasında devamlı geçmişe gider ve bulunduğu andan kopar. Selma'nın psikolojik sıkıntıları kendisini yalnız bırakmaz. Onlar, sürekli Selma'nın kafasında yer alır.

Şevket: Oyunun prova zamanlarında yardıma gelir. Konservatuvar son sınıf ve Atilla'nın öğrencisidir. Oyuncu olmak ister.

Filiz: Konservatuvar son sınıf ve Atilla'nın öğrencisidir. Oyuncu olmaya hazırlanır. Genç, güzel ve düzgün bir görünüşü vardır. Kemal'e göre Filiz, insanın aklını başından alabilecek kadar güzeldir.

Cengiz: Atilla'nın arkadaşıdır. Cengiz'in bir tiyatro atölyesi vardır. Cengiz, atölyenin her şeyiyle yakından ilgilenir. İstiklal Caddesi'nde yer alan kırık dökük bir

çatı katını temiz, güzel bir okula dönüştürür. Genç öğrenciler, oyuncu olmak isteyenler burayı kendilerine mekân edinir. Cengiz, oyunlar için küçük bir sahne de yaptırır. Cengiz, Atilla'yı da zamanında burada ders vermeye ikna etmiştir.

Bülent: Atilla'nın öğrencisidir. Kemal, kendisini Atilla'nın asistanı olarak belirtir. Bülent, Cengiz'e tiyatro okulu için destek olur. Onunla birlikte çalışır. Bülent ile Atilla arasında sıkı bir bağ vardır. Atilla, böylesine bir bağlılığı daha önce duymadığını söyler. Atilla'nın deyişiyle kendisini hiç yalnız bırakmaz.

Başar: Barmendir. Bir arkadaş, bir dost gibi samimi ve içtendir.

Gül: Atilla'nın eski sevgilisidir. Atilla'yı başka birine âşık olduğu gerekçesiyle reddeder. Atilla kendisine Gümüşsuyu Papatyalar isimli oyunu oynamasını teklif eder ancak Gül bunu reddeder.

Halil Kıyak: Atilla'ya göre dünyanın en kibar, en incelikli gencidir. Fotoğraf çeker. Fotoğrafçılığa ilgisi vardır.

Kimse tanımaz onu, belki ünlü bir fotoğrafçı olacaktı ama yirmi üç yaşındaydı ve hep yirmi üç yaşında kaldı; o gelince, hem onun yüzünü gördüğüme seviniorum hem de faşistlere lanet yağıdırıyorum. (Birkiye, 2006, s.14)

Atilla, onun ünlü bir fotoğrafçı olabileceğini söyler. O yirmi üç yaşına kadar yaşar. Bundan sonrası bilinmez. Atilla Birkiye, bir Ankara dönüşü onunla en son konuştuklarını söyler.

2.3.1.7.7. *İstanbul'da Aşktan İkmale Kalanlar* Romanında Kişiler

Başkişi/Yazar: Romanda geçen olayları anlatan kişidir. Romanda gerçekleşen olaylar ondan öğrenilir. Onun bakış açısı romana hâkimdir. Başkişi; kendisi ve romanın diğer kişileri hakkında bilgiler verir. Başkahramanın yaşı net bir şekilde verilmez. Romanda başkişi hakkında verilen bilgilerle onun kırk yaşlarını geçtiği anlaşılır. Yazar, kırklı yaşların sonundadır.

Kâğıdı açacağım, çaresiz bunu yapacağım. Bir türlü açmaya cesaretim yok, zaten hiçbir zaman cesur biri olmadım. İnsan ne kadar korkak olsa da bir kâğıdı açacak cesareti olmalı. Ama ya içinde yazılanlar. Belli ki beni merkeze çağırıyorlar. Zaten niçin çağırdıkları da yazmaz. En korkuncu, insanı dehşetengiz belirsizliğe götüren de o. (Birkiye, 2010, s.10)

Yazar, kendisi hakkında düşündüklerini ifade eder. Okuyucu yazarın bakış açısıyla onun hakkında bilgiler edinir. Başkahraman, kendisini korkak olarak görür. Başkahraman, kâğıdı açıp yazılanları okumak istemez. Ona göre bir insan ne kadar

korkak olursa da bir kâğıdı açacak cesarete sahip olmalıdır. Başkahraman, içinde ne yazdığını bilmediği için yazılanlardan bir korku, endişe duyar. Kendisine göre kâğıtlarda kötü bir şey yazarsa bununla nasıl başa çıkacak, bu sorunu nasıl halledecek? Başkahraman bunu düşünerek kâğıdı açmak istemez.

Bir tanışma toplantısıydı. Yalnızca iki kız Özlem ile Esra arkadaş, küçük bir rastlantı. Çeşitli yaşlarda altı kişi, iki erkek dört kadın. İyi ki iki erkek vardı, hepsinin kadın olması, dışardan bakıldığında kulağa hoş geliyor olsa da içinden çıkılmaz durumlara sokabilirdi beni ve dersler bitmeyebilirdi, zaman zaman güç durumlar olmadı değil ama sonunda, sonu mu var, sonu şu sarı kâğıt, bir türlü açılmayan, ellerimde, parmak uçlarımla tutulmuş, oysaki parmaklarım birkaç saat önce, mutluluk dokunuşları. (Birkiye, 2010, s.12)

Yazarın yazı yazması yasaklandıktan sonra yazar, işsiz kalır. Yazarın bu durumda yapabileceği bir iş kalır. Yazar yasaktan sonra bu işi yapar. Yazarın yapabileceği bu iş öğrencilere ders vermektir. Yazar, bundan sonra öğrencilere ders vermeye başlar. Yazar, bir öğrenci grubu ile derslere başlar. Aştan ikmale kalan öğrenciler bu grubu oluşturur. Yazar, öğrenciler hakkında bilgi verir. Kadınlardan hoşlanan yazar için grupta çoğunluğun kadın olması başta güzel olsa da onu endişelendirir. Derslerin yetişmeme durumundan dolayı yazar, bu duruma sevindiği kadar kararsızlık içinde yaklaşır.

Nilüfer doğduğum evin bulunduğu caddenin tam yukarısında oturuyor. Doğup, çocukluğumun geçtiği semt. Ana caddedeymi evimiz, tam karşıda mezarlık, aile mezarlığımız da orada, o zamanlar mezarlık bir ölüm değil, oyun yeri, nerden bilebilirdik o zamanlar, masum afacanlar olarak. (Birkiye, 2010, s.19)

Yazar, Eyüp semtinde doğup büyür. Yazarın çocukluk yılları burada geçer. Yazar, çocukluk yıllarında ana caddede yer alan bir apartmanda yaşar. Yazarın evinin karşısında mezarlık vardır. Mezarlık, çocukluk yıllarında yazara ölümü hatırlatmaz. Yazar, o dönemlerde buranın böyle bir anlama sahip olduğunun bilincinde değildir. Mezarlık, çocukluk yıllarında yazar için daha çok bir oyun alanıdır. Yazar, Nilüfer'in evinin olduğu semte gelince eski günlerini hatırlar.

... ne yazık, zaten değişmeyen var mı, saçlarım iyice açıldı, yüzümde kırıksıklıklar, hafif göbeklendim de... (Birkiye, 2010, s.51)

Yazar, saçlarında dökülmelerin, yüzünde kırıksıklıkların, göbeğinin çıktığını söyler. Yazar, kendisindeki fiziksel değişimi anlatır. Yazar, bununla birlikte yaşlandığını ifade eder. Zaman, onda birçok şeyi değiştirdiği gibi onun görünümünde

de değişikliğe neden olur. Yazar, kendi vücuduna bakarak yaşlandığını hisseder. Dışa yansıyan görünüm; zamanın geçtiğini, ilerlediğini yazara hatırlatır.

İzin verirler mi? Niye vermesinler? Belki onların da hoşuna gider, mezuniyetin otuz beşinci yılı, biz 3A idik. Aslında ben B'den gelmişim o yıl, öteki sınıfta duramazdım, önceki yıl sınıftaki bir kıza gönlümü kaptırmıştım, kökleri Pakistan'daydı, sözlüymüş, tam da aşkıyı itiraf edecekken söylemişti. (Birkiye, 2010, s.52)

Yazar, mezun olmasının üzerinden otuz beş yılın geçtiğini ifade eder. Yazar, 9-10 yaşlarında yaşadıklarını, hissettiklerini söyler. Yazar, çocukluk yıllarında yaramazlık yapar. Bundan dolayı onun sınıfını değiştirirler. Yazar, sınıfındaki bir kıza âşık olduğunu söyler. Yazar, o yaşlarda birinden hoşlanır. Yazarın dediklerine bakıldığında yazar, şu anda 40'lı yaşlarının sonundadır. Yazarın okula başlama yaşı ortalama olarak hesaplandığında ve mezuniyetinin üzerinden otuz beş yıl geçtiğine göre yazar kırkını geçmiş bir yaştadır.

Kendi romanlarımı okuttum; bugüne kadar altı romanım yayınlanmıştı ve her derse bir roman düşüyordu, küçük bir rastlantı, belki sayıları altı olduğu için, hemen hemen hepsinin hacmi de birbirine yakındı. Böylece her biri farklı bir romandan sorumlu oldu. (Birkiye, 2010, s.16)

Yazar, bugüne kadar birçok roman yazar. O, kendi romanlarını öğrencilerin okuması için dağıtır. Tesadüfen yazar, öğrenci sayısı kadar romana sahiptir. Altı öğrenci ve altı roman vardır. Yazar, her öğrenciye bir roman verir. Her öğrenci bir romandan sorumludur. Sekiz günde bir sırası gelen öğrenci roman hakkında bilgiler verir. Yazar, ifade vermek için karakola çağrıldığında roman yazması yasaklanır ama derslerine karışılmaz. Onun ders içerikleri hakkında bir şey demezler. Yazar kitaplarını öğrencilere okutur ve onları sınav yapar.

Nilüfer: İlk ders Nilüfer'in evinde olur. Nilüfer, yazardan ders alan öğrencilerden biridir. Bu gruptaki en büyük öğrencidir. Nilüfer, 42 yaşındadır.

Nilüfer, ben en büyüğüyüm, benden başlasın deyince... (Birkiye, 2010, s.15) Yazar, derslerin ilk olarak Nilüfer'in evinde başlama durumunu anlatır. Bunun nedeni Nilüfer'in yaş olarak gruptaki öğrencilerden büyük olmasıdır. Nilüfer herkesten büyük olma durumunu öteki öğrencilere karşı kullanarak ilk dersin onun evinde yapılmasını ister ve bu şekilde sonuçlanır. Dersler ilk olarak Nilüfer'in evinde başlar.

Nilüfer bir bankada müdüre, çok zarif bir kadın. Açık kestane saçlı, kumral tenli. Gözleri de sütlü kahve. Evlenmiş boşanmış, on altı yaşında bir oğlu var. (Birkiye, 2010, s.23)

Yazar, Nilüfer'in dış görünüşü ile ilgili bilgiler verir. Nilüfer; kestane saçlı, kahverengi gözlü, kumral tenlidir. On altı yaşında bir çocuğu var. Nilüfer 26 yaşındayken oğlu dünyaya gelir. Nilüfer'in fiziksel özellikleri verildikten sonra onun oğluyla yaşayan bir kadın olduğu belirtilir. Nilüfer, bazen tatil amaçlı babasının Semizkum'da bulunan evine gider. Nilüfer, çalıştığı bankaya çok yakın olan babasının evinde yaşar. Nilüfer, evlenmeden önce eşiyle büyük bir aşk yaşar ama bu aşk ayrılık ile son bulur. Nilüfer; yaşını problem etmeyen, bir şeyler öğrenmek isteyen biridir. Olgun, yerine göre davranan, nazik, kibar bir kadındır.

Önder: İkinci ders sekiz gün sonra Önder'in evinde yapılır. Önder, Bakırköyü'nde oturur. Önder, 37 yaşındadır. Yazara göre olgunluğa merdiven dayamış ve boşanmış biridir. Önder'in konuşmalarından ciddi biçimde yaralanmış olduğu bellidir.

On yıl önce evlenmiş. Bir arkadaş partisinde tanışmışlar, tanışmalarıyla birlikte coşkulu bir aşk başlamış, inanılmayacak kadar güzelmış her şey, gençmişler ve çok mutlularmış, evliliğe varmış, önce çocuk istememişler ikisi de çalışıyor diye, sonra istemişler ama bir türlü olmamış, derken karısı hamile kalmış, aşk sürüyormuş ilk zamanlardaki gibi, inanamayacaksınız diyor... (Birkiye, 2010, s.42)

Önder, hayatının aşkını bulup evlenir. Evlendikten sonra çocuk sahibi olmak istemezler. Bir süre geçince çocuk sahibi olmak isterler. Bu defa çocukları olmaz derken Önder'in eşi hamile kalır. Bebek doğar ama yaşamaz. Bu olaydan sonra Önder'in eşi ile arası bozulur. Önder bir gün arkadaşlarının planladığı bir kadınla birlikte olur. Bunun rahatsızlığını uzun zaman yaşar ve sonra olayı eşine anlatır. Önder eşinin onu anlamasını bekler ama kadın onun beklediği gibi davranmaz. Kadın Önder'den boşanır. Onun hayata bakışı kırılmalı, kederli, üzgün bir şekildedir. Önder, aşktan yana çektiği sıkıntıları roman boyunca anlatır. Onun aşktan yana yüzü gülmez.

Zeynep: Üçüncü ders Zeynep'in evinde olur. Çok alıngan, sanki hep platonik aşklar yaşamış gibi gelir yazara. 38-39 yaşlarındadır. Esmer, siyah uzun saçları vardır. Güzeli ve alımlı bir kadındır. Bu görünüşün yanında sert, katı bir görünümü vardır. Zeynep, ilişkilerinde sorun yaşayan biridir. Özel bir şirkette çalışıyor.

Zeynep, yaş konusunda Nilüfer gibi açık değildir. Yazar, yaşa göre ders sıralamasını yapmak istediğinde o yaşını söylemek istemez. Yaşını kimseye söylemez. Başkisi bu durumdan sonra onun yaşını tahmin etmeye çalışarak derslerle ilgili bir

sıralama yapar. Yazara göre Zeynep henüz kırklarına gelmemiştir. O otuzlu yaşların sonunda bir kadındır.

...ya Zeynep, o da son derece güzel genç bir kadın, tam esmer güzeli, bedeni olağanüstü, tehlikeli bir güzelliği var, sanki uzun ilişkileri sürdüremeyen kadınlardan, yaşama fazlaca dönük, erkekleri peşinden koşturan, bir türlü tatmin olmayan ya da sadık kalmak istemeyen ya da belki de yaşamı dolu dolu yaşamak isteyen kadınlardan ama bir türlü yaşayamamış sanki, bir gizi var belli ama ne, Serpil'i çağırıştırıyor bana... Yoksa Serap mıydı... (Birkiye, 2010, s.51)

Yazar, Zeynep hakkında fikirlerini belirtir. Onun bir yanının eksik olduğunu söyler. Yazara göre Zeynep, hayatı tam anlamıyla yaşayamamış bir haldedir. Zeynep, gizemli biri gibi görünür. Zeynep bir süre nişanlanır ama nişanlısı şiddete başvurunca Zeynep ondan ayrılır.

Can: Dördüncü ders Can'ın evinde yapılır. Can, Kuzguncuk'ta oturur ve 28 yaşındadır. Can, kendisine dair bir şey anlatmaz. İçine kapanık bir yapısı vardır. Can mutlu bir ailede yaşar. Orta halli bir ailesi vardır.

Sanki roller değişiyor, Can beni sorgulamaya başlıyor, siyasi konulardan kaçtığımı söylüyor, değiştiğim için mi, yoksa aralarından birinin yetkililere bir haber uçuracağı korkusundan mı olduğunu soruyor. (Birkiye, 2010, s.79)

Can, siyasi ve toplumsal olaylara meraklı biridir. Can, toplum haklarına ve eşitliğine önem veren bir görüşe sahiptir. Hangi görüşte olduğunu açık bir şekilde söylemese de başkisiyle aralarında geçenler onun eşitlikçi, insan haklarına saygılı bir görüşü savunduğunu ortaya koyar. Can, yazarın romanlarında geçen özgür söylemleri ele alarak onları eleştirir. Zaman zaman yazarın bazı söylemleri çekinip korktuğundan dile getirmediklerini belirtir. Can'a göre yazar siyasi ortamdan dolayı bazı konularda çekimser davranır.

Özlem: Beşinci ders Özlem'in evinde olur. Özlem, 26 yaşındadır. Gözleri yeşil renkli, güzel bir kadındır. Özlem, yalnız başına eski bir İstinye evinde oturur. Özlem'in evi sahilde yer alır.

Özlem, nişanlısından ayrılır ve bunun üzerine Özlem'in nişanlısı bileklerini keserek intihara kalkışır. Nişanlısı, Özlem'in ona dönmesini istediği için böyle bir şey yapar. Özlem'in nişanlısı bu konuda ona baskı yapar. Özlem ise onu sevmediği için ondan ayrılır.

Onu sevmiyordum... Aslında nişanlanmam biraz da ailemden... bildiğiniz gibi değil. Aslında bizimkiler modern bir ailedir, galiba biraz hareketli geçti yıllarım, çok şey yaşadım, inanmayacaksınız ama yirmi bir yaşında evlendim, niyesini sormayın, çocuktum işte ama çok fena âşık olmuştum, sonra olmadı tabii ki, benden çok büyüktü, beni biraz özgür bırakmıştı galiba, kendine çok güveniyordu, neyse ayrıntıları anlatmak istemiyorum, ayrıldık, eve döndüm... (Birkiye, 2010, s.95)

Özlem, modern bir ailede büyür ve daha önce yirmi bir yaşında evlenir. Özlem'in evlendiği adam, yaşça kendisinden büyüktür. Bu evlilik çok sürmez ve ayrılırlar. Özlem'in babası da genç bir kadınla evlenip onları terk eder. Özlem ise annesi ile yaşamaya devam eder. Annesi de başka bir adamla evlenir. Özlem'in annesinin evlendiği adam Özlem'e baskı yapınca o da bu baskılardan kurtulmak için nişanlanır.

Esra: Altıncı ders Esra'nın evinde olur. Esra 25 yaşındadır. Arnavutköyü'nde oturur. Eski, üç katlı aşı boyalı, yazarın deyimiyle tipik bir Boğaz evinde yaşar. Esra babaannesiyle birlikte bu evde kalır.

Hiç tahmin etmemiştim, aklımın ucundan bile geçmemiş, lezbiyense Özlem'e olan aşkı çok doğal, sayılırım dedi, ilk mi böyle bir eğilimi oluyor, önceden biriyle ilişkisi olmuş mu, babaannesi biliyor mu, soramıyorum, niyeyse aklıma geliyor işte, bilip bilmemesinden bana ne. (Birkiye, 2010, s.110)

Yazar, Esra'yı gördüğünden beri onun lezbiyen olabileceğine dair bir şey düşünmez. Sohbet arasında Esra lezbiyen olduğunu söyler. O erkeklerden hoşlanmaz. Onun kadınlara ilgisi vardır. Esra, grupta yer alan Özlem'den hoşlanır, ona karşı duyguları olduğunu yazara itiraf eder.

Serpil: Çok güzel sesi vardır. Derslerde şarkı söyler. Uzun, açık kestane saçları vardır. Kulakları biraz kepçe gibidir kulaklarını saçlarının ardına saklar.

Nesrin: Serap ile aynı sırada oturur. Sınıf başkanıdır. Hareketli, güler yüzlüdür. Yazar kendisini çok sever. İyi arkadaşlardı.

Ahter: Yazarın çocukluk yıllarında sevdiği âşık olduğu kızdır. Yazarın deyimiyle 'hep yüreğinde kalan!' kişidir. Ahter'in sözlüsü vardır ve Ahter, onunla evlenecektir. Yazar, onunla aynı sınıfta olmamak için sınıfını değiştirir. Aralarında bir şey yaşanmayacağı için yazar kendisinden uzak durur. Yazar, kendisinden saf, iyi biri diye bahseder. Hafif tombik yanakları vardır.

Salih: Yazarın çocukluk arkadaşıdır. Yazar, onu özlediğini söyler.

Seda: Yazar kendi arkadaşından şöyle söz eder: Tam dost, tam arkadaştı, bitirim bir yanı da vardı hani, çok güzeldi. (Birkiye, 2010, s.57) Yazar, onun arkadaşlığından memnundur. Onu güzel ve iyi biri olarak hatırlar.

Kasım: Yan sınıftan yazarın arkadaşısıdır.

Nevin: Evleri sahilde, oturdukları apartman onlara aittir. Çay bahçesi altında vardır. O zamanların moda yerlerindendir. Güler yüzlü ve dostça biridir.

Meriç: Gözlüklüdür. Yazarla iyi bir arkadaşlıkları vardır.

Cenap: Yazarın çocukluk arkadaşısıdır. Yazar, o zamanlar sık sık evlerine gider. Cenap'ın ailesi, yazarı evin bir üyesi gibi kabul eder. Cenap bir mimardır.

2.3.1.7.8. *On Kadın Bir Hayal Romanında Kişiler*

Başkahraman: Romanda anlatıcı görevinde olan başkahraman, bir erkektir. Başkahraman, geçmiş günlerini anlatarak romandaki olayların gelişimini sağlar. Başkahraman, okul zamanlarında etkisinde kaldığı olaylardan söz eder. Başkahraman, o dönemden itibaren yaşadığı karşılıksız aşkları hüznle anlatır.

Yanımdaydı. Aynı sırada oturuyorduk, Hoca kitabım olmadığı için onu kitabıyla oturduğum sıraya göndermişti; sürekli iştığımız edebiyat öğretmenimiz! (Birkiye, 2015, s.15)

Hoşlandığı kızı kendi sırasına gönderen edebiyat hocasının bir dersini anımsar. Kızın gelmediği günlerde sürekli onu arar. Kahramanın gözleri onun gelmesini bekler. Derslerde de ilgisi devamlı kızdadır. Gençlik yıllarında çekingen, içe kapanık bir kişiliği vardır. Duygularını karşıdakine söyleme cesareti yoktur. Hissettiklerini söylemek yerine gizli tutar.

İlk sevgilim olacak kızı! İlk aşk acısı, kim bilir, belki de sonra yaşanacakların alegorik habercisiydi! Onunla mı başlamıştı aşk kırılganlıkları! Onunla mı başlamıştı, şu bir türlü tanımlanamayan 'hayatımın kadını' ve beklemek! (Birkiye, 2015, s.19)

Başkahraman, hayatında yolunda gitmeyen aşk ilişkilerini ilk olumsuz aşk deneyimini yaşamasına bağlar. Bu durum yıllar sonra başkahramana yaşanacak aşklar hakkında bir uyarı gibi gelir. Başkahraman, lise yıllarında âşık olduğu bu kızdaki ilgi göremez. Sonrasında da hayatını ilgi göstermeyen kadınlar içerisinde geçirir. Bu durum kendisini bırakmayan bir kehanet gibi peşinden gelir.

Bir bozgun, tüm hayallerim darmadağınık, etrafa saçılıyor dökülüyor; uzaklaşıyorum birden, derin bir küsme, kırılma, ilk gönül kırılması, ilk kez yaşanan, yarım kalanın anlatılamaz gerçekleştirme isteği ancak imkânsız, dahası o gün için imkânsız. (Birkiye, 2015, s.19)

Başkahraman, lise yıllarında yaşadığı aşkın üzerindeki etkisini anlatır. O zaman hissettikleri, yaşadıkları ona hayatın gerçeğini gösterir. Bu gerçek kötü bir hâlde yansır. Başkahraman için her şeyin eksik, yarım, tamamlanmayacak bir şekilde olması bugün yaşananlardandır. Yaşanan bu kalp kırıklığından sonra başkahraman her şeyden uzaklaşır. Her şeyden kopma hissi içinde vardır.

Hayat da böyle zaten. Çok daha sonra öğrenecektim, o günlerde eşiyle ilişkileri bitmiş, genç yaşta evlenmenin handikapları ve de evliliğin insanın özgürlüğünü kısıtlayan özelliği diyelim, evlilik denen şeye de bir türlü içim ısınmamıştır ya, neyse bu sorun onlarındı, görünürde evliydim, öteki adamlar, tahmin ettiğim kişiyle ilişkisi başlamıştı. (Birkiye, 2015, s.42)

Başkahraman, tanıdığı birinin toplum baskısından kaynaklı çekimser davranmasını eleştirir. Bu kişinin eşiyle arasındaki ilişki bitmiş noktadadır. Genç yaşta evlenmenin dezavantajlarını yaşar. Başkahraman evlilikte yaşanan çeşitli sorunlardan dolayı evliliğe sıcak bakmaz. Başkahraman, evliliğe dair bu fikrini başkalarının evlilikleri hakkında düşüncelerini söylerken belirtir. Başkahraman, ilerleyen yaşlarda evliliğe karşı fikrini değiştirir ve âşık olduğu bir kadına evlilik teklifi eder. Bunun nedeni ise başkahramanın yaşı ve yaşadıklarıdır.

Sonbahar geldi, hazan mevsimi, on sekiz bitmiş reşidim artık, pek de bir şey olmamış, neyse lise son, artık mezun olmalıyım, yaptığım haylazlık yeter, yazın yüzmüşüm... (Birkiye, 2015, s.21)

Başkahraman, on sekiz yaşını bitirir. Yaşadığı hüzünlü günleri hatırlar. Lise son sınıfa geçer. Eylül ayıdır ve yeni dönem başlar. Sevdığı kızı görmemek için farklı bir sınıf seçer. Bu kadar yaramazlık yapmasının yeterli olduğunu düşünür artık okulu bitirmesi gerektiği bilincindedir. Kahraman, yaşanmamış aşkların hayatta iz bıraktığını söyler. O, bu sözle yaşananları ifade eder. Kendisi ve sevdiği kız arasında herhangi bir ilişki söz konusu olmasa da ona karşı hisleri bütün hayatlarını şekillendirir. Hayatı boyunca bu yaşanmamış aşkın etkisinde kalır.

Birinci Kadın: Kahramanın lise yıllarında âşık olduğu kişidir. Hintli bir aileye mensuptur. Kapalı bir toplum yapıları vardır. Ailesi kızlarının karşı cinsle konuşmasını

ve herhangi bir ilişki içerisinde olmasını istemez. Bu nedenle kız da uzak ve çekingen durur.

İşin ilginç yanı Hint kökenli bir ailedendi, öyle söylemişti bir keresinde, alının ortasında bir ben vardı, var mıydı yoksa şimdi böyle mi hayal ediyorum, uyduruyorum; ancak teni açık renkti... (Birkiye, 2015, s.16)

Bir okul çıkışı arkadaş grubuyla beraber yolda yürürken kızın ailesi onu görür. Arabaya binmelerini söylerler. Hafta sonu tatili araya girer. Yazar, sabırsızlık içinde pazartesi olmasını bekler. Duygularını ifade etmek için hazırdır. Kızın da kahramana karşı hisleri vardır. Kendisine yakınlık duymaktadır. Bunun yanında ailesi tarafından zorla sözlendirilmiş olması gerçeği de söz konusudur. Kız sözlendiği kişiyi sevmez. Ona karşı bir şey hissetmez. Sadece kız kaderine razı gelir. Ailesine karşı çıkmadan bu durumu kabul eder.

İkinci Kadın: Esmer, uzun, düz siyah saçları vardır. Kısa sayılabilecek bir boyu vardır. Her zaman ön sırada oturur. Güzel biridir. Sınıfın çalışkan öğrencilerindendir. Ukala ve kibirlidir. Kendi yaşından daha olgun davranır. Ağır başlı bir özelliğe sahiptir. On yedi yaşlarındadır. Varlıklı bir ailenin kızıdır.

Onunla arkadaşlık kurmaya, çeşitli vesileler yaratarak konuşmaya çabalıyordum, doğrusu güzel kızdı, uzun düz siyah saçları onu daha da alımlı, çekici yapıyordu. Daha önce beğenmiyor muydum, sanırım düşünmemişim, her gün gördüğüm sınıftan biri ancak ne olduysa o ândan sonra oldu. (Birkiye, 2015, s.24)

Başkahraman, sınıf değişikliğinden sonra aynı sınıfta başka bir kıza karşı ilgi duyar. Başkahraman, kendi bakış açısıyla ilgi duyduğu bu kişiyi anlatır. Bu kıza daha önce neden ilgi duymadığı hakkında da fikirler yürütür.

Üçüncü Kadın: Genç, güzel, zeki ve başarılı bir kadındır. Küçük elleri vardır. Çalıştığı ortamda daha çok erkeklerle görüşmek durumunda kalır. Kadın evlenir ama eşinin kendisini aldatmasından dolayı ondan ayrılır.

Çevresine gönderdiği bir şefkat vardı, kendine özgü anaç hâli, bir koruma isteği vardı; bu bir tipiklikler ama her kadında olmaz, kimileri bunu dışarı vurmaz, cömert olmaz, bu özelliği de önemliydi ve bunu hiç yitirmedi, kişiliğinin mayasında olan bir özellik, davranış biçimiydi, gülünce yanağında çizgiler belirliyor, iki küçük gamzesi seçiliyordu, yanaktaki o küçük çizgiler insana güven veriyordu. (Birkiye, 2015, s.45)

Başkahraman, hoşlandığı kadın hakkında düşüncelerini ifade eder. Yağmurda karşılaştığı kadının görünüşü ve kişiliği hakkında bilgi verir. Başkahraman, kadının

kendisine hayır cevabını vermesinden sonra sevgili ve aşk anlamında bir şeyler düşünmediğini belirtir. Önceleri hayal dünyasında böyle düşünceleri olmasına rağmen sonradan her şey bir arkadaşlığa, dostluğa dönüşür. Kadının babasını kaybetmesinden sonra kendisi de kanser hastalığına yakalanır. Kadın, zor bir süreç geçirir ve bu zor sürecin üstesinden gelir. Kadın, hayatını pozitif bir halde ilerletebilecek güce sahip olur. Hayatındaki olumsuzluklara karşı mücadele eder.

Dördüncü Kadın: Kadın, bembeyaz bir tene sahiptir. Başkahramanla aralarında yirmi yıllık bir kavuşamama durumu vardır. Yirmi yıl sonra başkahramanla birlikte olurlar. Kadın, siyasetle ilgilenir ve henüz üniversiteyi tamamlamadan evlenir. Başkahraman, bu durumu onun için serbest hareket anlamında ifade eder. Kadın, istediklerini daha rahat bir şekilde yapmak için evlenir. Kadın, daha sonra eşinden ayrılır ve üniversiteye devam eder. Kadın, aften yararlanarak eski fakültesine gider; kaldığı yerden eğitim hayatını sürdürür.

Beşinci Kadın: Dışa dönük bir kadındır. Düzgün bir fiziği, açık teni, açık kumral, dalgalı saçları vardır. Başkahraman kendisinden hoşlanır. Bir gün kadının düzenlediği bir partiye gider. Kadın, yeni sevgilisi ile partiye gelir. Sevgilisi kendisinden küçüktür. Kadının sevgilisi, yirmi yedi yaşında bir İngiliz'dir. Kadın, özgürlüğüne düşkündür. İngiliz sevgilisi ile uzun bir süre aynı evde yaşarlar. Yıllar sonra başkahraman ile olan bir rastlantıda İngiliz sevgilisinden ayrıldığını ve başka biriyle birlikte olduğunu söyler.

Altıncı Kadın: Otuzuna gelmemiş, genç bir kadındır. Sarı saçları, koyu kahverengi gözleri vardır. Beyaz bir tene sahiptir. Görünüşü, bakışı ve konuşması ile insanı etkileyen bir yapıya sahiptir. Başkahraman da kendisinden etkilenir. Zaman ilerledikçe de başkahraman kadından daha fazla etkilenmektedir. Bir süre sonra başkahraman ile sürekli görüşmeye başlarlar.

Çok kibardı, sesi de o kibarlığı taşıyordu bedenindeki gençlik diriliğine karşın, konuşmasında olgunluk vardı ve etkiliyordu, bunlar onun doğal hâliydi, mizacı, kişisel özelliği, bunları herhalde kullanıyordu, öyle ya arkadaşına istediğim erkeği etkilerim dememiş miydi? (Birkiye, 2015, s.79)

Başkahraman; kadını sürekli arar, peşinde koşar, ondan ayrı kalmak istemez. O, her zaman kadınla birlikte olmayı arzular. Başkahraman, kadının etkisinde kalır.

Yedinci Kadın: Başkahramanın komşusudur. Uzun siyah saçları vardır. Akıllı, ne dediğini bilen biridir. Sağ yanağında gamzesi vardır. Başkahramana göre bir şeyler anlattığında o kadar ciddileşir ki sağ yanağındaki gamze de yok olur.

... bayağılık adaletsizlik ucuzluktu kızdığı, hak vermemek de olanaksızdı, yine de o sert tavrı beni tedirginliğe sürüklüyor, cesaret ceketimi çıkartmama neden oluyordu. (Birkiye, 2015, s.95)

Kadının ciddiliği ve sertliği başkahramanı endişelendirir. Kadının ciddiliği karşısında cesaretini kaybeden başkahraman, söylemek istediklerini ifade edemez.

Sekizinci Kadın: Otuz yaşlarındadır. Esmer, iki yanağında gamzesi vardır. Minyonluğu, gamzeleri, bakışları, bir şeyler ifade ederken ki heyecanı başkahramana göre onu farklı kılar. Başkahramanla yemekten sonra görüşmek istediklerini belirtirler. Kadın, başkahramana numarasını verir ve görüşmeye başlarlar. Kadın başka biri ile evlenir. Altı ay gibi kısa bir süre evli kalır. Daha sonra başka bir ile sevgili olur. Hamile kalır. Başkahramana göre kadın, evlilik dışı bir çocuk dünyaya getirmemek için ikinci kez evlenir. Daha sonra ikinci kez boşanır.

Dokuzuncu Kadın: Başkahramanla bir eğlence yerinde karşılaşırlar. Kadın, yıllar sonra kahramanla bir mekânda tesadüfen birbirlerini görürler. Sorumluluk sahibi, işini önemseyen bir kadındır. Başkahraman, kendisini böyle ifade eder. Kadın, gülümseyerek hayatını değiştirdiğini başkahramana söyler.

Onuncu Kadın: Giyimine, dış görünüşüne dikkat eden bir kadındır. İnce düşüncelidir, ayrıntılara dikkat eden bir özelliği vardır. Başkahraman, heyecan içerisinde buluşacakları kafenin bahçesinde kadını bekler. Onlar, zaman zaman buluşurlar. Bir süre sonra başkahraman kendisine ulaşamaz. Kadın birden kaybolur ve başkahraman bir daha kendisinden haber alamaz.

Felsefe Hocası: Başkahramana göre dünya iyisi bir kadındır. Öğretmenden çok bir abla yakınlığına sahiptir. Yirmi dört yirmi beş yaşlarındadır.

2.3.1.7.9. Sevgi Soysal ile Son Röportaj Romanında Kişiler

Başkahraman: Romanda geçen başkişi ile roman yazarı Atilla Birkiye arasında birçok noktada benzerlikler görülür. Romanda yer alan başkahraman, sanat, edebiyat ve yazı konularında avukat olan amcasından etkilenir. Başkahramanın yazı ve edebiyatla olan ilişkisi amcasından kaynaklanır. Amcası kendisi için bir rol modelidir. Atilla Birkiye de edebiyat ve yazma konularında avukat olan amcası Numan Birkiye'den etkilenir. Roman yazarının da romanın başkahramanının da örnek aldığı kişiler hayatındaki amcalarıdır. Bu açıdan kahraman ve yazar arasında benzer bir durum söz konusudur.

Başkahraman, genç bir üniversite öğrencisidir. Ortaokul ve lise yıllarında atletizmle ilgilenir. Koşuda orta mesafe çalışır ve belirlediği bir süreyi ne kadar çalışsa da geçemez. Başkahraman, sürekli antrenman esnasında kan ter içinde kalır. Aradan zaman geçtikten sonra başkahraman başka bir hastalık için hastaneye gider ve orada doğuştan dalağının büyük olduğunu öğrenir. Bu haber başkahramanı üzer. Başkahraman; karşılaşmalara, turnuvalara katılmak istemez. Başkahraman atletizm yerine edebiyatla ilgilenmeye başlar. Başkahramanın hayatında edebiyat, daha çok yer alır. Başkahraman, edebiyatla ilgilenmesine rağmen televizyondaki atletizm karşılaşmalarını kaçırmaz. Atletizmle ilgili gazete haberlerini okumayı ihmal etmez. Başkahraman çevresindeki büyüklerin yönlendirmesiyle dergi işi ile ilgilenir ve yazarların çeşitli kitaplarını okur. Başkahraman daha çok sanatla, yazıyla uğraşmak ister.

Yalnızca yazı ve çeviriyle uğraşmak istiyordum, gerçi bir yıldan fazla bir zaman ne yazı ne de çevirim yayınlanmıştı, küsme miydi, öyle olmalı, o günler tekrar güzel bir nedenle Cağaloğlu'na ayak atmaya başlamıştım, öte yandan bazen özel ders de veriyordum, aslında babama yük olmamak için vermek zorundaydım, hoşuma gitmese de veriyordum işte. (Birkiye, 2020, s.9)

Genç kahraman, yazı, kitap, dergi, kitap, çeviri, özel ders verme gibi işlerle uğraşır. Başkahraman, istediklerini gerçekleştirmek ister ve bu süreçte kimsenin kendisi için bir şeyler yapıp zor durumda kalmasını istemez. Başkahraman, yapmak istediklerinin sorumluluğunu alan bir kişiliğe sahiptir. O, gerekenleri bilen ve yapan biridir.

Biraz derslerde gördüğüm metin çözümlemelerini, biraz da dergilerde okuduğum eleştiri-inceleme yazılarını kendime kılavuz ediniyor, onlara özeniyordum. Bir kez daha Yurdanur Hoca'ya söz edemedim, yeni dönem başladıktan bir süre sonra da beni Memet Ağbi'ye göndermişti. (Birkiye, 2020, s.15)

Başkahraman, edebiyatla ilgilenmeyi sever. Hocasının yönlendirmesiyle Sevgi Soysal kitapları ile tanışır. Başkahraman, okuduğu kitaptan ve yazardan etkilenir. O, derslerde gördüğü çözümlemelerle, dergilerde okuduğu eleştiri yazılarıyla Sevgi Soysal'ın romanı üzerine bir yazı yazma girişiminde bulunur. Başkahraman bu okumalar ve çalışmalar sırasında Sevgi Soysal'a aşırı derecede bağlanır. Başkahraman, Sevgi Soysal'ın ölümüyle resmen bunalıma girer.

O zamanki deneyimsizliğimle romanın epeyce dışına çıkmış, basite kaçan, ilgisiz, yersiz sorular bulmuştum! Bunları da kuşkusuz Memet Ağbi'nin söylediklerinden sonra anlayacaktım. İlk kez röportaj yazıyordum. Dergi'de birkaç kitap tanıtım yazım çıkmıştı, üç de hikâye çevirmiştım, röportaj ilk kezdi. (Birkiye, 2020, s.33)

Başkahraman, kendisi hakkında bilgi verir. Başkahraman, Sevgi Soysal'la röportaj yapmak için önceden sorular hazırlar. Başkahraman, hazırladığı soruların konu dışına çıktığını anlatır. Roman hakkında sorması gereken sorulardan çok konudan uzaklaşan çeşitli sorular hazırlar ve hazırladığı bu soruların kalitesini de yetersiz bulur. Sonrasında Memet Ağbi dediği kişinin yönlendirmesiyle bu durumu fark ettiğini belirtir. Başkahraman, daha önce hazırladığı soruların kalitesi ve kapsamı hakkında ayrıntılı düşünmez çünkü başkahraman da bu işte henüz çok yenidir. Onun birkaç tanıtım yazısı ve üç hikâye çevirisi dışında edebiyatla ilgili yaptığı bir çalışma yoktur. Kendisinin deyimiyle ilk defa röportaj hazırlar.

“Genç yazar adayına sevgiyle” diye imzaladı, niye öyle yaptığımı bilmiyorum ama, utana sıkıla öteki kitapları da çıkardım, sanki birincisini imzalamazsa ötekileri de imzalamaz diye mi düşünmüştüm, bunları da rica etsem, dedim kızararak, bendeki tüm kitaplarımı çantamdan çıkartarak sehpanın üstüne koydum. (Birkiye, 2020, s.41)

Başkahraman, Sevgi Soysal'la görüşmeye gittiği günü hatırlar. O gün yaşadıklarını hiçbir zaman unutmaz. Sevgi Soysal'la röportaj için görüştüğü gün yazardan kitaplarını imzalamasını ister. Yazar, genç yazar adayı diye başkahramanı belirtir. Başkahraman, henüz yazar olma yolunun başındadır. Bunun için oldukça heyecanlıdır. Başkahraman, sevgi Soysal'ın bir kitabı imzalaması üzerine diğer kitapları da Sevgi Soysal'a imzalaması için verir.

Aslında çok haklıydı, hele de kendisi yazıları denetleyince, gerçekten acemi, yolun başındaki yazar adayı için çok iyi bir başlangıçtı kitap tanıtım yazısı; o tür yazıları asla küçümsemezdi, tam tersine çok önemserdi. Edebiyatta, sanatta başlangıç ne kadar önemlidir... (Birkiye, 2020, s.47)

Başkahraman, Memet Ağbi ve Yurdanur Hoca'nın yönlendirmesiyle edebiyat dünyasına nasıl giriş yaptığını belirtir. Memet Ağbi dediği kişi, ilk yazılar acemilikle dolu olduğu için konuyu genişletmeden başkahramanı tanıtım yazılarına yönlendirir. Başkahraman edebiyata ilk olarak tanıtım yazıları ile başlar. Bu başlangıç onun için zor ve önemlidir.

Uzun yıllardan sonra üniversitede derslere başlamıştım, bu olay yüksek lisans dersinde olmuştu, özel bir üniversite olduğu için uzman olarak bu dersleri verebiliyordum

doktoram olmasa da, kendi akranlarına göre son derece bilgili bir öğrenciydi bu yakıştırmayı yapan, Yenişehir’de...’ni işliyorduk, edebî metinlerin üzerinde durduğumuz, çözümlemeye çalıştığımız bir dersti, benden başka bir ders daha alıyordu, o da estetik konularıyla ilgiliydi... (Birkiye, 2020, s.63)

Başkahraman, yıllar sonra özel bir üniversitede uzman olarak ders verdiğini belirtir. Başkahraman özel bir üniversitede yüksek lisans dersinde bir olay yaşar. Derse katılan ve derste işlenen konu hakkında bir öğrenci yorum yapar. Bu öğrenci bilgili ve derse karşı ilgilidir. Başkahraman, metin çözümleme ve estetik üzerine dersler verir.

Evet, sağımda uzanan açık mavi Marmara’ya bakarak, hayatımı sorguluyordum. Sevgi Soysal’ı hiç bırakmayacaktım, yıllar sürebilirdi, yazarlığıyla ilgili bir kitap yazacaktım, bu düşünceye iyice ısınıyordum, bir ara Selim de söylemişti, bu kadar ilgiliysen, seviyorsan ileride bir kitap yapabilirsin diye... (Birkiye, 2020, s.83)

Başkahraman, denize karşı kendini sorgular, yapacaklarını düşünür. Başkahraman, ne kadar uzun bir zaman olsa da Sevgi Soysal’la ilgili bir kitap yazmak ister. Ne olursa olsun bu fikrini gerçekleştirmeye kararlıdır. Etrafındakilerin de onu desteklemesiyle bu fikrini aklının bir köşesinde tutar. Sürekli bu hayali gerçekleştirmeyi düşünür. Sevgi Soysal’la ilgili daha çok araştırma ve okumalar yaparak bu hayalini gerçekleştirmeyi amaçlar.

Memet Ağbi: Romanda başkahramanın Memet Ağbi dediği kişidir. Esasında derginin sahibi olan Memet Fuad’tır. Popülerlikten hoşlanmaz. Başkahraman, kendisini Nazım Hikmet’e benzetir. Her şeyi anlayan, sezen bir kişiliği vardır. Bu özelliklere sahip olmasına rağmen karşısındakini rencide etmez, alaycı davranmaz.

... Dergi’den sonra işler azalmıştı, kitap yayını da azalmıştı, yayınevini sanırım devretmeyi düşünüyordu, söylemiş miydi, bilmiyorum, birkaç yıl sonra da satacak başka bir yayınevinde editör olarak çalışacaktı, yazıları kitapları çıkacaktı, uzak da olsa izledim, aldım okudum. (Birkiye, 2020, s.125)

Memet Ağbi’nin dergiden sonra işleri azalır, işler durma noktasına gelir. Bunun üzerine bir süre yayınevini devretmeyi düşünür, birkaç yıl sonra da yayınevini satar. Başka bir yerde editör olarak çalışır, kitaplar yazar. Memet Ağbi, başkahramanın yetişmesine öncülük eder. Onu kendi deneyim ve tecrübeleri doğrultusunda yönlendirir. Başkahramanın edebiyat ve yazma hayatına birçok katkısı olur. Başkahraman onun yönlendirmeleri aracılığıyla yeni başladığı bu yolda nasıl ilerleyeceğini anlar.

Başkahramanı; dergi ve yazı konusunda her yönüyle yetiştirmeye çalışır. O; yazı ve çeviri işlerinin birdenbire olmayacağını düşünür. Bunun için kahramana paket

taşımadan yazı yazmaya kadar her türlü işi verir. Bir süre sonra yayınevini devretmeyi düşünür, birkaç yıl sonra da yayınevini satar. Kendisi başka bir yayınevinde editör olarak çalışır; yazıları, kitapları çıkar.

Sevgi Soysal: Romanın konusunu oluşturan kişidir. Ankara’da yaşar. Başkahraman kendisiyle tanıştığında hastadır. Soysal, ölümcül bir hastalık olan kansere yakalanır.

... evet Sevgi Soysal o sıralar gündemdeydi; özellikle de hapis yatması, nedensizdi, gözdağı verilmek istenmişti, solcuydu sosyalistti çünkü, sürgüne gitmesi, Yenişehir’de...’nin ödül alması, Şafak’ın o sıralar yayınlanması, Dergi’de hikâyelerinin yayınlanması, evet tüm bunlar konuşulmasının nedenleriydi ama sanırım çoğunlukla da konuyu ben açıyordum şu veya bu şekilde. (Birkiye, 2020, s.91)

1975’ler Sevgi Soysal’ın gündemde olduğu yıllardır. Soysal, bu dönemde haksız yere hapiste kalır. Başkahramanın deyişiyle ona gözdağı vermek amacıyla onu cezaevine gönderirler. Sosyal, bir süre Adana Cezaevi’nde tutuklu kalır. Soysal’ın tutuklu olma nedeni ise sosyalist görüşte olmasıdır. Soysal, Şafak isimli eserini de sürgündeyken yazar. Soysal, sürgünde yaşadıklarını ve gözlemlediklerini eserinde anlatır.

Hastalığının ilerlediği günlerde, o sırada tedavi için Londra’daydı... (Birkiye, 2020, s.128)

Başkahraman, geçmiş günlere gider ve Sevgi Soysal’ın o dönemde ağırlaştığını belirtir. Soysal, ağırlaşan hastalığı nedeniyle Londra’ya gider. Orada tedavisine devam eder. Soysal; Londra, İstanbul, Ankara gibi farklı şehirlerde hastanelere gider; tedavi olur. Ama ona yapılan tedaviler sonuç vermez; Soysal, kanserden dolayı hayatını kaybeder. Başkahraman bu durumdan çok etkilenir, durumun böyle olmasını kabul etmez.

Sevgi Soysal’ın Kızı: başkahraman kendisi ile karşılaştığında küçük bir kızdır. Röportaj günü ilk başta başkahramana karşı uzak durur, yabancılık hissi duyar. Sonrasında bu davranışların tersine başkahramana sarılır, onunla oyunlar oynar, onun yanından ayrılmak istemez.

Ertuğrul Hoca: Başkahramanın hem akrabası hem hocasıdır. Başkahramanla aralarında geçmişten gelen bir tanıdıklık vardır.

Ertuğrul Hoca ile hısımdık, karısı akrabalandı ve bildim bileli bize gelip giderlerdi, zaman zaman da biz onlara giderdik... (Birkiye, 2020, s.10)

Başkahraman, Ertuğrul Hoca'yı önceden tanıdığını belirtir. Aralarında okuldan önce bir bağ söz konusudur. Birbirlerinin ziyaretine ailecek giderler. Bu aile, başkahramanın dergiye gitmesine yardımcı olur; onu yazma konusunda destekler.

Yurdanur Hoca: Ertuğrul'un eşidir. Başkahramanın evine sürekli giderler. Başkahramanı farklı kitaplar okumaya yönlendirirler. Başkahramanı dergiye de yönlendirirler. Başkahramana burada kendisini yetiştirme fırsatı bulur. Güvenilir bir çevirmendir. Dünya edebiyatından çok fazla çevirisi vardır. Başkahramanın gittiği dergiye de çeviriler hazırlar. Sert bir mizaca sahiptir. Bildiğini söylemekten geri durmaz, yaptığı işin hakkını verir.

Celal: Celal Üster'dir. 68 kuşağındandır. Başkahraman, kendisiyle dergide karşılaşır. Celal bir süre hapiste kalır. O sıralarda içeride çeviri işiyle uğraşır. Celal, yaptığı bir çeviriden dolayı cezaevine gönderilir. Celal, o zamanlarda yeni hapisneden çıkmıştır. O, yaptığı bir çeviriden dolayı hapse girer.

Selim: Selim İleri'dir. Başkahraman, onu dergide tanır. Onlar dergiye gidip gelirler. Selim'in kitapları yayınlanır, dergide incelemeleri çıkar, senaryo yazar. Derin bir sanat, edebiyat bilgisine sahiptir.

Başkahraman, bir ara Sevgi Soysal'la aralarında bir şeyler olduğunu düşünür. Başkahraman, Sevgi Soysal'la röportaj için buluşmaya gittiğinde Sevgi Soysal, Selim'e vermesi için başkahramana bir mektup verir. Selim ve Sevgi Soysal'ın birbirleri için dedikleri başkahramana ikisi arasında bir şeyler yaşanmış olabileceği ihtimalini düşündürür.

Turhan: Bir mizah dergisinin yazı işleri müdürüdür. Zamanı olduğunda dergiye gelir ve Memet Ağbi'ye yardım eder. Memet Abi'yle çocukluk yaşlarından gelen bir tanışıklık söz konusudur.

Amca: Başkahraman sevincini paylaşmak için ofisinin bulunduğu Pierre Loti'ye doğru yol alır. Kendisi avukattır ama yazı işleriyle de ilgilenir. Başkahramanı destekler. Onun böyle güzel yazılar yazmasına sevinir. Kitaplarla arası iyidir, okumaya düşkündür.

Başkahramanın kuzeni: Ankara'da yaşar. Başkahraman Sevgi Soysal ile röportaj için gittiği zaman onunla buluşur. Onun yanında kalır. Birlikte gezerler ve çeşitli konular hakkında konuşurlar.

2.3.1.8. Anlatım Teknikleri

2.3.1.8.1. *Son Yemek* Romanında Anlatım Teknikleri

Son Yemek romanında açık, anlaşılır ifadeler kullanılır. Olayların kurgulanmasında iç içe geçmiş bir yapı vardır. Bu durum romanda karmaşıklığa neden olur. Bu karmaşıklığın yanında romanda kullanılan kelimeler anlaşılırdır. Yazar, kelimelere yeni anlamlar verir. Kendi bakış açısından ve düşünce dünyasından yararlanarak sözcüklerin yeni anlamlar kazanmasını sağlar. Bu yeni anlamlarla birlikte bu sözcüklere romanda yer verir.

Komünizm, işçi sınıfı, sıkıyönetim, darbe ve devrimle ilgili kelimeler romanda çoğunlukla yer alır. Bu kavram alanlarına dair kelimeler romanda sıklıkla geçer.

Bir yandan Marx'ın, Lenin'in, daha birçoklarının kitaplarını okuyorduk. İşçi sınıfının yolundaydık ve devrim için mücadele ediyorduk. (Birkiye, 1992, s.19)

Romandaki mektupları gönderen kişinin katıldığı grup benimsedikleri görüşe yakın olan kitapları okur. Bu yazarların isimlerini ve eserlerini söylerler. İşçi sınıfı haklarını ve mücadelesini savunan bir görüş romanda vardır. Konuyla ilgili olarak daha çok Marx ve Lenin ön plana çıkar. Romanda Marx'a ve Lenin'e yer verilir.

Önceleri anlamını tam olarak bilmediği bir sosyalizm sözcüğü kafasında dolanıp duruyordu; solcu olduğunu, solcu olmak gerektiğini hiç korkmadan etrafındakilerle tartışıyordu ki, henüz on altı yaşında bile değildi. (Birkiye, 1992, s.32)

Romanda sosyalizm sözcüğünün anlamı üzerinde durulur. Mektupları gönderen kişi sosyalizmin kendisi üzerinde etkisini anlatır. Mektupların sahibi, kelimenin tam olarak anlamını bilmemesinin yanında devamlı onu düşünür. Onun ne anlam ifade ettiğini tam olarak anlamaya çalışır. Kendisi ve başkalarının hayatı üzerinde bu kadar etkili olan bir kavramı derinlemesine idrak etmenin peşindedir.

Önceleri bu tartışmalara çok şaşıırıyordum. Devrimcilerin bir birlik içinde olması gerekiyordu bence. Ama, faşistlerle çıkan olaylardan ya da polisle kapışmalardan sonra devrimciler genellikle birbirlerini suçlardı. Bu tartışma zaman zaman ideolojik ayrılıklardan kaynaklanan teorik tartışmalara dönüşürdü. (Birkiye, 1992, s.43)

Mektupları gönderen kişi aynı grup içinde yer alan kişiler arasında devrimci ve faşist diye iki ayrı görüş için çatışmalar olduğunu anlatır. Devrimcilerin birlik içerisinde hareket edemediğini, bir bölünmeye uğradıklarını belirtir. Bir tartışmadan sonra gruptaki kişiler içinde ayrı bir tartışma söz konusu olur ve bu durum ayrılığa neden olur.

Bütün gün çalışmanın getirdiği zihinsel yorgunlukla, birkaç parça eşyasının bulunduğu salonda dolaşiyor, zaman zaman pencereye gelip Boğaz'ın onu sakinleştirici görünümünü izliyor, zaman zaman baba yadigarı üçlü kanepeye uzanıp gökyüzündeki yıldızlara bakıyor, tüm yaşamını gözünün önünden geçiriyor, eski yıllara giderek, olayları zihninde farklı farklı hayal ederek, yaşadığı günlere başka bir şekilde geleceğini hayal ediyordu. (Birkiye, 1992, s.71)

Romanın bazı bölümlerinde uzun cümlelere yer verilir. Bir paragraf uzunluğunda cümleler kurulur. Anlatılmak istenenler bu uzun cümlelerde ayrıntılı bir şekilde ifade edilir.

Üsteğmenin bildiriye bulamayınca ne yapacağını merakla bekliyordum. Nitekim silah milah ve başkaca zararlı bir şey çıkmamıştı. Eşyaları toplayacakları zaman üsteğmen bildirinin olmadığını fark etti. Kıyameti kopardı. Askerleri dışarı çıkardı, bağırdı, küfür etti. Yanımızda bağırarak istememişti anlaşılan. Bu kez biz gülümsüyorduk. Biraz daha fazla işkence görürüm diye düşünüyordum. (Birkiye, 1992, s.65)

Romanda mektup tekniğinden yararlanılır. Romanda anlatılmak istenen konular gönderilen mektuplar aracılığıyla aktarılır. Konular, olduğu gibi verilmek yerine mektuplar kullanılarak verilir. Romanda yazara gönderilen mektuplar, romanın esas konusunu oluşturur. Yazar, bu mektuplar aracılığıyla romanını yazmaya devam eder. Bu mektuplarla yazın yazmak istediği roman şekillenir. Kişilerin yaşadıkları, düşündükleri, hissettikleri bu mektuplarda görülür.

Kapıyı kırıp içeri girerler, belki de geç kalınmış, cesedim leş gibi kokuyordur. Kimler ağlar, kimler üzülür. Gazeteler, arkandan ne yazar, kimler ölüm ilanını verir. Dergiler kapak yaparlar mı? Belki tüm kitaplarımdan söz ederler, şu romanı bir bitirseydim. Ben ölürsem Selma tamamlar mı acaba? O benim nasıl tamamlayacağımı tahmin eder nasıl olsa. Gerçi hiç dokunmaz, olduğu gibi bırakır. Sol kolum uyuşuyor. (Birkiye, 1992, s.82)

Mektupları gönderen kişi yaşadığı olayı iç konuşma şeklinde anlatır. Darbe ve sıkıyönetim günlerinde yaşananlar romanda yer alır. İnsanların başından geçen olaylar, zor koşullarda yaşananlar verilir. Darbe dönemi yaşananları mektuplarda ifade eden kişinin yanında yazar da duygu ve düşüncelerini içinden geçirir. Yazar, Selma'nın Londra'ya gideceği gece fenalaşır. Selma'yı arar. Yazar, Selma gelmeden önce yerde yatarken aklında nelerin olacağını kurgular. Yazar, kendisiyle konuşur. Kendisine bir şey olursa kimin neler yapabileceğini tahmin etmeye çalışır. Romanda iç monolog tekniğine yer verilir.

Yazar bunu bekliyordu. Onun en büyük korkusu, ya da bu haberden daha çok korktuğu Selma'nın ilişkilerini bitirmesiydi ki, henüz Selma böyle bir şey dememişti.

- Biz ne olacağız.
- Nasıl?
- İlişkimiz ne olacak, yani?
- Otuz beşimi geçtim; birçok erkek tanıdım, artık eskisi gibi değilim, iki senedir seninle birlikteyim ve mutluyum. Üstelik, senden ayrılmayı da düşünmüyorum. Ama gelecek için bir şeyler söylemenin ne kadar yanlış olduğunu hep sen söyledin, sevgilim. Merak etme sana yazmayı ihmal etmem. Dönüşte de hâlâ beni istiyorsan ve tabii ben de seni istiyorsam yine birlikte oluruz. Belki de evleniriz kim bilir. Tabii düşünceni değiştirmemişsen. Tekrarlıyorum, istiyorsan benimle gelebilirsin. (Birkiye, 1992, s.87)

Romanda karşılıklı konuşmalara yer verilir. Yazar ve Selma arasında kendi ilişkilerinin ne olacağına dair bir konuşma geçer. Yazar, Selma'ya endişelerini anlatır. Selma ise kendisinin bu ilişkiden beklentilerini açıkça ifade eder. Selma, bu ilişkiyi bitirmek istemediğini, devam etmek istediğini belirtir. Yazar da kendisiyle aynı düşüncede olursa bu beraberliğin sürebileceğini söyler. Yazar isterse kendisiyle gelip orada hayatlarına kaldıkları yerden devam etmeyi teklif eder.

Sorun bir başlangıç noktası bulmaktaydı, kendi temasına uygun olabilecek bir başlangıç noktası. İşte, rüyası başlangıç için temasına denk düşüyordu. Bir yandan kapıyı kimin çaldığını merak ederken, bir yandan da kâbusun etkisi hala sürüyordu; ve yazamayışını bedensel yorgunluğuna bağladı. (Birkiye, 1992, s.11)

Romanda iç çözümleme tekniğine yer verilir. Romanda bireyin psikolojik durumunu anlatan ifadeler vardır. Bireyin psikolojisinde yer edinen ve onu sürekli rahatsız eden konulara değinilir. Romanda bireyin iç dünyasını merkeze alan bir anlatım söz konusudur. Kahramanların içinde bulunduğu ruhsal çöküş, psikolojik travmaları rüya motifi ile anlatılır. Bireyin iç dünyası bu şekilde analiz edilir.

Yazar, yeni romanını yazma konusunda sıkıntılar çeker. Yazar sürekli romanını nasıl başlatacağını düşünür. Yazar içinde bulunduğu yazamama durumunu bir başlangıç noktasının olmamasına bağlar. Yazar, eğer başlayabileceği bir nokta bulursa yazabileceğinin farkındadır. Onun için girişin nasıl olacağı ve nasıl olması gerektiği işin zor kısmıdır. Yazar, kâbusun etkisiyle yazamama nedenini düşünür. Kâbusun roman için iyi bir başlangıç olacağını aklından geçirir.

Dostum, diye başlamıştı. Bir şeyi kabul ettirmek istediğinde, konuşması hep bu sözcük ve benzer bir tonla başlardı. Bu işin çok ciddi olduğunu, orada demokrasi ve sosyalizm mücadelesi verildiğini, oranın bir spor kulübü olmadığını, devrimci bir dernek olduğunu, bu yüzden devrim mücadelesinin gerçek anlamda olması için bu disiplinin ve ciddiyetin

olması gerektiğini anlatmıştı. İkna olmamıştım ama, başka bir alternatifim olmadığından sustum. (Birkiye, 1992, s.34)

Romanda geriye dönüş tekniğine yer verilir. Yazar, bulunduğu andan geçmişe gider. Yıllar önce yaşadıklarını hatırlar. Mektupları gönderen kişi de geçmişine döner. Geçmişte yaşadıklarını anımsar. Mektupları gönderen kişi, eski günlerini hatırlar. İçinde bulunduğu grupla yaşadıklarını düşünür. Gruptaki sorumluların nasıl davrandığını anlatır. Kendisinin geçmişte bu düşüncelere katılmamasına rağmen susmak zorunda kaldığını belirtir.

-Merak etme, başka birine âşık olsam, ki olabilirim, böyle bir hakkım var şayet itiraz etmezsen” yazar itiraz etmem dercesine kafasını sallıyordu. Selma devam etti:

“Önce sana söylerim. Hem insan iki kişiyi birden sevemez mi? Bunun çok doğal olduğunu sen söylemiyor muydun? Seni bazen anlayamıyorum. Bir bakıyorum, yaşamın en güzel yerinden tutmuş gidiyorsun, ama küçük bir şeyden garip bir anlamsızlığın içine düşüyorsun...” (Birkiye, 1992, s.49)

Yazar, Selma’nın yurt dışına gitme durumuna bozulur. Selma’nın gitmesini istemez. Bunun üzerine Selma ile aralarında bir tartışma başlar. Selma ile yazarın birbirlerine karşı demek istedikleri tartışma tekniği ile verilir. Yazar ve Selma yaşadıklarını farklı pencerelerden değerlendirirler. Herkes, yaptıklarını ve birbirlerine verdikleri sözleri hatırlatır. Aralarında önceden geçen konuşmalar üzerine tekrardan konuşulur. İfade edilenlerin unutulmaması gerektiğini Selma belirtir. Selma, yazarın içinde bulunduğu durumu anladığını ve yazarın da kendisini anlayışla karşılaması gerektiğini ifade eder.

2.3.1.8.2. *Soldan Sağa Romanında Anlatım Teknikleri*

Soldan Sağa romanındaki olaylar açık, anlaşılır, yalın bir üslupla verilir. Romanda anlatımı güçlendirmek ve olayların akışını farklı bir yöne çekmek amacıyla deyimler, atasözleri ve özlü sözler kullanılır. “Ne ilkelikti bu böyle. Neyse ki görevliyi görerek kompartımanına yiyecek içecek bir şeyler getirtmişti. Paranın açamayacağı kapı yoktu.” Tarzında deyim ve atasözleriyle anlatılmak isteneler kısa, duru bir şekilde aktarılır. Kahraman, sahip olduğu güç sayesinde istediklerini yaptırır.

Sanki büyük bir ayıpmış gibi ağlamak. İçten, sıcak ve gerçek gözyaşlarını, duyguyla dolu gözyaşlarını saklamak. Bencillikten değil, bir çeşit utanmaktan saklamak. Yıllarca, gözyaşlarını ne kadar çok saklamıştı. (Birkiye, 1995, s.20)

1402'lik adam yani eski müdür ağlamanın ayıp bir şey olarak görülmesini eleştirel bir üslupla ifade eder. İçten, sıcak ve gerçek gözyaşlarının gerçekte ayıp olmayacağını düşünür. İnsanın gerçek gözyaşlarını neden sakladığını anlamaz. Bu gizleme durumu bencillikten çok bir utanç hissinden dolayıdır. Müdür yıllar boyu gözyaşlarını saklar. Müdür, düşünce dünyasının soyut boyutuyla kendini anlatır. Kendi dünyasında kelimelere yeni anlamlar kazandırır.

Sözcüklerini seçerek kullanıyordu. Bir yandan onlara ilgisiz olmadığını duyumsatıyor, öte yandan sevgilisine ne kadar sadık olduğunu anlamalarını; yani inanmış bir âşık olduğunu her seferinde anımsatıyordu. Evet, inanmış bir âşık, sadık bir âşıktı. Şimdiye kadar hiçbir sevgilisini aldatmamış, şimdiden sonra da aldatmayacaktı. Ama etrafında ne çok güzel kadın, ne çok güzel genç kız vardı. (Birkiye, 1995, s.30)

Yazar, bir yandan sadık olduğunu söylerken bir yandan da etrafında olan kadınlara bakar. Onları güzel bulduğunu ifade eder. Yazarın söyledikleri birbiri ile uyuşmaz. Yazar, zıtlık barındıran sözcükleri bir arada kullanarak düşündüklerinin tersini ortaya koyar. Anlam ve düşünce bakımından birbiri ile çelişecek ifadeler romanda kullanılır.

Zihninden hep o an için büyü bulduğu romanın sözcükleri geçiyordu. Ama, romanını bırakarak yemeye başladı. Öyle ya, aç ayı oynamazdı.” Yazar, yemek siparişini bekler. Her insanın öncelikle karnını doyurup daha sonra işlerini hallettiği belirtilir. Yazar da önce yemeğini yemeli ve ardından yazısını düşünmelidir. “Komşuda pişer bize de düşerdi; böylece bizde de prensler oluşuverdi, ortaya çıkıverdi. (Birkiye, 1995, s.34)

Romanda söylenmek istenenler atasözleri ile ifade edilerek daha etkili bir şekilde ifade edilir. Atasözleri anlatıma bir dayanak oluşturur. Argoya, kaba söyleyişe kaçabilecek sözcükler de eserde kullanılır. Gözleme dayalı kişi ve mekân tasvirleri ayrıntılı yapılır.

Objenin Türkçe karşılığı üzerinde durdu. Obje tam anlamıyla nesneyi karşılamıyordu. Belki sözcük anlamı buydu ama, felsefi olarak birebir bir maddilik taşımıyordu. İçinde bulabileceğimiz bir sübjektiflik, yani öznellik de vardı. Buna rağmen kendisi sözcüğün üzerine basa basa özne demişti. Estetik bir özne. Duygu yükünün içindeki estetik bir özne. (Birkiye, 1995, s.53)

Yazar, romanda obje kelimesinin karşılığı üzerinde durur. Objenin hangi anlamda kullanıldığını ve ne anlama sahip olduğunu anlatır. Yazar, Türkçe karşılığının daha çok ne olduğunu öğrenmek ister. Felsefi açıdan kelimeyi ele alır ve bu sözcükte yalnız bir nesnellik değil öznenin de olabileceğini ifade eder. Yazar içerisine duygu

yönünü de katar. Yazar, sözcükler ve olaylar üzerine düşünerek ve tartışarak onlara yeni bakış açılarıyla yaklaşır.

“Şimdiki ise yumuşak bir seslenişti. “Seni seviyorum”, “Ne kadar da güzelsin”, “Sana hayranım”, “Olağanüstüsün” dermişçesine bir seslenişti. Gerçi bu sıfatlar kendisine sürekli, sabahdan akşama kadar her gün söyleniyordu ama, Cindiy’yi etkileyen, yazarın “Hadi gel yiyelim” seslenişinde; bu çok sıradan gibi görünen cümlenin içinde kendisine karşı yönelen temiz, saf bir duygusallığın oluşuydu.” (Birkiye, 1995, s.81)

Yazar, aynı kelime grubuna dahil edilebilecek hayranlık ve beğenme sözcüklerini bir arada kullanır. Anlatıma zenginlik katar. Yazar, hayranlık duyduğu Cindy’nin söylediği her şeyi beğenir. Onun ağzından çıkan her sözcük yazar için ayrı bir mutluluk kaynağı olur. Yazarın onun söylediklerine bu kadar önem vermesinin nedeni olarak onun saf ve temiz bir duygusallığa sahip olmasıdır. Yazarın duygu ve düşünceleri iç çözümleme tekniği aracılığıyla aktarılır.

Tüm bunlar büyük bir yanılsamaydı. Yalnız kalan birinin, hüznü kendisine en yakın bir duygu olarak marazi bir biçimde kabul etmiş birinin, işi yazmak, uydurmak olan birinin gördüğü bir düş, yaşadığı bir yanılsama mıydı? Usulca uzanarak, bir kuşun bedeninden kopan bir tüyün yere deyişi gibi parmaklarının ucuyla Cindy’nin sol ayağına dokunarak onu duyumsamasına karşın, tüm bunlar bir düş, bir yanılsama, bir hayal miydi? (Birkiye, 1995, s.79)

Romanda bireyin iç dünyasının yanında dış dünyada yaşananlar ele alınır. Hayal ile hakikat, kurmaca ile gerçeğin çatışması görülür. Romandaki yazar, sürekli yaşadıklarının gerçek olup olmadığını sorgular. Bir türlü yaşadıklarının gerçek olup olmadığına karar veremez. Sürekli bu soruyla karşı karşıya kalır. Kendisine devamlı bu soruyu yöneltir. Yazar, her zaman bir düş içerisinde olduğu algısındadır. Yazar, kendisini düştan uyandırma ihtiyacı hisseder. O, sürekli yaşadıklarının bir rüya olduğunu, gerçekleşmemiş olaylar olduğunu düşünür.

Ama gerçek olan, makarna suyunun kaynamasıydı. Orta boy mor lahanayı küçük küçük parçalara ayırmış, tuzla öldürüp yıkamış, evinin epeyce arkalarında bir yerdeki pazardan aldığı yarıyı bildik yarısının adını henüz öğrenemediği otları içine doğramış, tuzu, zeytinyağını koyup bol limon sıkmış ve bir salatanın en önemli evresi olan karıştırmayı yapmış; bu sırada makarnası da haşlanmıştı. (Birkiye, 1995, s.80)

Yaşam ve hayal arasında gelgitler yaşanırken yazar sürekli uyandırılma ihtiyacı hisseder. Yazar, düşündüğü somut bir olayla bölünür. Ruhsal ve düşünsel olaydan kopup bir iş, bir hareket gerektiren olaylara yönelim gösterir. Yazarın düşüncelere

dalma kısmına hemen bir eylem eklenir. Yazar, bu şekilde hayal hissinden uzaklaşır. Konuyla ilgisi olmayan yeni bir olaya yer verilir. Anlatılan olayın akışı kesilir.

Romanın ikinci bölümünü kafasının içinden kurguluyordu. Bir yandan kızlara bakıyor, aslında bakmıyormuş gibi yapıyordu. Kafasının içinde hep romanı vardı. Adeta yazıyordu. Sözcükleri teker teker sıralıyordu. Sözcükler hızla çoğalıyor, o an kendisine müthiş gelen sözcükleri buluyordu. Ama bunları unutacağını kendi de biliyordu. (Birkiye, 1995, s.32)

Yazar, romanda üst kurmaca tekniğine yer verir. Yazar, romanını nasıl yazdığını, hangi noktalara değindiğini, nerede zorluk yaşadığını belirtir. Yazar, bunun yanında olayların içerisinde yer alır. Yazarın kahramanlarla yaşadıkları anlatılır. Romanın sonunda yazarın kahramanlarla aynı yerde karşılaşması üst kurmaca tekniğiyle verilir.

Çamaşır ve bulaşık makinesi, mikser, kahve makinesi, bir buzdolabı ve yanı sıra bir dondurucu, çok işlevli elektrik süpürgesi, son model buharlı bir ütü; mutfak bölümünde lavabonun yanındaki çöp makinesi, otomatik fırın, bir ekmek kızartıcı gibi, günlük yaşamı oldukça kolaylaştıracak aletlerle doluydu ev. (Birkiye, 1995, s.78)

Romanda tasvir tekniğine yer verilir. Mekân ve kişi tasvirleri ayrıntılı bir şekilde yapılır. Yazarın geçtiği yerlerin tasviri ve yazarın karşılaştığı kişilerin tasvirleri ayrıntılı olarak yapılır. Yazarın evinin dizaynı ayrıntılı bir şekilde anlatılır. Yazarın evinde hangi mutfak aletlerinin olduğu hakkında bilgi verilir. Yazarın evinde çamaşır ve bulaşık makinesi, mikser, kahve makinesi, bir buzdolabı ve yanı sıra bir dondurucu, çok işlevli elektrik süpürgesi, son model buharlı bir ütü; mutfak bölümünde lavabonun yanındaki çöp makinesi, otomatik fırın, bir ekmek kızartıcı gibi, günlük yaşamı oldukça kolaylaştıracak aletler vardır. Yazarın evinde bulunan eşyalar tüm ayrıntılarıyla verilir. Evin görünümü de küçük detaylarla anlatılır.

Gerçi ilk konuştuklarında genç kadının dudağının sol kenarındaki beni tanıdık gelmişti. Daha doğrusu beni kışkırtıcı bulmuştu. Genç kadını tanıdık bulmasının nedenini hep, mükemmelliğin insanın zihninde kayıtlı olduğuna bağlarken, tanıyamamasının asıl nedenini ise böyle bir karşılaşma olanağının kendi tarafınca sıfır oluşuydu. (Birkiye, 1995, s.57)

Yazar, Cindy'nin güzelliği karşısında hayran kalır. Yazar, ona karşı tutkulu bir sevgi duyar. Yazar, Cindy'nin dış görünüşünden etkilendiğini ve onu çok güzel bulduğunu söyler. Cindy'nin fiziksel özellikleri ayrıntılarıyla birlikte yazarın zihninde yer edinir. Yazar, kadının dudağındaki bene kadar her şeyi hatırlar. Cindy'nin dış görünüşü, güzelliği, çekiciliği, duruluğu tasvir tekniğiyle verilir.

Kitabı yanına aldığı deri evrak çantasından çıkardı. Katladığı yeri buldu. İstanbul'dan döndüğünden beri elini sürememişti. Kıvırdığı yerden önceki bölümlere, anımsamak için şöyle bir göz attıktan sonra okumaya başladı. (Birkiye, 1995, s.75)

Genç fabrika müdürünün çantası, işine ve kendi karakterine uygun bir şekildedir. Bu bir evrak çantasıdır. Yazar, deri çantasının içinden defterini ve kalemini çıkarır. Genç müdürün çantasının yanında yazarın çantası sade, basit deri bir çanta olarak kalır. Kişilerin işlerine ve kişiliklerine göre eşya seçimi göze çarpar. Kahramanların karakterleri ve eşyaları arasında bir ilişki söz konusudur.

Anlayamadığı bir şekilde, bir türlü kabullenemediği ve devlete yakıştıramadığı bir şekilde işten atılmıştı. Yıllarca çalışmıştı. Yıllarca çalmadan, çırpmadan bir tek memur maaşıyla evini geçindirmiş, iki çocuğunu okutmuştu. Namusuyla, hileye hurdaya kaçmadan, rüşvet müşvet yemeden çalışmıştı. (Birkiye, 1995, s.23)

Romanda geriye dönüş tekniği kullanılır. Eski fabrika müdürü geçmişte yaşadıklarını, yaptıklarını roman boyunca hatırlar. Müdür, neden böyle bir durumla karşılaştığını anlamakta güçlük çeker. Kendisi gibi verimli çalışan biri ne suç işleyip böyle bir durumla karşı karşıya kalmıştır. Eski müdür devamlı yaptıklarını ve hayatını sorgular. İçinde bulunduğu şartları düşünür. O, geçmişine giderek yaptıklarını hatırlar. Memuriyetinde kimsenin hakkına girmeden, hiçbir usulsüzlük yapmadan işini yaparken birden işini kaybetmesini anlayamaz.

... olmamıştı da ne olmuştu yani. Çocukları için, evi için kendince didinirken kapının önüne koyularak işsiz kalmıştı. Hem de devlet baba tarafından. Hiç beklemiyordu; hiç anlamıyordu. Açtığı davalar da hiçbir işe yaramıyordu. Sıkıyönetim vardı. Sanki o bir teröristti, sanki o bir partizandı, sanki falandı, filandı. Yalnızca Atatürkçüydü, laikti, cumhuriyetçiydi ve işte ödülü de işten atılmaktı. Bir süre sonra, içeriye atılıp işkence görmediğine şükretti. (Birkiye, 1995, s.24)

Geçmişte yaşanan olaylar alaylı ve ironik bir dille anlatılır. Yaşananlar dikkat çekici bir hâle getirilir. Yaşanan olaylarla mizah yapılır. Hiç hak etmediği bir muamele gören kişinin haklı bir isyanı söz konusudur. Bu isyanın içindeyse bir mizah söz konusudur. Her şeyi usulüne göre yapmanın karşılığı olarak her şeyi kaybetmek gerekir.

Neyse şimdi romanı düşünmeliydi. Acaba adama Adam demese de bir ad mı koysaydı. Adları romanda aslında hiç sevmiyordu. Adam'dı işte. Ne diyebilirdi. Ahmet, Mehmet, Hüseyin, Kemal, Rıfkı... (Birkiye, 1995, s.33)

Romanda tartışma tekniğine yer verilir. Yazar; bir olay, durum ve kelime hakkında kendi fikirlerini öne sürer ve gerçekte var olan durumları eleştirir. Roman

kişilerine ad vermenin gereksiz olduğunu düşünür. Yazar, onlara isim vermekle kişilikleri arasında bir ilişkinin söz konusu olmadığını düşünür. Tüm eleştirilere rağmen yazar, roman kişilerine isim vermeyi istemez.

Dilini çok seviyordu. İnsanın ana dili gibisi var mıydı? Müthiş küfrediyordu. İngilizcenin egemenliğine girenlere. Ama etrafı da giderek kuşatılıyordu. Neyse ki üç beş duyarlı insan vardı, kendisi gibi. Sağda solda inatla yazıyorlardı. (Birkiye, 1995, s.29)

Yazar, eleştirel bir üslupla dil ve üslup hakkındaki görüşlerini ifade eder. Yazar, dil konusundaki hassasiyetini belirtir. Yazar, zamanın ilerlemesiyle dilin değişiminden yakını. Yazar her tarafa İngilizcenin hâkim olmasını kabul etmez ve bu durumu kabul edenlere saygı göstermez. Herkesin kendi dilini koruması gerektiğini düşünür. Yazarın dil konusundaki hassasiyetinin yanında toplum gerçekleri de vardır. Özellikle genç nesil ve yabancıların etkisiyle yozlaşan bir dilin kullanımı vardır. İnsanlar gün geçtikçe İngilizceye daha çok önem verir. Bu durum toplumun sahip olduğu dilin değişmesine neden olur. Yazar bu durumu sert ve eleştirel bir tavırla ortaya koyar.

Aslında onların da güvenlik sorunu yoktu. Çünkü işçiler kimsenin canını değil, hatta malını da değil, yalnız ve yalnızca kendi paralarını, hak etmiş olduklarını istiyorlardı. Peki o halde jandarmalar neyi koruyorlardı? İşçilerin paralarını mı? Kime karşı? İşçilere karşı mı? (Birkiye, 1995, s.42)

Romanda iç konuşma tekniği görülür. Bunun yanında soru sorma tekniğinden yararlanılarak bazı durumlar açıklığa kavuşturulmaya çalışılır. Birbirinin cevabı olabilecek sorular ardışık bir şekilde ortaya konulur. Sorulara yanıt olarak tekrar sorular verilir. Sorular birbirini destekleyecek şekilde romanda yer alır. Sorulanlarla işçilerin durumu ve niyetleri açıklanır. Onların esas istedikleri ortaya konmaya çalışılır.

Hangi adalet sistemi buna göz yumabilirdi. Adalet var mıydı? Varolan sıkıyönetimdi; onun koyduğu, kurallar geçerliydi. Asla böyle bir şeye ortak olamazdı. O da sıkıyönetimden dolayı işini kaybetmişti. Bir 1402'likti ve işçilerle benzer bir yazgıyı paylaşıyordu.

- Onların tarafındayım, dedi sakince.
- O zaman niye buradasınız; niye istifa etmiyorsunuz?
- Dediğiniz gibi yapacağım. Namusumla istifa edeceğim. Kimsenin parasına el konulmasına, hakkının gasp edilmesine ortak olamam. demişti ve oldukça kararlıydı. (Birkiye, 1995, s.69)

Romanda diyalog tekniğine yer verilir. Fabrika müdürü ve fabrika yönetimi arasında geçen konuşmalar diyalog tekniği ile aktarılır. Kahramanlar arasında geçen

konuşmalar okuyucuya olduğu gibi aktarılır. İki taraf arasında geçen olaylar tarafsız bir şekilde ifade edilir. Kahramanlar, istedikleri şekilde dilediklerini söylerler. Bu teknikle romanda tarafsız bir anlatım görülür.

2.3.1.8.3. *Bir Aşk Bilmecesini Nasıl Çözebilirsiniz* Romanında Anlatım Teknikleri

Bir Aşk Bilmecesini Nasıl Çözebilirsiniz romanında olaylar, kapalı bir anlatım yerine açık bir anlatımla yapılır. Romanın bazı bölümlerinde deyimlere, atasözlerine, kalıplaşmış söz öbeklerine yer verilir. Anlatılmak istenenleri pekiştirip anlatımı güçlü kılmak için söz sanatlarından da yararlanır.

Tam yirmi yıl önceydi. Tam yirmi yıl önce; ve aylardan Eylül'dü; mehtaplı gecelerde, o esmer kızla yürüyüşleri... (Birkiye, 1999, s.13)

Tamamlanmamış, duygu ifade eden cümlelere yer verilir. Geçmişte yaşananlar eksilteli cümleler şeklinde verilir. Yazar, geriye dönüş tekniğiyle geçmişe gider. Yirmi yıl önce yaşadıklarını hatırlar. Romanın genelinde anlatım arasında bağlantı kurmak amacıyla bu tekniğe yer verilir. Kahramanlar geçmiş zamanlarda yaşadıklarını hatırlayarak şimdi için kararlar verirler. Geçmişte yaptıkları hataları bir daha tekrarlamak istemezler.

Zaten herifler hıyar ve âdi değiller miydi. ... Erkeklerin yüzde doksan sekizi âdiydi. Yüzde ikisi de âdiydi ama onlar romantik âdilerdi. (Birkiye, 1999, s.104)

Romanda argo sözcükler çoğunlukla göze çarpar. Sözcükler gelişigüzel bir şekilde kullanılır. Kaba, müstehcen olabilecek söyleyişler romanda yer alır. Erkekler hakkında düşünceler kaba bir şekilde ifade edilir. Erkekler kötü bir şekilde anlatılır. Onlar hakkında iyi olabilecek herhangi bir düşünce söz konusu değildir. Onlar bütün kötü sözleri hak ederler. Birsen, erkekler hakkında hiçbir güzel düşünceye sahip değildir. Onları, dünyanın en kötü varlıkları olarak görür.

Düşünün bir, ınga, ınga diye ağlayan çocuğun derdi anlaşılmak değil mi? İlkokula geldiğinizde, kimse sizi anlıyor mu, öğretmenleriniz, anne-babanız? Ergenlik çağı, tüm dünya sizi anlamıyor. Sonra gençlik yılları. Hangi âşık olduğunuz, sizi anlıyor? Sonra büyüyorsunuz, yazıyor, yazıyorsunuz ama yine kim anlıyor sizi? (Birkiye, 1999, s.113)

İki durum arasında benzerlik ilişkisi kurularak olay daha açık bir hale getirilir. Düşünceleri ifade etmek amacıyla benzerlik ilişkisinden yararlanır. İfade edilmek istenen olaya açıklık kazandırmak amacıyla olaylar arasında anlamsal ilişki kurulur. Bir bebeğin ortaya koyduğu davranışın nedeni ile insanların her yaşta ortaya koyduğu davranış arasında benzerlik görülür. Bütün insanların yaptığı davranışın temelinde

anlaşılmama duygusu vardır. Her yaştaki insan çevresi tarafından kabul görmek ister, anlaşılmak ister. Anlaşılmama durumunun, her dönem devam eden bir problem olduğu anlatılır. Bu, bir bebeğin ağlamasına benzetilir. Bebeğin derdi de yetmiş yaşındaki kişinin derdi de anlaşılmaktır.

O bir kuş kadar özgürdü; bir ırmağın suları kadar özgür. Bir dağ doruğu kadar özgür; yağın bir kar kadar özgür; bir dalga kadar özgür; gökyüzündeki bulutlar kadar özgür; bir ağaç kadar... (Birkiye, 1999, s.103)

Birsen'in ne kadar özgür biri olduğu yapılan benzetmelerle anlatılır. Onun özgürlüğe olan bağlılığı yapılan benzetmeler aracılığıyla verilir. Birsen için hayatın anlamı özgürlüktür. O hiçbir şeye değer vermediği kadar özgürlüğe değer verir. Hayatındaki her şey bir yana özgürlüğü bir yanadır. O, özgürlük olmayan bir hayat düşünülemez.

Kilidini değiştirmeliyim. Değiştirmemeliyim, çünkü Hülya giremez. Onda kesinlikle yedek bir anahtar vardır. Yenisini yaptırırsam belki anahtarı kabul etmez. Belki değil hiç etmez. Zaten, ona nasıl verebilirim ki? Neyse zaten ışık da sızıyor. Şimdi içerde ve biraz sonra... (Birkiye, 1999, s.63)

Romanda iç monolog tekniğine yer verilir. Erdal; Hülya ile ayrıldıktan sonra kapının kilidini değiştirmeyi düşünür. Erdal, Hülya'nın yeni anahtarı kabul etmeyeceğini ve böylece içeri giremeyeceğini düşünür. O, daha sonra bu kararında vazgeçer. Bu problemi kendi içinden geçirir ve biri sonuca ulaşır. Olanları kendisi ile konuşarak çözer.

Belki de karşı karşıya geçiyordur. Hayır öyle olsa, Beşiktaş'tan gider. Otobüs beklediği açıktı. Belki de Eminönü'ne geçecek. Öğrenci olmadığı belli. Belki yeni bitirmiş. Hayır, yeni değil; birkaç yıl önce. Belki daha fazla. Bir yerde çalışmıyor mu? Bu saatte dışarda olduğuna göre. (Birkiye, 1999, s.68)

Kahraman, kendisine soru sorarak bir şeyleri anlamaya çalışır. Kadının görünümünden ve hareketlerinden onun nasıl biri olduğunu, neler yaptığını tahmin etmekle meşgul olur. Yazar, kadının dış görünüşünden yola çıkılarak onun hakkında çözümlemeler yapar.

- Her ikisine birden âşık olamam.
- Hayat bu, belli olmaz.
- Doğru değil. İnsan ancak bir kişiye âşık olur; öyle değil mi?
- Öyle mi?

- Neyse. Bir karar vereceğim. Hem de çok kısa bir süre sonra.
- İyi olur. (Birkiye, 1999, s.82)

Roman kahramanları arasında sıklıkla karşılıklı konuşmalar geçer. Bu konuşmalara yer verilerek onlar arasındaki olaylara müdahale edilmez. Selma ve Sevgi arasında mutfakta bir konuşma geçer. Konuşmanın konusu ise Sevgi'nin içinde bulunduğu durumdur. Sevgi bir üçlü aşk ilişkisi içindedir ve artık bu aşk üçlemesine dur demesi gerekir. Kendisi de arada kalmaktan yorulur. Bu durumu bir sonuca ulaştırması gerekir. Ya Murat hayatında olacak ya da Nuri. Bunu düşünüp belirlemelidir. Sevgi ve Selma arasında geçen konuşma bununla ilgilidir.

Bazı durumlar vardır ve insan, artık söz burda yetmiyor, söz tükendi der geçer. Bunu bir türlü kabul etmedi ve dilin bu yetersizliğine hiç inanmadı. Sözün, Türkçenin her zaman yeterli olduğuna inandı. Yetersiz olan insanın kendisiydi; anlatılamayacak bir duruma gelinmişse; ifade edilemeyecek bir duruma gelinmişse, bu dilin, sözcüklerin yetersizliğinden değil, insanın kendi yetersizliğindendi. (Birkiye, 1999, s.119)

Romanda tartışma tekniğine yer verilir. Güncel ve genel konular, romanın içerisinde tartışılır. Olaylar, anlatıcının bakış açısından ifade edilir. Türkçenin, dilin ve sözün yetersiz olduğu fikrine karşıt bir görüş savunulur. Hiçbir söz ve dil yetersiz değildir. Anlatımı sağlayacak kişilerin dili kullanma becerilerinin eksik oluşuna vurgu yapılır. Diller ve sözler her şeyi anlatabilecek potansiyelindedirler. Esas olanın onların kullanımı olduğu belirtilir. Dilin ve sözün etkin ve tam kullanımı kişilere bağlanır.

Olayların ne olacağını, sevgili bir yazar dostunun başına geldiği gibi bir felaketin, olmayacağını kim garanti edebilir? Bir kafede yılın sonundan ikinci günü oturmuş karısını beklerken yanında patlayan bombanın bedenini parçalayıp parçalayamayacağını kim bilebilir? Bir de geçmişe ilişkin hayaller vardır. Şöyle şöyle olsaydı... Gerçeklikten kopmuş hayallerdir ki, gerçekleşme şansının sıfır olduğu olasılıklardır. Çünkü bitmiş olanın üzerinde, o anın geçmesine ilişkin bir kurgulamadır. (Birkiye, 1999, s.120)

Romanda flashback tekniğine yer verilir. Geçmiş, şimdi ve gelecek aynı anda değerlendirilir. İçinde bulunulan anda, geleceğe dair bir şeylerin gerçekleşebileceği düşünülür. Bunun yanında geçmişte yaşanması istenen ve olmayan durumlar da belirtilir. Geçmiş ve geleceğe dair her şeyin bir hayal olduğu ifade edilir. İçinde bulunulan zaman dışında; düşünülen veya gerçekleşmesi arzu edilen ve edilmiş şeyler bir kurgudur. Bu olay ve durumların gerçekleşmesi mümkün değildir. Kahraman, üç zamanı birlikte yaşar. Bazen geçmişe giderek hızlıca içinde bulunduğu zamana gelir ve şimdiden geleceğe gider.

Ya düşler! Düşler belki de bilincin tam yerinde olmadığı yarı bilinçli bir durumun sonucudur. Hayallerden yorgun düşülmüş, uyku ile uyanıklık arasında, ki bir düş dünyası olarak tanımlanan bir anda, beynin çoğu zaman kendi isteminin dışında, yani bir bakıma bilinçaltı ve bilinçdışı durumlarında ortaya çıkmış irade dışı şiirsel kurgulamadır. (Birkiye, 1999, s.121)

Romanda bireyin iç dünyasında yer edinen olaylar; rüya, kâbus, düş, hayaller aracılığıyla yansıtılır. Kişiler mutsuz oldukları durumları rüyalarında görürler. Bireylerin ruhsal durumları rüya anında ortaya çıkar. Bunun yanında rüyalar, bireyin iç dünyasını anlamada yardımcı olur. Onun ne hissettiğini ortaya koyar. Anlatılmak istenenler bu şekilde belirtilir. Bireyin iç dünyasında önemli yer tutan durumlar bir şekilde açığa çıkmalıdır. Düşler, kişinin yaşadıklarının istem dışı bir yansıması olarak görülür.

Rüyalar gizlerle doludur. Yaşadıklarımızın; beynimizde kodlanmış olanların kim bilir nasıl bir dile gelişidir. Sözcükler ve şekiller, günlük yaşamımızda nelere karşılık gelir? Neler, bizi rüyalarımızda ağlatır; sözcük kaymalarının nedeni nedir? (Birkiye, 1999, s.122)

Psikolojik çözümlemelerde rüyalar ve düşler önemli bir faktördür. Uyku gerçekliklerden kurtuluş hali olarak görülür. Bedenin ve ruhun dinlenme isteği olarak anlatılır. Bireyin zihninde ve ruhunda yer edinen durumların rüyalara yansıdığına değinilir. Rüyaların bireyin iç dünyasının gizemini ortaya koyduğu belirtilir. Rüyalar aracılığıyla söylenmeyenlerin, ifade edilemeyenlerin açığa çıktığı söylenebilir. Rüyalar, bireyin yaşadıklarının, gizlediklerinin bir yansıması olarak ifade edilebilirler.

Duramazdı; söyleyemeden duramazdı. Yüreğindeki fırtınaları başka nasıl dindirirdi? Hem duyguları Mineye ilişkin değil miydi? Ne Mine'si, nereden çıktı bu Mine; sevdiği kadının adı Müge değil mi? Yoksa yine bir düş zamanda mıydı? O büyük rastlantıyı, o gizemli karşılaşmayı unutamıyordu. (Birkiye, 1999, s.140)

Romanda geriye dönüş tekniğine yer verilir. Geçmişte yaşanan bir olay, unutulmaz bir an olarak bireyin zihninde kalır. Kahraman geriye giderek yaşananları hatırlar. Kahraman, anın etkisi altındadır. Bu nedenle geçmiş yaşantılar, şimdiki andadır. Geçmiş yaşantılar, bireyin bugününe şekil verir. Onun seçimlerini etkiler.

Romanda leitmotif tekniğine yer verilir. Aşka dair bazı söylemler romanın başından sonuna kadar yer alır. Bazı deyişler olduğu gibi tekrar edilir.

Üstü başı çamur içinde; herkes ona bakıyor. Burada ne işim var? Niye bu yazıyı yazıyorum? Evde bilgisayarımın başında yazsam. Önce bir duş alsam. Sıcak suyun altına

girsem. Sonra bir süre yatsam; yorganı başımın üzerine çeksem, hayallere dalsam.
Düşlere girip çıksam, uyusam, binlerce rüya görsem. (Birkiye, 1999, s.127)

Romanda bilinç akışı tekniğine yer verilir. Kahraman, yapmak istediklerini zihninden geçirir ve ne yapacağına karar veremez. Birden çok düşünce aklını meşgul eder. Hangisinden başlaması gerektiği anlayamaz. Bilinç akışı tekniğiyle kahramanın zihninden geçenler açığa çıkartılır. Kahramanın içinde bulunduğu psikolojik durum belirtilir.

“Sen mi o gülleri takındın, Güzel,

Yoksa o güller mi seni takındı!” (Birkiye, 1999, s.95)

Romanda Oktay Rifat Horozcu’ya ait olan dizelere yer verilerek metinlerarasılığa başvurulur. Kahramanın duygu ve düşüncelerini ifade etmek için başka bir şairin dizelerinden yararlanılır.

Kendini Eylül romanındaki Suat’a benzetiyordu. Kocasını ile sevdiği, incelikler bulduğu Necip arasında kalan Suat’a. Genç kızken okumuştur romanı. O zamanlar çok etkilenmiş, günlerce kendini Suat’ın yerine koymuştu. (Birkiye, 1999, s.31)

Romanda metinlerarasılık vardır. Geçmiş dönem eserlerine vurgu vardır. Yazar, eski yıllarda yazılan başka bir yazarın romanı ile kendi romanı arasında benzerlikler bulur. Romandaki bazı olaylar diğer yazarın romanını hatırlatır. Her iki romanda da kahramanlar aynı olayları yaşar. Bu nedenle roman kahramanı yaşadıkları ile okuduğu roman arasında bağlantılar kurarak eski dönemde yazılan romanı hatırlatır. Farklı bir eserden yararlanır.

Sevgi kendisini Eylül romanının ana kahramanı Suat’ın yerine koyar. Kendi yaşadıkları ile Suat’ın yaşadıklarının benzer şeyler olduğunu düşünür. Suat da kendisi gibi eşi ve flörtü arasında kalan bir kadındır. Sevgi için de bir yanda Nuri bir yanda Murat vardır. Sevgi, kararsızlık içerisinde, iki adam arasında sıkışmış bir halde günlerini geçirir. Sevgi’nin yaşadıkları Eylül romanının karakteri olan Suat’ın yaşadıklarıyla benzerdir.

2.3.1.8.4. *Bir Yıldız Kaydı* Romanında Anlatım Teknikleri

Bir Yıldız Kaydı romanında açık, anlaşılır bir anlatım vardır. Bunun yanında roman anlatımında ayrıntılı tasvirler, benzetmeler, kişileştirmeler yapılır.

Güneş ovanın üzerinden kırmızı kırmızı yükseliyor, yeni bir gün ona merhaba diyordu. (Birkiye, 2002, s.10) Romanda yeni başlayan bir güne insana ait özellikler

verilir. Anlatılmak istenenler kişileştirme sanatıyla etkili bir şekilde ifade edilir. Duygu ve düşünceler, etkileyici bir üslupla verilir. Yer yer olaylara karşı eleştirel bir tutuma gidilir.

Kendi sonu da gelmişti, ölüyordu. Gürcü bir kadınla evlenmişti, hiç dert etmemişti. Kafasını kaşdı, hâlâ mektupları evirip çeviriyordu; acaba, karısı Müslüman olmasaydı, yine onunla evlenir miydi? Herhalde evlenirim diye düşündü. Karısını sevmişti. Trabzon'da da arkadaşları Rumlar, Ermeniler, Yahudiler, Lazlar değil miydi? Hepsini aynı padişahın yönetimi altındaydı işte. Tanrıları birdi, dinleri farklı da. Ama bu şimdikileri hiç anlayamıyordu, bunlar dinsizdi, dinsiz insan olur muydu; Tanrısızdı, Tanrıya inanmıyorlardı, kendi kendine dualar mırıldandı, hiç Tanrıya inanmayan insan olur muydu? (Birkiye, 2002, s.61)

Romanda geçen olaylar büyükbabanın perspektifinden aktarılırken yanlı bir anlatım vardır. Yaşanılan durumlara büyükbabanın bakış açısıyla yaklaşılır. Söylenmek istenenler, doğal bir anlatımla okuyucuya verilir. Gelişigüzel düşünceler sıralanır. Olaylar kahramanın ağzından yanlı bir anlatımla verilir. Kahraman, olayları kendi bakış açısına göre değerlendirir ve bu olayları kendine yansıyan şekliyle yorumlar. Bu durum, olayların tarafsız ifade edilmesini engeller.

Adının dede oluşunu o zamanlar anlayamamıştı; acaba dede Alevi dedesi miydi? O zaman annesi de Aleviydi. Ama babasının Alevi olmadığını çok iyi biliyordu. Seyit sülalesindendi, hep öyle denirdi, dini bütün bir adamdı, zaten kendisi de küçük yaşta hafız olmamış mıydı? Alevi ya da Sünni oluşunun hiçbir önemi yoktu; sonunda aynı Tanrıya inanıyorlardı. (Birkiye, 2002, s.60)

Romanda soru sorma sanatına yer verilir. Böylece olaylar, düşünceler, duygular açıklanmaya çalışılır. Kahraman kendi düşünceleri arasında kendine çeşitli sorular yöneltir. Bu sorular aracılığıyla birtakım olay ve durum izah edilir. İnsanları bir arada tutan, herkes için ortak olan bazı kavramlar belirtilir. İnsanlar arasında onları ayıran noktalara değil onları birleştiren noktalara odaklanmak gerekir. Böyle bir düşüncenin olması gerektiği vurgulanır.

Çıkıyor kayık

iniyor kayık

devrilen

bir atın

Sırtından inip

şahlanan

bir ata

biniyor kayık! (Birkiye, 2002, s.43)

Nazım Hikmet'in şiirine yer verilerek metinlerarasılık görülür. Nazım Hikmet'in şiiri Fütürizm akımının özelliklerini yansıtır. Fütürizm akımının özellikleri ile kaleme alınmış Nazım Hikmet'in Bahri Hazer şiirine yer verilir. Komünizm, Fütürizm özelliklerini gösteren şiir anlatılan dönemin özelliklerini aktarması bakımından romanda işlenir. Şiirde dize anlayışı yoktur.

Romanda günlük dilde kullanımı yaygın deyim ve kalıplaşmış sözlere yer verilir. Süt dökmüş kedi; o ikisi yok mu, büyük oğlan ile bir küçüğü; amanallah... Tutabilene aşk olsun! Kemo ve Hasan'ın yaramazlıkları herkesi çok fazla yorar. Beymama ve büyükbaba geldiğinde ise ikisini bir sessizlik kaplar. Onlardaki bu değişiklikler çeşitli sözlerle anlatılır.

Kız biraz ileride olmalı. Göremiyorum, hızlanmalıyım, adımlarımı açarsam görürüm. Sıcağa da kalbe de boş ver. İşin de projenin de canı cehenneme. Ama Mine Hanım katılacak toplantıya, demişti Hulusi, onu unuttum. (Birkiye, 2002, s.20)

İç monolog tekniğiyle başkahramanın düşünceleri aktarılır. Başkahramanın yapmak istedikleri ve içinde bulunduğu anı değerlendirmesi onun hissettiği şekliyle verilir. Romanın genelinde başkahramanın kendisiyle konuştuğu görülür. İç monolog romanda önemli bir teknik olarak yer alır.

- Siz ne dersiniz, bu işe?
- ...
- Pek konuşkan değilsiniz galiba.
- Sizinle konuşmak zorunda mıyım?
- Yoo, hayır, tabii ki değil, ben sadece...
- Sizi rahatsız mı ediyor?
- Siz karışmayın lütfen, işinize bakın...
- Allah allah iyilik de yaramaz... (Birkiye, 2002, s.25)

Başkahraman ve kadının barda karşılaşmaları diyalog tekniğiyle olduğu gibi verilir. Diyaloglar aracılığıyla kahramanlar, düşüncelerini karşılıklı olarak ifade eder. Duygu, düşünce ve hayaller ikinci bir ağızdan ifade edilmez. Kahramanların kendi söyleyişleri ile romanda yer alır. Kahramanların arasında geçen konuşmalar olayların anlaşılmasına katkı sağlar. Olayların gerçek yönünü belirtir.

Kentin yüzü yavaş yavaş değişiyordu, rengi değişiyordu; yönetimi değişiyordu. Zaten o yıllar çok karışıktı; kentin siyasi yapısı, konumu habire değişiyordu, iktidar sık sık el değiştiriyordu; neredeyse kurulduğundan beri bu kentin yazgısı hep böyle olmamış mıydı? Savaşan bir dünya vardı... (Birkiye, 2002, s.32)

Kahramanlar, olayın geçtiği yerlerle ilgili çeşitli görüşler belirtir. Romanda geçen coğrafya ve zamanla ilgili olarak siyasi, sosyal, toplumsal düşünceleri ifade eden bir anlatım vardır. Kurulan ve değişen düzenler sorgulanır. Bu değişimin neden yaptığının dair bir açıklama isterler. Kentin zamana bağlı olarak yaşadığı siyasi değişiklikler anlatılır. Olayların yaşandığı döneme ait sözcükler ve söyleyişler kullanılır.

Çıkıyor kayık

İniyor kayık, (Birkiye, 2002, s.43-67)

Romanda leitmotif tekniğine yer verilir. Anlatımlarla ilgili olarak Nazım Hikmet hatırlanır. Nazım Hikmet'in adı ve şiirleri romanda zaman zaman geçer. Olayların akışı içerisinde yaşananlara gönderme yapılır. Nazım Hikmet'e ait olan bu dizeler birden çok yerde geçer. Nazım Hikmet şiirine ait dizeler romanın içerisinde kullanılır.

Karadeniz giderek kararıyordu, rüzgâr giderek sertleşiyordu... (Birkiye, 2002, s.78) Rüzgâr ve Karadeniz'de olmayan özellikler söylenir. Söylenenler abartılarak etkili bir hâlde ifade edilir.

Denizin hırçın sesi kulaklarda uğulduyordu... (Birkiye, 2002, s.81) cümlesiyle insan dışındaki varlıklara, kendilerinde bulunmayan özellikler verilir. Bu varlık ve kavramlara insana ait özellikler aktarılır. Yazar, anlatımı etkili kılmak için kişileştirme sanatına yer verir.

Askerler sanki biliyorlarmış gibi, elleriyle koymuş gibi küçük oğlanın yakasına dikilen altınları buldu, belli ki yamak işini iyi yapmıştı. Emine'nin başından kaynar sular dökülüyordu, artık büyükanne de yenilmiş, sesini çıkartmıyordu şeklinde ifadeler yer alır. Benzetme ve deyimlerle Emine ve büyükanne'nin içinde bulunduğu durumlar anlatılır. Duygu durumları, yaşadıkları zorluklar anlatılır.

Aslında susmuyorum, söyleyecek bir şey bulamıyorum. Bütün bunları nereden, nasıl... (Birkiye, 2002, s.88) Tamamlanmamış cümleler romanın genelinde görülür. Anlatım bitmeden okuyucunun hayal dünyasına bırakılır.

Yeni yaşamlar, yeni serüvenler, kim bilir belki yeni acılar onları bekliyordu... (Birkiye, 2002, s.103) Bitmemiş cümlelerden geniş bir şekilde yararlanılır. Anlatılanlar

kesin bir ifade biçimi kazanmaz. Anlatılmak istenenler eksilteli cümlelerle belirsizlik ifade eder. Tam, net, açık, olmayan bir anlatım cümlelere verilir.

Uzak kıyıların aşk şarkılarıyla yıkandığı zamanlar sürüyordu; İstanbul henüz kirlenmemişti, dünya henüz kirlenmemişti, daha büyümemişler, saflıklarını üstlerinde taşıyor, onları saracak olan kirliliği daha görmüyorlardı (Birkiye, 2002, s.95)

Mekân anlatımı ayrıntılı bir şekilde yapılır. Varlıklar, duygular, düşünceler; tasvir ve etkili bir anlatımla ifade edilir. Dünyaya ve İstanbul'a karşı olumsuz bir bakış açısı vardır. Bu olumsuz duygular, zamanın değişmesiyle ortaya çıkar. Dünyanın ve İstanbul'un önceki hâli ile şimdiki hâli karşılaştırılır. Şimdiki hâlinde olumsuz değişim görülür.

Kapıdan giren ışık, genç kızın saçlarını sarı sarı parlatıyordu. Sarı kız utancından kızardı, kızardı, başını iyice öne eğdi... ..masumca uyuyan nilüfer çiçeği, yavaş yavaş kıpırdanmaya başladı, karanlıktı ama o yapraklarını şöyle bir silkeledi... (Birkiye, 2002, s.97)

İkilemeler ve kelime tekrarlarına romanda genel olarak yer verilir. Romanın bir sayfasında farklı bölümlerde birden çok ikileme görevinde kelimeye yer verilir. Tekrarlı söyleyişlerle anlatım güçlendirilir. Aynı sayfada görülen kelime tekrarlarına sonraki sayfalarda da yer verilir.

...bir gören olsa gözlerine inanamazdı, görmeyen hiç inanmazdı; giderek yapraklarını açtı, açtı, açtı... (Birkiye, 2002, s.98) Bir sonraki sayfada da tekrarlanan sözcükler görülür. Anlatılmak istenilenler tekrarlı anlatımla pekiştirilir.

Siz ikiniz beni ciddi bir şekilde kafaya alıyor, eğleniyorsunuz. Böyle tipler vardır, bilirim canları çok sıkılınca adamı acayip işletirler de kimsenin ruhu duymaz. Hem de bu tür yerlerde, barlarda, kafelerde. (Birkiye, 2002, s.109)

Başkahramanın düşündükleri ve hissettikleri iç çözümleme tekniğiyle aktarılır. Başkahraman, kadın ve barmen arasında ortamın özelliklerini yansıtan bir üsluba yer verilir. Eğlence amaçlı gidilen bu mekânlarda başkahraman, alaya alındığını düşünür. Kendisiyle eğlendiklerini düşünür.

Zehra'nın büyük kızı Ayşe'nin köyünde, Ahmet Reisin köyünde o yaşıyordu... O görüntüyü belleğinden hiç silinmemişti. Altmışların başı olmalıydı, köye gidilmişti o yaz, büyük, güzel bir tatildi. Güneşli bir gündü, teyzesini arıyordu, tarif ettikleri yerde buldu, teyzesi, Zehra'nın büyük kızı, tüm aileyi yöneten Ayşe hafız teyzesi, bir fundalığın altında fasulye ayıklıyordu, ünlü zuluf fasulyesiydi bu... (Birkiye, 2002, s.135)

Romanda geçen olayların yaşandığı zamana gidilir. 60'larda bir köyde geçen gün hatırlanır. Kahramanların sıradan bir şekilde vakit geçirdikleri bir gün bazı olaylar yaşanır. Bu olaylar beklenmedik bir şekilde son bulur. Geçmişte yaşananlar geriye dönüş tekniğiyle romanda anlatılır. Olayların birbiri ile ilişki bir şekilde devam etmesi için geriye dönüş tekniğinin verdiği imkânlardan yararlanılır.

2.3.1.8.5. *Aşk İntiharın Peşinde Romanında Anlatım Teknikleri*

Romanda açık anlaşılır bir üslup vardır. Anlatılmak istenilenler ayrıntılı bir şekilde verilir. Zaman ve mekân tasvirlerinde en küçük detaylara bile dikkat edilir. Anlatıma gerçeklik sağlamak amacıyla karşılıklı konuşmalara yer verilir. Olaylar, kahramanlar arasında geçen diyaloglarla farklı bakış açılarıyla değerlendirilir.

Romanda tamamlanmamış cümlelere yer verilir. Şaşkınlık ve hayret uyandıran durumlar, uygun kelime ve cümlelerle anlatılır. Romanda genellikle yaşanmış olaylar anlatıldığı için geçmiş zaman ekiyle çekimli sözcükler çoğunlukla kullanılır. Deyim ve atasözleri gibi kalıplaşmış söz öbeklerine yer verilir.

Zaman üstüne sünger çekmişti. Çekmiş miydi? Galiba çekememişti. (Birkiye, 2004, s.51) Yukarıda geçen sözler, Suat'ın içinde bulunduğu durumu anlatmak için kullanılır. Öncelikle yaşanmış bir zamandan söz edildiği bellidir. Suat, bu geçmiş zaman üzerinde düşünür ve bu durumun hâlâ geçmediğini söyler. Yaşanılanlar zaman açısından geçmiş olsa da olayların etkisi devam eder.

Hissedilen duygu ve düşünceler ilk günkü gibi tazedir. Suat, bulunduğu zamandan geriye gider ve yaşananlar üzerine kararsızlık yaşar. Suat önce olayların etkisinin geçtiğini sonra ise geçmediğini vurgular. Cümleler arasında zıtlık bildiren bir durum vardır.

Aslında Türkiye'de entelektüel olmadığını, kabul edebileceklerimizin de birkaç kişiyi geçmeyeceğini; belki aydın olduğunu, onların da özentiden öteye gitmediğini söylerdi, öğrencilik yıllarımızın o ünlü koridorlarında, kantinlerinde, kahvelerinde. (Birkiye, 2004, s.58)

Yaşananlara karşı eleştirel bir anlatım görülür. Fuat, Türkiye'de entelektüel olmadığını düşünür. Entelektüel sayılabilecek kişilere karşı da olumsuz bir eleştirinin söz konusu olduğunu söyler. Entelektüel, kavramını sorgular. Suat, entelektüel sayılan ve kendini böyle gören birçok kişinin, bu kavramın dışında kaldığını belirtir. Bu kadar önemli ve ender kişilerin hak ettiği bir sözcüğün herkes tarafından kullanılmasının bir

çelişki barındırdığını ifade eder. Toplumda şekillenmiş bazı olaylara karşı çıkar. Şekillenme sonucunda insanların haksız yere bir ifadeyi alması uygun görülmez. Bu duruma yönelik bir eleştiri vardır. Suat, çevresinde olanlara karşı sorgulayıcı bir düşünceye sahiptir.

Bir karınca topluluğu gibiydi kalabalık. Hareketin sürdüğü mekânlar tarafından çekiliyordu. Artık gecenin ilerleyen saatleri olduğundan, alkol kana çoktan yayıldığından kalabalığın içinde sağa sola yalpalayanları da görmek olanaklıydı. (Birkiye, 2004, s.84)

Suat'ın Eylül'le gittikleri yer kalabalıktır. Buranın sürekli bir devinim içerisinde olduğu anlatılır. Burası gece gündüz çalışan bir işletmedir. Mekânın sürekliliği ve karmaşası verilen kelime ve cümlelerle belirtilir. Haykırışlar ve naralar da kalabalık ve gürültüye eklenince, gecenin sesi kakafoninin kakafonisi olup çıkıyordu. Jakobon, kakafoni gibi kullanımı yaygın olmayan kelimelere yer verilir. Yazar, anlatmak istediklerini farklı sözcüklerle ifade eder.

Bir keresinde hem Aydınlanmayı savunup hem de bu eski sözcüğü kullanıp, neden bağınaz ya da tutucu ya da fanatik sözcüklerini kullanmadığını sorduğumda, böyle bir soruyu hiç beklemediğinden ya da benden beklemediğinden bir süre susmuş, sonra 'anlamı tam karşılamıyor' demekle yetinmişti. (Birkiye, 2004, s.5)

Fuat, kendisini aydın ve çağdaş biri olarak görür. Suat ise Fuat'ın aydınlanma sözcüğünün eski bir sözcük olduğunu belirterek neden bu sözcüğü kullandığını sorar. Modern ve çağdaş olma durumunun kendisiyle çelişecek bir sözcükle ifade edilmesi Suat'ın aklında soru işaretidir. Suat, bunu Fuat'a sorar ve Fuat böyle bir soruyu beklemeyiz. Bunun üzerine Fuat şaşırır. Fuat, bu kelimeyi kullanmayı uygun görür ancak diğer eski kelimeleri kullanmayı uygun bulmaz. Savunulan durum; eski, geçmişe ait bir kelimeyle ortaya konulduğu için zıtlık çağrışıdır.

Onlarca, bazı saatlerde yüzlerce gencin biriktiği ve tuhaf kokuların geldiği büfelerin önünden nefretle dönerken onu karşımda gördüm. Hayat, bunu bana yapmayacaktı. Yapmamalıydı! Karşılıklı bir anlık şaşkınlıktan ki bu karşılaşmayı, bu rastlantıyı hiç beklemiyorduk kuşkusuz her ikimiz de, klasik ama şaşkın selamlaşmadan sonra konuşabilmişim. (Birkiye, 2004, s.20)

Romanda anlatım yöntemi esas alınır. Okuyucu olanları romanın başkahramanı olan Suat'tan öğrenir. Ben anlatıcı konumunda olan Suat; acılarını, aşklarını, romanın diğer kahramanlarını anlatır. Kahramanlar hakkında bilgiler verir. Tüm olanlar, onun bakış açısıyla romanda yer alır. Zeynep ile Suat'ın uzun bir süre sonra karşılaşmış

olmaları beklenmedik bir durumdur. Bu durumda Suat, yaşadıklarını ve hissettiklerini okuyucuya aktarır.

Vurmayacağını biliyorum ama Fuat'ın sağı solu da belli olmaz ki. Zaten etrafın yeterince dikkatini çektik. (Birkiye, 2004, s.29)

Yaşanılanların Suat tarafından anlatılmasının yanında Eylül, Zeynep ve Fuat'ın zaman zaman olanları kendi pencerelerinden ifade ettikleri görülür. Genel olarak Suat romanın anlatıcısı olsa da diğer kahramanların düşünceleri de romanda yer bulur. Farklı yaklaşımlarla olaylar değerlendirilir. Eylül ile Fuat bir kafede tartışır. Suat da bu kafededir. Fuat, kafeyi terk etmek üzereyken Suat, Fuat'ı ve Eylül'ü tanır. Suat, onların yanına gitmek istemez. Suat, Fuat gittikten sonra Eylül'ün yanına gider. Eylül ile Suat arasında geçen konuşmada Eylül düşüncelerini paylaşır.

- Zeynep ile görüşüyor musun?
- Hayır. Aslında o benle görüşmüyor.
- Fuat'tan sonra mı?
- Evet! (Birkiye, 2004, s.41)

Romanda anlatım tekniğinin yanında gösterme tekniğine rastlanır. Roman kişilerinin yaşadıkları, diyaloglar aracılığıyla olduğu gibi aktarılır. Okuyucu, olayları yaşandığı anki şekliyle görür. Konuşmalar aracılığıyla kişiler bir konu hakkındaki düşüncelerini çıplak bir şekilde ifade eder. Suat ile Eylül, karşılaştıkları kafede Fuat ile Eylül'ün ilişkisi hakkında konuşurlar. Suat ile Eylül; yaşadıklarını, düşündüklerini birbirleriyle paylaşır.

Fuat'ın çok sık gittiği, İstanbul'un en eski barlarından birine gitmiştik. Atlas pasajındaydı. Karşılıklı iki bar vardı. Girişin solundaki eski bardı; sağındaki yeni, daha çok gençlerin gittiği, yüzü değişen yeni Beyoğlu'nun Batı özentili barlarındandı; gürültülü müziği pasajın avlusunu kaplıyordu. Fuat'ın arada bir oraya da gittiğini biliyorduk; özellikle öğrencileriyle birlikte. Ama asıl yeri, alışkanlığı soldaki, sanatçıların, yazarların, gazetecilerin gittiği eski bardı. (Birkiye, 2004, s.46)

Romanda tasvir tekniğine geniş bir şekilde yer verilir. Genel olarak romanda mekân tasviri ön plandadır. Suat ile Eylül'ün buluştukları ve Fuat'ı aradıkları mekânlar ayrıntılı bir şekilde anlatılır. Bunun yanında mekân ve zaman değişimi paralellik gösterir. Mekânların değişimi zamana bağlıdır. Zaman ilerledikçe toplumun ilgi ve ihtiyaçları değişir. Bu ilgi ve ihtiyaca göre de mekânlar da yenilenir. Değişen dünyayla birlikte insanların kendilerini ait hissedebilecekleri yeni yaşam alanları var edilir. Var olan mekânlar da yeni yaşam tarzına göre dekore edilir. Tasvir ve betimlemelerle

özellikle genç neslin gittiği kafe ve barlarda bir değişiklik görülür. Onların ilgi ve tercihlerine göre mekânların yapısında değişikliğe gidilir.

Hayat, bunu bana yapmamalıydı. Hava iyice soğuktu, kar yağdı yağacaktı. Nerden aklıma gelmişti oraya uğramak. Bir mimar arkadaşımın yeni açtığı bürosuna gitmişim. Öylece, birdenbire. (Birkiye, 2004, s.19)

Mekân tasvirinin yanında zaman ve kişi tasviri de yapılır. Zaman çoğunlukla soğuk kış geceleridir. Suat'ın yaşantısı hakkında da bilgi verilir. Suat'ın, rutin olarak yaptıkları ifade edilir. Onun sakin, kendi kabuğunda bir hayatı olduğu izlenimi verilir. Kahramanların içinde bulundukları ikilem ve kararsızlık yansıtılır.

Suat ile Eylül, Fuat'ı bulmak için bir meyhaneye giderler. Suat, buradaki şarkıcı kadının görünüşü hakkında bilgi verir. Kadını tanıtır. Romanda geriye dönüş tekniğine rastlanır. Suat, geçmişte tanıdığı kişileri, olayları hatırlar. Onlar hakkında bilgi verir.

Acaba, Zeynep o geceyi anımsıyor muydu? Ona âşık olduğumu söylediğim geceyi! Ona evlenme teklifi bile etmişim. Zeynep de şimdi nerden çıktı bu demişti, sarhoş olmasına, uyumak üzere olmasına karşın. O kafayla bile, nerden çıktı şimdi bu diyebilmişti; belki anımsayabilirdi. (Birkiye, 2004, s.21)

Romanın birçok kısmında geriye dönüş tekniğiyle kahramanlar geçmişe giderler. Suat da Zeynep'le tanıştıkları güne gider. Suat, Zeynep'in de o geceyi hatırlayıp hatırlamadığını merak eder. Suat, Zeynep'e duygularını belirttiği güne döner. Aşkını ilan eder, evlenme teklif eder. Suat, o gece yaşadıklarını düşünür.

Öğrencilik yıllarımızda fakültenin koridorlarında tartışıp dururduk; hızlı hızlı anlatırdık. Bazen o kadar hızlı anlatırdık ki, durdurmak zorunda kalır, tekrarlatırdık. Zihinsel işleyişi, sözcüklerinden çok daha hızlıydı. (Birkiye, 2004, s.24)

Suat, geriye dönüş tekniğiyle üniversite yıllarına gider. O dönemlerde yaşadıklarını, hissettiklerini anlatır. Suat, Fuat'ın davranışları ve yaptıkları üzerinde durur. Onun nasıl biri olduğunu anlatmaya çalışır. Suat, gençlik yıllarında yaptıklarını hatırlar. Çevresindeki kişiler ve olaylar hakkında bilgi verir.

Yıllar önce o gün, Zeynep'in atölyesindeki o gün, Eylül'ün peşinden gitmeliydim. Ne büyük bir hata yapmışım. Bir an kendimi kıza yakın hissetmişim. Gönlümü almıştı. Âşık olabiliydim. (Birkiye, 2004, s.35)

Suat, Eylül ile tanıştığı günü hatırlar. Suat, o gece Zeynep'in peşine düşmekle hata yaptığını söyler. Suat, peşinden gitmesi gerektiği kişinin Eylül olması gerektiğini yıllar sonra kendine itiraf eder. Suat, o gün yaşananları tekrar gözden geçirir ve verdiği

kararın yanlış olduğunu anlar. Hayatının çok farklı olabilme ihtimalini kaçırdığı için üzülür. Suat, şimdi böyle yalnız kalıp mutsuz olmak yerine Eylül ile mutlu bir hayat yaşayabilirdi. Suat, Eylül ile tanıştığında bunun farkında değildir.

Romanda leitmotif tekniğine olarak yer verilir. Türk Edebiyatında önemli bir yeri olan Beşir Fuat hakkında bilgiler romanın başından sonuna kadar ara ara tekrarlanır. Beşir Fuat'ın hayatı hakkında bilgi verilir. Romanda Beşir Fuat'ın kim olduğuna, kendini neden öldürdüğüne, nasıl intihar ettiğine dair soruların yanıtları yer alır. Beşir Fuat'la beraber intihar eylemi üzerinde durulur. Romanın genelinde intihar üzerine konuşulur.

Bu tuhaf bir bağlanmaydı. Daha çok onun intiharı seçmesi, otuz beş yaşında cümle âleme meydan okurcasına intihar etmesinden etkilenmişti. Habire bunu anlatıyordu. Beşir Fuat'ın düşüncelerinden çok ya da düşüncelerin somut örneklerinden çok, biz ondan Beşir Fuat'ın ne kadar önemli biri olduğunu, tavırları ve özellikle de intiharıyla Osmanlı aydınını düşünsel olarak darmaduman etmiş olduğunu dinliyorduk. (Birkiye, 2004, s.67)

Fuat, kendini Beşir Fuat ile özdeşleştirir. Fuat, onun gibi intihar edeceğini sürekli söyler. Fuat'ın etrafındakiler de bu durum için endişelenir. Fuat'ın intihar etme durumu herkesi kuşkulandırır. Onun böyle bir girişimde bulunma ihtimaline karşı herkes çok dikkatli davranır. Onun üzerine gitmemeye çalışırlar. Fuat, bir gün gerçekten söylediğini yapar ve intihar eder. Hayatına bunalımlı, karamsar, kederli bakan bu adam bu dünyadan ayrılır. Buradaki acılarına son verir.

Sıkıntılarımızı, sorunlarımızı bir şekilde aşıyorduk. Aşmasını biliyorduk. Sorunları aşmayıp, aşmasını beceremeyip de intihar edemeyenler, ne yapsındı. Galiba onlar her gün intihar ediyordu. (Birkiye, 2004, s.101)

Suat'a göre bu hayatta bir de her gün intihar edenler var. Bu cümle romanın çeşitli yerlerinde tekrar edilir. Bir kere intihar edip her şeyden ayrılan insanların yanında her gün istediklerini yaşayamamanın üzüntüsüyle intihar edenler vardır. Her gün aynı mutsuzluğu hisseden ve paylaşan insanlar etrafta görülür. Yaşamından hiçbir zevk almayan bu insanlar her gününü sonlandırmanın peşindedir. Onlar yalnızca bu hayatta zamanın dolmasını bekleyen bir beden taşırlar. Hayatın onlar için hiçbir önemi yoktur.

Sorunlarını aşamayan insanlar her gün aynı durumla karşılaşır. Sorunların çözülmesi yerine yeni günde tekrar aynı sorun ortaya çıkar. Her gün aynı durumla savaşırlar. Sorun ortadan kaldırılmaz ve her gün tekrardan cereyan eder.

- Ne zaman evlenmişler?

- Bir ay kadar olmuş, belki biraz daha fazla.
- Hem senle hem de Zeynep ile birlikte olmuş.
- ...
- Bu mu seni rahatsız ediyor?
- Nasıl rahatsız etmesin. Aldatıyormuş. Hem de Zeynep ile. (Birkiye, 2004, s.98)

Romanda diyalog tekniğine yer verilir. Suat-Eylül, Zeynep-Suat, Eylül-Fuat, Eylül-Zeynep karşılıklı konuşmalarla birbirlerine düşüncelerini ifade ederler. Eylül ile Suat arasında yaşananlar üzerine bir konuşma geçer. Eylül bildiklerini, düşündüklerini anlatır. Fuat'ın iki kızla aynı anda birlikte olmasını söyler. Eylül, ayrıca Fuat ile ilişkinin nasıl başladığını ve Zeynep'le Fuat'ın ilişkilerinin hangi noktaya geldiğini açıklar.

Yüreğim onun için çarparken, ona olan duygularımı, hissettiklerimi bir türlü söyleyemiyordum. Niye? Tam olarak nedenini ben de bilmiyorum! Bilemiyorum! Bunun yalnızca geri çevrilmeyle açıklanamayacağını da biliyorum. (Birkiye, 2004, s.48)

Romanda iç çözümleme tekniğine yer verilir. Suat, kendisine birtakım sorular yöneltir. Bu sorular ona göre cevapsız kalır. Suat, sorduğu sorulara cevap bulamaz. Suat, hislerini, duygularını neden dile getiremediğini sorgular. Suat, yaşadıkları üzerine düşünür ve kendisiyle tartışma halinde olur. Suat, duygularını gizlemesinin nedenini anlayamaz. Duygularını açıklayamama nedeni olumsuz sonuç alacağı olamaz. Bu geçerli bir neden olarak görülmez.

2.3.1.8.6. *Gümüş Suyu Papatyalar Romanında Anlatım Teknikleri*

Roman anlatımında genel olarak iki anlatıcı vardır. Bunlardan biri Atilla Birkiye diğeri Kemal Birkiye. İki kahramanın yaşadığı olaylar, karmaşık bir anlatım içerisinde aktarılır. Yer yer hangi kahramanın konuştuğu noktasında karmaşıklıklar söz konusu olabilir. Özellikle romanın giriş sayfalarında bu duruma rastlanır. Romanda argo ve cinsellikle ilgili kelimeler yer alır. Romanda söz konusu mekânlar hakkında ayrıntılı bir tasvirler yapılır. Mekânların geçmişte yaşanan olaylar ile ilişkisine değinilir.

Genellikle iş görüşmelerimi burada yapıyorum, İstanbul'un en bildik yeri, kötü bir anısı var ama yine de rahat ve biriyle iş konuşmak için en uygun yer. Onat Kutlar'ın hayatına el konulan yer, her gelişimde yüzü gözlerimin önüne geliyor; Çiçek Bar'daki muhabbetlerimiz; her görüşünde, yeni bir oyun var mı, çağır da izleyelim, değişleri; acı, büyük acı, geriye dönüş yok ama o bombayı koyan, koyduran alçakları da hiç unutmamak gerek; her zamanki gibi hasıraltı oldu!" (Birkiye, 2006, s.43)

Atilla, Onat Kutlar'ı ve başından geçenleri hatırlar. Atilla mekân ile yaşananlar arasında bir ilişki kurar. Atilla gittiği bir mekânda geçmişte yaşanan olumsuzluk bir olay hakkında verir. Romanda karşılıklı konuşmalara yer verilir. Kahramanlar birbirlerine karşı duygu ve düşüncelerini ifade eder.

Millet ayyuka çıkıyor, ülke faşist zihniyetle dolup taşıyor, resmi görüş tabulaştırılıyor, bir çeşit ibadet oluyor, başkaları da bunun tam tersini yapıyor, sonuçta fanatiklik, fanatiklik olarak topluma kötücül tohumlarını ekiyor, başkasına söz hakkı tanınmıyor, hoşgörü sıfır; eleştiremiyorsun, sorgulayamıyorsun, hemen vatan haini, bölücü ilan ediliyorsun, anlamak güç, şayet anlaşıldığı gibiyse, o zaman büyük bir felaket; yoksulluk sürüyor, adaletsizlik sürüyor, artık doğru dürüst haber izlemiyorum, gazeteleri laf olsun diye alıyorum. Yine de karar veremiyorum; kenti terk edemiyorum, istiyorum ama yapamıyorum. (Birkiye, 2006, s.10)

Romanda eleştirel bir üslup vardır. İstenmeyen ve olumsuz durumlar romanın genelinde belirtilir. Toplumun yaşanan olaylar karşısında sergilediği davranışlar anlatılır. Toplumda ayrım ortaya konacak şekilde bir yönü destekleme durumu vardır. İnsanlar bir gruba aidiyet hissetmek ister. İnsanlar temsil ettikleri grubun isteklerini yerine getirir. Birbirinin zıttı görüşleri destekleyen gruplar arasında çatışma çıkar. Bu durum toplumda bir kaosun oluşmasına neden olur. Yaşananlar, hissedilenler; karamsar ve eleştirel bir anlatımla verilir. Romandaki konuların çoğunluğu karamsar bir hava içerisinde geçer. Kahramanların yaşadıkları, psikolojik halleri; onların içinde bulunduğu duygu durumuyla birlikte verilir. Kahramanların kişilikleri sezdirilirken hepsi ilgilendikleri bir şeyle alakalı olarak belirtilir. Selma, canlandırdığı karakter ile yaşadıklarına, geçmişine gider. Bu durum kendisinin üzerinde olumsuz bir etki uyandırır. Selma'nın canlandırdığı oyun aracılığıyla duyguları açığa çıkar. Selma, kendisini oyun karakteri ile özdeşleştirir.

Ne içindeyim zamanın,

Ne de büsbütün dışında;

Yekpâre, geniş bir ânın

Parçalanmaz akışında. (Birkiye, 2006, s.12)

Romanda alıntı, tanık gösterme, bir yazarın söylediklerini olduğu gibi verme anlatım biçimi vardır. Anlatılanlar; şarkı, şiir ve tiyatro gibi metinlerden alıntılarla desteklenir. Tekrarlar, geçmişe gitme romanda önemli yer tutar. Romanda birden çok metin türüne yer verilir. Bir yandan roman söz konusuysa bir yandan tiyatro söz

konusudur. Kitabın başından sonuna kadar tiyatro provalarına ve konuşmalarına yer verilir. Birden çok tür romanın içerisinde görülür.

Bir oyun yazarı ne ister, öteki yazarlardan farklı değildir aslında istediği. Oyununun yazıldığı biçimde oynanmasını ister. Sürekli bir tartışma vardır oyuncularla, başta da yönetmenle arasında. En iyi yazar ölü yazardır onlar için, özellikle eski metinler bulunmaz bir nimettir. İstedikleri gibi kırparlar, atarlar, sahnelerler; nasıl olsa hesap soracak kimse yoktur. (Birkiye, 2006, s.28)

Romanda olaylar Atilla ve Kemal tarafından anlatılır. Ben anlatıcı olarak yaşananlar ve roman kahramanları hakkında onlar bilgi verir. Olanlar, onların bakış açısıyla yansıtılır. Atilla, yazdığı oyunların yönetmenler tarafından değiştirilmesinden sıkılır. Bu durumu, olumlu görmez. Yönetmenler için hangi yazar ve oyunların neden tercih edildiğini belirtir. Atilla ise bir oyunun yazıldığı gibi oynanmasını ister. Atilla, yönetmenlerde bir davranış söz konusu olmadığı için yazmaktan uzak durmak ister.

Her şey hazır, artık başlayabiliriz; Bülent ışıkları alıyor, Selma'ya paravanın gerisine gitmesini söylüyorum, yavaşça öne gel, diyorum, Bülent kırmızı ışığı yüzüne düşürüyor, biraz daha aç, şimdi tamam, sanki düş dünyasında gibisin hayatım, silahı ağır ağır şakağına daya, başlangıcı şiir gibi oku ama duyguların yok, derinden gelen bir sesleniş sanki. (Birkiye, 2006, s.59)

Romanda anlatım tekniğinin yanında tiyatrodaki yer alan tekniklere yer verilir. Selma'nın canlandırdığı tek kişilik oyunda tiyatro provaları dâhil olmak üzere bir tiyatronun aşamaları romanda yer alır. Atilla, anlatıcı olarak Selma'nın oynadığı tiyatro metninin provalarına başlar. Prova için gerekli ortam hazırlanır; sahne düzenlenir.

Asansör yukarı çıkıyordu. Gürültüyle durdu. Dışarı çıktık, ben babamın elini bırakmamıştım, sıkı sıkı tutuyordum. Büyük bir daire kapısının önüne geldik, babam zili çaldı; tavan çok yüksekti, tavana bakıyordum. (Birkiye, 2006, s.95)

Romanda geriye dönüş tekniği vardır. Selma oyun provalarına başlar ve bu provalarda kendisini kadın karakterle aynı görür. Selma, tiyatrodaki kadın karakterin yaşadıklarını canlandırdığı esnada kendi geçmişine gider. Geçmişte başından geçen olumsuz duyguları hatırlar ve travmaları yeniden nükseder.

Kökü bende bir sarmaşık

Olmuş dünya sezmekteyim,

Mavi, masmavi bir ışık

Ortasında yüzmekteyim. (Birkiye, 2006, s.16)

Romanda metinlerarasılık görülür. Ahmet Hamdi Tanpınar'dan, Sait Faik Abasıyanık'tan, Shakespeare'den söz edilir. Onların eserleri romanda geçer. Anlatılmak istenenlere onların eserlerinden örnekler verilir. Bu şekilde ifade edilen konu ile diğer yazarların eserleri arasında bağlantı kurulur. Farklı yazarların eserleri romana dahil edilir.

- Seni burada bulacağımı biliyordum.
- Ooo, Kemal Bey hoş geldiniz, ne iyi ettiniz.
- Birkaç kere aradım cebinden açmadın, mesaj da gönderdim, yanıtlamadın.
- Bilmem, görmemişimdir, seninle ilgili değil. Hiç kimseye açmıyorum. Ne içersin?
- Kahve. (Birkiye, 2006, s.155)

Roman kişileri arasında geçenler diyaloglar aracılığıyla verilir. Diyaloglar, kişiler arasında gerçekleşen olayları olduğu gibi aktarır. Roman kişileri söylemek istediklerini doğrudan ifade eder. Kimse diğerinin ne söylemek istediğine müdahale edemez. Olaylar açık bir şekilde ilerler. Kemal, Atilla'ya ulaşmaya çalışır ve sonunda onu bulur. Atilla ile Kemal arasında geçenlerden sonra Kemal'in uzun bir süre Atilla'ya ulaşmaya çalıştığı belirtilir. Kemal, Selma ile aralarında geçenleri anlatmak için Atilla'ya ulaşmaya çalışır. Atilla ise kimseyi görmek ve konuşmak istemediği için yalnızlığına çekilir.

2.3.1.8.7. *İstanbul'da Aşkdan İkmale Kalanlar Romanında Anlatım Teknikleri*

Romanda açık, anlaşılır bir anlatım vardır. Argo kelimelere yer verilir. Cinsel ifadeler, romanın genelinde açık bir şekilde ifade edilir. Romanda geçen mekânlar hakkında ayrıntılı tasvirler yapılır.

Mavi ayaklarımın altında, vapurlar süzülüyor, irili ufaklı kayıklar Boğaz'ın nazar boncuğu, martılar hırçın ve telaş içinde, dolanıp dolanıp duruyor. Açık bir gökyüzü, berrak, insanı yukarı çekiyor, sağımda Marmara'ya açılan kıpırtılı bir mavilik. Uzaklarda büyüklü küçüklü onca gemi sonsuza doğru yol alıyor. Çok hafiften poyraz esiyor solumdan, rahatlatıyor, derin bir nefes alıyorum. (Birkiye, 2010, s.9)

Anlatıcının içinde bulunduğu ân tasviri edilir. Anlatıcının nasıl bir yerde bulunduğu belirtilir. Anlatıcı mavi, Boğaz, gemi ve martılarla kaplı bir yerde etrafını gözlemler. Martıların içinde bulunduğu duruma farklı bir açıdan bakar. Martılar, bu

hâlleriyle bir telaş içindedir. Dinginliğin, huzurun yanında telaş ve koşturmaca da söz konusudur. Birbirinden uzak bu iki hâl, birbirine zıt olacak şekilde aktarılır.

Romanda diyaloglar, kahramanların konuşmalarını olduğu gibi vermek ve kahramanların birbirlerine karşı duygu, düşüncelerini aktarmak amacıyla kullanılır. Bazen anlatıcının başkalarıyla olan konuşmalarını yansıtmak için diyaloglara yer verilir.

“Pardon siz o sıçramayı yapmadan önce, bir şeyi belirtmek istiyorum,” diyor Can. Çaresiz konuşması için duruyorum.

Yazarın sıkıntıları dediniz, kuruntuları dediniz, evhamları falan. Bunlar yaşadığı günlerden kaynaklanıyor daha çok. Dönemin özelliği. Altında siyasi bir şey var; çünkü darbe olmuş ve askeri idare var.

Aynen ben de katılıyorum, Can’a. (Birkiye, 2010, s.26)

Can ve Esra; yazarla birlikte okudukları kitapta geçen olaylar üzerine fikirlerini belirtir. Can ve Esra, kendi dünyalarına ait kelime, duygu ve düşüncelerle kendilerini ifade ederler. Onların demek istedikleri diyalog şeklinde verilir. Doğrudan anlatımla kahramanların söylemek istedikleri belirtilir. Roman kişilerinin üzerine konuştukları roman hakkında fikirlerini ifade etmek için diyalog tekniğine başvurulur. Yazarın çeşitli sorular sormasıyla herkes konu hakkında düşündüklerini ifade eder. Akıllarına takılanı sorarlar.

Esra gerilmiş yaydan fırlayan ok gibi yazarın bu konuda çaresiz olduğunu söylüyor, romanda da belirtildiği gibi yazar Selma’ya ya İngiltere ya ben dese, Selma gitmeyi seçecek yazarı bırakacak, diyerek Zeynep’e saldırıyor. (Birkiye, 2010, s.30)

Doğrudan anlatımla kitabın içinde yer alan kahramanların yanında onlar hakkındaki bilgiler bazen farklı bir bakış açısıyla verilir. Yazar, kahraman bakış açısı ile onlar hakkında bilgi verir. Onların nasıl hissettiklerini, neler yaşadıklarını yazar romanda ifade eder.

Evet, diyorum yalnızca, Boğazi çok sevdiğimi ama Beşiktaş’ı hiç sevmediğimi söylemiyorum, semtin bir suçu yok aslında, o yıllar belki... (Birkiye, 2010, s.63)

Duygular, düşünceler, anılar, tartışmalar ve hissedilenler bitmeyen eksiltili cümlelerle ifade edilir. Yargısı olmayan cümleler romanın genelinde kullanılır. Yazarın bu semtte olduğu zamanlar iyi bitmez. Yazarın yaşadıkları semt hakkında olumsuz düşünmesine neden olur. Yazar, bu semti yaşadıklarından dolayı sevemez. Yazara göre semtin bir suçu olmasa da yaşanan tatsızlıklar onun buradan uzaklaşmasının nedeni olur. Yaşananlar, onun buradan keyif almasını, mutlu olmasını engeller. O, bu semte gelmek

istememez. Kahramanların, psikolojik hâlleri bu şekilde romanda yer alır. Romanda yaşanan olaylar sezdirme yoluyla aktarılır.

“Gerçek yaşamdaki rastlantılar, ne, neler? Siz böyle rastlantılar yaşadınız mı?”

“Olmuştur, belki. Hayatlarımızda oluyor. Sizin de galiba önceki romanlarda söylediğiniz bir şey var. Hani bir köşeyi otuz saniye önce dönmek ile sonra dönmek, daha sonraki olayların gelişmesi. Galiba böyle bir şey.” (Birkiye, 2010, s.67)

Söylenmek istenenler; kitap üzerine tartışmalar yapılarak, fikirler ortaya konularak ifade edilir. Kahramanlar söylemek istediklerini bu şekilde belirtir. Herkes sırası geldiğinde veya konuşmak istediğinde görüşünü açıkla söyler. Yazar, herkesin içinden geldiği gibi konuşmasını ister. Yazar, onların esas amacının eser hakkında konuşmak olduğunu belirterek her öğrencinin incelemeye katılmasını belirtir.

- Anlaşıldı kaçış yok, ne sormak istiyorsun, sor o zaman.
- Ne bileyim, yazarını bulmuşken insan, onu nasıl yazdı, karakterleri gerçekten var mı, en önemlisi bütün bunlar başından mı geçti, diye düşünüyor, onun için ister istemez belki canınızı sıkıyoruz ama konu dönüp dolaşıp size geliyor.
- Hayır, hiçbir şekilde canımı sıkıyorsunuz, yalnızca konuyu dağıtmamaya özen gösteriyorum; çünkü aşktan ikmale kaldınız ve sınava gireceksiniz!
- Tekrar hep birlikte gülüyoruz, Zeynep tüm bunları niye anlattı, yaşamının gizini; neşesi yerine gelmiş gibi, bu gülüşmelerden yararlanarak çay servisine başlıyor, karşıda Üsküdar'ın ışıkları birer birer yanıyor, Boğaz'ın üstünde grisi olan bir mavi, İstanbul'un vapurları, motorlar, kendi yalnızlıkları içinde yol alıyor, mavi sakinlikle Marmara'ya doğru açılıyor. (Birkiye, 2010, s.68)

Romanda anlatma yöntemi esas alınır. Okuyucu, olanları romanın başkahramanı olan yazardan öğrenir. Her şey, onun bakış açısıyla verilir. Yazarın düşünce ve görüşlerinin yanında yazarın aşktan ikmale kalan öğrencileriyle aralarında geçen konuşmalarda gösterme tekniği vardır. Yazar, konuşmalara müdahale etmez. Her konuşması içinden geldiği gibi duygularını ifade eder. Bu konuşmalarda gösterme tekniğine yer verilir. Çay servisi, Üsküdar'ın, Boğaz'ın, İstanbul'un, Marmara'nın, vapurun oluşturduğu ortam kahraman tarafından anlatılır.

Yarın ilk işim, Ahter'in ailesini aramak olacak, yapabilir miyim, kesinlikle yapacağım, Ahter, nişanlısından, sözlüsü müydü ayrılıysaydı, okul bitince evlenir miydik. Onun ailesi izin verir miydi, ona âşık olduğumu söyleyememiştik ki, bana söyletmemişti, fırsat vermemişti, o zaman kesinlikle ayrılamaz gibi gelmişti, umutsuz bir aşk olarak kalbim kırılıp kalacaktı, kırılmıştı zaten, onu hiç unutamamak, eski arkadaşlarla toplanmalı, kim bilir neler yapıyorlar. (Birkiye, 2010, s.100)

Romanda tasvir tekniğine yer verilir. Yazar'ın âşık olduğu Ahter isimli kız, romanın ilerleyen sayfalarında daha iyi tanıtılır. Ahter'in içinde bulunduğu dönemin şartlarından dolayı sıkışmış, içine kapanık, ağlamaklı bir kişilik olduğu görülür. Romanda dersler yazarın ve âşktan ikmale kalmış öğrencilerin isteği üzerine akşamüzeri yapılır. Bu durum onların ruhsal durumuyla ve darbe dönemi olmasıyla ilgilidir.

Eski bir semt daha, kaç yıl oturmuştum, üç üç buçuk yıl, hem anımsamak istediğim hem istemediğim yıllar, daha çok kaçıp geline, kentten, ilişkilerden uzaklaşmak istenen bir Boğaz taşrası, kente de çok yakın istenildiğinde, poyraza da açık, hava temiz, iki tepe ve arasındaki yol üstünde kurulmuş, taşındığının ilk gecesi deniz kıyısındaki küçük parkta yürümüştüm, gelir gelmez ki yıllardır gelmiyorum, denizi içime çekerek yürüyorum, yalnızlığım, kederli, acılı, intihar düşüncesiyle, yaşama olan nefretle yoğrulduğum gecelerin yürüyüşleri, yalnız hep ve beni çeken poyrazlı koyu lacivert hemen yanı başımda, ağustosun yirmibirinde, aydınlık bir gün de olsa anılar hücumu, zihnime! (Birkiye, 2010, s.79)

Romanda genel olarak hüznün, eksiklik, yarım kalmışlık, baskı, yasaklar anlatılır. Yazarın dersler için gittiği semtler ayrıntılı bir şekilde verilir. Yazar, bu yerlerin kendisinde uyandırdıkları üzerinde durur.

Romanda geriye dönüş tekniğine yer verilir. Geriye dönüş tekniği aracılığıyla yazar geçmişte yaşadığı olayları anlatır. Yazar, geçmişinde yer alan kişiler, mekânlar hakkında bilgi verir. Olayların nasıl geliştiğine değinir.

Evin arkasında ünlü Cemil'in Bahçesi vardı. İstanbul'un en ünlü yazlık sinemasıydı. Çok büyüktü. Kapalı bölümleri, loca biçimde yerleri vardı ve kasıma kadar açık kalırdı, paltolarla gidilirdi. Ne yazık ki bizim bina sinema perdesinin arkasındaydı. Terasına çıktığımızda, yazları bina sakinleri genellikle oraya çıkardı, filmin sesini duyardık. Çok sık konser, özellikle de sünnet düğünü olurdu. (Birkiye, 2010, s.21)

Yazar, geçmişine döner. Çocukken yaşadığı yer hakkında bilgi verir. Yazarın doğduğu semt Eyüp'tür. Yazarın ailesi ile yaşadığı evin karşısında Çocuk Esirgeme Kurumu vardır. Burada Cemil'in Bahçesi isimli bir yer vardır. Yazar, evlerinin terasına gittiği zaman filmlerin sesini duyar. Bu mekânın toplu etkinlikler için kullanıldığını belirtir. Yazarın doğduğu bu semt, tarih bakımından zengindir. Bu semt dini özellikleriyle de ön plana çıkan bir semttir. Burada kandil ve ramazan günleri çok hareketli bir şekilde geçer. Dini açıdan önemli günlerde bu semt coşkulu bir hâl alır. Yazar, çocukluğunda yaşadıklarını geriye dönüş tekniğiyle ifade eder.

“Gönül pencersinden ânsızın bakıp geçtin

Bir yangının külünü yeniden yakıp geçtin” (Birkiye, 2010, s.65)

Yazar, Bir Yangının Külünü şarkısının sözlerini hatırlar. Romanda montaj tekniği kullanılarak bu şarkı sözlerine yer verilir. Yazar, bu satırları söylerken geçmişine ve okul yıllarının geçtiği okula gider. Ahter’e olan aşkını hatırlar. Yazar, idareden o dönemki yakın arkadaşlarını bulmak için adres ve telefon bilgilerinin kayıtlı olduğu dosyaları ister.

Romanın ilerleyen sayfalarında bu sözlere tekrar yer verilir. Anlatım bakımından bütünlük sağlamak amacıyla bazı cümleler, sözler, parçalar belirli bir şekilde romanın farklı bölümlerinde tekrarlanır.

Bir gece ansızın gelebilirim

Beni bekliyorsan uyumamışsan

Sevinçten kapında ölebilirim (Birkiye, 2010, s.111)

Romanda metinlerarasılık vardır. Yazar ve Özlem ile aralarında geçen konuşmadan sonra Ümit Yaşar Oğuzcan’ın 1974 yılında yazdığı şiirin dizelerine yer verilir.

İçinde kırmızısı baskın olan kahverengi bir yazlık takımı vardı, en çok onu anımsıyorum, kısa kollu genellikle beyaz gömleği, ona uygun kravatı her zaman, hep zamanında gelirdi, üstünü değiştirir, kendini bahçeye atar, çiçeklerini, fidelerini, benim ortancalarımı sulardı, bazen ben de sulardım, bana da sulatırdı, o zevki tatmam için, ne garip bu akşamüstü, Nilüfer, Eyüp’teki bankasının mesaisinden sonra Bakırköyü’ne geldi. Belki birkaç kişi daha vardır, Eyüp’ten Bakırköyü’ne gelen, ne o eski ortancalar, ne o eski Bakırköyü ne de babam var! Çok özür dilerim, dalmışım, ne sordunuz, Önder? (Birkiye, 2010, s.48)

Zaman zaman yazarın kendi düşüncelerini, yaşadıklarını romana nasıl yansıttığını belirtmek için yazara çeşitli sorular yöneltilir. Romanda olayların anlatımını sağlamak için bilinç akışına yer verilir. Bilinçaltındaki, konuyla ilgisi olmayan durumlar ani bir şekilde verilir. Yazar, geçmişe giderek babasıyla ilgili bilgi verir. Onun alışkanlıkları, onunla ilgili aklında kalanları hatırlar. Yazarın aklına eski aile yaşantısı gelir. Bu durum, yazarı geçmişine götürür. Yazar, sonrasında bir anda olduğu zamana geri döner. Kaldığı yerden hayatına devam eder, şimdiyi gözlemler. Yazar, birden çok zamanı aynı anda yaşar.

2.3.1.8.8. *On Kadın Bir Hayal Romanında Anlatım Teknikleri*

Romanda anlatılmak istenenler açıkça verilir. Deyimlere, atasözlerine, kalıplaşmış söz öbeklerine de yer verilir. Benzetmeler ve tasvirlerle anlatılmak istenenler daha etkili bir şekilde ifade edilir.

Yağmurdan kaçarken doluya tutulmak buna denir işte. (Birkiye, 2015, s.25) Başkahraman, yasak olan şeylerin çekiciliğine kapılmasını bu deyimle aktarır. Yasak ve karşılıksız olan durumların peşinden gitmenin daha kötü sonuçlara yol açtığını belirtir. Kendi yaşamında geçen olayları deyimler aracılığıyla anlatır.

Bu asla kaçırmayacağım bir fırsat işte, doktorun hastanın ayağına gelmesi buna denir, hatta çok daha fazlası, buna rastlantının inkârı dense de kabulümdür. (Birkiye, 2015, s.37)

Başkahraman, duygu ve düşüncelerini ifade etmek için kalıplaşmış söz öbeklerini kullanır. Ateş bacayı sardı deyimini yerine aşk bacayı sardı şeklinde bir ifade kullanır. Kalıplaşmış söz öbeklerinde değişiklikler yapar. Kalıplaşmış söz öbeklerindeki sözcüklere yakın olabilecek sözcükler kullanılır.

Olacak gibi değil, arkadaşım gitmiyor, gün bitecek, zaman geçiyor, kız gidecekti, oysa ok yaydan çıkmış ve bir konuyu konuşacağım diye çağırmışım, hissetmiş miydi? (Birkiye, 2015, s.43)

Deyimlerle etkili bir anlatım sağlanmak amaçlanır. Söylenilenlere uygun olarak romanın genelinde kalıplaşmış ifadelere başvurulur. Yoğun bir şekilde deyim, atasözleri ve kalıplaşmış sözler tercih edilir.

Buraya onun için mi geldim, yoksa yıllar önce bir saplantı haline gelen Beşir Fuad için mi? Henüz ilkokula gitmediğim yıllarda, bir aile dostumuz intihar etmişti, bana bir şey anlatmıyorlardı doğal olarak, etrafta oynarken konuşulanları duyuyordum, zaten intiharın ne demek olduğunu da sonra öğrenecektim... (Birkiye, 2015, s.33)

Sorulan sorulara cevap arama amacı yoktur. Daha çok anlatıma güçlük kazandırmak için sözde sorular sorulur. Geçmişte yaşanan olaylara gidilerek eylemlerin gerçek nedenleri anlaşılmaya çalışılır.

Sonra da teneffüste ‘çıkalım mı’ deseydim, o zamanlar öyle denirdi ya. Etrafımızda ahlak kurallarıyla çevrilmiş isteklerimizin dışında, zaten o yaşlarda bizi kim takar önemser, özgürlük tanımayan sıkıcı, örseleyici kurallar; okul ise daha da baskıcı. Yine de o andan sonra, kokusunu içime çektikten sonra, yanımda bulduktan sonra... (Birkiye, 2015, s.11)

Başkahraman, geçmişte yaşadığı bir olayı hatırlar. O dönemde birine duygularını ifade etme biçiminden söz eder. Bunun yanında başkahraman her tarafta kesin kuralların

varlığını belirtir ve bunu eleştirir. İstenilmeyen bu yaşayış biçimi eleştirel bir tavırla ifade edilir. Başkahraman; okul dönemlerinde, küçük yaşlarda tanınmadığını, anlaşılmadığını, önemsenmediğini düşünür. Okulun baskıcı, otoriter oluşunu sorgular. O yaştaki biri hiçbir yerde özgür düşüncenin olmadığını farkındadır.

Başlığın altında bir fotoğraf, onun altında da haberi vardı. Her zamanki gibi tutuklananlar, devlete karşı gelmiş terör suçundan yakalananlardı. Kızlı erkekli birkaç kişi vardı fotoğrafta, önlerinde de her zaman olduğu gibi silahlar ve kitaplar. Sanki bezle örtülmüş bir pazar tezgâhı, üstünde de kitaplar, silahlar, mermiler, jarjurlar iç içe geçmiş! (Birkiye, 2015, s.30)

Romanda tasvir tekniği kullanılır. Kişiler, olaylar ve mekânlar tasvir tekniğinden yararlanılarak daha güçlü bir şekilde aktarılır. Başkahramanın geçmişte tanıdığı birilerinin başından geçen olaylar anlatılır. Bu siyasi olay, gazetelerde yer edinir. Bu gazete haberinde yer alan bir fotoğraf vardır. Fotoğrafta yer alan grup ve nesneler belirtilir. Suç sayılacak nesnelerin varlığı ve orada nasıl durduğu tasvir edilir. Silahların ve kitapların önemli bir unsur olduğu görülür.

Her yerde turistler ama çok fazla değil, mevsim dışı biraz, sonbahar kışa el uzatıyor, gerçi soğuk yok, çeşitli diller avlularda yankılanıyor, kale içindeki sokaklarda dolaşıyorum. Ayaklarım beni umutsuzca bir yerlere götürüyor, bir yandan da çevrenin albenisine kapılmış gidiyorum, burada mı yaşıyordur yoksa surların dışındaki mahallelerde mi, kentin başka semtlerinde mi, müze kent, kime soracağım aradığım adamı. (Birkiye, 2015, s.35)

Romanda kişileştirme sanatı ve mecazlı anlatım oldukça geniş yer tutar. Sonbaharın kışa el uzatması, ayaklarının kendisini bir yerlere götürmesi sözleriyle mecazlı anlatım yapılır. Normal şartlarda gerçekleşmesi muhtemel olmayan durumlar aktarılır. Anlatılmak istenenler tek düze bir anlatımdan uzaklaştırılır.

Çeşmenin etrafındaki güvercinler gibiydik, bekleyen ben olurdum genellikle ama çok uzun beklemezdim, gerçi o sıralar gelsin de uzun beklemeye razıydım. (Birkiye, 2015, s.53)

Benzetme sanatından da yararlanır. Başkahraman, kendi bekleyişlerini güvercinlere benzetir.

Kaç yıldır Boğaz'ın mavisine bakarken kendimi, ruhumu, ah o hüznün mavisini, korumaya almamış mıydım? Ama aşk o eve gelmemiştii, akşamüstü güneş batarken sonbaharın kıvrıllığı maviye dönüşmüşken ve Venüs belli belirsiz kendini göstermişken, evet beklediğim aşk gelmemiştii, neden? Sonrasında satıcı sesleriyle, çocuk bağrılarıyla, araba

gürültüleriyle dolu, bir gün sisin alıp beni getirdiği dar bir İstanbul sokağındaki küçük bir eve takılıyorum! (Birkiye, 2015, s.38)

Boğaz, kızılılık, mavilik sözcükleriyle doğa tasvirleri yapılır. Başkahraman, bu tasvirlerin kendisinde uyandırdığı duyguların yanında somut dünyada yaşanan gerçeklerden de söz eder. Bir anda hayal dünyasından gerçeklere doğru bir geçiş yaşanır. Hayal ile hakikat arasında bir gel git olur. Gerçek dünyada yaşananlar başkahramanı kendine getirir. O, duyduğu sesler aracılığıyla hayal dünyasının etkisinden uzaklaşır.

Sezgilerimde kolay kolay yanılmam zaten ama evet aması var! (Birkiye, 2015, s.47) Romanda ünlem anlamı taşıyan cümleler görülür. Anlatım ve vurgu ünlemlerle pekiştirilir.

Aynı kette yakın semtlerde oturmanın getirdiği doğal rastlantılar var; zaman zaman karşılaştık, görüştük, zaman akıp gitti, sevgili olamadık, birlikte olamadık, Boğaz'ın kıyısında, mehtap ışığı lacivert sulara düşmüşken el ele yürüyemedik bir sonbahar akşamında. Beş-altı yıl önceydi, sanırım ilişkisi koptu kopacaktı, sanki sonuna gelmişti, ayrılmaya karar vermiş, hatta kiralık ev bakmaya da başlamıştı. (Birkiye, 2015, s.58)

Başkahraman tarafından zaman ve mekân betimlemesi yapılır. İçinde bulunulan zaman normal seyrederken sonbahar, deniz, koyu mavilik, aşk duygusu bir hüznün tablosunu andırır. Bu betimleme hüznü yakın durur. Etraf, bir ayrılığın habercisi olarak betimlenir.

Romanda anlatım yöntemi esas alınmıştır. Olanlar, romanın başkahramanından öğrenilir. Ben anlatıcı konumunda olan başkahraman; acılarını, aşklarını, romanda geçen kişiler hakkında bilgi verir. Onların kim oldukları, kahramanla nasıl bir tanışma hikâyeleri oldukları kahraman tarafından anlatılır.

Yanımdaydı. Aynı sırada oturuyorduk. Hoca kitabım olmadığı için onu kitabıyla oturduğum sıraya göndermişti; sürekli iliştiğimiz edebiyat öğretmenimiz! Otuz beş-kırk yaşlarında sertçe bir kadın. Saygısızlık yaptığımı sanmıyorum, biraz ukalalık yapardım herhalde. Gençlik işte, ağbilerimizin etkisinde miydik neydi, birilerinden bir şeyler duyunca, sanki her şeyi biliyorduk. Ağbilerimiz de doğrusu 68 kuşağıydı. Yoksa onun kitabı mı yoktu, sorun çıkmasın diye ben kitabımı getirmiştım, yanıma göndermişti, bellek her şeyi nasıl depolasın. (Birkiye, 2015, s.15)

Romanda geriye dönüş tekniğine yer verilir. Başkahraman, geçmişte yaşadığı bir ana gider. O dönemde okulda yaşananları emin olmayacak bir şekilde aktarır. Edebiyat öğretmeni hakkında bilgi verir. Öğretmenin yaşı ve görünümünü belirtir. Başkahraman, yaşantısının ve düşüncelerinin çevresindekilerden etkilendiğini söyler. O dönemde

yaşadıklarını değerlendirdiğinde kendisinden yaşça büyük olanların yaptıklarını örnek alabileceğini düşünür. Sosyal ve toplumsal olayların da bu duruma etki ettiğini ifade eder.

Hâlâ yanıtı bende olmayan, belki onda da olmayan bir soru. İster istemez aranızdaki arkadaşlığa dönüşüyor. Ne var ki o zamanlar, sanki kedinin kasap önünde ciğer beklemesi gibi, bekleyip durdum. (Birkiye, 2015, s.73)

Başkahraman, duygularını ifade ederken kalıplaşmış sözlerden yararlanır. Söylemek istediklerini anlaşılır bir şekilde belirtir. Romanda deyimler, atasözleri, kalıplaşmış sözler geniş bir yer tutar. Kendi kendine güvey olmak, hayata dört elle sarılmak, görünen köy kılavuz istemez gibi anlamca kalıplaşmış sözler anlatımı pekiştirmek ve anlatımda etkililiği arttırmak için sıkça kullanılır.

Eski bir arkadaşım ile karşılaşmıştım İstiklâl Caddesi'nde, trafiğe kapanalı bir-iki yıl olmuştu, İstanbul'un merkeziydi artık, gerçi hep öyledir ya, yıllardır birbirimizi görmüyorduk, çok samimi değildik ama birbirimizi severdik, ikimizin de tepkisi çok candan olmuştu birbirimizi gördüğümüzde, ayaküstü bir-iki laftan sonra çalıştığı yere davet emişti, cadde üstünde büyük bir binaydı, ısrar etti, hatta koluma girip götürmeye kalktı, hani bir kahvemi çayımı içersin gibisinden, gerçi bu tür ziyaretlerden pek hoşlanmasam da ne hikmetse ona hayır diyememiştım. (Birkiye, 2015, s.68)

Romanda bitmeyen, çok uzun, bir paragraf sayılabilecek tarzda cümlelere yer verilir. Başkahraman, yaşadıklarını düşündüklerini söyler. Bir paragraf uzunluğunda, virgüller ve bağlaçlarla kurulmuş uzunca bir cümle söz konusudur.

İstinye'de oturuyordum, bir çatı katı, körfez göl gibi aşağıda duruyordu, geldi, akşamüstüydü, balkonda şaraplarımızı içmeye başladık, mavi koyulaşıyor ışıklar ortaya çıkıyordu, gece yavaşça indi, içeri geçtik, ışıkları söndürüp bir mum yaktım, yere oturduk hemen karşımdaydı, şaraplarımızı yudumluyorduk kadehlerimizi tokuşturarak, kitabı açtım, o ağbiler zamanında aldığım küçük kırmızı kitap, okudum okudum okudum. (Birkiye, 2015, s.56)

Romanda tasvir tekniğine geniş bir şekilde yer verilir. Mekân ve kişi tasvirleri ön plandadır. Başkahramanın evlerinin bulunduğu semtler ve hoşlandığı kadınların tasvirleri yapılır. Başkahraman, İstinye'de oturduğu ev hakkında bilgi verir. Evin manzarası; akşamın karanlığı, koyu mavilik, loş ışıklarla dolu bir atmosfere sahiptir. Başkahraman, yaşadığı yer ve bulunduğu an hakkında betimlemeler yapar.

Bazen insanın yüreği soğuktur, buz gibidir, sıcaklık ister, sıcaklığı aşta ister, aşkla ister, masumca ister, yakıcı bir arzudur, yalnızlık duygusunun içe doğru katlanmasıdır aynı zamanda, sanki sonsuza kadar sürecektir, ışık yoktur. (Birkiye, 2015, s.77)

Benzetme yoluyla anlatıma etkililik kazandırılır. Söz sanatları romanın anlatımda oldukça yer tutar. İnsan, insan duyguları, insan yüreği anlatılır. İnsan hakkında bilgi verilir. Aşkın, arzunun ve yalnızlığın insan hayatındaki etkileri belirtilir.

Kopmuştuk yâni eskisi gibi değildik, sık sık bir araya gelmiyorduk, yine de zaman zaman buluşuyorduk. Genellikle o, ben ve arkadaşım, ortağı yurtdışındaydı, şirketi kapattıkları için de orada çalışanlar başka yerlere dağılmıştı. (Birkiye, 2015, s.83)

Romanda ikilemeler fazla kullanılır. Ara sözler romanda yer alır. Bir konu veya durum hakkında konuşulurken araya konuyla ilgili başka bilgi veya ekstra bilgi verildiği görülür.

Belki benden uzak dursa, o kadar acı çekmeyecek ve kötü olmayacaktım, bir ilişki olmuyorsa olmaz, sen onu seviyorsun diye onun da seni sevmesi gerekmiyor, meşhur elma öyküsü işte, belki de benim uzaklaşmam gerekirdi, aşkını ilân eden adamın etrafında olması hoşuna gidiyordu, zaman zaman oyuna dönüşüyordu, sonuçta beni düşünmüyordu, acaba yıllar sonra o günleri, tavrını düşünmüş müdür, ondan rahatsız olmuş mudur, gerçi ben böyle değerlendiriyorum, belki de onun için normaldi her şey, benim için değildi ve artık yavaş yavaş uzaklaşmam gerekiyordu, hayat onunla sınırlı değildi, başka yaşanacak ânlar da olmalıydı, kendimi ne kadar kandırabilirim, evet demediği için başka ânları düşünmeye başlamıştım, evet deseydi, aşkıma karşılık verseydi, sevseydi, bir çift olsaydık, sevgili, belli ki zamanımın büyük kısmı onun olacaktı, kim bilir ne kadar bilinmez... (Birkiye, 2015, s.82)

Elma öyküsüyle metinlerarasılık yapılır. Başkahraman, herkes tarafından bilinen bir durumla kendi duyguları arasında ilişki kurar. Hislerini ifade ederken bilinen bir anlatıdan yararlanır. Bunun yanında cümle niteliği taşıyan sözcükler bir paragraf uzunluğuna sahiptir. Uzun anlatımlı cümleler kullanılır.

İlk kadın ellerinde beyaz çarşı Pazar poşetleri, içinde sebze meyve olduğu besbelli, sokağın ortasında konuşuyor, klasik iki ev kadını izlenimi veriyor, giyim tarz görüntü böyle, konuştukları da akşama misafir mi gelecek, neler yapılacak, ne almadık ne eksik ne, şunu da alsa mıydık, kocam onu sever, gibisinden, Bakırköyü'nün mahallelerinden biri, gençliğimin çocukluğumun geçtiği sokaklar, zaten sokakta bizden başka kimse yok, dikilip çene çalan elleri beyaz poşetli iki kadın ve onlara yaklaşmakta olan ben, gözlerime inanamadım, biri oydu, tanımadı, aslında tanımamasının olanağı yoktu, onca yıl geçirmiştik, açıkçası tanımak istemedi, demek ki artık geçmişiyse yaşamıyordu, geçmişini silebilmişti, ne kadarıyla, yoksa devekuşu örneği miydi, neyse, merhaba demedim, diyemedim, yanlarından hızla geçip uzaklaştım, çok üzüldüm, duruma görüntüye ona üzüldüm, acaba mutlu muydu, hiç sanmam, ancak mutluluk oynunu oynuyor olabilirdi, merhaba demem gerekirdi, demedim işte ve o ân orada belleğime de kazınan üzüntümü sokağa gömdüm. (Birkiye, 2015, s.86)

Yarım sayfa uzunluğunda cümleler vardır. Anlatım, uzun cümlelerle sağlanır. Başkahraman, Bakırköyü semtinde iki kadını incelerken o kadınlardan birinin tanıdık olduğunun farkına varır. Tanıdığı kadının bu halde olması kendisini üzer. Kadının mutlu olup olmadığını sorgular. Başkahraman kendince kadının mutlu olmadığı görüşüne varır. Başkahraman geçmişine gider. Yaşadıklarını hatırlar. Tanıdığı kişinin bu halde olması kendisinde büyük bir üzüntü uyandırır.

Ondan o kadar az şey hatırlıyorum ki, oysa yakın bir geçmiş, galiba hatırlamak istemiyorum, bilinçdışım tarafından yönetilen bir şey olmalı, karşılıklı dikilip bakıştığımız dakikaları unutmak olanaksız, biraz lise çağları, gençleşip geride kalan lise yıllarına gitmiştim, belki de şu ölüm meselesinden gitmiştim de o çağlardaki çekingenlik beni egemenliğine almıştı, kolay değil her yıl bir yaş daha alıyorsunuz, elliden sonra bu sayılar, bakıldığında sanki daha da büyüyor, zaman algısı da değişiyor, mâlum iyice hızlanıyor, böyle olunca da daha çok mu özlüyoruz o çağları? (Birkiye, 2015, s.120)

Romanda geriye dönüş tekniği aracılığıyla önceki olayların yaşandığı zamana gidilir. Başkahraman, geçmişte tanıdığı kişileri, olayları tekrarlar. Geçmişte yaptıklarını düşünür. Başkahraman, lise yıllarında âşık olduğu kızıdan geriye kalanları hatırlar. Yaşadıklarının zihninde, kalbinde izi sürer. Gençlik dönemlerindeki hisleri canlanır. O zamanlarda yaşadıklarını unutamaz.

Öyle sanıyorum, dışarıdan öyle görünüyordu. Kapalı bir kutuydu, verdiği talimattan sonra, dahası koyduğu o yasaktan sonra, nasıl aşkı ilân edebilirdim, benim için yalnızca bir fotoğraf olmuştu. İkonlaşmıştı, tutkum, aşkım ne dersiniz deyin, uzaktan gördüğüm o fotoğraftaydı. Uzun süre onunla iki sözcük etmemiştim; bu edememe durumu da bir başka etmendi dertlenmek için, daha da marazileşmek için. Biliyordum, yaz boyu kalacağım Saros, içine girdiğim girdaptan beni çıkaracaktı; yaz, karşılıksız aşk bataklığını kurutacaktı. (Birkiye, 2015, s.29)

Romanda iç konuşma tekniği görülür. Başkahraman, geçmişinde yaşadıklarını kendisine sorar. Bazı şeyleri neden veya niçin yaptığını düşünür. Aklına gelenlere yanıt verir. Başkahraman; yaşadıklarını, duygularını kendisi için ifade eder. Yaptıkları hakkında değerlendirmede bulunur. Bunlar için gerekçeler sunar. O, gerçekleştiremediği durumlar için neden belirtir. Duygularını ifade edemeyişini söyler.

2.3.1.8.9. Sevgi Soysal ile Son Röportaj Romanında Anlatım Teknikleri

Romanda ifade edilmek istenenler açık, anlaşılır bir anlatımla ifade edilir. Anlatıma güç kazandırmak amacıyla deyimlere, atasözlerine ve özlü sözlere yer verilir.

Deyimler atasözleri, özlü sözler söylenmek isteneni destekleyici bir şekilde kullanılır. Sözcükler mecaz anlam veren yönleriyle romanda yer alır.

Oysa çok da önemli bir şey değildi yaptığım, bir buçuk sayfalık teknik bir yazı, kısa bir kitap tanıtımı, ne var ki o yaş için dağları var etmekti ve de ilk yazıydı... (Birkiye, 2020, s.18)

Başkahraman, yazdığı yazının kendisinde uyandırdığı duyguları ifade ederken çok önemli bir iş başardığını söyler. İçinde bulunduğu duygu durumunu ele aldığı anda bunun çok büyük bir anlam taşıdığını belirtir. Düşüncelerini ifade etmek için sözcükleri mecaz anlama gelecek şekilde kullanır. Söylemek istediklerini abartılı bir anlatımla verir.

... ünlü bir filozofun bu deyişini zaman zaman arkadaşlarıma salık verirdim de kendime gelince işlemiyordu, yüreğimden hiç çıkmayan bir ukde oldu çok uzun bir süre, öyle ya terzi de kendi söküğünü dikemezmiş! (Birkiye, 2020, s.118)

Terzi kendi söküğünü dikemez, atasözüne yer verilir. Bu atasözü üzerinden başkahraman, duygu ve düşüncelerini ifade eder. Herkesin iyi hissetmesi için sunduğu bir şeyi kendisine gelince uygulayamamasını söyler. Bu durumu anlatmak için atasözlerine, deyimlere başvurur.

...bilinçsizce yürümüşüm onca zaman, ağır bedensel yorgunluk zihnimdeki düşünce kasırgasını dindirmişti ve o uyku, çok çok uzun sürecekti. (Birkiye, 2020, s.119)

Başkahraman, kendini hissettiği gibi açıklarken sözcüklere yeni anlamlar verir. Sözcükler, daha önce kullanılmamış haliyle romanda yer alır. Sözcükler; soyut ve herhangi bir kalıba sığmayan yapıları ile ortaya çıkar. Bu anlamlar yazarın düşünce dünyasına aittir. Çeşitli anlamlar yüklenebilen özellikleriyle sözcüklere soyut manalar verilir.

İnatı kuşkusuz, nedenini açıklayamadığım ama kendimi de haklı gördüğüm bir inat, sessizlikle dile gelen bir inat, fare dağa küsmüş dağın haberi olmamış, bunun gibi işte, şimdiki aklım olsa kuşkusuz öyle davranmazdım... (Birkiye, 2020, s.121)

Atasözünün yapısı değiştirilir. Atasözünün orijinali; Tavşan dağa küsmüş dağın haberi olmamış, şeklindedir. Atasözünün sözcükleri değiştirilerek sözcüklere yeni bir görünüm verilir. Sözcükler, kalıplaşmış ifadeler verilmek istenilen şekilde düzenlenir.

Çaldı çaldı, bölük pörçük, koşa koşa, satır satır, kolay kolay gibi ikileme oluşturan sözcüklere yer verilir. Anlatımın etkileyici olmasını sağlamak amacıyla ikileme görevinde sözcükler kullanılır.

...bahçeye çıktım hava serindi, yağmur biraz daha hızlanmıştı, sonbaharın gözyaşları olmalıydı, verandada oturdum, ne kadar oturdum, zaman havada asılı, anılar yağmurun içindeydi, onu kaybetmiştik, bu çok acıydı, büyük üzüntüydü, o yorgun gülümsemesi tam karşımdaydı, gözyaşlarımı siliyordum, görmemeliydi. (Birkiye, 2020, s.143)

Sonbahara gözyaşı özelliği verilerek kişileştirme sanatı görülür. Zaman, havada asılı bir nesne olarak ifade edilir. Varlık ve kavramlara kendilerinde olmayan özellikler aktarılarak deyim aktarması yapılır. Varlıklara, kavramlara farklı bir bakış açısıyla yaklaşılır; onlar yeni biçimlerde okuyucuya sunulur.

Yalnızca yazı ve çeviriyle uğraşmak istiyordum, gerçi bir yıldan fazla bir zaman ne yazı ne de çevirim yayınlanmıştı, küsme miydi, öyle olmalı, o günler tekrar güzel bir nedenle Cağaloğlu'na ayak atmaya başlamıştım, öte yandan bazen özel ders de veriyordum, aslında babama yük olmamak için vermez zorundaydım, hoşuma gitmese de veriyordum işte. (Birkiye, 2020, s.9)

Gelişigüzel bir anlatım vardır. Söylenmek istenilenler olduğu gibi aktarılır. Söylenen sözcüklerde bir düzenleme söz konusu değildir. Sözcükler zihin süzgecinden geçirilmeden akla geldiği ilk şekille kullanılır. Üstü kapalı, daha uygun sözcükler seçmek yerine zihinden geçtikleri gibi yansıtılır.

Tante Rosa'yı önerdi önce okumam için, edebiyatımızda pek görmediğimiz farklı, eğlenceli bir kitap olduğunu söyledi, ötekileri de sonra okursun dedi. (Birkiye, 2020, s.13)

Kahraman ve Yurdanur Hoca arasında geçenler doğrudan anlatım yöntemiyle aktarılır. Yurdanur Hoca'nın söyledikleri olduğu gibi verilir. Hiçbir değişiklik yapılmaz.

...tren yolculuğunu hep sevmeme karşın yolculuğun keyfini hiç yaşamayıp bir an önce sonlanmasını diliyordum, kalktım, tuvalete gittim, iki vagonun birleştiği o küçük boşlukta sağlı sollu kapılar vardır, birine dayanarak, camdan kırağı düşmüş, kırçilli bozkıra daldım, karşılaşmayı hayal ediyor, konuşacaklarımı, sorularımı zihnimde geçiriyor, bir yönetmen gibi sahneyi beynimin içine çekiyordum. Sabah yaklaşıyor, bozkır uyanıyordu; yol düzenli düzensiz sesiyle, salınımıyla eninde sonunda bitecekti. (Birkiye, 2020, s.36)

Gidilen ve görülen yerlerin tasvirleri yapılır. Bu mekânlar, betimleyici anlatım özelliklerine göre yansıtılır. Kahramanın gittiği yolda doğanın içinde bulunduğu görünüm anlatılır. Doğanın oluşturduğu manzara betimlenir.

...küçük kız, pembe beyaz fırfırlı entarisi, beyaz pabuç, beyaz çoraplar, saçında pembe fiyonkla annesinin dalında açan bahar çiçeği, sağ elinin başparmağını emiyor, kapının köşesinde kıvrılıp duruyor, huysuzca gülümsüyordu, hafiften de bir mızırdanma vardı. (Birkiye, 2020, s.40)

Sevgi Soysal'ın küçük kızı hakkında bilgi verilirken tasvir tekniğine yer verilir. Kızın görünümü okuyucuya gösterilmek istenir. Küçük kızın giydiği elbiseler ve elbiselerin renkleriyle küçük bir kız resmi çizilir.

Erkeklerin dünyası, daha çok küçük burjuvaların, marjinalerin, emekçilerin geldiği, emeklilerin çayına kahvesine kâğıt oynadığı, tavla oynadığı eskice bir mahalle mekânıydı. Daha söylemeden garson çayı getirip bıraktı, başkalarına da dağıttı, tipikti, çaylar elindeki asılı tepsideydi, hafiften sallıyordu, aslında kıraathane ama kıraat' lığı kalmamıştı! (Birkiye, 2020, s.52)

Kıraathanelerin esas özelliklerinden uzaklaştığı vurgulanır. Kıraathanelerin yeni görünümüleri eleştirel anlatım tekniğiyle ifade edilir. Kıraathaneler, eski özelliklerini kaybetmiş ve esas amaçlarından uzaklaşmışlardır. Eskiden bir şeyler okuyup tartışma ortamıyken şimdi oyun oynanılan, vakit geçirme yerleri olarak kullanılır.

Dergi gibi bir ortamda olunca insan kendini, epeyce gençtim, çok cahil buluyor, sonrası, hevesim mi kırılmıştı, bir tür küskünlük müydü, neyse oydu, hayat böyle işte. (Birkiye, 2020, s.84)

Herhangi bir olay veya durum hakkında konuşulurken ek bilgiler verilir. Ara sözlere yer verilerek olayın akışı kesintiye uğrar. Söylenmek istenenler arasında kopukluk yaşanır. Tam anlamıyla bir anlatım sağlanmaz.

...röportajdan kimsenin haberi yok anlaşılan, son röportaj olduğu belli, tek tek okumalıyım yanıtlarını, sonra da kızlarına vermeliyim, acaba bir paket çikolata da alsa mıydım? (Birkiye, 2020, s.137)

İç monolog tekniğiyle kahramanın iç dünyasında geçenler açığa çıkarılır. Kahraman, kendisiyle konuşur. Kendisine sorular yöneltir. Bir konu hakkında nasıl bir yol izlerse daha uygun olacağını kendisine sorar.

O gün yurda getirilmiş, İstanbul'daki bir hastaneye yatırılmıştı. Hemen kapısındaaydım; çok geçti, imkânsızlığı yaşıyordu artık, ziyaretçi kabul edemeyecek kadar ağırlaşmış, umut kesilmişti, bunları o zaman bilmiyordum, idrak da edemiyordum doğrusu, ölümü hiç aklıma gelmiyordu, iyileşeceğini düşünüyordum hep. (Birkiye, 2020, s.8)

Geriye dönüş tekniği ile kahraman yaşadıklarını anımsar. Geriye dönüş tekniği, romanın kurgusunda esas alınan teknik olarak görülebilir. Roman, başından sonuna kadar geçmişe gitme üzerine kuruludur. Sevgi Soysal'ın yaşadığı hastalık anlatılır. Bu olayların yaşandığı zamana gidilir.

Romanda diyalog tekniğine yer verilir.

Hangi adalet sistemi buna göz yumabilirdi. Adalet var mıydı? Var olan sıkıyönetimdi; onun koyduğu, kurallar geçerliydi. Asla böyle bir şeye ortak olamazdı. O da sıkıyönetimden dolayı işini kaybetmişti. Bir 1402'likti ve işçilerle benzer bir yazgıyı paylaşıyordu.

- Onların tarafındayım, dedi sakince.
- O zaman niye buradasınız; niye istifa etmiyorsunuz?
- Dedğiniz gibi yapacağım. Namusumla istifa edeceğim. Kimsenin parasına el konulmasına, hakkının gasp edilmesine ortak olamam. demişti ve oldukça kararlıydı. (Birkiye, 2020, s.69)

Fabrika müdürü ve fabrika yönetimi arasında geçen konuşmalar diyalog tekniği ile okuyucuya olduğu gibi verilir. İki taraf arasında gerçekleşen olay tarafsız bir şekilde yansıtılır.

2.3.2. Deneme

2.3.2.1. Deneme ve Atilla Birkiye'nin denemeciliği

Gürsel Aytaç, *Deneme Üzerine Bir Karşılaştırmalı Edebiyat Çalışması* adlı eserinde deneme türünün kesin bir tanımının yapılmadığını belirterek sözcüğün kökeniyle ilgili bilgiler paylaşmıştır:

“Türün kesin bir tanımı yapılmamakla birlikte “deneme” teriminin kökeni ve bazı özellikleri üzerine çeşitli bilgiler var. Fransızcada türün ilk örneğini veren Bacon'ın verdiği ad “essai”, İngilizcede “essay”, “deneme”, edebiyat kavramları sözlüğü “Metzler Literatur Lexikon”da şöyle açıklanıyor: “Fransızca ve İngilizce’de halk Latincesindeki ‘exagium’ dan türeme. Exagium, tartmak demek. ‘Essay’ tadımlık, deneme anlamında. Modern dillerde kullanışıyla muğlak bir isim, ekseriya herhangi bir konuyu sistemsizce, görüş açısından işleyen çok kapsamlı olmayan, üslup bakımından iddialı nesir metni.” (Aytaç, 2007, s.11)

Denemeyi farklı türlerle birlikte değerlendiren bir diğer isim de Arif Ay’dır. *Hece* dergisi “Deneme Özel Sayısı”nda Ay, “Deneme Nedir Ne Değildir” başlıklı yazısında denemeyi mektup türüyle ilişkilendirmiştir: “Denemeci bir mektup yazarı, deneme de mektuptur. Mektuplara özgü içtenliği, dertleşmeyi, senli benliliği içinde barındırmalı.” (Ay, 2020, s.22)

Ersin N. Gürdoğan ise aynı dergide yayımlanan “Deneme Edebiyat Türleri Arasında Şiirin Süt Kardeşidir” başlıklı yazısında denemenin şiir ile olan yakın ilişkisinden bahsetmiştir. Şiirde duyguların öne çıktığını denemede ise düşüncelerin arandığını söyleyerek “deneme uzun bir şiir, şiir kısa bir denemedir” şeklinde tanım yapmıştır.

Gürdoğan'a göre duyguyu anlatmanın en çarpıcı yolu şiirse düşünceyi en çarpıcı olarak anlatmanın yolu da denemedir. (2020, s.37)

Türk Dili dergisi 1961'de denemeyle ilgili özel bir sayı çıkarır. Söz konusu derginin yazarı belirtilmeyen "Deneme Deyince" başlıklı sunuş yazısında denemenin özgürce seçilen bir konuda gelişen orta uzunlukta bir düzyazı biçimi; bir düzen içinde gelişigüzeelliğe sahip; yazarla en yakın ruh alışverişine giren bir tür olduğu belirtilir. Burada Suut Kemal Yetkin'in deneme türüyle ilgili açıklamasına da yer verilir: "Deneme, makale gibi, belli bir fikri kesin sonuca bağlamaz; bir felsefe incelemesi gibi bir öğretinin boyunduruğu altında solumaz." (Yetkin, 2017, s.9)

Hilav da bir edebiyat türü olarak denemede, düşüncenin ön plana çıktığını belirtir. Ona göre edebiyatın diğer türlerine göre denemede düşünce yönü ağır basar. Deneme; edebiyatın ve felsefenin birleştiği noktada yer aldığını söyler. (Hilav, 1993)

Atilla Birkiye dokuz deneme kitabı yazmıştır. Birkiye'nin deneme kitapları şunlardır:

Kırmızı Bir Karanfil (1988), *Bir Aşk Denemesi* (1991), *Aşk Bir Irmaktır* (1993), *Hep Sonbaharı Yaşadık* (1994), *Yaşamın Kendisidir Aşk* (2000), *Ben Hep Seni Yazdım* (2008), *İstanbul'da Mavi Bir Tereddüt* (2015), *Sabahattin Ali'nin Yapıtlarını Sevme Sözlüğü* (2017), *Bulutlar Piraye Piraye Diye Geçiyor* (2021).

Birkiye bu deneme kitaplarının yanında dört tane de eleştirel deneme tarzında yazmıştır. Eleştirel denemeleri şunlardır: *Düşünceler Sözler Yazılar* (1984), *80'lerden 90'a* (1990), *Roman'tik Bir Yolculuk* (2005), *Şiir İkizini Arar* (2011).

Birkiye, deneme kitaplarında hayata dair birçok konuyu işler. Onun denemeleri geçmişin ve hayatın izleri ile doludur. Günlük yaşamda karşılaşılabilecek birçok durum ve olay onun denemelerinde yer tutar. Aşk, kadın, eşitlik, özgürlük, İstanbul, ayrılık, doğa, bunalım onun denemelerinde işlenir.

Atilla Birkiye'nin kendi deyimiyle, denemeleri arasında öznel eleştiriler içeren bazı deneme kitapları vardır. Bunlara yalnız deneme demenin uygun olmayacağı gibi eleştiri demek de uygun olmayacaktır. Çünkü bu eserler tam anlamıyla eleştiri çizgisi içerisinde yazılmış eserler değildir. Eleştiri türünün özelliklerini tam anlamıyla yansıtmamaktadır. Bu nedenle Atilla Birkiye, bu kitaplarına eleştirel deneme demeyi seçer.

Daha çok edebiyat ağırlıklı olan eleştirel deneme anlayışında, edebî bilginin denenmesi ve eleştirilmesi göz önünde tutulur. Bu nedenle zaman zaman eleştiriyle karıştırılmıştır. Bu tür denemede, merkeze konulan edebî eser ve şaire farklı açılardan bakılarak zengin bir perspektif kazandırılır. Deneme yazarı, edebî eseri çıkış noktası yaparak konuyla ilgili düşüncelerini sunar. (Özcan, 2006, s.524)

Özcan’a göre eleştirel deneme, zaman zaman eleştiri başlığı ile karıştırılır. Bu tarzda yazılan denemelerde ele alınan edebî eser ve şair farklı açılardan ifade edilir. Bu şekilde, ele alınan esere yönelik zengin bir bakış açısı ortaya konulur. Eleştirel denemede ele alınan sanatçı ve yazarın farklı özellikleri anlatılır. Böylece anlatımda farklılıklar ortaya konur. Yazara ve esere farklı bir noktadan açıklama getirilir.

Atilla Birkiye, bu tarz eleştirel deneme kitaplarını ayrı bir başlık altında toplar. Onların tam anlamıyla deneme türü içine dahil edilemeyeceğini belirtir. Atilla Birkiye, bu yazıların özelliklerine baktığı zaman yazdığı yazıların herhangi bir edebiyat türü içerisinde yer alamayacağını ifade eder. Eserin bir iki özelliği karşılamasıyla o türe ait özellikleri yerine getirmez. Atilla Birkiye’ye göre bir türe yakın özellikler taşımak o türe dahil edilmek için yeterli değildir.

Kırmızı Bir Karanfil (1988); kadın, yaşlılık, eşitsizlik, bahar, gelecek, çocuk, umut, deniz, yaşam, özgürlük acı, suç, ölüm, işçi sınıfı gibi konuları ele alır.

“Okumak, suç mu” dedi biri kalabalıktan; öteki “öğrenci olmak suç mu”; öteki “genç olmak suç mu”; öteki “insan olmak suç mu” dediler, ama hiçbirini yanıtlayamadı. Yalnızca sessizce durdular. (Birkie, 1988, s.16)

Atilla Birkiye, toplum içinde yaşanan sorunları eserinde ifade eder. Tarihte, içinde bulunulan zamanda yaşanan olaylar *Kırmızı Bir Karanfil* eserinde ele alınır. Toplum ve yaşam biçimleri sorgulanır. İnsanların yaptığı her şey bir suç unsuru olarak görülür. Bu nedenle insanlar, yaşadıklarının sonucunda kendi eylemlerini sorgular. İnsanın yapması gereken temel durumlar bir suça işaret edebilir. İnsanlar bu durumdan dolayı yaptıkları her şeyden bir korku ve endişe duyarlar. İnsanlar, hiçbir şey yapmadan sadece oturmanın suç olmayacağını belirtirler. İnsanlarda yaptıkları her şeyin bir suça sebep olduğu hissi vardır. Birkiye, eserinde insanların içinde bulundukları şartları, karamsar ruh hâllerini anlatır. İnsanlar, içinde bulundukları şartları sorgulayan bir durumdadır.

Bir Aşk Denemesi (1991); geçmiş yaşantılar, pişmanlık, deneyim, aşk, kadın, ayrılık, güzellik, hüzn, insan yaşamı, değişim, kıskançlık, zaman, zihnin

karmaşası konularını işler. Bu konuların yanında yazarın en çok yer verdiği konu aşktır. Aşkın çeşitli hâlleri üzerine fikirler belirtir. Yazar, aşkın sevinçli ve üzüntülü yönlerini anlatır.

Aşklar vardır, yıllarca sürer. İlk günkü alevi olmasa bile, ateş sönmez uzun bir süre.
Aşklar vardır, belki onlar başka bir şeydir, parladığı gibi biterler. Bir anı gibi kalırlar
dudağının kenarında. (Birkiye, 1991, s.29)

Yazar, her aşkın aynı olmadığını anlatır. Bazı insanlar için yıllarca süren aşklar vardır, bazı insanlar için ise aniden biten aşklar vardır. Her insanın yaşadığı aşk aynı değildir ve aşkın onlar üzerindeki tesiri farklıdır. Bazıları aşklarını her zaman aynı heyecanla tutabilirken bazıları aşklarını ilk günden bitirirler. Devam eden bir aşk ortada olmaz. Aşk dedikleri şey geçmişin içinde kalır. Hayatın bir anında, küçük bir zaman diliminde varlığını gösterir. Sonrasında bir yıldız gibi hemen kaybolur.

Aşk Bir Irmaktır (1993); hüznün, cinsellik, gurur, kıskançlık, tutku, bağlılık, tabular ve yasak aşkları anlatır. Yazar, aşkın bizi özgürleştirdiği kadar hüznlendirdiğini ifade eder. Aşk, insanı bir yandan mutlu ederken bir yandan da üzüntü ve acı içerisinde bırakır. Aşk insanların hayatında çok önemli bir yer tutar. Aşk, hem ruhsal hem bedensel olarak insanlar üzerinde etkisini hissettirir. Yazar, bunun yanında aşkın özgür olması gerektiğine inanır. Aşk, özgür olunca daha iyi anlaşılır ve anlatılır. Yazar, bu kitabı aşka ilgi duyanlara, aşka ilgi duymak isteyenlere, aşksız olan insanlara, âşıklara seslenmek amacıyla yazar.

Hep Sonbaharı Yaşadık (1994); sonbahar, Ahmet Haşim, hüznün, Ayasofya, İstanbul, Pera, aşk, kadın, ölüm, konularını anlatır. Zaman insan yaşamında birçok değişikliğe neden olur. İnsan, zaman karşısında aynı kalamaz. Zaman ilerledikçe insanın hayatından saatler, günler, haftalar, aylar eksilir. Her geçen günle birlikte insan bedensel, ruhsal bakımdan değişir. Zaman; kederin, mutluluğun, silinmez anların tanığı olarak eserde ifade edilir.

Yaşamın Kendisidir Aşk (2000); martılar, aşk, kış, sevgi, yalnızlık, aşksızlık, değişim, umut, gelecek zaman, insan hırsı, İstanbul, ayrılık, özlem, evler, yazmak konularını ele alır. Yazar, yalnızlığın insan üzerindeki derin boşluğuna dikkat çeker.

Aşk kentidir. Büyünün ve görkemin her bir yana sindiği bir kenttir İstanbul. Bir rüya kentidir ve geçmişi çok eskilere dayanır. Yedi bin yıl kadar öncesine uzanır. İmparatorluklara başkentlik etmiştir... (Birkiye, 2000, s.129)

Yazara göre İstanbul; aşkın, büyüün, görkemin kentidir. Ona göre İstanbul, her dönemde görkemini korur. İstanbul, zor gibi görünen birçok şeyi başarır. Her dönemde insanlar için gözde bir şehir olarak varlığını korur. İstanbul, büyük imparatorluklara ev sahipliği yapar. Saldırılarından, depremlerden, yangınlardan, yağmalamalardan kurtulmayı başarmış, her zaman dünyanın dikkatini çeken bir kenttir. Şairler, yazarlar İstanbul'dan en çok etkilenen kişiler arasındadır. Türk edebiyatında birçok türde İstanbul betimlemesi yapılır. Şairler ve yazarlar yıllar boyu İstanbul'un güzelliklerini betimlerken onun güzelliklerine övgülerde bulunurlar.

Ben Hep Seni Yazdım (2008); Boğaz, kuş, geçmiş, aşk, ölüm, İstanbul, yalnızlık, düş, zaman, hayat, sanat, karşılıksız aşk, mutluluk konuları anlatılır. Yazar, aşkın karşılıksız hâli üzerine düşünür. Karşılıksız aşkın insanlar üzerindeki etkisine yer verilir.

İstanbul'da Mavi Bir Tereddüt (2015); yazma, Boğaz, yazar, İstanbul, yaşam, çocukluk yılları, kar, hayaller, yalnızlık ve aşk konularını ele alır. Boğaz'ın her hâli anlatılır. Boğaz'ın farklı noktalardan nasıl görüldüğüne değinilir. Boğaz, gün batımıyla birlikte ortaya çıkan kızıllıkla insanı derin bir hayal dünyasına götürür. Boğaz, sularıyla insanı içine çeker; insan burada yok olup yitip gitmek ister. İnsana bir sonsuzluk düşüncesi verir. Boğaz, yağın karla birlikte beyaz bir görünüme kavuşur.

Sabahattin Ali'nin Yapıtlarını Sevme Sözlüğü (2017); sözlük şeklinde düzenlenen maddelerden oluşur. Yazar, bu maddelerin her birini kısa bir deneme şeklinde ifade eder. Biçimsel bakımdan her başlık bir maddeyi andırır. Bu başlıklar içerik açısından maddelerden daha uzun ve zaman zaman başlıktan kopar, farklı bir şeyler anlatır. Bu çalışma daha çok Sabahattin Ali'nin eserlerine deneme serbestliğinde bakmak amacını taşır. Yazarın amacı inceleme ve eleştiri yapmak değildir. Yazarın amacı Türk edebiyatı için önemli olan bir yazarı tanıtmak, onun eserlerinin ifade ettiklerini açıklamaktır.

Daha çok romanlar ilgi odağım oldu. Yaşamöyküsüne ya da esin kaynaklarına çok fazla girmedim (bu konuda yeterince kitap var); mümkün olduğunca yapıt/metin içinde kalmaya, onun üzerine bir deneme yazmaya çalıştım. (Birkiye, 2017, s.10)

Yazar, daha çok Sabahattin Ali'nin romanlarına odaklanır. Onun hayat hikâyesine değinmek istemez. Yazarın bu yapıtı oluştururken yazarın romanlarını esas alır. Romanlar temelinde bu çalışmayı yapar. Zaman zaman romandaki olaylardan kaynaklı olarak eserin dışına gidilir.

Bulutlar Piraye Piraye Diye Geçiyor (2021); Nazım ile Piraye arasındaki aşkı anlatır. Yirmili yaşlarda Nazım ile Piraye arasında geçen mektupları okuyan yazar bu konuda bir kitap yazmayı ister. Konusu belli olan bu kitap uzun bir süredir yazılmaya bekler. Nazım Hikmet'in Piraye için yazdığı 21-22 *Şiirleri* ele alınır. Nazım Hikmet, bu şiirleri hapisanedeyken yazar. Şair; şiirlerinde, mektuplarında Piraye'ye olan bağlılığını ifade eder. İkili arasındaki bağlılık, çoğunlukla Nazım Hikmet'in tutuklu olmasından dolayı ayrı bir hâldedir. Bu ayrılık beraberinde büyük bir özlemi getirir ve büyük bir aşkın adı olur. Eser de bu ikili arasındaki aşka odaklanır.

Düşünceler Sözler Yazılar (1984); okurun önemi, dilin kullanımı, öznel düşünme, dil ve politika, kitap tanıtımı üzerine düşünceler, eleştirmenin nesnelliği, eleştirinin gerçekliği, gelecekte var olma konularını ele alır. Yazar, bu kitapta edebiyata yeni türlerin dahil olacağını ve zamanla bu alanda bir genişlemenin kaçınılmaz olacağını belirtir.

Birkiye, *80'lerden 90'a* isimli eserinin giriş kısmında eserle ilgili açıklamalarda bulunur. Birkiye bilinçli bir şekilde eserine eleştirel deneme ifadesini verir. Kitaplarının bu başlık içerisinde ele alınmasını daha uygun bulur. Birkiye, yazdığı yazıların niteliklerine geldiği zaman onların deneme özelliği gösterdiğini belirtir. (Birkiye, 1990, s.8)

Birkiye *80'lerden 90'a* eseri iki bölümden oluşur. Kitabın ilk bölümü *Yaşam Kültür Edebiyat* başlığını taşıırken ikinci bölümü *Düşünceler Sözler Yazılar* başlığını taşır. Kitabın ikinci kısmına yer alan *Düşünceler Sözler Yazılar* 1984 yılında ayrı bir kitap olarak basılır. Yazar ilk kısmı yaşam, kültür ve edebiyat olmak üzere üç bölüme ayırır. Birkiye; yaşam, kültür, edebiyat çerçevesinde aşk, alışkanlık, bilinç, okuma, kitap konularını ele alır. Edebiyat kısmında eleştiri ve sanat üzerine görüşler verilir.

Romantik Bir Yolculuk (2005); kitabını da Birkiye, eleştirel deneme diye belirtir. Bu kitapta yer verdiği yazıların çoğunun deneme özelliği gösterdiğini açıklar. Birkiye'ye göre kitapta yer alan bir iki yazı eleştiri türüne belki dâhil edilebilir. Onun dışında kalan yazıların tamamı denemenin kapsamına girer. Bir roman üzerine yazılan yazının deneme olamayacağını belirten kişiler vardır ancak yazar bu görüşe katılmaz. Bu konuyla ilgili çeşitli görüşler olsa da yazar eserini ele alış biçimine göre eleştirel deneme olarak belirtir. Her şeye rağmen yazar bu kitaplarındaki eleştiri olmadığını, deneme eleştiri arası veya beraberini olduğunu açıkça söyler. Bu kitaptaki yazılar 1982-2005 yıllarını yani yirmi beş yıllık bir süreyi kapsar. Kitap üç bölümden oluşur. Birinci

bölümde yerli romanlar üzerine düşünceler, ikinci bölümde yabancı romanlar üzerine düşünceler, üçüncü bölümde türün kendine özgü sorunlarına yer verilir.

Şiir İkizini Arar (2011); 1990'dan 2011 yılına kadar geçen sürenin deneyimiyle oluşturulur. Yazar yirmi bir yıllık süreçte yazdığı denemelere yer verir. Farklı zamanlarda yazılan denemelerden bir derleme yapılır. Yazar bu deneme kitabında şiiri ele alır. Yazar, Türk edebiyatında şiir bu kadar güçlüyken onun üzerine yazılar yazması gerektiğini düşünür. Şiirden ne kadar kopmayı düşünse de bir türlü bunu yapamayacağını söyler. Bu kitapta; Cemal Süreya'dan, Turgut uyardan, Can Yücel'den, Ahmet Muhip Dıranas'tan, Ahmet Haşim'den, Nilgün Marmara'dan söz edilir. Türk edebiyatının önde gelen şiirleri ve şairleri bu kitapta ele alınır.

Atilla Birkiye'nin denemeleri muhteva olarak karışıktır. Aynı kitabın bir denemesinde sosyal konulardan bahsedilirken, bir başka denemesinde ferdi bir konudan bahsedebilmektedir. Bu bakımdan üslup denemeden denemeye farklılıklar gösterebilmektedir. Sosyal ve eleştirel konularda daha gerçekçi, sade bir üslup kullanılırken; ferdi konularda daha uzun ve romantik cümleler tercih edilebilmektedir. Birkiye denemelerinde de günlüklerindeki gibi ben merkezli konuşmakta ve kendi kendisiyle hesaplaşmalara girebilmektedir. Bu hesaplaşmalar zıtlıklarla doludur. Bir denemesinde yalnızlığı yüceltirken, bir başka denemesinde yalnızlığın getirdiği sıkıntılardan bahsedebilmektedir. Birkiye'nin denemeleri kendi kendisiyle hesaplaşmalarla dolu helezonik konu ve üslupla yazılmıştır. Zıtlıklarla doludur.

2.3.2.2. Atilla Birkiye'nin denemelerinde temalar

2.3.2.2.1. Aşk

Bir Aşk Denemesi'nde aşk, insan var olduğundan beri en çok sorgulanan konulardan biridir. İnsan hayatında önemli bir yere sahiptir. Bütün kuşaklar, yaşayan herkes neredeyse aşkı sorgular. Yazar da aranılması gereken en önemli şey olarak aşkı işaret eder. Aşkı arayış içerisinde olmak gerektiğini düşünür.

Soruların yanıtlarını arama, arayacağın yalnızca aşk olsun. Seçimini aşk'ı aramakla yap;
rastlantı senin yaşamını yönlendirsın. Aşk ne büyüğü söz... (Birkiye, 1991, s.10)

Aşkın gizemli büyüğü içinde olmanın en önemli duygu durumlarından biri olduğu belirtilir. Rastlantılarla birlikte aşkın gizemine kapılmak bireyin hayatında büyük bir yol olarak görülür.

Ben sana aşığım otuz beşinde

Dize bilmem, düzyazıdır belleğim,

Aşk da, yaşam da ancak

Düzyazıyla yazarım, ak kağıtlara,

Ben sana âşığım otuz beşinde.

(yolun yarısında değil, başındayım, hâlâ.) (Birkiye, 1991, s.40)

Yazar, Cahit Sıtkı Tarancı'nın *Otuz Beş Yaş* şiirinin sözlerine değinerek aşkı anlatır. Kaç yaşında âşık olduğunu, ifade biçimi olarak düzyazı istediğini söyler. Dante gibi yolun ortasında değil henüz başında olduğunu dile getirir. Aşk konusunda kendisini bu yola yeni başlamış olarak görür.

Sen ey aşk, bırakıp gitme beni bu kentte. Yalnızım. Çekeceğim acıların zamanını bekleyen bir yalnızlık bu.

Kaç âşık oldum, kaç yalnız kaldım?

... Aşk temasını duyumsuyorum. Zaten, aradığım da oydu. Düşünmeye başlıyorum, yüzün ve bedeninin güç geliyor gözlerime. Beynimin içini zorluyorum. Çaykovski mi dinlemeliyim şimdi?

Aşk ne büyüğü söz.

Kaç âşık oldum, kaç yalnız kaldım... (Birkiye, 1991, s.15)

Yazar, aşkın kendisini bırakma konusunda endişelidir. Bunun gerçekleşmesini istememektedir. Yalnız olmasından dolayı sıkıntılı ve üzgün hisseder. Yazar, aşkı da kaybederse her şeye daha çok yabancılaşacağını belirtir. Âşık olmayla birlikte yalnız kalmanın da yaşandığını belirtir.

Aşk, yirmi birinci yüzyıl insanının biricik onurlu edimi. Hayır, on sekizinci yüzyıl roman kahramanları gibi değil dediğim. Bana her şeyden önce bir özgürlük imgelemi veriyor.

O, aradığım özgür kişiliği, ancak öyle bulabilirim. (Birkiye, 1991, s.22)

Yazarda aşkla birlikte özgür kişiliğe sahip olunabileceği fikri vardır. Aşka sahip olmakla özgür bir kişilik varlığını gösterecek. Aşk, bağımsızlığın habercisi olarak ifade edilir. Aşkın birey üzerindeki etkisi fazladır. Aşk, insanın bu hayatta sahip olabileceği en iyi şey olarak ifade edilir.

Maldoror'un Şarkıları'nı okudun mu? Ne işi var deme. Bu satırları yazıyorsam, şarkılara ve aşka borçluyum. Maldoror'un coşkusu ve şiiri harekete geçirdi beni, ama ben düzyazıcıyım ve aşka dairedir satırlarım. Ne Maldoror'un yüreği benim yüreğim, ne de onun gibi yazmayı beceririm. Ben olsa olsa, bir deneme bozgunculuğunda bir aşkı dile getiririm. (Birkiye, 1991, s.32)

Maldoror'un yazdığı dizeler yazarı etkiler. Yazar, aşk konusunda ondan ilham aldığını söyler ama yazarın tarzı ve anlatımı farklılık gösterir. Yazar, kendi duygularını düzyazı şeklinde ifade ederken Maldoror bunu şiir aracılığıyla yapar. Kendisi Maldoror gibi olmadığı için onun gibi bir anlatıma sahip olamaz. Çünkü yazar, hiçbir zaman Maldoror'un yerine geçemeyeceğini düşünür. Yazdıklarının aşka ve şarkılara dayanarak ortaya çıktığı görüşündedir. Yazar, yazdıklarını; aşka, şarkılara ve Maldoror'a borçludur. Yazar, bunlardan ilham almasaydı yazamayacağını söyler.

İnsan niye âşık olur? Yalnız kaldığından mı? Aşka gereksinimi olduğundan mı? En yüce değer in aşk olduğuna inandığından mı? Nasıl âşık olunur birdenbire? (Birkiye, 1991, s.47)

İnsanın ihtiyaç duyduğu temel duygulardan olan aşkın neden var olduğu sorgulanır. Aşk, hayatta ulaşılabilecek en kutsal şey olarak kabul edildiği için yazar, âşık olmanın gerçekleştiğini düşünür. Hiç bilinmeyen, planlanmayan bir anda aşk denen şey ortaya çıkar. Aşk, güçlü bir bağa dönüşür. Karşılıklı veya değil aşta her türlü içten bir aidiyet söz konusu olur. Aşk denen şey, nasıl bir anda bu kadar güçlü bir şekilde varlığını sürdürebilir? Bu konu üzerine sorgulamalar yapılır.

Ölçsüz, biçimsiz, formsuz, kendi doğallığı içinde, kendi devinimiyle ilerleyen aşk'ı yaşamak istiyorum kısaca. Sınırları çizilmeyen, sonsuz, başsız, önsüz, arkasız bir aşk. Aşk ne büyü bir söz. (Birkiye, 1991, s.34)

Aşk, bir kaba sığdırılmaz. Ona bir kaftan biçilemez. Çünkü onun tam anlamıyla bir kaba sığdırılması söz konusu değildir. Yazar; hiçbir tarifi olmayan, belirli bir anlam ifade etmeyen uçsuz bucaksız bir aşk yaşamak ister.

Tek şey biliyorum; inanıyorum: aşk bir özgürlüktür. Aşk, özgürlüğü ifade eder. Aşk, insanın kendisini rahat hissetmesini sağlar. İşte aşk. Kendi içinde sakladığı nedeniyle, bazen çözümü olanaksız gibi duran, ama bir olasılığı olan yaşam denklemi. Bir denklem kadar soyut, bir denklemin kâğıttaki düzeni kadar somut. Aşk çift yönlü bir duygu olarak düşünülür. Bu duygu hem somuttur hem soyuttur. Bu kadar karmaşık bir yapıya sahip olan aşk, tek taraflı düşünülmez. İki sivri uç tek bir noktada birleşir. Aşk, bu iki noktada karşımıza çıkar. Yazar için bu karmaşıklık ve çözümsüzlüğe rağmen özgürlüğü ifade eder.

Bir Aşk Denemesi 'nde aşkın olmayışı her şeyin de anlamını alır. Çünkü her şey, aşk ile bir anlama sahip olur. Aşk yoksa anlam da büyü de kaçır. Aşk yoksa yazar, kimselerle görüşmek istemez. Aşkın gitmesiyle birlikte yapılacak her şeyde bir

anlamsızlık görülür. Kimseyle herhangi bir konuda konuşulmak istenmez. Bir şeyleri paylaşma ihtiyacı duyulmaz.

Hiçbir yüz görmeyeceğim, kapım çalarsa bile, asla açmayacağım. Zaten kim çalar ki?
Aşksız kente artık katlanamıyorum. Aşkı konuşmayan insanların yüzlerini görmek istemiyorum. (Birkiye, 1991, s.36)

Aşkın olmadığı hiçbir şey iyi değildir. Aşkın yer almadığı konuşmalara, mekânlara, sohbetlere katılmanın anlamsızlık olduğu düşünülür. Aşk, içerisinde hayatta olmanın manasını taşır.

Hep Sonbaharı Yaşadık'ta Marquez, aşka ciddi bir şekilde yaklaşır. Marquez aşkı kendi dünya görüşü şeklinde ele alır ve ona karşı ciddi bir tavır ortaya koyar.

“Aşk benim ideolojimidir.” diyor Marquez. Hemen İlhan Berk'in adını söylemeliyiz (ve bu halkaya eklenmek istiyorum). Marquez aşkın 'kuram'ını yaptı (aşkın niye kuramı olmasın?), İlhan Berk onu yaşantıya (pratik) döktü (denemez mi?), yine keyifle ekleneyim, ben de yaşıyorum ve Kalkan'dayım... (Birkiye, 1994, s.19)

Marquez; aşkı belirli bir taslağa koyar ve onu ifade eder. Marquez; aşka bir şekil, boyut sağlar. Soyut olarak onu bir görünüme kavuşturur. İlhan Berk ise aşkın somut ve pratik yaşamdaki görünümünü ortaya koyar. Aşkın somut hâli İlhan Berk ile canlanır.

Bana göre bu aşk ve hüzündür. İnsanı etkileyen doğal güzelliği aşk'ı çağrıştırıyorken; hüznün de, ben de ister istemez tarih çağrışımıyla örtüşmektedir. Bu kente âşık olmamak olanaklı mıdır? Dahası bunu biraz daha sürdürelim, İstanbul'da yaşayıp da biri'ne âşık olmamak olanaklı mıdır? İstanbul'un o gizemli silüetinin ya da Boğaziçi'nde bir vapurun içinde batmakta olan güneşin kıvrıllığının yarattığı atmosferle birdenbire kendinizi çılgın bir âşık gibi bulursunuz. (Birkiye, 1994, s.28)

Bir kente duyulan hayranlık gözlenir. Kentin geçmişi ve görünümü insanları kendine hayran bırakır. İstanbul'un bu kadar etkileyici olmasının karşısında bu şehirde âşık olmamak mümkün değildir. İstanbul, en büyük ve güzel aşkların şehridir. İstanbul'un kapalı ve çekici havası insanı kendine âşık ettirir ve insanların duygularına da hareketlilik katar. İstanbul'un manzarası içinde herkes kendini âşık olarak bulur. İstanbul, insanların duygularına seslenir. Onlar için duygulu bir hava oluşturur. Bu ortam içinde duygularına söz geçiremeyen insanlar kendilerini birden âşık olmuş bir şekilde görürler. İnsanlar, İstanbul'un büyüüne ansızın kapılırlar.

...Özellikle de Boğaziçi aşka mekân olmuştur. Bazen Çamlıca tepelerindeki âşıklar korusunda, bazen Göksu Deresi'nde bazen de Yeniköy'deki bir yalıda büyük aşklara,

gizemli aşklara umutsuz ve yasak aşklara tanık oluruz. Bu yerler, bu tür aşkların serpilip geliştiği etkileyici mekânlardır. (Birkiye, 1994, s.29)

Boğaziçi, aşkın esas mekânıdır. Çamlıca, Yeniköy gibi semtler âşıkların buluşma yeridir. Birçok gizli ve yasak aşkın ortaya çıktığı alanlar buradadır. Bu alanlar, yasak aşkların doğduğu yerler olarak ifade edilir.

Masalların tüm bu zenginliklerinin yanı sıra, İstanbul ile çok ortak yanları vardır: Bağdat da bir aşk şehridir. Entrika ve inanılmaz serüvenler vardır; ama, aşk ve gönül serüvenleri kadınların ya da erkeklerin güzellikleri, kentin betimlemesiyle özdeşleşir. Kısaca Masallar'da Bağdat öncelikle aşkı imgeleyen bir kenttir. Tıpkı İstanbul'da olduğu gibi. (Birkiye, 1994, s.33)

Anlatıcı; Bağdat ve İstanbul arasında benzerlikler görür. Bu benzerlikler arasından ilki, iki şehrin de bir aşk şehri olmasıdır. Beklenmedik olaylar, yapılan çeşitli oyunlar, hileler İstanbul'un kaderinde olduğu gibi Bağdat'ın da kaderinde vardır. Bağdat, hile ve oyun dolu yönlerinin yanında en büyük aşkların yaşandığı yerlerden biridir. Bağdat, aşk denildiği zaman akla gelebilecek kentlerin arasındadır. Bağdat, tarihi ve geçmişiyle herkesi hayran bırakacak bir şehirdir.

Yitik bir aşk için sonnet'ler. Hüthüt şöyle der: Aşk daima kâinatın içidir ama dertsiz aşk, tam aşk değildir. (Birkiye, 1994, s.39)

Aşkın ıstırabını, sıkıntısını istemeyenler tam anlamıyla bir aşk hali yaşayamazlar. Aşk, her zaman iyi veya mutlu duygulara sahip değildir. Aşkın özellikleri arasında ve yapısında böyle bir özellik söz konusu değildir. Aşk, tüm yönleriyle kucaklandığında gerçek aşk yaşanmış olur. Aşk biraz dert, biraz keder, biraz hüznün içerdiğinde aşk olur. Yarım, tamamlanmamış bir aşk isteyenler, onun iyi yönlerini isterler ama gerçek aşkı isteyenler onu her haliyle kabul edenlerdir.

Tanımadığımız bir şaire, bilmediğimiz bir şiire tanık oluyoruz. Doğulu bir kadının acılı ve hüznünlü yaşamı var bu dizelerde. Ama biraz tarifi güç bir hüznün bu. Bazı dizeler de 'Furuğ âşık mı?' diye sorduruyor. Zaten aşk ve şiir sözcükleri ne çok yaklaşıyor birbirlerine. (Birkiye, 1994, s.56)

Aşk, en çok şiirde yansımaları bulur. Şiir, yıllar boyu duyguları anlatmanın en önemli aracı olarak görülür. Aşk ise insanda en fazla vücut bulan duygu durumudur. Bu yüzden şiir ile aşk kopamayacak bir bağa sahiptir. Aşkı en güzel anlatmanın yolu olarak şiir görülür.

Furuğ'u, bu başkaldıran, bu talihsiz âşığı, hüznünlü İranlıyı okuyun. Dizeleri karşısında duyarlılığınızı gizlemeyecek, aşklarınız, hüznünüz, acılarınız gelecek aklınıza. Belki o

dizelerden sonra, bir yazarımızın dediği gibi (adı bende saklı), ‘kaç âşık oldum, kaç yalnız kaldım’ diyeceksiniz. Ya da, her genç yaşta ölen bir insanın ardından duyulan o hüznü kapılıp, ‘Furuğ yaşasaydın ve yazsaydın’ diyeceksiniz. Ya da, alçak sesle ‘Furuğ, haklın, halkım ne acılar çekti’ diyeceksiniz. Evet, özcesi Furuğ’u okuyun... (Birkiye, 1994, s.56)

İranlı şair Furuğ, aşkı olabilecek etkileyiciliğiyle anlatır. Onun şiiriyle karşılaşıldığında aşk, hüznü, melankoli, keder gibi duygular yüreğin en derin yerlerinde hissedilir. Onun dizelerinden sonra kayıtsız kalmak elde değildir. Duyarlılığın fazla olduğu şiirler kaleme alır. Furuğ’un dizeleri, ruhların aşkı ve eziyeti hissetme yönüne dokunur. Aşk, onun dizelerinde melankolik bir haldedir. Neşe içinde gezen insanlar değil acı içinde aşk yaşayan kişiler yer alır. Onun dizeleri aşkın acısıyla buluşur.

Kuşkusuz aşkın bir birleştirici yanı vardır: Aşk birleştirir. En azından iki insanı bir duygu etrafında birleştirir. Aşk bütünleştirir. O iki insan tek bir insan kimliğine dönüşür yer yer. Aşk hızlıca yol aldıkça, özdeşleştirir. O iki insan gün gelir kendilerini, diğeri gibi duyumsar. Gerçekten aşkın böyle bir gücü de vardır. (Birkiye, 1994, s.78)

Aşkın iki insanı birleştirme özelliğinden söz edilir. Kusursuz bir aşk yaşayan iki kişi, bir süre sonra tek kişi haline dönüşür. İki kişi bir kişilik bir hayatı paylaşır. Artık ikili olma hali yoktur. Sadece bir olma hali vardır. Aşkın büyümlü ve güçlü yönü bireyi tek insana dönüştürür. İki kişi karşılıklı ve istekli bir şekilde tek kişi olma durumuna gelir. Aşkın bu birleştirici yönü en kuvvetli duygulardandır.

Dünyanın varoluş nedeni nedir? Soruyu doğru yanıtlayarak bir başka soruya geçme başarısını gösteren kahramanın yanıtı ise yalnızca bir sözcüktür: Aşk. (Birkiye, 1994, s.81)

Aşk, güçlü bir bağ olarak ifade edildiği için dünyanın var oluş sebebidir. Bu sorunun cevabına aşk verilir. Aşk sayesinde dünya var edilir. Her şey aşkın olmasıyla varlık bulur. Aşk, her şeyin temelini ortaya çıkarır.

Aşk ayrılıkları da, taşınmalara benzerler. Belki de en görkemli renk aşklardır. Kimisine göre mor, kimisine göre mavidir; ve bir gün bakarsınız ki mor renginiz ya da mavi renginiz artık yaşamınızda yoktur. Bir sabah yeni bir evde uyanmak gibidir. Bu başka bir tavadır. Pencereden görünen başka bir yer, başka bir manzaradır. (Birkiye, 1994, s.110)

Aşkın ayrılık hâli farklılıklara sebep olur. Her zaman aynı yerde durup aynı şeyi bakmaktan insanı alıkoyar. İlk gün bakılan ve sevilen farklıdır sonraki günlerde bu duygular farklılık gösterir. Her şeyin sabit kalmasını engeller. Bu nedenle aşkın ayrılık, taşınmaya benzetilir. Bu iki durum arasında ilişki kurulur. Aşkın ayrılığı da taşınmaya benzetilir. Bir yerden başka bir yere geçme özelliği olarak düşünülür.

Ben Hep Seni Yazdım'da aşk yetişkinlerden öğrenilir. Onların aşk diye yaptıklarına bakılır. Gençler henüz genç yaşta oldukları için bu duyguya sahip değildirler. Âşık olmayı istemekte ve beklemektedirler.

Bırakın kendi 'uzaktan aşklarımı'zı yaşamayı, onların aşklarını izlerdik hayranlıkla; bir gün kader denen rastlantı bize de güler diye... (Birkiye, 2008, s.17)

Aşkı yaşama duyguları henüz yoktur. Sadece yetişkinlerin aşkına hayranlıkla bakılır. Aşkı en içten duyguyla beklerler. Onun geleceği gün için sabırsızdırlar.

Ben de sana bir şiir, adı Aşk olan şiiri okumak istiyorum, Cemal Süreya'dan. Hani şöyle başlar ya:

Şimdi sen kalkıp gidiyorsun. Git.

Gözlerin durur mu onlar da gidiyorlar. Gitsinler.

Oysa ben senin gözlerinsiz edemem bilirsin... (Birkiye, 2008, s.60)

Aşka dair şairlerin hepsi ayrı bir şey söyler. Cemal Süreya'nın aşka dair söylediklerinden alıntı yapılır. Cemal Süreya'nın yazdığı şiir, aşkın en iyi anlatılabileceği şiir olarak düşünülür.

Karşılıksız aşklar en anlatılmazı, en yazılmazıdır. Bir kadın çıkar karşınıza, rastlantılar hep vardır ve karşınıza birini çıkartır. Bu kent İstanbul'dur, her ne kadar yağmalanmışsa da hâlâ aşkın ve aşkların kentidir. Gönlünüzü kaptırırsınız, ilk bakışta masum bir duygusal yöneliş gibi görünse de, kendinizi tanıyorsanız bilirsiniz, sezersiniz hangi acılar içinde kıvranacağınızı, ama yine de giderek büyür, kalbinizdeki sevda seli. (Birkiye, 2008, s.62)

Karşılıksız aşkların zorluğundan söz edilir. Aşkın bu zorlukları anlatılmak, yazılmak istenmez. Kimse karşılıksız bir aşka kapılmayı düşünmez çünkü karşılıksız aşklar acıya neden olur. Karşılıksız aşklar, kalpte, onulamayacak bir kırgınlığa neden olur. Aşka karşı durulamadığı için insanlar bu yolda ilerlemeye devam eder. İnsanlar bu yolda devam etmenin daha fazla acıya neden olacağını bilmelerine rağmen bu yoldan vazgeçmezler.

Hangi tür ayrılığın acısını bıraktın şimdi bana; ey aşk, evet sitem ediyorum, bunca yaşanmışlıklardan sonra... Bir şiir belleğimde, birkaç dize mırıldanıyorum, avutacak mı ki beni? Hiç sanmam ama, dizeler çağrışımlarla yüklü. Atilla İlhan 'Ayrılık da Sevdâya Dâhil' diyor. (Birkiye, 2008, s.70)

Atilla İlhan'a ait olan dizelere yer verilir. Atilla İlhan'ın şiirinde geçtiği gibi ayrılığın da aşkın bir evresi olduğu düşünülür. Ne kadar ayrılmış olursa da her şey

birden unutulmaz. Yaşanan anlar, her zaman kişinin benliğinde ve belleğinde yer alır. İnsanlar arasındaki mesafeler, hissedilen duyguları değiştirmez. Âşık olan insan gittiği her yerde ve yaptığı her şeyde onu görür. Bu nedenle şair, ayrılığın sevdaya dâhil olduğunu belirtir, aşkın bu yönünün olduğunu da gösterir. Sevda, yalnızca mesafelere dayalı bir şey değildir. Ne kadar uzak veya ayrı olursa da aklının bir köşesinde sevilen kişinin olması aşkın devam ettiğini gösterir. Bu durumda somut bir ayrılık vardır; soyut bir ayrılık yoktur.

Bir de aşkın 'kendi' halleri vardır: karşılıksız aşk, imkânsız aşk, yasak aşk, unutulamayan aşk, tutkulu aşk, marazi aşk, yaşanan aşk, yaşanamayan aşk, platonik aşk... (Birkiye, 2008 s.93)

Herkes, aynı aşka sahip değildir. Aşkın tek bir hâli yoktur. Aşk, her bedende farklı bir görünüme sahiptir. Herkes, aşkını kendi bildiği şekilde yaşar. Herkesin aşkı aynı koşullara sahip değildir. Bu nedenle bütün insanlar arasında aynı aşkın yaşanması beklenmez. Birey, birden çok aşk hâli içerisinde hangi aşk durumuna yakın hissediyorsa onu yaşar. Her aşk, farklı anlarda ortaya çıkar ve farklı koşullara sahip olur.

Aşk Bir İrmaktır'da değişen, ilerleyen zamana karşı insanların savaş gibi kötü olaylara devam etmesine değinildikten sonra aşktan söz edilir. Aşkın her zaman insanlar için önemli olduğu bilinir. İnsanlar, bazen isteyerek bazen de istemeyerek bu duyguyu hisseder. Aşk, insan var olduğundan beri hissedilen en güçlü ve eski duygulardan biri olarak tarif edilir.

Aşkın bizi özgürleştirdiğini, aşkın bizi daha çok yaratıcılığa götürdüğünü artık biliyoruz. Biliyoruz ki, aşk bizi mutlu kılar. Ama, her şeyde olduğu gibi, aşkta da mutsuzluk vardır; acı vardır, hüznün vardır, vb. Bunları da göz ardı etmiyoruz. (Birkiye, 1993, s.9)

Aşkın insanı özgürleştirdiğinden söz edilir. Aşkın yaratıcı düşünmeyi etkilediği belirtilir. Aşk, bu cesur duyguların yanında mutluluk verir. Aşk mutluluk verdiği gibi mutsuzluk da verir. Her şeyin, olumlu yönü olduğu gibi olumsuz yönü de vardır. Bu durum aşkta da görülür.

Bir şeyi anlatmak için bir başka sözcüğü kullanabilirsiniz, ama aşk sözcüğünün bir tarihi, bir geleneği vardır ki, yerine ne kadar yenisini koyarsanız koyun aynı etkiyi yaratmaz. 'Aşk' sözcüğü dilimizde, yüzyıllardır, kullanımıyla, bize çok sayıda anlamlar çağrıştırır. Sözcüğün anlamında, hiç kuşkusuz, yöre de çok önemlidir. (Birkiye, 1993, s.13)

Yörenin, yaşanan toplumun bir sözcüğün kullanımında önemli bir yeri olduğu düşünülür. Bazı bölgelerde bazı sözcüklerle aynı anlamı karşılayacak sözcükler

kullanılır. Anadolu'nun kırsal kesimlerinde aşk sözcüğü yerine sevda veya sevdalanmak sözcüklerinin tercih edildiği belirtilir. Oradaki hal bu kelimeye daha fazla anlam yüklemiştir. Bu kelimeyi kullanmayı uygun bulmuştur. Bunun yanında aşk kelimesi Türk toplumunda çok eski zamanlardan beri kullanılır. Bundan dolayı toplumda birçok anlam çağrıştırır. Toplum ve dil, birbiriyle etkileşim içerisinde olduğu için hissedilen derin duygular karşısında onu ifade edecek sözcüklere başvurulur. İhtiyaçlar doğrultusunda dilde kullanılan sözcükler de farklılaşır.

Şoholov'un ünlü romanı *Ve Durgun Akardı Don*'u düşünün. Roman kahramanı Gregor Melekof'un Aksinya'ya olan aşkını bir düşünün. Her türlü geleneğin karşısına dikilir. Aslında bir yasak aşktır ama, aşkın kendisi o kadar güçlüdür ki, ne gelenek dinler ne de o kanlı iç savaş yıllarını: aşk, kanlı bir toprağın, beyaz gülüdür. (Birkiye, 1993, s.15)

Yazarın romanında yer verdiği temel konu, savaş olmasına rağmen güçlü bir aşk örneği de görülür. İç savaşlara, kargaşaya, kaosa rağmen yaşanan bir aşk söz konusudur. Bu aşk her şeye karşın sürdürülmeye çalışılır. Hiçbir şey bu aşka karşı duramaz. Ne savaşlar ne karışıklıklar ne töre ne aile bu aşka dur diyebilir. Bu aşkın karşısında atılan her adım sonuçsuz kalır. Yasak aşk her şeye rağmen sürdürülür. Aşk, hiç kimsenin ve hiçbir şeyin karşısında duramayacağı kadar güçlü bir duygudur.

Âdem ile Havva bilinen ilk insanlar olmasıyla birlikte, bilinen ilk âşıklardır. Bilindiği gibi Âdem ile Havva, günümüzde hiçbir bilimselliği olmamasına karşın, kutsal kitaplarca, yani başta Tevrat olmak üzere Kur'an'da da, insanlığın ataları olarak belirtilmiştir. Onların çocukları da insanlığın ilk nedenleridir. (Birkiye, 1993, s.23)

Aşk, insanların varlığıyla ortaya çıkar. Aşk, çok eski bir geçmişe sahiptir. İlk insanların Âdem ile Havva olması gibi ilk âşıklar da onlardır. Onların cennetten kovulması da yine aşktan dolayıdır. Yasak olan meyvenin Âdem tarafından getirilmesiyle başlar olay. Erkek âşık olduğu kadının isteğini yerine getirmek için her şeyi yapar. Âşık olan bir insan her şeyi yapabilecek kapasitededir. Bu durum halk arasında 'Aşkın gözü kördür.' şeklinde tanımlanır. Herhangi bir bilimselliği olmamasına rağmen kutsal kitaplarda bu olay yer alır.

Genç evlenen kişilerde boşanma daha sıktır. Aslında bence, bu çok önemli değil. Önemli olan aşkın yaşanmasıdır. Gerçi aşkımızı, toplumsal baskılardan koruduğumuz sürece kendimizi daha özgür ve mutlu duyumsarız. Öbür türlü, yaşamın öteki alanlarında olduğu gibi bir mücadeleye dönüşür. (Birkiye, 1993, s.27)

Evlenip boşanmanın hangi gruptaki insanlar arasında daha fazla olduğuna değinilir. Bunun yanında aşkın yaşanma durumunun önemli olduğu vurgulanır. Aşk,

toplumsal baskıdan korunduğu sürece daha özgür ve mutlu hissedildiği belirtilir. Aşkı herkesten saklamak aşkı daha iyi hissetmeye neden olur. Toplumun aşk üzerindeki etkisi fazladır. Yaşanılan toplumun, her şeyi etkilediği gibi aşkı etkilediği de görülebilir.

Homeros'un bu öyküyü (İlyada) yoktan uydurmadığı da bir 'gerçek'tir. Hani, ateş olmayan yerden duman çıkmaz atasözünde olduğu gibi, her ne kadar kurmaca, bir öykü de olsa Paris'in aşkını Troya savaşının nedenlerinden biri saymamız hiç de gerçek dışı olmaz. Ünlü Hint Destanı Mahabharata'da, büyük soy savaşların nedenlerinden biri de, bir 'kadın meselesi'dir. (Birkiye, 1993, s.31)

Yunan ve Hint gibi eski edebiyatlarda aşk uğruna savaşların ortaya çıktığı belirtilir. Tarihte önemli görülebilecek savaşların nedeni olarak aşk gösterilir. Aşkın büyümlü dünyasından savaşlar da etkilenir. Esas neden aşk olmasa da bu durumun da etkisi olur. Aşk, insanların çatışmalarına sebep olur.

Gerçek bir aşğın, aşk acısıyla yanan bir adamın hüznüdür bu. Ama, onun hüznü aşkı; aşkı ise hüznü olmuştur. Burada aşk ile hüznün birbirinin içine girmiştir. (Birkiye, 1993, s.45)

Aşk ve hüznün birliktedir. İkisi birbirinden ayrı değildir. Burada geçen adamın aşkı ve hüznü iç içe geçmiştir. Aşkı ve hüznü birbirinden ayırmak mümkün değildir. Hangisinin aşk veya hüznün olduğunu ayırmak güçtür.

Platonik aşkı tanımlarsak, günlük kullanımıyla, gerçekleşmemiş olan hayalde ve düşüncede, gerçekleşmeye devam ettirilen aşk anlamına gelir. Birinin diğerini gizlice sevdiği, bu sevgisini açmadığı bir durumu ifade eder. Açıklamama, biraz da kişinin seçimi gibi görünür. (Birkiye, 1993, s.95)

Platonik aşk, somut olarak olmayan ama zihinde yer alan aşktır. Bireyin kendisi her an bu aşkı düşünür ama gerçekte böyle bir aşk söz konusu değildir. Platonik aşk içten içe duyulan aşktır. Kimseye söylenmemiş, gizli tutulan aşka denir.

Platonik aşkın bir başka kurbanı da ünlü Doğu hikâyesinin kahramanı Mecnun'dur. Nizami'nin Leyla ile Mecnun yapıtının son bölümünde, Leyla'nın mezarının başındaki Mecnun, son nefesini vermeden şöyle der: 'Şeklin gözlerimde kayboldu fakat gönüllerde ıstırabın ebedidir.' (Birkiye, 1993, s.96)

Platonik aşkın en güzel örneğine Leyla ile Mecnun hikâyesindeki Mecnun karakteri gösterilebilir. Mecnun, platonik aşkı en iyi temsil eden kahramandır. Onun hayalindeki, düşlerindeki Leyla başka biridir. Mecnun, aşkın içinde yanarak Leyla'yı düşler.

Karşılıksız aşklar ile platonik aşklar arasındaki en büyük fark, gerçekleştirme olasılığıdır. Platonik âşıklar, genellikle, düşünsel düzeyde aşklarını yaşatmayı seçmişlerdir. Ötekiler ise, aşklarının karşılıksız olduklarını bile bile severler, ama yüreklerinin bir yerinde belki bir gün gerçekleşme olasılığı yatmaktadır. (Birkiye, 1993, s.99)

Karşılıksız aşk ile platonik aşk arasındaki farka değinilir. Platonik aşkta gerçekleşmesi beklenmeyen bir aşk söz konusuysa karşılıksız aşkta belki bir gün bu aşkın gerçekleşme ihtimali olur düşüncesi vardır. İkisi arasındaki fark olarak bu durum göze çarpar. Karşılıksız aşkta tek taraflı yaşanırken bir yandan da umut beslenir.

80'lerden 90'a eserinde aşkın genel geçer şekilde birçok tanımı yapılır. Herkes kendine göre bir tanım yapar aşk için. Aşkın anlamı üzerinde durulduğunda ise onun anlamsız bir duygu olduğunu düşünenler vardır. Aşk nedensiz ve kötü bir durum olarak görülmez. Aşkın nedeni vardır. Aşk, anlama sahiptir.

Kimse aşkın nedensizliğini ve onursuzluğunu ileri süremez; süren kişi ne aşkı biliyordur, ne de gerçek anlamda aşkı yaşamıştır. Aşk nedenlidir: işte o zaman anlamlıdır; onurludur: işte o zaman saygındır. Aşkın nedensiz ve onursuz olduğunu söyleyenlere ya da bu anlama getirenlere Don kıyısındaki o büyük aşkı duyumsamalarını önereceğim. (Birkiye, 1990, s.16)

Aşkı bir kalıp içinde görmek isteyenler bunu göremezler. Bu yapılmadığı için aşk anlamsız ve nedensiz görülemez. Aşk, her zaman bir anlama sahiptir.

Nasıl olur da kalkıp biri, arkadaş sen ellisine gelmişsin, karın çocuğun-çocuğun var, yuvan var, âşık olamazsın der? (Burada karşılıklı edimden söz ediyorum.) Nasıl olur da onun birey olarak, kişi olarak, en değerli duygularından birine, en önemli öznel edimlerinden birine karşı çıkar ya da engellemeye kalkarız. (Birkiye, 1990, s.17)

Kimsenin bir yerde sabit bir şekilde tutulamayacağından söz edilir. Bu duruma aşk yönünden bakıldığında aşkın yaşı ve zamanı yoktur. Aşk her yerde ve her anda ortaya çıkabilir. İnsanlar bazı sorumluluklar yüklenebilir, bazı sıfatlara sahip olabilir. Bu durum onların âşık olmalarına bir engel değildir. Birey bu durumu dışa yansıtmaya dahi içte bu hislere sahiptir. Bu nedenle aşkın yaşı yoktur. Kimse yaşından dolayı yadırganamaz. Aşk herkesin hakkıdır ve herkes için var olan bir duygudur. Genç yaşlarında bu duyguya sahip olmayıp yaşamın ileri dönemlerinde bu duyguya erişilebilir.

Bulutlar Piraye Piraye Diye Geçiyor'da Piraye, Nâzım'a farklı bakmayı öğretir. Onun sayesinde Nâzım'ın bakışı değişir. Olanlara farklı yaklaşır. Piraye onu olgunlaştırır.

Anneni tanıyınca kadar, muhteva meselesinde bir bakıma sekreterdim. Mesela, insanlar arasındaki sevda münasebetlerini yazmazdım. Anneni tanıdıktan sonra onun yaratıcı tesiriyle bundan da kurtuldum. Bir sevda şiirini, ama sahici bir sevda şiirini, bir kavga şiiri kadar seviyor ve sayıyorum. (Birkiye, 2021, s.14)

Nâzım; aşkın, sevdanın, sevginin ne olduğunu anlar. Piraye onun için bir başlangıç noktası olur. Ondan öğrendikleri ile yaşamını ve sanatını yoğurur. Sanatına onunla birlikte derinlik verdiğini söyler. Sevda, Nâzım hikmet için önemli bir hâl alır.

Yaşamın Kendisidir Aşk'ta kim tanımlayabilir aşkı; tamtamına, eksiksiz. Âşık olduğunda yaşanan duyguları, içine girilen atmosferi, hangi bilim kişisi tanımlayabilir? Yazar aşka dair bir görüş ortaya atar. Aşkın her yönüyle tanımlanabilirliği sorgulanır. Aşkın verdiği duyguların bütünüyle kim tarafından anlatılabileceğine dair düşünceler öne sürülür. Bu konuda yapılan çalışmalar kabul edilmemektedir. Çünkü aşkın tamamıyla ifade edileceği düşünülmez. Aşkın bir yönüne dair fikir yürütülebilir, tezler öne sürülebilir. Her anlamıyla aşkı ifade etmek zor bir durumdur.

Aşkı tanımlama; onu yaşa; sözcükler yeterlidir; dilin varıyorsa; dışlaşmak istiyorsan onu anlat. Duygularını kendine saklama; âşık olmuşsan bunda utanılacak bir şey yok. (Birkiye, 200, s.24)

Yazara göre aşk, tanımlanmak yerine yaşanmalıdır. Aşk, utanılacak bir duygu değildir. Aşk, hislerin yoğun bir şekilde yaşanmasıdır. Ne şekilde bir aşk yaşanır da bu güzel olarak ifade edilir. Aşkın her hali, kimseye aldırış edilmeden yaşanılmalıdır.

Göl biçimine girmiş, doğruluk, sabır ve dünyanın düzeni olan yüce Dharma'nın sorularını yanıtlar Yudiştira.

'Dünyanın varoluş nedeni nedir? Der, yüce Dharma.

Yudiştira'nın yanıtı soyunun sürmesi anlamına da gelmektedir.

Doğru yanıtı verir:

Aşk (Birkiye, 2000, s.45)

Mahabharata destanında dünyanın varlık nedeni sorulur. Bu soruya cevap olarak aşk verilir. Aşkın sayesinde her şeyin var olduğu düşünülür. Aşk olmasaydı hiçbir şey varlığını sürdüremeyecekti. Kâinatın varlığı ile aşk arasında güçlü bir bağ kurulur. Her şeyin temeline aşk konulur.

Zaman geldi, dünyaya da küstüm, İstanbul'a da küstüm, denemeye bile küstüm; tüm kapılarımı tüm pencerelerimi kapadım, bir serçe bile giremezdi içeri; ama hiçbir zaman, kişisel tarihimde aşka küsmedim, çünkü: Yaşamın kendisidir, aşk... (Birkiye, 2000, s.53)

Parçaya göre her şey silinse bile aşk silinmez. Aşk, yaşamla eş görüldüğü için ona küsülemez. Onun yeri her zaman vardır. Hayat olduğu sürece aşk kendini gösterecektir. Aşkın izleri hiçbir zaman yok olamaz. Hayatta sevilen her şey görmezden gelinebilir ama aşk ne olursa olsun her zaman var olur. Hayatın kendisi, aşk olarak nitelenir.

*Sabahattin Ali'nin Yapıtlarını Sevme Sözlüğü'*nde aşkın platonik olma durumu eserlerde ele alınan konular arasındadır. Bireyin kendi dünyasında hissettiklerini ifade eder. Birey bunların gerçekleşmesini beklemeden zamanını geçirir.

Genç Derviş'in ülkenin kadın hükümdarına olan aşkı, platonik aşka girer mi? Evet. Melike'nin sarayının karşısında günlerce oturup bekliyor. Kederli mi kederli, üzüntülü mü üzüntülü. Gelip geçen dilendiğini zannediyor, önüne para atıyor. Görünüm, dışarıya yansıyan tinsel hâli iç parçalayıcı. (Birkiye, 2017, s.202)

Platonik olma hali bireyi üzgün bir hale getirir. Dışa yansıyan görünümü kederlidir. Genç Derviş'in hali ıstırap verir.

Raif Efendi'nin platonik aşkı sürecektir, kendi hayâl dünyasında dünyasında Maria'yı yaşatacak, belki sonsuza kadar. Gençliğinde komşu kızı Fahriye'de olduğu gibi. Ne var ki bunu Maria Puder bozuyor. Ancak ilk başarısız oluyor, bunun da farkında değil. (Birkiye, 2017, s.203)

Raif Efendi de platonik bir aşka sahiptir. Kendi dünyasında sürekli Maria'ı düşünür. Daha önceki aşkı Fahriye de böyledir. Şimdi ise Maria'yı zihninde tutar. Sürekli onu hatırlar.

*Sabahattin Ali'nin Yapıtlarını Sevme Sözlüğü'*nde, roman karakteri Ömer'in davranışlarından dolayı aşkın durumu anlatılır. Aşk devam eder fakat herhangi bir ilişki söz konusu değildir.

Yazarın bize bıraktığı bu mu? Bir başlıkta değineceğim nasıl olsa! Peki niye biter, aralarındaki aşk bitmez de ilişki biter, bitmek zorunda kalır. Bunun nedeni de, olağanüstü çizilmiş bir roman karakteri olan Ömer'in tutarsızlıkları, iniş-çıkışlarıdır. Zaafları, gidip gelmeleri, tinsel sarsıntıları, iç-dış çatışmaları, hayatla kurduğu ilişkide bir türlü bir şeyleri çözemeyen, hep şu 'içimizdeki şeytan' ayağına yatan, onu gerekçe gösteren özelliğidir. (Birkiye, 2017, s.47)

Ömer, davranışlarında bir belirliliğe sahip değildir. Sürekli değişen davranışlarda bulunur. Ömer'in hayatla olan bağları tutarsızdır. Bir kararlılığa sahip değildir. Bu durumun içindeki değiştirilemeyen özellikten kaynaklı olduğu verilir.

Raif'le Maria arasında fırtınalı, iniş çıkışlarla boğunçlu, karmaşık, yoğun aşk ilişkisi başlar. Düşünce ve duyuşta birbirine karşıt bu iki insan, aşkı bir hayat öğretisi gibi yaşarlar. (Birkiye, 2017, s.49)

Birbirine âşık iki insanın zaman içerisinde duygu ve düşünceleri değişir. Birbirine dönüştürler. İkisi ötekinin yaptıkları gibi davranır. Hayat, aşk çerçevesinde sorgulanır. Aşk, hayatlarını şekillendirir ve hayata bakışlarını değiştirir. Aşkları varlığı ve hayatı anlamlandırmaya katkı sağlar.

Bir Aşk Denemesi'nde kendini arayışın, kendine dönmenin en önemli basamaklarından biridir. Her şeyi tek başına düşünmektir. Zamana, mekâna yüklenilen anlam, yanında olmak istenilenlerin olmamasıyla şekillenir.

Sensiz bir kentin uyanışı. Gerçekten kent sensiz mi? Üstümü başımı bir çırpıda giyinip yollara düşüyorum. Bütün kenti dolaşıyorum hiçbir gülüşüne rastlayamıyorum; seni gördüğüm yere defalarca gidip geliyorum. Kent sensiz, artık biliyorum. Kent ve ben gerçek acıyı yüreğimizde duyumsuyoruz. (Birkiye, 1991, s.11)

Aşk, yaşanılan yerde sevilen kişide aranılır. Bir başkasının varlığı veya yokluğuyla bireyin çevresine bakışı değişir. Her şey karşıdakiyle bir anlam kazanır. Sevilen kişi yoksa etraftaki olaylar, durumlar, kavramlar, varlıklar bir anlam ifade etmez. Sahip olunan aşk ve aşkın duyulduğu kişiyle birlikte, çevreye karşı hissedilen duygular derinleşir. Aşkla birlikte etraftaki her şeyin derinliği, önemi, görünürlüğü artar.

Romantizm ister istemez insanı yalnızlığı sürüklüyor. Aşk kırılganlığı da. Hem de çok. Biten bir aşkın ardından olduğu kadar olmasa da aşkın başlangıcında da var yalnızlaşma isteği. Ölenin sevgisini, hele de aşk varsa, tek başına kalpte yalnızlaşarak saklamak da var. (Birkiye, 2017, s.250)

Birkiye'ye göre romantizm insanda yalnızlık duygusunu uyandırır. Aşk ve romantizm sonucunda birey, yalnız kalmayı ister. Bu duygusal bağlar, bireyin dış dünyadan uzaklaşmasına neden olur. Bireyde içe dönüklük ve yalnızlık öne çıkar.

İstanbul'da Mavi Bir Tereddüt'te yalnızlık bir yandan bireyin kendi tercihidir. Birey böyle bir yaşam sürdürmek ister. Hayatın bu şekilde anlamlı olacağını düşünür. Öteki yandan ise yalnızlığı istemez. Yalnız yaşamının bir bunalım ve sıkıntı haline neden olduğu ifade edilir. Uzun süredir yalnız olmak mutluluk vermemektedir. Bu

durum sorgulanır. Yazar güzel bir evde, görkemli bir manzarada iç sıkıntısı ile karşı karşıyadır.

Büyüklüğüne alışamıyorum, yalnızlığımı pekiştiriyor ve yalnızlığım sıkıntıya dönüşüyor.
Soruyorum kendime: Bu yalnızlığı çok sevmez miydin ve yalnızlık en büyük kişisel özgürlüğün değil miydi? (Birkiye, 2013, s.14)

Yaşanılan evin büyüklüğü güzel ama yalnız olunduğundan dolayı alışamama durumu söz konusudur. Evin konumu, görünümü her yönüyle yalnızlığı hatırlatır. Bu durum karşısında ne yapılacağı bilinmez. Bir yandan da yalnızlığın en büyük özgürlük olduğu düşünülür.

Şiir İkinizi Arar'da Edip Cansever'in *Ruhi Bey Nasılım* şiirinde birey, yalnızlık içerisinde. Ruhi Bey'in yalnızlığı şiirde anlatılanlarda da görülür. Ruhi Bey, derin bir yalnızlık ve keder içerisinde hayatını sürdürür. Şarap, onun hayatından eksilmez. Onun sürekli gittiği bir mekânda oturduğu bir yer vardır. O, bu masada yalnızlığıyla baş başa şarabını yudumlar. Dramatik yanı ağır basan ve bireyin yalnızlığını ortaya koyan bu şiirde, Ruhi Bey'in özelliği şiirin anlatıcılarından biri tarafından da gözlemlenir. Ruhi Bey'in bu masadaki iç dünyası belirtilir.

Bir Aşk Denemesi'nde her zaman yanında olmasını istediği kişinin kaybedilişi derin bir şekilde hissedilir. Bulunulan yere farklı bir bakışla yaklaşılır. Şehrin her yanında aranılan biri vardır ama o kişi hiçbir zaman gelmeyecektir.

Kent sensiz. Tüm kenti dolaştım. Sokaklarda gülüşünü aradım, çıkmaz sokaklarda çıkışı... Bulamadım. Yoksun bu kentte. Doğu'da... Çok uzaklarda yeni bir serüvenin içindesin. Doğu, bir başka sızı... (Birkiye, 1991, s.11)

Aranılanın Doğu'da düşünülür ve bu durumun başka bir acıya sebep olduğu düşünülür. Kentin hiçbir yerinde olmayan, Doğu'nun gizemli ve ulaşılmaz mecralarında. Aranılanın burada olduğu hayal edilir.

Aşk Bir İrmaktır'da, Sappo şiirinde Eros'u tanımlar. Eros hakkında düşündükleri insanda yarattığı çaresizlik üzerinedir. Eros, insana her duyguyu tattırır. Acıyla birlikte mutluluk da görülür.

İlkçağın Grek kadın şairi Sappho, Eros'u bir şiirinde şöyle betimler:

Gene Eros, elimi kolumu çözen,

hem tatlı, hem acı Eros,

o karşı gelinmez yaratık

sarsıyor beni. (Birkiye, 1993, s.29)

Eros, karşı gelinemeyen bir yaratık olarak tasvir edilir. Ona karşı durulacak güce sahip olunmaz. O, her şeyi etkisi altına alarak bireyi derinden etkiler. İnsana ne yapacağını unutturur.

2.3.2.2.2. Özgürlük

Bir Aşk Denemesi'nde özgür kişilik nedir? sorusunun arayışı içindedir. Özgür kişilik nasıldır, nasıl aranılır? Bu sorular yanıtlanmaya çalışılır. Özgür kişiliğin nasıl oluşturulabileceğine dair bir arayış söz konusudur.

Ben, son birkaç yıldır özgür kişiliği arıyorum tek başıma. Öyle geliyor ki, benim gibi birileri de tek başlarına böylesine keşif içindeler. Biliyor musun, insan alışkanlıklarını da sever. Geçmiş deşmek, hesaplaşmak bana göre değil. Özeleştiriyi alıp başına çalsınlar, isteklileri. Ben, yalnızca özgür kişiliğin peşindeyim. (Birkiye, 1991, s.13)

Yazar, kendisi gibi olanların da bunu yalnız başlarına aradıklarını söyler. Özgür kişiliği aramak bir keşif olarak ifade edilir. Bireyin ruhuna dönük yapmış olduğu bir keşif vardır. Öz eleştirinin özgür kişilikle bir ilişkisi olmadığı belirtilir. Öz eleştirinin özgür kişiliğe ters yönü olumsuz bir biçimde eleştirilir. İnsan düşündüğü sürece hürriyet, özgürlük gibi konular sorgulanmaya açıktır. İnsan var olduğu hayatı, çevreyi, ileriye, geçmişini sürekli sorgular.

Namık Kemal'e göre hürriyet, insanın düşünme kabiliyetinin zaruri bir neticesidir. Düşünme kabiliyetini ortadan kaldırmadıkça hürriyet duygusunu yok etmeye imkân yoktur. Bu ise imkânsız bir şeydir. Baskının hürriyeti ezmesi şöyle dursun, o aksine insandaki direnme gücünü daha çok artırır. (Kaplan, 2014, s.44)

Baskı ile bu konunun ortadan kaldırılması mümkün görülmez. Herkes için aynı şekilde bir baskı görülme de düşünen bireyler bu konunun eksikliğinin farkındadır. Bu durum onları rahatsız eder. Böyle bir durumun sorgulanması devam edecek gibi görünür. İnsanların özgürlüğü isteme duyguları her zaman varlığını gösterecektir. O hiçbir zaman yok edilemeyecektir.

Bir Aşk Denemesi'nde güzellik nedir, güzellik nelere sebep olur, nelerin başlangıcı olur, hayattaki önemi nedir? Soruları ile güzellik açıklanır. Güzellik bu hayatta önemli olayların başlangıcı gibi görülür. Güzellik peşinde koşulması gereken aşk duygusunun başlangıcı olarak tasvir edilir. Güzellik sadece maddi bir boyuta sahip değildir. Güzellik de yalnız bir güzellik olmaktan uzaktır. Güzelliğin de çeşitleri vardır.

Güzellik aşkın başlangıcıdır. Sanma ki, yalnızca biçimden söz ediyorum. Güzellik, ruhun derinliklerinde yatar. Güzellik bir sezidir aslında; ve bu sezgi insanın her şeyi için vazgeçilmez bir üstünlüğüdür. Ruhunun derinliklerinde, örümcek ağları olan biri, ne derece güzellikten nasibini almıştır. İçi balçık gibi olan biri, güzellikten ne kadar uzaktır. Sanma ki, kadınların, yalnızca ruhlarının inceliğine âşık oluyorum. Hayır, bu bir denk düşmedir. Tamamlama ya da biri tarafından tamamlanmadır. (Birkiye, 1991, s.12)

Güzellik, dışa yansıyanın yanında içteki güzellik olarak düşünülür. Güzelliğin kendi yapısındaki zıtlıkla güzellik anlatılır. İçinde güzel özellik olmayan bir şey ne kadar güzeldir? sorusu sorulur. Güzellik sorgulanır. Neyin güzellik olduğu anlaşılmaya çalışılır. Güzellik ile özgürlük arasında bağ kurulur.

Kırmızı Bir Karanfil'de özgürlüğe duyulan özlem, onu çağrıştıran her nesne ile bağdaştırılır. Gemi, kuş gibi varlıklarla özgürlük her yere ulaştırılmak istenilir. Bu varlıklar istenilen her yere ulaşabilme özelliği gösterirler. Gemiler çok uzak diyarlara giderler. Bu yüzden her zaman gemilerin ardından bir bekleyiş söz konusudur. Veya bir yerden uzaklaşmak isteyen gemilerle giderler.

Gemi, boğazın sularında yavaşça ilerliyor. Özgürlük mü adı? Ya da ne? Özgürlük, Boğazın sularını yarıyor; kıyıya ulaştı bile küçük dalgaları. Birazdan gözden kaybolacak. Özgürlüğün ardından bakıyorum, özlemle. Benden ne kadar da uzak. Belki o da, arkasından bana bakıyor, ne kadar çaresiz diye. Gitti. Gözlerim, hâlâ hüküm süren karanlığın içinde ikinci gemiyi arıyor. (Birkiye, 1988, s.32)

Gemi özgürlüğün sembolü olarak görülür. Gemi uzaklaştıkça özgürlük de uzaklaşır. Özgürlük gemi ile birlikte kayboluyor. Henüz kaybolan gemi yerine yeni bir arayış ve telaş başlar.

Aklımda özgürlük adlı gemi. Acaba gideceği yere varabilecek mi? Ya da benden ne kadar uzakta, şimdi? Evet, birazdan karanlığın egemenliği son bulacak. Bulutları seçmek olanaklı, ardındaki koyu fonla birlikte. Işık düşlerimi bozdu. Boğazı ve ağır ağır suları yararak ilerleyen Özgürlüğü yok ediverdi. (Birkiye, 1988, s.33)

Gemi, uzak yerlere doğru yoluna devam ederken ışık her şeyi farklı bir yere götürür. Düşler ve hisler bir anda değişir. Karanlıkla birlikte duygular kaybolur. Özgürlük ve özgürlüğe dair düşünceler ışıkla birlikte yok olur.

Kırmızı Bir Karanfil'de kuşlar, her yere gidebilecek kadar özgürdürler. Kuşlar özgürlüğün sembolüdür. Kuşlar aracılığıyla bu acının tek bir sese dönüşmesi beklenir. Evlat acısının son bulması gerekir. Anneler, çeşitli nedenlerden dolayı çocuklarını kaybederler. Bu acı onların yüreğini parçalar.

Ses yükseliyor, yükseliyor; bir fabrika bacasından çıkan duman gibi gökyüzüne doğru yayılıyor. Tam o sırada bir kuş geçmeli diyorum ve gökyüzünde yayılmakta olan ses'in içinde. Kuş ses'i ciğerlerine çekmeli diyorum; hiç olmazsa bir parçasını alsa diyorum. Küçük kuş, ses'in bir parçasını ciğerine depoluyor ve uçuyor. Afrika'ya, Arjantin'e, Şili'ye, Amerika'ya, Asya'ya, Japonya'ya, İspanya'ya, dünyanın dört bir yanındaki evlat acısıyla yananlara ve evlat acısına son diyen yürüyüş kollarına götürmek üzere gökyüzünde kaybolurken, ses'in bulutlara ulaştığını görüyorum. (Birkiye, 1988, s.24)

Dünyanın her yerinde aynı sebeplerden çocuklarını kaybeden anneler vardır. Bu sebepler ortadan kaldırılması ve annelerin evlatsız bırakılmamaları gerektiği belirtilir.

Ben Hep Seni Yazdım'da kuşların özgür oluşuna özenilir. Kuşların insanlar gibi takıntılı hallerinin olmamasına karşısında mutluluk duyulur. Onlar, insanlar gibi her şeyi takmazlar ve bir şeyler üzerinde düşünmezler. Bu nedenle kuşlar şanslı bulunur.

Ehh, bu kuşlar pek aç da kalmıyor, bunlar vurulmuyor da, bu kuşlar barışın kuşları olmasa da, kentin kuşları olduğundan, biraz daha güvendeler sanki, ihtiyaçlamalarını bilmem ama, sesleri hep var. (Birkiye, 2008, s.10)

İnsanların en basit şeylere takılması onlar için bir anlam ifade etmez. İnsanlar olmaması gereken şeyleri düşünüp üzürlürler. Kendilerini ve zamanlarını bu anlamsız şeyler yüzünden berbat ederler. Kuşların böyle hallerinin olmaması insanı kendilerine imrendirir. Dünyanın tuhaf telaşı onların içinde yer almaz.

Aşk Bir İrmaktır'da Âşık olan kişi, cinsiyeti fark etmeksizin kendisine dair bir bağlılığa ihtiyaç duyar. Bağlılık ne şekilde olursa olsun karşıdakinden vazgeçmemedir. Her yerde ve her anda onu düşündürmektir. Yaptığı her şeyi onu düşünerek yapmaktır. Birine bağlı olmak bunu gerektirir.

Âşık olan, ister kadın olsun ister erkek olsun karşıdakinin kendisine bağlı kalmasını, bağlılık duygusuyla dolup taşmasını isteyecektir. Bu her âşığın gönlünde yatan bir aslandır. Gerçi erkekler, bu konuda, özellikle de bizim toplumda, kendilerine 'daha çok' bağlı kalınmasını istemektedirler. Bunun altında yatan, 'erkek toplumu' ideolojisinin sürüp geldiğidir. (Birkiye, 1993, s.78)

Birçok toplumda bağlılığı genellikle erkekler bekler. Erkekler bağlılık göstermese bile bu durumu kadından bekler. Erkek düşüncesine dayalı bir toplum düzeni söz konusu olduğu için daha çok kadınlar bağlılık hissetmelidir. Toplumun yaşayış şekli insanların düşünce anlayışını da değiştirir. Duygulara verilen önem toplumun değer anlayışıyla paraleldir.

2.3.2.2.3. Sonbahar

Bir Aşk Denemesi'nde sonbahar karamsar bir duyguyla ifade edilir. Sonbahar; hüznün, melankolinin, sararmış yaprakların, insanın bohem yanını ifade eden bir mevsimdir. Bazen insanın hüzne sığınan yönünü en iyi yönüyle yansıtan sessiz bir tablodur.

Zaten hüzünden hiç kurtulamadık ki... Her sevincimiz, her mutluluğumuz, hep hüznle birlikteydi. Hep hüznü ve sonbaharı yaşadık. (Birkiye, 1991, s.18)

Hüznün her zaman var olduğu ve hiçbir zaman bitmeyeceği düşünülür. Hüzn ve sonbahar iç içe halkalar gibi ifade edilir. Birbirlerinden kopamayan iki nokta olarak görülür.

Sonbahar adamı hasta eder. Yapraklar, dökülmeye başlamadı henüz, ama yakındır ve birden, dallarda tek bir yaprak göremezsin bu kentte. Yollar geçilmez, sarı sarıdır. Ben, bütün aşklarımı sonbaharda yaşadım; kaç aşk yaşadım? Bütün acılarımı sonbaharda çektim, hep sonbaharda yalnız kaldım; hep yalnız kaldım? Hüzn ve sevinç, her ikisi de sonbahardaydı. (Birkiye, 1991, s.37)

Sonbaharın ağır, melankolik, içe dönük yönü bireyini dünyasını kederli bir halde gösterir. Doğanın özünde bulunan değişim ve dönüşümler insan duygularını ifade etme aracı olarak görülür. Zamanın değişimiyle birlikte her yıl doğada farklılıklar ortaya çıkar. Zaman, sonbahara dönüştüğünde her yer hüzne bürünür. Yaşanılan aşkların zamanı olarak sonbahar görülür. Acılar sonbaharda çekilir, yalnızlıklar sonbaharda yaşanılır. Bazen hüznün yanında sevinç de sonbaharda gelir. İkisi bazen birlikte olur.

Doğu'da sonbahar var mı? Bana şaşıрма, sonbaharda, bazen insanın içi sevinç dolar, koşup coşarsın, çocuklar gibi. (Birkiye, 1991, s.37)

Doğu'da sonbaharın olup olmadığı sorgulanır. Sonbaharın zıt bir anlam ifade etmesi üzerinde durulur. Sonbahara hüzn, acı, keder, durgunluk, iç sorgulama yerine mutluluk ve sevinç yönleri verilir. Her zamanki bakış açısından farklı olarak sonbahar, sevincin göstergesi olarak bu kısımda yer alır.

Kırmızı Bir Karanfil'de yazar; hüzn, umut ve sevincin hayatımızın her anında yer aldığını düşünür. İnsan için bu hayatta her duygu vardır. İnsan; neşeli, hüzünlü, sevinçli, mutlu, kızgın duyguların tamamından oluşur. Yazara göre bu hayatta her şey insanla birlikte ve en çok hüzn insanla birlikte her yere gelir. Hüzn kimseyi yalnız bırakmaz. Nereye gidilirse hüzn gölge gibi insanı takip eder ve bulur.

Yaşamın akışı içinde, hüzn de, sevinç de bizimleydi;

Ama daha çok hüzün...

Hüzün, bedenlerimizin ardından peşisıra gelen
gölgelerimizdi.

Yine de umutlandık değil mi?

.....

Neler yaşandı bu ülkede ve dünyada;

Kimler kendilerini keder ve yumağın içinde bulmadılar...

Ama umut ve sevinç yitti mi; kayalar aşağıya doğru
yuvarlanırken?

Kim bilir...

Yılgınlığa düşmedik demiyorum;

Sevdik ve umutlandık gene de...

Sonrası zaman (Birkiye, 1988, s.9)

Ne yaşanırsa yaşansın insan, umut denen yaşam kaynağını bırakamaz. Her zaman en kötünün içerisinde bile bir umut arar ve bulur. Etrafta binlerce kötü olay yaşanırken umut her şeye rağmen varlığını gösterir. Umut, insanı sakinleştirip ayağa kaldırmaya çalışır. Umut, insanın elinden tutan görünmez bir el görevi görür.

Biri kanlar içindeki yüzüyle sordu yüreği atmayan ötekine: 'Bilseydin gelir miydin yine? Yerdeki, yüreği atmıyordu ama 'evet' diyebildi güçlkle. 'Bilseydim de, yine gelirdim sizinle' ve ötekinin gözlerinden iki damla yaş kanlara karıştı. İki damla yaş, on dört damla oldu her birinin gözlerinde ve on dört damla, milyonlarca acı oldu. (Birkiye, 1988, s.16)

Hüzün ve acı içinde kıvranan bedenler kötü sonu düşünürler. Birbirlerinden emin olmak için her şeye rağmen buraya gelir ve durum teyit edilir. Ölüm kendilerini bulur. Yaşama dair yapılan acımasızlıklar sorgulanır. İnsan hayatının bu kadar kolay vazgeçilebilir olması acı verir. Birinin kalbinde başlayan acı her tarafa yayılır. Herkesin yüreğinde ayrı bir fırtınaya dönüşür. Yalnız bir bedende başlayıp orada kalan bir acı değildir. Etrafındaki veya uzağındaki aynı durumu paylaşan binlerce kişinin yüreğinde ortak bir acı vardır. İnsan olmanın, okumanın, genç olmanın neresinin yanlış olduğu sorgulanır. Bu durum, acılar içinde kıvranan insanlarla son bulur. Başladıklarından ve hedefledikleri düşüncelerden çok uzak bir şekilde her şey biter. Hüzün, umut ve sevinç değil gözyaşı, acı ve feryat vardır. Acı, küçük bir burukluk veya içten gelen bir his değildir. Büyük, onulmaz bir hüzün hissedilir.

Hep Sonbaharı Yaşadık'ta kitabın ilk sayfası Ahmet Haşim'den yapılan bir alıntı ile başlar. Haşim, şiirinde hazan mevsimini ve sevgiliyi anlatır. Hazan, suyu değerli bir taşla dönüştürür. İnsanı derin düşüncelere daldırır. Ruhun kendini arayış içinde olmasını sağlar. Bireyin duygu yönünü ön plana çıkarır.

“Bir taraf bahçe, bir tarafta dere

Gel uzan sevgilim benimle yere,

Suyu yâkuta döndüren bu hazân,

Bizi garkeyliyor düşüncelere...” (Birkiye, 1994, s.5)

Gökyüzü, kızılık, dökülen yapraklar doğanın görünümüdür. Her yer değişim içerisindedir. Ayrılık duygusu yaşayan genç adam etrafına bakar. Kızılık ve sararmış yapraklar kendisinde bir hüznü uyandırır.

Bir sonbahar günü, biz ki, hep sonbaharı yaşadık, genç bir adam olarak giden sevgilinin ardından, bu çirkin griliği ezen mavi ve kızılığa bakıyorum. (Birkiye, 1994, s.100)

Sonbahar, yalnız olarak düşünülür. Sonbahar ve yalnızlık arasında benzetme yapılır. Yalnızlığın hissedilen şiddeti ile sonbaharın tek olma şiddeti kıyaslanır. Terk edilme ve sonbahar arasında bir ilişki kurulur. Kalabalıklar içerisinde hüznü ve ayrılık yalnız yaşanılır. Binlerce insan arasında yalnızlık ve hüznü hissedilir. Kendini başkalarına yakın hissetmeme duygusu görülür. Her şey, bireyin iç dünyasında onun kendisiyle ilgilidir. Çevrede birçok insan varken herkese uzaklık hissedilir. İçinden bir şeyler eksilir. Bu durum sonbaharı anımsatır.

Bir sonbahar kadar yalnızım. Bu gidiş bir terk ediş değil. Nasıl binlerce insanın içinde yalnızca sonbaharı yaşıyorsak, ben de her gidiş sonrasındaki yalnızlığımı bir terk edilmişlik atmosferine dönüştürüyorum. Kimilerine göre ‘ne marazi’. Bence ne hüznü. (Birkiye, 1994, s.100)

Sonbahar, ne kadar hüznü ve yalnızlığı çağırırsa da içerisinde mutluluk da taşır. Genellikle bir kopuş, bir ayrılık, kendisi ile baş başa kalışı ifade etse de, bu duygularda hissedilen bir mutluluk da vardır.

Hüznün, kederin, gamın yanında mutluluk ve aşk da sonbaharla birliktedir. Bir taraftan melankolik bir durum diğer taraftan mutlu bir hal verir. Hüznün içerisine serpilmiş belirsiz bir mutluluk yer alır.

Ben Hep Seni Yazdım'da eylül, bir mevsimin bitişi ve başka bir mevsimin başlangıcıdır. Hava değişiyor. Sıcak yaz günleri geride kalmaktadır. Doğa canlanmak yerine her şeyi ardında bırakıyor.

Yine Eylül, yine hüznün ayı. Yazıyı düştüğüm zaman Eylül başlıyordu. Ayın ortasını bulmuştuk ama, hava yeni yeni serinliyor, ışıklar giderek kırılıyor, yapraklar yeni yeni sararmaya yüz tutuyor: ıhlamur çoktan sararmış, akasya da... (Birkiye, 2008, s.45)

Eylül ayı doğanın coşkulu hali yerine hüznünü gösterir. Etraf yenilenip farklı bir görünüme kavuşmaktadır. Bu görünüm ise mutluluktan ziyade kederi, durgunluğu verir. Anlatıcı için eylül, hüznü, dökülüştü, kopuşu ifade eder. Sonbaharla var olan bohem havanın kalması beklenir. Bu ortamın kaybolması veya gitmesi istenmez. Etrafa farklı bir güzellik verir. Bir yandan kederli yürekleri anımsatırken bir yandan bireyi kendini bulma arayışına yöneltir.

Uzaklık herkeste şu veya bu şekilde vardır. Belki de sonbahardaki uzaklık, insanın kendisine olan uzaklığıdır. (Birkiye, 2008, s.52)

Sonbahardaki uzaklık insanın kendine olan uzaklığı olarak görülür. Her şeye ve herkese bir uzaklık her zaman hissedilir. Sonbaharda hissedilen uzaklık ise bireyin kendi iç dünyasına olan uzaklığını ifade eder. Bireyin kendisinden ne kadar uzaklaştığını belirtir. Sonbahar bireyin kendisi ile olan yolculuğu gibi görülür.

Bir yaz aşkının bitiştir sonbahar; umutsuzlukların umutsuzluğa, yalnızlıkların yalnızlığa karıştığı kırık bir zaman dilimidir, sonbahar. Yazın mehtaplı gecelerinde, elele tutuşmaların, coşkuyla kucaklaşmaların, uzun uzun öpüşmelerin, sevişmelerin, sevincin noktalandığı bir zamandır sonbahar. (Birkiye, 2000, s.94)

Yaşamın Kendisidir Aşk'ta sonbahar, birçok şeyin bitişi olarak nitelendirilir. Yazın büyük aşklarının bittiği zamanı ifade eder. Ayrılığın söz konusu olduğu mevsimdir. Yazın coşku kokusu, yerini baharın yapraklarını dökmesine bırakır. Doğada her şeyin ayrılışı insanların da birbirinden uzaklaşmasını gösterir.

Hep sonbaharı yaşadık. Yaşadık ama yıllarca farkında olmadık. Gözlerinizin önünden doğduğunuz yerin güzellikleri, cinayetlere kurban gidiyorsa; değerleriniz, romantizm, edebiyat, aşk, 'zamana yenik düşüyorsa', başka hangi mevsimi yaşayabilirsiniz? (Birkiye, 2000, s.104)

Sonbahar, her zamanı kapsar. Yaşanan her an sonbahar olarak görülür. Her ne kadar zamanın değişmesiyle doğada değişiklikler meydana gelse de hepsi sonbaharı işaret eder. Her şeyin bir süre sonra bitişinin yalnız bir mevsimi gösterdiğine değinilir. Her şeyin gitmesi yalnızca sonbaharı hatırlatır.

2.3.2.2.4. Acı

Bir Aşk Denemesi'nde kent nedir, kentler neyi ifade eder? sorularının cevabını arar. Yazar, kentin acıyı ifade eden yönleri üzerinde durur. Okuyucuyu, kendisini kentin acılarına bakmaya çağırır. Kente bir de bu yandan yaklaşır. Kentin her köşesinde farklı bir anlam vardır ve bütün anlamlar her köşe anlatılarak verilmeye çalışılır.

Kentin acılarını anlatacağım. Kentin, tüm sokaklarını anlatacağım. Yazdıkça da özgürleşeceğim. Tüm binalarını, tüm çıkmaz sokaklarını, tüm kalelerini ve tüm kıyılarını yazacağım. Hapishaneleri ve tutkulu insanları yazacağım. Tüm bunlar sayfalar tutacak. Küçük bir bölümde de kendimi yazacağım. Gayet alçakgönüllü. Tüm dostluklarımı yazacağım, aşkı yazacağım; aşklarımı değil, aşklarım gizlerimdir benim her zaman. (Birkiye, 1991, s.18)

Yazar; yazdıkça, bir şeyleri anlattıkça özgürleşeceğini düşünür. Böylece daha fazla özgürlüğü hissedecektir. Şehrin binaları, çıkmaz sokakları, kaleleri, kıyıları onun anlatımında yer bulacaktır. Gizli kalan yönler açığa çıkacak, açık olan yönler gizlenecektir. Kentte yer alan hapishaneler, tutuklu insanlar anlatılarak anlatılmayanlar ifade edilecektir. Yazar, anlatmak istediği her şeyi anlatacak anlatmak istemediklerini de kendisi için gizleyecektir.

Bir Aşk Denemesi'nde acı; sevilen, istenilen bir şey değildir. Genellikle olumsuz bir çağrışıma sahiptir. Yazar, bunun tam tersini kastederek bazen acıda bir lezzet olduğunu belirtir. İnsan bazen yaşadığı acıdan memnuniyet duyar. Bu durumdan hoşlanır. Yazar, böyle düşündüğü için de yadırganmak istemez. Yanlış anlaşılabilceğini düşündüğü için bunu açıklar.

Acılar vardır, insan tuhaf bir hoşnutluk duyar. Beni, acılarına alkış tutan ruhu hasta biri sanma. Ama bazı ayrılıklar, belki daha da yere basmamızı sağlamlaştırıyor. Belki acıları kanıksadık, ağlama duvarı değil aynalar; zaman, şu an, senin geri dönmen için bir araç benim için. Bazen zaman, örneğin bir ayna karşısında, insafsız, acımasız bir nesneden başka nedir ki... (Birkiye, 1991, s.25)

Bazen, yaşadığımız acıların bizi olgunlaştırdığını söyler. Hayata bakış açımızı değiştirir. Hayat karşısında emin adımlar atmamıza yardımcı olur. Yaşanılan zaman onaylanmak istenmez. Kötü bir an olarak belirtilir. Bu anlar insanı daha ileriye taşıyacak zamanlar olarak görülür. Acıda lezzet bulmanın sırrı acının insanı yaşanılanlar karşısında daha dik bir hale getirmesidir.

2.3.2.2.5. Beklenmedik Karşılaşmalar

Bir Aşk Denemesi'nde hayatın ne getireceği, nasıl ilerleyeceği bilinmediği için her şeyin bir rastlantı olduğu düşünülür. Beklenmedik karşılaşmaların hayatın derinliklerinde önemli bir yere sahip olduğu belirtilir. İnsan ne kadar geleceği bilmesede karşılaşmalara beklenilen anlamı vermese de kendiliğinden çok önemli bir hale gelebiliyor.

Yaşam rastlantılar zinciri. Senle karşılaşalı beş gün oldu ve ben senin Doğu'dan gelmeni bekleyemedim; evet bekleyemedim, yüreğimi senin egemenliğine sundum bile. Hep sevginin, aşkın esiri oldum, biliyor musun? (Birkiye, 1991, s.21)

Beklenmedik anlarda yaşanılanlar; bireyin hayatını sarsacak, değiştirecek şekilde etkileyebiliyor. Karşılaştığımız insanın hayatımızda ne kadar öneme sahip olduğunu, hayatımızda ne kadar kalıcı olacağını bilmeden yaşamımıza bu şekilde yön veririz. Sevgi ve aşk karşıdaki bireyin varlığı ile kişiyi derinden etkiler. Bireyin hayatında kalıcı olacağı düşünülür. Ancak beklenmedik olayların, beklenmedik karşılaşmaların neler getireceği bilinmez. Beklenmedik olaylar yeni kavuşmalar veya ayrılıklar getirebilir.

2.3.2.2.6. İnsan Yaşamı

Bir Aşk Denemesi'nde değişen dünya durumları ön plana çıkarılır. Teknoloji ile birlikte duygu, ruh dünyası ortadan kalkar. Tek, içi boş, ruhsuz insan topluluğu oluşur. Global bir ruhsuz nesil gelişir. Duygular sömürülür, artık yok denecek hâle getirilir. İnsanın benliğinden kopartılır.

Artık yüzyılımız kaldırmıyor bunları. Artık denk düşmüyor çağdaş kafaya, çağdaş bir yaşantıya. Ben irademiz dışında yükselen teknolojiye karşı, duyguların savunucusuyum. Bilimselliğe karşı olmak değil, insanın bilimsel sömürülmesine karşıyım, yani insanın yanındayım ben. (Birkiye, 1991, s.23)

Bilimsellik varlığını devam ettirirken insanî duygular da varlığını sürdürmelidir. İnsan, yapay veya duyguları olmayan bir varlık değildir.

Kırmızı Bir Karafil'de cüzdanları kaba insanlar, farklılık arayışında oldukları için bu düzen onlara iyi gelir. Bu düzenin değişimi onların saltanatının son bulması demektir. Modern denen insanların, ülkelerin, yaşamların modernlikle bir ilgisi bulunmamaktadır. Eşitliği istemeyenlerin amacı kendilerinin üstün görülme egolarının okşanmasıdır.

Yüreğini ortaya koydu, gelin hesaplaşalım dedi. Sordu, her birine teker teker: ‘nasıl sömürürsünüz, bu dünyayı ve insanlığı, yağlı tombul ellerinizle tutarken cüzdanlarınızı.’ Onlardan başkası bilemez miydi ‘yaşamayı’. Havyar, şampanya masadayken kim isyan etmezdi; aç bebeği, ‘açların gözbebekleri’ni gördüğünde. Dünyayı kuran emekse, yönetmeli onu dedi ozan. (Birkiye, 1988, s.71)

Emek verenler farklı yönetenler farklıdır. Herkes yaşamayı bilir ama bu düzenin ipini elinde tutan onlar oldukları için kimsenin bunu değiştirmesine fırsat vermezler. Çoğunluğun aynı olduğu bir yerde farklılık söz konusu olmaz. Farklılık söz konusu olmazsa kibirlerini yaşayacakları bir yer bulamazlar. Bu durum onları büyük bir üzüntüye boğar. İstedikleri işlerin yerine getirilmesi için onlara hizmet edecek bireylere ihtiyaç duyarlar. Böylece sömürü düzenini devam ettirirler. Emek sömürüsü ve kötü muamele ile kendilerine muhtaç bir toplum oluştururlar. Bu düzeni değiştirmek isteyenlerin sonu da ölümdür.

80’lerden 90’a eserinde her zaman bağırarak, kırarak bazı şeylerin düzeltilme ihtimali yoktur. Zaman zaman sessiz kalarak da istenmeyen karşısında durulabilir. Bir şeyleri isteyenlere destek verilmeden de protesto edilebilir. Haksız ve yersiz eylemler böylece karşıt bir davranış görebilir. Bu tür eylemlerde bulunan kişiler veya kurumlarla anlaşamamak da onları protesto etmektir. Bu durum onların çıkarlarını zedeler. Zarar ettikleri için de geri çekilmek durumunda kalınabilir.

Evet belki doğrudan protestonun olanakları yoktur. Yoktur ama, örneğin ekranda görünmemek, bu kurumla işbirliği yapmamak da bir protesto şeklidir. Ki kanımca, en demokratik, en çağdaş, en yumuşak ve de hiç kimsenin karşı çıkamayacağı bir eylemdir. (Birkiye, 1990, s.43)

Her zaman yüksek sesle karşı durmak gerekme. Bazen sessiz kalarak da istenmeyenlerin karşısında durulabilir. Eldeki imkânlar en iyi şekilde kullanılarak sessiz bir hareket başlatılabilir. Yapılmak istenenlere engel olunabilir.

Bulutlar Piraye Piraye Diye Geçiyor’da Nâzım Hikmet’in görüşlerinden dolayı hapiste kaldığı belirtilir. Bu hapiste kalma sürecinin haksız yere olduğu düşünülür. Şair düşündüklerini ifade etmesinden dolayı tutukluluk süreci yaşar. Bu süre sekiz yılı bulur.

Hapiste sözcüğüne bir kez daha dönmek istiyorum. Burada birkaç kez karşımıza çıktığı gibi, yapıtın sonraki şiirlerinde de çıkacak. Şair’in içeride haksız yere yattığını biliyoruz, nesnel gerçekliğe gönderme yapıyor, bu yatış öyle yaşamında bir kenara konulacak gibi değil, üstelik aşağıda okuyacağımız üzere ‘sekiz’ yıldır yatıyor. Üzerine bir suç yıkıyorlar ama asıl düşüncesinden, inandığı dünya görüşünden dolayı yatmak var. Düşünmek ve

hapiste olmak bir paradoks gibi –ama- bu bağlamda, öte yandan hapiste düşünmeyip de ne yapacak. (Birkiye, 2021, s.28)

Sekiz yıldır suçsuz yere hapiste geçen bir ömür vardır. İnsanca yaşamdan söz ettiği için tutuklu kalmasının daha iyi olduğuna karar verilir. Düşünmek ve hapiste olmanın zıt bir durumu çağrıştırılır. Nâzım Hikmet gibi şairler hapishanelerde düşünmekten başka bir şey yapamaz. Onlar gittikleri her yerden düşünmeye devam ederler. Doğru gördüklerini, inandıklarını ifade etmekten çekinmezler.

Yaşamın Kendisidir Aşk'ta martılar, her şeyi dinleyen bir arkadaş gibi düşünülür. Onlar hiçbir şeyi reddetmezler. Sakin bir şekilde söylenilenleri dinlerler. Söylenilenleri başkalarına söyleme gibi özellikleri de yoktur.

Aslında tüm yolcuların sırdaşıdır, her ne kadar yarışları kaptanla olsa da. Yeter ki sırlarınızı anlatmasını bilin martılara. (Birkiye, 2000, s.12)

Martılara kendilerinde olmayan anlamlar verilir. Onlar kendilerine bir yoldaş olarak düşünülür. Martılar birçok şey ifade ederler. Bu nedenle martılar en iyi sır tutanlar olarak görülür. Siz onlarla bir şeyler paylaştığınızda onlar da sizi severler.

Yaşamın Kendisidir Aşk'ta insanlar, bu hayatta sürekli bir şeylerin peşinden koşarlar. Hep daha iyisi diye nitelendirdikleri bir şeyler için zaman harcarlar. Daha iyisini elde etme tutkusu hiçbir zaman son bulmaz. Sürekli bir telaş ve koşuşturmaca içerisinde yeni bir şeyleri elde etmek için uğraşalar verilir.

Peki nedir paylaşılmayan; nedir bunca kavga, gürültü, bunca tantana. Nedir insanların bunca birbirlerinin üstlerine basma isteği, hırsı, kazançlarına kazanç katma tutkusu. Nedir ve niye, şayet ömür denen süreç bunca kısa ise... (Birkiye, 2000, s.49)

Hayat denen sonlu zamanlar bir şeyler uğruna harcanır. Hiç fark edilmeden büyütülen eşyalar ve onlar uğruna harcanan bir hayat her zaman vardır. İnsanların hayalleri elde edilmek istenenlerle kaplıdır. Hiç dinmeyecek bir yarış içerisinde hayat biter. Hayat hırslar içinde fark edilmeden kaybolup gider.

Yaşamın Kendisidir Aşk'ta evlere çeşitli açıdan yaklaşılır. Evler her şeyi yansıtır. Onlar insanların yaşamına ayna tutarlar. Onlara bakıldığında her şey anlaşılabilir. Ne kadar bir şeyleri ifade etme özellikleri olmasa da sözsüz konuşurlar. Kendileri ve yaşantıları hakkında bilgi aktarırlar.

Evler, yalnızlıkları, aşkları, kederi, umudu, ironiyi, coşkuyu, üzüntüyü, hüznü, gerçekleri, sokakları bile, çocukları ve kadınları yazar. (Birkiye, 2000, s.156)

Evler, insanın iç dünyasına dair her şeyi içinde barındırır. Evler insanların günlük yaşantılarında karşılaştıkları olaylardan sonra sığındıkları yerdir. Evler her yönüyle maddi manevi durumların, yaşantıların gidebileceği en tarafsız ve açık olduğu mekândır.

2.3.2.2.7. Zaman

Bir Aşk Denemesi'nde yazar, zamanın ilerleyişi ve ayna arasında bir ilişki kurar. Zamanı en iyi yansıtan şeyin ayna olduğunu düşünür. Zamanı hatırlamak için, farklı zamanlarda yer alındığını bilmek için aynaya bakmak yeterlidir. Bakılan aynada görülen her zaman farklı olduğu için aynaya bakış her zaman farklılaşır. Bir değişiklik görülür. Sabit kalma, aynı anı, düşünceyi, duyguyu, hissi paylaşmak mümkün değildir.

Zaman ile ayna, inanılmaz derece birbirlerine benzerler, her aynaya bakış, başka bir zamana rastlar. Ve her zaman, aynaya bakışımız, bir önceki değildir. Ayna, zamanın değişimini somutlayan tek nesnedir. Zaten, zaman büyük, köklü bir değişim değil mi? (Birkiye, 1991, s.26)

Zamanın farklı olduğunu gösteren aynadan başka bir somut örnek görülmez. Ayna gerçekleri veya olanı olduğu gibi gösterme özelliği ile zamanın en büyük şahidi olarak ele alınır.

Zamanını nasıl kullandığını belirterek ona karşı bir üstünlük elde ettiğini düşünür. Zamana karşı pasif kalarak ona üstün geldiğini belirtir. Uyuyarak kendini gerçek zamandan soyutlar. Zamanın onsuz kalması karşısında mutluluk duyar. Zamanın kendisine ihtiyacı varmış gibi düşünerek mizahi bir anlatım yapılır. Zaman canlı, değişken bir varlık olarak kabul edilir.

Ölüm gibi bir şeydi. Kimlere soracaktım, nerede olduğunu bilseydim, koşup gelirdim yanına. Zaman aşkı benden çaldı. Zaman aşk ile arama giren bir duvar. Ötesinde olduğunu biliyorum, ama göremiyorum. Ah, ne kötü burçtanım. Gazetelerde bile yok. (Birkiye, 1991, s.49)

Her şeyin suçlusu olarak zaman görülür. Her şeyi yapan zamandır. Bu yüzden hesap sorulacak kişi zamandır. Zaman, kendisine iyi şeyler hatırlatmamaktadır. Başına türlü felaketler açmıştır.

Keşke demiyorum, çünkü her keşke bir yenilgi zamana karşı. Zaman, ah, dipsiz kuyu, en büyük düşman... (Birkiye, 1991, s.50)

Yazar, keşke dediğinde kendisini kaybeden olarak düşünür. Zaman onu geçer. O ise zamanı yenemez. Zaman rekabete girilecek biri gibi görülür. Bireyin kendisi ile bir yarış içerisinde. Sürekli, durmadan ondan intikam almaya çalışır.

Yarın, yeni bir gün. Yeni bir umut ve yeni bir bekleyiş. Her yeni zaman bir umut taşır. Yazar, bu cümlelerle zamana olan bakışını olumlu bir yöne çevirir. Zaman hakkında iyi düşünür. Zamanın ileri gidişi güzel zamanların habercisi olabilir. Herkes için bir beklenti ve umut taşır. Her an, her zaman iyi haberler verecek şekildedir.

Zaman ve mekân, tek bir boyut olacak. Zaman içinde mi, yoksa mekânda mı savrulduğumuzun ayırımına varamayacağız. Sonsuzluktan başka bir sonsuzluğa geçeceğiz. Sonsuzluk da iç içe geçmiş; sonsuzca, sonsuzun içinden sonsuza kadar uçacağız. Belki de enerjiye dönüşeceğiz. Başka evrenlerden bizi gözleyecekler; alay edecekler: aşksız insanlar, diyerek bizi ironi kategorisinde kodlayıp şifreleştirecekler. (Birkiye, 1991, s.56)

Zaman ve mekânın bir bütünlük içinde ilerleyeceği belirtilir. Bir süre sonra hangisinde olduğunun ayırımı olmayacaktır. İkisinden biri diğerini yutacak bir hâle dönüşecektir.

Zaman mı, bu an? Ah, zaman yine yendin beni. Yine üstünlüğünü benim gibi hüzn gölünde dolaşan kor yürekliye gösterdin. Önemli değil ama, ben, belki gerçek aşkı yakalayacağım; belki bir gün. Böyle bir şansım var benim, olasılık denen umut verici kategoride de olsa. Ey zavallı zaman, ya senin? Sende ise, yalnızca anlayamadığım garip bir hız. Senin olsun güle güle kullan. (Birkiye, 1991, s.62)

Zaman savaşı veya yarışı kazanan taraftır. Birey ise kaybeden taraftır. Gerçek aşkın peşinde olan kişi bu fırsatı kaybeder. Kazanan taraf grubuna geçmez. En iyi kategoride yer alsa da sonunda kaybeden birey olur. Zamana karşı kazanma şansına erişemez.

Hep Sonbaharı Yaşadık'ta zaman kavramı birçok boyutla birlikte düşünülür. Hangi boyutuyla anlatılacağı sorusu sorulur. Henüz karar verilmiş değildir.

... Çünkü her şeyden önce zaman kavramını hangi bağlamda ele alacaktım. Felsefi boyutuyla mı, fizik açısından mı, matematiksel olarak mı; uzay ve zaman, mekân ve zaman kavram çiftleri olarak mı ele alacaktım? Bu tür sorular peşi sıra geliyor, zaman geçiyor, kafamı toparlıyordum. (Birkiye, 1994, s.103)

Bir şeyleri durup düşünene kadar bile zamanın geçtiği vurgusu yapılır. Küçük saniyelerimizi ayırdığımız işlerin sonunda da zaman geçiyor. Sabit bir şekilde durağanlığı yok. Zaman her daim yolda olan bir yolcu gibidir. Bu yolda durmak, mola

vermek, geri gitmek veya olduğundan daha çabuk gitmek söz konusu değildir. Aynı düzen içerisinde bir ileriye doğru hareketlilik söz konusudur.

Zamanı çok geniş tanımlama ve açıklama alanı olmasına karşın, günlük yaşamımızda kolaycılığa kaçmakla birlikte çeşitli biçimlerde açıklayabiliyorduk. Ama kuramsal olarak açıklanışı nasıldı? Platon'dan Kant'a, Aristoteles'ten Newton'a ve Einsteine'a, Herakleitos'tan Hegel'e, hatta Rainbach'a kadar kaynakları masamın üstüne koydum. (Birkiye, 1994, s.103)

Birçok yazar, sanatçı, düşünür zaman kavramına yer verir. Herkes için önemli bir konu olarak görülür. Zaman, birçok şekilde tanımlanır ve farklı yönleri ortaya konur. Günlük yaşamda zamanın birkaç sözcükle açıklanabilmesine karşın kuramsal olarak bir açıklaması yapılamamaktadır. Anlatıcı bu konuya dair bir araştırma yapar.

Aslında çok bilinen ortak bir tanım vardı: zaman sonsuz bir akıştı. Biz de bunu günlük yaşamımızda dün, bugün, yarın olarak betimliyoruz. (Birkiye, 1994, s.103)

Zamanın belirli anlara bölünmesi ifade edilir. Yaşanmış ve bitmiş her şey için geçmiş, şu anda devam edenler için şimdi ve henüz yaşanmamış olanlar için gelecek denir. Zaman kısaca dün bugün ve yarın şeklinde üçe ayrılır. Zamanın gerçek yapısındaysa hiç durmayacak şekilde bir devamlılık vardır. Zamanı birbirinden ayırmak veya parçalar halinde göstermek onu tam anlamıyla yansıtmaz.

10-11 yaşındaki küçük çocuğun elini tuttuğu, akşamları gelişini, kapıyı çalısını dört gözle beklediği, pazar sabahları keyifle yediği rafadan yumurtayı yapan babasının, yıllar sonra acılar içinde kıvranışına hastane odalarında tanık oluşu muydu zaman? (Birkiye, 1994, s.104)

Zamanın geçmesiyle birlikte insan yaşamında değişen şeyler gözlenir. Bir çocuğun ilerleyen zaman karşısında değişimi ve bir babanın da günden güne sona yaklaştığı görülür. Kimse bu döngüyü durdurma özelliğine sahip değildir. Herkes sadece onun içinde yaşar. Ne kadar dışında olduğunu söylese de onun dışına hiçbir şekilde çıkamaz. Herkes bu çarkın içerisinde zamana yenik düşüyor. Zaman herkes için aynı şekilde devam eder.

Ya da aynanın karşısında saçını taramasını hayran hayran izlediği genç ve güzel annesinin, yaşlı bir kadın oluşuna, yüzündeki kırışıklıklarına, romatizma ağrılarına, kalp çarpıntılarına, beyaz saçlarına tanık oluşu muydu zaman? Zaman daha çok insanın yaşına bağlı olarak ifade edilir. Bireyin genç ve güçlü halinden yaşlanma dönemine geçişi karşılaştırılır. Zamanın düz bir çizgi üzerinde ilerlediğinin somut olarak anlatımı

yapılır. Ayna karşdakini bütün değışimleri olduğu gibi yansıtır. Bundan dolayı aynaya bakılan her an farklı bir zamanı gösterir.

Haşim’de de, Tanpınar’da da, daha önce dediğim gibi, bir kavram olarak akşam çok önemlidir ve çok sık geçer. Çünkü zamanın belirlenmesinde de, duygu aktarımında da imgelediği, yani bir gösterge olarak imlediği birçok anlamları vardır. Günün bitişı, bir sürenin sona ermesi, aydınlığın karanlığa dönüşmesi, hüzünlü bir atmosferin oluşturulması gibi. (Birkiye, 1994, s.108)

Akşam, birçok yazar ve şair için zamanı anlatan önemli bir kavramdır. Günün sonuna yaklaşıldığı gibi her şeyin sonuna gelinir. Akşam bu nedenle bitişı temsil eder. Akşam biten günün sonunda ulaşıldığı gibi yeni günlerin de başlangıcıdır. Kendisini devam ettiren bu döngü, tüm canlılar için bir durma noktasına ulaşır. Akşam; karanlık, hüzün, melankoli ile birlikte verilir. Biten ve sonu gelen şeylerin üzüntü verir. Akşam da biten zamanları temsil ettiğinden dolayı karamsarlık ifade eden duygularla aralarında ilişki kurulur.

Ben Hep Seni Yazdım’da Sokakların geceden kalma hali geçilirken yaşananlar önemli görülür ve yol boyu dikkatli bir şekilde gidilir.

Sanki bir caddeyi değil, bir zamanı geçiyorum. Modern zamanlardan kalmış bir gece sonrası sabahını. Zaman beni içine çekiyor, şimdi, bir yeraltı sarnıcındayım, sanki Eurüdiğe’yi kurtarmaya Hades’e gelen Orfeus’um. (Birkiye, 2008, s.33)

Bu anlar yazara zamanın geçmesini hatırlatır. Modern zamanın bir ânı geçilmektedir. Anlatıcı kendisini zamanın dışında belirler. Her ne kadar zamanın dışında kalmak istese de zaman onun içine çeker. Bu çarkın dışına çıkmasına müsaade etmez. Yaşam denen şey devam ettiği sürece herkes bu çarkın içinde devam eder. Bu nedenle zaman, onu içine alarak farklı anlara götürür.

Hayatın sırrı ile zaman nedir sorusu hep iç içe geçmiş; zamanın içinde ama kısa bir geçmişten uzun bir geçmişe yol alıyorum. Dolunayın ışığı açık pencereden bir rum havasıyla birlikte düşüyor, onu beklediğim odaya. Şimdi İmroz’dayım, rüzgârlı adada. (Birkiye, 2008, s.45)

Hayat ve zaman bir zincirin halkaları gibidir. Yaşamın sırrına ulaşan zamana da ulaşır. Zamanın arasında kısa bir andan uzun bir ana gidilir. Zaman içinde zamana ulaşılacak istenir. İmroz’dan hayatın sırrı ve zaman sorgulaması yapılır. Bu iki temel konu birbiriyle ilişkilendirilir. Birinin yanıtını bulabilen diğerini de anlamlandırabilir.

Zaman içinde yol almak bazen acı verse de, güzel anlara ulaşmıyor mu? Geri dönüş hüznü de olsa, iyi ki yaşadım demek değil mi, hızla geçen şimdiki hayatı anlamaya çalışma çabası? (Birkiye, 2008, s.48)

Zamanın içerisinde yer almak acı vericidir. Bu acı vericiliğin yanında kişiyi güzel anlara da götüren yine zamanın kendisidir. Her şeye rağmen yaşanılanlardan pişmanlık duyulmaması hayatı anlama çabasını ortaya koyar. Bazı şeyleri anlamak ve bir şeyleri anlamlandırmak zamanı iyi kullanmak istemektir. Geçmişe hüznü gözlerle bakmak da hayatın anlamıdır. Zamanın her saniyesini kullanıp hayatı anlamlandırmaktır insan olmak. Hayat bu bağlamda zamandan ayrı düşünülemez. Zamana sahip değilsek bir hayatın varlığı da söz konusu değildir. Zaman yaz aylarıdır. Henüz yaz günleri yaşanır. Bazı yaz geceleri beklenmedik bir keder çöker. İçkinin yarattığı kederli halle nostaljik anlar yaşanır.

Güzellikler, biz onlara ulaşmadan parmaklarımızın arasından kayıp gidiyor.

Farkına çok geç varıyoruz çoğu zaman; iş işten geçiyor! (Birkiye, 2008, s.117)

Güzel olan şeyleri almadan onlar elimizin arasından gidiyor. Zamana geç kalıyoruz. Bize doğru gelene zamanı ayarlayamama sorunu vardır. Sonradan her şey fark edilir ama o zaman bu güzellik yoktur. Zaman her şeyi elinde tutar. Onunla uyumu yakalamak önemlidir.

Sabahattin Ali'nin Yapıtlarını Sevme Sözlüğü'nde zaman, Abdülhak Şinasi Hisar'da ve Ahmet Hamdi Tanpınar'da önemlidir. Bu yazarlar zamana eserlerinde çok fazla yer verirler. Zaman başlıca bir konu olarak anlatılır. Bu durum olayların gelişmesinde ve kurguda kendini gösterir.

Yazarın çağdaşları sayılabilecek ama roman yazmaya ondan daha sonra geçen Abdülhak Şinasi Hisar, özellikle Ahmet Hamdi Tanpınar zamanı bir 'sorun' olarak ele almış yazarlar. Kim bilir birçok kez yinelediğim yazarımız –belki- ileride zamanı da rastlantı gibi düşünce düzleminde ele almayı tasarlıyordu ama ömrü yetmedi! (Birkiye, 2017, s.257)

Sabahattin Ali, zamanı diğer yazarlar gibi ele almaz. Zamanı bir sorun olarak görmez:

Gelelim bu zamana. Yazarın zamanı gibi kötü, tatsız ülke (dünyada)! Ama güzel, olumlu olanlar da var kuşkusuz; biri de bu zamanda, şimdiki zamanda bir dünya yazarı olan Sabahattin Ali'nin yapıtlarının yoğun bir şekilde okunması, giderek okurunun artması. Geçmiş zamanda kitapları yayınlanmadı, okurdan uzak tutuldu; neyse, şimdi yapıtlarının okunma zamanı... (Birkiye, 2017, s.260)

Yazarın döneminde olumsuz durumlar yaşanır. Bu durum onun eserlerini de etkiler. Yazar döneminde çeşitli problemlerle karşı karşıya kalır. Günümüzdeyse eserlerinin yeri ayrıdır. En çok okunan ve tanınan yazarlar arasındadır. Geçmişte okunması istenmeyen eserleri herkes tarafından bilinir. Zaman, kendisi ve eserleri için olumlu bir hale dönüşür. Geçmiş zamanlarda unutulması için her şey yapılır ama o zamana karşı direnir. Şimdi en çok bilinen yazarlardandır.

Beraat etmiştik ama çok da korkmuştum; korkumu hiç dışavurmadan, içimdeki o küçücük bekleme zamanının ya da bitmez tükenmez zaman boşluğunun içine sıkıştırmıştım. Bizden önceki duruşmada savcı, legal sol parti davasında on bir idam isteyince... belki de o günlerden şu saat takıntım! (Birkiye, 2013, s.93)

İstanbul'da Mavi Bir Tereddüt'te anlatıcı yaşadığı korkunç günleri hatırlar. Hayatında zor dönemler geçirir. Bunun nedeni ise savunduğu görüşleridir, hayata bakışıdır. Eserleri aykırı bulunduğu için, düşünceleri dönemin yönetim anlayışına zıt olduğundan dolayı yargılanır. Kendisi gibi yargılanan insanlar vardır. Düşüncelerinden, hayatlarından dolayı yargılanan insanlar idama mahkûm edilir. Yaşama hakları ellerinden alınır. Anlatıcı kendisinin de böyle bir durumla karşı karşıya olduğunu ifade eder. Bu durum onda korku ve tedirginliğe neden olur. Yaşamının anları onu zamana karşı duyarlı bir hale getirir. Saat de zamanın bir göstergesi olarak kendisinde bir takıntılı olmaya neden olur. Yaşananlar zamana ve saate karşı ayrı bir dikkat getirir.

Bir Aşk Denemesi'nde geçmiş ve gelecek düşünülerek bulunulan an yaşanmaz. Yaşanılan her şey bu anın içerisinde yer alır. İçinde bulunulan anda geçmiş ve gelecek konuşulur.

Dünü ve yarını, yalnızca bugün yaşamak istiyorum, yarına ilişkin her şey bugünün aslında. Dün ise, zaten hep bugün konuşulan. O halde, yalnızca, bugünü düşünmemde bir sakınca yok. Kızmasın kimse bana, tersine düşünceme katılsınlar. Kimseyi zorlamıyorum, yalnızca diliyorum. Çağdaş ve demokratım değil mi?

Ah ironi, belki yaşamdaki tek gerçek sensin. (Birkiye, 1991, s.39)

Dünde yaşanılanlar bugün ifade edilir. Geçmiş, gelecek ve şimdi iç içe yaşanılır. Dün yaşanılanlar bugüne şekil verir; bugün yaşanılanlar yarına şekil verir. Birbirini oluşturan bir bütünün parçaları gibidir. Geçmişte yapılanlar bugünü tamamlar; bugün olanlar ise yarına temel oluşturur. Her an bir ötekini hazırlarken eskisinden gücünü alır.

Bir Aşk Denemesi'nde ileriye dönük yaklaşımların, değerleri silme gücüne sahip olduğu düşünülür. Özgürlüğe de gem vuran bir plan olarak belirtilir. Geleceği inşa

etmeye çalışmak, bu yönde tasarılar yapmak özgürlüğü yok eder. Kendini bir şeye kaptırdığın zaman onun meşguliyeti içerisinde oluyorsun. Her tarafını bu iş kaplar. Her yanın böyle bir işle kaplıysa insan özgür olabilir mi? İnsan geleceği düşünerek özgürlüğünü kaybettiğinin farkında değildir.

Geleceğe yönelik planlardan kaçalım; tasarım, özgürlüğümüzü zincire vurmasın. Aşk, ben ve müzik, günü yaşayalım, coşkuyla, tutkuyla, arzuyla. Belki de değerleri zedeleyen bu: ileriye dönük tasarımlar. (Birkiye, 1991, s.35)

Günü yaşamanın, duyguların peşinden gitmenin yerine gelecek an hayal edilir. İleri için yapılan planlar şimdiyi yok etmektedir. Geleceği şekillendirecek zamanlar bugünü gösterir. Bu günlere yeterli olacak şekilde dikkat edilirse gelecek daha iyi bir hâl alacaktır. Her an bir sonraki anın kurtarıcısı veya yok edicisi şeklindedir. Yapılmayanlar ve yapılanlar ileriye inşa eder. İlerinin iyi veya kötü olmasına neden olur.

2.3.2.2.8. Kıskanma

Bir Aşk Denemesi'nde kıskanmanın karşı tarafa veya bir şeye tam anlamıyla inanmama duygusunu içerdiği belirtilir. Kıskanmanın içten olma, koşulsuz kabul durumuna zarar verdiği görülür.

Kıskanmak denen şeye oldum bittim ısınamadım. Kıskanmak, güvensizlik değildir de, nedir sanki. Kıskanmak, karşıdakinin özgürlüğünü kısıtlamak değildir de nedir ki. Bir sevgiyi kıskanmak, ona ihanet değil mi? Benim defterimde kıskanmak diye bir şey yazmaz. Böyle dersem de, bazen, hani kimseye söylemeden ve de çaktırmadan delice kıskandığımı itiraf etmeliyim. Sonra birdenbire o kıskançlık fırtınası diner, yüreğim burkulmuş ve 'elde var hüznü'. (Birkiye, 1991, s.27)

Yazar, kendisinin kıskanmayacağını, böyle özelliklere sahip olmadığını ifade eder. Birini kıskandığınızda ona istemeden de olsa zarar vermiş olursunuz. Tam anlamıyla bir kabul etme söz konusu olmaz. Sürekli farklı bir niyet içerisinde olunur. Karşıdakini kısıtlama, engelleme davranışları belirir. Bu her ilişkide problemin ortaya çıkmasını sağlar.

Aşk Bir İrmaktır'da kıskançlık; karşıdakinin yaptığı her şeye bir kısıtlama getirme olarak görülebilir. Kıskanç bir birey birlikte olduğu kişinin yaptığı her şeyi öğrenmek ister. Bazen onun bir şeyler yapmasına izin vermez. Çeşitli cümleler içerisinde aslında onunla ilgili bir durum olmadığını söyler. Kıskançlığın olumlu bir amaçla yapıldığını belirtmeye çalışır. Kıskançlık nasıl bir amaçla olursa olsun karşıdakine engel koyar. Onun dilediği gibi davranmasının önüne geçer.

Birçok yazar, kıskançlığın, aşka, kadın-erkek ilişkisine zarar verdiği kanısındadır. Bunun çok haklı nedenleri de vardır. Kimi yazarlar, aşta kıskançlığa yer vermezler. Bu durumdakiler genellikle aşkı, karşısındakine güvenmek, tam anlamıyla düşünmeden kendini ona bırakmak olarak tanımladıklarından, ‘âşıklar kıskanç değildir’ belgisini ortaya atarlar. (Birkiye, 1993, s.63)

Karşısındakine tam güven söz konusuysa kıskançlık duygusuna yer verilmemelidir. Güven kıskançlığı hissettirmez. Kıskançlık ise insana her şeyi yaptırabilecek kadar zehirli bir duygudur. Gerçek hayatta ve verilen birçok eserde de kıskançlığın olumsuzluğu görülebilir.

Ama pek kabul edilmeyen bir şey de kıskançlığın doğurduğu saldırganlık, yaratılan huzursuzluktur. Nitekim bu durum eşler arasında sıklaştığında aşk da tükenmeye başlar. (Birkiye, 1993, s.67)

Kıskançlık bireyde öfke kontrolünü sağlayamama durumuna neden olabilir. Birey, yaptıklarının sorumluluğunu alamayacak boyutlara gelebilir. Beklenmeyen olumsuz davranışlarda bulunabilir. Öfkeden kaynaklı bu durum saldırganlığa yol açar. Saldırganlık ve anlaşılamama durumu aşkın da önüne geçerek onu bitirir.

Bulutlar Piraye Piraye Diye Geçiyor’da şair kendisinde olan bu çekilmez hallerini kıskançlığına bağlar. Şair karşısındakini kışkandığı için bu şekilde davrandığını ifade eder. Aksi oluşunun da çekilmez oluşunun da sebebi kıskançlıktır.

Bütün bu duygu durumlarının somut nedeni diyelim, yine merdivenli son iki dizede ortaya çıkıyor. Genel bir neden var dedik, o ayrı; bu tikel olan, öznel olandan sıyrıldık, kişisel olan, dedik: kıskançlık. Zaten kıskanıyorum, diyor, önceki dizelerde söylediği sebebin olmayışı, haksız oluşu, bu kıskanmanın yeni olmadığını gösteriyor ve sen’den özür diliyor. Niye kıskanıyor? (Birkiye, 2021, s.60)

Kıskançlık duygusu, şairin davranışlarının esas nedenini belirtir. Yersiz düşünce ve hislere kapılmasının nedeni kıskançlıktır. Kıskançlık şairi kendi benliğinden uzaklaştırır, gerçekte olmadığı biri gibi davranır.

Sabahattin Ali’nin Yapıtlarını Sevme Sözlüğü’nde birey farklı duygulara sahiptir. Bu duygulardan biri de kıskançlıktır. Kıskançlık bireyde olumlu sonuçlanmaz. Bireyi kötü durumlarla karşı karşıya bırakır.

İlk bakışta bir kıskançlık kriziydi! Peki, Ömer’i çılgına dönüştüren neydi? Gerçekten de gördüğü sahne mi? Kapıyı açtığı zaman, karanlık odada Bedri ile Macide ayakta onu karşılar. Işıkların yakılmamış olması, rahatsız edici bir durum; ancak geç kalan kendisi ve Bedri eve sık sık gelen biri. Üstelik para yardımıyla bulunuyor; çevresine

baktığımızda onun en iyi en gerçek arkadaşı. O da bunun biliyor ama... (Birkiye, 2017, s.159)

Bedri ve Macide'nin içinde bulunduğu an Ömer'in kıskançlık hissine kapılmasına sebep olur. Her şeyi bilmesine rağmen içindekilere söz geçiremez. Bu durumu kabul etmek istemez.

2.3.2.2.9. Yaşam

Bir Aşk Denemesi'nde deneyim hayatın kendisidir. Hayatta deneyimler elde etmeden hiçbir şeye ulaşmak söz konusu değildir. Bu hayatı yaşamak isteyenler deneyimlere yer vermelidir. Her deneyim hayatın bir parçasını oluşturur. Hayatın parçalarına dokunulmadan hayat yaşanmış olmaz. Deneyim elde etmeyen kişiler hayatın parçalarına ulaşamazlar. Bu yüzden de hayatın bu noktalarını ıskalamış hatta hiç görmemiş olurlar.

Üstelik, hedeflerimiz hep başkalarının da istekleri olsun dedik. Kalp kırdık. Zorladık, hatta direttik, binlerce kez manevi baskı yaptık, bize yakışmayan şiddet kullandık. Sonunda çok şey öğrenmedik değil, ama deney bunları yapmadan öğrenmek galiba. (Birkiye, 1991, s.39)

Başkalarının istekleriyle gidilen yaşam kişinin kendisine ait değildir. Kişi, kendi istediği deneyimleri elde etmek için birçok şeyle mücadele etmek zorunda kalabilir çoğu zaman. İsteddiği hayatı deneyimlemek için çoğu şeyi gizlemek, görmezden gelmek zorunda olabiliyor.

Kırmızı Bir Karafıl'de yaşam, öylesine verilmiş bir şey değildir. Herkesin elinde bitirilen günlerin sayısı ve saatleri vardır ama bu günleri nasıl bitireceği konusunda bir fikri yoktur. Nazım Hikmet'in aşağıda yer alan şiirinde gibi yaşamak şakaya gelmez. Yaşam denen şey herkese bir defa verilir. Bunun farkında olunup gerektiği gibi yaşanmalıdır. Zaman öldürmek için yapılan her şey yaşamı yansıtmaz. Gerektiği gibi yaşama sahip olmamak isimlendirildiği gibi sadece zaman öldürmektir.

Gerçek yedi gençti; gerçek yedi yanık ana, on dört gözyaşı, milyonlarca acıydı. Binlerce genç yedi arkadaşının acısını duyuyordu kararlı; ve günün ortasındaiken hava hâlâ karanlıktı, bense artık, hasta bile değildim. (Birkiye, 1988, s.17)

Gerçek, yedi kişinin bedeninde kendini gösterir. Gerçek yedi kişinin hayatından olmasıdır. Gerçek, binlerce yedi gencin ardından duyulan üzüntüdür.

Yaşamak şakaya gelmez,

büyük bir ciddiyetle yaşayacaksın

Bir sincap gibi meselâ,
yani, yaşamının dışında ve ötesinde hiçbir şey beklemeden,
yani, bütün işin gücün yaşamak olacak. (Birkiye, 1988, s.32)

Yaşam, gerçekleri görüp onun için gerekenleri yapmaktır. Ciddi olarak tek iş yaşamak olmalıdır. Bu eylem içten bir şekilde yerine getirilmelidir. Yaşamın ne olduğu sorgulanması gerekir. Bu sorgulama yapıldıktan sonra yaşamın kendisi var edilebilir. Yaşam ciddiye alınabilir. Herkes öncekilerin veya şu anki nisanların koyduğu sınırlar ve yaşam alanı içerisinde hayatına devam eder.

80'lerden 90'a eserinde insanlar var olduğu günden beri yaşama sıkı sıkıya bağlıdır. Hayatı çok fazla sever, ona dört elle sarılır. Onu kaybetmek istemez. Herkes hayatı yaşarken kendi çizgisinde ilerler. Kime göre nasıl bir hayat iyiye onu gerçekleştirmeye çalışırlar. Herkes için aynı olan bir hayat söz konusu değildir. Çünkü herkes hayata aynı pencereden bakmaz. Farklı bakış açıları ile hayata yaklaşılır.

Genellememiz kişi yaşamayı sever; umudu, hayalleri için yaşar. İşte bu an insan yaşamın bir parçası olma hakkını kazanmıştır. Kimisi haklıdır, kimisi saçma sapandır; kimisi günlüktür, kimisi gelecekçidir; kimisi her ikisi birdendir; kimisi bilinçlidir, kimisi idealdir; kimisi toplumsaldır, kimisi bireyseldir. vb. Ama hayatın bir parçasıdır ve yaşamak ister. (Birkiye, 1990, s.13)

İnsanların karakterleri farklıdır, deneyimleri farklıdır. Bunun sonucunda da herkes aynı şekilde hayatını geçirmez. Bazıları günlük ve anlık yaşar hayatı bazısı şimdiye değil geleceğe odaklanır. Gelecekte ne olacağını tasarlayarak hayatını geçirir. Bunun için çalışıp mücadele eder. Bazı insanlar sosyal ve geniş bir kesimi düşünürken bazıları yalnızca kendileri ile uğraşır. Yalnızca kendilerinin ne istediğini önemserler.

Hayat, doğumu ve ölümü birlikte barındırıyor; bu iki yandan birinin başlangıcı olan doğum, dolaylı olarak ölümü getirecek olandır da: doğacak, yaşayacak, ölecek. Doğum ölümün ilk nedeni olacaksa da, dediğimiz gibi çok dolaylı olduğundan ikisini de ayrı ayrı kategorilerde ele almak gerekir. (Birkiye, 1990, s.13)

Doğum ve ölüm yaşam denen döngüyü oluşturuyor. Her doğan zamanı geldiğinde öleceğini bilir. Bu hayatta sonsuza kadar kalabilecek bir canlı yoktur. Herkes ölüm denen gerçeğe doğru yol alır. Herkese doğumundan itibaren verilen bir yaşam süresi vardır. Bu süre bitince hayat diye adlandırılan ömrün sonuna gelinmiş olunur. Bu dünyada yaşamak söz konusu değildir. Doğum ve ölüm aracılığıyla hayatın sürekliliği devam eder.

Yeryüzünde öyle yoksul ve açlık içinde kıvranan bölgeler vardır ki, dünyaya bir çocuk getiren anne-babalar kendi ölümlerini hazırlamaktadırlar. Başka deyişle o çocuk ölümleridir onların. Yine de dünyaya gelir... (Birkiye, 1990, s.14)

Her şeye rağmen sahip olunmak istenen hayatlar vardır. Bütün zorluklara rağmen insanlar çocuk sahibi olmak isterler. Yaşam denen döngüyü tüm zorluklara rağmen devam ettirirler. Bazı zamanlarda ve yerlerde bu süreç çok kötü olsa da bu durum istenilir. Bazıları yeni bir yaşama göz açarken bazıları gider.

Ben Hep Seni Yazdım'da şarabın yazar için taşıdığı anlam ifade edilir. Gençlerin içmesinden çok büyüklerin içtiği ve onlara yakıştırılan bir içecektir.

Şarap bizde de bir 'mitos'tu, ağbilerimize yakıştırdığımız. Bir kederi, evrensel bir kederi paylaşmanın içkisi olarak görülür. Şarap, üzüntüyü paylaşmanın aracı olarak görülür. Şarabın mitoslardan ortaya çıktığı belirtilir. Mitosların da bir yönüyle gerçeklerden esinlendiği düşünülür.

Şiir İkinizi Arar'da şarabın etkisinden söz edilir. Şarap, birçok şairin şiirinde yer alır. Şarap edebiyatın, sanatın temel araçlarından biri halindedir.

Şarabı içmek; hem de ölünceye kadar. Burada örtülü (gizli) bir intihar teması çıksa da bence asıl önemli olan, şarap içmenin doyumsuz coşkusunu, hazzını yaşamaktır; yaşayabildiği yere kadar, sonsuza kadar. Hele de sevgili yanında, elleri ellerinde, başı dizlerindeyse... (Birkiye, 2011, s.23)

Türk edebiyatında özellikle Divan edebiyatında şarap sıkça kullanılır. Şarap kapalı bir anlatımla söylenmek istenenleri somutlaştırır. Yakın dönem şairleri de şiirlerine şarabı dâhil ederler. Şarap bir coşkunluk hâli verir. Yaşanılardan lezzet alma duygusunu yaşatır.

2.3.2.2.10. Sanatçılar

Bir Aşk Denemesi'nde yazar, Nazım Hikmet'e karşı bir hayranlık duyar. Onun hakkında güzel düşüncelere sahiptir. Nazım Hikmet'in hüznünde teselli bulur.

Bütün gün evden çıkmayacağım; yalnızca Nâzım okuyacağım. Ben hüznlendiğimde Nâzım okurum. Ben küçük oyunlardan anlamam. Âşık oldum mu da belli ederim; coşkuyu dolu dolu yaşamak isterim. Müzik bile dinlemeyeceğim. Belki de küçük oyunlar için geri kaldım. (Birkiye, 1991, s.42)

Her anını dolu ve açık bir şekilde yaşar. Bunu kimseden saklama ihtiyacı duymaz. Acısıyla tatlısıyla tüm hislerin karşılığını verir. Nazım Hikmet ve Atıf Behramoğlu Türk edebiyatında önemli bir yere sahiptir.

Kırmızı Bir Karafil'de memleket, vatan üzerine yazılmış bir Nazım Hikmet şiirine yer verilir. Memleket sevdalısı sanatçı vatanına hasret ölür.

Ön sıralardaki beyaz saçlı yaşlı kadın da sessiz ve dikkatli. Nâzım'dan, Ataol'dan başlıyor beyazlı adam. Yumuşak giriyor konsere. Yumuşak ama anlamlı. Salon sessiz ve dikkatli, alkışlar ölçülü ve normal perdeden.

'Karşı yaka memleket,

Sesleniyorum. Varna'dan

işitiyor musun,

Memet, memet.'

Beni yıllar önce ilk dinlediğimden beri heyecanlandıran bir şarkıyı söylüyor sahnedeki beyazlı adam. Yüreğimde Nazım'ın hüznü, onu dinliyorum. 'Memeet, Memeet.' Ezgiyi kulaklarım değil, yüreğim algılıyor. Salon saygılı ve dikkatli. Alkışların perdesi arttı, kıpırtılar başladı. Beyaz saçlı yaşlı kadın başı dik, onurla yerinden sahneye veriyor kendini. Belki, geride kalanlar gözlerinin önünden geçiyor bir yandan. (Birkiye, 1988, s.58)

Halkına, insana onun kadar değer veren bu hayatta nadir görülür. Mavi gözlü dev, en çok sevdiği şeye hasret hayatını geçirmek zorunda kalır. Yıllarca ülkesine dönemez. Suçu insan haklarını, eşitliği savunup zulme karşı çıkmasıdır. Herkesin karşısında cesur bir duruş sergiler ve insan hayatının önemini belirtir. Bildiği doğrudan vazgeçmez. Onun için ne deseler de onu düşüncelerinden vazgeçiremediler. Her zaman insan yaşamının güzelliğini paylaşır. Herkesin korkusuzca, adil bir hayat sürmesini diler.

O halkını ve toprağını ölesiye seven bir devdi. Mavi gözlü dev kadar; tüm kâinatta hiçbir 'insan' onun sevdiği kadar sevmeydi: toprağını ve halkını. O 'memleketinden insan mazaralarını' yazdı; kimse onun gibi yazamadı insanını ve memleketini, çürükten mapuslarda. Binlerce kana susamış peşindeyken; kelepçeler ve demirparmaklıklar etrafını sarmışken; ispiyon ve dedikodu ve komplo etrafını kuşatmışken. 'Vatan haini bile dediler ona, o 'vatan' için yazılabileceklerin en güzelini yazmışken dört duvar arasında. 'Vatan haini' dediler ona, o 'vatan'ı satamazsınız diye yürürken işbirliğinin üstüne üstüne. Hainlerin karşısına çelikten bir duvar gibi dikilirken ona 'vatan haini' dediler vatani satanlar; ve ondan korktular. Korktukça da 'vatan haini' dediler, çelik kasalarının, banka cüzdanlarının, dövizlerinin, hisse senetlerinin ve 'vesaire'nin arkasından. (Birkiye, 1988, s.74)

Vatani satanlar, vatana ihanet edenler vatanın savunucusu gibi görünürler. Gerçekte yaptıkları ise vatani geride bırakıp kendi çıkarlarıdır. Nazım Hikmet, herkese

bu vatan milletin diyebilme gücünü gösterir. Vatanın ardına saklanıp işlerini görenler Nazım Hikmet'i suçlu bulurlar. Nazım Hikmet onların istediklerini yapmalarına izin vermez. Onların yapmak istediklerini haykırır. Bu durum onları daha çok korkutur ve Nazım Hikmet daha fazla suçlu bulunur. Nazım Hikmet sonunda her şeyden, herkesten, çok sevdiği memleketinden uzaklara gitmek zorunda kalır. Gurbetteyken annesine ve vatanına olan sevgisi daha fazla güçlenir. Vatan hainleri devam ettikçe Nazım Hikmet daha güçlü sözler söyler.

Vatan haini dediler ve korktular. Hep korktular. Yaşarken, korktular, zindandayken korktular ve öldüğünde korktular. Mezarının bir çınar ağacının altında olmasından bile korktular. Ve hâlâ korkmaktalar; halkının, işçilerin, dünyanın, aydınlık geleceğin yüreklerini ve aklını fetheden ozandan: o mavi gözlü devden. (Birkiye, 1988, s.74)

Nazım Hikmet'in işlerini bozduğu herkes ondan korkar. Nazım Hikmet'in nerede olduğunun bir önemi yok. Nerede olursa olsun çıkarını düşünenlere bir şekilde telaş verir. Onun her hali korku, endişe ve telaş verir. Çünkü o söylemek istediklerini kalemi aracılığıyla herkese yayar. Onların yapmak istediği olumsuz işlerini ortaya çıkarır.

O ozandı; ozan sevdi toprağını ve kadını. Ozan sevdi halkını ve insanlığı ve ozan, hiç düşünmeden yaşamını adadı onlara. Ve ozan küçük bir vapur seyretti altmışına doğru vatana hasret seslendi: Memet... Memet... O vatanına hasret, vatan ona hasretti. O ozandı; ve ozan Nâzım'dı... (Birkiye, 1988, s.75)

Nazım Hikmet ezilen, sömürülen sınıfın yanında durur. Onun için insanlık her şeyden önce gelir. Bu yüzden ezilen sınıfların haklarına kavuşmasını ister. Vatan onu ister o vatani ister. Herkes için eşitliği savunan mavi gözlü dev memleketine hasret çekerek yaşamını sürdürür.

Aşk Bir İrmaktır'da Nazım Hikmet'in aşka dair yazdığı şiirinden yola çıkılarak aşkın özgür olduğu söylenir. Aşk, dur durak bilmez. Her yerde her anda yaşanabilecek bir histir. Ansızın, beklenmedik bir zamanda kişiyi bulur. Habersiz bir şekilde gelir. Birden neye uğradığınızı şaşırırsınız. Nerede bittiğinizi hatırlayamazsınız.

Biz de Nâzım'dan esinlenerek 'aşk bir ırmaktır' dedik. Bazen gürül gürül akan, hiçbir engel tanımayan; bazense dinginliği bizi hüznendiren ve bir türlü kavuşamayan bir ırmak gibidir, aşk... (Birkiye, 1993, s.11)

Nazım Hikmet, aşkı ırmağa benzetir. Coşkulu olması ve hiçbir şeyin onu durduramaması nedeniyle hızlı akan bir ırmağı anımsatır.

Serüveniyle edebiyat dünyasına yansıyan aşk'ların belki de ilk sırasında yer alır. Nâzım ile Piraye'nin aşkı. Hem dilden dile kuşaktan kuşağa aktarılır hem de yapıt'ta yer alır. Şairin şiirlerinde, mektuplarında, özellikle de 21-22 Şiirleri'nde. Yapıt'a odaklandığımızda, o dönem, büyük bir mutluluğun, sevincin, birbirini anlamanın şarkısıdır. Şair tutkunun sesi, Piraye bağlılığın şiarıdır. (Birkiye, 2021, s.13)

Bulutlar Piraye Piraye Diye Geçiyor'da Nazım Hikmet ile Piraye arasındaki aşk, herkes tarafından bilinir. Bu aşk macerası edebiyatta da yankı bulur. Edebiyat eserlerinde de yer edinir. İkilinin arasındaki aşk, eserler aracılığıyla ve bireylerin dilden dile aktarımıyla nesiller arasında dolaşır. Şair, şiirlerinde bu konuya değinir. Aşkından bağımsız kalamaz. Eserlerinin içerisinde özellikle 21-22 eserinde Piraye'ye duyduğu aşka dair şiirler yazar.

Kederlenmediği, bunalmadığı, umutsuzluğa kapılmadığı söylenemez, kendi yazdıklarından öyle olduğunu biliyoruz, ancak bir şekilde de onca zulme karşın ayakta durabilmiş, o büyük yapıtları vererek de haklı bir 'büyük' lük kazanmış. (Birkiye, 2021, s.19)

Nâzım Hikmet de herkes gibi karamsarlığa kapılır. Yaşadıklarından ve yaşananlardan etkilenir. Bu olumsuz etkilenmeler de onu durduramaz. Gördüklerini, bildiklerini yazmaktan, ifade etmekten çekinmez. Yapılan zulümleri en çok eleştiren kişiler arasındadır. Eserlerinde de toplumun yaşadıklarını dile getirir. Yaşanılanlardan uzak bir anlayışta eserler vermez. Onun eserlerinde gerçeklerden izler vardır.

Gençliğindeki, bir seçimdi ancak şehri ve ülkesi için. Sonra hayatının sonbaharına geldiğinde, son derece haksız yere hapse atıldılar, aslında şehri ve ülkesi için düşündüklerinden, yaptıklarından ya da yapacaklarından dolayı. Malum 1951'de de zorunlu terk etti şehrini ve ülkesini aynı nedenlerden dolayı! (Birkiye, 2021, s.105)

Nâzım Hikmet'in hapiste geçirdiği yılların haksızlığından söz edilir. O, yalnızca milleti ve ülkesi için düşünen biriydi. Daha sonra zorunlu olarak ülkeden ayrıldı. Mücadelesini verdiği düşünceler onun ülkesini terk etmesine neden oldu. Memleket hasretiyle yanıp tutuşacağı günler başlar. Ölene kadar ülkesini bir daha göremez. Ülkesi onun eserlerinde özlemle bahsedilecek konular arasında yerini alır.

Victor Jara; *Kırmızı Bir Karafil*'de halkını savunan, onları yalnız bırakmayan bir direnişçidir. Her şeye rağmen yapılan haksızlıkları söyler. Bunun karşılığında kötü muamelelere maruz kalır. Tutuklu olduğu esnada inandıklarından vazgeçmediği için öldürülür. Susmayı değil söylemeyi tercih ettiği için öldürülür. Son nefesini verirken de

doğru bildiklerini haykırır. Birileri için konuşmayı değil gerçekleri konuşmayı tercih eder.

Victor Jara, Şilili yurtsever. Victor Jara, ‘ölümsüz şarkı’. O halkının, halkların ozanı; ve son nefesine kadar teslim olmuyor. Ağzı kanlar içinde, işkence altında sesleniyor dünyaya:

‘Yittiler aramızdan altısı

Uzaydaki yıldızlarca.

Biri öldü, ikincisine vurdular vurdular

inanmazdım asla bir insana böyle vurulacağına

Diğer dördü sona erdirmek istedi bu dehşeti,

biri boşluğa attı kendini,

diğeri vuruyordu başını duvara,

ama hepsinin bakışlarında ölümün işareti. (Birkiye, 1988, s.68)

Şarkılarında zengin ve fakir insanlar arasındaki ayrımı ifade eder. Şarkılarının zengin insanlar için değil yoksul insanlar için olduğunu söyler. Yoksul insanların yaşadığı haksızlığı dile getirir. Şarkılarının konusu sıradan insanın problemleridir. Onların bu durumun farkında olmaları için şarkılarında bunları dile getirir. Vatanına derin bir bağlılık duyar. Yapılan politik ve siyasi hareketleri kabul etmez. Bu durumu eleştirmek için karşıt bir şarkı anlayışı geliştirir. Şarkıları aracılığıyla politik görüşü, zengin kesimi eleştirir.

Kırmızı Bir Karafil’de Can Yücel’in şiirinden söz edilir. Türkülerin moral olduğuna dair konuşulur. Yaşanılanlara dair moral olduğu düşüncesi vardır.

Kim bilir ne zaman, bir türkü dinlerken günümüze ve yaşadıklarımıza dair ‘türkü moraldir’ deriz birbirimize.

‘İkindiye saat beşte

Başgardiyan Rıza başta

Karalar bastı koğuşa

İkindiye saat beşte’

Diyor içten ses ve biz yüzümüzde gülümsemeyle ‘Can baba’ dan konuşmaya başlıyoruz. Ve onun, ranzanın üzerinden dünya-âleme savurduklarından söz ediyoruz, bedenlerimizi saran müziği yudumlarken. (Birkiye, 1988, s.65)

Can Yücel, zor zamanlar geçirirken yazar şiirini. Can Yücel herkese ve her şeye karşıt bir söyleyişi vardır. Hiçbir şeyi umursamaz. Hayatı alaya alan, kimseyi önemsemeyen Can Yücel'in şiirine eşlik edilir.

Şiir İkinizi Arar'da Can Yücel şiiri daha çok sokağın şiiridir, zeki söyleyişlerle birlikte. Siyasidir; baştan sona muhalif bir şiirdir. Şiirinin rengi 'en güzel şarabı' dir. (Birkiye, 2011, s.49)

Can Yücel sokağı, günlük hayatı, yaşananları yansıtacak türde şiirler yazar. Kıvrak bir anlayışla şiirlerini kaleme alır. Şiirleri karşıtlık içerir. Aykırı bir bakış açısı ile şiirlerine şekil verir. Onun şiirlerine bakıldığında kesin bir şey söylemek zordur. Karmaşıklık söz konusudur.

Belli ki ellili yılların ikinci yarısı; altmışlara doğru merdiven dayanmış. Baskı döneminin artması, özgürlüklerin giderek kısıtlanması, faşizan uygulamalar, ülke kasasının boşaltılması, yolsuzluklar, haksızlıklar, vb. (Birkiye, 2011, s.54)

Can Yücel'in şiirlerinde yer verdiği konular dönemin koşullarını yansıtır. Bazı şiirlerinde toplumsal sorunlardan uzak değildir. Zorba, kısıtlayıcı bir dönem onun şiirinde söz konusudur. Yapılan baskıcı politikalar şiirlerinin konusunu oluşturur. Şiirinde dönemin sorunlarını ifade eder.

Furuğ; *Hep Sonbaharı Yaşadık*'ta İranlı kadın şairdir. İran'ın kadınlara dayattığı yaşamı eserlerinde anlatır. Genç yaşta bir trafik kazasında ölür.

Furuğ'u tanıyor musunuz? Furuğ Ferruhzad, 1968'de trafik kazasında otuz iki yaşında ölen İranlı kadın şair. Altı-yedi ay kadar önce Ada Yayınlarından bir şiir kitabı yayımlanmıştı: Sonsuz günbatımı. İran'daki baskı ve zulme karşı direnmiş bu Doğulu kadın şairin daha önce birkaç şiiri dergilerde yer almıştı. Ancak bu kitap, onun Türkçedeki ilk kitabı. (Birkiye, 1994, s.55)

Furuğ, baskıya, şiddete, zulme karşı durmuştur. Ülkedeki düzende yanlış olan veya kendisine göre yaşamda olmaması gereken noktaları eleştirir. Bunlara dair bir sorgulama yapar. Var olanların nedenini anlamaya çalışır. İnsanlığa karşıt olan uygulamaları kabul etmez. Yaşanılan bu olumsuz durumlara tepki gösterir.

Birkiye Melih Cevdet Anday'ın şiir alanında yaptıklarına değinir. Onu şiir ustası olarak ifade eder. İlk şiirinin ne zaman ve nerede yayımlandığına dair bilgi verir:

Güneşte, Melih Cevdet Anday'ın şiir kitabı. Yılmadan şiir gizeminin ve serüveninin peşinde, hiç yaşlanmadan koşan şiir ustası. Melih Cevdet, ilk şiirini 15 Kasım 1936'da 'Varlık' dergisinde yayımlamış. Dile kolay, tam elli üç yıldır şiir yazıyor. Ah, bu şiir

emekçiliği, ne acıların, ne hüznlerin, ne ayrılıkları, ne büyük aşkların tanığıdır. (Birkiye, 1994, s.56)

Anday, uzun zaman şiirle ilgilenmiştir. Şiir emekçiliğin birçok olaya tanık olduğu görüşü vardır:

Melih Cevdet Anday, bu serüvene, yani bu yolculuğa 1936'da 'Ukde' şiiriyle 'Varlık'ta başlamıştır ama, onun yolculuklarında çok önemli olmasına karşın tek hat şiir değildir. Roman, oyun, makale, anı, gezi notları gibi hatları; ve de deneme hattı vardır. (Birkiye, 1994, s.113)

Melih Cevdet Anday, şiirle oldukça ilgilidir. Şiirin yanında farklı türlerde de eserler verir. Bu alanlara da önemli katkılarda bulunur:

Melih Cevdet denemelerinde bağnazlığa ve bağnazlığı besleyen kaynaklara savaş açmıştır; Türkiye'deki töreleri ve ahlakı bu bağlamda elden geçirmiştir. Dilin özleştirilmesini savunmuş, demokrasi, özgürlük, toplumsallık konularında serinkanlı bir düşünce düzeni yaratmıştır. Özgürlüğün maddi içeriğini sürekli olarak vurgulamış, genel ve yeni kavramları Türkiye'nin güncel yaşamı içinde tartışmayı denemiştir. (Birkiye, 1994, s.114)

Anday, yaşadığı coğrafyadan kopabilmiş bir sanatçı değildir. Etrafında gözlemlediği olaylara yer verir. Bu olayların neden olduğu sonuçlar anlatılır. Tutucu olan her anlayışa ve bu tutuculuğu besleyen her şeye karşı bir duruş sergiler. Dil alanında çeşitli görüşler belirtir. Toplumun hoşgörü ve refah düzeyini arttıracak düşünceler sergiler:

Anday'ın deneme hattı, onun yazarlığında çok önemli düşünsel bir boyut taşıırken, edebiyatımızdaki deneme türünün, özellikle de (yapay da olsa) 'düşünsel-deneme' olarak tanımlayacağımız türün en önemli kanallarından biridir."(Birkiye, 1994, s.117)

Melih Cevdet Anday'ın deneme türündeki başarısına değinilir. Onun Türk edebiyatına deneme alanında büyük katkılar sunduğu ifade edilir. Anday, şairliğinin yanında başarılı bir denemecidir de.

Birkiye, İsidore Ducase hakkında da bilgiler verir. Her toplumda görülebilecek problemleri İsidore de yaşamıştır. Toplumu yansıtacak özellikte kitaplar yazar. Yazar kitaplarının yayımlandığını göremez. Kitapları basılır ama olası durumlardan korkulduğu için piyasaya dağıtılmaz. Yayın sahibi kitapları saklamak zorunda kalır.

Çağımızda yaşasaydı, hele bizim toplumumuzda yaşasaydı, Ducase kim bilir neler yapar, neler yazardı. Ama, doğrusu, o da pek farklı şeyleri yaşamamış. Kitaplarını piyasada göremeden, ölmüş. Yayıncı altı şarkıyı birlikte basmış, ama savcının korkusundan

piyasaya verememiş, deposunda saklamış. Ducasse'ın ömrü yetmemiş. Ancak, onun ölümünden çok soruları, kitap okurla buluşmuş. Ne acı! Kitapları da, ne çok onun yaşamına benziyor ve tabii biraz da bizim kitaplarımıza... Bu genç dâhinin kitabını çözümlemek kolay değil; sayfalar sürer çözümlenmesi. Eskimiş olan her şeyi yıkıvermiş, tutuculuğa karşı, yenilikçi ve başkaldıran. (Birkiye, 1994, s.47)

Eserlerinde eskiye, değişimi reddetmeye karşı çıkış görülür. Yeni olanı savunma ve her şeyi kabullenmeyen bir davranış sergiler. İsidore de yeniliği savunan, gelişime katkı sağlayan şeyleri destekleyen bir tutuma sahip olduğu için çeşitli zorluklarla karşılaşmış bir sanatçıdır. Onun için de her şey çok zordur. Uğraşması gereken birçok sorunla karşı karşıya kalır.

Hep Sonbaharı Yaşadık'ta Nurullah Ataç'ın hangi alanda eserler verdiğine dair bilgi verilir. İlk kitabına değinilir ve bu kitabın oluştuğu yazılar belirtilir.

Deneme ve düzyazı ustası Ataç'ın kitaplarının yeni basımı Can Yayınlarından yayımlanıyor. İlk kitap geçen yıl çıkan Prospero ile Caliban'dı. İkinci kitap geçtiğimiz aylarda yayımlanan Okuruma Mektuplar, Ataç'ın 1951-1952 arasında 'Pazar Postası'nda yazdığı yazılarından oluşuyor. (Birkiye, 1994, s.62)

Nurullah Ataç'ın Türk edebiyatına katkılarından söz edilir. Nurullah Ataç'ın edebiyata hangi yönde yaklaştığı belirtilir. Kültür, dil, yaşam Ataç'ın denemelerinde önemli yer tutar. Ataç için bu konular üzerinde ciddiyetle durulması gerekir.

Ataç'ın denemeleri, Cumhuriyet ile birlikte Batı'ya yönelen Türkiye'de o yıllarda, o ortamda, yeni sanat, kültür, ahlak ve yaşama biçiminin nasıl olması gerektiğine ilişkin öneriler içermektedir. Bu anlamda da, denemelerini üçe ayırmak olanaklıdır: Kültür, etik ve yaşama biçimine ilişkin denemeleri; edebiyat sorunlarını ele aldığı denemeleri ve dil üzerine, özleşme üzerine yazdığı denemeleri. (Birkiye, 1994, s.119)

Batı'ya yönelim gösteren Türkiye'nin içinde bulunduğu durum ele alınır. Eserlerinde edebiyata dair problemleri işler. Problemlere dair çözümlere yer verir. Yaşamın değişen yönüne bir bakış açısı getirilir. Değişen yöne neden gelindiği veya niçin gelinmek istendiği sorgulanır.

Aşk Bir İrmaktır'da yazar, Nurullah Ataç'ın denemesinde aşka dair dediklerini doğru bulur. Okurun aşka dair yazılan şiirleri özlediğini belirtir. Bu konuda Nurullah Ataç'ın iyi bir tespitle bulunduğu belirtilir.

Nurullah Ataç da 1950'lerde yazdığı 'Aşk Şiiri İsteriz' başlıklı denemesinde aşk şiirlerinin az yazıldığından yakınlık, şairlerin aşkı yazmakla, aşk temasını işlemekle bizi daha çok sarstıklarını belirtir. Roman ve hikâye için de bunun geçerliliğini savunur. Bir

romanda âşık olan kahramana daha çok ilgi duyulduğunu üstüne basarak belirtir ve böylece yarattıkları kahramanların daha çok yaşayan bir tip olduklarını, okurları inandırdıklarını söyler. (Birkiye, 1993, s.17)

Aşkın yer aldığı şiirlerin birey üzerinde daha çok etkiye sahip olduğu görüşü vardır. Aşkın olduğu her eser daha etkileyicidir. Aşk, her zaman anlatılması gereken bir duygu olarak görülür. Aşk ne kadar çok anlatılırsa anlatılsın hiçbir şey kaybedilmeyecektir. Çünkü herkes aşkı duymak ister, onun hakkında bir şeyler okumak ister. En kalıcı olan karakterlerin de yine aşka dair oldukları belirtilir.

Hep Sonbaharı Yaşadık'ta İlhan Berk'e önemli bir şekilde yer verilir. Birkiye, Berk'in gözünden Pera'yı her yanıyla anlatmaya çalışır. İlhan Berk eserinde Pera'nın nasıl bir yer olduğundan, nerede bulunduğundan, görünümünden söz eder. Anlatıcı, İlhan Berk'in Pera'yı anlatmasının nostaljik bir durum olmadığını düşünür. Kitabın yazılışı amacını daha çok bir şahitlik olarak görür.

Gelelim Pera'ya. İlhan Berk, hiç duraksamadan Pera adını vermiş kitabına. Bu nostaljik bir eğilim değil mi? Hiç sanmam. Olsa da hiçbir şey değişmeyeceği gibi, bana daha çok, bir sürece tanıklık gibi geliyor, tabii o sürecin başına, ortasına, başka başka tarihlerine geri dönülerek!.. Bence Pera çok haklı bir ad'landırma. (Birkiye, 1994, s.18)

Pera anlatılırken farklı zaman dilimlerine dönülür ve onun hakkında bilgi verilir. Pera isminin neden var olduğu belirtilir. Eski dönemlerden gelme bir isim olarak verilir. Eskiye hatırlatır.

Pera elimde ve ben âşık bir adam. İlhan Berk, elleri ceplerinde, yanında son aşkı, bir parçası olan sıkıntı (ların)dan tamamiyle arınmış Pera sokaklarında dolaşıyor. Bense âşıkbiradam, Pera'nın içinde... (Birkiye, 1994, s.19)

İlhan Berk'in Pera'da bulunma hâlini ve kendisinin bulunma halini karşılaştırır. İlhan Berk bir şeylerden soyutlanmış bir şekilleyken kendisi âşık bir adamdır. İlhan Berk kayıtsız ve her şeyden uzak bir tavır sergilerken anlatıcı âşık, düşünceli bir duygu içerisinde. Anlatıcı kendisinin içinde bulunduğu duygu durumunu İlhan Berk'le kıyaslar. Kendi gözlemlerinden yola çıkarak bazı fikirler sunar.

Hep Sonbaharı Yaşadık'ta hüznün, melankoli, sararmış yapraklar, kızıl akşamlar denildiğinde akla gelen kişi Ahmet Haşim'dir. Haşim, bu tabloyu iyi bir şekilde yansıtan bir şairdir. Bireyin kendisini tanıması ise çocukluk yıllarına gider. Babasının Haşim ile ilgilenmesi sonucu birey, geçmişinde Ahmet Haşim'i tanır.

Evet sonbahar ile hüznün... Bu iki sözcük ilk elden akla Ahmet Haşim'i getiriyor. Haşim'i taa çocukluğumda, babamın sık sık tekrarladığı 'Ağır ağır çıkacaksın bu merdivenlerden' dizesiyle başlayan 'Merdiven' şiiriyle; sonra yine babama ait olan Cemil Sena Ongun'un kitabıyla tanımıştım. Bu kitabın adı şöyle: *Sanat Sistemleri ve Ahmet Haşim'in Sembolizmi*. (Birkiye, 1994, s.7)

Buhranlı, hüznü bir hayatın anlatımı Ahmet Haşim'de görülür. Onun eserlerinde karamsar bir hava görülür. Bu karamsarlık hazan ile birlikte verilir. Hüznü, hazanı betimlemede önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle sonbahar temasında akla gelen ilk isimlerden biridir.

Haşim, bir hüznü şairidir ve hüznü yaşamımızın her alanına girmiştir. Ne var ki, hüznü içinde aşk da vardır, romantizm de vardır, mutluluk da vardır; hatta ironi de vardır. Hüznü böyle aldığımızda, ki sonbaharı böyle almaktayım, pekâlâ 'biz hep hüznü yaşadık', 'hep sonbaharı yaşadık', diyebiliriz... (Birkiye, 1994, s.8)

Kuru, içi boş, sade bir hüznü söz konusu değildir. Hüznü, mutlu halleri de kapsar. Hüznü, aşk gibi romantizm gibi coşku gibi akıcı duygulara da sahiptir. Yerinde duran, akıcı olmayan bir hâl yoktur. Süreklilik ve coşkunluk hali verir. Hüznü kendisiyle zıt görünen güzel ve coşkulu duyguları da kapsar. Onun yapısındaki bu hâl insanı diri ve canlı tutar.

Ben Hep Seni Yazdım'da yazar, geçtiği semtten dolayı Behçet Necatigil'in şiirini hatırlar. Necatigil, şiirinde İstanbul'un gözde mekânları arasında yer alan Beşiktaş'a yer verir. Beşiktaş'a doğru yürüyorum, yürüdükçe hep Necatigil'in dizeleri geliyor aklıma, Beşiktaş olduğu için mi acaba. Necatigil'in dizeleri yaşadığı semtle alakalı olarak yazarın aklına gelir. Geçtiği yerden Necatigil'i anımsamadan gitmez. Bulunduğu yer yazara şairi ifade eder.

Yazar, şairin dizelerinin niçin aklına geldiğini sorgular. Buna bir sebep arar. Kendisinin bulunduğu yer ile şairin dizelerinde sözü edilen mekân aynı olduğu için bir ilişki kurar.

Aşk Bir Irmaktır'da Marquez'in romanında yazdıklarına yer verilir. Marquez'in aşk için dedikleri doğru bulunarak onlar üzerinde durulur.

Marquez, *Kolera Günlerinde Aşk* adlı romanında, iki yaşlı insan arasındaki aşkı yazarak, insanın ölümüne kadar bu duyarlılığıyla haşır neşir olduğunu açıkça söylemektedir. Kaldı ki, insanoğlu, çok küçük yaşlarda bile, bazen ta ilkokul çağından önce aşkla tanışır. Aşık olduğuna dair kafasının içinde bir şeyler vardır. (Birkiye, 1993, s.18)

Aşk, yaşı olmayan bir duygu olarak anlatılır. Aşkın hangi yürekte ne zamana kadar yer edineceği belli değildir. Bazen çok çabuk geçer bazen ise yıllar sürer. Ölünceye kadar hissedilebilecek bir duygudur. Küçük yaşlardan beri karşılaşılabilecek bir duygu iken yetişkinlikte de bu duygu devam eder. Hayatının son zamanlarında birbirine âşık iki insan anlatılarak aşkın her zaman varlığını sürdürdüğü ifade edilir. Marquez, aşkı hiç bitmeyen bir duygu olarak anlatır.

Aşk Bir İrmaktır'da Sa'di-i Şirazi'nin aşka dair söylediği beyiti örnek verilerek aşkın güçlü bir duygu olduğuna değinilir.

Benzer şekilde, Doğu'nun büyük şairi Sadi'nin aşağıdaki beyiti aşkın güçlüğünün bir başka yanını gösterir: 'Benim derdimi hekimler anlayamaz. Aşk öyle bir derttir ki, ancak sevgililer bilir. Bizim gamımız dostluk yüzündendir. Olmaya ki garipler bu hali anlasınlar.' (Birkiye, 1993, s.19)

Doğu'nun büyük şairleri de aşkı anlatmadan geçememişlerdir. Genellikle ele aldıkları konuların başında aşk gelir. Aşk, öylesine zordur ki onu sevgililerden başkası anlayamaz. Aşkın zorluğunu yalnız çekenler bilir. Bu yükü çekemeyenler bilemez. Bu duyguyu yaşayanlar onun ne kadar sıkıntılı olduğunu görürler. Aşkın eziyetleri öylesine anlatılıp anlaşılacak bir durum değildir. Bu derde düşenler onun zahmetini bilebilir.

Aşk Bir İrmaktır'da Aragon'un aşka yönelik söyledikleri aşkın mutsuzluğunu gösterir. Aşk, her zaman mutluluk vermez. Aşkın mutsuzluk, acı, keder, üzüntü verdiği anları da kaçınılmazdır. Çoğu zaman aşk, bu mutsuz halleri daha fazla yaşatır. Bazen aşk bu duyguları yaşatmazsa aşk olmaz. Aşk diye nitelenebilmesi için mutsuzluğa yer vermesi gerekir.

Belki de haklı olan Aragon'dur. '*Mutlu Aşk Yoktur*' adlı şiirinin son bölümü şöyledir:

Bir tek aşk yoktur acıyı garketmesin

Bir tek aşk yoktur kalpte açmasın yara

Bir tek aşk yoktur iz bırakmasın insanda

Ve senden daha fazla değil vatan aşkı da

Bir tek aşk yok yaşayan gözyaşı dökmesin

Mutlu aşk yoktur ama

Böyledir ikimizin aşkı da (Birkiye, 1993, s.30)

Aşk acı yaşatır, aşk kalpte yaraya sebep olur, aşk iz bırakır, aşk kalıcıdır. Aşk her duygudan daha ağır basar. Sevilene karşı duyulan aşktan daha öte bir aşk olmadığı düşünülür. Sevilene karşı hissedilen duygular derindir. Aşk derinlerde kalır. Bu aşk karşısında kimsenin durabileceği yoktur. Ondan başkası görülmez.

Sabahattin Ali'nin Yapıtlarını Sevme Sözlüğü'nde yazar bu kitabı yazma amacını ifade eder. Kitabın ismi eserin Sabahattin Ali ile ilgili olduğunu belirtir. Yazar genç yaşta öldürülen Sabahattin Ali'nin eserlerinde geçen konuları ele alır. Sözlük şeklinde ele alınan maddeler kısa denemeler olarak yazılır. Birkiye,

“Ben de diyorum ki kırk bir yaşında hâlâ çözülmemiş siyâsî bir cinâyete kurban giden büyük yazarımız ‘Sabahattin Ali’yi övmeye geldim’! Bu kitapta yapmak istediğim bu.”
(Birkiye, 2017, s.4)

sözleriyle Sabahattin Ali için yapmak istediklerini ifade eder. Onun hakkında yazdığı bu kitabın nedenini belirtir. Sabahattin Ali hakkındaki bazı olayların netlik kazanmamış olmasına yer verilir. Deneme şeklinde yazılmış olan bu eserde A’dan, Z’ye kadar yüze yakın konu ele alınmıştır. Bu konuların Sabahattin Ali’nin eserlerinde nasıl geçtiği deneme üslubu ile yazılmıştır. Kitap tamamıyla Sabahattin Ali’nin eserlerindeki konulara ayrılmıştır.

Şiir İkinizi Arar’da Attilâ İlhan’ın şiirinde belirginlik kazanmış noktalara değinilir. Bu kısımlara dikkat çekilir.

Attilâ İlhan şiirinin en ayırt edici özelliği lirizm, sentez ve makamdır (melodi). İlk döneminde toplumsal temaları destansı bir boyutta işleyen, duygusal ve halk şiirinin ses ve biçim özelliklerine yer veren bir şiir kurmuştur. (Birkiye, 2011, s.150)

Attilâ İlhan’ın şiirlerinde ayırt edici noktalara değinilir. Lirik anlatım, ahenk onun şiirlerinde önemlidir. Geleneksel anlatım yönetimiyle toplumsal konular işlenir. Geleneksel anlatım unsurları belirginlik gösterir. Toplumsal konular bireysel bir çizgide anlatılır. Attilâ İlhan, kendine özgü, güçlü ve dikkat çekici bir anlatıma sahiptir.

Şiir İkinizi Arar’da şu sözlerle Yahya Kemal’in dil hakkındaki görüşlerine yer verilir.

Hakikat şu ki Türk edebiyatında başından beri daima bir dil meselesi vardır ve Yahya Kemal’in en büyük rolü de bu meseleye getirdiği hâl şeklindedir. (Birkiye, 2011, s.156)

Yahya Kemal’in dil alanındaki çalışmalarına değinilir. Şairin bu alanda yaptıkları önemlidir. Yıllarca tartışılan ve herkes için önemli olan bu konuda şairin

yaptıklarının etkisi büyüktür. Bu soruna bir açıklık getirir. Konuyla ilgili birçok noktanın düzeltilmesini sağlar. Eski dile ait kelimelerin kullanımını onaylamayarak yeni dil anlayışının önünü açar. Şair bunu yaparken daha çok Türkçenin yapısına uymayan kelimeleri kullanmayı uygun bulmaz.

2.3.2.2.11. Zihnın Yanılması

Bir Aşk Denemesi'nde yazar, zihninin her şeyi karmaşıkleştirdiğini ifade eder. Hayaller, gerçekler birbiri içerisinde gizlenir. Hangisinin gerçekte olduğuna dair bir kesinlik vermez. Bir bulanıklığa neden olur. Bu bulanıklık da emin olamama durumunu verir.

Sen, benim düşlerimin bir izdüşümüydün, sen sandığım bir düşüncenin izdüşümü. Ne acı, ne gerçek... Böyle bir oyun oynayacağını biliyordum, zihnimin. Yoksa, şimdi de bir yanılsamanın içinde miyim? Neyin gerçek, neyin bir izdüşüm olduğunu karıştırıyorum. (Birkiye, 1991, s.57)

Yanılsamanın içerisinde gerçek yaşam ve duygular sorgulanır. Gerçekler karşısında gerçek gibi algılanan yansımalar vardır. Gerçek ile hayalin ayırt edilemediği noktalar görülür. Hangisinin gerçek olduğuna dair düşünceler verilir.

Sen gerçekten var mısın? (Aşk da mı bir yanılsama yoksa?) Ben ve nesneler, ıssız kent; kent belki hep ıssızdı, insanlar ve doğa, yeşil ve mavi. Dağlar, ağaçlar... Belki de, yalnızca sen bir yanılsamaydın. Beynimin, duygularımın oluşturduğu bir yanılsamaydın. Hiçbir kez seni göremeyeceğim. Sen zaten yoktun. Görüntün bende olandı. (Birkiye, 1991, s.57)

Hiçbir zaman gerçekte olmayanın, bireyin içinde var edildiği düşünülür. Bazı şeyler varken sana dair olanlar bir düştene ibarettir. Bireyin hiçbir zaman olmaması belirtilir. Esasında olan kendisinde kalandır. Kendisinin zihninde tasarladıklarıdır. Belirtilen kişi hiçbir zaman olmadı. Yalnızca hayalinde var ettiği kişi onunla birlikteydi. Kendisi yok ama görüntüsü vardır.

Bir Aşk Denemesi'nde Fütürizm akımının etkisinde kalınarak dizeler oluşturulmuştur. Dizeler basamak şeklinde sıralanır.

“Sen yoksun, sen bir yanılsamasın; ama işte itiraf ediyorum, bu roman,
yokluğunda

yazılıp,

aşka

adanmıştır.

Bir Sonbaharda” (Birkiye, 1991, s.63)

Aşk, yanılısma, sonbahar birlikte ele alınır. Şiirin konusunu bu üç önemli kelime oluşturur. Eser boyunca aşk, yalnızlık ve yanılısma en sık tekrarlanan konular arasındadır.

2.3.2.2.12. Hüzün ve Umut

Kırmızı Bir Karanfil’de yazar; hüznün, umut ve sevincin hayatımızın her anında yer aldığını düşünür.

İnsan için bu hayatta her duygu vardır. İnsan; neşeli, hüzünlü, sevinçli, mutlu, kızgın duyguların tamamından oluşur. Yazara göre bu hayatta her şey bizimle birlikte ama en çok hüznün bizimle birlikte her yere gelir. Hüznün asla bizi yalnız bırakmaz. Nereye gidersek hüznün gölgemiz gibi bizi takip eder ve bizi bulur.

Yaşamın akışı içinde, hüznün de, sevinç de bizimleydi;

Ama daha çok hüznün...

Hüznün, bedenlerimizin ardından peşisıra gelen

gölgelerimizdi.

Yine de umutlandık değil mi?

.....

Neler yaşandı bu ülkede ve dünyada;

Kimler kendilerini keder ve yumağın içinde bulmadılar...

Ama umut ve sevinç yitti mi; kayalar aşağıya doğru

yuvarlanırken?

Kim bilir...

Yılgınlığa düşmedik demiyorum;

Sevdik ve umutlandık gene de...

Sonrası zaman (Birkiye, 1988, s.9)

Ne yaşanırsa yaşansın insan umut denen yaşam kaynağını bırakamaz. Her zaman en kötünün içerisinde bile bir umut arar ve bunu bulur. Etrafta binlerce kötü durum olurken yine de umut aralarından çıkmayı başarır. İnsanı sakinleştirip ayağa kalkmaya çağırır. Umut, insanın elinden tutan görünmez bir el gibidir.

Hüzün ve acı içinde kıvranan bedenler bu sonu düşünürler. Birbirlerinden emin olmak için her şeye rağmen buraya kadar gelme durumu teyit edilir. Ölüm kendilerini bulmuştur. Yapılan acımasızlıklar sorgulanır. İnsan hayatının bu kadar kolay vazgeçilebilir olması acı verir.

Biri kanlar içindeki yüzüyle sordu yüreği atmayan ötekine: ‘Bilseydin gelir miydin yine? Yerdeki, yüreği atmıyordu ama ‘evet’ diyebildi güçlkle. ‘Bilseydim de, yine gelirdim sizinle’ ve ötekinin gözlerinden iki damla yaş kanlara karıştı. İki damla yaş, on dört damla oldu her birinin gözlerinde ve on dört damla, milyonlarca acı oldu. (Birkiye, 1988, s.16)

Birinin kalbinde başlayan acı her tarafa yayılır. Herkesin yüreğinde ayrı bir fırtınaya dönüşür. Yalnız bir bedende başlayıp orada kalan bir acı değildir. Etrafındaki veya uzağındaki aynı durumu paylaşan binlerce kişinin yüreğinde ortak bir acı vardır. İnsan olmanın, okumanın, genç olmanın neresinde yanlış olduğu sorgulanır. Bu durum acılar içinde kıvranan insanlarla son bulur. Başladıklarından ve hedefledikleri düşüncelerden çok uzakta her şey biter. Hüzün, umut ve sevinçle değil gözyaşı, acı ve feryat ile beraberdir. Bu acı küçük bir burukluk veya içten gelen bir hüzün de değildir. Büyük, onulmaz bir hüzündür.

Sabahattin Ali'nin Yapıtlarını Sevme Sözlüğü'nde hüzün sözcüğü Arapçadan Türkçeye girer.

Çok sık kullandığımız bir sözcük hüzün; ‘gönül darlığımız’! Arapçadan geliyor, ne yapsanız yerine Türkçesini bulamazsınız, bulsanız bile olmaz. Gerek de yok. Üzerine yüklenmiş anlamlar var. Bir isim ama ‘lü’ ekine gereksinim duymadan bir ‘sıfat’; benzer şekilde ‘lenmek’ eki de olmadan bir fiil. Kimileri için doğal, olmazsa olmaz yazınsal ve yaşamsal bir edim, eylem hâli! (Birkiye, 2017, s.125)

İnsanlar bu sözcüğe çok fazla anlam yüklemişlerdir. Hüzün, bazılarının hayatında o kadar yer edinmiştir ki artık bir yaşam halidir. Bu sözcük dile yerleştiği için değiştirilmesi güç olarak belirtilir. Bu kelime yerine başka bir kelimenin bulunamayacağı ifade edilir.

Yaşanmış güzel bir gün tekrardan yaşanmak istenir. O günün eski heybetiyle gelmesi bekleniyor. Yaşanılan kötülüklerin veya durgunlukların yerine her tarafı kaplayan büyük bir sevinç bekleniyor. Ve böyle bir günün geleceğinden emindir. Bireyi ayakta tutan hayata dair beklentileridir.

Bir gün yeniden yaşayacağım o günü. Aynı görkemiyle, coşkusuyla. Gene uçacak güvercinlerle birlikte; leylak kokusunu içime çekeceğim is yerine; şarkılar söylenecek hep bir ağızdan; güneşe bakarak yalın ve namuslu; erdem elimizden tutacak, bir halaybaşı

gibi. Yıllar en güçlü savunucu olacak. O zaman, kara bulutlar gelemeyecekler. Karanlık artık, bilincimin dışında örtülü kalacak. Yalnızca anımsanacak; biraz buruk, biraz hüznle anılmaktan öte bir kötülük edemeyecek. (Birkiye, 1988, s.13)

Bireydeki coşku doğaya yansır. Doğanın hâli bireyin anlamlandırmasına göre değişiklik gösterir. Bu güzel duyguların kalıcı olduğu düşünülür. Bir daha gitmemek üzere her yanda gülümsemenin, sevincin, coşkunun egemen olacağı belirtilir. Bireyi canlı ve mutlulukla tutan şey ise hayata karşı umududur. Hayatın her zaman kötüye değil iyiye doğru gideceğini düşünür. Bu coşku hiçbir zaman dinmeyecek ve böyle sürüp gidecektir. Güzel günler umut sayesinde hedeflenir. Umut olmasaydı her zaman her şeyin kötü olacağı ve iyi günlerin gelmeyeceği ve hayatı yaşamamanın bir anlamı olmayacağı düşünülür.

Bir çocuk gelecek değil midir tazeliğiyle, saflığıyla? Bir çocuk gelecek değil midir, canlılığıyla? Ve gelecek amaç değil midir, umudumuzla? Dünya bir yana çocuklar bir yana. Umutla bakıyorum oğluma ve geleceğe. (Birkiye, 1988, s.37)

Çocuklar, hayata umutla bakmanın anahtarı gibi düşünülür. Çocuklar, yeni bir hayatın başlangıcı olarak görülürler. Onlar büyüyecek ve yeni bir toplum var edecekler. Çocuklar gelecek ve gelecek de çocuklarla umut verir. Bir şeylerin değişeceğini, düzeleceğini müjdelerler.

Kırmızı Bir Karanfil'de hüznün insana mutluluk, sakinlik veren duygudur. Her şeyini söyleyebildiğin, öneriler alabildiğin insanlarla kurulan derin bir bağıdır. Anlaşılma duygusu insana sakinlik verir. Her anına ortak olabilen insanlar birey için önem taşır. Bu önem karşılıklı bir şekilde gelişir. Her iki tarafın kurmuş olduğu içten bir aidiyettir.

Sabaha varıyor gece. Son kez dostluğumuzu yudumluyoruz, 'bizi ayakta tutan insan ilişkileridir' derken. Dostluğumuz, koro, aşklar, anılar, acılar, sevdâ sözleri, arkadaşlıklar gecenin karanlığında sessizce çekiliyor benliğimize doğru. 'Türkü moraldir' ve her sevdâ sözü, hüznü bir şarkıdır bazen; bazen de aydınlık bir gelecek diyorum yeni bir güne açmak üzere gözlerimi kaparken... (Birkiye, 1988, s.66)

Hüznün, umut ve dostluk hiçbir şeyi düşünmediğin güçlü bir ilişkidir. *Bulutlar Piraye Piraye Diye Geçiyor*'da umut, şairi hayata bağlar. Şairin hayata güzel yönde bakmasını sağlar. Zorlu geçen süreçte onun bu bakışı yol gösterici olur. Karamsar, içine çekilmiş bir bakış yerine mutluluk ve sevince odaklanır.

Gelecekte hiçbir zaman umudunu kesmiyor, sıkıntılı günler geçiriyor, bir bıkkınlık içine giriyor ama yılmıyor, *bu kış çıkacağım*, diyor; bu belki de karısını yüreklendirmek, moral vermek için. (Birkiye, 2021, s.88)

Hapisten çıkacağını ve mutlu günlerin geleceğini bekler. Böyle düşünmeseydi onu canlı tutacak bir şeyler olmazdı. Hayatını keder ve üzüntü içinde bir kabullenişle tamamlardır. Güzelliğe ve umuda dair içinde bir şey taşımasaydı onun için değişmesini bekleyeceği bir hayat da olmazdı.

Şiir İkinizi Arar'da fotoğrafların yapaylığının verdiği hüznün üzerinde durulur. Fotoğrafların gerçek duyguları belirtmediği vurgulanır. Onlar yalnızca insanları iyi göstermeye yönelik bir tür yanılgıdır.

Böylece dükkâna girer, duvarlarda asılı fotoğraflardaki insanlar hep gülümseyen 'mutlu' insanlardır; çoğunlukla fotoğrafçılarda olduğu üzere! (Acaba gerçekte de öyle midir?) Özenir ve fotoğraf çekirmek ister ama bir türlü 'gülen ve mesut' bir poz veremez. Mutsuzdur. Ne var ki kendisinin de 'mesut zaman'ları olmuştur... Fakat şimdi niçin böyle uğraşıp duruyorum? Niçin kendi kendimi aldatmaya çalışıyorum? (Birkiye, 2011, s.94)

Fotoğraflarda herkes gülümser ve herkes mutludur. Mutsuz bir yüz görmek pek olası değildir. Anlatıcı uğradığı bir fotoğrafçıda herkesin gülümsediğini fark eder. Mutsuz ve gülümsemeyen kimse yoktur. Kendisi de aynı şekilde gülüp mutlu görünmek ister ama bunu başaramaz. Sonunda niçin kendisini kandırmaya çalıştığını anlayamaz. Bunu yapmaktan vazgeçer. Fotoğraflar; mutluluğun, güzelliğin, güçlüğün tanıkları olarak seçilir. Fotoğraflarda kötü zamanlar istenmez. Fotoğraflarda insanın hüznü saklanır.

Kırmızı Bir Karanfil'de birliğin insana umut ve mutluluk verdiği düşünülür. Birlik bütün kötülükleri alıp siler. Beraberlik, birliğin olduğu yerde toplum güçlüdür. Toplumu hiçbir şey yıkamaz. Bir toplum el ele verdiği zaman onu durdurabilecek hiçbir şey yoktur. Bu beraberlik her şeyin üstesinden kolayca gelir. En olumsuz anları bile en olumluya dönüştürür.

Hava mutluluk kokuyordu, bir dirlik, güçlük egemendi. Herkes, bütün kent, bütün ülke, bütün dünya oradaydı. Güller uçuşuyordu türkü sözleriyle birlikte; bir şiirdi: ritmik ve anlamlı. Birbirlerine sarılanlar, oynayanlar, zıplayanlar, koşanlar; büyük, görkemli bir sevinç yaşanıyor. (Birkiye, 1988, s.11)

Herkes bir araya gelmiş mutluluğu, coşkuyu kutlar bir şekildedir. Güç bu atmosferden oluşur. Kimsenin bir şey yapamayacağı kadar ciddi bir beraberlik söz konudur. Birlik be beraberlikle gelen hava mutluluk olur. Herkesin içini kaplayan

gerçek bir sıcaklık meydana gelir. Yüreklere ısıtan bu sıcaklık insanları gerçeğe, doğruya, samimiliğe ve içtenliğe çağırır.

Kırmızı Bir Karañfil'de yaşananlara dair bir hüzn ve özlem vardır. Herkes özlem duyduğunu paylaşır. Özleme verilen derin bir anlam vardır. Özlem bize gerekli olan ve bizi ayakta tutan şey diye tanımlanır. Özlemler olmasaydı herkes birlikte olduğu anın kıymetini bilir miydi? Uzaklaşma veya özlem hissi olmasa yaşananların önemi olmazdı.

Bir başka zamandı, oturmuştuk masanın başına dostlarla birlikte. İçkilerimizi yudumluyorduk, özlemlerimizi birbirimize anlatırken. Özlemlerimiz ki, bizi ayakta tutandı, onları paylaşıyorduk şimdi hep birlikte. Bu hep birlikteliğe koro da katıldı:

'Bir akşam konuğum ol
Oturup konuşalım biz bize
Anıların çubuğunu yakıp
Uzatalım geceyi biraz' (Birkiye, 1988, s.64)

Koro halinde özlem duyulanlar ifade edilir. İstekler tek bir ağızdan söylenir. İnsanları birbirine veya başka şeylere yakınlaştıran, onları tekrardan yaşama arzusudur.

Bulutlar Piraye Piraye Diye Geçiyor'da şair, sevdiği her şeyden uzaktadır. Her şeye karşı derin bir özlem duyar. Piraye, İstanbul onun en çok özlemini duyduğu şeylerdir.

Zaten hep diyoruz, özlem baştan sona, nasıl olmasın: Piraye'ye özlem, doğaya özlem, İstanbul'a özlem, özgürlüğe özlem, daha sonraki bir gelecek'e, sosyalizm-komünizm'e özlem vb. Gelecekteki özlem'de, umut etme, onun için mücadele etme de var. (Birkiye, 2021, s.62)

Sevdiği ve umut verdiği her şeye karşı bir özlem içerisindedir. Her şey, onun için gerçekleşmesini beklediği bir hayaldir. Güzel, eşit, özgür günlerin gelişini de hayal eder. Umut, coşku ve güneşli günlerin hasretini çeker. Güzel ve mutluluk veren bu duyguların boşluğu içerisindedir.

Aşk Bir İrmaktır'da birey hangi duygulara sahipse etrafındaki her şeyi öyle görür. Hüznü olan birisi çevresinde olan her şeyde bu duyguyu bulur. Meydana gelen her olay onda hüznü uyandırır. Çünkü çevresini bu gözle inceler. İşlevini yerine getiren her şeyde bir hüznü hâl görür.

Duygusal bir kişiliğiniz varsa, günlük yaşamımızdaki herhangi bir şey o an kimilerine göre önemsiz gibi gelen bir şey, örneğin güneşin batışı bile zaman zaman bizi hüzünlendirir. Trende yolculara ciklet satan çocuğun konumundan, bir üstgeçitte dilenen yaşlı bir kadına, elleri ve yüzü güneşten yanmış balıkçının kayıktaki görünümü, ağlayan bir çocuk, hatta eski bir vapurun bir boğaz iskelesinden ayrılışı ve bunun gibi birçok olay ve görüntü bizi hüzünlendirir. Bu gibi durumlarda kendimizi hüznün yumağının içinde buluruz. (Birkiye, 1993, s.41)

İnsanların düşündürücü görünümleri duygusal bireylerde hüzne neden olur. Bazen bir vapurun ayrılışı bile kedere neden olur. Cansız, hiçbir duyguya sahip olmayan bir nesne dahi hüznü çağrıştırır. Bireyin iç dünyası onun dışa yansıyan penceresidir. İç dünyasında taşıdığı duygularla etrafını gözlemler.

Nasıl ki aşk temasını edebiyatta yoğun bir şekilde görüyorsak, nasıl ki aşkın tarihi, aynı zamanda bir edebiyat tarihi de demekse, benzer şekilde hüznün temasına da edebiyatta sıkça rastlarız. Eski destanlarda, hikâyelerde, masallarda, şiirlerde hüznün de vardır. Ünlü Leyla ile Mecnun hikâyesini anımsayalım. (Birkiye, 1993, s.42)

Edebiyatta aşk temasının çokça kullanıldığı gibi hüznün de kullanılır. Özellikle eski edebiyatta hüznün çok fazla ön plana çıkan temalar arasındadır. Eski edebiyatta neredeyse her şair hüznü bir yönüyle ele almıştır. Topluma ait ürünlerde hüznün işlenmiştir. En ünlü halk hikâyelerinden biri olan Leyla ile Mecnun'da da hüznün oldukça fazladır.

Kısaca hüznün, edebiyatın olduğu kadar günlük yaşamımızın; günlük yaşamımızın olduğu kadar da aşkın ve aşkımızın bir parçasıdır. (Birkiye, 1993, s.42)

Hüznün her yerde görülür. Edebiyatta, aşkta, düşüncede, günlük hayatta her zaman vardır. Sadece bir yerde veya bir duygunun içine karışmış değildir. Her şeyde ve her yerde görülebilir. Hüznün yaşamın bir parçasıdır.

Hüznün aynı zamanda 'terk edilme' ile de sıkı bir ilişkisi vardır. Her terk edilişin ardından, çoğunlukla hüznün gelir, gözyaşı gelir, ıstırap, keder gelir. Zaten bunlar da hüznü oluşturan öğelerdir. Sevdği insan tarafından terk edildikten sonra, hiçbir âşık yoktur ki, aşkının arkasından kederlenmesin, hüzünlenmesin. (Birkiye, 1993, s.51)

Terk edilme ve hüznün arasında bağlantı kurulur. Terk edilen her insan hüznün duyar. Sevdği birinin gidişi seveni üzer, onu kederlendirir. Bu nedenle sevgiye sahip terk edişler üzüntüye neden olur. Sevmiyorsa terk edilmenin bir önemi olmaz ama seven bir insan bunun sızını taşır. Terk edilme ona derin bir acı verir.

2.3.2.2.13. Anlamsızlık ve Anlamı Arama

Kırmızı Bir Karanfil'de her şeyin bir sebebi olduğu düşünülür. İçinde anlam olan şey yapılmak istenir çoğu zaman. Birey yapılan şeyde nasıl bir anlam vardır şeklinde bir soruyu kendine yöneltir. Anlam, yapılan şeyin öyle rastgele yapılmadığını belirtir. Biri şeyler yapıyor ve bu şeyleri yapmanın arkasındaki sebep budur şeklinde ortaya çıkar.

Dostum dedi ki: Umudunu yitirme, karamsar olma! Umudumu da yitirdim, karamsar da oldum. Ama alışkanlık haline getirmedim hiçbirini. Bilincimi anlamı aramayla görevlendirdim, gözlerimi nöbete diktim. 'Bir gün mutlaka' bulacağım onu. Avuçlarımın içine alacak ve diyeceğim ki: "...sen, sen benim yaşamımsın, sen bedenime ruh verensin, 'aklının aydınlığı', bilincimin efendisisin. Sen yol gösterici, sen uygarlıksın; erişilmez değil, işte parmaklarımın arasındasın... (Birkiye, 1988, s.13)

Yazar, anlama tam ulaşacağı esnada anlam her zaman daha uzaklara gider. Kimsenin eline konmaz. Ona yönelirsin, onu yakalamaya çalışırsın, ona uzanırsın. Bireye göre tam yakalayacağın esnada da tekrar senden en uzak noktaya kaçır. Birey, hayatını anlam aramaya adanmıştır. Her şeyde ve her şeyde anlamı arar. Bir an önce ona dokunmak, tamamıyla onu teslim almak ister ama bunu hiçbir zaman yapamaz. Anlam; yaşamın, bedenın, aklın tek sahibi olarak görülür. İstenilen ne varsa anlamla kaplanmıştır.

Anlam, her şeyi başlatan ve her şeyi yönelten temel kaynaktır. Esas özelliği hayatın her anına şekil vermesidir. Anlam, hayatların her yerine ve zamanına müdahalede bulunan temel bir arayış gibidir. Anlamla yola çıkıldığında her şeyinizin temelini anlam teşkil eder. Atılan her adımda anlam aranır. Öylesine, alelade bir şekilde yaşanılıyorsa zaten mana hiçbir zaman bu insanların umurunda olmaz. Onlar yalnızca bir şeyler yaparlar. Esasında bu hayatta önemli görülen ve her şeyi dolduran bir hazine gibidir.

Kırmızı Bir Karanfil'de her şeyin çok iyi olduğu bir günde beklenmedik bir şekilde her şey çok kötüye dönüşür. Aydınlıklar karanlığa, mutluluklar hüznü, sevinçler üzüntüye evrilir. Birdenbire hiç kimse bir şey anlamadan her şey olur.

O gün başkaydı: anlamlı ve cesurdu. O gün, o aydınlık ortam birdenbire karardı. Ne olduğunu anlayamadı. Gökyüzünü kara bulutlar kapladı. Şimşekler çaktı, fırtına koptu; rüzgâr olanca gücüyle esti, esti. Çok uzaklara götürdü her birimizi. Ellerimiz sürtünürken uçurumlar oluştu aramızda; gene de kenetledik parmaklarımızı. Kara bulutlar üstünden gitmedi. Sevinci coşkuyu alıp götürdü; dostlarımız kayboldu. (Hâlâ bulamadık onları) Gül soldu, leylak kokmadı, kuş ötmedi. Havayı ağır bir is kokusu kapladı. Kendimi

birdenbire karanlığın içinde buldum. Sevincim şaşkınlığa dönüştü; anlam kayboldu. Bilincim yok oldu. (Birkiye, 1988, s.12)

Her şey çok güzel giderken aniden kötü bir şekil alır. Rüzgâr herkesi farklı farklı yerlere savurdu. Birbirini seven insanlar birbirinden kilometrelerce uzağa gider. Bu durum birdenbire ortaya çıktığı gibi kolayca da gitmez. Bireyi öyle aniden bırakmaz. Kara bir hava bireyin havasında yer buldu. Güzel olan ne varsa çirkin bir hal aldı. Mutluluk, heyecan yerini hüznü ve acılı bir hayata bırakır. Karanlık güzel olan her şeyi ansızın bireyden alır. Bireye kendi başına mutsuz bir hayat getirir.

Kırmızı Bir Karanfil'de karanlık, burada beraberinde sessizliği getirir. Günün aydınlanmasına saatler vardır. Etrafta karanlığın izleri vardır. Her şey karanlıkla uyum içerisinde. Körfez, dalgalar, sakinlik karanlıkla birlikte. Hepsi sessizlik ve sakinliğin bir tablosunu andırır. Bir ahenk içerisinde karanlık devam ediyor.

Karanlık henüz geceyi terk etmedi. Güneş ancak, bir-iki saat sonra görülebilecek. Karanlığın içinden körfezin sesi geliyor. Dalgalar hışırtıyla, uyumlu ve sakin bir düzende kıyıya ulaşıyor. Daha var, ışığın ortaya çıkmasına. Karanlık, en esrarengiz tavrıyla hüküm sürüyor. Karanlığın içinden çıkıp geliyoruz, şehrin sakin sokaklarını delip geçerek. Günün başlamasını bekleyeceğim küçük bir odada dalganın uyumunu dinliyorum. Sanki yıllarca duymamışım bu sesi. Hasretlik işte. Güneyin bu köşesinde birçok şeye duyduğum gibi ona da hasret duyuyorum. (Birkiye, 1988, s.31)

Karanlık, sakinliğin yanında gizemli bir hale sahiptir. Birey bu âna özlem duyduğunu hisseder. Daha önce böyle bir şey yaşamadığı hissine kapılır. Ânın tadını çıkarmaya çalışır. Karanlık, sakin, dalgalarla huzurlu bir vakit geçirir.

2.3.2.2.14. Ölüm

Kırmızı Bir Karanfil'de ölüm, herkesin bu hayattan bir gün kopacağı gerçeğidir. Her yer, büyük bir sessizlik içinde bekler. Bu sessizliği aniden bir çığlık sonlandırır. Çığlık sessizliği bozarken her şey olduğu gibi kalmaya devam eder.

Büyük bir gürültüyle her şey, tüm canlılar, kuşlar, ağaçlar ve insanlar, bir an sessizce hiç kımıldamadan, nefes almadan, konuşmadan durdular. Bağışmalar geldi ardından. İnsan sesiydi. Tüm canlılar, kulak kabarttı bu sese. Tüm kuşlar, ağaçlar ve insanlar. Sesler bir yakarıştı, sesler bir çığlıktı, sesler yardım isteyişti ve sesler bir ölümdü. Ölüm bir değil yediydi... Ölüm yediydi ve yedi insan gençti. Ölmek için de, yaşamak için de gençtiler.” (Birkiye, 1988, s.15)

Ölüm, hayatın sorgulanan en büyük konusudur. Ölüm neden var, insanlar neden bu hayattan ayrılıyor? Herkes bu soruya kendi bildikleri etrafında bir cevap sunar. Ölüm

yedi genç insanı bulur. Bu çılgılık ve bağırma bu yedi genç içindir. Bu yedi insan niçin bu yaşta ölürler? Yaşamak için genç oldukları kadar ölmek için de çok gençler.

Sabahattin Ali'nin genç yaşta öldürülmesine sitem edilir. Türk dili ve edebiyatı için önemli olan bir yazarın nasıl öldürüldüğü sorgulanır. Alanında bu kadar iyi birinin öldürülmesine nasıl razı olunur? Yazar kendisine sorar.

Onu öldürdüler; o, Türk dilinin en güzel hikâyelerini yazıyorken. Öldürdüler, gelecek kuşakların okuyacağı en güzellerini yazarken; onu haince ve insafsızca öldürdüler. Yüreğim sıkışıyor onu düşündükçe... Tam kırk yıl önce katil, katilleri onu tuzaklarına düşürdüler ve hiç acımadan ve hiç utanmadan aynadaki görüntülerinden ve evdeki çoluk-çocuklarından ve onu öldürdüler. Tam kırk yıl önce... Ondan kalanlar bir mezara bile konmadı, bindokuzyüzseksensekize kadar... (Birkiye, 1988, s.54)

Tek amacı okuyup yazmak olan bir yazar neden öldürülür? Tek derdi huzur, mutluluk ve eşitlik olan birini sevmemenin sonucu ölüm olur. Eşitlik ve kardeşlikten olan yazarın düşüncelerinden korkulur ve öldürülür. Yazardan bu denli korkmalarından dolayı onun hayatına son vermeyi tercih ederler. Söylenenleri susturmanın veya devamının gelmesini engellemenin kesin çözümüne başvururlar. Yazar gider ama edebiyat ve toplum için koca bir eksiklik söz konusu olur. Genç yaşta öldürülen Sabahattin Ali gibi biri bir daha gelmeyecektir.

Sabahattin Ali'nin Yapıtlarını Sevme Sözlüğü'nde ölüm konusuna yer verilir. Eserlerde kadın kahramanlar ölür. Olaylar çeşitli olaylar sonunda ölümle sonuçlanır. Yaşam gibi ölüm de hayatların içerisinde. Kahramanlar da yaşananlar sonucunda yaşama veda ederler.

Niye üçünün sonunda da 'ölüm var' diyorum! Burada belki uçurtmamın ipini çok verdim; elimde değil, bulutlara uçmak istiyor, bulutları geçmek istiyor, boyunu çok aştı. Ama şöyle özetleyebilirim: Evet Muazzez çatışmada ölüyor, onu kimin öldürdüğü belli değil. Yusuf'un tabancasından çıkmasa da nedenlerden biri Yusuf! İsteyerek değil tabii ki. Gerçi önce Şakir çekmişti tabancasını. Yusuf'un o kapıdan içeri girmesi Muazzez'in ölümü oluyor bir şekilde. Maria ise çocuğunu doğururken ölüyor. (Birkiye, 2017, s.191)

Muazzez de Maria da ölür. Yaşanan çatışmalar, bireyin ölümüne neden olur. Ölüm kadınların yazgıları olur. Yaşamın ardından gidilen son onları bulur. Ne sevdikleri ne düşündükleri ne yaptıkları önemli değildi. Yalnız bir gidiş onları bekler.

Kırmızı Bir Karanfil'de yapılan onca şey arasında suçun ne olduğu sorgulanır. Okumak, öğrenci olmak, insan olmak eylemlerinden dolayı ters giden bir şeyler vardır.

Bu yüzden bu üç durumun suç olup olmama durumu sorgulanır. Üçünün suç olabilme olasılığı tüm dünyada sıfırdır.

Okumak suç mu, dedi biri kalabalıktan; öteki ‘öğrenci olmak suç mu’; öteki ‘insan olmak suç mu’ dediler, ama hiçbiri yanıtlayamadı. Yalnızca sessizce durdular. (Birkiye, 1988, s.16)

Bu üç eylemin sonucu bunu yapanlar için iyi sonuçlanmaz. Yaptıklarının bedelini çok ağır bir şekilde öderler. Mücadele verdikleri uğruna canlarından olurlar. Güzel ve iyi hayat istemenin karşılığı olarak ağır şartlar kendilerini bulur.

Olayların yaşandığı esnada oradan geçen birey bu durumdan kaçışın olamayacağını söyler. Bir şekilde bir şeylerden uzaklaşılsa da gerçekte olanlardan uzaklaşamaz.

Yol açılıp, araba hareket ediyor, hızlıca uzaklaşıyoruz oradan. Bakışlarım şu sefil tabloda: ne kadar hızlansak da, kaçamayız bir suçtan, hele de bu yaşlı bir insanın sırtındaysa... (Birkiye, 1988, s.41)

Etrafın karamsarlığı, acısı hüznü bir tabloyu oluşturur. Herkes bir şekilde bu acı tabloyu oluşturanların içerisinde. Ne kadar mekân olarak bir uzaklaşma olsa da her şeyin özünde suça ortaklık vardır. Birilerinin üzerinde bu yük kalarak gerçekten hesaplar ve bedeller ödenmez. İşlerin sonucu olması gerektiği gibi bitmez. İnsanlık adına yapılan ne varsa sorgulanır hâle gelir.

Kırmızı Bir Karañfil’de anneler evlatlarını yanlarında ister. Onların güvende olduğundan emin olmaya çalışırlar. Bu hayatta onlara daha yakın bir şey yoktur. Evladını kaybeden annelerin feryadı etrafı kaplar.

Etrafındaki beyaz başörtülü analarla birlikte atıyor yüreği besbelli. Hepsi birlikte ve uyum içinde bağırıyorlar: Evlat acısına son. Bir kez daha, bir kez daha parçalanmış yüreklerinin acısıyla ve var güçleriyle bağırıyorlar. Anaların sesi yükseliyor. Ben de onlara katılıyorum; bakıyorum yanındaki de bana, onun yanındaki de ona, onun yanındaki de bize katılmış. Var gücümüzle, sesimizi yukarıdaki bulutlara eriştirmecesine bağırıyoruz, hep birlikte. (Birkiye, 1988, s.23)

Neden evlatları ölüyor annelerin. Yıllarca baktıkları, besledikleri, her şeyden korumaya çalıştıkları evlatları ölüyor. Evlatlarını kaybetmiş anneler birlikte bunun son bulmasını isterler. Dayanılmayacak bir zorluk olan evlat acısına karşı konulmak istenir. Evlat ölümlerin olmaması için seslerini duyurmaya çalışırlar.

2.3.2.2.15. Bahar

Kırmızı Bir Karanfil'de baharın gelişiyle etraf başka bir hâle bürünür. Bu hâl mutluluk, sevinç ve umut verir. Her şey bir araya gelerek bireyin neşeli olma isteğini ortaya çıkarır. Doğanın muhteşem bir güzellik sergilediği düşünülür.

Güneş henüz ısıtmaya başlamadı yeryüzünü. Mayıs serinliğini duyumsuyor, açık pencerenin önünde kuşları ve yeşili izliyorum. Bahçeye bakıyorum doğaya hayran kalarak. Kuşlar, sanki birer neşeli çocuk gibi yerlerinde duramıyor, oradan oraya uçuşuyorlar. Karşımdaki ayva ağacının ince bir dalında küçük bir serçe duruyor. Serçe bir süre sonra hareketleniyor, başka bir dala konuyor. Sonra başka bir dala. (Birkiye, 1988, s.35)

Baharın her hâli yeni bir hâli ortaya çıkarır. Her Hâl de ayrı bir mutluluk armağan eder. Etrafa bakıldığında coşkulu olmama elde değil. Doğa, büyük bir mutluluk bahşediyor etrafındakilere. Etrafına bakmayı bilenlere doğa her türlü yönünü kusursuz bir şekilde göstermektedir.

Bir Mayıs sabahı, güneş henüz ısıtmaya başlamadı yeryüzünü ve bahçeyi. Ama zamanıdır. Bahçenin yeşilliğini izler, kuşların cıvıltısını dinlerken, güneşin sıcaklığı ile sabahın serinliğini aynı anda bedenimde duyumsuyorum. Pencereyi kapıyor, masanın başına dönüyorum bir kez daha. Kalem alıyorum ve gerçeklikten kaçamayacağımın kararlılığıyla, geleceği, oğlumu, ağlayan küçük çocuğu, kuşları, doğanın güzelliğini ve aydınlığını betimlemeye başlıyorum. Bir süre soluklanıyor ve beyaz kâğıdın üzerinde yazılı olanları okuyorum. (Birkiye, 1988, s.38)

Baharın her yönü ayrı bir güzelliği temsil eder. Kuşların cıvıltısı, etrafın yeşilliği, güneşin sıcaklığı yeniden var edilme duygusunu verir. Bir yandan sıcaklık bir yandan hafif bir soğukluk hissedilir. Zıtlıklar bahar mevsiminin başlangıcında vardır. Bahar başladığı mevsimin izlerini de henüz silememiştir. Bir anda bir değişim söz konusu değildir. Yavaş, sakın ve zamanlı bir değişim görülür.

Şiir İkinizi Arar'da bahar yaşamın kendisi olarak görülür. Baharda hayat vardır. Bahar yaşamı anlatır, yaşamı canlandırır. Yaşamın ne olduğunu anlamak isteyen bahara bakarak onu anlayabilir.

Eserde bahar, “daha çok ‘yaşamak’ eylemini imler. Birçok inanışta, ‘kült’te bahar, yeni yılın başlangıcı” şeklinde yer alır. Bahar mevsimi yeni bir yılın başlangıcı olarak kabul edilir. Bu durum birçok toplumda kabul edilir. Baharda her yer canlanır. Bahar; neşe ve huzur vermesiyle yeni bir yılın başlangıcını ifade eder.

Kırmızı Bir Karanfil'de deniz, sakinlik ve yalnızlık terk edilme duygusunu hatırlatır. Deniz kendisine sakinlik verir. Her şeyden uzaklaşma hissini uyandırır. Etrafın sakinliği ile birlikte sanki kimse yok algısına kapılır. Burada tek başına bırakılmış olmaktan endişe duyulur. Bir yandan böyle bir hava istenilirken öte yandan bu durumdan dolayı telaş duyulur.

Sokak lambaları henüz sönmemiş. Denizi bir parça da olsa görebiliyorum. Sakin, çarşaf gibi. Mışıl mışıl uyuyan bir bebek gibi. Artık dalganın uyumunu da duyamıyorum. Bir an kendimi terk edilmiş olarak duyumsuyorum. Burada unutuldum mu? Ürperiyorum. Altı ay sonra İstanbul'da olacağımı düşündükçe, yüreğim rahatlıyor. İstanbul geliyor gözümün önüne, görkemiyle. (Birkiye, 1988, s.34)

Burada yalnızlık ve sakinlikten dolayı unutulma endişesi başlar. İstanbul'a gidecek olma içindeki telaşı dindirir. Oradaki kalabalık ve hareketli yaşam terk edilmiş olma duygusunu siler. İstanbul yatıştırır duyguları. İstanbul bütün görkemiyle ferahlık verir.

2.3.2.2.16. Cinsiyet

80'lerden 90'a eserinde her toplumun kendine göre değerleri vardır. Toplamların çoğunda kadına ve erkeğe bakış farklıdır. Erkekler daha özgür bir hayata sahipken kadınlar için bu durum söz konusu değildir. Kadınlar her zaman birilerinin gözetimi altında kalmalıdır. Onun başına her bir şeyler gelebilir. O her zaman korunmaya muhtaçtır. Bu nedenle kadınlar erkeklere ait bir nesne görevindedir.

Derken lise çağı başlamıştır; artık delikanlı ve genç kız olunmuştur. Kızsa yandı. Ebencilik çağı geçtiğinden, erkeklerle arasında ister istemez bir duvar oluşuvermiştir. İsteddiği gibi erkeklerle konuşamaz, ders hakkında bile. Bir yerlere gidemez, birlikte oturamaz vb. (Birkiye, 1990, s.28)

Kadın, doğduğu günden beri kendi kararlarını veremeyecek biri olarak hayatını devam ettirir. Olgunluğa erişen kadın her şeyden uzaklaşmak zorundadır. Özellikle erkeklerin bulunduğu ortamdan kendini koruması gerekir. Onların olduğu hiçbir yere gitmemelidir.

Çünkü erkekler hep şey yaparlar. Bizim kız her hafta başka bir oğlanla; sağolsun yosma der mi hiç kız anası. Kızlar oğlanlara şey yapmaz ki. Bu işi oğlanlar yapınca sevap kızlar yapınca günah olur. İşte, biraz da bizim milletin aklının belden aşağıya çalışması, bundandır. (Birkiye, 1990, s.28)

Kadınlar haklarını ailelerinden dahi kavga gürültüyle alırlar. Onlar, her istedikleri için mücadele içinde olmalıdır. Toplamlar erkek egemenliğine dayalı

kurulduğu için her şey onların istediği yönde gerçekleşir. Cinselliğe ve cinsiyete dayalı bir durum söz konusu olduğunda erkekler her şeyi yapabilirken kadınlar hiçbir şey yapamazlar. Erkek anneleri çocuklarının en uygunsuz hallerinden söz ederken utanmazlar ama bir kız annesi öyle konuşamaz. Çünkü kızlar için bu utanç verici bir durumken erkenler için övünç vericidir. Cinsiyete dayalı dengesizlik aile, kültür ve toplum yaşantısı temelinden kaynaklanır.

Kırmızı Bir Karanfil'de adam uzaktan kadının görünüşüne odaklanır. Kadının giyimi ve hareketleri üzerinden onun hakkında bir şeyler düşünür. Onun zengin bir kesimden olduğunu söyler.

Uzaktan görünüşüyle tipik bir burjuva, giyimi-kuşamıyla yani. Düzgün bedenini üzerindeki ince pardesü, bir kılıf gibi sarıyor. Sanki, onu caddenin toz-toprağından, çevresinden koruyor. Bakışları ileride, çevresiyle hiç ilgilenmeden yürüyor: vakur ve kendinden emin. (Birkiye, 1988, s.40)

Kendisinden başka kimseyi önemsemeyen bir tavır kadında vardır. Kendisi her zaman önemlidir ve her şeyi o bilir. Hiç kimseyle uğraşmadan sadece kendisine odaklanır.

Kadının bir-iki adım gerisinde, belli ki onun emrinde bir küfeci geliyor. Yaşlı bir adam bu. Saçları beyazlamış, bedeni iki büklüm, sırtında içi sebze-meyve dolu bir küfe. Vakur kadının ona armağan ettiği kamburu taşıyor. Yüzünde sert ve anlamlı çizgiler var. Yılların, daha doğrusu sırtında taşıdığı yüklerin bıraktığı çizgiler, bunlar. (Birkiye, 1988, s.40)

İnsanların görünüşleri onlar hakkında bir şeyler söyler. Herkesin nasıl bir yaşam sürdürdüklerinin mesajını verir. Görünüşün dili yoktur ama susarak her şeyi ele verir. Her zaman doğru bilgi vermese de kimin ne yaptığı ile ilgili ön bilgi sunar.

İşte diyorum, bu çelişik ikiliyi göstererek yanımdaki adama: Şu gördüğümüz insanlık suçudur, günümüzde. İşte, diyorum, şu adam, hani şu karşı kaldırımda yürümekte olan iki büklüm küfeci, belki de tek mülkü olan sırtındaki sermayesiyle bir küfe dolusu suç taşıyor. İnsanların içine doldurduğu ayıbı taşıyor. (Birkiye, 1988, s.40)

Yaşlı adam, yoksul bir hayat sürdürür. Bu yaşta yaptıkları kendisi için uygun değildir. Bu suç insanlığın ortak suçu olarak kabul edilir. Hayatta herkes eşit koşullara sahip değildir. Yardım duygusu gelişmeyen bireylerin ortak suçu insanların yoksulluk içerisinde kalmasına seyirci olmaktır.

2.3.2.2.17. İnsan Hakları

Kırmızı Bir Karanfil'de insan hakları, insanların öteki insanlara karşı haklarını koruma zorunluluğu sonucunda ortaya çıkar. Büyük ülkeler, çağdaş insanlar, etrafta görünen herkes neredeyse insan haklarının ateşli savunucularındandır. Faaliyete bakıldığında hiç kimse bu plana veya anlaşılmaya sadık kalmaz. Hür bir dünya için verilen mücadeleden en çok uzak duranlar özgürlükten çok söz ederler.

...Hedeflerimiz uğruna, insan toplulukları, halklar bizim için hikâye. Ama insan haklarının senin de çok iyi bildiğin gibi 1789'lardan beri en ateşli savunucuları bizleriz. Biliyoruz ki, 1917'den beri de Hür-dünyanın en ateşli savunucusuyuz. Sen ise bir alçaksın. Utanmadan savaştan yanayım diyorsun. Sen insanlığın yüzkarasısın' diyerek beni prangaya vurdular. Sonra devam ettiler." (Birkiye, 1988, s.44)

Anlatıcı barıştan, özgürlükten, hür bir dünyadan tarafken karşıdakiler rahat bir şekilde bunu istemediklerini bildirebiliyorlar. Büyük oyunların peşlerinde olanlar için sadece hedefleri önemlidir. İnsanlık, insanlar, insan hayatı ulaşılabilecek hedef için bir köprü görevi görürler. Sözde en çok savunulan ve önemli görülen haklar bir anda yok edilir. Kapitalist düzenin en büyük sorunlarından biri de insanın büyük çıkarlar uğruna veremeyeceği şeyin olmamasıdır. Bu yüzden insan hayatı ve hürriyeti bu oyun içerisinde son sırada yer alır. Uğruna mücadelenin en büyüğünü hak eden insan hayatı yeri geldiğinde en çok basılan, çiğnenilen ve değersizleştirilen durumlardan biri haline gelir.

80'lerden 90'a eserinde yazarlar, sanatçılar, gazeteciler diledikleri konuda yazamamaktadırlar. Her konu sınırlar içerisinde ele alınabilir. Yazar istediğini söyleyebilme özgürlüğüne sahip değildir. Söylenilenler yönetici kısmındakiler için bir problem olmamalıdır. Gazetecilerin sormak istedikleri de tarafsız bir şekilde olmamalıdır. Her istenilen sorulamaz ve cevap alınamaz.

Yazarların, sanatçıların, gazetecilerin vb. kültür emekçilerinin de birçok hakları vardır. Örneğin, düşündüğünü yazamama, ya da filme çekememe; ya da istediğin soruyu bir yetkiliye soramama gibi. Doğrusu TRT de birçok hak tanımıştır kültür adamlarımıza. Kimilerinin elinden, asla ve asla televizyonda tanıtılmama hakkı alınamaz. (Birkiye, 1990, s.30)

Her yönden bir kısıtlama söz konusudur. Düşünce özgürlüğünün olmadığı her yönden görülebilir. Yazılan, sorulan her şey için hesap verilmelidir. Sansür, baskı, sıkıyönetim sanatçıların yaptıklarını etkiler. Hiç kimse esas haklara sahip değildir.

Kendilerine verilen hakları kullanamazlar. Sadece yazıda kalan haklar söz konusudur. Aktif olarak kullanılan bir hak yoktur.

21. yüzyılda, kültürel gelişmişlikten, kişisel gelişmişlikten geçtik; bizim topraklarımızda ‘insan’ın en doğal hakkı, en yalın hakkı olan ‘yaşama hakkı’ yok. Kim olması, ne olması hiç önemli değil; bu hakka sahip olmak için insan olmak yeterli. (Birkiye, 1990, s.189)

21. yüzyılda olmak insan hakları açısından bir farklılık göstermez. Dünya bir değişimden geçer. İnsanların medenileştiği ve geliştiği söylenir ama hâlâ insanlar haklarını dilediği gibi kullanamaz. Her tarafta şiddet, baskı, eşitsizlik görülür. İnsanlar gereken muameleyi göremez. Bu durum gelişmemiş ülkelerde ise daha çok görülür. İnsan haklarına saygı gösterilmez. Çıkarlara ters düşen herkes aynı muameleyi görür.

ABD’yi gerçek anlamda demokratik bir ülke saymak güç; CIA’sıyla, FBI’sıyla, ünlü şirketleriyle, bırakın demokratik olmayı, başka ülkelerdeki ‘demokrasi’ye bile katlanamaz. Her ne kadar, dizilerde, filmlerde vb. kendi kendini eleştiriyor ya da eleştiriliyor görünüyorsa da, bu edim ‘ne kadar demokratik bir ülke’ izleniminin yanı sıra, ‘nasıl olursa olsun hep gündemde ABD olsun’ düşüncesinden kaynaklanıyor. (Birkiye, 1990, s.37)

Demokratik sanılan ülkelerin aslında demokratik olmadığı belirtilir. Bu ülkeler, başka ülkelerdeki demokratikliğe dahi tahammül edemezler. Görünürde böyle bir izlenim verirler ama ayrıntılı bakıldığında durumun bu şekilde olmadığı anlaşılır. Her şekilde baskının ve gücün merkezi oldukları bilinir. Yaptıkları uygulamalar demokrasiyle çelişir vaziyettedir. Sadece gözde olup her şeye müdahale etmek isterler. Bunun arka planında birçok olumsuz işle uğraşırlar.

80’lerden 90’a eserinde insanlar, hayattan aldıkları lezzet karşısında farklı duygulara kapılırlar. Bunun sonucu olarak da kötü niyetler ortaya çıkar. Yapılan iyilikler karşısında kötülükler çoğalır. Kötü düşünceler her tarafta belirmeye başlar.

Baktı ki insan, yaşamak güzel, kudret, iktidar güzel ve en önemlisi istediği gibi yaşamak için yok etme ilkesi bireysel çıkarları adına daha uygun, ‘Yok edelim insanlığın bir kısmını, güçsüz olanları ortadan kaldıralım,’ diyor. Kuşkusuz dünya ekonomik-politik, ideolojik uygulamalarının niteliğini böyle değerlendirmekle terazinin öznel kefesine biraz fazlaca dara konmuş olunuyorsa da şu çok açık: kimileri –ki birbirlerinden kopuk değil bunlar- insanlığın canına amaçlarına ulaşmak için okumuyorlar mı? Ya da okumak istemiyorlar mı? (Birkiye, 1990, s.15)

İnsanın güzel duyguları çıkarlar için feda edildi. Bunun uğruna bir sürü insan yoksullukla mücadele etmek zorunda kaldı. İnsanlar arasında farklı sınıflar oluştu. Bu sınıflar içerisinde güçsüz ve varlıklı olmayanlar ölümle karşı karşıya bırakıldı. Onlar her problemde feda edilmek istenenler oldu.

Ama işçinin grev yapmaması da sağlık olunur. Şayet grev yaparsa lokavt vardır, sonra. Ayrıca, işçi grev yaparsa, Sabancı, Koç, Jak Kamhi, Has'lar vb. işadamları zarar eder. Edince de verecekleri vergi güme gider. Bu nadide iş adamlarımız, elbirliğiyle yüksek kârlara ulaşacak ki, yüksek vergiler ödesinler. Böylece gelir artsın; hükümetimiz, dış borçlarımızı ödesin, köprüler yapsın, yollar yaptırınsın, seçim yatırımları için, pardon seçim giderleri için milyarlar ayırabilsin. Emekçilere de zam düşünülebilinsin. (Birkiye, 1990, s.30)

Toplumda emekçi sınıf üst sınıfların çıkarı için çalışır. En çok uğraşan işçi sınıfıyken yöneten sınıf en çok kazanan olur. Bu düzenin böyle devam edebilmesi için işçi sınıfının herhangi bir hak talep etmemesi gerekir. İşçi sınıfının göstereceği küçük bir direniş her şeyin bozulmasını sağlar.

2.3.2.2.18. Faşizm

Kırmızı Bir Karanfil'de insanları sınıflara ayıran, alt kesim diye nitelenen sınıfa söz hakkı tanımayan baskıcı bir yönetim anlayışından söz edilir. Jara, hiçbir zaman bunu kabul etmez. Bu uğurda ölür; ölürken eleştirdiği şey yine faşizmdir. Sosyal sınıfın olmayışıdır. Hâkim sınıf, askeri müdahale ile istediğini yaptırır. Düzen üst sınıfın istedikleri doğrultusunda ilerler. Tanklar, tüfekler, silahlar her türlü saldırgan eylem ezilen halka yöneltilir. Onları ayaklanmadan geri çevirmek için acımadan her şeyi yapabilirler. Çıkarları için susturmaları ve kullanmaları gereken bir sınıf karşılarındadır. Bu sınıfa istediklerini yaptırmak için her yola başvururlar. Amaç bu sınıfı püskürtmektir ve sessizliği sağlamaktır. Sürüleştirmek istenen binlerce insandan oluşan bir sınıftır.

Tanklarıyla, halkının üzerine yürüyor, insafsız. ABD çizmeleriyle eziyor demokrasiyi. Ve Jara, son kez, kemik yığını halinde cansız bulunmadan önce; son kez şöyle diyor katillerin yüzüne, tekmeler ve dipçikler inerken kafasına:

'Nasıl dehşet saçıyor faşizmin yüzü!

Taktıkları yok hiçbir şeyi

Demir parmaklıklar arasında yürütüyorlar planlarını.

Kan madalyadır onlara,

Katliam kahramanlık gösterisi.

İstedğin dünya bu mu tanrım?

Bunun için mi harcadın yaratıcılığının ve emeğinin yedi gününü.’ (Birkiye, 1988, s.69)

Faşizmin kötü yüzü her yerde görülür. Korku ve öfke saçır her tarafa. Faşizm kanla beslendiği için bu emri verenler için bir problem yoktur. Kan onların en çok görmek isteyeceği şeydir. Barış, kardeşlik, eşitlik, insanca yaşam fırsatı bu işin başında duranların işine gelmez. Onların istedikleri şey kendilerinin gururunu okşayacak kişilerin hiçbir zaman bitmemesidir. İlk dönem insanların sahip olduğu kölelik sisteminin modern hali her yerde sürdürülmektedir. Büyük işlerle uğraşanlar büyük egolarını tatmin edecek kölelere ihtiyaç duyarlar. Büyüklüklerini göstermeleri gerekir. Ayrıcalıklı olduklarını hissetmeleri gerekir. Bunu da sınıf ayrımına başvurarak ancak yapabilirler. Eğer herkes eşit olursa onların bu egoları nasıl tatmin edilebilir. Bunu yapabilecekleri kimse etraflarında olmayacaktır.

Bulutlar Piraye Piraye Diye Geçiyor’da bazen yeni bir düzen için mevcuda karşı çıkmak kaçınılmazdır. Arzulanan yeni düzen için bir şeyler göze alınmalıdır. Her zaman karşı çıkmadan bir şeyler elde edilemez. Her ne kadar barış yanlısı bir yol izlense de karşı çıkmadan bir şeyler çözüme kavuşturulamaz. Barış karşı durularak elde edilir. Barış için, yeni düzen için, eşit bir toplum için direnmek gerektiği düşünülür.

Dövüşmek de zorunlu oluyor yeni bir toplumu kurmak için, haksızlıkları gidermek için, ihtiyacı olanlara bir tür destek için, Şair, öteki yanağını gösteren cinsten değil, barış yanlısıdır ama bu tabii ki başka bir mesele. Belki kendisi hiç düşünmedi ancak mücadele sözcüğünü kullanması, yine anlam farklılığı bir yana, güçtü. (Birkiye, 2021, s.54)

Şair, barış yanlısıdır. Her zaman ve her yerde barışı arzular. Barış yönünde hareket eder ama kendisine gösterilen tepkiler karşısında da susan bir tip değildir. Yapılan haksızlıklara karşı duracak cesareti gösterir. Mücadelesinden vazgeçmez ve arzu ettiğine kavuşmak için karşı durmayı bilir.

Düşünen insana düşman olmak, bizim ve başka ülkelerin de meselesi hâlâ! Ne var ki her ülkede, ‘düşünen insan’ linç ediliyor mu, yakılıyor mu, öldürülüyor mu? ‘Geri’ bıraktırmış ülkeler, gelişmekte olan mı diyeceğiz ya da emperyalist güçlerce bir plana dâhil olan ülkeler, bu kapsama giriyor sanki, sanki biraz daha mı Doğu’da şiddet düşkünlüğü! Tarihte sıkça rastlanan bir durum. (Birkiye, 2021, s.96)

Düşünen, bir şeyleri idrak eden kişilere devamlı karşı durulmuştur. Bu durumun şiddeti zamana ve topluma göre değişe de her yerde benzer bir durum söz konusudur. İnsanlar, düşünceleri uğruna canlarında oluyor veya çeşitli işkencelere maruz kalıyorlar.

Her toplum ve her ülke düşünen insandan korku duyar. Düşünen insan, sömürgeci anlayışa endişe verir. Düşünen kişiler; çıkarlarını, menfaatlerini ön planda tutanların kaygı duymasını sağlar.

Tan gazetesinin basılıp tahrip edilmesi, çalışanların linç girişimi, bu ülkedeki gerici, bazı odaklarca yönlendirilen faşizan saldırılardan biri, benzerleri zaman zaman görülecek. Bu notu koyan Asım Bezirci de 2 Temmuz 1993'te Sivas'ta, genç yaşlı başkaca aydınlarla birlikte yakıldı! Şairin öngördüğü gibi, bir daha geri dönmek üzere gitmediler, yıkılmadılar da, neyse bu bir şiir, bu tür ifade edişlerde çoğunlukla onun dünya görüşünü, davasını algılıyoruz Piraye'ye olan sevgisi ile birlikte. (Birkiye, 2021, s.96)

Ülkede bazı faşist girişimler görülür. Bu durumun her zaman yaşanabileceği belirtilir. Her ülkede görülebilecek saldırgan davranışların sonucu insanlar hayatlarını kaybeder. İnsanlar farklı dünya görüşlerinden, ırklarından, dillerinden dolayı haksızlığa uğrar ve öldürülürler. Sivas'ta yaşanan Madımak Olayında insanlar diri diri öldürülür. Burada Birkiye'nin arkadaşı olan Asım Bezirci de yapılan faşist saldırıların sonucunda hayatını kaybeder.

2.3.2.2.19. İstanbul

Hep Sonbaharı Yaşadık'ta İstanbul, bu haliyle başka bir görünümüdür. Bu görünüm İstanbul'un önceki görünümüne benzemez. İstanbul, en çok beğenilen hallerinden daha görkemli bir görünüme sahiptir.

Bu başka bir görüntü. Ne açık havadaki görüntüsüne benziyor; ne Kadıköy vapuruyla haliçe girerken, ne boğaz vapuruyla gelirken birdenbire Topkapı Sarayının ardından çıkışı; ne de mesela taa adalardan, diyelim Burgaz'dan baktığımızda büyücek çıkan görüntüsüne benziyor. Bu bambaşka. Daha mistik ve daha görkemli. Şimdi onun yaşlı hüznünü daha iyi görebiliyorum. (Birkiye, 1994, s.11)

İstanbul'un şimdiki görünümü gizemli ve sıra dışı bir şekildedir. Daha önce görülmemiş bir görünümüyle insanları karşılar. Keşfedilmemiş bu hali İstanbul'un her anından daha üstün olarak görülür. Geçmiş eski dönemlere dayanan İstanbul bir yaşlıyı andırır.

İstanbul'un farklı zamanlarda farklı bir görünümü yansıttığı ifade edilir. İstanbul'un her anı ve yönü farklı bir duyguya hitap eder. İstanbul, zamanın önemine, anlamına göre bir atmosfer yakalar. İstanbul'a dair bir şeyler gözden geçirildiğinde gökkuşağının farklı renkleri gibi İstanbul'un da farklı hallerine tanık olunur.

Şayet doğma büyüme İstanbulluysanız, İstanbul ile ilgili herhangi bir kitabı elinize aldığınızda, bir roman, bir hikâye, bir şiir kitabı; hatta bu bir albüm bile olabilir, yaşamınızda tanık olduğunuz tüm görüntüler zihninizden birer birer geçer. 27 Mayıs'ın boş yollarını, bir şenliğin yaşandığı 29 Ekim'in Taksim meydanını; bir kuruşu, beş kuruşu, sarı yirmibeşliği, top oynadığınız boş arsaları, tek tük arabanın geçtiği yolları; gül bahçelerini, talan ettiğiniz meyva ağaçlarını tek tek anımsarsınız. (Birkiye, 1994, s.23)

İstanbul'un yaşamış olduğu anlarla sahip olduğu görünümle anımsanır. Ne zaman veya hangi dönemde İstanbul hangi yüzünü gösterir diye baktığınızda çeşitli hallerle karşılaşılır. Tek bir yönü yoktur İstanbul'un. Birden çok yönü vardır. Gizemli, mutlu, üzgün, sevinçli, korkutucu gibi birden çok görünüme sahip olmuş bir şehirdir. Tarihin, zamanın, yaşamın, insanlığın çok eski dönemlerine tanık olmuş bir şehirdir. Bu her yönüyle zengin kılar.

Yüzyıllardır İstanbul'da yaşamış bir aileden gelen Melisa Gürpınar'ın İstanbul'un Gözleri Mahmur adlı kitabı sizi 'eski İstanbul'da bir serüvene' çıkaracaktır. Bu serüven çeşitli kişiliklerin hikâyesidir bir bakıma. (Birkiye, 1994, s.23)

Yazar, İstanbul'da çok eski zamanlardan beri yaşayan eski bir aileden gelir. Yazarın kitabı eski İstanbul yaşantısını anlatır. Bu eseri okuyanlar geçmişteki İstanbul'la karşılaşır. İstanbul'un geçmiş hâli görülür.

Boğazın romantik bir iskelesinden, eski bir vapur mesela 'Yalova' hâlâ kalkıp uzaklaşıyor ve siz iskelede kalmış vapurun gururlu ilerleyişini onun ardından izliyorsanız, neden hüznün bir 'kavram' olarak kullanılmasın ki. Ya da bugünkü İstanbul'dan bıkmışsanız, tersi şaşırtır beni, neden nostaljik eğilimler göstermeyesiniz... (Birkiye, 1994, s.24)

Boğaz'dan kalkan bir geminin bireyde uyandırdığı hislerden söz edilir. Giden geminin ardından hüznün duyulur. Bugünkü İstanbul'un bıkkınlık verici bir şekilde olduğu ve bundan dolayı geçmişin nostaljik havasına yönelmek söz konusu olabilir. Bu yönelim de içerisinde oldukça haklı bir neden barındırır. Şu anki İstanbul'un görünümü eski haliyle kıyaslandığında ortaya beklenmedik bir tablo çıkar. İstanbul'un değişimiyle eski güzelliğini kaybettiği belirtilir. Şimdi güzel olsa da eskisi gibi değildir.

Diyebiliriz ki, İstanbul bir imge kenttir; ya da İstanbul, çok eski çağlardan günümüze kadar, savaşların, kardeş kavgalarının ve entrikanın içinden çıkıp gelen bir kenttir. Dahası, her türlü *deha*'ya da tanık olmuş bir imgelemdir. (Birkiye, 1994, s.27)

İstanbul, her şeye şahit olmuş bir şehir olarak nitelenir. İstanbul tüm duyguları tadabilmiş bir şehir özelliğine sahiptir. İyi veya kötü şeklinde ayrılacak her hissi İstanbul'da bulunabilir. Geçmiş eskiye dayanan ve herkes tarafından sahip olunmak

istenen bu şehrin her tarafında ayrı anlara şahitlik vardır. Kaosun en büyüklerine de sakinliğin en büyüğüne de tanık olur.

Edebiyatımızın serüvenine baktığımızda, bir büyük yazar ya da bir büyük şair yoktur ki, İstanbul'a el atmasın. İstanbul'un, şiirlerde, öykülerde, romanlarda, denemelerde, bir oya işler gibi betimlendiğini bir sarrafın elinden çıkmışçasına işlendiğini görürüz. 18. Yüzyılın ve Divan edebiyatının en büyük şairlerinden Nedim:

Bu şehir-i Sıtanbül ki

Bîrmisl ü behâdır

Bir sengine yek-pâre

Acem mülkü fedadır

derken, yalnızca İstanbul'a övgüler düzmüyor, aynı zamanda İstanbul'un kendiliğinden, doğasından gelen imgelemi dizeleştiriyordu. Bu imgelemin dizeleşmesi ya da yansıtılması, denilebilir ki, tüm Türk edebiyatının dönemlerinde şu veya bu şekilde görülür. (Birkiye, 1994, s.27)

İstanbul, her şairin, sanatçının, ressamın gözde mekânı arasındadır. İstanbul'u betimlemeyen şair yoktur. Her yanı farklı bir güzelliğe sahiptir. Her yanı farklı bir tarihi içerir. Geçmişe bağlılığı derin olan bu şehir herkes tarafından anlatılan başlıca konu olur. Her şairin ve yazarın eserinde İstanbul kendisine yer bulur. Divan edebiyatının en önemli temsilcilerinden Nedim, onu anlatırken hem İstanbul'u över hem de kendisinde bulunan gerçekleri söyler. İstanbul'un sahip olduğu farklılıklar ve görkemlilik hâli herkesin anlatmak istemesine neden olur. Tüm gözler ona çevrilidir ve hangi yönünü, hangi duyguyla birlikte anlatabilirim şeklinde düşünülür. Anlatılan her şey bir anlatımdan ibaret değil İstanbul'un kendisidir. Onun için söylenenlerden daha fazlasına sahiptir.

Abdülhak Şinasi Hisar'ın dediği gibi, şayet İstanbullu ve şehre karşı duyarlıysanız, çocukluğundan ölünceye kadar, İstanbul'da insanı saran iki duygu vardır: *Doğa ve tarih*. Hisar'ın 'duygu' olarak belirttiği bu iki öge, hiç kuşkusuz, edebi imgelem olarak birbirinden kopuk olmayan iki temaya dönüştürülebilir. (Birkiye, 1994, s.28)

Türk edebiyatında önemli bir yeri olan Abdülhak Şinasi Hisar, eserlerinde İstanbul'un eski halini anlatır. İstanbul'un eski hali anlatılırken o zamanlara dair bir özlem duyulur. Geçmişe gitme isteği vardır. Bu nedenle eserlerinde eski İstanbul'u anlatmanın mutluluğunu hisseder.

Vazgeçilmez iki konu olan İstanbul ve aşk birlikte görülür. İstanbul olan görkemiyle aşkı derin bir şekilde sarar. İstanbul aşkı da kucaklar. Önemli ve derinliğe sahip iki konu bir bütünlük içerisinde anlatılır. Bu görkemlilik ikisinin birlikte anlatılmasıyla büyük bir etkiye sahip olur.

Tarih'e gelince... İstanbul denince yarattığı bu tarih duygusunun etkisinden kimse kuşku duymaz, kimse bu etkinin varlığını tartışmaz. Ayasofya'dan Süleymaniye'ye Topkapı Sarayı'ndan Dolmabahçe'ye, Bizans'ın Surlarından Rumeli Hisarı'na kadar her karış toprağı tarih'tir. Ben bu tarih'in karşısında ister istemez hüznü düşünüyorum. Bu dikine kesit bende hemen hüznü çağırıştırıyor. (Birkiye, 1994, s.29)

İstanbul tüm zamanlarda uğruna büyük savaşlar verilen bir kenttir. Savaşı kazanan ise onun büyüklüğünü göstermek için İstanbul'a çeşitli yapılar inşa eder. Kenti elinde bulunduranların kültür ve yaşam özelliklerini yansıtacak bir mimari ortaya konulur. Herkesin uğradığı şehir İstanbul böylelikle tarihe büyük bir tanıklık eder. Her köşesinde ayrı bir tarih yatar.

İstanbul imgelemine yalnızca, doğa ve tarih ya da aşk ve hüznün kavram çiftleriyle anlatmak büyük bir eksiklik olur... İstanbul aynı zamanda nefretin, entrikanın, direnişin, politikanın hatta zaman zaman ne yazık ki şiddet ve terörün de kenti olmuştur. İstanbul'un sokakları hain ve kalleştir. İstanbul'un sokakları bazen zengindir, bazen yoksuldur. (Birkiye, 1994, s.29)

İstanbul'u yalnızca güzel duygularla hatırlamak bir eksiklik olur. İstanbul'un güzel yüzü kadar güzel olmayan yüzü de vardır. İstanbul büyük savaşların da alanıdır. Büyük kavgaların, nefretlerin, şiddetin, dökülen kanların da mekânı olur. İnsanların birbirine karşı yaptığı kötülüklerin büyük tanığıdır. Güzelliklerinin büyüklüğü kadar çirkinliklere de sahiptir. Birçok medeniyete beşiklik etmiş bu şehir birçok kaosa da sahiptir. İstanbul'un görünen ve anlatılan büyüklüğünün yanında çirkin ve gösterilmeyen yüzü de vardır.

Koyu bir karanlıktır, korku vardır, cinayet vardır, her türlü üç kâğıt; kabadayılar, o..., ihbarlar, esrar ve tabii ki aşk vardır. (Birkiye, 1994, s.30)

İstanbul'da kötü diye nitelendirilebilecek birçok durum vardır. Cinayet, taciz, tecavüz, hırsızlık, uyuşturucu gibi kötü alışkanlıkların da yuvası halindedir. Uç sınırlarda yer alan iki durum İstanbul'un her tarafında görülür. Sadece güzel, iyi, mutluluk veren bir İstanbul yoktur. Kötü yüzü korku ve dehşet saçar. Bu kötülüklerin yanında aşkın da en büyük yuvasıdır. Bu olumsuzluklarla birlikte aşk denen duyguyu tüm varlığıyla sarar.

Yine yüzyılın başına gidersek, Ahmet Rasim'in yazılarında, coşkun bir İstanbul sevgisini, bir İstanbul tutkusunu görürüz. İstanbul'un gece âlemlerini, meyhanelerini buluruz. İstanbul'un fazlaca yansımayan başka yönü vardır. Hele Bakırköy'den çıkıp da Kuledibi'ne para bulmaya gittiği yolculuğu, sanki bir kentin içinde değil de, Marko Polo gibi ya da Evliya Çelebi gibi ülkelerarası, kıtalararası bir yolculukmuş gibi anlatır. (Birkiye, 1994, s.30)

Ahmet Rasim ise yazılarında İstanbul'a olan sevgisini, hayranlığını ve tutkusunu ifade eder. İstanbul'a karşı derin bir bağlılık hisseder. İstanbul'un gece hayatı da Ahmet Rasim'in yazdıklarında yer alır. Rasim'in anlatımı gerçekliğe dayandığı kadar ironik ve ilginçtir. Geçtiği yerlerde gördüklerini gerçekçi bir şekilde betimlerken olaylara bir ilgi çekicilik ve komiklik ekler. Gerçekler olduğu gibi sunulmaz.

Örneğin son bir-iki yıl içinde yayımlanan Orhan Pamuk'un Kara Kitap adlı romanında, Melisa Gürpınar'ın İstanbul'un Gözleri Mahmur adlı öykü kitabında, Hilmi Yavuz'un İstanbul Yazıları adlı deneme kitabında betimlemeler, daha çok eski İstanbul'un imgelemine içermektedir. (Birkiye, 1994, s.31)

Bazı yazarlar, bilinçli bir şekilde eski İstanbul'u anlatır. Bu eserleri okuduğunuzda İstanbul'un geçmiş halinin görebilirsiniz. Şimdiki İstanbul'un görünümü böyle değildir. Yazarlar eski İstanbul'u anlatarak olayları aktarmayı tercih ederler. İstanbul'un değişen haline karşılık eski görünümü verilir.

Benzer şekillerde, Melih Cevdet Anday'ın denemelerinde, Yaşar Kemal'in Deniz Küstü romanında, Nâzım'ın Memleketimden İnsan Manzaraları'nda; ve daha birçok yazar ve şairde, İstanbul'un imge ve betimleme zenginliğiyle dolu, farklı farklı serüvenlere ve tabii ki aşklara tanık oluruz. (Birkiye, 1994, s.31)

Her sanatçı eserinde İstanbul'un farklı bir durumuna değinir. Bütün yazarlar İstanbul'a, olaylara, görünenlere farklı yaklaştığı için İstanbul'u da aynı şekilde anlatamazlar. Her yazar gördüğü ve anlatmak istediği atmosferle İstanbul'u anlatır.

Buradan yani İstanbul'dan, bana göre İstanbul ile benzerlikler taşıyan Bağdat'a, bir başka imge kent olan Bağdat'a uzanmak istiyorum. Ancak bugünkü Bağdat'a değil, Binbir Gece Masalları'nın Bağdat'ına (Birkiye, 1994, s.32)

Bağdat ve İstanbul arasında bir bağlantı kurulur. Bu şehirlerin birbirine benzer özellikler gösterdikleri belirtilir. Yıllarca büyük medeniyetlere ev sahipliği yapmış olan iki büyük şehir arasında benzer yönler olduğu ifade edilir. Şimdiki Bağdat ve İstanbul değil. Çok eski görünüme sahip olan şehirler arasında bir ortaklık bulunur.

İşte tanıdık adlar, bildik yerler. Yaşar Kemal ile Homeros ve Atina ile İstanbul'da yazılmış dizeler... (Ah İstanbul, yalnızca şiirlerde kalma n'olur! Şairler ve düzyazılar kurtaracak seni: son yolculuklarına çıkana kadar bırakmayacaklar seni... Nedim'in, Fikret'in, Yahya Kemal'in, Nâzım'ın kentisin; gel de Tanpınar ile Fikret Adil'i anımsama... Bize kalıtsın binlerce yıldan... ince pek İstanbul'a 'dost' değildir ama; biz söz İstanbul'a gelince, 'yazamadan' edemedik. (Birkiye, 1994, s.92)

İstanbul her sanatçının bir şekilde yer verdiği şehir olarak belirtilir. İstanbul çoğu şairin ve yazarın eserlerinin başköşesinde yer alır. İstanbul'a yer veren birçok şair vardır. Bu şairlerin ve sanatçıların isimlerine değinmesi gerektiği düşüncesi hâkimdir.

Ben Hep Seni Yazdım'da İstanbul'a duyulan sevgi yazarı kötü bir şey yapmaktan alıkoyar. İstanbul onun için önemli bir yere sahiptir. Bu duygular karşısında ona zarar vermesi beklenemez.

Şişeye değil canım kentime, aşk kenti İstanbul'a kıyamazdım; denizin koyu gece lacivertine de kıyamazdım, karamsarlık suçumu gizlese de! (Birkiye, 2008, s.19)

Gençlerin içip farkında olmadan yaptıklarını kendisi yapmak istemez. İstanbul'a karşı bir sorumluluk hisseder. Bu nedenle denize şişe fırlatıp onu kirletmeyi uygun bulmaz. Gece, karanlık onun yapacağı suçu ortaya çıkarmasa da o ne yaptığını bileceği için bu davranışta bulunmaz. Ne şekilde olursa olsun İstanbul'u incitemez. Ona dair kötü bir şey düşünemez. İstanbul, aşkın, güzelliğin kentidir.

Kenti terk ederken ki yoksun, senin olmadığın zamanlarda kent İstanbul olsa da, kentten uzaklaşmalı. (Birkiye, 2008, s.32)

Ne kadar sevilen bir şehir olsa da sevilenin olmadığı bir yerde durulmak istenmez. İstanbul çok önemli bir yere sahip olmasına rağmen terk edilmek istenir. Sevilen yoksa her şey bir yerde anlamını kaybeder. Onu hatırlatan her şeyden uzak kalınmalıdır.

İstanbul'un en eski semtlerindeydi. Güvercinler cenneti Eyüp'teydi doğduğum ev. Güvercinler Eyüp Sultan Camisi'nin avlusunda, kumrular ise evlerin saçaklarındaydı. İstanbul aynı zamanda kumruların da kentiydi. Evden taşındığımızda henüz yaşım ikili haneleri bulmamıştı. (Birkiye, 2008, s.40)

İstanbul'un tarihi semti olan Eyüp hakkında bilgi verilir. Anlatıcı çocukluğunun burada geçtiğini belirtir. Eyüp semti, kuşlar ve kumrularla çevrili bir yerdir. İstanbul'un ev sahipliği yaptığı kuşlar arasında kumrular da yer alır. Kumrular da burada fazladır. Tarihi yapı, kumrular, güvercinler mistik bir havayı oluşturur.

İstanbul'da büyük aşkların yaşanacağı geceler vardır; bu Eylül'dedir, Eylül hem bir zamandır, hem geçmişte kalan, aşk şarkılarının dolandığı gizemli serüvenlere gebe bir mekân. (Birkiye, 2008, s.54)

İstanbul ve sonbahar büyük ve tutkulu aşkların yaşanacağı en güzel mekândır. Eylül ve İstanbul'un aşkı doruklarında yaşamayı sağlayacağı düşünülür. Tutkulu ve güçlü bir bağlılığın hissedileceği bir ortam vardır. İstanbul, aşk, eylül ve sonbahar gizemin büyük ortaklarıdır.

Aşk kentidir. Büyünün ve görkemin her bir yana sindiği bir kenttir İstanbul. Bir rüya kentidir ve geçmişi çok eskilere dayanır. Yedi bin yıl kadar öncesine uzanır. İmparatorluklara başkentlik etmiştir... (Birkiye, 2000, s.129)

Yaşamın Kendisidir Aşk'ta İstanbul, tutkunun kenti olarak belirtilir. İstanbul, aşkın, görkemin ve etkilemenin en önemli şehridir. O çok eski dönemlerden beri bu özelliğini muhafaza eder. Yılların değiştiremediği özellikleridir. İstanbul eski dönem şehridir. Birçok imparatorluğa ev sahipliği etmiştir. Bu kadar eskiye dayanan kent birçok şeye maruz kalır. Olumlu olumsuz birçok olay geçmişinde saklıdır. Her şeye rağmen tüm toplumların vazgeçilmez şehri olarak kalmayı başarır.

Lirizmini öldürdüler kentin. Bir beton kent yapmak için uğraşıp durdular. Dikine yükselen bir beton kent... (Birkiye, 2000, s.130)

İstanbul'un canlı, coşkulu olan yönü değiştirilir. Yerine ruhsuz bir İstanbul var edilmeye çalışılır. İstanbul dönemin değişimi karşısında korunamaz ve beton yapılar İstanbul'da da yapılır. Birçok medeniyete, geleneğe, kültüre, topluma beşiklik eden ketin her yanı beton yapılara açık hale getirilir. Kentin mistik ruhu yok edilmeye çalışılır.

Paris, Londra, Roma, Madrid, sayın sayabildiğiniz kadar kadarıyla; hiçbiri İstanbul'un eline su dökemez. (Birkiye, 2000, s.134)

İstanbul, dünyanın gözde şehirleri ile karşılaştırılır. İstanbul'un her yönüyle bu şehirlerden çok ileri olduğu belirtilir. Böyle bir karşılaştırma yapmanın doğru olmadığı söylenir. Ne şekilde olursa olsun İstanbul'un güzelliği ve görkemi bu şehirlerden çok farklıdır. Bu şehirler İstanbul'la karşılaştırılmamalıdır.

Çocukluk ve gençlik yıllarımın geçtiği Bakırköyü'nü dünyanın en güzel yeri olarak bilirdim. Benim için hâlâ öyledir. O yılların, o bahçeli iki katlı evleri; yedi veren gülleri, çeşit çeşit meyve ağacı ve özellikle de sakin sokakları. (Birkiye, 2000, s.177)

İstanbul semtinin eski görünümü hatırlanır. Bu semt en güzel yer olarak görülür. Geçmiş ile şimdi arasında değişimin olduğu anlaşılır. Eskiden güller, ağaçlar her tarafta görülür. Şimdi semtin bu yönlerinde değişiklikler vardır. Eski hâline dair özlem duyulur. Her taraf yeşillik içerisinde ve sakinlik vardır.

Sabahattin Ali'nin Yapıtlarını Sevme Sözlüğü'nde İstanbul için bu noktaya değinilir. Sabahattin Ali, eserlerinde çoğunlukla İstanbul'a yer vermez. Bazı eserlerinde İstanbul görülebilir.

Özcesi hikâyelerinde İstanbul'un 'kent örgüsü'nü göremeyiz de İçimizdeki Şeytan'da gördüğümüzü söyleyebiliriz; şehir yeterince vardır. Şehzadebaşı, Beyazıt, Beyoğlu, Karaköy, Sirkeci, Eminönü, Büyükdere adları geçer. Bazen bu semtlerin bir kısmı sokaklarıyla ayrıntılı anlatılır, çoğunlukla da Ömer'in bakış açısından; -hep kafası karışıktır ya- yürüyüşlerinde zihninden geçirdikleriyle verilir. (Birkiye, 2017, s.137)

İstanbul'un çeşitli semtleri ayrıntılı bir şekilde anlatılır. Bu semtler Ömer'in gördüklerini yansıtır. Daha çok Ömer'e yansıyan yönüyle yer bulur.

İstanbul'da Mavi Bir Tereddüt'te İstanbul'un görünümü hakkında betimleme yapılır.

Kız Kulesi'nin önünden çil yavrusu gibi dağılıyor küçük tekneler, sabah balığı, İstanbul Boğazı ve giderek aydınlanan gün. Gökyüzü bulutlu, karşının ışıkları henüz sönmemiş. (Birkiye, 2013, s.8)

İstanbul'da yeni bir güne başlarken gözlemlenenler ifade edilir. Vapurların düdüğü sesi, tekneler, deniz, boğaz, balık bir bütünlük içinde İstanbul'un görünümünü aksettirir. İstanbul'a dair unsurlar birlikte görülür. Gün İstanbul için böyle başlar. Gökyüzünün maviliği ve denizin maviliği bütünlük içerisinde.

Boğaz dingin, vapurlar sakince süzülüyor, bulutlar varsa da güneş daha baskın Üsküdar üstünde, Çamlıca tepelerinde, Çengelköyü üstünde parıldayan camlar, gündüz sonunun habercileri. (Birkiye, 2013, s.13)

İstanbul'un semtlerinden doğanın tasviri yapılır. Boğazın sakinliği, vapurların yavaşlığı, güneşin yavaşça gidişi günün bitimini verir. Gün bitimine olan yakınlık her şeye bir sessizleşme özelliği verir. Her tarafta bir durgunluk vardır.

Ne zamandır gelmek istediğim Pierre Loti'deyim; hava soğukça, yağmur çiseliyor, Haliç ayaklarımın altında; başımı soldan sağa ağır ağır çeviriyorum, sırayla Galata Kulesi, belli belirsiz Topkapı Sarayı daha çok çatılarıyla, görkemiyle Ayasofya, hemen ardında Sultanahmet yalnız minarelerinin bir kısmıyla, tabii muhteşem Süleymaniye ve ötekiler... (Tam karşımda şu kocaman köprü olmasa!) (Birkiye, 2013, s.41)

İstanbul'un gözde yerlerinden söz edilir. Piere Loti'den İstanbul manzarasına bakılır. Ayasofya, Galata Kulesi, Haliç, Süleymaniye, Sultanahmet, Topkapı gibi önemli yerler bulunan konumdan görülür. Dini, tarihi ve turistik mekânlar açısından oldukça önemli yerden söz edilir. Bütün manzarayı bozan durum ise köprüdür. Köprü, manzaranın bütünlüğüne gölge düşürür.

Bakırköyü gecekondulaşmıyor, kalabalıklaşıyordu; o eski çevresindeki iki katlı bahçeli evlerin yerini, yine de bitişik nizam olmayan, iyice küçülmüş, bir iki çiçeğin, ağacın sıkıştırıldığı bahçecikleriyle beş-altı katlı apartmanlar almıştı. O küçücük 'bahçe'lere sevinmeli miydik? (Birkiye, 2013, s.55)

İstanbul'un değişen semtlerinden biri de Bakırköy'dür. Bakırköy, eski görünümünü ve sokak mimarisini kaybeder. İki katlı evler yerini katlı binalara bırakır. Evlerin bahçeleri oldukça küçültülür. Yalnızca birkaç çiçek yer alacak hâle gelir. Zaman içerisinde her yere yayılan beton kültürü burayı da etkisi altına alır.

Silahşör daha çok orta sınıfın oturduğu yerlerden, caddelerden. Şişli de genellikle öyledir ama Teşvikiye, Nişantaşı son derece varlıklı bölgeler, semtlerdir. Dahası burjuvazinin oturduğu, burjuvazinin biçimlendirmeye başladığı semtlerdir, mevkilerdir. Lüks'tür buralar, son derece pahalı mağazalar, lokantalar, şimdilerde sayısız kafe, kuşkusuz hastanesi ünlüdür ve doktor semtidir Nişantaşı. (Birkiye, 2013, s.156)

İstanbul'un semtleri arasında karşılaştırmalar yapılır. Nişantaşı, İstanbul'un lüks semtleri arasında yer alır. Burada genellikle yüksek kesimde insanlar yaşar. Daha çok belirli bir ekonomik düzeye hitap eder. Belirli bir paraya sahip olmak gerekir. Eğer yüksek bir bütçe yoksa buradan bir şeyler almak güçtür. Her şey giden insanlara göre şekil alır. Bu nedenle fiyatlar yüksektir. Eserde bu durum sahip olunduğu para kadar buralarda hürriyetin olduğu belirtilir. Paranız yoksa hürriyetiniz bir şey ifade etmemektedir. Buradakiler dış görünüşe bakarak yorum yaparlar. İnsanları bu yönleri ile kabul eder veya dışlarlar. Görünüm bu semtlerde ön plana çıkar. Belirli bir kesim için hizmet etmeyi tercih ederler.

Şiir İkinizi Arar'da İstanbul'un yazardaki karşılığı anlatılır. İstanbul yazar için çok önemlidir. Kendisinde İstanbul'un ayrı bir yeri vardır. Ne kadar değiştirilmeye çalışılsa da o kendi değerini ve önemini yitirmez. Her zaman aynı güzelliği ifade eder ve aynı sırayı tutmaya devam eder.

Biricik bir kenttir İstanbul. Zaman onu yıpratırsa da, örselese de o yine dünya incisi İstanbul'dur. Betonlaştırılmışsa da, yağmalanmışsa da eşi, benzeri yoktur. Şiir

tarihimizde, bugünden geçmişe doğru bir yolculuğa çıktığımızda, İstanbul için yazılmış binlerce şiirle karşılaşırız. (Birkiye, 2011, s.29)

İstanbul ne kadar değişime uğrasa da en güzel şehir olarak görülür. Ondaki değişiklikler bu durumu etkilemez. Zaman içerisinde değiştirilmeye çalışılır ama İstanbul her zaman dünyanın merkezi olarak görülür. Betonlaşmış yapılar da İstanbul'u dünyanın göz bebeği olmaktan uzaklaştıramaz. İstanbul her şekilde bu özelliğini korur.

İstanbul şiirlerinden söz edince, akla gelen ilk isimlerden biri Orhan Veli ise, bir diğeri de Attilâ İlhan'dır hiç kuşkusuz ki. Şehri, kendi şiir söyleminde çok farklı ve çok renkli olarak ele almıştır. Hem bütüncül bir imgelem yaratmıştır hem de tikel bir durumda, sokağının, insanının şiirini yazmıştır. Yine belleklerde yer eden bir şiir de İlhan'ın 'İstanbul Ağrısı'dır: (Birkiye, 2011, s.31)

Attilâ İlhan ve Orhan Veli İstanbul'u anlatan şairler arasındadır. İstanbul denilince akla gelen isimlerdir. Şairler, İstanbul'u kendi anlatımları içerisinde yeni bir görünüme kavuştururlar. İstanbul'u diledikleri şekilde özgünlükleri içerisinde yansıtırlar.

İstanbul'da Mavi Bir Tereddüt'te yapılan değişimler eleştirilir. Kentin mimari yapısındaki değişiklik onun özgünlüğüne aykırı düşmektedir.

Mahallenin altı da kazılıyormuş, Taksim'den Beşiktaş'a metro hattı! Binalara bir şeyler olur mu? Yıllar önce bile yazılmıştı, şimdi de yazılıyor, defalarca yazıldı, İstanbul'u olup olmadık yerde ya da olup olmadık 'biçim'de kazmayın diye! (Birkiye, 2013, s.22)

İstanbul, zamanın ilerleyişiyle değişikliğe uğrar. Yeni ulaşım yolları yapılır. Bu durum İstanbul'un yapısını bozar. Doğal görünümü değişen dönemle birlikte azalır. Her yeni günle birlikte İstanbul'un değişimi için yeni projeler yapılır.

Hep Sonbaharı Yaşadık'ta imparatorluk dönemlerini hatırlatan o Ayasofya'nın karla birlikte sahip olduğu manzara heyecan uyandırır. Parkta Ayasofya'nın karla uyumuna eşlik edilmek istenir ancak karşı taraftan beklenen heyecan görülmez. Bir hayal kırıklığı olur. Karşıdaki, dışarıda görünenlere odaklanıp manzaranın keyfini sürdürmek istemez. Kendisinde bir his uyandıracağını düşünmez. Bu yüzden manzaranın güzelliğini görmek istemez. İki zıt fikirde olan insanın olaylara yaklaşımları birbirinden çok uzaktır.

Ne Batıda Roma kalmış; ne Doğuda Araplar yerleşik bir sistem oturtulabilmişler; ne de Türkler henüz Anadolu'ya gelmemişler. Jüstinyanus, yeryüzünün en büyük imparatorluğuna sahip ve kendini dünya imparatoru ilan ediyor; hakkı da var doğrusu.

Biricik bir yapı istiyor ve Ayasofya'yı, o biricik yapıyı alıyor. Kısaca bir devrim Ayasofya... (Birkiye, 1994, s.12)

Ayasofya'nın hikâyesi anlatılır. Ayasofya'nın eski dönemlerde her toplum tarafından istenildiği ifade edilir. Bu muazzam yapı için yapılan her şeyin yerinde olduğu düşünülür. O dönemlerde İstanbul'u elinde bulunduran Jüstinyanus görkemli bir yapı olarak Ayasofya'yı ortaya koymuştur.

Sıcağı değil de, soğuğu seçip bir süre de olsa 'romantik bir hüznle' karın altında, ama şu biricik ve benzersiz yapının karşısında yaşadıkdan sonra, hep 'tek başıma' bu duyguyu yaşamalıyım diye düşünüyorum.

Tabii Ayasofya kaldıkça... (Birkiye, 1994, s.13)

Her zaman tek başına seyredilen bir manzara için soğuk hava tercih edilir. Ayasofya'nın bu hali de görülmek istenir. Sadece sıcak veya güzel havada değil soğuk havada da eşsiz bir güzelliğe sahiptir. Bu duygunun tek başına yaşandığı özellikle belirtilir.

Hep Sonbaharı Yaşadık'ta İstanbul'da bir yere isim vermenin problem olduğu her zaman görülür. Zaman zaman çeşitli kararlar doğrultusunda bir bölgenin, semtin, caddenin, sokağın ismi değiştirilir. Buradaysa Beyoğlu isminin değiştirilme sorunu üzerinde durulur. Beyoğlu isminin çevrenin havasını yansıttığı ve bu ismin değiştirilmemesi gerektiği belirtilir.

Beyoğlu'ndan vazgeçmek olanaksız gibi görünüyor. Ayrıca bence de vazgeçilmemeli. Çünkü başta ad değişikliğine karşıyım. Pera, Samatya, Mithatpaşa stadyumu, Yeşilköy havaalanı, Ayhan sokak vb. adlar niye değiştirilir. (Her ne kadar, bu değiştirmede politik bir yan varsa da), yeni yapılara, yeni sokaklara ad'lar verilsin; lütfen eski adlar değiştirilmesin. (Birkiye, 1994, s.15)

Eski, tarih kokan, geçmişe ait yapılara yeni isimler vermenin doğru olmadığı düşünülür. Bu mekânların isimleri eskiyi taşır ve eskinin yapısını korur. Yeni isimler ise bu mekânları yansıtabilecek güzellikte görülmez. Yeni isimler sadece bir şeyleri adlandırma olarak görülür. Mazinin izini taşımayan içi boş nitelikte bir belirginlik kazandırır. Ama eski isimler çevresiyle bütünleşmiş bir durumdadır. Semtlerin yapısını olabilecek şekilde aksettirmektedir.

Hep Sonbaharı Yaşadık'ta yazarlar, şairler kendilerine mekân olarak İstanbul'un tanınmış yerlerini seçerler. Bu mekânların yazarlar ve şairler üzerindeki etkisi büyüktür. Onları derinden sarar. Bu mekânlar onların yaşadıklarının şahidi olurlar. Her şairin

benimsediği ve kendisini iyi hissettiği bazı yerler vardır. Bu yerleri kendi dünyalarında tasvir eder ve yansıtırlar. Şair ve yazarların çoğu İstanbul'un belirli bir yerinden etkilenir ve onun etrafında olayları aktarır. Eserlerinde bu mekânlara yer verir. Onların bakış açılarıyla gerçek dünyada var olan görünüm bütünleşir. Anlatılmak istenen alanlar yeni bir görünüme kavuşturulur.

Bu mekânlar bazen de şairlerin ve yazarların âşık olduğu yerler olmuştur. O yerin, o mekânın etkisinde kalmışlardır. Örneğin Nedim'in Haliç'i, Tevfik Fikret'in Aşiyân'ı, Hüseyin Rahmi'nin Heybeliada'sı, Yahya Kemal'in Bebek'i böylesine yerlerdir. Adeta birer edebi imgelerdir. Ahmet Hamdi Tanpınar da aslında bir İstanbul âşığıdır. Nitekim Huzur adlı romanın kahramanı Mümtaz, âşık olduğu Nuran'a 'Biz birbirimizi mi, yoksa Boğaz'ı mı seviyoruz' der. (Birkiye, 1994, s.29)

Her şairin kendi eserlerini yansıttığı uygun bir alan vardır. Şairler ve yazarlar eserlerini iyi yansıtabilecek bir bölge seçerler. Bunun yanında bu bölgeler de onların eserlerini şekillendirir. Karşılıklı bir durum söz konusudur. Tek taraflı yaşanan bir durum değildir. Çevre, onların elinde yeni bir hayat bulur ve çevre onlara yeni bir hayat verir.

1900 yıllarında yazılmış iki roman, Halit Ziya Uşaklıgil'in Aşk-ı Memnu'su ile Mehmet Rauf'un Eylül'ü iki yasak aşkı içerir. Üstelik sorunları birbirlerine, temaları birbirlerine benzemekle birlikte, romanların ana eksenini oluşturan aşkların coşkuyla yaşandığı yer de Boğaziçi'dir. (Birkiye, 1994, s.29)

Boğaziçi varlıklı, iyi yaşama sahip ailelerin yaşadığı mekânlar arasındadır. Yazarlar bu mekânlara yer verirken karşılaşılabilecek yasak aşkları konu edinir. Gizli aşkların görüldüğü başlıca yerler arasında Boğaziçi vardır. Türk edebiyatının başarılı yazarlarından olan Halit Ziya ve Mehmet Rauf, Boğaziçi etrafında dönen aşkları anlatırlar.

2.3.2.2.20. Ayna

Hep Sonbaharı Yaşadık'ta ayna, karşıdakinin silüetini gösterir. Aynada nasıl varsan öyle görürsün. Aynalar olanı yansıtır. Anlatıcı da aynanın karşısındaki çocukluk günlerini hatırlar. Geçmişe gider ve yalnız olduğu günleri hatırlar. Çocukken aynaya baktığında kendisini nasıl görüyorsa onu şimdi öyle anımsar. Geçmişte kendisine olan yaklaşımı şimdi de devam eder.

Ama her şeyden önce ayna'lar yalnızlıktı. Çocukluğumdaki yalnızlığımın aynaya bakışları geldi gözlerimin önüne. (Birkiye, 1994, s.36)

Çocukluğunda aynaya yansıyan halini hatırladığında içindeki yalnızlığı duyumsar. O anın hissettirdiklerini kalbinin bir köşesinde yeniden canlandırır.

Anlatıcı, Türk edebiyatında önemli bir yere sahip olan Hilmi Yavuz'un aynalarla ilgili söylediğinden alıntı yapar. Hilmi Yavuz'un aynalar için söylediğine katılır. Aynalar insanın derdini dökebileceği bir araç olarak görülür. O her şeyi saklar ve kimseye sır vermez. Bildiği her şey yalnızca onda kalır. Bu yüzden yalnızlığın sırdaşı olarak aynalar seçilir.

Belki de, Hilmi Yavuz böyle bir iletişimi bilmezlikten gelir. Çünkü, aynalar hep sır saklayan, 'sır'ı olan'dır. Güvenle iç dökülecek, yalnızlıkların, aşkların, kederlerin, kıskançlıkların, ihanetin, hüznün anlatılacağı tek sessiz dinleyicidir. Ama bir tek tanık vardır ortada. Şayet hiçbir rahatsızlık duymayacaksanız, içdökenin ben'idir o. (Birkiye, 1994, s.37)

Aynaların birini yargılama veya bir şeyler söyleme yetkisi yoktur. Aynalar böyle bir niteliğe sahip değildir. Sessizce karşıdakinin söylediklerini dinler ve onun nasıl görüldüğünü yansıtır. Tarafsız, yargısız, acısız, dertsiz biri şekilde size odaklanır. Başka bir şeyle ilgilenme durumları söz konusu değildir. Aynalar birden çok siluet var edebilecek yanılgıyı ortaya koyar. Hangisinin gerçek kişi olduğunu ayırt etmede güçlükler oluşur.

... hani derler ya bir film şeridi gibi 'yaşamım' gözümün önünden geçti. Ah aynalar ve zaman: ve 'Otuz Beş Yaş' Tarancı'dan ve Tanpınar! Son zamanlarda beğimden silinmeyen:

Ne içindeyim zamanın,

Ne de büsbütün dışında;

Yekpâre geniş bir ânın

Parçalanmaz akışında. (Birkiye, 1994, s.38)

Aynaların zamanla olan ilişkisi ele alınır. Aynanın karşısında ne zaman geçerseniz o zamanki yaşı, olgunluğu ve görüntüyü yansıtır. Tarancı kendisinin aynadaki görüntüsünü anlatırken, Tanpınar kendisini zaman bakımından hiçbir yere sığdıramaz. Geçen bir zaman var ama bunun neresinde yer alınıyor bu durum bilinmez. Tam olarak dâhil olduğu söylenemez açıkta olduğu da söylenemez. Büyük, durdurulamaz bir anın içerisinde insan ilerlemektedir.

Tanpınar, iki ayrı dünya algısı ortaya koyuyor. Bizim, somut olarak bulunduğumuz, beş duyumuzla algıladığımız, yaşadığımız, yeyip içtiğimiz bizzat içinde bulunduğumuz bu

fiziksel dünya, bir de bunun üstünde ya da ötesinde duygusal olarak, ruhsal olarak, sanal olarak bambaşka şartların egemen olduğu apayrı bir sonsuzluk, maddesizlik, saydamlık, latiflik âlemi. (Çetin vd., 2009)

Tanpınar'ın eserlerindeki zaman iki farklı yönüyle ele alınır. Zaman somut ve tanımlanabilir olmasının yanında durdurulamaz bir akışa sahiptir. Zaman belirlenmesi açısından süre şeklinde ifade edilir, ölçülür ama bir yandan da durdurulamayacak bir ilerleyiş söz konusudur. Somut ve soyut olmak üzere iki şekilde belirtilir.

Aynalar, kuşkusuz yeryüzünün en olağanüstü, en görkemli nesneleridirler. Biz mi onları bulduk, onlar mı bizi yarattı, bu pek bilinmez. Yeryüzünde başka hiçbir şey yoktur ki, baktığınızda kendinizi bu kadar 'net' göresiniz. Bunu duru bir suda bile böyle 'net' göremezsiniz. Hatta gökyüzünde, hatta yalnızlığınızın sıkıntısını atmak için pencere camına baktığınızda, hatta sevgilinin gözlerinin içinde bile. (Birkiye, 1994, s.40)

İnsanlar aynayı keşfetti ama aynaların da insanı keşfetti söylenir. Eğer durum böyle ise hangisi diğerin keşfetmiş olur. Anlatıcı birbirini barındıran iki unsuru karşılaştırır. Bu olayı bir çelişki içerisinde verir. İnsanı veya karşısındaki nesneyi aynalar kadar net gösteren başka bir varlık yoktur. Yansıtma özelliği olan hangi nesnenin karşısında durulursa aynalar kadar gerçek bir şekilde olanı olduğu gibi göstermez. Ayna dışında hiçbir nesnenin böyle bir özelliğinin olmadığı vurgulanır.

Aynalar, aşkların, tutkuların, sevişmelerin, çıplaklığın sırdaşı olarak görülür. Parçalanmış aynalarda, her bir parçada, aynanın karşısında yaşanan anların hepsi tek tek vardır. Aynalar kırılan parçalarda ve yerde kendini yineler ve gösterir. Aynalar, gördükleri her şeyin sırdaşıdır. Aynalar her şeyi kendilerinde saklı tutarlar. Parçalanmış aynaların içerisinde dahi gerçeklikten bir parça yansır.

2.3.2.2.1. Avrupa ve Şehirler

Hep Sonbaharı Yaşadık'ta Avrupa'da yeni düzenin nasıl oluştuğu sorgulanır. İnsanların bu çizgiyi aşip neler yaptıkları belirtilir. İnsanların düşünce dünyalarındaki Batı mutluluk ve umut vadetmektedir.

Her şey birdenbire mi oldu? Glasnost, Perestroika, Macaristan, Polonya, Bulgaristan derken, duvar yıkılıverdi. Binlerce insan, duvarın üzerinden aşip, Batı'ya, kendilerince 'daha özgür bir yere' ya da aileleriyle kucaklaşmaya koşarcasına ya da, daha farklı bir biçimde ifade edersek, yıllarca süren kuşatılmışlığı yıktılar. (Birkiye, 1994, s.50)

Bu kapalılık insanlar tarafından kaldırılır. Her yandan kapılar açılır. Herkes mutluluğa kavuşmanın heyecanı içerisinde oraya yönelir.

Melih Cevdet Anday bir yazısında, uygarlık bulutlarının Avrupa üzerinde olduğunu vurguluyordu. Bu açıdan baktığımızda ya da önemsemediğimizde ya da dikkat çektiğimizde, yaklaşık bir yıl önce yayımlanan ve gözden kaçırdığımız bir kitaba gönderme yapmamız gerekiyor ister istemez. Bu Afa Yayınlarından çıkan, çağdaş Fransız düşünürü Edgar Morin'in Avrupa'yı Düşünmek adlı kitabı. (Birkiye, 1994, s.50)

Anday'ın Avrupa'ya dair görüşleri Fransız yazarın Avrupa hakkında yazdığı kitabını akla getirir. Anday, uygarlığın Avrupa'da olduğu görüşündedir. Yazısında bu yönde ifadelere yer verir.

Edgar Morin'in 1930'larda henüz genç bile olmamışken karşılaştığı Avrupa şöyle: Bir yanda 'Hitlerin kükremeleri', İspanya'ya atılan bombalar ve İtalyan Mussolinisi; bir yanda, halk cephesinin gösterileri, direnen Cuhuriyetçiler ve tek bir sosyalist ülke. On üç yaşındayken politika onun tüm yaşamını işgal ediyor ve o yıllardan beri Avrupa'yı düşünmeye başlıyor. Önceleri, Avrupa'nın sömürgeci, katı, yayılmacı, kendi uygarlığını mutlaklaştıran tutumuna kızıyor ve bir Avrupa karşıtı oluyor. Ama diğer bir yandan da tanıdıkça, Avrupa topraklarındaki İspanyol, İtalyan, İngiliz, Rus ve tabii ki Fransız kültürünün ürünleri, onun benliğinde derin izler bırakıyor. Yeniden bir 'Avrupalı olma' bilincine yöneliyor. (Birkiye, 1994, s.51)

Morin, Avrupa'nın içinde bulunduğu kaotik ortamı eserinde anlatır. Savaş içerisinde geçen yıllardan söz eder. Küçük yaşlardan itibaren gördükleri onun Avrupa'yı düşünmesine neden olur. Avrupa'nın takip ettiği ve ortaya koyduğu bazı tutumlarını olumsuz anlamda eleştirir. Bu durumun uygun olmadığını düşünür. Bir yandan da kültüre dair izleri görür ve Avrupa'yı savunur. Avrupa'nın yaptıklarını haklı bulur.

Yıllar geçtikçe karşı olduğu Avrupalılığı başka bir açıdan bakarak, özgün bir biçimde sistemleştiriyor. Amerika yolculuğu ve 1973 petrol şoku, onu uyarıyor. O zaman, 'Avrupa'nın o çok sevgili, zavallı küçük şey oluverdiğini' keşfediyor. Teşhis şöyle: Avrupa hasta ve can çekişiyor. Olağanüstü kültür zenginliğinin toprakları, yıkıma, yok olmaya doğru sürüklenmekte. Bunun nedenlerinden biri de, yine mutlakçı Avrupalılık. (Birkiye, 1994, s.51)

Morin, bir süre sonra karşı olduğu şeyi düzeltmek ve sistemleştirmek adına bir şeyler yapmaya başlar. Avrupa'ya olan bakışını değiştirir. Halkı uyanışa davet eder. Yeni bir bilinçle Avrupa'nın inşa edilmesini ister. Yok olmaya doğru giden Avrupa, her şeyi görüp bu gidişatı durdurmalıdır. Kendi sahip olduğu zenginlikleri korumalıdır. Avrupa'yı kurtaracak olan yine kendi gücüdür anlayışını savunur.

Edgar Morin, Avrupalıları kültür devrimine çağırıyor. Avrupa kültürünün ölmediği ancak bir dönemini geri bıraktığı görüşünde. Mirası kurtarmak ve yeniden dirilişin mayasını

oluşturmak şimdi entelektüellere düşüyor... Modern Avrupa üzerine yazılmış belki de ilk gerçek kitap. (Birkiye, 1994, s.53)

Avrupa'nın kendi kültürüne sahip çıkıp bu alanda bir devrim yapması beklenir. Bu kültürün korunup geliştirilmesini sağlayacak kişiler olarak aydınlar gösterilir. Aydınlar bu toplumu yeniden var edecek kişilerdir.

Sabahattin Ali'nin Yapıtlarını Sevme Sözlüğü'nde Ankara ve Berlin romanda geçen şehirlerdendir. Olaylar daha çok bu iki şehirde yaşanılır. Buralarda yaşananlar olayı oluşturur. Raif Efendi Ankara'dayken geçmişte yaşadıklarını söyler.

Raif Efendi'nin geçmişi anlatılırken bir ara Edremit geçer (yine) ama roman Ankara-Berlin-Ankara olarak akar. (Başta da çok az İstanbul.) İkisi de başşehirdir. Biri çok eski ve Avrupa'nın belli başlı kültür şehirlerinden biri, öteki yeni Türkiye'nin yeni şehri. Berlin, İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarında yerle bir olacak, başşehirligi gidecek; Ankara büyüyecek, gelişecek ve başşehir olarak sürmekte! (Birkiye, 2017, s.38)

Ankara da Berlin de farklı ülkelerin başkentidir. Berlin, Avrupa'nın eski kültür şehirlerindendir. Ankara, Türkiye'nin şehridir. Berlin, İkinci Dünya Savaşı sonucunda âdeta yok olmuştur. Ankara Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla yeni bir önem kazanacaktır. Gelişecek, değişecek, herkes tarafından bilinecek bir şehir konumuna gelecektir. Bir şehir daha fazla geliştirilirken öteki yok edilir. Bu savaş sonucunda Berlin birçok özelliğini yitirir. Yeniden toparlanması beklenir.

Yazar, Berlin'in sokaklarını, caddelerini, yaşam biçiminden sahnelerle betimliyor; Maria Puder de bunun içindeki birey, özgürlüğünü korumaya kararlı genç bir kadın. Maria Puder'in annesiyle oturduğu ev Tiergarten civarında. (Birkiye, 2017, s.60)

Berlin her köşesiyle eserde anlatılır. Maria'nın geçtiği ve yaşamını sürdürdüğü şehir olarak anlatılır.

Avrupa'nın gözdelerinden Prag. Yapıtlarda geçen bir-iki yabancı şehirden biri; en önemlisi Berlin. Prag da karşımızda *Kürk Mantolu Madonna*'da çıkıyor. Berlin gibi 'etken' değil epeyce 'edilgen'. (Birkiye, 2017, s.204)

Avrupa'nın çeşitli ülkelerine yer verilir. Bu ülkeler hakkında düşünülenler aktarılır. Her ülke ayrı bir duyguyu, yaşantıyı ifade eder. Hepsinin yaşantısı farklı bir anıya ve hisse sahiptir. Prag, eserde geçen şehirlerarasındadır. Bu şehirde geçen olaylar eserde verilir. Maria'nın Prag'da geçen zamanları anlatılır. Pasif bir halde eserde yer alan şehirdir.

2.3.2.2.22. Edebiyat

Düşünceler Sözler Yazılar'da okur, kitapların basım kısmında önemli rol oynar. Kitapların okunma ve alınma sayısına karşılık kitaplar basılır. Bu nedenle okur sayısı ile kitap baskı sayısı birbiri ile ilişkilidir. Yazar bu konu üzerinde durur. Kitapların gerekli ilgiyi görmesi gerektiğini belirtir. Yazar, bu durumu ifade ettikten sonra okur sayısının neden az olduğunu açıklar. Okur sayısının azlığını edindiği bilgilerden yola çıkarak açıklar.

Okurun sayısal azlığının nedeni bir değil. Bunun birçok nedeni var. Kültürle ilgili, birikimle ilgili, kalıtla ilgili, bilgiyle ilgili, alışkanlıkla ilgili politikayla, eğitimle, yayıncıyla vb. ilgili. Kuşkusuz temel, ama tek olmayan sorun da ekonomik. (Birkiye, 1984, s.7)

Yazar, okur sayısının az oluşunu çevresel faktörlerle ilgili olduğunu söyler. Yaşanılan yer, imkânlar, İçinde bulunulan toplumun alışkanlıkları bireyin okumaya olan ilgisini etkiler. Okumanın önemli görüldüğü bir yerde bir şekilde etkileşim söz konusu olur.

Düşünceler Sözler Yazılar'da yazarlığın neden para kazandırmadığı düşünülür. Yaşarken iyi bir üne kavuşup iyi kazanan yazar ve şairler vardır. Bunun yanında ömrü yoksullukla geçen yazar ve şairlerin sayısı oldukça fazladır. İnsanlar, yazarlığın para getirmediği için tercih edilmediğini düşünür. Ekonomik olarak getirisi olmayan işlerle uğraşılması istenmez.

Benim ona karşı çıkışıma kızar, 'oğlum, yazarlıkla para kazanılır mı?' derdi. Belki de babam haklıydı; öyle ya, ne yazık ki, ülkemizde yazar ile para birbirlerini hiç sevmezler, aralarında uzlaşmaz çelişki vardır. (Birkiye, 1984, s.23)

Baba ile oğlu arasında yazarlığa dair bir konuşma geçer. Olay adam olmaya kadar gelir. Baba, yazarlıkla uğraşarak adam olunmayacağını söyler. Yaşanılan ülkeye bakıldığında bu durumun haklılığı düşünülür. Okuma oranının düşük olduğu bir ülkede haliyle yazarlıkla uğraşan kişiler para kazanamayacaklardır.

Düşünceler Sözler Yazılar'da edebiyatın birçok probleminin yanında dil sorunu da vardır. Dil sorunu yıllarca tartışılan bir durumdur. 1928 yeni harflerin kabulüyle dil farklı bir yönde gelişir. Bu değişimin yerinde olduğu savunulur. Bu değişimle birlikte dilin büyük bir probleminin ortadan kalktığına değinilir. Türkçenin bir özleşme sürecine girdiği belirtilir. Bunun yanında dilin sadece, açık, anlaşılır olması da savunulur. Dilde

ifade edilenler tam karşılığını bulmalıdır. Anlam karışıklığına yol açmamalıdır. Söylenilenlerde netlik sağlamalıdır.

Kimi TDK'nin yazım kurallarına uyuyor, kimi Arapça-Farsça'ya göre, kimi kendi bildiği gibi. Sonuç olarak bir uyumsuzluk, ama öyle küçük falan değil, büyükçe bir uyumsuzluktur sürüp gidiyor. Kimimiz lâmba diye yazarız; aslında lamba'dır; aynı şekilde rüzgar-rüzgâr; reklam-reklâm; vb. Bir de anlam farkları doğuran şapkalar var. Örneğin hala-hâlâ, aşık-âşık. (Birkiye, 1984, s.25)

Türkçede ifade edilen bazı kelimelerde bütünlük sağlanamama konusu üzerinde durulur. Bazen Türkçenin dil özelliklerine uygun olarak kelimeler yazılır bazen bu kurallara dikkat edilmez. Arapça ve Farsçada kelimeler nasıl yazılıyorsa Türkçede de aynı şekilde kullanılır. Bu durumun çözülmesi ve birliğin sağlanması gerekir. Dilde birlik kuralına herkesin uyması beklenir. Bunun yanında Türkçede kullanılmadığı zaman anlam karışıklığına yol açan 'şapka' problemi vardır. Bazı sözcüklerde kullanılma zorunluluğu vardır. Sözcüğün gerçek anlamı bu şekilde belirginlik kazanır. Şapka kullanıldığı zaman verilmek istenen anlam netleşir. Sözcüğün hangi anlamda kullanıldığı anlaşılır.

İle sözcüğünün farklı kullanımları vardır. Çeşitli cümlelerde farklı anlamlar kazanır. Bu nedenle 'ile'nin kullanımına dikkat çekilir. Bağlaç olarak da edat olarak da kullanılabilir. İkisinde de görevleri farklıdır. Bundan dolayı taşıdıkları anlamlar da farklıdır. Edat olarak kullanıldığında cümlede kullanımına göre farklı anlamlara gelir. Birden çok manayı taşır:

- a. Ahmet Hüseyin'le küsmüş.
- b. Ahmet ile Hüseyin küsmüşler. (Birkiye, 1984, s.25)

Bu iki örnekte ile her iki cümleye farklı anlamlar verir. Birinci cümlede tek taraflı yapılan bir eylem söz konusuysen ikinci cümlede karşılıklı olma anlamı vardır.

Düşünceler Sözler Yazılar'da tanıtımlar, yalnız bir tür değildir ama bir tür olabileceği düşünülür. Kitap tanıtım yazılarına ayrı bir önem verilir. Bir yanıyla eleştiri içerisine dâhil edilir. Kitap tanıtma yazıları ile eleştirinin birbiri ile karıştırılması belirtilir. Eleştiri yapıtı irdeleyip, yargılamak tanıtım sadece kitap hakkında bilgi verir. Onu yargılamaz. Tanıtımın daha çok okura eser hakkında bilgi verdiği görülür. Tanıtım yazılarının okuru yönlendireceği üzerinde durulur. Okur, tanıtımdan edindiği bilgiler yoluyla kitabı okumayı veya okumamayı tercih edebilir.

Düşünceler Sözler Yazılar'da bir eserin ileri zamanlara kalması yazarın temel problemlerinden biridir. Her yazar eserinin geleceğe taşınmasını bekler. Kendisinden sonra da eserinin okunmasını ister. Bir yazarın geleceğe taşınabilmesi geçmiş ve şimdi ile kurduğu ilişkide aranır. Bir yazar eserinin niteliğini koruyabilirse geçmişe kalabilir. Yazar, yaratıcı bir anlatıma sahipse bu durum onu geleceğe taşır. Antolojilerin, derlemelerin, edebiyat tarihlerin, sözlüklerin, ansiklopedilerin yarına kalmaya imkanı olduğu belirtilir. Bu alanda verilen eserler gelecekte yer almada etkilidir. Bunun yanında antolojilere bir sınır getirmenin yararlı olduğu düşünülür.

Ben Hep Seni Yazdım'da yazmak, kendisini her şeyden uzaklaştırır. Ona iyi hissetme duygusunu verir. Yazmaktan kendini alıkoyamaz. Her anının bu eylemle tamamlar. Yazı bir kaçış olarak görülür. Her şeyden ve herkesten uzaklaştırma görevinde görülür. Sığınılan bir limandır.

Kaçış yolum yazı: Önce kurşun kalemimi açtım. Geç kalkılan bir sabahtı. Evin arka tarafı gölge ve bir Saros esintisi altındaydı. (Birkiye, 2008, s.36)

Mavi ve yeşil içinde bir Saros sabahı kendini iyi hissettirir. Doğanın güzelliği arasında kaleme sarılıp bir yazı yazılır.

İstanbul'da Mavi Bir Tereddüt'te yazmanın düşüncesi dahi yazarı heyecanlandırır. Bir şeyleri istekli kılar. Onun coşkusu mutluluk verir. O hâlde olma insanın yaşamını iyi kılar.

Sanki bu yazma hayali daha çok haz veriyor. Yazılacak olanların hayalini kurmak ve bazen bir düş evreninin oluşması! Yazmanın hazzını inkâr edecek halim yok ama hayal kurmak da güzel; daha mı güzel? (Birkiye, 2013, s.8)

Yazmak ve hayal kurmak karşılaştırılır. Yazmanın ayrı bir memnuniyet verdiği düşünülür. Bunun yanında hayal kurmak da görmezden gelinecek bir durum değildir. Hayaller de güzel olarak bildirilir.

Hep Sonbaharı Yaşadık'ta deneme türünün Türk edebiyatındaki yeri ele alınır. Birkiye denemeye Türk edebiyatında pek fazla yer verilmemesinden yakınır. Bunun sebebi olarak sosyolojik yapı olduğunu söyler:

Deneme de düzyazı da bizde az okunan türlerdir. Hele deneme. Okuru da azdır, yazarı da azdır, yayıncısı da. Hiç kuşkusuz bunun edebiyat sosyolojisi açısından birçok nedeni vardır. Ama Hatice'ye değil neticeye baktığımızda, deneme kitaplarının az sattığı, kolay kolay yayımlanmadığı bir gerçek... (Birkiye, 1994, s.59)

Deneme türü hiçbir zaman hak ettiği değeri bulmaz. Yazarlar, yayıncılar ve okuyucuların birlikte bu alana önem vermediği belirtilir. Sayısal verilere bakıldığı zaman deneme türü kitaplar çok satılmaz ve yayımlanması zor bir türdür.

Deneme her şeyden önce düşünce ve felsefeye yönelmeli. Belki bu yüzden, bizde deneme yaygınlaşmıyor. Ama çoğu günümüz yazarının da denemeye yönelmiş olması bir rastlantı olmasa gerek. Belki, bizde 21. yüzyıl denemenin damgasını taşıyabilir. Şayet deneme, öteki türlere, özellikle de şiirle daha çok yakınlaşırsa. (Birkiye, 1994, s.63)

Denemenin yaygınlık kazanamama sebeplerinden biri de Türk edebiyatında denemenin felsefe temelli olmamasıdır. Deneme felsefeye yönelim gösterse veya felsefeden beslense iyi olabilme ihtimali vardır. Son zamanlarda denemeye biraz daha rağbet vardır. Birçok yazar deneme alanına yönelir:

Deneme bizde öteki türler gibi, Tanzimat’tan sonra, edebiyatımıza girmiştir. İlk örnekleri Edebiyatı Cedide’de görülür. Daha çok, okurla sohbet biçimindedir. Cumhuriyet’ten sonra başlı başına bir tür olarak gelişir. Ahmet Haşim, Yahya Kemal, Yakup Kadri, Falih Rıfkı gibi yazarlar başarılı deneme örnekleri vermişlerdir. Ancak ‘Türk deneme yazını’ ilk büyük temsilcisine Nurullah Ataç ile kavuşur. (Birkiye, 1994, s.118)

Deneme geçmişi çok eski tarihlere dayanan bir tür değildir. Tanzimat döneminden sonra Türk edebiyatına geldiği söylenir. Bu türün ilk örnekleri daha çok sohbet şeklindedir. Cumhuriyet dönemine gelindiğinde kendine özgü bir tür olarak gelişim gösterir. Deneme için Cumhuriyet dönemi önemli bir yere sahiptir. Deneme türünün ilk büyük yazarının Nurullah Ataç olduğu ifade edilir. Denemenin geçmişe dayanmama nedeni belirtilir. Deneme Batı’dan gelen bir tür olduğu için kökü geçmişe dayanmaz.

Edebiyat geleneğimizde yoktur, Batıdan geç girmiştir vb. nedenlerin yanı sıra, yine de oldukça önemli deneme yazarlarımız vardır. Bizde denemenin daha çok Cumhuriyet sonrası ‘denendiği’ görüşü egemense de, bence ‘ilk’ denemecilerimizin başında Beşir fuad gelir. Ya da şöyle de diyebiliriz: Beşir Fuad’ın yazılarında, deneme türünün ilk izlerine rastlayabiliriz. (Birkiye, 1994, s.59)

Deneme türünün yeni olmasına karşın Türk edebiyatında önemli temsilcileri vardır. Yazara göre Cumhuriyet dönemi deneme türü için oldukça önemli olmasına karşın deneme türünün ilk örneklerini veren sanatçı olarak Beşir Fuat görülür. Beşir Fuat’ın bu alana katkı sağladığı görüşü vardır.

Düşünceler Sözler Yazılar’da sanat-edebiyat eserleri üzerinde gerçekçilik, en çok tartışılan konular arasındadır. Bu tartışma her zaman söz konusudur. Gerçekçilik üzerine

tartışılır. Bu konunun ne ifade ettiği belirtilir. Sanatta gerçekçiliğin ne olduğu açıklanmaya çalışılır.

Nedir gerçekçilik? Nasıl gerçekçi olunur? Yapıtta bu gerçekçilik nasıl somutlanır? Dahası hangi gerçekçilik? Gerçekçilik, dünyayı, nesnel gerçekçiliği, sanatsal düzlemde yeniden 'üretmek'tir. Gerçekçilik var olanı anlatmak, onun oluşumunu ve olabileceğini de anlatmaktır, bir bakıma. Sanatsal düzlemde gerçekçilik dendiği zaman, aslının, toplumcu gerçekçilik olduğu anlaşılmalıdır; çünkü ancak toplumcu gerçekçilik, bu estetik anlayış, bize yukarıdaki gerçekçilik tanımını verecektir. (Birkiye, 1984, s.97)

Gerçekçiliğin ne olduğu açıklandıktan sonra sanatta gerçekçiliğin ne olduğuna değinilir. Sanatta gerçekçilik denildiği zaman ise toplumcu gerçekçi anlayışa bakmak gerekir. Toplumcu gerçekçilik olanları ele alarak eseri estetik bir yapı içerisinde ele alır. Gerçekler, sanatın kendi dünyasında yeniden ifade edilir. Her yazar istediği ölçüde gerçekçiliğe eserlerinde yer verir. Bu, bir tercih meselesi olarak görülür. Her yazarın eserini dilediği gibi oluşturma özgürlüğü vardır.

2.3.2.2.23. Sorgulama/Eleştiri

Ben Hep Seni Yazdım'da yaşananlara dair bir sorgulama yapılır. Hayatta karşılaşılan olumsuz durumların niçin var olduğuna dair bir şeyler söylenir. Bunun sebebi öğrenilmek istenir.

Ya yeryüzünde akan kan! Savaş! Bitmeyen silah sesleri! Ya sokakta yatanlar, tüm bunlar niye bunca zenginlik varken yeryüzünde? Gel de sorma! Bunca kan niye yeryüzünde, uygarlık varsa? (Birkiye, 2008, s.56)

Savaş, kaos, kötülük niçin bu dünyadan eksilmez. Gün geçtikçe çoğalan bir nefret her yerde vardır. Bir yandan dünyalar kadar zenginlik varken diğer yanda yiyecek ekmeğe muhtaç insanların olması acı verici bir durumdur. Yaşanan bu olumsuz durumların nedeni sorulur. Etraftaki olayların niçin bu şekilde ilerlediğinin cevabı aranır.

Metin Altıok'un dizeleriyle başlıyorum yazıya. Bu kadar şiirden ve aşktan uzaklaşmışsa insanoğlu, savaş ve şiddet içindeyse, yazılarım neden şiirin sularında yüzmesin! (Birkiye, 2008, s.58)

Metin Altıok'tan yapılan bir alıntıyla dünyanın içinde bulunduğu durum yansıtılır. İnsanlar bu kadar kötülüğün peşindeyse niçin şiir ve aşk seçilmesin. İnsanlar iyiliğe ve kötülüğe dair yönünü değiştirmiştir. Herkes kötülük içerisinde. Her tarafta olumsuzluklar baş gösterir. İnsanlığın geldiği nokta kötülükten yana taraf seçmektir.

Senin için de öyle değil mi? Bir onsekizinci yüzyıl betimlemesi olsa da, beyaz atlı prensin değil mi beklediğin, beklerken ki kırgınlıkların, intiharın. Bayan Sara gibi... (Birkiye, 2008, s.59)

Herkesin hayata dair beslediği büyük umudu sorgulanır. Hayatın esasını teşkil eden prens ve prenses meselesi sorgulanır. Geçmişe dair bir durum olsa da hâlâ herkes bunun gerçekleşmesini bekler. Herkes hayalindeki prense kavuşmasını bekler. Kimse prens olmayan biri ile evlenmek istemez. Hayaller niçin sadece buna dairedir? Büyük hayallerin yerini neden bu hayaller meşgul eder? Herkesin hayalinin başköşesine bilinçli olarak yerleştirilen bir duygu durumudur.

Sabahattin Ali'nin Yapıtlarını Sevme Sözlüğü'nde Sabahattin Ali, toplum içerisindeki durumları olduğu gibi eleştirmek yerine alegorik bir anlatıma başvurur. Alegorik bir anlatımla yapmak istediğini yapar. Alegorik anlatım aracılığıyla eksik ve aksayan yönler eleştirilir. Kapalı bir anlatımla söylenmek istenenler ifade edilir.

Elbet, demokrasinin boğulduğu böyle bir ortamda açık eleştiri yapmak güçtür. Bundan ötürü, Sabahattin Ali örtülü eleştiri yolunu seçer: Alegorik masallar yazar. (Birkiye, 2017, s.33)

Demokrasinin, özgür ifadenin olmadığı bir dönemde her şey olduğu gibi ifade edilemez. Kapalı bir şekilde söylenmek istenenler belirtilir.

Bir kısmında ironik ele alınır, ancak sert eleştirel bir bakış da vardır, Komik-i Şehir'de olduğu gibi. Kağnı'da bir ayrıntı var. Hikâyenin başında tarla meselesinden dolayı cinâyet işlenir. Öldüren ağa çocuğu, ölen yoksul olduğu için olay 'tatlı'ya bağlanır. Ancak bir şekilde kasabada duyulur, bunun üzerine savcı işe el koyar. (Birkiye, 2017, s.61)

Üst kesim diye nitelendirilen insanların yapıkları kolay bir şekilde halledilir. Onların yaptıkları suçların karşılığı yoktur. Yalnız bazen aksi durumlar söz konusu olabilir.

Bazı kesimler ve insanlar kişinin kendisinden daha çok düzeni benimserler. Var olan kurallara, düzene karşı çıkmak istemezler. Ellerinde bulunanı korumaya çalışırlar. Hayatlarında değişikliğe gitmeyi düşünmedikleri için korkak kişiler olarak belirtilirler.

Çıkarıcı, sisteme uyan, dedikoducu, korkak, kraldan çok kralcıdırlar. Kuşkusuz aralarında olumlu olanlar da vardır; örneğin Bir Siyah Fanila İçin'de sistemin çarkından çıkarak – huzur bulduğu için- yoksul bir yaşamı seçen kaymakam. (Birkiye, 2017, s.51)

Sistemin içindekilerin bunu daha çok korumalarının yanında onu eleştirip çekilenler de vardır. Bazen olanları doğru bulmayıp her şeyi eliyle iten kişiler de söz konusudur. Onlar yanlış gördükleri durumlar karşısında geri kalmayı tercih ederler.

Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde daha çok köylü-jandarma karşıtlığını okuyoruz. Jandarmanın dolayısıyla hükümetin-devletin sert baskısını, köylüye yapılan haksızlıkları görürüz. Bazen de köylünün doğa ile mücadelesini okuruz. (Birkiye, 2017, s.192)

Dönemin koşulları onun eserlerinde vardır. Toplum ile yönetenler arasındaki çatışmalar eserlerin konusudur. Güçlü olanın güçsüz olanın üzerindeki etkileri oldukça belirgindir. Devletin topluma dayattıkları onları kötü bir şekilde etkiler. Bu durum iyi durumlara yol açmaz. Bir yanda baskı altında tutulmak istenen bir grup vardır diğer yanda kendini ifade etmeye çalışan, haklarını almak isteyen bir grup vardır.

İstanbul'da Mavi Bir Tereddüt'te adaletin olmamasına dikkat çekilir. Adalet sosyal statüye göre farklılık gösterir.

Hastane kuyruklarında beklemesem, bir kodamanın, siyasetçinin, kabine üyesinin kendisi ya da yakını suç işlediğinde, adalet eşit işlese. Çok mu yalınkat oldu? Belki ama bunlar da şehrin yapısal çirkinliğinin yanı sıra vatandaş olarak beni rahatsız eden meseleler. (Yalnız İstanbul'da değil kuşkusuz!) (Birkiye, 2013, s.31)

Halkın yaşadığı problemler eleştirilir. Herkesin eşit haklara sahip olmamasına değinilir. Yargı, adalet dahi herkes için aynı değildir. Bu durumun yalnızca İstanbul'a özgü olmadığı belirtilir. Her yerde üst zümreye mensup kişilerin işleri yolunda gider. Bir şekilde olaylar düzeltilir. Aynı davranış veya olayları herhangi bir birey yaparsa sonuçları daha farklı olur. Bu durum adaletle ciddi bir eleştiridir.

12 Eylül, İstanbul'a çok kötü vurdu; büyük tahribat yaptı (tabii ki Türkiye'ye de.) Başka bir İstanbul'un temelleri atıldı. İstanbul'a yakışmayan, tarihe yakışmayan, değerlere yakışmayan başka bir kent peşindeydi, özellikle de ülkeyi yönetenler. O zaman askerlerdi. Övünüyorlar mı, şimdi? Gerçi o 'istenen' İstanbul, yavaş yavaş ellilerde başlamıştı ya! Siyasî cinayetler bir kenara (hiç unutmayalım!), şehrin görüntüsü bozuldu. Bu bozulma söylemeye gerek var mı, rant ve yağmalama sonucundaydı. (Birkiye, 2013, s.66)

Tarihte yaşanan olaylar İstanbul'u etkiler. İstanbul'un geçmişi için iyi olmayan olaylar yaşanır. Geçmişe gidildiğinde bu anlar hatırlanmak istenmez. Bu zamanlar kötü duygu ve olayları hatırları. Bunların yanında şehir çıkarlar uğruna heba edilir. Şehir olumsuz anlamda değişime açık bir hale gelir. Tarihte sarsıcı olayların yaşanmasının yanında yapısal hasarlar da görülür. Çıkar ve menfaat ilişkileri, şehrin geleceğini ve kültürünü bozar.

Hep Sonbaharı Yaşadık'ta savaşların niçin var olduğu sorgulanır. Savaşlar olduğu için insanoğlunun devamlı zulümlere maruz kaldığı anlatılır. Savaşlar olmasaydı insanlar olmayacak mıydı? Savaşların olumlu veya olumsuz manada katkılar sağladığına dair sorular sorulur.

Savaşlar, bir yazgı mıdır? İnsanoğlu savaşı geldiği için mi vardır? Yıkımlar sonucu mu, günümüz uygarlığı oluşmuştur; yoksa, savaşlar daha yüce bir uygarlığı engellemişler, günümüzün hâlâ savaşı dünyasını mı oluşturmuşlardır? (Birkiye, 1994, s.69)

Savaşların bir yandan insanlığın devamlılığı sağladığı düşünülür. Öteki yanda savaşların olabilecek daha güzel uygarlıkların önüne geçtiği belirtilir. Günümüzde de savaşların bundan dolayı devam ettiği üzerinde durulur. Savaşın iki hâline dair fikirler ortaya konulur.

Euripides'in Helena'nın Mısır kralıyla kalışı yorumundan yola çıkan Wolf, bir bakıma, ne kadar boş bir 'inanç' uğruna; boş bir gurur meselesi uğruna, insanların öldüğünü söyler. Hatta daha ileri giderek, savaşların ne kadar 'saçma' birer görünmeyen gerçekleri olduğunu söylüyor da diyebiliriz. (Birkiye, 1994, s.70)

Wolf, insanların olmayacak meselelerden dolayı hayatını kaybettiğini düşünür. Savaşların önemli sayılabilecek bir gerekçelerinin olmadığını ileri sürer. Ona göre önemli savaşların çoğu gereksiz nedenlerle ortaya çıkmıştır. İnsanlar ise bu gereksiz nedenler yüzünden hayatından olmuşlardır.

80'lerden 90'a eserinde savaşın insan hayatı üzerinde yıkıcı etkileri söz edilir. Taraflar savaş esnasında vicdansız, acımasız davranarak insanlığa karşı en büyük suçları işlerler. Yıllar boyu her devlet bu politikayı izlemiştir. Savaş insana dair her şeyi siler. Güzelliğe dair hiçbir iz bırakmaz.

Gençliğini, ömrünü, en olağanüstü insani değerlerini yitirdi insanlık. Sonuçta Birinci ve İkinci Dünya Savaşları, derin onarılması güç izler bıraktı. Ama insanın, duygularına, yaşamaya ve direnmeye karşı özündeki bağlılık, onun çağlar boyunca olduğu gibi bu kez de ayakta kalmasını sağladı. (Birkiye, 1990, s.19)

Dünyanın yakın tarihine bakıldığında büyük yıkımların olduğu iki savaş görülür. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'nda milyonlarca suçsuz insan öldürüldü. Büyük devletlerin çıkarları ülkeleri yok etti. Bunun yanında insanlar, insanlığa yakışmayacak işkencelere maruz bırakıldılar.

Bugün insanlığın büyük bir kısmı sefalet ve açlık içinde kıvranıyor. Sayıları sergilemeye hiç gerek yok; ulusların silahlanma harcamalarının küçük bir kısmı, bu sorunu ortadan kaldırmaktadır. Bu sorunun dışında da silahlanma politikası, barış-karşıtı bir

kimliktedir. Bu yüzden, silahların ortadan kaldırılması, barış için, şayet gerçekten istiyorsak zorunluluktur. Yoksa barış çağrıları, soyut ve anlamsız kalır. Yalnızca bir göz boyamadır. (Birkiye, 1990, s.25)

Ulusların silahlanma yarışına girmeleri toplumları açlıkla karşı karşıya getirmiştir. Uluslar silahlanma durumunda olmasalardı harcanan maliyetler insan açlığını önlemeye yetecek düzeydedir. Silahlanma ve bu durumu kötüye kullanma insanların mutlu ve huzurlu bir hayat yaşamalarını istememekten kaynaklanır. Görünürde yapılan birkaç şeyle huzur ve dinginlik sağlanamaz. Bu durumun ciddiye alınıp gerekli adımların atılması gerekir.

2.3.2.2.24. Sevgi

Ben Hep Seni Yazdım'da sevgiyi yüreğinde hissedenenler kötülüğü düşünmezler. Sevgiyle büyüyenler olumsuzluklardan uzaktırlar. Onlar her şeyi iyilikle çözmek isterler. Çünkü kaba ve seilmeyen şeyler onlara acı verir. Bu duygu kaybedildiği zaman bütün kötülüklere kapılar aralanır. İyilik yavaş yavaş yok olmaya başlar.

Sevgiyi yitirdiğimizde, her türlü kötülük de peşi sıra gelir. Sevgi aslında savaşa karşı olan en güçlü bir insanlık ideolojisidir. (Birkiye, 2008, s.111)

Sevgi savaşı uzaklaştırır, barışı yakınlaştırır. Sevgi bölmeyi değil birleştirmeyi amaçlar. Yüreğinde, aklında sevgi taşıyanlar parçalanmayı, fitneliği değil birleşmeyi ve uyumlu olmayı seçerler. Bundan dolayı savaşın ve kötülüğün en büyük karşıtı sevgidir. Bir şekilde sevgiyi taşıyan kişiler kötülük yapmaktan çekinirler.

Aslında insan, 'sevgi'yi yitirdi önce; tüm bu savaşlar, tüm bu cinayetler, kavgalar, iktidar savaşları bu yüzden değil mi? İnsan, sevgiyi yitirdiği için de öteki insani değerler gibi, zaten hep bunu yazmıyor muyuz, aşk da yitirildi. (Birkiye, 2008, s.111)

İnsan sevgiyi yitirerek güzel olan her şeyi yitirdi. İnsan öncelikle sevgiyi bitirdi. Sonra kaos hiç eksilmedi. Her yerde kötülükler görülmeye başlandı. Cinayetleri kavgalar, savaşlar, başkasını düşünmeme gibi olaylar ortaya çıktı. Sevgi kaybedildiğinde insanlığa dair iyi duygular yok edildi. Yaşanılır iyi bir dünya var etmek yerine savaşların, çıkarların, kavgaların görüldüğü bir dünya oluşturuldu. Her şey sevginin gitmesiyle tersine döndü.

80'lerden 90'a eserinde sevgi her şeyin sonunda ulaşılan güzel bir duygu olarak ifade edilir. Her şeyden uzaklaşmak istendiğinde hissedilir. Kötü durumlarda insanın umutla bakmasına yardımcı olur.

Tüm bu kötü koşulların ve böylesi çaresiz durumların içinde olmasına karşın insan doğuyor, yaşıyor, hayatı seviyor. Bu sevgi sıradan bir sevgi de değil, alabildiğine sıcak, alabildiğine tutkulu ve insancıl. İnsan yaşamak istiyor; hem de dolucasına, ‘büyük’cesine. (Birkiye, 1990, s.15)

Sıradan bir sevgiden söz edilmez. İçten, samimi, gönülden gelen bir sıcaklık vardır. Sevgi insanın yüreğini kaplamalıdır. Alelade, hissiz bir sevgi hiçbir şeyi düzeltmez. Hissedilen duygular derinliğe sahip olmalıdır. Sevgi insanı hayata bağlar. Yaşanılan olumsuzlukları atlatmaya veya görmezden gelmeye katkı sağlar.

Yaşamın Kendisidir Aşk’ta sevgi dünyada görülebilecek en güzel duygu olarak nitelenir. O dünyayı aydınlatır, dünyaya anlam katar. İnsanlar arasında barış sağlar. Birçok şeyin başlangıcı olarak sevgi görülür.

En güzel çiçek yeryüzünde sevgidir, hiç kuşkusuz, birinin ötekine gururla beslediği. Sevgiyi gerçekten duyumsuyorsak, yüreğimizin derinliklerinde duyumsuyorsak, ne mutlu bize. (Birkiye, 2000, s.33)

Bu duygu içimizde derin bir şekilde hissediliyorsa gurur duyulmalıdır. Bu duyguyu gerçek anlamıyla hissedenden kimseler nadirdir. Herkes bu duyguya önem vermez ve onu içten bir şekilde hissetmez.

Sevmeyi de unutmayın; çünkü sevmek, belki en geniş anlamıyla almalıyız sevgiyi, evet sevmek, bize sunulan en büyük armağan. Peki onu gizlememiz neden? (Birkiye, 2000, s.54)

Sevgi hayatın en büyük hediyesi olarak görülür. Sevginin her yerde ve her zaman gösterilmesi gerekir. Sevgi gizlenecek bir duygu değildir. Onu kucaklamak ve yeri geldiğinde göstermek gerekir. Sevgi insanları birbirine bağlayan büyük duygulardandır. Bu nedenle üzerini örtmek yerine açmak gerekir. İçinde sevgi beslemeyen insanlar hastalıklı insanlar olarak görülür. Yüreğinde sevgi bulunmayan insanların niyetlerinden şüphe edilir. Bu insanların iyi olmadığı düşünülür. Sağlık insanların kalbinde her zaman sevgiye yer vardır. Sevgiyi istemeyen insanlar yalnızca kötü niyetli olanlardır. Sevgi insanı iyileştirme gücüne sahiptir. Sevgi taşımayan bir yürek bu nedenle hasta olur. Sevgisiz insanlar da hastalıktır. Sevgi hayata anlamlı bakmaktır. Güzellik ve mutluluk veren şeyler sevgiyle ilgili görülür.

Bulutlar Piraye Piraye Diye Geçiyor’da şair, yurdunu sevmekte, özgürlük ve eşitlik istemektedir. Memleketinin bu sevgi dolu güzel günlere kavuşmasını bekler. Bunun bir gün gerçekleşeceğini ifade eder.

Bu seferlik bu kadar yeter. Öfkem yine bastırmaya başladı. Her şeye rağmen Türk halkı, memleketim güzel günlere kavuşacaktır. Ve bu memlekette bütün tarih boyunca hiç kimse bizler kadar memleketini ve onun namuslu, çalışkan insanlarını sevmeyi. (Birkiye, 2021, s.82)

Şairin bu söyledikleri, vatanını sevmeyi yönündeki görüşlere karşılık gelebilir. Şair, vatanını ve emekçi insanı kucaklayanın kendilerinin olduğunu belirtir. Mücadele eden, çalışan, memleketi uğruna bir şeyler yapanları desteklediğini söyler.

Hapishanede, şu ünlü dokuma tezgâhlarında havlu da dokuduğunu anımsatalım. Emekçilerin adları sayılarak sesleniş sürüyor burada da. Ezilenler, yoksul olanlar. Fabrikada, tarlada çalışanlar. Onlara düşman olmak, sömürücü bir sistemi iliklerine kadar benimsemiş çıkar odakları ve onların uzantılarını gösteriyor. Yerel söyleyiş ama evrensel bir tema. (Birkiye, 2021, s.95)

Ezilenler, yok sayılanlar memleketini seven, emek veren sınıftır. Toplum için en çok çalışanlar haklarını alamayanlardır. Sömürenler, çıkarlarını düşünenler onlara karşıdır. Vatan en çok emekçi sınıfın hakkıyken ondan en az yararlananlardır. Onları bu sınıfın dışında tutmak istemezler. Emekçiler, onların çıkarlarına hizmet etmek için bu düzende devam etmelidir. Şair, dünyanın her yerinde var olan bir problemi ulusal bir anlatımla ifade eder. Vatanı sevmeyi bir vazife olarak kabul eder.

2.3.2.2.25. Cinsellik ve Tutku

Aşk Bir İrmaktır'da cinsellik, bireyin özünde var olan bir durum olarak belirtilir. Yok sayılamayacak ve insan hayatına yön verecek öneme sahiptir. Bu kadar önemli olan bir konu, insanlar tarafından sömürülmüştür ve olumsuz bir anlamda kullanılmıştır. İnsan duyguları cinsellik aracılığıyla yönlendirilir.

Karşısına en çok yasak çıkan konu da budur. En çok tabular cinsellik konusunda vardır. (Birkiye, 1993, s.33)

İnsanlar bunun için olmadık durumlarla karşılaşır. Cinsellik olumsuz bir hâl olarak görülür. Bu nedenle yasaklanır. Toplumlar da çoğunlukla üzerinde konuşulması istenmez.

Özellikle reklamlarda, basında cinsellik, dahası kadının çıplak bedeni ve onun çağrıştırdığı, özellikle de erkek bilincindeki imgesel durumlar sıkça sömürülmektedir. Görülüyor ki, cinsellik evrensel bir dil olma yolunda. (Birkiye, 1993, s.33)

Cinsellik, ticari amaçlarla kullanılan bir hâl alır. İnsanların isteklerini, tutumlarını yönlendirmek adına reklamlarda veya başka sektörlerde kullanılır. Bireyde

farklı çağrışımlar uyandırmak için fiziksel görünüm kullanılır. Bu şekilde insanların duyguları sömürülür. İnsanlarda bulunan cinsellik aracılığıyla menfaat sağlanmak istenir. İstenilen amaca ulaşmak adına en çok kullanılan yöntemlerden biridir.

Aşk Bir Irmaktır'da tutku bulunmayan aşk, aşktan sayılmaz. Tutku, aşkı diri tutar. Aşkın bağlılığını ve istekliliğini sağlar. Tutkunun olmadığı aşk öylesine bir birlikteliktir. Bu beraberliğe aşk denemez.

Tutkusuz aşk gerçekten deyim yerindeyse 'Meyvasız ağaca benzer.' Tutku, aşkı motive etmekte, onun güçlenmesine neden olmaktadır. Aşkı genç bir kıza tutkuyla açan, ona tutkuyla bağlı olduğunu gösteren bir erkek gerçek bir âşık değil midir? (Birkiye, 1993, s.71)

Beraberliğin anlamını sağlar. Beraberliğe bir amaç verir. İç dünyada bir mutluluğa neden olur. Bunun yanında tutkuya bir sınır konulmadığında kötü sonuçlara neden olabilir. İlişkiyi tehlikeye atar. Her duygunun ileri boyutta yaşanmasının zarar verdiği gibi tutku da aynı şekilde sonuçlanır. Marazi bir aşkın yaşanmaması için tutkuyu kontrollü bir şekilde hissetmek gerekir.

2.3.2.2.26. Evlilik

Aşk Bir Irmaktır'da evlilik, toplumların çoğunda kutsal bir durum olarak görülür. Geçmişten günümüze kadar bu duruma önem verilir. Yapılan görkemli törenler, evliliğin olmazsa olmaz bir durum olarak kabul edilmesinden dolayıdır. Her toplum bireyin büyümesi gibi bir yaştan sonra evlenmesinin gereklilik olduğunu düşünür.

İnsanların yaşam çizgisinde, sanki olmazsa olmaz bir duraktır evlilik. İnsanlar doğar, okula gider, yetişkin olur, hatta bazı toplumlarda askere gider, iş bulur, iş dünyasına atılır, evlenir. Evlilik hep olumlu bir durum olarak savunulmuş yani insan yaşamı için olumlanmıştır. (Birkiye, 1993, s.84)

Her başarılı adım gibi evlilik adımı da herkes tarafından yerine getirilmelidir. Herkesin bu fiili yerine getirmesi beklenir. Evlilik, iki kişinin birbirine uyumundan çok bir dayatmadır. Herkes üzerinde bir baskı kurulmaya çalışılır. Herkesin evlenme zorunluluğu varmış gibi hareket edilir.

Sabahattin Ali'nin Yapıtlarını Sevme Sözlüğü'nde evliliğin ne olduğu üzerinde durulur. Evlilikten beklentilerin farklı oluşunun yarattığı problemler anlatılır. Dengeli olmayan ve farklı beklentiler içerisinde olan bireyler mutsuz bir aile oluştururlar. Mutluluk ve huzur beklenirken hayata olumsuz bakma durumu başlar.

Dengesiz evlilik, erkek ile kadının yaşam beklentilerinin çok farklı oluşu, mutsuz bir aile yapar onları. Şahinde sürekli söylenir. Gözü hep yukarıda olduğu için, ayrıca yetiştirilmesinden dolayı da Selâhattin Bey onun ‘dengi’ değildir. (Birkiye, 2017, s.100)

İnsanlar farklı amaçlar ve düşünceler sonucunda evlenirler. İnsanların bu bakış açıları birbirinin dengi olmayan kişilerle evlenmelerini sağlar. Bunun sonucunda da mutsuzluğu paylaşan insan topluluğu meydana gelir.

İçimizdeki Şeytan’da evlenme eylemi bir çatışmadır; Ömer ile Macide evlenecek mi evlenmeyecek mi? Macide teslim olmuştur, evraklar hazırlanmıştır ama Ömer bir türlü o evrakları işleme koymaz, evlendirme dairesine gitmez. Zaman zaman Macide’nin, çevrenin ahlâk anlayışı altında ezildiğini görürüz. (Birkiye, 2017, s.100)

Kahramanlar arasında bir çatışma vardır. Evlilik konusu Ömer ile Macide arasında bir mücadeleye dönüşür. Bir taraf evlenmeyi isterken öteki taraf evlikten yana değildir. Çevrenin insan psikolojisi üzerinde etkisi vardır.

2.3.2.2.27. Piraye

Bulutlar Piraye Piraye Diye Geçiyor’da Piraye sıradan, herhangi bir kadın olarak görülmez. Piraye, yalnızca bu yönüyle ele alınırsa ona haksızlık olacağı düşünülür. Piraye, Nâzım’ın şiirlerinin kaynağıdır. Piraye sayesinde Nâzım şiirlerinin konusunu bulur. Şiirlerindeki anlamı yakalayabilir. Piraye’nin Nazım’da yeri farklıdır. Bu duygu durumu onun şiirlerinin ilhamı olur.

Ne var ki Nâzım’ın yazdıklarına baktığımızda Piraye’nin sıradan bir eş olmadığı ortadadır. Şairin esin kaynağı olduğu kadar, yaşam yoldaşı, yol göstericisi de olmuştur çoğu zaman. Yalnızca varlığı bile, Şair’e hapisteyken büyük bir ümit vermiş: ‘Seni düşünürken gençleşiyorum.’ (Birkiye, 2021, s.14)

Piraye, Nazım’ın hayata umutla bakan penceresidir. Piraye sayesinde şair yılgınlığa düzmez. Mücadeleyi elden bırakmaz. Gelebilecek güzel günlerin hayaliyle hayata bakar.

Piraye, yol gösterici bir ‘eleştirmen’ olmuş. Nâzım, hapisten gönderdiği şiirleriyle ilgili olarak, ısrarla Piraye’nin görüşlerini yazmasını istemiş ve Piraye’nin güçlü ‘sanatsal sezgisi’ ni (yaratıcılığını), Piraye’nin görüşlerinden kendini yoksun bırakmamasını mektuplarında sık sık dile getirmiş. Nâzım hapiste durmadan çalışıyor, şiir kitapları tasarlıyor, yazıyor ve bunları Piraye’ye göndererek, hemen okumasını istiyor ve Piraye’nin görüşlerini merakla bekliyor. (Birkiye, 2021, s.15)

Nâzım Hikmet, Piraye'nin kendi eserlerine yönelik görüşlerini önemser. Onun söyleyeceklerini merakla bekler. Piraye'nin ifade ettiklerini haklı bulur ve eleştirilere dair eserini şekillendirir.

Piraye'yi, yalnızca Nâzım'ın eşi olarak bilmek bence, Piraye'ye yapılacak en büyük haksızlık. Piraye, Nâzım ile ancak dört-beş yıl birlikte yaşayabiliyor. O da baskılar, duruşmalar, izlenmeler ve parasızlıkla geçen yıllar. Nâzım içerideyken Piraye, direnç ve sadakatle bekliyor, yine güçlükler, parasızlık. Nâzım'a yazıyor. Henüz bu mektuplar yayınlanmadı, -nerede- bilemiyoruz. (Birkiye, 2021, s.16)

Piraye, Nâzım olmadan hayata direnebilen bir kadındır. Nâzım ile birlikte yaşamaları kısa bir zaman dilimidir. Bu süreç dışında kendi başına yaşayan biridir. Hayatın zorlu yönleriyle karşı karşıya kalır. Hiçbir şey onu yaptıklarından, düşündüklerinden caydıramaz. Her şeye rağmen Nâzım'a destek olur, onu yalnız bırakmaz.

Piraye, önemli bir kadındı. Dünyadaki yaşayan öteki 'sessiz' kadınlar gibi önemliydi. Piraye büyük bir insandı. Nâzım'ın eşi, sevdalısı olduğu için değil, 'Nazım ile Piraye' aşkının öznesi olduğu için de değil; bunlar vardı, doğru ama kendisi olduğu için, *Hatice Piraye Pirayende* olduğu için büyük bir insandı. (Birkiye, 2021, s.18)

Yazar, Piraye'yi önemli ve büyük bir kadın olarak betimler. Bunun nedeni olarak Nâzım'ı göstermez. Bu durum, Nâzım'ın dışında olan bir özellikten kaynaklanır. Piraye yalnızca kendisi olduğu için büyük ve önemli biridir. Birilerinden dolayı değil yalnızca kendi benliğiyle var olabilen bir kadındır.

2.3.2.2.28. Doğa

Sabahattin Ali'nin Yapıtlarını Sevme Sözlüğü'nde doğanın değişim göstermesiyle yaşam şartları da zorlaşır. Bazen çok zahmetli zamanlar yaşatır doğa. Onun karşısında güçlü durmak güç bir hale gelir.

Evet, doğa bazen çok serttir, acımasızdır, insanın canını alır. Ayran'ı anımsayalım. Küçük Hasan kış kıyamette iki küçük kardeşini beslemek için istasyona yaklaşırken, birkaç maşrapa ayran satıp satamayacağını, uzaklardaki zavallı annesini, aç iki kardeşini değil de o yolu tekrar geri dönmek zorunluluğunu düşünmektedir. (Birkiye, 2017, s.83)

Kışın çetin günleri hatırlanır. Bu zor şartlarda hayatta kalma mücadelesi verilir. Kış karşısında zorlu bir savaş meydana gelir. Hasan da böyle bir günde geldiği yolu nasıl gideceğinin telaşı içindedir. Doğa ona zor zamanlar yaşatır. Doğanın şimdiki hali bu durumu yaşatır.

Doğa saf hâlde, iyiliğin ve sevginin, masumiyeti, iyiliği barındırmıyor. Özcesi, *kasaba ölümü, doğa yaşamı simgeler*. Bir çember vardır, bu çemberin içi Edremit dolayısıyla kent-kasabadır, bunun etrafından, ağaçlar, çiçekler kır, tepeler genişleyerek büyür ki doğaya geçilmiş olunur. Çemberin içi sıkıntılı, dışı ferahlıktır. (Birkiye, 2017, s.84)

Edremit çevresinde doğanın kuşanmış olduğu haller anımsanır. Her yer oldukça iyi görünür. Doğanın iyiliği, güzelliği ve saflığı barındırmama özelliği belirtilir. Bazen doğa kötü, olumsuz denebilecek anları yaşatır.

Hep Sonbaharı Yaşadık'ta kar, her tarafı beyaza boyar. Havuzun içindeki suyla birleşen kar taneleri kaybolur. Suyu dönüştürler. Bu dönüşüm ve yok oluş hüznü bir durum olarak görülür. Kar taneleri bir yandan etrafa farklı bir görünüm verirken bir yandan sessizce giderler. Bazen kar taneleri varlıkları ile çevreyi şekillendirir bazıları ise değdikleri yerde biterler. Hiç var olma hâli gösteremezler. Yalnızca başlangıç ve bitiş arasındaki o sürede var olurlar. Ulaştıkları yerde kalma süreleri yoktur ve gözden kaybolurlar.

Park şimdiden bembeyaz. Ortadaki su dolu havuza düşen kar tanecikleri, hüznle yok oluveriyorlar. Parkın ortasında, havuzun yanbaşında, hüznlenen kar taneciklerinden başını kaldırıyor, tipinin ardındaki görkemle yükselen Ayasofya'ya kim bilir kaçınıcı kez bakıyorum. (Birkiye, 1994, s.11)

Kar tanecikleri canlı varlıklar gibi düşünülür. Onlara hüznlenme duygusu verilir. Karın yağışı karşıdaki için hüznü bir hâli yansıtır. Bu ortam; onun sakin, yalnız, hüznü, içe dönük dünyana doğru yola çıkmasına katkıda bulunur. Ayasofya'nın manzaradaki muhteşemliği seyreden hayran bırakıyor. Bu manzara karşısında tarifsiz bir heyecan ve güzellik içine doluyor.

Bakıp bakıp doyamadığım şu dev yapı, karın ardından hüznü bir edayla yükseliyor. Şu yaşlılığa özgün hüznü edayla. Kar parkın yüzeyini iyice kapladı. Kar tanecikleri havuzun bir başka elemanına dönüşmeye devam ediyor. Yazık oldu, ilk kez, bu sevinci biriyle paylaşmak istemişim. Belki de, daha önce anlatmışımdır, ona Jüstinyanus'tan söz edip, şu biricik yapıya dair bildiklerimi sıralayacaktım. Karın altında, kim bilir belki elele tutuşarak izleyecektik... (Birkiye, 1994, s.13)

Bakan kişi için kar ve Ayasofya hüznü doğurur. Tarif edilemeyecek kadar güzel ve heybetli olan bu yapının etrafı karla kaplandığında melankoliyi çağrıştırır. Bir yan da kar tanecikleri kendi özellikleri yitirip suya katkı sağlarlar. Yeni bir varlık, görünüm kazanırlar. Bir yandan yok oluşu çağrıştırırken öbür yandan suya dâhil olmaları ile yeni

bir kaynağa yaşam verirler. Bu kaynağı çoğaltır ve onun varlığını sürdürmesini sağlarlar. Bir döngü içerisinde başka bir dönüye geçiş yaparlar.

2.3.2.2.29. Tembellik

Şiir İkinizi Arar'da tembellik, dinginlik denildiğinde Orhan Veli'nin adı söylenmeden geçilmez. Şair, bu duruma şiirinde yer verir.

Tembellik denince de akla önce Orhan Veli gelir. Örneğin onun 'Güzel Havalar' şiiri böylesine bir temayı işler:

Beni bu güzel havalar mahvetti,

Böyle havada istifa ettim

Evkaftaki memuriyetimden.

Tütüne böyle havada alıştım,

Böyle havada âşık oldum; (Birkiye, 2011, s.36)

Güzel havalar tembellik ve uyuşukluk verir. Bunun yanında güzel duyguların uyanmasına yardımcı olur. Bireyin iç dünyasına yönelmesini sağlar. Güzel havalar onu yaptıklarının dışında bir şeylere yöneltir. Kendisinde yeni başlangıçlara neden olur.

Ne var ki bu tembellik, avantacılık değil, şairane bir avareliktir ki Orhan Veli'yi de Orhan Veli yapan bu yaşam biçimidir aslında. (Birkiye, 2011, s.38)

Orhan Veli'nin tembelliği gerçek manada bir tembellik değildir. Bir şeyleri umursamamaya dayalı bir tembelliktir. Hayal âleminde, duygularına yönelen bir tembellik vardır. Onun tembelliği istediklerini yapmak üzeredir. Duygularının onu yönlendirdiği şekilde hareket etmedir.

2.3.2.2.30. Geçmiş

Birkiye, geçmiş bireyin kendini arama, bulma durumu olarak ifade eder. İnsanın kimliğini oluşturmada, kendini bulmada geçmişin önemli bir yeri vardır. Herkes kendi yaşamına göre geçmiş deneyimler ve geçmiş tanımlar. *Bir Aşk Denemesi*'nde yazar geçmiş şöyle tanımlar:

Kimileri geçmişten pişmanlık duyar, kimileri geçmişin bir deney olduğunu söyler; kimleri geçmiş ağızlarına almazlar, kimileri yalnızca geçmişte yaşarlar. Geçmiş bugüne geldiğimiz bir zaman diliminden ve adına hayat denen süreçten başka nedir ki. Hayatımız da seçimler ve rastlantılarla doludur. Kimliğimize yön veren, bir seçim, bir rastlantı değil midir. Bazen her ikisi birden. (Birkiye, 1991, s.9)

Herkes aynı duygu, düşünce ve durumları deneyimlemediği için geçmişe bakışı farklıdır. Geçmiş bazen iyi bazen kötü bazen bir tebessüm bazen bir burukluk bazen en büyük anları belirtir. Geçmiş; bizim tanımladığımızdır, deneyimlediğimizdir, yaşanılanlara baktığımızda görebildiğimizdir. Bireyin bu andan öncesini yaşadığı veya yaşamadığıdır.

2.3.3. Eleştiri

2.3.3.1. Eleştiri Nedir

Düşünceler Sözler Yazılar'da eleştiri, edebiyat için gereklidir. Edebiyatın gelişimini tamamlayabilmesi için eleştiri olmalıdır. Eleştiri edebiyatı farklı yönlerden değerlendirir ve onun daha iyi olması için farklı bakış açıları getirir. Edebiyat için bir yol gösterici olarak düşünülebilir.

Bugün eleştiri edebiyatın itici-güçlerinden biridir. Genel olarak edebiyatı incelemek, değerlendirmek, yönlendirmek durumundadır, kabaca görevi, misyonu budur; bunu yapmalıdır. (Birkiye, 1984, s.20)

Eleştiri, edebiyat için değerlendirilecek olursa edebiyatı inceleyip onu yönlendirmelidir. Eksiklikleri, olumlu yanları, olumsuz yanları ortaya koyarak onun daha iyisini yapmasını sağlamalıdır. Yazar, öznel eleştiri ile nesnel eleştirinin devamlı olarak karşılaştırıldığını söyler. Bu durumda genel olarak öznel eleştiri olumsuz bir eleştiri anlayışı olarak belirtilir. Öznel eleştiri, gerçekleri göstermeyen eleştiri anlayışı olarak görülür ama yazar, öznel eleştirinin böyle olmadığını belirtir.

Kim yapıtı inceleyecek, değerlendirecektir? Bu kim, özne'dir, eleştirmen'dir ve bu faaliyet de eleştirmenin, öznenin bir faaliyeti öznel olan faaliyetidir. Bu da nesnel ile birliktedir. Çünkü her edimde olduğu gibi, eleştirinin de bir öznel yanı, bir de nesnel yanı vardır; bu ikisi karşılıklı ilişki içerisindeyler. Eleştiri hem öznel hem de nesnel olan bir işlemdir, o zaman bunları öznel ve nesnel diye birbirinden ayırmamak, böyle adlandırmamak gerekir. (Birkiye, 1984, s.18)

Öznel eleştiri reddedildiği zaman nesnellikten uzaklaşıldığı belirtilir. Öznel yön ele alınmadığında nesnellikten uzaklaşılır. Yazar, eleştiri için kullanılan öznel ve nesnel ifadeleri birleştirir. İki bakış açısının da eleştiri için gerekli olduğunu söyler. Öznel ve nesnel eleştiri olarak ayrıldığında eleştirinin olması gerektiği gibi olmayacağını düşünür. Gerçek eleştiri için iki işlemin de yapılmasını söyler. Eleştiri bu şekilde yapıldığında tam manasını bulur.

Yazar, eleştiri adı altında söylenenlerin eleştiri başlığına dâhil edilmeyeceğini ifade eder. Her istenilenin söylenme durumu eleştiri olarak değerlendirilmez. Söylenenler bazen hakaret boyutuna ulaşabilir. Eleştiri denilerek yapılan bu işin eleştiri olmadığı açıklanır. Yazar, bu durumu açıklarken sanatçılardan örnekler verir. Türk edebiyatında eleştiri ve hakaretin birbirine karıştırıldığı üzerinde durulur. Eleştiri adı altında sayıp dökmelere yer vermenin eleştiri anlayışına uygun olmadığı söylenir. Eleştirinin haklı bir şekilde yapılması gerekir. Eldeki verilerle kişinin şahsına karşı değil eserine yönelik görüşler belirtilmelidir.

Atayman'ın yazısını yayımladığım için bu yanıtı gerekli gördüm; yoksa Atayman ile arkadaş olduğumuzdan, ya da birlikte çalışmalarımızın olduğundan değil. Buna ilk önce Tanyol'un inanmasını isterim. Kuşkusuz, ileriye gitmek için eleştirel olmak gerekir. Ancak bu eleştirelilik hiçbir zaman, keyfilik-öznellik ya da saldırganlık olmamalı... (Birkiye, 1984, s.96)

Yazar, Tuğrul Tanyol'un bir yazısı üzerinden ifade ettiklerini eleştirir. Tanyol, yazıyı ele alan yazar hakkında hakaret boyutunda sözcükler kullanır. Bunun yanında yazar, Tanyol'un söyledikleri ile çeliştiğini ifade eder. Tanyol'un nesnellikten söz ederken öznelliğe uygun davrandığını belirtir. Yazar, yaşananlardan yola çıkarak eleştirinin bir ölçütü olması gerektiğini düşünür.

2.3.3.2. İncelenen Romanlara Dair Görüşler

Düşünceler Sözler Yazılar'da Birkiye, öncelikle Sabahattin Ali'nin üç eserindeki başkahramanları eleştirir. *Kuyucaklı Yusuf*'ta Muazzez-Yusuf, *Kürk Mantolu Madonna*'da Maria Puder-Raif Efendi, *İçimizdeki Şeytan*'da Ömer-Macide aşkı karşılaştırılır. Üç romanda farklı kişilerin birbirlerine olan aşkları karşılaştırılır. Her roman kahramanı kendi gerçekliğine uygun olarak aşkını yaşar. Âşık olunan insanların neden bir başkası değil de bu kişilerin olduğu sorgulanır. Bu sorgulamadan sonra aşk için kahramanların yaptıklarına değinilir. Âşık olunan zaman ile önceki zaman arasında farklılıklar olduğu belirtilir. Âşıklar önceden şikâyet ettikleri ve yapmak istemedikleri birçok eylemi hiçbir şey söylemeden yerine getirirler. Aşk her açıdan bireyi değişikliğe uğratmıştır. Duygu, düşünce ve yaşayışlarında farklılıklar görülür.

Her üç kadın da yaşadıkları toplumsal koşulların ve tarihsel kesitlerin farklılığından başka başka yapıdadırlar. Muazzez zayıftır, Macide akıllı ve kararlı, Maria ise onlardan ayrı ele alınmalıdır, çağdaş anlamda bireydir. (Birkiye, 1984, s.107)

Romanın kadın kahramanları, bulundukları toplumun ve zamanın koşullarına göre yaşamlarını devam ettirirler. Bulundukları yere ve zamana göre hareket ederler. Üç kadın arasında farklılıklarının görülme sebebi onların farklı kültürlerle ve zamanlara ait olmalarıdır. Gerçekçi bir bakış açısıyla bakıldığında her yerde insanlar aynı koşulda yaşamazlar. Bu durum romanlara da yansımıştır. Coğrafya ve zaman kadınların kişiliğinin oluşumunda ve yaşamlarında etkili olmuştur.

Yusuf, Raif ve Ömer'in sevdikleri kadınları malları gibi görmemeleri şaşırtıcı ve sevindiricidir. Çünkü yıllar öncesinin insanında, şimdi bile kadın-erkek ilişkisinin kafalarda aydınlanmadığı bir sorunun, çağına göre ilerde olması sevindirici ve şaşırtıcıdır. Ömer, Macide ve Bedri'nin dostluklarını yanlış değerlendirir ve onları suçlar. Ne var ki onun bu yanlış değerlendirmesi Macide'yi malı gibi görmesinden çok içinde bulunduğu ruhsal durumdan, dengesizliğinden, kabaca kişiliğinin içinde bulunduğu açmazdan kurtulamamasından kaynaklanmaktadır. (Birkiye, 1984, s.110)

Kadına verilen değer ve kadına bakış açısı eski zamanlarda farklıdır. Kadınlar, erkeklere ait bir varlık olarak görülür. Onlar için kadınlar sahiplenilecek bir nesne konumundadır. Bu nedenle erkek bakış açısı diledikleri gibi davranırlar. Yazar, Sabahattin Ali'nin üç eserinde de böyle bir durumun söz konusu olmamasına sevinir. Dönemin koşullarına rağmen kahramanlar kadınlara böyle bir bakış açısıyla yaklaşmazlar. Bazı olumsuz davranışlarda bulunurlar ama bu bakış açısı farklı bir nedene bağlıdır. Böyle davranmalarının sebebi yetiştikleri toplumdur. Yaşam tarzları kişiliklerini şekillendirir. Bu durum da onların olaylara yaklaşmalarını olumsuz bir şekilde etkiler. Kahramanlar yaşadıkları toplumun içinde, toplumun sahip olduğu koşullar içinde vardır. Nasıl bir çevrede yaşam sürdürüyorlarsa davranışları da bu yönde şekillenir.

Sabahattin Ali'nin eserlerinden sonra yazar, Mihail Şolohov'un *Ve Durgun Akardı Don* isimli eserinde başkişinin yaşadıklarını inceler. Eserin başkişisi Gregor Melekof'dur. Gregor; köyde yaşayan, emekçi bir Kazak ailenin ikinci oğludur. Bu genç ele avuca sığmayan bir kişiliğe sahiptir. Birinci Dünya Savaşı, 1917 Devrimi'ne karşı Kazak ayaklanması, yıllar süren iç savaş Gregor'un değişimine neden olur.

Hırçın gençliği kavgacı bir Kazak askerine dönüşecek, sonra isyancı bir asker, Beyaz Ordu'nun içinde bir Kazak tümeni komutanı, Beyaz Ordu'da bir yüzbaşı, Kızıl Ordu saflarında savaşan bir Kazak, yine bir isyancı ve sonunda, her şeye karşın toprağına dönen bir Kazak, ama Kazak törelerine, geleneklerine karşı olan, onlardan sıyrılan bir Kazak... (Birkiye, 1984, s.115)

Yazar, Gregor'un değişimini yaşanan tarihi olaylar üzerinden ifade eder. Toplum hayatında önemli yeri olan olaylar, bireyde de yankı bulur. Kahraman yaşadığı toplumdan etkilenir, gerçekleşen olaylar etrafında şekil alır. Farklı görevlerde ve yerlerde bulunur. Bütünü bunların yanında Gregor'un âşık olduğu komşusu vardır. Kadın başka bir adamla evlidir ve Gregor'u sevmektedir. Askere giden adam eşini Gregor'un ailesine teslim eder. Gregor'un ailesi bu ilişkiye ne kadar karşı çıksa da Gregor ve Aksinya bu ilişkiyi devam ettirir. Yazara göre kitabın yazarı Şoholov gelenekle ilgili bütün kuralları bir kenara bırakır. Her şeye rağmen ikilinin arasındaki aşk ilişkisi devam eder. Gregor ve Aksinya arasındaki aşk her şeye rağmen devam eder. Onlar bu aşktan vazgeçmezler. Bu aşk uğruna her şeyi yok sayarlar. Gelenek, kültür, aile yapısı, yasaklar onların umurunda değildir. Onlar yalnızca aşklarını koruma isterler. Şoholov'un romanında savaş ve aşk bu iç içedir. Toplumun gerçeklerinin yanında aşkın engellenemez oluşu anlatılır.

Cengiz Aytmatov'un *Gün Uzar Yüzyıl Olur* eserine dair görüşler belirtilir. Bu eserde Aytmatov'un daha çok emekçi insan tasviri üzerinde durduğu yazar tarafından belirtilir. Aytmatov'un, gelecekteki toplum yapısına dair düşüncelerini aktarırken emekçi insanın nasıl olacağı konusuna değindiği ifade edilir. Aytmatov'un gelecek toplum yapısı hakkında bilgi verirken efsanelerden, masallardan, halkın kültürel unsurlarına yer vererek onları koruduğu düşünülür. Roman kahramanı Yedigey'in yaşadıkları anlatılır. Yedigey yıllarca çalışmış emekçi biri olarak romanda yer alır. Yedigey ve Kazangab çok yakın arkadaşlardır. Birçok zorluğu birlikte atlatırlar. Yedigey, Kazangab'tan topluma dair birçok şey öğrenir ama Yedigey bir gün Kazangab'ı kaybeder. Yedigey geçmişten kopmadığı gibi geleceğe de ayak uydurabilir. Romanda yaşanan an, geçmiş ve gelecek kurgusu yer alır. Geçmişe dair olaylar eserde anlatılır.

Bilincini yitirmiş olan bu mankurtlar onlara çobanlık etmişlerdir, bir bakıma köle gibi kullanılmışlardır. Nayman Ana mankurt olan oğlunun kaderini bile bile arkasından gider: ancak yalnızca bir canlı olarak yaşıyan oğlu tarafından oklanarak öldürülür. (Birkiye, 1984, s.126)

Romanda insanların mankurtlaştırılmasına değinilir. Mankurtlaştırma ile insanlar kendilerine köle haline getirilir. Oğlunun arkasından giden Nayman Ana'nın kendi ölümüyle biten hikâyesi anlatılır. Geçmişten kopmadan gelecek ve şimdiye dair

bilgi verilir. Yazara göre Aytmatov, emekçi insanı Yedigey aracılığıyla belirtir. Yedigey tam anlamıyla emekçi insanı ifade eder.

Yazar, son olarak Bekir Yıldız'ın *Halkalı Köle* romanını inceler. Yıldız'ın romanında aile ve kadın sorununa yer verir. Bu konuya dair farklı bir bakış açısı sunduğu ifade edilir. Romanın temel konusu evliliktir. Evliliğin kadın, erkek, çocuklar ve çevre üzerinde etkileri işlenir. Romanda evliliği olumsuz yönde ilerleyen birinin yıllar sonra bulunduğu durumdan söz edilir. Başlarda mutlu olan birey yıllar içindeki değişimle içinden çıkamayacağı bir hale gelir. Eşi ile düşman haline gelirler. Kadında görülen değişimler anlaşmazlığı daha fazla tetikler. Kadındaki değişim olumsuz anlamdadır. Bu somut durumların yanında kadın kendini geliştirecek hiçbir eylemde bulunmaz. Yalnızca somut ve etrafında gördüklerinden memnun olmayan bir kadındır. Klasik kadın profili içerisinde kalır. Kadın evinde oturan, ev işleriyle uğraşan, çocukların sorumluluğunu alan bir kadın çizgisindedir. Karşı cinse aidiyeti olan bir varlık olarak hayatına devam eder. Kadının çalışma hayatına atılması da bu durumda beklenen değişimi yaratmaz. Kadınlar çalışsalar dahi bu hayatı devam ettirmekten geri durmazlar. Kadınlar için tam anlamıyla bir bağımsızlık söz konusu değildir. Kadının tek başına özgür kararlar alamaması eleştirilir. Erkeklerin bağımsızlıklarına sahip çıktıkları kadar kadınların sahip çıkamayışı problem olarak görülür. Bu problemin temeli kadının birey olarak kendini var etme sorununa yaklaşmamasıdır. Kadınların genel olarak böyle bir anlayışa sahip olmamaları onları bağımsız birey olmaktan uzaklaştırmıştır. Romanın işlediği konu etrafında yazarın genel olarak üzerinde durduğu nokta kadının evlilikle birlikte içinde bulunduğu konumdur.

Romantik Bir Yolculuk'ta yazar romanın insan, doğa ve eşya bütünlüğünün sağlaması gerektiğini düşünür. Bu çevrede bütünlük sağlayamayan romanın başarılı olamayacağı kanısı vardır. Kahramanlar bulundukları ortam ile bütünleşmelidir. Onları ifade edebilecek en iyi şekilde mekân özellikleri belirlenmelidir. Bu duruma örnek olarak yazar, Gün Uzar Yüzyıl olur eserinde Cengiz Aytmatov'un Yedigey'i bulunduğu çevreyle bütün olarak verdiği belirtir. Yazar için geçmişi yadsımak da edebiyat için kabul edilemez bir durumdur. Romanın edebi bir tür olup olmadığı üzerine görüşlere yer verir. Edebiyatın para endişesinin olmasına dikkat çekilir. Değişen koşullarla birlikte romanda aranan özellik estetik değer değil ne kadar satabileceğidir. Bu durum romanı Pazar haline getirir. Romanın esas amacını dışarıda bırakır. Sanat için yapılan bir durumun ötesine geçer. Kâr amacı taşıması onun gerçek anlamını zedeler. Yazar bu

konu üzerinde durulması gerektiğini belirtir. Romanın genel sorunları üzerine düşünmek gerekir.

2.3.3.3. Türk Edebiyatından Ele Alınan Roman ve Yazarlar

Romantik Bir Yolculuk'ta romanın girişinde Halit Ziya Uşaklıgil'in *Mai ve Siyah* eserinin Türk edebiyatındaki yeri hakkında bilgi verilir. Roman daha çok umut etme ve hayal kırıklığı olarak ifade edilir. Bu eksende roman kahramanı Ahmet Cemil ele alınır. Romanda betimleyici bir dil kullanıldığı belirtilir. Bu anlatım özelliği Halit Ziya Uşaklıgil tarafından ustaca kullanılır.

Mavi, gökyüzünü sonsuzluğu; siyah, toprağı, karanlığı temsil eder. Umut ediş ile karamsarlık bir anlamda birlikte vardır; yaşamda olduğu gibi. Hatta buna 'yaşam ile ölüm' bile diyebiliriz... (Birkiye, 2005, s.13)

Mai ve Siyah sözcükleri eserin içeriğine dair çok şey ifade eder. Eserin ismi içerikle ilgilidir. Umut ve hayal kırıklığını verebilecek iki sözcük bilinçli olarak tercih edilir. Mai ve Siyah renklerinin genel özellikleri betimleyici unsurlar olarak kullanılır. Romanda yer alan esas noktayı vurgular niteliktedirler.

Yazarın *Aşk-ı Memnu* romanı ise yasak aşklar örgüsüdür. Herkes kendi iç dünyasında erişemediklerine bağlı bir yasak aşk içerisine dâhil olur.

Nihal'in babasını, babasının da Nihal'i büyük bir sevgiyle, baba-kız 'aşk'ıyla sevdiğini görürüz. Matazel Courton ile Nihal arasındaki sevgi ve bağlılık da sıradan bir mürebbiye-evin kızı ilişkisinin çok üzerinde, adeta bir anne-kız ilişkisindedir. Mürebbiyenin içten içe Adnan Bey'e olan 'duygusal ilgisi' de metnin anlatım katmanları içinde gizlidir. (Birkiye, 2005, s.21)

Bihter'in, Behlül'ün, Nihal'in, Matmazel'in, Adnan Bey'in yasak aşkları sahip olmak istedikleri ile ilgilidir. Herkes sevgisini ve aşkını duygularının yönlendirdiği şekilde sahiplenir. Aşklar ve sevgiler doğrudan anlatılmaz sezme durumu ön plandadır.

Psikolojik romanın temsilcilerinden Mehmet Rauf'un özel hayatında çektiği maddi sıkıntılar anlatılır. Servet-i Fünun yazarlarının aksine Mehmet Rauf geçim sıkıntısı içerisinde yaşamına devam eder. Ömrünün son yıllarında Ruşen Eşref Ünaydın'ın ve Yakup Kadrinin bu durumu anlatmasıyla kendisine emekli aylığı bağlanır. Ömrü yazmakla geçer. Yazarın özel hayatına yer verildikten sonra *Eylül* romanının Türk edebiyatı için önemli olduğu noktalar ifade edilir.

Romanda olay yok denecek kadar azdır. Roman iç olaylar üzerine kurulmuş olup, daha çok iki kahramanın, Süreyya'nın karısı Suad ile Necib'in öznel dünyaları anlatılmıştır.

Böylece, birleşemeyen, ancak birbirlerini seven iki genç insanın, yerleşik ahlaki değerlerden dolayı içine düştükleri çaresizliğe ve çektikleri aşk acılarına tanık oluruz. (Birkiye, 2005, s.30)

Eylül romanında da yasak aşk konusu vardır. Suat-Necip ve Süreyyâ arasında bir aşk görülür. Bu aşk ahlaki değerlere uygunluk göstermez. Yazar, Suat ile Necip arasındaki aşkı platonik olarak değerlendirir. Bunun nedeni ise onların birbirlerini uzaktan sevmeleridir.

Halide Edip Adıvar'ın *Ateşten Gömlek* romanının isminin Yakup Kadri'den geldiği üzerinde durulur. Romanın Kurtuluş Savaşı'nın hareketli döneminde yazıldığı ifade edilir. Savaş günlerinde yaşananlara tanık olunarak roman yazılır.

Haklı bir savaşın, Kurtuluş Savaşı'mızın romanıdır; bu savaşta yer alan aktörlerin romanıdır; tarihsel bir tanıklığın romanıdır. Aynı zamanda bir 'aşk'ın da romanıdır. (Birkiye, 2005, s.35)

Cephede olanlar, insanların yaşadıkları romanda anlatılır. Tarihsel bir roman olmanın yanında aşk romanı olarak da ele alınır. Kurtuluş Savaşı üzerine yazılan ilk romandır. Savaşın yarattığı yıkımları ve değişiklikleri anlatmanın yanında bireyler arasındaki aşk ilişkisini de ortaya koyar.

Reşat Nuri Güntekin'in *Yeşil Gece* isimli romanı, politik ortama bakıldığında şimdiki sorunu yansıtan güncel bir eser olarak betimlenir. Önemli toplumsal sorunların bu eserde yer aldığı belirtilir.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban* isimli eseri politik, sav eser olarak nitelendirilir. Ahmet Celal'in köydeki insanlarla uyumsuzluğu aydın köylü çatışmasını ifade eder.

Nitekim kitabın sonlarına doğru geride yükselen fon Ulusal Kurtuluş Savaşı'dır; bu fon etkin olmakla birlikte Mustafa Kemal ve Kemalistleri sürekli gündemde tutmuştur. Ahmet Celâl de bu kesimin, bu sınıfın bir simgesidir. (Birkiye, 2005, s.47)

Romanın sonlarına doğru Kurtuluş Savaşı ön plana çıkarılır. Esas anlatılanın dönemin parti ve yöneticileri olduğu ifade edilir. Ahmet Celâl gibi Türk aydını da yalnız kalır. Bu görüşün hâlâ geçerliliğini koruduğu kabul edilir.

Peyami Safa'nın *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu* romanının anlatıcısının yaş olarak küçük ama anlattıkları ile yetişkinler kadar olgun olduğu görüşüne varılır. Kahraman ve olayları anlatan kişi, sekiz yaşından beri kemik ağrısı çeken bir çocuktur. Hayatı yedi yıldır hastalık ve ameliyatla geçmektedir. Anlatıcı Nüzhet'e âşıktır.

Nüzhet ne kadar çok hayatsa (yaşam doluysa), anlatıcı o kadar ölümdür (dizi hastalıklıdır); nitekim (görüldüğü üzere) anlatıcı, baştan sonra ‘ölüm’le dolu olan yazın tarihinin unutulmaz metni *Hamlet*’ten parçalar anımsamıştır. (Birkiye, 2005, s.74)

Birbirine zıt iki karakter üzerinde yoğunlaşılır. Biri hayatın neşeli ve coşkulu yönünü belirtirken diğeri hayatın bitişini ve hüznünü belirtir. Zıt kahramanlar hayatın ters iki noktasından hayatı yaşarlar. Bir yerde mutluluk diğeri yerde hüznü vardır. Hayatlarını yönleri birbirine terstir. Biri başlangıçlara doğru giderken diğeri sona doğru gider. Ömrü yavaş, sakın ve hayal etmekle geçer.

Yazar, Ahmet Hamdi Tanpınar’ın *Huzur* romanı üzerine düşünceler belirtir. Mümtaz’ın içerisinde bulunduğu bunalımlı hâl, yazarın dikkatini çeker. Mümtaz, aşk, yaşam, bireyin dünyası ve huzursuzluk arasında sıkışır.

Denememi Mümtaz’ın üzerine kurmak istiyordum. Onun çatışmaları ve ruhsal (tinsel) durumu konum olacak, aşk teması da onunla birlikte koştur gidecek ve düşüncelerimi pekiştirecekti. (Birkiye, 2005, s.76)

Mümtazın içinde bulunduğu çatışmalar yazarın denemesinin konusudur. Ruhsal olarak hissettiği boşluklar, onun karmaşıklık ve anlamsızlık içinde hissetmesine neden olur. Bu hislerin yanında aşk da Mümtaz’ın aklını karıştırır. Duygularını, ne istediğini netleştirmesine yardımcı olmaz.

Berna Moran’ın tanımıyla huzursuzluğun romanıdır, *Huzur*. Ahmet Hamdi Tanpınar’ın bu başyapıtı, James Joyce’un *Ulysses*’i gibi bir günde geçer. (Birkiye, 2005, s.77)

Berna Moran, eseri huzursuzluğun romanı olarak ifade eder. Kendi ismiyle zıt bir anlatıma sahip olan eser huzuru anlatmaktan uzaktır. Bireyin yaşadığı kararsızlıkları, iç çekişmeleri, bireyin kendini arayışını işlediği için huzur bulunacak özellikte değildir. Huzur, bu karmaşıklık olarak nitelendirilebilirse bu durumu anlattığı ifade edilebilir. Roman bir gün gibi kısa sürede olanları anlatır. Geriye dönüşlerle yaşananlar belirtilir.

Nuran ile Mümtaz’ın aşkı. İstanbul kadar coşkulu, İstanbul gibi karmaşık. Aslında romanda aşk ve İstanbul iç içedir, özellikle Boğaz. Nitekim Mümtaz, Nuran ile geçen günlerini anımsadığı bir yerde zihninden sık sık şunu geçirdiğini aktarır: ‘Birbirimizi mi, yoksa Boğaz’ı mı seviyoruz?’ (Birkiye, 2005, s.83)

Romanda Doğu-Batı çatışması, kültürel değerler, savaş korkusu işlenir. Bunların yanında Nuran ile Mümtaz arasındaki aşk da eserde yer alır. Aralarındaki ilişki İstanbul kadar karmaşık görülür. Durgun ve aynı düzeyde devam eden bir aşkları yoktur. Bu

aşkın nedeni olarak Boğaz görülür. Daha ileri ifadeler kullanılarak birbirlerini mi Boğaz'ı mı sevdikleri tartışılır. Eserde Boğaz, ayrı bir karakter olarak yer alır.

Sabahattin Ali'nin Yapıtlarını Sevme Sözlüğü'nde Sabahattin Ali'nin hayatı ve sanatı üzerinde durulur. Yazarın hayatında çektiği sıkıntılara yer verilir. Türk edebiyatına önemli yapıtlar kazandırdığına değinilir. Yazar, ona yapılanların utanç verici bir olay olduğu görüşündedir. Türk edebiyatının en güzel yapıtlarını veren ve verebilecek sanatçı bir saldırı sonucunda genç yaşta hayatını kaybeder. Eserlerinde toplumun ve dönemin yaşantısını yansıtır. Gerçekleri anlatır.

Kuyucaklı Yusuf'un önemi yalnızca başarılı bir roman olmasından ileri gelmez, öncü bir yapıt olması da ona tarihsel açıdan bir önem kazandırır. Çünkü bu yapıt daha önceki Türk romanından iki bakımdan ayrılır ve yeni bir yol açar. (Moran, 2023, s.21)

Berna Moran, Sabahattin Ali'nin verdiği eserlerden Kuyucaklı Yusuf'tan söz ederken eserin Türk edebiyatındaki önemine değinir. Bu eser, yalnızca başarılı olmasıyla ön plana çıkmaz. Bazı konularda öncü bir eser özelliği gösterir. Sabahattin Ali'nin verdiği bu eser Türk edebiyatının önceki dönemlerinde verilen eserlerden ayrılır. Bu eser ayrılmakla kalmaz bir çığır açar. Sabahattin Ali, verdiği eserle toplumsal yapıyı, ezilen halkı, köylü sınıfını ele alan yazarların başında gelir. Anadolu'yu da bu sorunsalın içine çeker. Onun Anadolu'ya bakışı Batılılaşmanın etkisiyle değil toplumun kendi yapısındaki çatışmadan kaynaklıdır.

Yaşar Kemal'in üçlemelerine yer verilir. Yaşar Kemal'in destansı tarzının Türk edebiyatındaki önemi ifade edilir. Bunun yanında Yaşar Kemal'in anlatımı Dünya edebiyatı için de önemlidir. *Kimsecik Üçlemesi*'nde göç, evrensel durum destansı bir öykü olarak anlatılır. Bu üçlemede 'korku'nun evrensel bir tarzda ifade edildiği belirtilir. Korkunun artmasıyla ölümün devreye girer. Korku, bireyi yapılmayacak durumlar içerisinde bırakır. *Akçasazın Ağaları* üçlemesinde ise kan davası vardır. Bu üçlemede de korku yer alır. Düşsel ve destansı anlatımla eserde olaylar gerçekleşir. Yaşar Kemal, eserlerinde tanık olduğu olayları anlatır. Yaşadığı bölgenin sorunlarını destansı bir anlatımla ifade eder. *Yusufoçuk Yusuf* eserinde Derviş ile Mustafa arasındaki savaşın *İlyada*'daki Akhilleus ile Hektor arasındaki savaşı çağrıştırdığı ifade edilir. Eser ve destan arasında bir benzerlik bulunur.

Tahsin Yücel'in *Kumru ile Kumru* isimli eserinde bireylerin değişen hayatları anlatılır. Değişen hayatlarla birlikte eşyalara verilen önem ironik bulunur. Romanın

kahramanları Kumru ile Haydar etrafında değişen dünya yansıtılır. Bireylerin nesneler ve hayatlar karşısındaki tutumları eleştirilir.

Selim İleri'nin *Yarın Yapayalnız* romanı ile Halit Ziya Uşaklıgil'in *Aşk-ı Memnu* romanı arasında benzerlikler kurulur. Eserlerin kadın kahramanları yaşadıkları bunalımlarla, hayat tarzları ile birbirine yakındır. Selim İleri'nin kahramanı Handan Sarp da Bihter gibi yasak bir aşka düşer. Handan Sarp, mutlu olmak, aşkı hissetmek ister. Bu yönüyle Bihter'i hatırlatır.

Latife Tekin'in romancılığı, dil ve anlatımı üzerine çeşitli tartışmaların olduğu söylenir. Sonrasında *Sevgili Arsız Ölüm* eserinin konusuna değinilir. Eserde Huvat isimli kahraman kapitalizmin köye girişinin hızlanmasını sağlar. Bu durumu destekler. Onun aracılığıyla kapitalist düzen köyde daha hızlı yayılmaya başlar. Ekonomik durumun, paranın aile yaşamına etkisi romanda görülür.

Kemal Tahir'in genellikle, romanlarında düşünmeyen insan egemendir ve bizim insanlarımızı aktarırken, böylesine bir tipikliğe gider. (Birkiye, 2005, s.143)

Yazarın kendisinin belirttiği gibi Kemal Tahir'den bir etkilenme söz konusudur. Kemal Tahir'den etkilenmiş olunan yön ise eserlerinde düşünmeyen insanların ön planda olmasıdır. Birey olamayan ve düşünemeyen insanlar görülür. Latife Tekin de bu yönü Kemal Tahir'den alır. Elif Şafak'ın eserlerinde üzerinde durduğu noktalardan söz edilir. Kültürün, coğrafyanın, kim sorununun, ruhsal çöküntü eserlerinin konusudur. *Araf* eserinde örf ve adetler içerisinde araf konusu ele alınır. Bireyin kendi kültür ve yaşam biçimine ters düşmesi kendini sorgulamasına neden olur. Bu durum kararsızlıklara neden olur.

2.3.3.4. Yabancı Edebiyatlardan Ele Alınan Roman ve Yazarlar

Romantik Bir Yolculuk'ta dünya edebiyatında Dostoyevski'nin önemine değinilir. Edebiyata katkısı anlatılır. Onun romanlarının konusuna yer verilir. Dostoyevski'nin dönemin koşulları karşısında mücadele ettiği görülür. Baskıcı, otoriter, sansür, kısıtlılık dönemin özellikleri arasındadır. Dostoyevski bu zor koşullarda bildiğini yapar. Ne kadar yasak olsa da o bazı şeyleri yok sayabilir. Döneminde etrafında olanlara bir anlam yükleyebilir. Bazı eylemlerin arka planında yer alan niyetleri idrak edebilir. Yaşanılanların nedenini kolaylıkla çözümleyebilir. Her şeyin masum ve iyi niyet çerçevesinde gerçekleştirilmediğini bilir.

Dostoyevski hiç kuşkusuz ki büyük bir ‘deha’ydı ve dünya edebiyatına *Yeraltından Notlar, Ecinniler, Suç ve Ceza, Budala, Karamazov Kardeşler* gibi büyük yapıtları henüz (infaz öncesi) kazandırmamıştı. (Birkiye, 2005, s.175)

Dünya edebiyatına çok önemli eserler kazandırır. Bireyin iç dünyasında yer alan kötülük problemini psikolojik yönden ele alır. Bu durumu sorgular. Kendisi de bunalımlı bir hayata sahiptir.

Yine, bütün parasını rulet masasında bırakıyor, saatini, yüzüğünü, rehine veriyor, aldığı bütün parayı kaybediyor ve Anna’dan para bulmasını istiyordu. Bir kezinde paltosunu rehine vermişti, ancak bir türlü geri almadığı için kışı paltosuz geçirmişti. Anna başka bir kette, Dostoyevski ise rulet masalarının bulunduğu kentleri dolaşıyordu. Öte yandan bir yıl önce yazdığı ve 1863’ün yazının izlenimleri olan Kumarbaz romanı sanki yaşamında devam ediyor, sanki romanda geleceği yazmıştı! (Birkiye, 2005, s.182)

Dostoyevski’nin alışkanlıklarından söz edilir. O, bu denli kumara düşkündür. Kendisi için vazgeçilmez bir noktadadır. Gerçek ile romanları arasında ilişki kurulur. Eserde yer alan durum ile yaşamındaki durumun gerçekliği ifade edilir.

Andre Gide’in *Pastoral Senfonisi* eserinden söz edilir. Roman daha çok *novella* olarak ifade edilir. Yazar eseri bu şekilde belirtmenin uygun olacağını düşünür. Eserde yasak aşkın yanında dinsel tartışmalar yapılır. Günah kavramı sorgulanır. Kahraman Fransa bir köy papazıdır. Protestan’dır. Papazın Gertrude karşı duyguları vardır. Birbirlerine âşıktır. Papaz bu durumu bir yandan kabul ederken diğer yanda dini olarak sorgular. Aşk ise coşkun akar, bir şeyi dinlemez. Papaz da duygularına söz geçiremez. Aşk, çaresizlik, vicdan, sorgulama, inanç merkezli yaşanılanlar bireyde çatışmalara neden olur.

Albert Camus’un *Yabancı* eserinde kahramanın her şeye rağmen mutlu olması belirtilir. Eserin konusunun Cezayir’de geçer. Saçma bir dünyada insanın uyumsuzluğu konu edinilir. Roman kahramanı Meursault uyumsuz biridir. Olaylar karşısında yaptıkları etrafındakiler tarafından yadırganır. *Veba* romanını da İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra kaleme alır. Oran isimli bir kentte veba salgını ortaya çıkar. Birdenbire dünyanın her yanına yayılır. Büyük yıkımlara, ölümlere neden olur. Bu durum birdenbire gelişir ve önlenemez bir hâl alır. Yazar için gerçekte de insanlar için bir kâbus halini alır. Gerçekleşen bazı durumlar başka olayların engellenmesini sağlar. Yaşanılanlar arka planda başka olayları yapmayı mümkün kılar.

Cengiz Aytmatov'un *Cemile* isimli eserine yer verilir. Eser, Aragon tarafından 'Dünyanın en güzel aşk öyküsü' olarak betimlenir. Eserin konusu İkinci Dünya Savaşı döneminde geçer. Cemile isimli kahraman tutumlara, geleneklere rağmen mutlu olmayı arar. Sevgiyi, aşkı, kendisin anlayabilecek birini bulmak ister. Erkeklerin kendisin anlayabileceğini düşünmez. Onların böyle bir dertlerinin olmadığını ifade eder. Bu nedenle erkeklerden uzak durmaya çalışır. İnsanı anlamamanın zor bir iş olduğu düşünce vardır. Bu düşünceler karşısında Danyar vardır. Danyar onu anlar ve ne istediğini önemser. Cemile başta töre ve kanunlardan dolayı karşı çıksa da sonrasında onu ister. Bu aşkı savunur.

2.3.4. Günlük

İnsanlar farklı farklı sebeplerle günlük tutarlar: Bazen sadece kendi kendilerine konuşmak, konuşmuş olmak, kendi dertlerini seslendirmek, yazıya geçirmek için; bazen yaptıklarını, yaşadıklarını ilerde hatırlamak, tekrar tekrar bunlara dönebilmek için; bazen yaşadıklarını geliştirmek, onların muhasebesini yapmak, üzerlerine bir şeyler katabilmek için günlük tutarlar.

Bazense kimseyle paylaşamadıkları yaşadıklarını, düşüncelerini içlerinde tutamayıp kâğıda haykırmak isteyerek; bazen şimdi kimselerle paylaşamadıklarının ölümlerinden sonra bilinmesini istedikleri için günlük tutarak kayda geçirirler.

Günlükler insana dert ortağı olurlar. En yakınlarımızdakine bile söyleyemediklerimizi günlüklere yazarız. Günlük notlarımız kişiye kendisine bile söyleyemediklerini itiraf imkânı tanır.

Bununla beraber günlük tutan kimse bir gün gelip günlüklerinin yayımlanacağını da göz ardı edemez. Bilhassa bir sanatkâr ve topluma mal olmuş bir kişilikse günün birinde bu notların su yüzüne çıkması ve toplum tarafından görülmesi mümkündür. Zaten kişi bir şeyleri yazıya döküyorsa, bu bir anlamda başkası veya başkalarıyla iletişim kurma isteğidir. Yazmak başkalarıyla ilişkiye girmeyi göze almak demektir. Mesela Virginia Woolf'un yayıncı olan eşi Leonard Woolf, onun ölümünden çok sonra günlüklerinin tamamını değil, seçmeler yaparak yayımlamıştır. (Bilgi, 2021, s.8)

Tanpınar ölümüne kadar günlüklerini yayımlamamıştır. Yazarın ölümünden sonra bu notlar M. Kaplan'a verilmiş, Kaplan'da bazı çekincelerden dolayı bu günlükleri yayımlamak istememiştir. Ancak M. Kaplan, Tanpınar'ın günlüklerinde "Bu

yazdıklarımın benden sonra okunacağını düşünmek.” cümlesini görünce yayımlamaya karar vermiştir. (Enginün, Kerman, 2015, s.11)

Adalet Ağaoğlu da “Günlükler eğer illa yayınlanacaksa, bunu tutanlar sağken ve notların masumiyetine ‘pek de’ dokunmadan yayınlanmalıdır.” (Ağaoğlu, 2015, s.20) diyerek günlüklerini hayattayken yayımlamıştır.

Yerli ve yabancı pek çok yazarın önemli ölçüde günlükleri vardır. Günlükler âdeta koskoca bir insan hayatının özetidir. Günlüklerde yazar kendi kendisi ile konuşur. Yazarın kendisine yazdığı mektup gibidir.

Oğuz Atay günlük tutma sebebini şöyle açıklar:

“Bu defteri bugün satın aldım. Artık Sevin olmadığına göre ve başka kimseyle konuşmak istemediğime göre bu defter kaydetsin beni, dert ortağım olsun. Kimseye söylemeden, içimde kaldı, kayboldu dediğim düşüncelerin, duyguların aynası olsun. Kimse dinlemiyorsa beni ya da istediğim gibi dinlemiyorsa günlük tutmaktan başka çare kalmıyor. Canım insanlar sonunda bana bunu da yaptınız.” (Atay, 1998, s.6)

Günlükleri kimin yazdığı, nasıl yazdığı, hangi üslupla kaleme aldığı, yayınlanıp yayınlanmak üzere mi yazıldığı önemlidir. Bazı günlükler edebî türe yaklaşırken bazıları da sıradandır.

Usta bir yazar elinden çıktığında yazınsal bir türe dönüşen günlükler olduğu gibi, sadece günübirlik notlar seviyesinde kalanlar da vardır. Siyasi günlükler, tarihi günlükler, edebî günlük, yaşamsal günlük, seyahat günlükleri, sadece bir olaya bağlı günlükler gibi pek çok çeşitleri vardır. (Tosun, 2015, s.13)

Yazarlar günlüklerinde sadece yaşadıklarını değil, edebî duruşlarını, hatıralarını da ortaya koyarlar. Bu bakımdan edebiyat için günlükler önemli kaynaklardır. Yazarların yazma serüvenlerini, hangi eserini nasıl ve hangi saiklerle yazdıklarını biz günlüklerinden öğreniriz. Bu anlamda günlüklerin belgesel değeri vardır.

Suut Kemal Yetkin’in değimiyle “Günlük yazarın kendi kendisiyle alçak sesle konuşmasıdır. Günlük ileriye doğru, hatıra geriye doğru gider.” (Yetkin, 1962, s.432)

Atila Birkiye’nin *Saptamalar Bir Sonbahar Güncesi* (1985), *Perdelerden Caddelere Dökülüvermiş* (1995), *Şehirlerarası Arzu*, (2015), *Ev Günleri Kumrularla Birlikte* (2023) adlı dört günlüğü vardır.

Yazar, bunlara Günce demeyi tercih etmektedir. İlk günlüğü olan *Saptamalar Bir Sonbahar Güncesi* adlı eserindeki ilk tarih 30 Ağustos 1984 saat:02.55 şeklindedir.

Bu günlük 1 Aralık 1984 tarihinde sona erer. İkinci günlüğü olan *Perdelerden Caddelere Dökülüvermiş* 11 Nisan 1986'da başlayıp 16 Nisan 1995'de sona erer. Üçüncü günlüğü olan *Şehirlerarası Arzu* 23 Haziran 2003 yılında başlayıp 1 Nisan 2018 yılında biter. Son günlüğü olan *Ev Günleri Kumrularla Birlikte* 31 Mart 2020 de başlayıp 19 Kasım 2021'de biter.

Perdelerden Caddelere Dökülüvermiş Onat Kutlar'a, *Şehirlerarası Arzu* beraber yaşadığı Meral Işık'a, *Ev Günleri Kumrularla Birlikte* Ergin Akış'a ithaf edilmiştir.

2.3.4.1. Atilla Birkiye'nin Günlüklerinde Geçen Temalar

2.3.4.1.1. Günce

Atilla Birkiye, *Saptamalar Bir Sonbahar Güncesi* adlı günlüğünde, güncenin ne olduğunu açıkladıktan sonra bir türlü başlayamadığı günlüklerini anlatır. Bu durum karşısında mutluluk duyar. Günlüklerine başlamış olma sebebi ise Kemal Özer ile yaptığı konuşmadır. Bu konuşmadan oldukça etkilenir, eve geldiği zaman günlük yazmaya başlar.

Eve geldiğimde, oturup 'Aşkın Edebiyatı ya da Aşk-ı Memnu'lar Üzerine' başlıklı bir deneme yazdım. Yazının konusunu öğrenmek isteyenler, yazıyı okuyacaklar. Belki de o yazı hiç okunmayacak. Çünkü şu an (Hartmann'ın kulakları çınlasın), yazının yayımlanıp yayımlanmayacağını bilmiyorum. (Birkiye, 1984, s.7)

Günlüğünde söz ettiği konulardan biri ise yazdığı denemedir. Yazdığı denemenin içeriği hakkında bilgi vermez. Denemenin Türk edebiyatında bir eserle ilgili olduğunu belirtir. Yazar, yazının ne olacağına dair bir fikir sahibi değildir. Yayımlanıp yayımlanmayacağını bilmez. Okunup okunmayacağını da tahmin edemez. Yalnızca yazar gerisinin ne olacağını kestiremez. Görevi sadece yazmaktan ibarettir.

Günce dediğimiz an'ın aktarımı değil mi, bir bakıma. Edebi olduğu zaman günce oluyor. (Birkiye, 1984, s. 8) Birkiye, bu eserinde günce sözcüğünü sorgular. Bu sözcüğün ifade ettiği anlam üzerinde durulur. Yazar, güncenin ne olduğunu ifade eder. Güncenin edebî yönü üzerinde durulur. Yazara göre günce, içinde bulunan anı belirtmektir. Zamanın, anın sanatlı olarak ifade edilmesi günce olarak tanımlanır.

Günce bizde çok yaygın değil; hatta tür olarak 'yeni' bile sayılır. Genellikle romancılar-hikâyeciler-şairler yazıyorlar. Genellikle de eleştirmenler, araştırmacılar yazmıyor. Fethi Naci'yi saymazsak, böyle. Gösteri'de yazdığı '*Eleştiri Günlüğü*' pek öyle günceye benzemiyor. Hele hele eleştiri demek, biraz türü zorlamak oluyor. (Birkiye, 1984 s.8)

Günce Türk edebiyatında yaygın bir tür değildir. Yeni bir tür olarak yerini alır. Tek başına anlatılan bir tür olmak yerine roman, şiir, hikâye yazarları tarafından yazılır. Yazar, Fethi Naci'yi bu konuda eleştirir. Yazdığı esere günce demenin de eleştiri demenin de uygun olmadığını düşünür.

Gerçek anlamda bir edebiyat dergisi yok: ürüne bol yer veren, tartışmalar açan, yönlendirici bir dergi söylemek istediğim. İster kızalım, ister ideolojik olarak karşı çıkalım, Memet Fuat bunu yapmaya çalışıyordu. Yayımlanan dergilere bakarak diyebiliriz ki, bir edebiyat dergisine gereksinim var. (Birkiye, 1984, s.13)

Yazar, bir edebiyat dergisinin olmayışını güncesinde tartışır. Böyle bir edebiyat dergisinin olmaması büyük bir eksikliktir. Bu duruma hangi açıdan bakılırsa bakılsın haklı olan bir girişime yer verilir. Edebiyata dair eksik olan bir yön açıklanır. Bu eksikliğin giderilmesine yönelik girişimler belirlenir.

Roman, yaşamın en iyi anlatımlarından biri özelliğini gösteriyor. Bu bağlamda, edebiyat türleri içinde en olanaklısı roman. Şiir, hikâye de hayatı karşılayabiliyor, hiç kuşkusuz; ama romanın yeri ve olanakları bambaşka. Bir eylemi, bir olayı, hele hele insanı anlatmak; diğer türlere göre daha kavrayıcı oluyor. (Birkiye, 1984, s.15)

Yazar, devamlı sanat ve edebiyat üzerine düşünür. Günlüklerinde edebiyata ve sanata dair konulara yer verir. Bu konular üzerinde fikir belirtir. Diğer türlerin hayata bakan yönleri vardır ama bu konuda roman ön plana çıkar. Romanın yaşanılanları anlatması bakımından yeri farklıdır. Roman, insana ait durumları ifade etmesi yönüyle de ayrı bir öneme sahiptir. Roman, yaşamı anlatmak açısından diğer türlere göre daha açıklayıcı bulunur.

Türkiye’de yaşamak biraz rastlantılara bağlı. Çok komik sayılabilecek ama hiç olmadık yerde insanın karşısına çıkan bir olay, anlamsız bir şekilde yaşamını noktalayabilir. Üstelik, bu kişinin olayla da hiçbir ilgisi yoktur. Daha önce şu veya bu şekilde edindiğim bu düşünceler, bugün yaşadıklarımın sonrasomutlandı. Daha önceki kanılarım şimdi, yaşadıklarım oldu. (Birkiye, 1984, s.19)

Yaşanılan ülkede gelişen olaylar kendisini olumsuz etkilemektedir. Beklenmedik anlardan dolayı bireyin hayatı farklı yönlerle geçebilir. Yaşananlar karşısında çaresiz kalınabilecek durumlar ortaya çıkar. Bireyin hayatı tamamen farklılaşır. Bazen bu durumlar bireyin hayatının son bulmasına neden olur. Bir anda, beklenmedik sebepler, yanlışlıklar, anlaşmazlıklar hayatın sonunu getirir. Yazar, daha önce düşündüklerini bugün yaşadığını ifade eder. Bu durum, kendisinde büyük bir etkiye neden olur.

Bırakın insanların üretim sürecindeki metalaşmasını, kadına bir bakın toplumumuzda. Kadın sinemada, televizyonda, renkli basında, mizahta, hepsinde cinsel doyuma ulaşmak için bir araç. Başta mülkleniyoruz kadını. Namus adlı da güzel bir örtüsü var. (Birkiye, 1984, s.45)

Yazar, kadının toplumdaki yerine değinir. Kadının bir obje olarak görülmesi tutumu olumsuz bir şekilde eleştirilir. Kadına çeşitli görüşler altında bir kısıtlama getirildiğini söyler. Bunun yanında kadın nerede olursa olsun ona yüklenen bir rol vardır. O her zaman çeşitli çıkarlar için kullanılır. Ona bakılan göz her zaman aynıdır. Nerede ve ne iş yaptığı önemli değildir. Sanatta da günlük hayatta da kadın cinsel yönüyle yer alır.

Kadın bir eşyadır. Genel kanı bu. İşin gülünç yanı, kadınlar da aynı durumu ayrı koldan giderek kabulleniyorlar. Evde kocalarını bekliyorlar, erkeklerinin çocuklarını doğuruyorlar, evin kadını olarak çok önemli aile görevlerini üstleniyorlar. (Birkiye, 1984, s.45)

Kadının nesne konumunda bulunmasında kadının da payı vardır. Kendisine yöneltilen bakış açısını o da kabul eder. Toplumlarda devam edilen düzen içerisinde kadınlara yüklenen bazı sorumluluklar vardır. Kadınlar da bu sorumlulukları koşulsuz şartsız kabul eder. Bunları yerine getirir. Kendisini bir nesne olarak gördüğünün farkına varmadan ondan istenilenleri yerine getirir. Bu durumun farkında olsa bile değiştirmeyi düşünmek yerine onu kabullenmeyi tercih eder.

2.3.4.1.2. Saros

Atilla Birkiye'nin *Şehirlerarası Arzu* adlı eseri 25 Haziran 2003 yılında Saros'da yaşadığı zamanın notlarıyla başlar. Yazar bu yılın yaz aylarında bulunduğu Saros'tan söz eder. Buradaki günlerinde neler yaptığını anlatır. Yazar, yaz günlerini tatil amacıyla geldiği Saros'ta geçirir.

Gece Saros'un dalgalarıyla yankılandığı körfezin üstünde ay, henüz güneş batmış, kıyıda, denizin götürdüğü anılara bakarak rakımı yudumluyorum. (Birkiye, 2015, s.8)

Saros anıların, geçmişin mekânıdır. Saros gecesinde doğanın kendi dünyasında uyandırdığı etkiyi anlatır. Körfez, ay, güneşin yeni batışı, deniz kendisini anılara götürür. Zihninde geçmişi yankılanır. Bir an içkisiyle birlikte yaşadıklarını hatırlar. Saros'un Birkiye'nin hayatında önemli bir yeri vardır. Birkiye, burayı çok sever ve her fırsatta bu adaya kaçıp başını dinlemeye, kendiyle kalmaya çalışır.

2.3.4.1.3. Yazar

Şehirlerarası Arzu'da yazar, 2006 yılına gider. Ocak ayında tasarladığı kitabı hakkında bilgi verir. Bir roman yazmayı düşünür. Romanın adını Gümüşsuyu Papatyalar olarak belirler. Romanı yazmak için çeşitli hazırlıklar yapar. “Aslında romanı yazıp yazmamaya henüz karar vermedim ama.” şeklinde roman yazmaya yönelik kararsızlığını belirtir.

Perdelerden Caddelere Dökülüvermiş'te yazar, 4 Nisan 1990 yılında bir yıl önce başladığı görevinden istifa eder. Bu kararı çok fazla sorgular ama bunun kendisi için iyi olacağını düşünür. Sinema günleri devam ederken dilekçesini Oktay Akbal'a verir.

Saat beşte AKM'deyim. Oktay ağbiyi (Akbal) sinema salonunda yakalayıp istifa dilekçemi veriyorum. Oktay ağbi Karartma Geceleri'ni izleyecek. Bu yıl ulusal film seçici kurulunda. Oldukça üzülüyor, canı sıkılıyor; ama benim de canım sıkılıyor. Tam bir yıl önce bugün genel sekreterliğe seçilmiştim. Yine aynı gün istifa ediyorum. (Birkiye, 1995, s.73)

Yazarın istifa etmesi beklenmeyen ve istenmeyen bir durumdur. Bu kararı Oktay Akbal onaylamak istemez. Yazarın fikrini değiştirmesini ister ama yazar bu konuda kararlıdır. Bu işi bırakır. Yazar keyifsiz bir hâlde eve gider.

Belki de adına başka bir şey demek gerekir. Bir tek şey vardır: Aşk. Her şey onun için aşktan ibarettir. Ve aşk için de yaşamında yeri olmayan tavizleri verir. İnce bir yaşam ironisi. Bu filmi izlerken de Bir Aşk Denemesi adlı kitabımla bağlar kuruyorum: Aşk, ne büyüğü söz. (Birkiye, 1995, s.87)

Yazar, 1990 yılının 18 Mart tarihinde Emek'te bir Fransız filmine gider. Filmin adı Acımasız Dünya'dır. Filmde aşk konusu anlatılır. Hiçbir şeye inanmayan ve hiçbir şey yapmayan bir genci anlatır. Yazar, karakterin davranışlarını güncel nihilist anlayışını ifade ettiğini belirtir. Karakter, aşk için hayatında tavizler verir. Onun için kararlarında, yaşamında, düşüncelerinde değişiklikler yapabilir. Bu durum bir çelişki olarak görülebilir. Kahraman, merkeze aldığı durumlar için zıt iki özelliği gösterebilir.

Hiçbirimiz zamanı durdurma yetisine sahip değiliz. Zaman akıp gidiyor, bedenlerimiz, ister istemez 'yaşlanıyor'. Hâlâ genç yazar olarak anılmak, her ne kadar, moral-vericiyse de, kırkına doğru yaklaşmak, hiç de hoş gelmiyor kulağa. Belki, kırkıktan sonra, zamanın bize oynadığı 'yaşlılık oyununa' alışırız. Tabii ki, yıllarını, 30-40 yılını yazmaya adanmış yazarlarımızın yanı sıra, bizden söz edildiğinde 'genç yazar' tanımı pek sakıncalı değil. (Birkiye, 1995, s.95)

Yazar, kimsenin zamanı durduramayacağını söyler. Böyle bir yetki veya güç kimsenin elinde mevcut değildir. Kendisi için ifade edilenler ne kadar olumlu duygular uyandırır da yaşının kırka gelmiş olması pek hoşuna gitmez. Bu durum onu mutsuz eder. Zamanın bu kadar ilerlemiş olmasına içerlenir. Bu yaşta olmak kendisini memnun etmez. Bu yaşın ilerisine geçince alışabilme ihtimali üzerinde durur.

Benim serbest giriş kartım var. Bunları yazayım diye veriyorlar. Üstelik ben sinema yazarı değil dışardan biriyim, yazmak için can atıyorum. Ama, nasıl yazacağım, çünkü filmi görme şansım yok, o halde niçin serbest giriş kartım var. Varlık adına alıyorum; Vecdi Sayar Varlık'ı mı küçümsüyor, yoksa benim mi yazılarımı mı. Yoksa beni tanımadığı için herhangi bir bedavacı gözüyle mi bakıyor? (Birkiye, 1995, s.103)

Yazar, film için gittiği sinemada beklenmedik bir durumla karşılaşır. Bu duruma canı sıkılır. Kendi yazdıklarının mı derginin mi beğenilmediğini düşünür. Neden böyle bir tavırla karşılaştığına anlam veremez. Haklı ve yerinde yapılması gereken tepkileri göremez.

Sekizinci yılın günlükleri. Tam sekiz yıl olmuş. Bir başka sinema festivali daha. Aklıma hemen Cemal Süreya geliyor. İki nedenden: günlükleri ve 'benzeri'ni bu festivalde sık sık görmem. (Birkiye, 1995, s.107)

1993 yılında yeniden sinema festivali başlar. Bu yıl günlüklerin sekizinci yılıdır. Yazar sekiz yıl tuttuğu günlükleri bu esere alır. 1993 yılı günlüklerinin sekizinci yılıdır.

Bugün son gün ve hiçbir filmi izlemeyeceğim. Biraz oğlumla ilgileneceğim. Günlüklerimi temize çekeceğim, Binbir Gece'nin 13. cildinin ikinci okumasını tamamlayacağım. (Birkiye, 1995, s.116)

1993 yılının sinema günlerinden on yedinci gündür. Sinema günlerinin sonuna gelinir. Yazar, istekli bir şekilde gittiği filmlerin son gününe gitmek istemez. Bunun yerine oğlu ile vakit geçirmek ister. Yazı işlerinin son düzeltmelerini yapmayı planlar.

Bir yıl daha geçti ve yeni bir İstanbul film festivalindeyiz. Bu on üçüncüsü. Yine Emek'teyiz; bu kez açılışa yalnız gidiyorum. Daha önce hiç yalnız gitmemiştim. (Birkiye, 1995, s.117)

1994 yılının film festivalleri başlar. 1 Nisan 1994 yılında başlayan filmler, bu ayın ilk günün anımsatacak özelliklere sahip olduğu düşünülür. Yaşanılan siyasi ve sosyal değişimler herkese bu zamanların bir nisan şakası olduğunu düşündürür. Herkes üzgün ve yapılan seçimlerden memnuniyetsizdir. Değişimler bireylerin yaşamını etkiler ve özellikle kadınlar bu durumun etkisinde kalır. Yazar, daha önceki yıllarda düzenlenen açılışlara yalnız gitmediğini hatırlar. Bu yıl yalnız gitmesi kendisinde bir hüznü bırakır.

Bir yıl ne kadar da çabuk geçti. Yine acılar yaşandı; bu yıl sinema şenliği Onat Kutlar'sız. Daha geçenlerde Gaziosmanpaşa Mahallesi'nde kan gövdeyi götürdü, Doğu ise adeta bir savaş meydanı... Ve ben sinema günlüklerine başlayalı on yıl olmuş. Bu onuncu günlüğüm... (Birkiye, 1995, s.133)

1995 yazarın günlüklerinin onuncu yılıdır. Geçen süre içerisinde acılar, sıkıntılar meydana gelir. Kargaşa, kan, çatışmalar meydana gelir. Yıllar boyu dinmeyen acılar devam eder.

2.3.4.1.4. Anlatıcı

Birkiye günlüklerinde *Şehirlerarası Arzu* romanın ana kişisi hakkında bilgi verir. Burada bir an, bir gece yaşanan bir olay, kırılma noktasının ardından gelen sorgulamalar vardır.

Anlatıcı: başkışı, özellikleri: 40 yaşında, yaş bunalımı ama altmetinde Türkiye, modernizmin bunalımı var. (Birkiye, 2015, s.11)

Yazar, romanının kurgusunu hazırlar. Anlatıcı hakkında bilgiler verir. Birinci tekil şahıs anlatıcı özellikleri ile romanı oluşturmayı tasarlar. Yazarın öncelikli kahramanı kırk yaşında, bunalımlar içerisinde hayatını devam ettiren bir erkektir. Romanda öncelikli olarak üzerinde durduğu noktaları ifade eder. Süreç hakkında bilgi verir.

Şu beyin çok tuhaf çalışıyor. Sabah birden uyanıyorum, oysa çok geç yattım, zihnimde yeni bir kitabın, bir roman mı, konusu dolaşıyor; ne var ki şu günlerde zaten yeni bir kitap yazmaktayım. Adnan'ın önerisi 'Dubrovnik ile ilgili roman yazmalısın'dı. Niye Dubrovnik? Rüyasında görmüş o da! (Birkiye, 2015, s.53)

Yazar, 27 Ocak 2011 yılında uyandığı bir sabah eserlerle ilgili düşündüğünü fark eder. Yaptığı işlerden dolayı zihni sürekli yazdığı veya okuduğu kitaplardadır. Devamlı bir kurgu ile uyanır. Hangi konularda yazması gerektiğini düşünür. Neyi, nasıl yazacağını sorgular. Bu tarihte de yazar yeni bir romana başlar. Yine yazma süreci içerisinde.

Dün akşam, ilk kez 'Üstü Kalsın'ı seyircinin karşısına çıkardık, seyirci çok beğendi. Öğle sonrası otel lobisinde bekleyiş. Uzun zamandır, Ankara'da bu kadar uzun kalmıyordum. Burada 'zaman' nasıl geçer? Hem Ankara'ya yabancıyım hem otele. (Birkiye, 2015, s.54)

Yazar, tiyatro oyunları ile ilgilenir. 9 Mayıs 2011'de Ankara'da seyirci karşısına çıkarılan bir oyun beğenilir. Bu oyun seyircinin ve yazarın beklentisini karşılar. Ankara'ya uzun süre uğramaması onu bu şehre karşı yabancılaştırır. Burada kalmanın

iyi bir fikir olmadığını düşünür. Zaman, yazar için burada durmuş bir şekildedir. Bir an önce gitmeyi ister.

Bir yıldırım düşmesi gibi, parlak bir aydınlık zihnimde, dışarıda da bir-iki gök gürültüsü, şimşek çaktı, karda oluyor bu bazen; maddeleri sıralıyorum. Çünkü kitabımın adı ‘Sabahattin Ali’nin Yapıtlarını Sevme Sözlüğü’ olacak. (Birkiye, 2015, s.131)

Yazar, 33 yıl boyunca bu eseri oluşturmayı düşünür. Bu uzun sürenin ardından eseri yazmaya başlar. Sabahattin Ali hakkında çalışma yapması kendisi için çok önemlidir. Bu konu ayrı bir yere sahiptir. Yazma, tasarlama, planlama, yazarın kafasında soru olarak yer alır. Esere yönelik her ayrıntıyı düşünür. Günlüğünde söz ettiği eseri aynı isimle yazar ve yayımlar.

2.3.4.1.5. Yeni Yıl

Şehirlerarası Arzu’da 2007 yılının ocak ayında yazar, yeni yılı sorgular. Değişen yılın bir şey getirmeyeceğini düşünür. Üstelik gelen durumların daha kötü olma fikri vardır.

Yeni bir yıl; ne değişecek! Belli ki daha kötüye gidecek. *Kıta Avrupası Felsefesi*’ne kaldığım yerden devam. Kant bitti. Biraz karışık, felsefi metinlerden uzun süre uzak kalmanın getirdiği bir algılama/anlama sorunu! (Birkiye, 2015, s.17)

Okuduğu esere devam eder. Yeni bir yıl gelmiş olsa da devam ettirilen alışkanlıklar vardır. Bir anda bırakılamayan kitaplar, tamamlanmamış yaşantılar söz konusudur. Yazar neden yazdığını sorgular. Bunu para için yapmadığını belirtir. Gençliğinde az da olsa ün için bunu yapmak istese de şimdi böyle bir düşüncesi yoktur. Yazarlığı sevdiği için yapar. Roman yazmanın büyüü onu kendisine çekiyor. Yazmak hayatının bir parçasıdır. Bunu yapmadığında bir şeylerin eksikliğini duymaktadır.

2.3.4.1.6. Yalnızlık

Şehirlerarası Arzu’da yazar, yalnızlığı kötü bir durum olarak görmez. Yalnızlığın sanıldığı gibi kötü bir durum olmadığını söyler. Yalnızlık olumsuzluk içermez. Herkes tarafından iyi bir durum olarak görülmesi de korkulacak gibi değildir. Bazen özellikle tercih edilir. Bireyin kendisini toparlamaya ve anlamaya ihtiyaç duyduğu zamanlarda iyi gelir.

Kıyıya yakın bırakılmış yosun tutmuş beton parçaları da yalnız! Hayat hep yalnız, yine yıl sonu! Beton parçacıklar dalgaların altında, birer ilk çağ sütunu, sular çekildiğinde niye oraya bırakıldığı anlaşılmayan, deniz yalnızlığı. Yalnızlık belki de bundan dolayı. Yalnızlık hiç de kötü bir ‘imge’ değil. (Birkiye, 2015, s.22)

Yıl sonu gelir. Hayatta da her zamanki gibi yalnızlık vardır. Yalnızlık her yerde ve her zaman varlığını sürdürür. Kıyıdaki beton parçaları da yalnız olarak düşünür. Ne şekilde olursa olsun yalnızlığı iyi olarak ifade eder.

Kalkmalıyım, kahve bitiyor, ders zamanı... yüreğim hâlâ bomboş, yıllardır; dünyanın acısı bir yana, bir de bu yalnızlık var, içimdeki-dışındaki, ikisi birleşince insan gerçekten de 'yalnızlık'ın ne demek olduğunu anlıyor... yine de seçilen bir yalnızlık bu hem de İstanbul'da, hemen önümde deniz serinliyor. (Birkiye, 2015, s.35)

Yazar, 2009 Nisan ayında dersinin olduğu zaman denize karşı yalnızlık hisseder. Dünyanın kederli yönü ve yalnızlık beraber insanda onulmaz bir boşluğa neden olur. Yazar, bu durumun gerçek yalnızlık olduğunu düşünür.

2.3.4.1.7. Şehir

Prag; *Şehirlerarası Arzu*'da yazar, 2008 yılının 8 Eylül'ünde Prag'dadır. Prag, kendisi içi hüznü ifade eder. Onu hüzünlü görür. Gece, serinlik, kasvetli hava buruk bir havayı anımsatır.

Gezi sürüyor, en önemlisi Kafka Müzesi. Kafka'nın atmosferini (kasvetini, hüznünü) yansıtmışlar. Etkileyici. Bütün gün dolaşıyoruz. Ama akşam borç çorbası, çok özlemişim. Hiç de fena değil. Erkenden yatıyoruz, Kafka'nın *Ceza Kolonisinde*'ye başlıyorum. (Birkiye, 2015, s.27)

Yazar, Prag gezisinde Kafka Müzesi'ne gider. Burada Kafka'nın ruh halinin yansıttıklarını düşünür. Onun yaşamına uygun bir mekân olduğunu ifade eder. Prag'ın kültürüne ait yiyecekleri özler. Bu lezzetleri tadar.

Tuna'dan karşıya geçiyoruz, Buda Kale'sine çıkıyoruz. Tuna ve Peşte harika görünüyor. Geniş binalar, etkileyici. Tipik imparatorluk görüntüleri! Tuna'nın kıyısında bira içiyoruz. Nehir mavi değil. Sonra şehrin cadde ve sokaklarında yürüyoruz. Öğle yemeği ve siyah bira. (Birkiye, 2015, s.30)

Yazar, 12 Eylül'de Budapeşte'ye gider. Burada gezer. Gördüğü yerler Avrupa'nın mimari yapısını yansıtır. Toplumların kültürel yaşantısından izler taşır. Kaz Dağları; *Şehirlerarası Arzu*'da yazar, 9 Nisan 2010 yılında Kaz Dağları'na doğru yolculuğa çıkar. Burada konaklama imkânı bulur. Buranın güzelliğinden söz ettikten sonra burada meydana gelen bir savaşı hatırlatır.

Kaz Dağları- Erguvanlı Ev. İnsanı kendi evinde duyumsatan bir otel, butik otel mi demeliyiz. Karanlık çökmüş; Hakan (Gerçek) ile geliyoruz. Tam anlamıyla doğayı algılayamıyoruz ama belli ki bir cennet, Yeşilyurt Köyü'nde, yolun sonunda. Sabah daha iyi anlayacağız, içki doğaya daha da yakınlaştırıyor. Kaz Dağları'nda Paris'in öyküsü.

Bir Troya duruyor önümüzde, Hektor değil de tahta at simgeleşiyor kültürümüzde! Oysa biz Hektor'un topraklarına, yağmalanan Troya kültürüne eklenmiyor muyuz? (Birkiye, 2015, s.43)

Herkesin zihninde canlanan Tahta at, savaşı hatırlatır. Hektor'u, Troya'yı anlatması gerekirken zihinde canlanan tahta bir at vardır. Kaz Dağları, insanlar arasında mücadelelerin yaşandığı bir doğa harikasıdır. Doğal yaşam, ortamın ferahlığı yazarı kendisine hayran bıraktırır. Yazar bu güzellik içerisinde savaşı anımsamadan geçmez. Herkesin etkisinde kaldığı savaş yazar tarafından hatırlanır.

İstanbul; *Şehirlerarası Arzu*'da yazar, 2 Mart 2012 yılında memleketin içinde bulunduğu ortamı sorgular. Bazı alışkanlıkların hiçbir zaman değişmeyeceğini düşünür.

Alaturkalık bitmez bu ülkede; uzun zamandır gelmiyordum. Düzenli, tertipli, temiz, hijyenik mi diyelim, olmak için Batılı mı olmak gerekiyor. Kaldı ki Batı da yüzyıllarca pislik içinde kalmış! Tarihin 'ilerlemesi' gerekmez mi? (Birkiye, 2015, s.57)

İyi ve düzen belirten durumların yalnızca Batıya ait olmadığını vurgular. İyiyi gösteren her şeyin Batıya verilmesini kabul etmez. Bu yönüne bakılan Batının kötü günlere de sahip olduğu hatırlatılır.

Cunda Adası, İstanbul'da ortalık karışmış, biber gazı, sis bombası, polis şiddeti buralara kadar geliyor, iletişim çağı! Rüzgâr birazcık daha sert, deniz çok soğuk; ne var ki dün de denize girdim, bu gün de. Özgürlük kulaçları, eh biraz kendi kendime oyun! Doğanın bu güzel ve özgür parçasında, açıkta bir tekne kötü müziğiyle, kirlilik işte, anlamak güç, 'Türk' olmak böyle bir şey galiba! (Birkiye, 2015, s.63)

Yazar, 1 Mayıs 2013 gününü Cunda Adası'nda doğa içerisinde geçirir. Adanın sessizliğine ve doğallığına karşın İstanbul bir kargaşa içerisinde. Bu günlerde İstanbul'da şiddet, kavga, baskı söz konusudur.

Hava serin. Üstüme bir şey alıyorum, bu gün yağmur yok ama bulutlar hep tehditkâr. Son bir hafta Toscana'da! Özlemediğimi söylesem yalan olur: İstanbul'u, Boğaz'ı, tabii ki evimi. Aklım daha çok annemde. Saros'ta değil de annemde. Dönüşte, hemen Saros'a onu görmeye gitmek gerek. Öte yandan bir başka önemli mesele, yeni bir yayınevi bulmam gerek, kitap bitti sayılır, gerçi takıldığım bir-iki yer var. (Birkiye, 2015, s.98)

Yazar, gittiği yerlerde İstanbul'u, annesini, düzenini özler. Annesini görmediği bu süre içerisinde merak eder. Dönüşünde ilk yapması gereken şey annesine uğramaktır. Bunun yanında yazılarına dair bir kaygı vardır. Bitirdiği eseri nasıl ve ne zaman basacağına dair düşünür. Birkaç düzenlemeden sonra kitap baskıya hazır haldedir. Bunun için bir arayışa girmesi gerekir. Yaşanılan ve yapılan rutin işler bir süre sonra aranır. Eski hâle dönüş beklenir.

Şehirlerarası Arzu'da yazar, eserlerinin bazı bölümlerinde köken olarak Batum'dan geldiklerini söyler. Ailesinin aslında burada yaşadığını belirtir. Yazarın atalarının büyüdüğü ve yetiştiği topraklardır.

Batum: Bir türlü gidemediğim, köklerimin şehri (karşıda genç bir kadın, siyah gözlükleriyle bana mı bakıyor, buğday tenli, Gezi'de yine bir tasarı!) Anlatılanlarla büyüdüğüm, göç edilen şehir. Baba yurdu. (Birkiye, 2015, s.58)

Kendisi burada yaşamamış olsa da şehirle ilgili duydukları ile büyür. Bağlarının kopmadığı ve geçmişin izlerini taşıdığı şehirdir. Batum yazarın geldiği yerdir. Yazar şehirlere dair yazmayı düşündüğü eserine Batum'u da dâhil etmek ister. Burası da anlatmak isteyeceği şehirler içerisinde yer alır.

Roma; *Şehirlerarası Arzu*'da yazar, Roma'nın etkileyciliği karşısında büyülenir. Roma'yı dünyanın merkez şehirlerinden görür.

Belli ki Roma dünyanın en etkileyici şehirlerinden biri. Çok sıcak. Daha önce yani bir hafta önce Roma ekibine katılamamıştım. İstanbul özlemi mi, Floransa 'sendrom'u mu bilmiyorum; ancak fiziksel olarak rahatsızlığım vardı ve gidememiştim! Birkaç saat görme şansı Roma'yı. (Birkiye, 2015, s.73)

Forum civarı, Colosseum, Pantheon, Traianus Sütunu, Aşk Çeşmesi, İspanyol Merdivenleri gezdikleri yerler arasındadır. Roma'nın öne çıkan mekânları görülür. Geçmiş dönemin izlerini taşıyan dini, mistik, inanç temelli yerlere gidilir.

Monticchiella'ya karanlıkta geliyoruz, belli ki küçük bir yer, bir lokantada yemek yiyeceğiz, epeyce ünlüymüş, oğlum seçiyor böyle yerleri, karanlık olduğu için köyü dolaşamıyoruz ne yazık ki, yemek de enfes doğrusu, 'Toscana tatlar ülkesi', Palermo'da yaşayan bir Türkolog arkadaşım demişti, sanırım ona da bir İtalyan demiş aklımda böyle kalmış ya da başka biri, kim demişse çok doğru bir saptama. (Birkiye, 2015, s.75)

Yazar, Toscana için belirtilen görüşleri onaylar. Bu görüşlerin doğru olduğunu belirtir. Ona göre burası için söylenen her şey doğru olarak ifade edilmiştir. Toscana, yemek ve lezzet konusunda ön plana çıkan özerk bir bölgedir. Yiyecekler, yemekler damakta unutulmayacak tatlar bırakır.

San Gimignano çok etkileyici bir kent, bir Orta Çağ kenti, turist dolu meydan; sokaklar, yükselen taş binalar. Kentin simgesi olan kuleler. Öyküsü çarpıcı; kan davası yüzünden yapılmış o kuleler (çoğunlukla 13. yy.) orada saklanmışlar. Ünlü dondurması ile pizzası var, benim ilgi alanıma pek girmiyor! Güzel bir lokantaya giriyoruz ekiple, internet bağlantısı var, akıllı telefonlarıyla bizimkiler bu fırsatı kaçırmıyor. Bu olanaktan uzağım! Çünkü akıllı telefonum yok! Hayatın gerisinde miyim? (Birkiye, 2015, s.90)

San Gimignano, Toscana bölgesi Siena iline bağlı bir Orta Çağ kasabasıdır. Orta Çağ dönemine tanıklık eden bir yerdir. Tarih yönünden zengin olan bu kasaba,

turistlerin uğradığı önemli noktalardan biridir. Geçmişle, kültürle, yaşamdan izler taşımasıyla insanları derinden etkiler. Geçmişte yaşanmış olayların tanıdığı yapılar korunur. Kültürden ve eski yaşantıdan izler taşır.

Venedik. Bir meydandayım, küçük bir meydan. Tam karşımda bir kilise var, San Barnaba, önündeki büyük afişten Leonardo da Vinci'nin bir sergisi ya da bir işi, yapıtı olduğu anlaşılıyor. Meydan da aynı adı taşıyor. Sonunda gölgelik bir yer buldum. San Marco Meydanı'ndaydık, şehrin kalbi, yapılar muhteşem, zaten şehir muhteşem, büyüklü küçüklü kanallar, köprüler, özellikle büyük kanalın kıyısındaki, altı yüz yıllıkmış, *palazzo* denilen binalar mermer, tuğla, kireç taşından yapılmış. (Birkiye, 2015, s.94)

Yazar, İtalya'yı beğenir ve burayı yaşanılabilir bir yer olarak görür. Venedik'i görme heyecanı vardır. Dört gözle Venedik'in görülmesi beklenir. Yazar burayı görür ve beklentilerini karşılar. Şehrin merkezinde buranın özelliklerini yansıtacak yapılar vardır. Şehrin atmosferine uygun mimari kullanılmıştır. Kullanılan taşlar coğrafi bölgeye uygun ve dayanıklı seçilmiştir. Venedik her yönüyle eşsiz bir güzelliği yansıtır. Yazarın ruhuna dokunan bir şehir olur. Şehirler toplumlara ve coğrafyalarına göre şekillendirilir.

2.3.4.1.8. Sağlık

Şehirlerarası Arzu'da yazar 2014 yılının 30 Mart'ında sağlık problemleri ile uğraşır. Fiziksel ve duygusal anlamda sıkıntılı bir dönem geçirir. Kendisini rahat hissetmez. Acıları ağır gelmektedir.

Sıkıntılı günler, hem tinsel hem bedensel. Mide ağrısı geçen gece sabaha kadar, ilk kez böyle bir şey yaşıyorum, üstelik birkaç gündür de süren bel ağrısı, beden eskiyor, 59 yıl olmuş. Neyse zaman da hayat ile eş anlamlı, gelip geçip... (Birkiye, 2015, s.86)

Geçen yıllar karşısında beden değişime uğrar. Gereken görevleri yerine getirmede problemler olur. Zamanın geçmesi ile hayat yeni bir yöne evrilir. İstenen, güzel günler kadar istenmeyen ve güzel olmayan günler de yaşanır. Yazarın hayatının bu günleri acılı, sıkıntılı bir şekilde geçer. Karamsarlık hâli yazarda vardır.

Ev Günleri Kumrularla Birlikte'de salgının neden olduğu problemler ifade edilir.

Sonunda hava ısınmıyor, şimdi güneş ıssız sokakları ele geçirmiş, yasak sürüyor, 23 Nisan dolayısıyla ve hafta sonu dört gün sokağa çıkma yasağı, salgın denetlenemiyor, Çin'de kontrol varmış, Güney Kore de öyleymiş, biz ne zaman dışarı çıkacağız, henüz belli değil... (Birkiye, 2023, s.26)

Havaların ısınmasıyla birlikte dışarı çıkma isteği uyanır. Milli kutlamalar olmasına rağmen yasaklar devam eder. Kimsenin bu önemli günlerde dışarı çıkmasına

izin verilmez. Kutlamalar yapma nedeniyle toplanacak kişiler arasında salgın hızla yayılma fırsatı bulur. Yalnızca Türkiye’de değil dünyanın çeşitli ülkelerinde de durum aynıdır. Dünyanın her yerinden tedbirlere yönelik haberler alınır.

Kimileri normale dönmek istiyor ama belli ki acele var, ekonomik nedenlerden dolayı, şimdi adını anımsamıyorum, yine yurt dışındaki bir sağlık örgütü bizdeki ölümlerin yüzde yirmi beş fazla olabileceğini söylüyor! Nisan ölüm sayısı, önceki yıllara göre çok çok fazla, ‘normal’in üstündeymiş. (Birkiye, 2023, s.35)

Salgın süreci iyi bir şekilde kontrol edilemez. Ölüm sayısı geçmişe göre bir artış içerisinde. Bu artış, gerekli tedbirlerin alınmaması ve kurallara uyulmamasından kaynaklı bir durumdur. Bu artışa ve şartların kötü olmasına rağmen normale dönmek istenilir. Ekonomik nedenleri bu kararı etkilediği düşünülür.

Mayıs başı tavşan hızıyla... Normale dönüyoruz diyorlar, normal olmayan bir toplum nasıl normale döner bu başka bir mesele de inandırıcı gelmiyor, akli selim bilimciler erken buluyor, daha kötü olacak diye bir his var, gerçi bu his’ten öte. (Birkiye, 2023, s.39)

Normal hayata dönüş yapılmak istenir. Bu durumun toplum için uygun olmadığı ifade edilmesine rağmen normale dönüş için hazırlıklar yapılır. Uzmanlar bunun için henüz erken olduğunu belirtse de normale dönülme planlanır.

Avrupa’da da artış varmış, Fransa’da yasaklar geliyormuş, zaten bazı büyük şehirlerde gece sokağa çıkma yasağı var, Londra gibi; kapitali korumak için pek önemsemediler büyük kapitalist ülkeler! Biz de pek farklı değiliz. (Birkiye, 2023, s.101)

13 Ekim 2020’de virüs hızla yayılmaya devam eder. Ölü sayısında artış vardır. Avrupa’da, Britanya’da çeşitli büyük ülkelerde de yasaklar getirilir. Tedbir amaçlı akşamları dünyaca tanınmış büyük şehirlerde sokağa çıkma yasağı olur. Ekonominin daha iyi tutulması için kendi çıkarını düşünen yönetimler yasaklara esneklikler getirir. Gerekli önlemleri almada yetersiz kalır. Olanlar, yaygınlık kazandığı zaman müdahale ederler.

2.3.4.1.9. Çaresizlik

Perdelerden Caddelere Dökülüvermiş’te 11 Nisan sinema günlerinin beşinci günüdür. Birçok şeyle ilgilenmek zorunda kalan yazar, filmleri görme fırsatı bulamaz. Kendisinin karamsar ruh hali gelişen durumları takip etmesini zorlaştırır.

Sinema günleri başlayalı beş gün oldu. Henüz tek bir film bile göremedim. Bir yığın sorunla boğuşuyorum bu aralar. İçimde bir burukluk, bir hüznle kendimi ‘çaresizlik’ içinde zamanın akışına bırakıyorum. (Birkiye, 1995, s.11)

Yaşanılanların hızına yetişemeyen yazar, kendisini olayların seyrine kaptırır. Hiçbir şey için mücadele etmek istemez. Her şeyi olduğu gibi bırakmak ister. Gerçekleşen durumlarda sadece var olur. Herhangi bir eylem göstermek istemez. Olanlara seyirci kalmak ister ve olayların kendisini bir yerlere götürmesini bekler.

2.3.4.1.10. Halk

Perdelerden Caddelere Dökülivermiş'te Yazar 12 Nisan günü sinema günlerine gider. Sabah erken saatlerde Emek sinemasının önünde bekler. Toplumların yaşadıkları sıkıntıların nedenini sorgular.

Nedir şu hakların bitmez tükenmez dertleri, acıları; hele Latin Amerikalıların. Tarih hocasının bu davranışı rastlantı değil, o da halktan yana olmaya doğru değişiyor. Belki de bu 'pekiyi' küçük bir başlangıç. Öyle şeyler oluyor ki, değişmemek elde mi? (Birkiye, 1995, s.13)

Kurulan düzen insanların haklarını vermeye yönelik değildir. İnsanlar her dönemde kötü şartlarda çalışırlar. Güçlü olan milletlerin yaşam şartları her yerde görülür. İnsanlar hâkim olan yaşam koşullarını benimserler.

Filmin arasında, çantamdaki Hermann Hesse'in *Öldürmeyeceksin* adlı kitabından şu bölümü okuyorum: 'Sınırların başlıca özelliği yalnız ve yalnız gümrük kapıları, pasaport daireleri ve benzeri kuruluşlar gibi kısmen gülünç, kısmen insanı rahatsız eden, hepsi de yapay ve tümüyle hayali nesnelerden oluşmaktaydı. Bunları sevmek ve kutsal saymak, beri yandan ırk, dil, yaşam biçimi ve töre bakımından sınırın her iki yakasında gözüme çarpan ayrılığı önemsememek elimden gelmedi bir türlü: bu da benim, kendileri için yurdun ulustan, insanlığın ve doğanın sınırlardan, üniformalardan, gümrüklerden, savaşlardan ve benzeri nesnelerden daha çok şey ifade ettiği o hayalperestlerin kampında zamanla soluğu almama yol açtı...' (Birkiye, 1995, s.99)

Dünyanın geldiği durum eleştirilir. İnsanların bölünmesi, ayrıştırılması yazarın ifade ettiği olaylar arasındadır. İnsanları rahatsız edebilecek, bölebilecek her şey sadece bir yapaylıktan ibarettir. Bölücü olan her nokta yalnızca insanların zihninde yer alan unsurlardır.

Ev Günleri Kumrularla Birlikte'de salgın günleri toplumun yapısına yer verilir. Salgın döneminde çeşitli tedbirler alınır:

Pazarları 65 yaş üstü serbest olduğu için, rahat rahat çıkar yürürüm diyordum. Şimdi herkes sokakta olacak, maskesiz çoğu. Ne kadar ikaz ederlerse etsinler, insanlarımızın çoğu dinlemiyor, ilginç. Diyor ya şair, 'Akrep gibisin kardeşim', onu anımsıyorum işte. (Birkiye, 2023, s.60)

Yaş düzeylerine göre izinler verilir veya yasaklar getirilir. Pazar günü yaşlı kesim için yapılan bir düzenlemek söz konusudur. Yazara göre bu düzenleme yapılmış olsa da toplumun bilinçli davranmaması problemlere neden olur. Yaşlı kesimin dışarı çıkmasını engelleyici bir toplum bilinci vardır. Her zamanki gibi başkalarını düşünmeden hareket etme söz konusudur.

Toplum, kendisi için gerekli olan tedbirlere uyma bilincine ulaşamamışsa yasakları dikkate almaz. Kurallara uymayan kişiler, bana bir şey olmaz fikriyle dilediği gibi davranır. Kendisini uyaran birileriyle de olumsuz şekilde konuşur. İnsanların bilinçli olması her zaman önemli bir yer tutar. Bilinçli olmak yaşananlar karşısında daha iyi davranışlar sergilemeye ve olumsuz durumları daha kolay atlatmaya yardımcı olur.

Demokrasi hangi sınırdan başlıyor? Başkalarını rahatsız etmemek mi bunun en tikel, en mini hali. Bizde böyle bir şey yok, cep telefonlarıyla bağıra bağıra konuşuluyor. Bu durum, telefonlar çıktığından beri böyle, İtalyanlar da öyle (genel olarak) ama onlar öyle yapıyor diye biz de mi öyle yapacağız. Bir Rönesans da yapsaydık o zaman! (Birkiye, 2023, s.91)

Maske takma, sosyal mesafeyi koruma gibi kurallara uyulma konusunda herkes hassasiyet göstermez. Etrafındaki insanları rahatsız etmemek gibi bir düşünce insanlarda yoktur. Yoldan geçenler telefonda yüksek sesle konuşur, başkalarının ne hissettiklerini umursamazlar. Farklı milletlerde de böyle durumlar görülür. Bunu yapan milletler olumsuz konularda örnek alındığı gibi olumlu durumlar için de örnek alınabilir. Toplumun yararını gözetecek konularda da çeşitli milletlerin uygulamaları takip edilebilir.

2.3.4.1.11. Sinema

Perdelerden Caddelere Dökülüvermiş'te 13 Nisan'da *Gel ve Gör* filmi gösterimdedir. Filmin konusu Hitler Faşizmidir. Hitler döneminde yapılan işkenceler anlatılır. İnsanların ölüme terk edilmesi, öldürülmesini gündeme getirir. Geçmişin kanlı sayfalarına göndermede bulunur:

Ve bir-iki gün içinde, genç partizanın ihtiyarlaması, kitle halinde insanların yakılması, kurşuna dizilmesi, kadınların ırzına geçilmesi, hepsi teker teker gözlerimizin önüne geliyor. Daha önce de Hitler faşizminin vahşetini sergileyen filmler izlemiştik. Ama bu başka. (Birkiye, 1995, s.14)

Savaşlarda insanların kural tanımaz davranışları öne çıkar. Kötü ve olumsuz olarak değerlendirilebilecek her şey savaş dönemlerinde yapılması uygun hâle gelir.

Güçlü olan, savaşı kazanan dilediği şekilde davranır. İnsanlık için utanç verici anların yaşanması rahatsızlık vermez. Savaş anı her şeyin doğal görüldüğü zamanlardır.

Sinema günlerimin dördüncüsü. Saat 12 dolaylarında, evde çalışırken bir uyarı üzerine televizyonu açıyorum. ABD uçakları Libya'yı bombalamış. Yıkılmış evler, hasar görmüş araçlar; en önemlisi sargılı yaralılar ve şaşkınlık içindeki insanlar. Gece uykunuzda birden üstünüze bombalar yağıyor. Duvarlar yıkılıyor, camlar kırılıyor, yanınızdaki ölüyor belki... (Birkiye, 1995, s.16)

Yazar, bir yandan izlediği filmleri düşünürken öteki yanda dünyadaki gelişmeleri takip eder. Savaşa, sivillerin katledilmesine, insanların gece vakti sarsılmalarına anlam veremez. Şaşkınlık içerisinde olanlara bakılır. Filmlerde yaşanan benzer durumlar yaşanan zamanda hâlâ devam etmektedir. İnsanlık dramları, yalnızca filmlerde değil gerçekte de görülüyor.

İki farklı ulus ve İngiltere'nin sömüren konumu. Kültürel çatışmalar. Ama buradaki kültürel fark, çok çok daha derin. (Birkiye, 1995, s.20)

Hindistan'a Yolculuk isimli filmin yönetmeni David Lean; bağımsızlığa, özgürlüğe yönelir. İngiltere'nin sömürge politikasını eleştirir. Özgürlüğün, bağımsızlığın problem olduğu modern ülkeler eleştirilir. Herkese saygısı olan çağdaş ülkeler başka ülkeleri köleleştirdiklerini görmeyi istemezler.

Dinleniyorum. Beş gün boyunca sürecektir olan koşuşturmaya hazırlanıyorum. Yine bir Sinema Günleri geldi çatı. Bu yıl da Gazi'nin salonu var. Umarım, o gürültüsü ve sevimsiz çalışanları kalmamıştır. Ayrıca salon olarak Sinema-TV Enstitüsü de var. Ek gösteri konmuş. Uzun zamandır orada da film izlememişim. (Birkiye, 1995, s.26)

1987 yılının 5 Nisan tarihinde sinema günlerinin yoğunluğu gelir. Yazar bu yoğunluk için hazırlıklar yapar. Bu yıl yüz on film yedi salonda gösterime girer. Program on dört gün sürer.

Tarkovski, şimdiye kadar gördüğüm beş filminde de, ilkçağ filozoflarına atıfta bulunarak suyu; yağmuru, denizi ve ırmağı ya da su birikintisini oldukça sık kullanmış. Özellikle ve ısrarla su görüntüsü, sinemasının içinde bir tipiklik oluvermiş. (Birkiye, 1995, s.41)

Tarkovsiki'nin beşinci filmi *Stalker* gösterimdedir. Film bilimkurgu türündedir. Filmde filozoflar hatırlatılarak su görüntüsü oldukça etkili ve fazla kullanılır. Bu yönüyle onun filmleri farklı bir özellik taşır. Su birikintisi onun filmlerinin ayırtıcı bir yönü olur. Filmlerde işlenen konuya farklı bir bakış açısı getirilir.

Bu Gürcü yönetmenin, özellikle Nedamet'teki 'bazı' şeylere katılmamakla birlikte, sinemasını, kendine özgü anlatımını seviyorum. Benim damarlarımda az miktarda da olsa

dolaşan Gürcü kanından mı, yoksa onun ustalığından mı? Herhalde onun ustalığından olsa gerek. Abuladze her iki filmiyle, özellikle ironi ve mizah öğeleriyle unutulmayacak bir yönetmen. (Birkiye, 1995, s.50)

Yazar, izlediği film yönetmeni hakkında görüşler belirtir. Onunla kurduğu yakın bağlılığın yanında işinde iyi olduğunu düşünür. İroninin ve mizahın filmlerinde önemli bir yere sahip olduğunu belirtir. Yönetmen bu iki unsuru iyi kullanır. Anlatım, mizah, ironi yönetmenin filminde ön plana çıkan noktalardır.

15.00'de Gazi'deyim. Bir Antonioni filmi *Çılgılık*. Terk edilmiş bir adam, bir türlü etkisinden kurtulmadığı 'aşk'ı dolayısıyla unutamadığı bir kadın. Klasik sinemanın bir tersyüz oluşu. Erkeğin kadın karşısında ruhsal dengesinin yitimi ve adamın intiharı. Kimsenin duymadığı büyük bir çılgılık. Filmin sarhoşluğuyla salondan çıkıyorum. (Birkiye, 1995, s.77)

Yazarın 7 Nisan 1990'da izlemeye gittiği filmlerden bir tanesi *Çılgılık* filmidir. Filmin içeriği sarsıcı ve farklı bir şekildedir. Alışılmış konular dışında bir olay söz konusudur. Olaylar beklenmedik bir şekilde kurgulanır. Yazarın deyişiyle klasik sinema tarzından uzak bir anlayış vardır.

2.3.4.1.12. Yolculuk

Perdelerden Caddelere Dökülüvermiş'te Yazar, İskenderun'da askerdeyken kendisine beş günlüğüne izin verilir. Yazar da sinema günlerine katılmak için yola çıkar.

İskenderun'dan hareket edeli yarım saat kadar oldu. Otobüs, şiddetli yağın yağmurda ilerliyor. Karanlık, şimşekle birdenbire aydınlanıyor. Motorun gürültüsü, dışarıdaki acımasız sesi bastırıyor. Şimşegi görüyor, ama gürültüsünü duyamıyorum. Ortalık yine aydınlandı. Bu aydınlık garip bir duygu veriyor. (Birkiye, 1995, s.25)

Yolculuğu 3 Nisan 1987 tarihinde yapar. Şiddetli bir yağmur her yeri bastırır. Etraf korkutucu bir resmi andırır. Şimşekler aracılığıyla karanlığın yerini aydınlık alır. Karanlık, yağmur, sessizlik bir aradayken yol alır. Bu ortam kendisine *Frenkeştay'ın Canavarı*'nı hatırlatır.

2.3.4.1.13. Faşizm

Perdelerden Caddelere Dökülüvermiş'te Yazar, faşizm konulu filmler izler. Faşizm, zor şartlarda hayatı devam ettirmeye neden olur.

Bir Tema Üzerine Çeşitlemeler'de, kısa film olanaklarıyla, savaş karşıtlığını başarıyla işliyor Szabo. Hemen ardından *Güven*'i izliyoruz. Faşist işgal altında yaşamak durumunda kalan, birbirlerini daha önceden tanımayan, bir kadın ile bir erkeğin ilginç öyküsü. (Birkiye, 1995, s.30)

Faşizm, savaş durumu insanlarını hayatını olumsuz yönde etkiler. Bireyleri olmayacak konumlara iter. Her şeye rağmen hayatta kalma mücadelesi gösterilir. Sinemada baskıcı, otoriter, mutlak ve hayatı sınırlayan konulara yer verilir. İnsanı ilgilendiren olaylar sinemada görülür.

2.3.4.1.14. Ölüm

Ev Günleri Kumrularla Birlikte'de yazar, bu eserinde daha çok korona virüsü anlatır. Korona virüsün dünyada ve Türkiye'de yaşamı nasıl etkilediğini gözler önüne serer. İnsanların bu süreçte yaptıklarını ve yapmadıklarını işler. Pandemi sürecinin her kesim üzerindeki etkilerinin farklı olduğunu belirtir. Pandemi bireylerin günlük yaşamını ciddi derecede etkiler. Ekonomik olarak özellikle dar gelirli kişiler için çok ciddi problemlere yol açar. Salgın, Türkiye'de ve dünyada büyük krizlere sebep olur.

Uyku tutmadı, nasıl tutsun, günlerdir evin içinde, ölümler 140'a yaklaşmıştı dün, gerçi resmi sayılar, ne hikmetse inandırıcı gelmiyor, daha fazla olduğunu düşünüyorum, sanırım benim gibi düşünen epeyce çok, tuhaf, dehşetengiz bir dönemden geçiyoruz, bilimkurgu, felaket filmleri gibi ama yaşadığımız film değil, gerçek! (Birkiye, 2023, s.7)

Salgın, dünyanın her tarafında görülür. Korona virüs, dünya genelinde milyonlarca insanın ölümüne neden olur. İnsanlar her gün kaç kişinin öldüğünü sayar hale gelir. Ölü sayısı hakkında verilen resmi rakamların doğru olmadığı düşünülür. Filmlerde izlenen veya kitaplardan okunan anların şu an gerçekte yaşandığı inanılması güç bir durumdur. Gerçek olmayacak kadar uzak görülen durumlar şimdi asıl hayattadır.

Ölüm! Kaçınılmaz ama ne hikmetse bugünlerde, zihnimde evet öyle korku falan değil de bir 'tema' olarak yer alıyor, romanın kurmacanın izleği oluyor da zihnin niye olmasın! (Birkiye, 2023, s.36)

Yazar, 7 Mayıs 2020 yılında ölümü düşünür. Bu günlerini böyle geçirir. Ölüm gerçekliği zihnini meşgul eder. Böyle düşünmesinin de çeşitli nedenleri vardır. Sevgilisi Meral'in annesinin vefat etmesi, Salgın sürecinin devam etmesi ve etrafındaki kişilerin çeşitli sağlık problemleri nedeniyle karamsar bir hâl içerisinde. Bu ay kendisi için çok iyi bir başlangıca sahip değildir. Mayıs, yazar için olumsuzlukların yaşandığı bir zamanı ifade eder.

Nisan bahardır, hayattır, canlılıktır, renktir ama bu Nisan da geçen yıl gibi, kötü başladı, ölümler yine arttı, iki yüze yaklaştı, vaka sayısı kırk iki bini geçti resmî açıklamalarda, gerçek ölüm sayısının doksan bin civarında olduğunu söylüyordu bir bilimci, ölüm sokaklarda, siyasî durum iyice rezalet, hangi birini... (Birkiye, 2023, s.170)

Nisan, her zaman etrafa canlılık verirken salgında kötülüğü yansıtır. Virüsün yayılma hızının yüksek olması nedeniyle nisan olumsuz bir zaman yaşatır. Ölüm sayısı da hızlı bir artış içerisindedir. Salgının ortaya koyduğu tablo iç açıcı değildir. Tedbirlerin alınmaması nedeniyle gittikçe kötüleşen bir hâl alır. Herkes virüse yakalanmaktan ve ölümden korkar. Etrafta gün içerisinde ölen yüzlerce kişinin olması doğal olarak insanlarda endişeye neden olur. Bunun yanında birçok sayısal verinin gerçekleri yansıtmadığı ifade edilir. Gerçekte var olan sayılar ise daha fazladır.

2.3.4.1.15. Yasak ve Ev Günleri

Ev Günleri Kumrularla Birlikte'de salgından dolayı her yerde sokağa çıkma yasağı var. İnsanlar birbirlerinden uzak durmak zorundadır. İnsanlar işe, alışverişe, markete, fırına, parka gidemez. Her yer kapalıdır.

Biraz önce Metin (Celal) ile konuştum, o da evde, ne yapsın çalışıyormuş, bir çocuk kitabı üzerine, okuyor, yazılarını yazıyor, çoğumuzun olduğu gibi; 'roman bitti mi' diye soruyor, önce anlayamadım, sonra açıkladı, sosyal medyada böylesine bir durum varmış, 'herkes roman'a başlamış'! Neyse ben anlatı yazıyorum... (Birkiye, 2023, s.15)

Zorunlu evde kalma hali insanları evde yapılabilecek işlere yöneltir. İnsanlar daha çok teknolojik araçlar aracılığıyla iletişim kurmak durumunda kalır. İnternet bu dönemde ön plana çıkar. Online evden çalışma işleri önem kazanır. Temasın minimum düzeye indirilmesi nedeniyle böyle yollar tercih edilir. Yazı işleri ile ilgilenenler de bu süreçte bu işe daha fazla zaman ayırabilir duruma gelirler. Dışarı çıkılamadığı ve yapılacak bir iş olmadığı için yazmaya odaklanırlar.

Kuşkusuz yazı ilaç, bir de bu günce var, doğrudan bilgisayara giriyorum, evin tecrit halleri, böylece üç koldan çengi... Meral'i özlüyorum... (Birkiye, 2023, s.46)

Yazar, günlerini yazı işleri ile ilgilenererek geçirir. Yazma, kendisine en iyi gelen eylemdir. Bu nedenle salgın günlerinde evde kalarak yazıyla uğraşır. Yazdığı günce eseri de kendisine ayrıca bir mutluluk verir. Sevdiği şeylerle meşgul olması onu mutlu eder. Salgın sürecini daha iyi geçirmesini sağlar. Süreç gereğinden bunaltıcı olsa da o sevdiği şeylerle zamanını dikkatli kullanır.

Aşı olunca mı *ev günleri*'ne nokta koymalıyım; yoksa, dışarı çıkmaya başladığımda mı, deniz kıyısında şu bizim aşağıdaki kafede, motorlar arasından açık maviye bakarken ve kahvemi yudumlamaya başladığımda mı bitirip, yeni deftere başlamalıyım? Sanki ikincisi... (Birkiye, 2023, s.141)

Yazar, ev günlerine devam eder. Ev günlerine ne zaman son vereceğini düşünür. Aşı ile ev günlerini bitirmek gerektiği üzerinde durulur.

Ev Günleri Kumrularla Birlikte'de sokağa çıkma yasağının absürt bir şekilde ilan edilmesi eleştirilir. Çok kısa bir süre öncesinden bu duyurunun yapılması normal bir durum değildir. Kuralların yerine getirilmesini güçleştirir. İnsanların kendilerini bu kadar kısa bir sürede toparlayabilmesi mümkün görmemektedir.

... dün akşam onlar yoldayken sokağa çıkma yasağı açıklandı, hem çok geçti hem de bu ülkede iki saat önceden ilan edilir mi? Olacak iş değil, tabii ki market ve fırınların önü panik hali! Hangi günlerdeyiz, bireyler arasında hatırı sayılır bir mesafe bırakılması gereken günler! Corona günleri! (Birkiye, 2023, s.16)

Sokağa çıkma yasağı ileri bir tarih yerine iki saat gibi kısa bir süre önce açıklanır. Bu durum insanlarda bir telaş uyandırır. İnsanlar; market ve fırın gibi yerlerde bekler. Uzun bir kuyruk oluşur. Her tarafta bekleyen insanlar vardır. Koronadan korunması gereken insanlar, günlük telaşa düşer. Yiyecek temini için sağlıklarını tehlikeye atarlar. Korumaları gereken mesafeyi yok sayarlar. Virüs tehlikesi ile daha çok karşı karşıyadırlar. Bilinçli bir toplum yapmaması gereken ihmaller, Türkiye'de insanlar arasında görülür.

2.3.4.1.16. Tedbirler

Ev Günleri Kumrularla Birlikte'de temizlik öne çıkar. Herkes, bu konuda daha duyarlı olmak zorunda kalır. Önceden olması gereken bir hassasiyet hayatın devamlılığı için daha fazla önemli görülür. Salgın süreci temizliği psikolojik bir rahatsızlığa dönüştürür. İnsanlar bu konuda daha takıntılı bir hâle geldiler.

Öte yandan ölümler artıyor, belirsizlik sürüyor, temizlik temizlik, çamaşır suyuyla yıkama, buhar makinasıyla temizleme, sakınma, özen gösterme, bu kadar uğraş gerekli bir yandan da bu eylemlilik içinde konudan biraz uzaklaşıyoruz... (Birkiye, 2023, s.18)

Artan ölümler, herkeste daha çok endişeye neden olur. Böylece insanlar salgına karşı çeşitli tedbirler alır. Temizliğe dikkat etme bu süreçte ön plana çıkan durumlardandır. Temizlik, ciddi derecede önem kazanır. Herkes, hijyen kullarına gereğinden fazla uymaya çalışır. İnsanlar bu süreci en az olumsuzlukla sonlandırmayı amaçlar.

Şimdi güya normale dönüyoruz, yaş gereği yine içerideyiz şimdilik, pazarları serbestmiş şimdilik, bu normale dönmek iyi mi bilemiyorum. Kimi sağduyu sahibi bilimciler çok çok dikkat edilmesini söylüyor, öte yandan hep vurguladığım ekmek parası meselesi var, ölümcül paradoks! (Birkiye, 2023, s.56)

Yazar, hayatın normale dönmesini eleştirir. Yazar şu an için bu durumun uygun olmadığını düşünür. O, bu koşulların normale dönmeyi engellediğini belirtir. Ölüm oranları, virüsün yaygınlığı, hastalar yazarın düşüncelerini haklı çıkarır. İnsanların geçim telaşıysa hiçbir dönemde, anda, zamanda geçmeyen tek gerçektir. Hangi koşullar söz konusu olursa olsun insanlar her zaman kendilerine bakmak zorundadır. Böyle süreçlerde bu durum daha zor hale gelir.

Şimdi de hangi aşırı olacağız meselesi var! Aşı olup olmamaktı bir süre önce, anlaşılıyor ki genel eğilim aşı olmaktan yana, hem de büyük bir çoğunluk ama hangi aşı, Çin aşısı mı, Avrupa aşısı mı? tartışma bu noktada, henüz Ahmet ile konuşmadım ama uygun düşüğünde olacağım, şimdilik tercihim Çin aşısı! (Birkiye, 2023, s.120)

Yazar, herkes gibi gündemi takip eder. Gündemde virüsten kaynaklı aşı konusu vardır. Herkes hangi aşının tercih edilmesi gerektiğini konuşur. Hangi aşı daha iyi, virüsten daha iyi korur şeklinde bir tartışma söz konusudur.

2.3.4.1.17. 1 Mayıs

Ev Günleri Kumrularla Birlikte'de yazar, işçi haklarına değinir. İşçi sınıfının her zamanki gibi zor şartlarla karşı karşıya olmasını ifade eder. Salgın boyunca da hakları göz ardı edilen, geçim derdi ile mücadele etmek zorunda olan, zor zamanlar geçiren işçi sınıfıdır. Onlar çalıştıkları gün ve zaman kadar para alırlar. Çalışmadıkları gün geçinebilecekleri paraları söz konusu değildir. Kazandıkları çoğunlukla günü kurtarmaya yeter. Çeşitli mesleklerde görülen çok kazanç işçi sınıfında görülmez.

Nedir bu iktidar meselesi, bitmez tükenmez artan sermaye, çıkar odaklarının oyunları, insanın insanı sömürmesi, bitmeyen bir döngü. Belki, aynı sözleri yıllarca tekrar ediyoruz, her sefer Amerika'yı yeniden keşfediyoruz, ne var ki başka başka bağlamlarda sömürü ve özgürlük meselesini ha bire yaşıyoruz, biri genişliyor, öteki daralıyor yine... (Birkiye, 2023, s.31)

Yazar, kapitalizm denen sistemin yalnızca bazılarının çıkarını koruduğunu belirtir. İktidar, sermaye, çıkarını düşünen kişiler, insan sömürüsü bitmeyen bir süreç olarak görülür. Kasıtlı, bilinçli ve çeşitli bir özgürlük ve sömürü düzeni vardır. Birbirini zıt yönde etkileyen iki durumdur. Çıkar çatışması ve insanın öteki insanları sömürmesi dünyanın her döneminde görülen olaylardır.

Bu izinlerde işi olanları anlıyorum da keyfi gezenler çokça, haberlerde vardı, işçilere kapanma hiç olmadı, onların ölümlerinde de azalma olmadı, dünya böyle, kapitalizm 'vicdan'ı yok etti, eskiden de öyleydi herhalde ama 'modern' olunca yasalar insanı daha da korumalı, hakları... (Birkiye, 2023, s.182)

Salgını ve toplumu düşünmeden herkesi riske atan insanlar vardır. Dışarı çıkması gerekmeyen kişiler de çeşitli bahanelerle dolaşmak için dışarıya çıkarlar. Bu durum virüsün yayılmasına etki eder. Bu kişiler, başkalarının hayatını tehlikeye atmaktan korkmazlar. Kapitalizm, bazı sınıfların hakkını gözetmedi. Onlar her zamanki gibi en çok riskle karşı karşıya olan işçi grubudur. Onlara verilmesi gerekenler hiçbir zaman tam anlamıyla sağlanmaz. Zamanın ilerlemesiyle, modern zaman diye nitelendirilen zamanda herkesin hakları korunması gerekirken pek bir değişiklik görülmez. Bu durum adalet sisteminin hiçbir zaman için söz konusu olmayacağını gösterir. Çıkar çatışması insan haklarını geri planda bırakır. Kapitalizmin belirgin özelliklerinden biri budur.

2.3.5. Anlatı

Anlatı, bir dizi olayın anlatımı şeklinde ifade edilebilir. Anlatılar; gelişigüzel bir şekilde ortaya çıkmaz; neden ve sonuç mantığı içerisinde birbirine bağlanan düzenli olaylar dizisi şeklinde meydana gelirler. Anlatılar, insanlığın ortaya çıkışı kadar eski görülürler. Anlatılar sadece yazılmaz, görsellerle de bir durumu ifade ederler. Bu nedenle insanlar, hikayeleri yazmaya başlamadan önce birbirlerine anlatırdı.

Anlatıya bir kavram olarak bakıldığında ise bir aktarma biçimi olarak ifade edilebilir. Ersümer (2013), anlatıyı; “Mantıksal olarak birbirleriyle bağlantılı, zaman içinde gerçekleşen ve tutarlı bir konuyla bir bütün halinde bağlanan iki ya da daha fazla olayın nakledilmesi” şeklinde tanımlar. Chatman (2009) ise anlatıyı; “Somut sözlü iletişimin ya da başka iletişim yollarının sözleri aracılığıyla nakledilen dilleridir.” şeklinde belirtir.

Anlatı, hikayesi olan her şeyi kapsar. Roman, şiir, şarkı, resim, film, tiyatro, sinema gibi kendi öyküsüne sahip olan her şey anlatı olarak görülür. Berger (1997) bir hastalığın veya bir suçun anlatı olarak değerlendirilebileceğini ve bu süreçte doktorların, hastalık ilerledikçe aldığı notların ya da bir suçlunun itiraflarının da birer anlatı biçimi olduğunu düşünür.

Kısaca anlatı hayatta her yerdedir; belirli bir çerçeve içerisinde aktarılan her şey bir anlatıdır.

Anlatının bir disipline dönüşmesi 20. yüzyılın ikinci yarısında Fransız *Communications* dergisinin “Anlatının Yapısal Analizi” başlıklı özel bir sayısıyla şekillenir. ‘Anlatıbilim’ terimi de, derginin bu özel sayısına katkıda bulunan Tzvetan Todorov tarafından üç yıl sonra ortaya konur. (Jahn, 2015, s.43)

Anlatı; insanların deneyimlerini, inançlarını, duygularını, hislerini, yaşadıklarını, yaşamak istediklerin, yaşayamadıklarını, hayallerini ifade etmenin bir yoludur.

Anlatıların birden amacı vardır. İnsanlık tarihi boyunca, dünyanın dört bir yanındaki kültürlerden insanlar anlatıları tüketir ve yaratır. Çünkü anlatılar, hayatı anlamının ve anlamlandırmanın birincil yolu olarak ifade edilir.

Edebiyat, anlatının temel ifadelerinden biri olarak görülür. Romanlar, oyunlar, denemeler ve şiirler edebiyatın tüm biçimleri bir anlatıdır.

Atilla Birkiye 1955'te İstanbul'da doğdu; romanın, denemenin, şiirin yanı sıra anlatı diye tanımladığı metinler de yazdı. (Birkiye, 2021)

Atilla Birkiye'nin yazmış olduğu *Şair İstanbul'daydı* isimli eserin arka kapağında anlatı, ayrı bir başlık olarak ele alınır. Birkiye anlatı başlığını da diğer türler gibi görür. Birkiye, bu başlık altında da metinler yazar, eserler verir.

Atilla Birkiye, anlatı olarak belirttiği üç kitap yazar. Bu kitapların isimleri şöyledir:

İstanbul'da beklenen devrim (2011), *Melankolik Fırtına* (2018), *Şair İstanbul'daydı!* (2021).

İstanbul'da beklenen devrim (2011); kitabı İstanbul'u farklı bir biçimde anlatır. Yazar, İstanbul'a başka bir açıdan yaklaşır. Yazar, düşsel olan ile gerçek olana birlikte yer verir. Bu eser lirik bir şekilde yazılmış yaşam öyküsel bir anlatıdır. Yazar bu kitabında mitolojik, tarihsel, siyasi göndermeler yaparak geçmişte ve şimdide yaşanan olayları “ben” etrafına şekillenen bir söyleyişle anlatır.

Melankolik Bir Fırtına (2018); kitabın girişinde “anneme” ifadesi yer alır. Birkiye, bu kitabı annesine ithafen yazar. Birkiye, bu kitabı çeşitli başlıklara ayırarak oluşturur. Bu kitaptaki yazılar, başlıklar altında şekillenir. Birkiye bu kitabında aşkın ve İstanbul'un hallerini anlatır. Yazar bunları anlatırken geçmişe gider. Geçmişteki olaylara değinir.

Şair İstanbul'daydı! (2021); kitabı Nazım Hikmet'in bilinmeyen ve uzun yıllar açığa çıkmamış bir yolculuğunu konu alır. Nazım Hikmet, Ekim 1927 TKP tutuklamaları ile dağılan grubu yeniden toplamak için İlyiç vapuru ile İstanbul'a illegal bir yolculuk yapar. Yolculuktaki izlenimlerini Hasan Ali Ediz'e yazdığı mektuplarda

ifade eder. Atilla Birkiye de bu mektuplardan yola çıkarak bir kurmaca anlatı metni oluşturur.

2.3.5.1. Atilla Birkiye'nin Anlatılarında Geçen Temalar

2.3.5.1.1. İstanbul

İstanbul'da Beklenen Devrim'de şimdiki İstanbul ile eski İstanbul karşılaştırılır. Eski İstanbul'a karşı bir özlem duyulur. Yeni İstanbul eski günleri aratmaktadır. Geçmiş günlere duyulan özlem, İstanbul'a yabancılik hissi verir. Eski İstanbul, bir masal şehri olarak görülürken yeni İstanbul bu hayalden uzaktır. Şimdiki İstanbul için böyle bir tasvir yapılmaz.

O güzelim İstanbul yok, çocukken, büyürken, mavinin soluğunu yavaş yavaş almaya başlamışken, birazını da olsa yani kentin, İstanbul'un, hem de bir devrim ışıyla, beklenen bir kadın devrim, tatmak, görmek ne büyük şans! (Birkiye, 2011, s.11)

Eski İstanbul'a tanık olmanın sevinci vardır. Az da olsa yaşanan güzel günlerin varlığı mutluluk verir. Bu güzel anları yaşamak kendisine şanslı olduğunu hissettirir.

O yıllarda, devrim hayalleri hapisanelere, işkencelere, ölümlere çoktan dönüşmüş, o yıllara çok girmek istemiyor; ancak gerçeklerden kaçabilir mi, ya bütün bir kuşağın yaşadıkları, sevişmemiş erkeler, İstanbul'a gurbetten gelmiş o 'şarabi eşkiyalar', masum çocuklar, ya o cinayetler! (Birkiye, 2011, s.17)

Bir kuşağın yaşadıkları hatırlanır. Bu durumun haklı olmadığı ifade edilir. Geçmişin kötü günlerini düşünmek istenmese de bu durum gerçekleri ifade eder. Yaşanmışlıkları ifade etmemek onların gerçekliğini değiştirmez. Çeşitli hayallerle yapılan başlangıçların sonu hüznle sonlanır. Bunun hesabını kimin vereceği sorgulanır. Bu olanların yaşanmasına sebep olanların cezalarını almaları gerektiği belirtilir.

Melankolik Fırtına'da İstanbul, aşkın yaşandığı şehir olarak belirtilir. Gece ve İstanbul yürektekini düşündürür. İstanbul'da aşkın bir başkadır.

Genç bir kız, hem de ne genç, yarı yaşında, gecenin karanlığında bir Cyrano gölgesi düşüyor yazıma, ah yalnızlık çemberi, çık içinden çıkabilirsen, İstanbul bu, kolay mı? Aşk şehri! (Birkiye, 2018, s.15)

İstanbul'un kendisine düşündürdükleri aşılmayacak bir durum olarak görülür. İstanbul, her şeyi içinde barındıran karmaşık bir his uyandırır.

Tanıklık yalnız, bir Boğaz iskelesinde kaldı, tanıklık şimdi rakıların yudumlandığı bir Boğaz lokantasında kaldı, kıyı tanık, bir balıkçı teknesi tanık, martılar tanık, karabataklar ki o kıyıda çoktur, tanık, kimseye anlatılmayan, yüreğimde de yoğunluğuna yaşanan, belki sonuncusuydu sana olan aşk, sonuncu! (Birkiye, 2018, s.19)

Tanık olma sadece bir yerlerde bırakılır, şu anda devam eden bir şey olarak görülmez. İstanbul'un çeşitli mekânlarında görülenler anlarda kalır. Boğaz, tanık olunan yerler arasında en önemlisidir. Denizi anımsatan her şey çeşitli anlara tanıktır. Kıyılar, balıkçı teknesi, martılar, karabataklar duyulan aşkın şahitleridir. Bu varlıklar, kimseye anlatılamayan ve yalnızca bireyin bildiği anlara tanıklardır. Bu büyük ve son aşkı görenler onlardır. Her şeye sessiz ve müdahalesiz bir şekilde eşlik ederler. İstanbul, bu görünümle aşkların en büyük şahididir.

...İstanbul'un orta yeri bir kafede, içkiliydin anımsamıyorsun, anılar birbiri içine giriyor, şimdi o kafe de yok! (Birkiye, 2018, s.21)

Daha önce gidilen bir yer hatırlanmak istenir. Gidilen yerin neresi olduğu bilinmez. Hatırlanmaya çalışılır ama kafenin bulunmadığı düşünülür. Gidilen yer İstanbul'un bilinen bir yerinde olmasına rağmen şimdi yoktur.

Mektuplar yazmıştım, İstanbul'a dair; İstanbul'u anlatırdım, gördüklerimi, geçmiştekileri, hayal ettiklerimi, görmediklerimi de, bir betimlemeler sağanağıydı. Ben yazmadıkça, İstanbul'dan uzak kaldığını söylerdi. Anlaşılan İstanbul özlemini bir nebze olsa da gideriyordu yazdıklarım, hep sevdiğini söylemiştir. (Birkiye, 2018, s.47)

Anlatıcı, karşıdaki kişiye İstanbul'u anlatan mektuplar gönderir. Bu mektuplarda İstanbul'un görünümü ve nasıl bir yer olduğu anlatılır. Anlatıcı karşıdakine kendi gördükleri dışında da bir şeyler söyler. Sadece İstanbul'u yazar, onu anlatır. Karşıdaki bu şekilde İstanbul'a duyduğu isteği biraz bastırır. Anlatıcı ise İstanbul'a dair bir şeyler anlatırken İstanbul'a karşı benimsediği ve görmek istediği her şeyi aktarır. İstanbul'u daha cazip ve ilgi çekici bir şekilde anlatır.

İstanbul böyledir, özellikle de İstiklal Caddesi, mekânlar sıkça değişir, zamana yenik düşmeyi bir kenara bırakın, tecime boyun eğer çoğunlukla. (Birkiye, 2018, s.48)

İstanbul'da zamanla görülen değişim eleştirilir. İstanbul'da özellikle değişen yer olarak İstiklal Caddesi gösterilir. İstanbul'da mekânlar, yapılar sık sık değişir. Bu durumun nedeni ifade edilir.

Kar tipi, Boğaz iyice kimsesizleşti, soğuk bir kalp gibi, yazılar yok, sana yazdıklarım, bilinçdışım mı yok etti yoksa onları, kim bilir, şimdi göz gözü görmüyor, kayıp ülke, gelecekte umut kesilmezmiş ama Boğaz şimdi geleceksiz, seni anımsadığım an gibi. (Birkiye, 2018, s.19)

Boğaz'ın kendisinde uyandırdığı duygulara yer verilir. Her yer kendini gizlemiş bir haldedir. Hiçbir şey görünmemektedir. Her şey yok olmuş bir şekildedir. Umutsuz gözlerle etrafa bakılır.

Taşra gibi, İstanbul o kadar büyüdü ki artık nerede başlıyor nerede bitiyor doğrusu bilemiyorum... (Birkiye, 2018, s.73)

İstanbul'un da diğer yerler gibi bir büyüme içerisinde olduğu ifade edilir. İstanbul hızlı bir şekilde büyümeye devam eder. Bu nedenle İstanbul'un nereden başlayıp nerede bittiği bilinmemektedir. Her yer gibi İstanbul da bir değişim içerisinde.

... Topkapı Sarayı, biraz arkasında Ayasofya, ardında Sultanahmet, birlikte baktık, dalgalar betona vuruyordu, yürüyorduk... (Birkiye, 2018, s.75)

İstanbul'un görkemli yapılarından söz edilir. Burası İstanbul'a yolu düşenlerin mutlaka gittiği yerlerdir. Önemli tarihi yapılar, deniz, dalga sesi ve biriyle paylaşılan mutlu saatler İstanbul'un aşk ve sevgi dolu yönünü ortaya koyar. İstanbul büyük anların tanığıdır.

Yukarıya doğru çıkıyorum, vapurdan indim, gençliğimin o sokaklarını, o bahçeli evlerini arıyorum. Zaman Beykoz'u da değiştirmiş. (Birkiye, 2018, s.77)

Beykoz'un zaman içerisinde değiştiği görülür. İstanbul'un her yanı zamanla birlikte değişime uğrar. Eski yapılar aranır.

Melankolik Fırtına'da Boğaz'ın değişen havayla birlikte yalnız kaldığı belirtilir. Boğaz gibi kendisi de yalnız bir şekilde hayatını devam ettirir. Hayalleriyle birlikte bu hayata devam eder.

Tuhaftır, havalar soğudukça Boğaz yalnızlaşıyor. Yalnızlığım ve hayâllerimle yaşayıp gidiyorum, işte. (Birkiye, 2018, s.21)

Her tarafa yabancı hissettiği için etrafı yalnız görmektedir. Etraftaki değişiklikler kendisinin iç dünyasına göre şekillenir. İç dünyada hissedilenler dış dünyada görülen varlıklara aktarılır.

Boğaz'ın bu kıyıları biraz daha sakin, hele Beşiktaş, Kabataş, Üsküdar, Bebek falanı düşünürsek, maviden gelen serinliği rahatça içinize çekebiliyorsunuz, Avrupa yakasında, biraz uzağa doğru da karşımda gökdelenler yok her ne kadar beton yapılaşma varsa da... (Birkiye, 2018, s.29)

İstanbul'un Boğaz'da yer alan semtlerine değinilir. Bu semtlerde Boğaz'dan gelen bir serinlik vardır. İstanbul'un yapılaşma konusuna değinilir. Beton her yeri kapladığı gibi İstanbul'u da etkisi altına alır.

2.3.5.1.2. Dünya

İstanbul'da Beklenen Devrim'de dünya yaşanılmayan bir hâl alır. Savaşlar, insanın yaşam sevincini yok eder. Dünyanın sahip olduğu güzellikleri yok eder. Ona yeni bir görünüm verir. Bu görünüm dünyanın mutluluk veren hâinden çok uzaktır. Dünya savaşlardan dolayı korkutucu bir haldedir.

Savaş... utanmadan sanat derler, savaş iğrenç eylem en tecimselinden, ezip geçerler, doğu demeden, uygarlık demeden, siyahsa derin çoktan yitirmişsin, azınlık hali dünyanın her yeri, kan küre ki utanç kitabı. (Birkiye, 2011, s.25)

Her yerde dışlanan, kabul görmeyen insan grupları vardır. Birilerinin hüküm sürdüğü dünyada birilerinin de ezilmesi gerekir. Ezilenler ise hakları olmayan, her çıkar için feda edilebilen, söz hakkı verilmeyen grubu oluştururlar. Herkese eşit yaşam hakkı sunmayan bir dünyada yaşamak acı vericidir.

Krallar, sultanlar, padişahlar, çarlar kardeşlerini, babalarını öldürerek imparator oldu, doğuda batıda her yerde, insan barışın yalnızca sözcüğünü buldu, insan utanç duyulan bir tarih yazdı; masumlar da vardı, ne hikmetse gücü olan hep haklı çıkıyor! (Birkiye, 2011, s.25)

Her dönemde taht kavgaları olur. Geçmişten günümüze birbiri ile savaşan ve çeşitli oyunlarla hükümdarlığını ilan etmek isteyen insanlar vardır. Doğu Batı fark etmeden dünyanın her yanında bu durum aynıdır. Herkes bir mücadele içerisinde gücü elinde bulundurmak ister. Herkes kendisine itaat edilmesini bekler. Bu nedenle nice hükümdarlar suçsuz, masum ve yakınlarının, aile kişilerinin katili olmuştur. Güç ve iktidar herkesin hayallerini süsler. Barış sözcüğü ise insanlar için yalnızca dilde kalan bir sözcüktür. Herkes barışın, mutluluğun ve huzurun sağlanmasını ister ama bunun için bir çaba göstermezler. Çıkarları uğruna bu sözcüğü kullanırlar. Yalnızca sözde olan bir kavramdır. Geçerliliği insanlar için olmayan menfaatleri ifade eden bir sözcük hâlini alır.

... Tanrılar ki günümüzde de bitmiyor, bombalar Filistin'in üstünde, bombalar Mostar'ı yıkıyor, o güzel köprü, köprüler hep barışçıldır oysa, ah o lanet bombalar Hiroşima'da, Hiroşima troya Gazze doğru, ne acı daha da uzayacak bu sıralama! (Birkiye, 2011, s.75)

Savaşın, kavganın her yerde ve her zaman diliminde görüldüğü ifade edilir. İnsanlar düşman duygularla binlerce insanı katleder. Kendi çıkarları için her şeyi yaparlar ve kimseyi düşünmezler. Onlar için kişiler birer hedeftir. Her zaman güçlü olan güçsüz olanı yok etmeye çalışır. İnsan, onlar için bir şey ifade etmemektedir. Tarih boyunca insanlık dışı sayılabilecek binlerce suç işlenir. Sebebi ise güçlü ve nihai kararın kendisinde olduğunu göstermektir.

2.3.5.1.3. Sorgulama

İstanbul'da Beklenen Devrim'de sorgulama, bireyin kendini arama yoludur. Birey için sorgulama olmadan hiçbir şeyin doğru veya yanlış olması önem taşımaz. Birey, kendi doğrusunu ve yanlışını sorgulayarak bulmak ister. Bu şekilde onu bulduğu zaman doğru bir anlama sahip olur. Öteki türlü birey; herkesin dediğini yapan, öğrendiklerini uygulayan veya rastgele bir şeyleri yerine getiren biri haline gelir. Bu durum ise ona hiçbir şey katmaz. Neyi, niçin yaptığını bilmez ve bunu öğrenmek gibi bir derdi de olmaz. Bu nedenle sorgulama bireyin hayatını anlamlandırması için ilk adımdır. Sorgulama, bireyin hayatını bilinçli bir şekilde var ettiğinin göstergesidir. Sorgulama olmadan yaşanan hayat robotlaşmış bir hayattır. Başkalarının dediği üzerinden sürdürülen bir hayattır. Bireyin seçimlerinin bir sonucu değildir. Başkalarının onun için tercih ettiği bir hayat haline döner. Birey, bu şekilde başkalarının verdiği karar üzerinden hayatını şekillendirir.

Büyüdükçe öğreniyor insan, okudukça, sorguladıkça sorguladıkça, sorgulama varoluş meselesi ama sorgulamaya da izin yok, sorguladıkça ya dört duvararası ya da sürgün memleketinden, binlercesi gibi, en kötüsü de içine sürgün, yalnızlığına, bile istiyse seçilmiş gibi görünse de kendi tapınağına kendi kendisini sürgün etmek, acıların en büyüğü! (Birkiye, 2011, s.37)

Sorgulamak, her zaman iyi bir şekilde sonuçlanmaz. Bazen yapılan sorgulamalar, bireyin olumsuz durumlar yaşamasına neden olur. Siyasi güçler ve toplum, sorgulamayı hoş karşılamamaktadır. Toplumun sahip olduğu düzenin korunması için sorgulama, olumlu bir şekilde görülmez. Zararlı, yasaklı olarak belirtilir. Çıkar çatışması olan gruplar da bireylerin susması taraftarıdır. Bireyin sorgulama yapmasını, gerçekleri görmesini ve gerçekleri ifade etmelerini istememektedirler. Birey ise yaptığı sorgulamalar sonucunda kendi dünyasına çekilir. Her şeyden uzak, yalnız bir hayat sürdürür.

Asıl mesele hissetmek, hangi yaşta olursa olsun, yaş dediğin yaşam ile ölüm arabulucusu; hangi yaş... (Birkiye, 2011, s.67)

Yaşın ilerlemesi veya insanın zamanda ilerlemesi, ölüm ile yaşam arasında bir bağlantı olarak ifade edilir. Yaş, canlı olan her şeyi ölüme yaklaştırır. Yaşadıkça ömürden bir kısalma olur. Yaş, zamanla birlikte ilerler ve canlıları yaşamının sonuna yaklaştırır. Yaşamayan hiçbir şeyin ölemeyeceği gibi yaşıyan her şey de ilerleyen zamanla ölüme yaklaşır. Yaşam ve ölüm arasında sorgulama yapılır. İnsanların yaşayıp ölmesi arasında yaş bir köprü görevi üstlenir. Yaş bir bağlantı olarak görülür.

2.3.5.1.4. Özgürlük

İstanbul'da Beklenen Devrim'de özgürlük uğruna verilen mücadelede kaçış vardır. Kaçma eylemi, içerisinde özgürlüğü barındırır. Her zaman karşı durmak, savaşmak, tersini iddia etmek özgürlüğü bulmanın yolu olmaz. Bazen bulunduğu durumu, mekânı, zamanı terk etmek de biriye özgürlüğü verir. Özgürlüğe farklı bir yoldan ulaşmanın mümkün olduğu anlatılır. Kaçış, her zaman kötü ve olumsuz durumlara neden olmaz. Kendi içinde zıt ifadeleri taşıyan bazı durumlar gibi kaçış da özgürlüğe giden bir yol olarak belirtilir. Bulunduğu ve alıştığı ortamı terk eden birey özgürlüğüne kavuşabilir. Kendi konfor alanından kaçan kişi yeni bir yaşam için mücadele verir ve özgürlüğe adım atar.

Merdivenleri iniyor, hırçın özgürlük de uçup gitmiş, defne özgürlüğü için kaçmıyor muydu avcıların padişahından, başını hafiften yukarı kaldırmış gülümsüyor... (Birkiye, 2011, s.55)

Sahip olunanı terk etmek de özgürlüğü barındırır. Her şeyden kurtulduğu an insan özgür, hür olur. Bireyin kendisini bağlı, ait hissedeceği bir şey kalmadığında özgürlük kendisini bulur.

Defne'yi ağaç yapan kimse neyse, adı gizlenen kadının intikamını almıştır avcı tanrıdan, tanrı bu kadar yaşamışsa vicdan azabı, aklı da kalmıştır; kadın çözer büyük sorunları, Batı'da da Doğu'da da. (Birkiye, 2011, s.64)

İfade edilenlere göre kimsenin yaptıkları karşılıksız kalmaz. Herkes yaptıklarının sonucunu bir şekilde görür. Kim ne yaparsa onun yanıtı kendisine verilir. Herkes dilediği gibi hareket edebilir ama bunun bir sonucu olduğunu hatırlamak gerekir. Her insan bir gün yaptıklarının hesabını verir. Bu sonuçtan sonra kadın, her yerde problem çözen bir varlık konumundadır. O, her zaman gücü yetendir. En kötü durumlarda dahi bir çözüm arar ve bulur. Kadının problem çözme kabiliyeti dünyanın her yerinde değişmez. Kadın her yerde aynı güce sahiptir.

İstanbul'da Beklenen Devrim'de Binbir Gece Masalları'nın anlatıcısı olan Şehrazat, bir cesaret örneği ortaya koyar. Bir kadın, yanlış bir tutumun karşısında durur. Yanlış olan düşünceyi doğruya dönüştürmek için mücadele verir. Sonuç kendisinin istediği gibi olur.

Şehrazat korkusuzca ölüme gidiyor, aklının aydınlığına, bilgisine, zekâsına güveniyor masal da olsa ki tüm batıyı etkilemiş, sarsmış o masallar, cesaretin büyük adı, Şehrazat. (Birkiye, 2011, s.34)

Şehrazat'ın ortaya koyduğu çaba takdir edilir. Yaptığı işin sonunda ölüm olmasına rağmen o yapacaklarından vazgeçmez. Düşündüklerini sırasıyla gerçekleştirir. Farkında olduğu durumu düzeltmek için aklını, bilgisini kullanır. Tasarladıkları onu doğru yöne götürür ve her şey değişir. Şehrazat ise farklı bir özgürlük örneği ortaya koyar. Var olan yanlışla mücadele ederek, yaygın olan görüşü değiştirerek kendi yaşamını devam ettirmenin yolunu bulur. Şehrazat, bunları yaparken aklını çok iyi bir şekilde kullanır. Akli ile var olan bütün yanlışları düzeltir. Olayın kendi lehine sonuçlanmasını sağlayarak hayatına ve özgürlüğüne kavuşur.

2.3.5.1.5. Hazar Denizi

Şair İstanbuldaydı'da Hazar'ın deniz olarak nitelendirilmesinin sebebi olarak büyük ve şiddetli fırtınaların olmasıdır. Göl özelliği gösteren Hazar; dalgalı, hırçın ve asi olmasından dolayı Asya'yı Batı'ya karşı koruyan bir kalkan olarak ifade edilir.

Hazar'ın dalgalarının Karadeniz'den bile şiddetli olduğunu, büyük olduğunu söylerlerdi, olur muydu öyle şey, Karadeniz fırtınaları doluydu, dağ gibiydi dalgaları. (Birkiye, 2021, s.11)

Yazar, Hazar'ın fırtınasını şiddetli ve yıkıcı olarak anlatır. Onun yıkıcılığının başka bir yerde olmadığını belirtir. İnsanlar arasında Hazar'ın fırtınalı ve şiddetli olduğu yayılmıştır. Hazar Gölü, güçlü duruşuyla Asya'ya kimsenin zarar vermesini istemez. Zarar vermek isteyenlerin karşısında durur. Coğrafi özellikleri açısından bu izlenimi verir. Yazar, Hazar'ı bu şekilde görür. Hazar, hırçınlığıyla Asya için bir kalkan görevi üstlenir.

2.3.5.1.6. Nâzım Hikmet

Şair İstanbuldaydı, Nazım Hikmet'in yasadışı bir şekilde İstanbul'a yolculuğunu anlatır. Nazım Hikmet'in yaptığı bu yolculuk, kimse tarafından çok bilinmez. Nazım Hikmet, yolculuğunu Hasan Âli Ediz'e yazdığı mektuplarda anlatır. Yazar da Nazım Hikmet'in yaptığı bu gizli yolculuğu *Şair İstanbuldaydı* isimli eserinde işler.

Vapura binmeden önce endişeliydi, dalgalı fırtınalı bir denizde mi yol alacaktı, eh bu Karadeniz'di genellikle de öyle olurdu; ne dalgadan ne fırtınadan korkardı, ne ölümden, amacı bir an önce şehrine varmaktı, endişe şehir içindi, güya Hazer de öyleymiş, hatta daha da dehşetengiz, acımasız. (Birkiye, 2021, s.12)

Karadeniz'in fırtınalı ve durgun olmayışı şairde endişe uyandırır. Şair, bu yolculuğu yapma konusunda kararsızlık yaşar. Sonunda her şeye rağmen şehrine, İstanbul'a gelme duygusu onun için ağır basar. O, bir an önce yaşadığı yere gelmenin hayalini kurar. Nazım Hikmet, bu derin isteğinin sonucunda her tehlikeye karşı bu yolculuğa çıkar.

Bir süredir, memleket hasretinden mi acaba, içinde dışarı çıkmak isteyen bir özlem vardı, denizde yol alınca, gerçi yolculuk başlayalı iki saat bile olmamıştı ya, bu duygu onu baştan aşağıya sarıvermişti, asıl onun şiirini yazmalıydı, Hazer, ölüme giden balıkçısıyla sonraya kalabilirdi, neyse, için saran şu özlemi, şehriyle ilgiliydi. (Birkiye, 2021, s.14)

Şairin içini bir yandan kavuşma heyecanı sararken bir yandan yeni başlayan yolculuk içini karartır. Kısa bir süre yolculuk başlamış olmasına rağmen kendisine uzun bir süre gibi gelir. Oysa iki saatlik bir yolculuğu yeni tamamlar. Şairin içinde duyduğu sabırsızlık, kendisine uzun bir sürenin geçtiği hissettirir. Her şey, yalnızca onun şehrine duyduğu özlemle alakalıdır. Şairin şehrine duyduğu özlem onun yüreğinde endişe ve sabırsızlığa neden olur. Bir an önce doğduğu topraklara kavuşmanın hayali içindedir.

İki gün önce akşam dokuzda vapur Odesa'dan hareket etmiş, birkaç saat yol aldıktan sonra bir sorun olmuş, söylendiğine göre tulumba su almamış, dolayısıyla sabaha doğru, henüz fecir değildi, tekrar Odesa limanına dönmüştü. (Birkiye, 2021, s16)

Şairin çıktığı yolculukta bir talihsizlik yaşanır. Gidilen yerden tekrar Odesa Limanı'na dönmek zorunda kalınır. Bu durum şairin canını sıkır. Şair, ulaşacağı kişileri ve yerleri bulma konusunda kararsızlık yaşar. Gideceği yere daha geç ulaşması da onda kaygıya neden olur. Kendisini vapura bindiren adama ulaşmak ister. Bir yandan İstanbul'u düşünür bir yandan Moskova'ya haber vermek ister. Şair, çeşitli düşünceler içerisinde tekrar kamarasına döner. İki saat içerisinde yolculuk kaldığı yerden devam eder.

Tüm önlemleri almalıydı, önce kendi için almalıydı ki İstanbul'da olduğu bilinmesin, polis bilmesin, annesine, babasına uğrar mıydı, onları görür müydü, bir ara görürdü tabii fırsatını bulursa, ya uzakta kalan kadın, karısı, aşk, genişleyerek bakan bir çift siyah göz! (Birkiye, 2021, s.17)

Şair, İstanbul'da olmasının yaratacağı sıkıntıların farkındadır. Bundan dolayı her şeyi önceden düşünmeli ve önlemler almalıdır. Şairin İstanbul'da olduğu bilinirse bu durum herkes için bir tehlike oluşturur. Onun ulaşmak istediği kişiler sıkıntıya düşer. Şair bir yandan zorlukları sıkıntıları düşünürken öteki yanda ailesini, sevdiklerini, özlem duyduklarını hatırlar. Onları görmek ister. Şair, aklında binlerce soruyla yapacağı işin güvenli bir şekilde tamamlanmasını umar. Bu nedenle önceliği işi olur.

... önlemleri almalıydı, öyle söylenmişti, söylemeye gerek yoktu ama ataklığı coşkusu da malumdu, zaten işler çok karıştı, vapurdaki Türk yolcular tanımasa bile, elçilik görevlileri tanıyabilirdi, ayakları bacakları uyuşuyordu, zaman zaman daracık kamarada birtakım hareketler yapıyordu, bu küçücük mekân birkaç gün onun eviydi, kitabı, defteri en önemli arkadaşları, en değerli varlıklarıydı... (Birkiye, 2021, s.23)

Şairin içi içine sığmaz. Coşkulu olduğu her halinden bellidir. Bunun yanında işini iyi bir şekilde yapabilmesi için kendini tehlikeye atmaması gerekir. Bu yüzden etrafta çok fazla dolaşamamalıdır. Her an, onu tanıyan birileri gemide olabilir. Bu durum da kendisi ve üstlendiği görev için iyi değildir. Şair, güvenli bir yolculuk için günlerini kamarasında geçirmek zorunda kalır. Burada herkesten gizlenebilir. Kontrol için gelenleri söyleyeceklerine inandırabilir. Kamarasında onu oyalayan şeyler ise kitaplarıdır ve defterleridir. Onlar sayesinde bulunduğu her yere adapte olur. Kendisinin büyük uğraşı onu her yerde ve her şekilde kucaklar. Onun için zamanın verimli ve iyi geçmesini sağlarlar.

Yatağına uzandı, pencereden yıldızlı gökyüzüne baktı, yarın, evet yarın aydınlık bir İstanbul'da yürüyebilirdi, öyle mi, sanki karanlıkta dışarı çıksa daha iyiydi, işler de pek aydınlık değildi ya, neyse, gelecek umuttu, koskoca bir ülkede, kadim bir imparatorlukta dünün kaşığı bugünün çorbası olmuştu, memleketinde niye olmasındı. (Birkiye, 2021, s.29)

Gökyüzünü kamarasından seyreden şair, geleceğe umutla bakar. O, karamsar düşünceleri bir anda aklından siler. Olumsuz düşünceler yerini heyecanlı, coşkulu günlere bırakır. Her şey, bir anda değişebilir. Ona göre hiçbir şeyin daimî kalma özelliği yoktur. Başka ülkelerde bu değişim nasıl yaşandıysa kendi ülkesinde de bu değişim görülebilir. Şair, bu düşünceye inanarak eylemde bulunur. Bu düşüncelerin yanında şair aranan biri olduğu için ne zaman dışarı çıkması gerektiği konusuna odaklanır. Görevini tamamlamak için karanlıkta çıkmasının iyi olacağını düşünür. Bu saatlerde kimse onu fark etmeyeceği için sorun olmaz. Şair, yeni bir düzen kurmak için inandığı yolda görevler üstlenir.

İki buçuk gün de olsa kamarada tıklı kalmak, gönüllü de olsa bir tür tecritti, İzmir'deki gibi, doğrusu kalmayı da becerebilmişti, İzmir'de de becermişti, önünde bir gün daha vardı, onun da üstesinden gelecekti, şiire yoğunlaşınca zaman çabuk geçirdi. (Birkiye, 2021, s.41)

Kamarada kalmak bir süre sonra şairi bunaltır. Şair, bunalımlı iki gün geçirmesinin yanında nezarethanede kapalı kalmayı aklından geçirir. Nezarethanede kalmanın daha kötü bir durum olduğunun farkına varır. Şu an içinde olduğu durumun daha iyi olduğunu düşünür ve fikrinden hemen cayar. Burada en azından beklenen bir işi gerçekleştirmek için kalır. Bir amaç uğruna bu duruma katlanır. Gözetim altında kapalı bir alanda sürekli kalmak daha çekilmez olur. Çeşitli işkencelere, hakaretlere maruz kalma durumunun daha kötü olduğunu belirtir. Bu kötü günlerin ve zamanların geçmesi için onun sığınağı şiirdir, kitaptır, yazıdır. Şair, bunlarda huzur bulur ve o zaman her şey daha kolay olur.

Tverskoy Bulvarı'na çıkmış, yürümüştü, burada yürümek keyifliydi, onuncu yılın kutlaması muhteşem olmuştu, Kızıl Meydan olağanüstüydü, askerler, öğrenciler, kadın örgütleri, sendika temsilcileri, işçiler, sanatçılar, gösteri giysileriyle çeşitli ulusların folklor ekipleri, hepsi, en güzel kıyafetleriyle törene katılmıştı, coşkuyla geçiyorlar, danslar marşlar sloganlar sonsuz maviliğe yükseliyordu, yediden yetmişe devrimi kutluyor, devrimin coşkusunu haykırıyordu, onlar da, küçük bir grupla Türkiyeli komünistler olarak katılmışlardı bu şölene, Şair de vardı. (Birkiye, 2021, s.51)

Rusya'da yer alan bulvarda yürümek şaire keyifli anlar yaşatır. Şairin yürüyüşe çıktığı bulvarda kutlamalar yapılır. Kızıl Meydan'da komünizmi destekleyenler sevinç içindedirler. Yapılan devrimi kutlayan coşkulu bir kalabalık vardır. Şair de bu kalabalığın içerisinde Türkiye'de komünizmi isteyenler olarak yer alır.

24 Kasım'da vapura bindik. O gün saat 9'da (akşam) hareket ettik. Geceleyin yolsa tulumba su almadı. Ve sabahleyin Odesa'ya tekrar döndük. Yani 18 saatte tekrar Odesa'da bulunduk. 25 Kasım saat ikide Odesa'dan ikinci defa yola çıktım. 24 saatte yoldayız ve daha da gidiyoruz. Vapurumuz 'İlyiç' vapuru. Kaptanımız komünist, kamarotumuz da komünist bir Rum. Türkçe de biliyor. (Birkiye, 2021, s.53)

Şair, yolculuğunu tüm detaylarıyla aktarır. Yolculuk esnasında yaşanan olumsuzlukları ifade eder. Komünist bir kaptan ve kamarotun olmasına da özellikle değinir. Bu fırsatlar, şaire kolaylık sağlar. Şair, yolculuk yaptığı vapurun adını belirtir ve yaşanan her şey hakkında bilgi sunar. Vapurda Türk yolcularının olması şairin hareket alanını daraltır. Elçilikten birilerinin olması ise onun fark edilme ihtimalini

arttırır. Şair, yazdığı mektupta bu nedenlerden dolayı tuvalet ihtiyacı dışında kamarasından çıkmadığını söyler.

Birkaç yıl önce cezaları yüzünden ülkeyi terk etmişlerdi; İstanbul'da birlikte gizlice vapura binip Odesa'ya doğru Karadeniz'de yol alırken, yine aynı vapur, Şair'in İstanbul'a gittiği vapur kara dalgalarda bata çıka Odesa'ya doğru yol alırken, güvertede, karayel sarı saçlarını dağıtırken, nasıl da haykırıyordu yeni şiirini... 'Akın var, güneşe akın! Güneşi zaptedeceğiz, güneşin zaptı yakın!' (Birkiye, 2021, s.59)

Şair ve onunla aynı görüşte olanlar yıllarca çeşitli cezalar alır. Bu kişiler yaşananlar sonucunda ülkeyi terk ederler. Şaire göre düşüncelerinden dolayı uğruna savaştıkları toprakları terk ederler. Şairi Karadeniz'in dalgalı sularında ilerleyen aynı vapur İstanbul'dan alır. Şairin yolcuğu ilk seferinde İstanbul'dan Odesa'ya doğruyken şimdi tersi bir yöndedir. Şair, memleketinden ayrılırken yazdığı coşku dolu dizelerle yeni şiirini tamamlar. Sevinç dolu gözlerle hayata bakan şair; yazdığı mısralarla umudu, hayallerine ulaşmayı ifade eder.

... halkım da ne çok savaş ve yoksulluk yaşadı, dünya halklarının başına geldiği gibi, daha çok sıradan insanın, işçinin emekçinin, köylünün dünyanın yükünü taşıdığı gibi, ama artık yeni bir düzen kuruluyor, Asya uyanıyor, şimdi anlıyor, sarı saçlı yakışıklı Şairim, kadim sözü düzenlemiş, sosyalizmi ne de güzel ifade etmiş... (Birkiye, 2021, s.72)

Şair, halkının yaşadıklarını düşünür. Kendi halkının da diğer dünya hakları gibi sıkıntı ve eziyet çektiğini ifade eder. Dünyada her işin yükünü işçi, emekçi, köylü, sıradan insan taşıırken yöneten sınıf hiçbir şey yapmaz. Hiçbir şey yapmadığı gibi en iyi koşullara sahip olan da üst sınıftır. Şair, bu düzenin değiştirilmesi için mücadele verir. Şaire göre işi yüklenen sınıf, yönetimi de ele almalıdır. Yöneten ve yönetilen, aynı sınıfa ait kişilerden olmalıdır. O, eşitsizlik ve adaletsizliğe dayalı kurulan bu düzenin değiştirilmesi için uğraşır. Adaletsizlik üzerine kurulu bir toplum sistemi onun görüşleriyle çelişir.

Ancak o çalışmada Şair'in gizlice İstanbul'a gelmiş olduğu yoktu, oysa kitap çıkmadan önce, Şair'in İstanbul'a geldiğine dair tarihî belge olan mektuplar bir kitabın içinde yayınlanmıştı, epeyce önce, üç-dört yıl olmalı, daha mı fazla, tarihçi bunu görmemiş miydi, uygun mu bulmamıştı, yoksa önemli değil miydi. (Birkiye, 2021, s.78)

Şair üzerine yapılan bir çalışmada bu yolculuk hakkında herhangi bir bilgi verilmez. Yazar, yapılan bu çalışmanın eski olmasına rağmen bu bilgiye yer vermemesine şaşırır. Böyle bir bilginin neden çalışma içerisine dahil edilmediğine yönelik tahminler yürütür. Yazar, yapılan çalışmada ne sebeple olursa olsun şairin

İstanbul'a yaptığı gizli yolculuğa yer verilmesi gerektiğini belirtir. İstanbul'a bu gizli geliş, şairin yaşadıkları açısından önem taşır.

... hemen onu aradı, aklına takılan, acaba Şair karaya çıktı mı çıkmadı mıydı? Editör, bilmiyor, dedi, böylesine bir bilgi yoktu, çıktığına pek ihtimal vermiyordu ama bu tür konular, olaylar bilinmezlerle dolu olduğu için kesin bir şey söylemek olanaklı görünmüyordu! (Birkiye, 2021, s.90)

Yazara göre şair hakkında merak edilen konulardan biri de şairin İstanbul'a gizli gelişinde karaya çıkıp çıkmadığıdır. Bu konu hakkında kimse bir şey bilmez. Bu nedenle çeşitli söylentiler yer alır. Herkes bildikleri ve düşündükleri açısından olaya yaklaşır ve bu şekilde şairin ne yapmış olabileceğine dair fikir yürütür.

2.3.5.1.7. Hüzün

Melankolik Fırtına'da geçmiş günler karşısında bir hüzün duyulur. Hayatın iniş çıkışlarına karşın geçmiş anlar zihinde canlanır. Hatırlanan geçmiş zamanlar, derin bir üzüntüye neden olur.

Dün gece bir yıldız gibi düşüverdiniz, her baktığımda yüzünüze, bir 'anlam' var ama biraz hüznü. Söylemek istediğim ve bir türlü fırsat diyelim, fırsatını bulamadığım, bir 'anlam' yüzünüzdeki. (Birkiye, 2018, s.9)

Yaşanan olayların dış görünüşe yansıdığına dair bir fikir vardır. Dış görünüş bireyin içinde bulunduğu duygu durumuna dair ifade taşır. Birey konuşmasa bile jest ve mimikleri bir şeyler anlatır. Bireyin kendini, yaşadıklarını ifade etmesi yalnızca konuşma ile ilgili değildir. İnsanın bedeni de onun yaşadıklarını belirtir. Anlatıcıya göre bireyin dışa yansıyan görüntüsü hüznü çağırıştır. Hüzün dolu bir yüz ifadesi vardır. Bireyin yaşadığı melankolik hava onun bakışlarına ve yüzüne yansır.

Yaşayamamış, hüzün o işte; ama hep bir gülümseme de var, 'olsun' der gibi, 'işte hayat' der gibi. İkisi birlikte: hüzün, kırılganlık; gülümseme de iyilik aynası... (Birkiye, 1994, s.10)

Hüzün bazen farklı duygularla birlikte görülür. Kırılganlığın içinde bir tebessüm, bu duruma örnek olabilir. İki zıt unsur birbiri içindedir. Bir yandan hayata dair karamsarlık varken diğer yandan umut etmek vardır. Hayat, olumsuzluk ifade etse de ona olumlu bir açıdan bakılır. Her an, durum ve olay kendi içinde tam tersini taşır. Bu bakış açısına göre olumsuz yöne değil olumlu yöne odaklanmak gerekir.

2.3.5.1.8. Zaman

Melankolik Fırtına'da anlatıcı her şeyden uzakta hayatını devam ettirir. Herkesten kopmuş yalnızca kendisiyle kalmış bir şekilde yaşar. Yalnız bir şekilde zamanını geçirmenin birçok nedeni olduğunu söyler. Bunların sonuncusu ise yeni bir romana başlıyor olmasıdır.

Köşeme çekilmiş yaşamaktayım bu aralar, bunun binlerce nedeni var, en son neden de yeni bir romana başlamış olmam. Yıllar içinde zaman zaman sizi düşünürüm ve hep o yüzünüzdeki anlam gelir gözlerimin önüne. (Birkiye, 2018, s.9)

Zaman geçtikçe yaşananlar üzerine düşünülür. Zaman geçmiş olsa bile yaşananlar tüm gerçekliği ile hatırlanır. Zamanın durdurulamaz akışı içerisinde geçmişte yapılan davranışlar zaman geçse de unutulmaz. İnsanların yaşanan olaylar esnasında ortaya koydukları yüz ifadeleri her anda hatırlanır. Önemli anlarda insanlar olayların içerisinde bir bütün olarak yer alırlar. Ne dedikleri ve nasıl davrandıkları asla unutulmaz.

Yıllar geçiyor, zamanı durdurmak imkânsız, hep çekici hep güzelsin ama en önemlisi yüzündeki gülümseyen hüznü ifade; bir de insanın belleğine yer etmiş o kısa saçların, demeliyim... (Birkiye, 1994, s.11)

Zamanın durmadan devam etme özelliği yılların geçişi ile ifade edilir. Zamanı durdurmanın yolu yoktur. Zaman, kendi içerisinde devam eden bir dinamizme sahip olma özelliği ile öne çıkar. Zaman geçme özelliğine sahip olsa da bireyin etrafına ve karşdakine yansıması her zaman aynıdır. Anlatıcı hoşlandığı kişinin her zaman için aynı kaldığını düşünür. Sevilen kişi, her zaman güzelliği ve çekiciliği ile hatırlanır. Her şeyin değiştiği bir ortamda sevilen kişi hep aynıdır. Bireyin kabul edilen ve zihinde yer edinen görünümü hiçbir zaman değişmez. Ona dair her şey tazeliğini korur. Sevilen kişi, zamanın ilerlemesine karşı direnç gösterir. Değişen ortam ve zaman sevilen kişinin aynı kalmasını değiştiremez.

Zaman, elini ikindiden alıp akşamüstüne vermek üzereydi, ha bire soruyordum kahvemi yudumlarken... (Birkiye, 2018, s.32)

Melankolik Fırtına'da bir günün belirli zamanlara bölünmesiyle zaman kavramı açıklanır. Zaman kavramına gün içerisindeki ifadelerle yaklaşılr. Günün bitmek üzere olduğu saatlerde kahve eşliğinde anlatıcı kendini sorgular, kendine yönelik sorular sorar. Kendi yaptıklarına dair bir muhasebe söz konusudur.

Birkaç zaman önce yolumu değiştirdim. Aslında çocukluğumda, gençliğimde avucumun içi gibi bildiğim sokaklar, hep aynı duran bir sokak vardır, biraz uzatarak yolumu oradan geçmeye başladım. (Birkiye, 2018, s.40)

Anlatıcının zihninde geçmişten kalan yerler vardır. Bu yerler, onun çocukluğunun geçtiği sokaklardır. Anlatıcı, zamanda bir yolculuğa çıkar. Eski zamanda uğradığı yerleri hatırlar. Anlatıcının eskiden gittiği ve bildiği bazı sokaklar vardır. Anlatıcı, bu yollardan geçmek için yolunu değiştirir. Anlatıcı, buralardan geçerek geçmiş günlerini düşünür.

... eski zaman usulü bir mektup yazarak bunları söyleyebilirim, diyorum kendi kendime, eski zamanlarda kaldı ama mektup her zaman yazınsal klasik bir yapıttır. Sinan'ın Süleymaniye'si de çok eskidir ama mimari şaheserdir, işte onun gibi. (Birkiye, 2018, s.44)

Anlatıcıya göre mektup, geçmişte kalan bir türdür. Neredeyse şimdi mektubu kullanan kimse yoktur. Mektuba ilgi duyanlar, onu özleyenler mektup yazar. Mektup, ne kadar eski zamanlarda kullanılan bir tür olsa da yazınsal yönünü her zaman korur. Eski olan her zaman kötü olduğu değildir. Çok eski yapıların mükemmelliğini koruduğu gibi mektuplar da böyle bir güzelliğe sahiptir. Zaman mektubu kullanılmaz duruma getirse de bu onun iyi olmadığını göstermez. Anlatıcıya göre bir varlığın iyi veya kötü olması, çok kullanımla ilgili bir durum değildir.

Sonrasında da doğrusu takılıp kalmıştım; hepimizin zamana gereksinimi yok mu, belki de olgunlaşmasını bekliyordu, öyle düşünüyordum yalnız adımlarımla. Yanılıyor muydum, romantik bir hayal, kuruntu muydu; ama öte yandan insanın gözleri öyle sözcükler söyler ki karşısındaki anlamasa bile bir şeyler duyumsar, sanki öyle bir andı, güzel bir an. (Birkiye, 2018, s.45)

Anlatıcıya göre herkes bir şeyleri gerçekleştirmek için zamana ihtiyaç duyar. Bir şeylerin olgunlaşması, gelişimini tamamlaması için belirli bir zaman gerekir. Zaman, insanların ihtiyaç duyduğu en önemli varlıktır. Zamanı olmayan kişiler bir şeyler yapamazlar. Yapmaları gerekenleri yerine getiremezler. Zamanı olmayan insan her fırsatı kaçıır. Onun istediğini yapması için gerekli koşullar yoktur.

Bir keresindeyse o seslerin ve Boğaz maviliğinin dolduğu evimde geç bir sabah kahvaltısı yapmıştık, pırıl pırıl bir Pazar günüydü, ilkbahardı, öyle anımsıyorum... (Birkiye, 2018, s.49)

Denize karşı yapılan bir pazar kahvaltısı yazara mutluluk ve huzur verir. Pazar günü ona göre kendisiyle geçirilmiş bir zamanı ifade eder. Boğaz, mavilik, ilkbahar,

yeşillik bir araya gelerek güzel bir zaman dilimini belirtir. Pırıl pırıl bir pazar günü ifadesi umut ve sevgi dolu bir anlatımı yansıtır. Anlatıcı, yaşadığı an karşısında derin bir mutluluk duyar.

... kim bilir, zaman denen rüzgâr yine esmiş de esmişti, şöyle mi demeliyim, zaman denen rüzgâr hep esmekte, neyse sokakta tek başıma kaldığımda da acıtarak içime içime işliyordu. (Birkiye, 2018, s.52)

Anlatıcı, zamanı, bir rüzgâr olarak ifade eder. Zaman, hiç durmayan sürekli esen bir rüzgâr gibidir. Zaman denen bu rüzgâr her yerden her zaman eser. Zaman, hiçbir yerde veya anda durmaz. Zaman, her zaman ileri doğru gider. Onda durma, geri sarma, yeniden başlatma gibi özellikler bulunmaz. Yazar, yalnız başına gezdiği sokaklarda bu gerçeği daha çok fark eder ve bu durum onu çok acıtır.

Melankolik Fırtına'da zamanın ilerlemesiyle birey yaş alır. Yaş, ileri doğru gittikçe bireyde bir telaş ve üzüntü hali oluşur. Birey, ileri dönemlerde kendisine ne olacağını düşünür. Birey, kendisiyle bunca zaman yaptıklarının muhasebesini yapar.

Yaş konusunu ne kadar gündeme getiriyorum son yıllarda, öte yandan çaresiz, kaçınılmaz, ellisinden sonra zaman algım değişti, zaman bildik değişle su gibi aktı geçti geçiyor, daha hızlı da diyebilirim, yakınlarımız, tanıdıklar birer birer ölüyor, böyle olunca ölüm meselesi daha çok geliyor aklıma... (Birkiye, 2018, s.68)

Anlatıcı, yaş ve yıl konularını zamanla bağlantılı olacak şekilde düşünür. Yıllarını nasıl ve niçin geçirdiğini bulmaya çalışır. O, zamanlarını gerektiği kadar verimli kullanma durumunu sorgular. Anlatıcı bunca yıl güzel zamanlar mı yoksa öylesine bir yaşam mı sürdürdüğünü merak eder. Bu konuyla ilgili geçmişini gözden geçirir. Biten zaman karşısında yaptıkları değerli ise huzur duyar, yaptıkları değerli değilse huzursuzluk duyar. Ölüm, ona zamanını nasıl geçirdiği konusunda sorular düşündürür. Çevredeki herkesin gitmesi onu da telaşlandırır.

2.3.5.1.9. Rastlantı

Melankolik Fırtına'da anlatıcı kazara birçok olayın yaşandığını düşünür. Beklenmedik karşılaşmaların ve yaşantıların iyi olduğu görüşü vardır. Anlatıcıya göre beklenmedik olaylar insan yaşamına adrenalini katar. Rastlantılar, bireyin hayatını hiç ummadığı noktalara taşır. Onun hayatında birçok farklılığa neden olur.

Rastlantılar iyidir, yaşamı renklendirir, insanı hayata bağlar. Gördüğün gibi yaşam ile hayat sözcüklerini de birlikte kullanıyorum, siz ile sen gibi! Evet, rastlantı, yüzünüzdeki hüznün anlamını ortaya çıkardı, yıllardır söylenmek istenen... (Birkiye, 2018, s.11)

Anlatıcıya göre rastlantılar iyidir. İnsanın hayatını neşelendirir ve insanı hayata bağlar. İnsanın yaşamı için bir sürpriz özelliği taşırlar. Rastlantılar hayatın içinde aniden meydana gelen değişimlerin nedenidir. Beklenmedik olaylar ve karşılaşmalar, hayatın bilinmeyen yönlerini ifade eder. Bu durum da bireyin hayata bakışını değiştirir. Her an, her köşeden farklı bir hayatın başlayabileceği anlamını verir. Rastlantılar, bu kadar iyi durumun yanında gizlenen durumları da ortaya çıkarır. Bireyin neden kızdığını, üzüldüğünü ifade eder. Onun yüzündeki hüznün nedenini verir. Rastlantılar beklenmedik sürprizler gibidir. Bazen bu anlar karşısında mutlu olunur bazen sadece hayal kırıklığı ve üzünlük yaşanır.

2.3.5.1.10. Aşk

Melankolik Fırtına'da aşk, özgür bir özelliğe sahiptir. Aşk bir yandan özgürce her yere konabilirken bir yandan bazı şeylerin esiri olur. Aşkın her ruha girebilmesi onun özgürlüğünü gösterir. O bu yönüyle tutulamayacak, sınırlandırılmayacak bir özellik gösterir.

Kelebek gibi özgürce uçmak özcesi. Onlar da aşkın içine girmiyor mu? Cinsellik yoğunlu doğru, peki cinsellik aşkın temeli değil mi? Daha çok yazıydı aşkla koşut giden ama üçünü de yoğun yaşadığım durumlar olmadı mı? Azdı ama olmuştu. Cinsellik, duygu ve yazı. (Birkiye, 2018, s.22)

Aşkın özgür olma özelliğinden sonra aşk ve cinsellik arasındaki ilişkiye değinilir. Cinsellik, aşkı şekillendiren bir unsur olarak görülür. Cinsellik, aşka yön verir. Aşk için cinsellik önemli bir yer tutar. Anlatıcı cinselliğin aşk üzerindeki önemini ifade eder. İkisi arasındaki bağların güçlü olduğunu anlatır.

2.3.5.1.11. Yaz

Melankolik Fırtına'da her mevsimin diğer mevsimlerle ortak yönleri vardır. Bu ortak olma özelliğinin yanında mevsimleri farklı kılan anlar da vardır. Yaz bazen iyi bazen kötü anları yaşatır. Yaz; aşkların, denizin, kumsalın, güneşin, tatilin görülebileceği eğlenceli bir zaman özelliği gösterir.

İyi kötü, sevinçli hüznü yaz'lar vardır unutulmayan; sonbahar'lar gibi, kış'lar, ilkbahar'lar gibi. Ne hikmetse, herhalde bir tatil şarkısıdır da ondan 'yaz' unutulmaz; herhalde bu yüzden 'aşk'lara gebedir, unutulmaz yaz aşkları da 'unutulmaz!' (Birkiye, 2018, s.23)

Unutulmayan yazlarda yaşananlar hatırlanır. Geçmiş günler anılarda canlanır. Yaz; tatil ve aşkı ifade eder. En güzel aşklar ve tatiller yazın olur. Yaz mevsiminde duygular coşkulu bir şekilde kendini gösterir.

Deprem yazını insan nasıl unutabilir; ölümler, yıkım, yürek parçalanması ya da ‘Sivas yazı’nı, dehşetengiz katliam! (Birkiye, 2018, s.23)

Yazın güzel, coşkulu, mutlu, neşeli anlara tanıklık etmesinin yanında olumsuz duygulara da tanıklık eder. Anlatıcıya göre yaz, her zaman neşe vermez. Bazen deprem gibi yıkımı çok güçlü zamanları ifade eder. Sivas’ta yapılan bir katliam da yazın yaşanır. Bu tarz olaylar gibi binlerce nedenden dolayı yaz, her zaman mutluluğu hatırlatmaz. Yaz, sevincin yanında üzüntüyü, kederi, acıyı da hatırlatır.

Melankolik Fırtına’da Saros, anlatıcıya daha çok yaz mevsimini hatırlatır. Saros, tatil zamanlarının başında yer alan mekânlar arasındadır. Anlatıcıya yaz denilince hemen Saros’a kaçmak ister.

Arzuyla zamanının gelmesi beklenen yaz’dır Saros! Şimdi bizim oralar, kıyı rezaleti olsa da geçmişin o doğası, dolayısıyla o doğada yaşananlar hiç unutulmaz. (Birkiye, 2018, s.23)

Saros da ilerleyen zamandan etkilenir. Geçen zamanla birlikte Saros’un görünümünde değişiklikler olur. Doğayla bütünleşmiş bir Saros yerine onunla uyum içinde olmayan bir Saros var edilir. Her yerde görülen yapılaşma tipi Saros’a da uygulanır Eski Saros’un yerini betonlaşmış ve doğadan kopmuş bir Saros alır. Anlatıcı, bu duruma üzülmekle geçmişte doğa ile bütünleşmiş olan Saros’u hatırlar.

2.3.5.1.12. Pişmanlık

Melankolik Fırtına’da anlatıcı pişmanlığın her şey için duyulabileceğini söyler. Yapılmayanlara karşı pişmanlık olabilir. Elden kaçan bir fırsat söz konusudur. Bazen bir şeyler dile getirilmek istenir, herkese karşı söylemek istenir ama söylenemez. Bu durum için sonrasında pişmanlık duyulur. Olayın ardından keşke bunu yapabilseydim şeklinde ifadeler söylenir.

Bazen söyleyemediklerimizden mi, yapamadıklarımızdan mı pişmanlık duyuyoruz, keşke yok, geriye dönüş yok, o sabah şaşkındım, arzulanan ancak hayali bile kurulamayacak kadar uzak görünen o anı yaşadığımızın sabah, doğrusu güzel bir kahvaltı hazırlamış olsam da sanki şaşkınlık bedenimi kısıvrak sarmıştı. (Birkiye, 2018, s.52)

Zamanda geriye dönüş olmadığı için bir pişmanlık duyulur. Geçmişe gidebilme yapılanları değiştirebilme gücü mevcut değildir. Yapılabilecekler, yalnızca o anda yapılır. Zaman bir daha dönüşü olmayacak şekilde biter ve geri gitmez. Zaman, geçmişe

gidip bir şeyleri düzeltme şansı vermez. Bu nedenle her şey zamanında yapılmalıdır. Pişmanlık duymamak için her şey zamanında yapılır.

Melankolik Fırtına'da ölüm herkesin yaşamının sonudur. Anlatıcıya göre bu konu, herkesi zaman zaman meşgul eder. İlerleyen yaşla birlikte ölüm daha çok sorgulanır. Yaşlı kişilerde ölümün her an kendilerini beklediği düşüncesi vardır. Onların aklında ölüme yaklaşma fikri çok açık bir şekilde kendini hissettirir. Etrafta yaşananlar da bireyi bu durum üzerinde düşünmeye sevk eder.

Ölüm korkusu çok mu arttı, son zamanlardaki ölümlerimiz çok mu, ölümü çok mu düşünür oldum, kızın adını da bilmiyorum, ölüm mü ona itiyor beni, gençliği mi çekiyor, çıplak körpecek bedeninde ölümü yenebilir miyim? Özcesi, dizginlenemez arzu! (Birkiye, 2018, s.69)

Anlatıcıya göre yaşlı bir kişi, gençlik dönemini uzun zaman önce geçer. Kendisinin de genç birine duyduğu bağlılığın nedenini ölümden arar. Anlatıcı, yaşamının son zamanlarındadır ve karşıdaki ise henüz yeni büyür. Bu durum ölümlerle zıt bir anlatımı ifade eder. Anlatıcı bu şekilde kendisini ölüme daha yakın hisseder. Bu şartlar, ölüme yakınlığı bildirdiği için o karşıdakine daha fazla ilgi duyar.

2.3.6. Şiir

2.3.6.1. Atilla Birkiye'nin Şiir Anlayışı

Şiir, yıllar boyunca çeşitli topluluklarda varlığını devam ettirmiş bir türdür. İnsanlar uzun zamandan beri duygu ve düşüncelerini ifade etmek amacıyla şiire başvurur. Şiirde çeşitli değişiklikler yapılarak ifade etmek istediklerini dile getirirler. Şiir; aşk, sevgi, hüzn, mutluluk gibi duyguların yanında öfke, kin, nefret duygularını da ifade eder. Şiir duygunun yanında ideolojileri, egemen sınıfları da anlatır. Şiir, nesiller boyu değişim geçirerek her sınıfın ifadesi olur. Bu nedenle şiir kültürlerde, toplumlarda, yaşamın içinde, önemli bir role sahiptir. Şiir bir yandan toplumu ifade ederken öteki yandan topluma ve insana şekil verir. Şiir bazen amaç bazen araç rolünü üstlenir. Şiir, hangi grubu ve toplumu temsil etse de kabul gören bir tür olarak her dönemde devam eder.

Şiirin toplumla olan ilişkisinin yanında bireyin iç dünyasıyla da ilişkisi vardır. Şiir, yalnızca toplumu ifade etmek ve onu etkilemek amacıyla yazılmaz; duygu dünyasını açığa çıkarmak, duyguları ifade etmek amacıyla da yazılır.

Atilla Birkiye de şiirlerinde bireysel duygulara yer verir. Onun şiirinin konusu aşk ve kadındır. Aşkın olmadığı bir şiir anlayışı onun için düşünülemez. Bireyin iç

dünyasını, duygularını anlatan bir anlayışla şiirler kaleme alır. Aşkım Kırmızı Bir Gül eserinin girişinde şu cümlelere yer vererek eserini yazma amacını şöyle ifade eder:

Yine bir şiir, bir yazı

Yine yüreğimin uslanmaz sancısı

Yine benim gizli aşklarım! (Birkiye, 2003, s.5)

Birkiye, şiirine başlama sebebi olarak yüreğinde hissettiklerini bulur. Onun duygu dünyasında yaşananlar onu yazmaya iter. Hissettiklerini ifade etmek isteyen Birkiye, kalemine başvurur. Kalemi aracılığıyla duygularını itiraf etmeye başlar. Onun gizli aşkları da itiraf edilmeyi bekler. Birkiye, gizli aşklarını da şiirlerinde dile getirir. Onların gizliliğini açığa çıkarır. Aşkları bir sır olmaktan çıkar. Paylaşılan birer duygu halini alır.

Hüzün, gözyaşı, umutsuzluk, aşk, ayrılık, acı, sıkıntı, İstanbul, sonbahar onun şiirlerini oluşturur. Birkiye, şiirlerinde karamsar bir anlatıma sahiptir. O, şiirlerinde kederli, hüznü, ayrılık acısı çeken insanı anlatır. Onun şiirleri, sonbahar üzerinden ayrılığı ifade eder. Kederli günler şiirlerinin temelinde vardır.

Atilla Birkiye, kitaplarında aşk, kadın ve cinsellik konusunu birlikte ele alır. Birkiye, eserinin bazı yerlerinde şiir yazmanın ne anlam ifade ettiğini sorgular. Birilerine şiir yazma niyetinde bir mesaj olup olmadığını sorgular.

Cenazelere dayanamam. Eve dönüşlerini, geceyi

uykusuz bırakışlarını.

Öldüğüne inanamam. Ölüm resimde kalan kahkahan,

elindeki sigaran, önünde duran kahve fincanı mı?

Ölüm senle bizim aramıza giren sonsuz bir ayrılık mı? Bir

kez daha el sıkışamamanın ayrılığı. (Birkiye, 2003, s.46)

Atilla Birkiye, duygu yüklü şiirler yazarken günlük yaşamda gerçekleşen olaylara da değinir. Onlarla ilgili şiirler yazar. Onun şiir anlayışı yalnızca hayal dünyasından ibaret değildir. Atilla Birkiye, yukarıda bir dördlüğü geçen *Bu Bir Sesleniş Ki Sesimi Duyuramam* isimli şiirinde Onat Kutlar'ın başından geçenleri hatırlatır. Birkiye, Onat Kutlar ile tanışmasını ve ayrılmasını bu şiirde ifade eder. Onun nasıl bir acıyla ansızın öldüğünü dile getirir. Onat Kutlar, sonsuz hayata uğurlanırken onun ardında kalanlarda derin bir boşluk kalır. Birkiye, onunla

geçirdiği mutlu vakitleri hatırlar ve ölümün bu şekilde onu bulmasına üzülr. Onat Kutlar'ın onlardan bu kadar erken ayrılmasını anlamak istemez. Birkiye, ondan uzak kalmanın derin üzüntüsünü yaşar ve bunu şiirinde belirtir. Birkiye, bu şiirin başında “Onat Kutlar'ın anısına” şeklinde belirtir.

Gün bitmek üzereyken uzaklardan, kentin bir
ucundan sana, Boğaz'ın bir kıyısına ulaşıyorum, güç
bela.
Yorgun bir adam ama senin büyüne, atmosferine
kendini çoktan kaptırmış.
Sana geç kalmanın telaşı, yollarda, araçlarda
baktığım her nesnede.
Yenilgin bir adam, neden son yıllarda hiçbir işim
doğru dürüst gitmiyor?
Bu benden mi kaynaklanıyor; yoksa yaşamın bir
nedenle bana verdiği bir ceza mı?
Yoksa... (Birkiye, 2003, s.116)

Birkiye, 5 Haziran 1999 şeklinde belirttiği şiirinde yaşamı sorgular. Boğaz'a güç bela ulaşan bu adam içinde bulunduğu şartları düşünür. Yorgun ve yalnız hisseden bu adam istediğine ulaşmış olmanın büyüü içindedir. Ulaştığının etkisi altındadır. Yorgun adam, bu hayata yenildiğini hisseder. Hiçbir işinin yolunda gitmediğini ifade eder. Bu duruma neden olarak bir yandan kendini görürken bir yandan kendisine verilen bir ceza olarak görür. Yorgun adam, neden böyle bir hayatın içerisinde yer aldığının cevabına tam olarak ulaşamaz. Hayatının anlamını ve nedenini bulamaz. Adam, sorduğu sorularla yaşamın manasını düşünür.

istanbulun sonbaharı başka olur
birden yerler sararır
yaprakların hışırtısı aslında
burukluğun utangaç inlemesidir
kara, sararmış kahverengi ile kızıl
gri ise bir keder melodisidir
gökyüzünden boğaza düşen (Birkiye, 2009, s.44)

Birkiye *İstanbul'da Sonbahar* isimli şiirinde İstanbul'u anlatır. Birkiye'nin eserlerinin genelince İstanbul vardır. Yazarın doğup büyüdüğü bu şehir onun şiirlerinde önemli yer tutar. Bu önemli konu onun eserlerinde de varlığını derinden hissettirir. İstanbul onun şiirlerinde çeşitli mevsimler, günler, dönemler ve semtlerle yer alır. İstanbul, her açıdan anlatılmak istenir. İstanbul onun için derin bir anlama sahiptir. İstanbul'da gördüğü her ayrıntıyı anlatmaya çalışır. Birkiye, yukarıdaki şiirin bir bölümünde de İstanbul'un sonbahardaki görünümüne yer verir. İstanbul'da yaşanan sonbaharın ayrı bir havaya sahip olduğunu düşünür.

Birkiye, şiirlerinde sosyal ve toplumsal durumlara yer vermenin yanında daha çok bireysel konulara değinir. Onun şiirlerinin ana teması aşk, ayrılık, kadın, sevgi, özlem ve yalnızlıktır. Birkiye ayrıca yaşama, varlığa, insanlığa dair sorgulamalarını şiirine taşır. Şiirlerinde de dünya düzenini sorgulamaya devam eder. O, hayatı anlama sürecini şiirlerine de yansıtır. Birkiye, şiirlerinde bir yandan kendini ifade ederken bir yandan kendini bulmaya çalışır.

2.3.6.2. Atilla Birkiye'nin Şiirlerinde Biçim

Atilla Birkiye'nin şiir kitapları şunlardır:

Aşk Bir Kadının Bedeniyle Başlar (1995), *Aşkım Bir Yağmur Damlası Gül Yaprığında* (düzyazı-şiir, 1999), *Aşkım Kırmızı Bir Gül* (düzyazı-şiir, 2003), *Yanıtsız Mektuplar da Hicran* (düzyazı-şiir, 2003), *Ekim Issızlığı Saçların* (2009), *Yokluğuna Başkaldırı Aşk* (2015).

Aşkım Kırmızı Bir Gül kitabı üç şiir kitabı ve bir deneme kitabından oluşur. Bu kitapta *Aşk Bir Kadının Bedeniyle Başlar* (1995), *Aşkım Bir Yağmur Damlası Gül Yaprığında* (1999), *Aşktır Anlamı* (2003), *Bir Aşk Denemesi* (1991) kitapları yer alır.

Atilla Birkiye, şiirini öz Türkçe ile yazmaya özen gösterir. Bu cümlelerde onun kelimeye, kelimenin ses tonuna, mısra içindeki kullanımına önem verdiği görülür. Bu anlamda, konuşma dilinin anlatım biçimlerine, deyimlere şiirlerinde yer verir. Şiirlerindeki tek düzeliği önlemek amacıyla kişileştirme, benzetme, teşbih gibi çeşitli söz sanatlarına yer verir.

Birkiye şiir kitaplarında kısa, çoğunlukla tek bentten oluşan şiirlere yer verir. Şiirlerinde açık, anlaşılır bir dil vardır. Birkiye, şiirlerinde yazım ve noktalama işaretlerine dikkat etmez. Şair, bunu bilinçli bir şekilde yapar. Bu durum, onun şiirinin bir özelliğidir.

annem söylemişti, ta gençliğimde
mutluluğun bana uğramayacağını
konunca pencereme bir kuş gibi, sen
kendi adıma sevindim, yanıldı annem
kadını kazanmak, yeterli değil mi
erkeğin kalbindeki dört mevsim açan sevgi
yanılan benmişim, eğriymiş zamanımız (Birkiye, 2009, s.12)

Birkiye'nin *Zaman* isimli şiirinden alınan dizelerde onun yazım ve noktalama kurallarına dikkat etmediği görülür. O, şiirini herhangi bir kurala bağlı kalmadan oluşturur. Dize başlarında büyük harfle yazılması gereken sözcüklerin tamamı küçük harflerle yazılır. Noktalama işareti dört yer dışında kullanılmaz. Cümlelerin nereden başladığı ve nerede bittiği belli değildir. Kurallar bakımından bir anlaşmazlık söz konusudur. O, şiirini bütün kurallardan uzak tutar. İçinden geldiği gibi dizelerini oluşturur.

Geç
Kalmış
Çocuksu
telaşınızla
geldiniz
Sevgiyi yüreğinde taşıyan
siz miydiniz? (Birkiye, 2009, s.22)

Birkiye, *Günışığı* isimli şiirinde serbest ölçüyü kullanır. Şiirinde dize anlayışı söz konusu değildir. Bu şiirde her bir sözcük bir dizeyi oluşturur. Her sözcük, şairin ifade etmek istediği cümleyi tamamlayacak şekilde bir sonraki dizede yer alır. Birkiye; basit, açık sözcüklerle şiirini oluşturur.

Arabalı vapur
Boğazın durgun sularından
Süzülerek geçiyor
Bir ömrün geçmesi gibi
Geçip gitti (Birkiye, 2009, s.25)

Birkiye, Boğaz'ın sularından geçen vapuru bir ömrün geçmesine benzetir. Birkiye teşbih sanatına başvurarak ifade etmek istediklerini mecazlı bir anlatımla ortaya koyar. Birkiye, sözcüklerin ifade ettiği anlamlardan yararlanır, sözcüklere yeni anlamlar kazandırır. Birkiye, şiirinin çeşitli bölümlerinde söz sanatlarında yararlanarak anlatımı güçlendirir. İfade etmek istediklerini zenginleştirmek amacıyla çeşitli anlam inceliklerine başvurur.

hüzündür sonbahar
dudaklarında yudumlanan
kış ölümdür
saçlarında yaşam
göğüslerinin diriliği
sevinçli ilkbahar şarkısı
kızaran yaz coşkusu
kalçaların (Birkiye, 2009, s.35)

Birkiye, *Dört Mevsim* isimli şiirinde anlam bakımından birbirinin zıttı olacak sözcüklere yer verir. Bir yandan ölümden söz ederken diğer yandan yaşamdan söz eder. Sevgilinin dudağı ölümü sunarken saçları yaşamı sunar. Sevgiliye ait her bir unsur ayrı bir anlam ifade eder. Birkiye, zıt çağrışımın yanında cinselliğe de yer verir. Sevgilinin fiziksel uzuvlarından söz ederek onların kendisinde uyandırdığı anlama yer verir. Kaba, açık ve erotik sayılabilecek sözcüklere şiirlerinde açık bir şekilde yer verir.

sen uzakta olunca
kendimi gurbette hissediyorum
ayrılığın bu kadar güç olduğunu bilmezdim
söylenecek sözlerin hiç söylenmeme
telaşı da kapladı, bakışlarından
yoksun kalmanın yanı sıra
yalnızca bakışların mı
... (Birkiye, 2009, s.40)

Birkiye *Gurbet* isimli şiirinde anlatmak istediğini bir dizede bitirmez. O, ifade etmek istediklerini bir sonraki dizeye taşır; söylemek istediklerini şiirin geneline yayar. Şiiri bir bütünlük taşır. Cümle tamamlanmaz, cümlenin devamı bir sonraki dizede yer alır.

saçları sanki bir prenses
kötücül kuleye kapatılmış, yaralı
uzatmış aşağıya, özgürlüğe
ah sorabilseydim adını

bekleyen o mu, ben mi
saçları uzunsa, çekiciyse
adı bu şiirde ece olmalı

herkesin bir ecesi vardır beklediği
ister gerçek ister hayal
ah anlatabilseydim umutlarımı (Birkiye, 2009, s.48)

Birkiye, *Sorabilseydim, Keşke Adını* şiirinde benzetmeye yer verir. Sevgilinin saçlarını bir prenses yerine koyar. Saçlar, kuleye kapatılmış yaralı birini andırır. Bunun yanında özgürlüğe giden yolda kullanılabilecek bir araç olarak görülür. Saçlar bir yandan esareti çağrıştırırken bir yanda özgürlük yolunu ifade eder. Sonraki dizelerde şair sevdiğini ece olarak tanımlar. Anlamsız bir sözcük olarak yer alan ece sözcüğüne yeni anlamlar verilir. Herkesin beklediği kişi de ece olarak ifade edilir. Şair için beklenen, dönmesi umutlanan kişi ecedir.

Yalnızlık kapısını açıyorum
Sahilde iki sandalye güneşin batışını izliyor
Sessiz, üstelik deniz de kimsesiz ... (Birkiye, 2009, s.50)

Birkiye, *Sahilde İki Sandalye* şiirinde kişileştirmeye yer verir. Burada insana ait özellikler, insan dışındaki varlıklara verilir. Sandalyeler insan gibi hayal edilir. İki sandalye güneşin batışını izler; deniz de kimsesiz biri gibi düşünülür. Bu dizelerde anlatımı pekiştirmek amacıyla kişileştirme sanatı kullanılır.

Martı uçup havalandı, dam şimdi kırmızı, martı uçtu,

kanatları özgür, bir sandalın üzerinde, şimdi.

Bir sabah balığı, kıraça belki.

Bütün martılar, peki ya bu kuş sesleri, denizlerin bekçisi,

bekleyeni; hep bekleyiş işte... (Birkiye, 2003, s.11)

Birkiye, *Yanıtsız Mektuplar da Hicran* isimli şiir kitabında serbest tarzda yazılmış şiirlere yer verir. Tamamlanmamış, eksilteli cümleler şiirlerinde yer alır. Söylenmek istenenler bir yargıya bağlanmaz. Şiirde martı sözcüğü tekrarlanır, şiirin belirli kısımlarında bu sözcük yinelenir.

Dördüncü mektup:

Bazen canınız sıkılır; ama çok sıkılır. Kötü bir haber alırsınız, bir yakınınızın başına bir şey gelmiştir; ya da hiçbir şey olmamıştır da yine içinde tanımsız bir sıkıntı vardır. Hem yalnız kalmak istersiniz, kimseyle konuşmak istemezsiniz, hatta telefonun çalmasını bile istemezsiniz; hem de sıcak, yürekten bir dokunuşa ihtiyacınız vardır... (Birkiye, 2003, s.21)

Birkiye, *Yanıtsız Mektuplar da Hicran* kitabında mektuplara yer verir. Şiirlerinin içerisinde düzyazıya başvurur. Düzyazı tarzında şiirler de yazar.

Mavi tereddütün içindeyim

Evrensel kavramın peşindeyim

İstanbul boğazının kıyısında

Üşensem de melankoliğim (Birkiye, 2015, s.14)

Birkiye, XI şiirinde Behçet Necatigil'in *Açık* şiirini hatırlatır. Bu şiirde geçen üşenmek sözcüğü Behçet Necatigil'in şiirinden etkilenildiğini gösterir. Anlatım olarak şiirde Behçet Necatigil'in şiirine hâkim olan bir söyleyiş vardır.

Balkon çok sıcak alkol bu ya

Anlaşılmazın penceresini tıklıyorum

Mecburum bilemezsin

Belli ki o değilmiş üşüyorum (Birkiye, 2015, s.16)

Birkiye Yokluğuna Başkaldırı Aşk kitabında XV şiir olarak belirttiği dörtlükte Attila İlhan'ın şiirinden etkilenir. Bu şiir, Attila İlhan'ın *Ben Sana Mecburum* isimli şiirinden yola çıkılarak yazılır. Şiirde metinlerarasılık vardır.

Atilla Birkiye, şiirlerinde serbest tarzda şiirler yazar. Şiirlerinde herhangi bir biçime bağlı kalmaz. Bazen tek sözcük dizeyi oluşturur bazen düz yazı şeklinde yazılmış sözcükler bir dizeyi oluşturur. Birkiye, şiirini herhangi bir kurala, ölçüye bağlı kalmadan istediği şekilde yazar. Birkiye, şiirlerinde anlatımı pekiştirmek ve etkileyici bir şekilde ifade etmek amacıyla çeşitli söz sanatlarına yer verir. Farklı türde anlatım özelliklerine şiirinde yer verir. Asonans, aliterasyon gibi ses tekrarları ile şiirdeki ahengi sağlar.

2.3.6.3. Atilla Birkiye'nin Şiirlerinde Geçen Temalar

2.3.6.3.1. Aşk

Aşk, edebiyatta önemli bir yere sahiptir. *Yanıtız Mektuplar da Hicran*'da aşkın uçsuz bucaksız bir özelliği vardır. Onun karşısında hiçbir şey ve hiç kimse duramaz. Bütün zamanları, anları, mekânları yener. Aşk her şeyin kaynağı olarak görülür. Her durumun temelinde aşk yer edinir.

... şiir, duygu ve düşüncenin kaynaştığı yoğun bir dimağ faaliyetinin mahsulüdür. Bu yoğun dimağ faaliyeti içinde, alelade bir kimse için hiçbir anlam taşımayan tecrübeleri şairin dimağında anlam kazanır ve yeni bileşikler meydana getirirler. (Kantarcioglu, 1983, s.27)

Şiir, insanların ortak duygularının ifade bulmasıdır. Aşk da bu konular içerisinde yer alır. Aşk, her insanın, her toplumun, her zamanın ve her mekânın şüphesiz temel duygusudur.

Korkunun, endişenin, beklentinin, tanımsız duyguların, niçin sorusunun nedeni eski zamanlardan gelen aşk gösterilir. Aşk bireyin yaşadığı karmaşıklığın temel nedeni olarak ifade edilir.

Zifiri karanlık içinde

endişe korkuya geçit vermiş

yoğun bir beklenti, tanımsız

niçinin ana kaynağı, belki

eskilerden, çok eskilerden gelen

peşimden gelen aşk (Birkie, 2003, s.7)

Bilmeden, beklenti içinde olmadan birine karşı aşk hissedilmek istenir. Habersiz, aniden, tek taraflı bir aşk arzu edilir. Aşk ile her olayın üstesinden gelinir. Ölüme karşı direniş aşkla mümkün görülür. Aşk, güçlü olan her şeyin karşısına konulur. Onlarla savaşılabilecek güce sahiptir.

En güzeli, seni, bilmeden sevmek istiyorum.

Belki de, yalnızca ‘aşk’ ile direnebiliriz ölüme... (Birkiye, 2003, s.54)

Aşkın gizli kalması onun yapısına uygun görülmez. Âşık olan aşkını her yerde, her zaman haykırmalıdır. Duyguların yoğunluğu karşısında sessiz kalmak uygun değildir. Birine karşı hissedilen derin ve içten duyguları gizli tutmak yerine söylemek gerekir.

Hep dedik, şayet âşiksanz; neden bütün dünyaya âşık olduğunuzu haykırmıyorsunuz.
Şayet âşiksanz; yüreğiniz püsküren bir yanardağ gibiye; duygularınız bir kadına aitse,
niye ona söylemiyorsunuz (Birkiye, 2003, s.86)

Aşk, her hali ile ifade edilmelidir. Aşk, içte yaşanmamalı, hissedilen kişiyle paylaşılmalıdır. Aşkın gizemli, sırlı tutulmasından ziyade her an söylenecek bir duygu durumu olarak belirtilir.

Yokluğuna Başkaldırı Aşk’ta aşkın uyandırdığı coşkunluk ve durdurulamazlığa değinilir.

aşkı anımsıyorum koyu yalnızlaşma
gördüğümde içim kıpır oysa
duygularım yine coşkun ne güzel
rastlaşma ile ayrılma tinsel alabora (Birkiye, 2011, s.11)

Aşk, heyecan ve coşku verir. Bunun yanında aşkın gidiş gelişlerinden, ayrılıp kavuşmalarından ruhsal bir dengesizlik oluşur. Aşk, iki zıt durumu içerisinde barındırır. Tek yönlü, net bir aşk söz konusu değildir. Bulanık, anlaşılmaz bir aşk vardır. O, bir yandan kucaklayıcıdır bir yandan yalnızlaştırıcıdır.

Aşkım Bir Yağmur Damlası Gül Yaprağında’da şair âşık olduğu kadının ismini Gülüş koyar. Bunun nedeni olarak sevgili hayatın bir gülüşü olarak görülür. Her güzel şeyin yansıması sevgilide görülür.

Ey sen âşık olduğum genç kadın, bu kitapta senin
adın Gülüş’tür bunu bilesin... (Birkiye, 2003 s. 94)

Sevgiliyi hayatın kendisine bir armağanı olarak düşünür. Maşuk, bu denli aidiyet ve mutluluk hissettiği birini bu şekilde isimlendirir.

Aşkım Bir Yağmur Damlası Gül Yaprağında’da aşk, etrafta görülen her varlıkla ifade edilir. Aşk, güzel ve coşkulu görülebilecek her şeydir.

“Aşkım kırmızı bir gül

Aşkım hazıranda açan
Kırmızı bir gül
Yüreğim çarpıyor
Bir ölebilsen dudaklarında
Aşk dolunayın ısıltısı
Aşk bir pınar şimdi
Aşk çiçeklerin kokusunda
Aşk kuşların ötüşünde
Aşk dağların doruklarında
Yüreğim çarpıyor

Bir ölebilsen dudaklarında (Birkiye, 2003, s.121)

Aşk kuşlar, güller, dağlar, çiçekler içerisinde. Aşk her yerdedir. Bakılan her şey aşkı hatırlatır. Ulaşılabilen veya ulaşılamayan her şey yalnızca aşkı anlatır. Etrafı saran her güzellik içinde aşkı barındırır. Aşk imkânlı ve imkânsız olan her anda ve her yerdedir.

Aşkım Bir Yağmur Damlası Gül Yaprığında'da yalnız bir aşk çeşidi yoktur. Birden çok aşk vardır. Her aşkın yansıması farklıdır. Aşkın tanımının çokluğu gibi hissedilen aşk çeşidi de çok olarak belirtilir.

Aşklar da aşk tanımı gibi çoktur.

İmkânsız aşklar, yasak aşklar, platonik aşklar...

Öyle aşklar vardır ki, uzak aşklardır bunlar. (Birkiye, 2003, s.182)

Bireyin içinde bulunduğu duygu durumuna göre aşkı değişkenlik gösterir. Her bireyde de aynı aşk görülmez.

Aşktır Anlamı'nda beklenen aşkın gelmemesi vardır. Aşkın duyulduğu kişi hiçbir zaman gelmez. Umutsuzluk içinde de olursa her zaman onun gelmesi beklenir.

Aşk şarkıları uçuşuyor karanlıkta

Bir adam elinde rakı kadehi

Bir kadını beklemeyi yudumluyor

Islak kirpikleriyle gelmesini

yudumluyor

Belleğine düşmüş bir kere

Yüreğine de (Birkiye, 2003, s.248)

Bir kere âşık olunan kalbe de akla da yerleşmiştir. Bu nedenle onu unutmak veya yok saymak olanaksızdır. Onu unutmak yerine beklemek tercih edilir. Tüm olumsuzluklara rağmen kadının gelişi beklenir. Her şeye rağmen uzun bekleyiş sürdürülür. Adam elinde içkisiyle beklediğini karşılamak ister.

2.3.6.3.2. Mektup

Yanıtız Mektuplar da Hicran'da şiir kitabında yer alan mektup başlıklarında İstanbul'dan, Boğaz'dan söz edilir. Boğaz'ın bazı sabahlardan görünümü kapalı ve bulanıktır. Boğaz, bu sabah da yine aynı haldedir. İç dünyadaki karamsar, hüznü, kederli hallerle etrafa bakılır. Boğaz'ın belirsiz hâli dikkat çeker.

Birinci mektup; Bazı sabahlar Boğaz puslu ve sisli oluyor. Bu da öylesine bir sabah. (Birkiye, 2003, s.15)

Gecenin çökmesiyle belirginleşen ay, şairin derdini bir insan gibi dinler. Şair de yıllar boyu kendisine onu arkadaş edinir. Dardını, sıkıntısını, hüznünü, dünyadaki buhranlı durumları aya anlatır. Geçmişten gelen bir dost gözüyle aya bakılır. Ayın her hâli ile muhabbet edilir.

İkinci mektup; *Yanıtız Mektuplar da Hicran*'da gece gökyüzüne bakılır. Ay bir yoldaş olarak görülür. Hissedilen her şey ona anlatılır.

Gecenin karanlığında eve gelirken gökyüzüne baktım. Ay hilaldi. Gençliğimden beri tüm dertlerimi, sıkıntılarımı, sorunlarımı aya anlattım. Ayın tüm hallerine anlattım; hilal, dolunay, yarım, hepsi de dinledi beni. (Birkiye, 2003, s.17)

Ay, her zaman kendisini dinleyen, onu üzmeyen, yargılamayan, cevap vermeyen yakın biri gibi düşünülür. İnsanların dertlerini dökmeleri için yalnızca kişilere ihtiyaçları yoktur. Dağa, taş, gökyüzüne, toprağa, çevredeki herhangi bir varlığa da hissedilenler, yaşanılanlar, üzgün ve mutlu anlar anlatılabilir. Şair için de her şeyini paylaşabileceği bir ay vardır. Ay, kendisinin gözünde yaşadıklarını paylaşacağı bir varlıktır.

Dördüncü mektup; *Yanıtız Mektuplar da Hicran*'da insanın zıtlık içerisinde olan hâlleri yansıtılır. Bir anı bir anını tutmaz. Her istediği sonrasında farklı bir şekle bürünür. Bu hâl insanın sabit fikirliliği karşısında bir engeldir. Duygularını kontrol edemeyen birey ikili durumların yaşanmasından kendini alıkoyamaz.

Hem yalnız kalmak istersiniz, kimseyle konuşmak istemezsiniz, hatta telefonun çalmasını bile istemezsiniz; hem de sıcak, yürekten bir dokunuşa ihtiyacınız vardır... Bir çıkış ararsınız kederli can sıkıntınızdan kurtulmak için... (Birkiye, 2003, s.21)

İnsan, çelişkili bir ruh haline sahiptir. Bazen yalnız kalmak ister. Kimseyi görmek, kimseyle bir anını paylaşmak istemez. Çalacak bir telefona dahi tahammülü yoktur. Diğer yandan yalnız ve bir şeyler paylaşacak kimsenin olmaması kendisini üzer. İki zıt durumu istemenin yanında iki durumdan da şikâyet edilir. İnsanın hedefine ulaştıktan sonra öteki durumu iyi görmesi kendi yapısını oluşturan esas özelliğidir.

2.3.6.3.3. Beklenenin Hiçbir Zaman Olmaması

Yanıtız Mektuplar da Hicran'da hayalde beklenen birine mektuplar yazılır. Bu kişinin hiçbir zaman olmayacağını bile bile ona dair mektuplar vardır. Beklenen ama gerçekte olmayan birine dair mektuplar birikir.

Bir mektubu, sessiz kaldığın sürece adı 'son mektup' olan mektubu sana yazıyorum rüzgârlı adadan. Belki de sen yoksun; hiç olmadın... (Birkiye, 2003, s.23)

Adadan yazılan mektuplar sahibini henüz bulamaz. Ona ulaşamaz. Gelecekte gelmesini istediği kişiye gönderdiği mektuplardır.

Seni beklemeliyim, seni, adı belki aşk olan, yağmur, rüzgâr, belki de eylül olan seni beklemeliyim... (Birkiye, 2003, s.28)

Beklenen kişiye ne söylense de her türlü onu beklemek gerektiğini söyler. Adının ne olduğu, neye benzediğinin, ne olarak nitelendiğinin bir önemi yoktur. Her türlü bir bekleyiş söz konusudur. Beklenen kişi aşk, yağmur, eylül ve hüzün olarak ifade edilmeye çalışılır.

2.3.6.3.4. Martı

Yanıtız Mektuplar da Hicran'da bazı varlıklar, insanlarda çeşitli duygulara ve düşüncelere sahiptir. İnsanlar, kendilerinin bakış açılarına ve gördüklerine göre onlara anlamlar yüklerler. Şair, kendi özlemlerini çevresindeki varlıklarla ifade eder.

Martılar özgür müdür? Yoksa bizler mi özgürlüğe olan özlemimizi martılara yüklemiştir. (Birkiye, 2003, s.29)

Kuşlar, her zaman özgürlüğün sembolü olarak görülür. Çevrede görülmeyen, eksiliği fark edilen duygu ve düşünceleri çeşitli nesnelerle ifade etme ihtiyacı vardır. Burada da martı ve özgürlük arasında bir ilişki söz konusudur ve martılar üzerinden özgürlük sorgulanır.

2.3.6.3.5. Kader

Yanıtsız Mektuplar da Hicran'da Şair, geleceğin öngörülemez olmasının güzelliğinden bahseder. Her şeyin üstün yasalara göre meydana gelmesi hayatı yaşanılır kılar. Herkes geleceğini görebilseydi yaşamının hiçbir anlamı olmazdı. Hayata bıkkın ve negatif gözlerle bakılırdı.

Kadercilik de böyle bir şeydir zaten. Oysa geleceği görmek kadar rahatsız edici başka bir şey olamaz. Ölümsüzlük gibi bir şey. Ölüm olmasa yaşam bu kadar değerli olmazdı. (Birkiye, 2003, s.31)

Hayatı anlamlı veya dayanılır kılan kader ve ölüm arasında ortak bir nokta görülür. Ölüm, geleceği muhakkak ama ötesi meçhul olan bir şeydir. Bu anlamda hayatı güzelleştiren şey, insanın ölümlü olmasıdır.

2.3.6.3.6. Yalnızlık

Ekim Issızlığı Saçların'da yazar, şiirlerinde yalnızlık konusuna değinir. Yalnızlığı kar beyazlığı ile bağdaştırır. Karın beyazlığı, sessizliği yalnızlığı anlatır. Kar da kimsesiz, insansız olarak düşünülür. Yılların çoğunluğu hayaller içinde geçer. Hayaller içinde geçen bu ömür yalnız bir şekilde son bulur.

kırk yıl hayal içinde

geçip gitti

hep yalnız (Birkiye, 2009, s.7)

Gerçekleştirmek istenilen hayat, yalnızlık ve hüznün içinde biter. Bir şeyler düzeltilmeye çalışılırken, yaşamın hedefine ulaşılacak istenilirken bunların uğrunda bitirilen bir hayat söz konusudur. Kimsenin biri şeyleri geriye çekme gücü olmamasına rağmen herkes aynı davranışları tekrar eder. Hayatın ipini bir kere kaçırınca yakalanması için büyük uğraşlar verilir ama hayatın yönü başka bir yere doğru ilerler.

çünkü en çok sonbaharda insan

kendisiyle baş başa kalır (Birkiye, 2009, s.45)

Sonbahar, yabancılaşma ve uzaklık duygusunu verir. İnsan en çok sonbahar aylarında kendisiyle olur. Bu durum bireyin kendisini sorgulamasına neden olur. Birey devamlı bir düşünce hali içerisinde. Sonbahar, ayrılık ve kopuş hislerini uyandırdığı için her şeyden uzaklaşma söz konusudur. Birey, dışa dönük dünyasını kapatır. Bu kopuşu tüm benliği ile hissetmek ister.

Yokluğuna Başkaldırı Aşk'ta yalnızlığa yer verilir. Her yerde olması beklenen kişi hayal edilir. Her şey onu hatırlatır. Başlangıç olarak her şeye son vermek görülür. Zıtlık içeren bir durumla ruhsal durum anlatılır.

başlamak için intihar iyidir

gök dolunay yer hüznü edilmez ya

kurşun çok kirli ipi kim çekecek

dünyaya değil yokluğuna başkaldırı (Birkiye, 2011, s.9)

Beklenen kişinin olmaması nedeniyle dünyaya bakış, her zaman onu hatırlatır. Bakılan her obje onunla ilgili olarak gözlemlenir. Bir yandan onsuz olmak öteki yandan onun her şeye yansıyan silueti vardır. Dünyanın olumsuz ve kötü olarak görülmesi de onun olmamasıyla alakalıdır. Karşı çıkılan durum dünyanın düzenine değil beklenenin olmamasıdır.

Aşk Bir Kadının Bedeniyle Başlar'da yalnızlık, sevinç ve üzüntüden yüreğinin daraldığı zaman, seni duyan birinin olmamasıdır. Yanında hissettiklerini paylaşacak birinin olmaması yalnızlık olarak belirtilir.

hem sevinçten

hem hüzünden

için daralır da,

'Sevgilim, kar yağıyor'

diyemezsin.

Duyan olmaz

desen de... (Birkiye, 2003, s.36)

Yalnızlığı en derin şekilde ifade eden şair için sevgilinin söylenenleri duymaması hüzne nedendir. Anlatılanları kimse duymaz. Düşündüklerini paylaşacak kimseyi bulmaz. Bunları söyleyecek kimse yanında yoktur.

2.3.6.3.7. Kadın

Ekim Issızlığı Saçların'da şair, öteki tür eserlerinde de kadını; vücuduyla, dış görünüşüyle ele alır. Kadın, şairin şiirlerinde de önemli bir yer tutar. Kadın, çoğunlukla cinsel özellikleri ile şiirlerinde ifade edilir.

hüzündür sonbahar

dudaklarında yudumlanan

kış ölümdür
saçlarında yaşam
göğüslerinin diriliği
sevinçli ilkbahar şarkısı
kızaran yaz coşkusu
kalçaların (Birkiye, 2009, s.35)

Sonbahar, hüznün kendisi olarak görülür. Sevilen kişinin ise büyüleyici bir etkisi vardır. Onun dudaklarından ölüm yudumlanır. Saçları yaşam verir. Kadının vücudunun çeşitli uzuvları ayrı bir his uyandırır. Hüzün, keder, cesaret, aşk, mutluluk, sevinç gibi duygular hissedilir. Kadın; benliği ve bedeniyle şiirlerin temelini oluşturur.

2.3.6.3.8. Rastlantı

Ekim Issızlığı Saçların'da rastlantı, zamanı ve mekânı bilinmeyen bir şekilde bir durumla karşı karşıya kalınır. Rastlantı hayatın önemli noktalarında meydana gelir. Bireyin hayatının tamamen değişmesine neden olur. Büyük olayların yaşandığı anlar rastlantı ile ilgilidir.

rastlantı istediğin zamanı nerde
üstünde tanıdık kırılmalık
çaresiz bekleyeceksin hayallerinle
hangisi düş gerçek ne
ağrı sızı tanımsız yüreğin
nedeni hiç bilinemez ki (Birkiye, 2009, s.59)

Yalnızca beklemek vardır. Umutsuzluk, çaresizlik içinde kazara bir şeylerin gerçekleşmesi umudu görülür.

bir telefon, bir insanın yaşamını değiştirebilir.
hep rastlantıya inandım, aşkı akışı içinde yaşadım,
yine de, numaraları hep bilinçli çevirdim. (Birkiye, 2003, s.62)

Rastlantılarla gelen durumlar, haberler insanın hayatını değiştirebilir. Beklemeyen bir telefon hayatınızı altüst edebileceği gibi güzelleştirebilir. Rastlantılar, hayatın canlılığını saklı tutar. Rastlantılar, umut verir.

2.3.6.3.9. İstanbul

Yokluğuna Başkaldırı Aşk'ta İstanbul'un görünümüne yer verilir. İstanbul'un uyandırdığı izlenimler ifade edilir. İstanbul, şairin şiirlerinde önemli bir yere sahiptir. İstanbul, neredeyse her ayrıntısıyla onun şiirlerindedir.

boğazda İstanbula bakınıyorum
aşk matematiğini çözemiyorum
sonu içtenlikli hüsransa da
eski bahçemde haziran açıyor (Birkiye, 2011, s.14)

İstanbul, Boğaz, yeşil, deniz, mavi şairin vazgeçilmezidir. İstanbul'la birlikte aşk sorunu çözülmek istenir ama bu durum gerçekleşmez. Aşk; çok yönlü, karmaşık bir yapıya sahip olduğu için çözülmesi güç görülür. Hüzünlü, kederli bir bitiş söz konusu olsa da olumlu durumlar da varlığını gösterir. Melankolik bir havanın yanında hazirandan söz edilmesi zıt bir anlatımı ortaya koyar.

kaybolan boğaz yoksa biz mi
o kadar suya batmış İstanbul
şimşekten hep tedirgin oldum
umarım bu kez teras akıtmaz (Birkiye, 2011, s.24)

Boğaz'ın eski güzelliğinin kalmadığından ve insanların İstanbul'da kaybolmasından söz edilir. İstanbul, insanları âdeta yutuyor. Kaybolmuş, kimliksiz bireylerin içinde bulunduğu arayış göze çarpar. Ruhsal olarak hissedilen boşluğun yanında doğa olayları ve evin durumu kendisini tedirgin eder. Maddi ve manevi durumların çatışması görülebilir. Bir yandan soyut ve duygu ağırlıklı ilerleyen dizeler ansızın sahip olunan şartları hatırlatır. Bu şartlar bireyi, şiirin soyutluğundan uzaklaştırarak günün telaşına yönlendirir.

kız kulesi ellerini bağlamış
gemiler vapurlar motorlar
bir demet günbitimi işareti
martı bacanın tam üstünde (Birkiye, 2011, s.49)

Kız Kulesi, gemiler, vapurlar, Boğaz, martılar beraber İstanbul'un görünümünü yansıtır. İstanbul'un simgesi haline gelen bu yapı ve canlılarla günün bitişi ifade edilir. Bir araya unsurlarla mekân bakımından İstanbul ve günün sona ermesi belirginleştirilir.

2.3.6.3.10. Masallar

Yokluğuna Başkaldırı Aşk'ta masal, insanların çocukluğunu süsler. Çocukluğun vazgeçilmez anlatısıdır. Çocukluğunda herkes bir şekilde masallarla karşılaşmıştır. Masallar, geçmişte daha yaygın anlatılırlardı.

Masallar büyütmemiş miydi
bellektekiler ve uydurulanlar
akşam olunca çoktur müşteri
çocuklarla topluca yazlık site (Birkiye, 2011, s.66)

Çocukların yaz günlerinde toplandıkları sitede masallar anlatılır. Gecenin çökmesiyle birlikte çocukları oyalayacak bir şeyler gerekir. Uyku zamanı anlatılan masallar, onların belleklerinde yer edinir. Ne kadar uydurma oldukları söylene de bireyin dünyasını etkiler ve çeşitli izler bırakır. Masal dünyası ve gerçek dünya iç içe geçerek anı ölümsüz kılar veya unutulmaz yapar.

2.3.6.3.11. Zaman

Yokluğuna Başkaldırı Aşk'ta zaman şairin dikkatini çeker. Zamanı düşünüp onun ne ve nasıl olduğunu anlamaya çalışır. Zaman masallarda farklı özelliklere sahiptir. Masallarda zaman kavramı olmamakla birlikte her an her şeyin yapılabileceği de görülebilir. Yok olan bir şeyin çok olması zamana ait bir çelişkidir. Hiç yokken çokluk ifade etme özelliği zamanı ayrı bir öneme kavuşturur.

zaman ki masalların evreninde
hem hiç yoktur hem çok boldur
saçma gelebilir kimilerine belki
çağımızda masaldan söz etmek (Birkiye, 2011, s.68)

Masallar, günümüzde anlattıkları bakımından çok önemli görülmebilir. Saçma, gereksiz sözler olarak da düşünülebilir ama masallar aracılığıyla çocukların hayal dünyaları zenginleştirilir. Onların evrensel anlamsa vermek istediği mesaj çocukların dünyasında karşılık bulur. Şaire göre zaman içerisinde evrensel bir öneme sahip olan masallar, önemini yitirir.

bir günün yirmi dört saat olduğunu dünya âlem bilir,
kimse bilmiyor ki, ben yirmi dört saat acı çekiyorum.
bir gün boyunca acı çeken biri, günlerce acı çeker. (Birkiye, 2003, s.71)

Aşk Bir Kadının Bedeniyle Başlar'da acı bir günün her saatinde vardır. Günün her saatinde hissedilen acı, her gün acıya neden olur. Bir gün, yirmi dört saatten oluşur. Gün içinde hiç dinmeyen bir acı hissi vardır. Bu kadar zaman acı çeken kişi günlerce acı çeker. Yalnızca bir günle sınırlı kalmayan bir acı vardır. Acı, günün her saatini, dakikasını, anını kapsar.

Aşkı Bir Yağmur Damlası Gül Yaprağında'da zaman Boğaz'ın suyu gibi tasvir edilir.

Ay tanıktır dizelere, zamanın akışına tanık olduğu

gibi...

Zaman bir teknenin içinde, Boğaz'ın lacivert sularıyla

birlikte bir kıyıdan öteki kıyıya doğru akar. (Birkiye, 2003, s.103)

Ay, dizelere şahit olarak seçilir. Zaman, teknenin içinde bir kıyıdan öteki kıyıya doğru akan bir varlık olarak düşünülür. Zamanın akışı ile teknenin sudaki akışı arasında benzerlik kurulur. Suda ve zamanda durmadan bir akıntı söz konusudur.

Gündüz bitimsiz değildir; yerini geceye bırakır, ama gece aslında gündüzün, yine bir aydınlığın müjdecisidir. Çünkü karanlık da bitimsiz değildir, yerini bir süre sonra aydınlığa bırakacaktır. (Birkiye, 2003, s.157)

Aşkı Bir Yağmur Damlası Gül Yaprağında'da gece ile gündüz bitmeyen bir döngüdür. Birbirini var eden iki varlıktır. Biri olmadan diğerrinin olması söz konusu değildir. İkisi birbirini ortaya çıkarır. Karanlık ve aydınlık, birbirini takip eder. İkisinden biri sonsuz değildir. İkisi de ötekinin varlığı ile sonsuz kere ortaya çıkışını devam ettirir.

2.3.6.3.12. Sonbahar

Aşk Bir Kadının Bedeniyle Başlar'da sonbahar, şair için ayrılığı ifade eder. Sonbahar, hüznün mevsimi olarak görülür. Kederin, burukluğun doğaya yansımış hali sonbahardadır.

İşte ayrılık

yalnız ve mutsuz

karada ve denizde

ışıklar

ve yine sonbahar (Birkiye, 2003, s.15)

İstanbul, Boğaz ve ışıklar sonbaharda ayrılığı, gidişi anlatır. Ayrılık, bu manzara içinde daha derin bir his uyandırır. Sonbahar, bir kopuşun içten duyulmasına neden olur. Mekânın görünümü duyguların dışa vurmasını etkiler. Hissedilen duyguların etkililiğini arttırır.

2.3.7. Derleme

2.3.7.1. Yapısalcılığın Eleştirisine Doğru

Atilla Birkiye, yapısalcılık üzerine çalışma yapmış araştırmacıların konu hakkındaki yazılarına yer verir. Yapısalcılığa dair görüşler ortaya koyan yabancı yazarlardan çeviriler yapılır. Bu eserde yer alan yazılar, daha önce Varlık dergisinin Ekim-Kasım 1983 sayısında “*Yapısalcılığın Eleştirisine Doğru*” isimli bölümde yer alır. Kitapta çalışması yer alan yazarlar şunlardır: Veysel Atayman, Asım Bezirci, Aziz Çalışlar, Özdemir İnce, Ergin Koparan, Uluğ Nutku, Yakup Şahan’dır. Metinleri çevrilen yabancı yazarlar ise şunlardır: Natalya Avtonomova, Ileana Bauer, Georg Klaus, Charles Parain’dır.

Eser beş bölümden oluşur. Birinci bölümde *Türkçede Yapısalcılık Üzerine, Yapısalcılık İçin* başlıkları; ikinci bölümde *Yapısalcılık: Status Quo İdeolojisi, Kuram-Bilgi Nesnesi İlişkisine Bir Yaklaşım*; üçüncü bölümde *Fransız Yapısalcılığı: Yöntembilimsel Notlar, Yapısalcılığın tarihe Bakışındaki Sakatlık*; dördüncü bölümde *Yapısalcılık, Yapısalcılık Tartışması Üzerine Düşünceler*; Beşinci bölümde *Metin Çözümlemesi ve Roland Barthes, Roland Barthes ve İşlevsellik, Roland Barthes ve Yapısal Edebiyat Eleştirisi* başlıkları yer alır. Eserin sonunda yapısalcılığı daha iyi anlamaya dair bir sözlük yer alır. Eserde sözü edilen kavramların açıklamasına değinilir.

Çalışmada daha çok yapısalcılığın eleştirisinde genellikle felsefi düzlemde ön plana çıkan gelen yazılara yer verilir. Bu durum dilbilim ve göstergebilim açısından konunun eksikliğini ortaya koyar. Eser daha çok bir el kitabı mahiyetindedir. Yapısalcılığa dair genel bilgiler yer alır. Ayrıntıya inilmeden yapısalcılık hakkında temel görüşlere değinilir.

Avrupa’da özellikle Fransa’da bu konunun ön plana çıktığı görülür. Yapısalcılık daha çok Fransa’da tartışılır ve yayılma alanı bulur. Bunun yanında Amerika’da da yapısalcılık konusunda önem verilir ve çeşitli çalışmalar yapılır. Türkiye’de de kuramsal seviyede çalışmalar yapıldığı belirtilir.

Yapısalcılığın ne olduğuna dair ortak bir tanımın yapılabileceği belirtilir.

Kimisine göre, kuram kimisine göre yöntem kimisine göre çözümleme yönelimi olarak tanımlanmasına karşın, bu ortak payda yapısalcılığın ‘bilimsel bir yöntem’ olduğudur. Bu yöntem bir ‘çözümleme’ işlevini de üstlenmiştir. (Birkiye, 1984, s.11)

Yapısalcılık hakkında yapılan çalışmalarda farklı görüşler belirtilmesine rağmen herkesin bulunduğu ortak bir nokta vardır. Bu ortak nokta yapısalcılığın bilimsel bir yöntem olarak görüldüğüdür.

Yapısalcılık temel özellikleriyle belirli bir öğreti ya da felsefe değil, yalnızca bir yöntemdir. (Birkiye, 1984, s. 11)

Birbirinden farklı tanımları yapılmasına rağmen yapısalcılık bilimsel bir yöntem olarak nitelendirilir. Yapısalcı dilbiliminin gelişiminin tarihsel açıdan iki ana okulda ilerlediği görülür. Birincisi Bloomfield öncülüğünde Amerikan yapısalcılığı denilen dağılımsal dilbilim ve ikincisi Avrupa’daki Saussure’ün dilbilim üzerine temellendirilen yapısalcı dilbilimdir. Yapısalcı dilbilimin Saussure’ün kuramı üzerine olduğu ifade edilir. Bu kuramda dil, bir yapı olarak ele alınır.

Türkçede yapısalcılıkla ilgili yapıtlar genellikle dilbilim alanıyla olmakla birlikte son yıllarda göstergebilim alanında yapılan çalışmalardan oluşur. Dilbilim çoğunlukla akademik çalışma alanında görülür. Dilbilim ve göstergebilim alanları dışında Türkçede yapısalcılıkta öne çıkan eserler Füsun Akatlı’nın Piaget’den çevirdiği *Yapısalcılık* ile Tahsin Yücel’in *Yapısalcılık*’tır. Yapısalcılıkla ilgili bir kaynak taraması yapılır. Eserde yapısalcılık üzerine yapılmış yerli ve yabancı çalışmaların künyelerine yer verilir.

2.3.7.2. Asım Bezirci’ye Saygı “Ağlatmayın Beni Derdim Büyüktür”

Bu çalışma Madımak Olayları sırasında hayatını kaybeden Asım Bezirci hakkında gazete ve dergilerde yazılmış yazılardan oluşur. Sivas’ta Pir Sultan Abdal Şenlikleri esnasında Madımak Otelı’nin ateşe verilmesi esnasında Asım Bezirci hayatını kaybeder. Yaşanan bu olayda 37 kişi ölür. Metin Altıok, Asım Bezirci, Hasret Gültekin, Nesimi Çimen, Behçet Aysan, Muhlis Akarsu, Uğur Kaynar yaşamını kaybeden kişiler arasındadır. Folklor, tiyatro, edebiyat gibi alanlarla ilgilenen bir grup gencin ölümüne tanık edilir.

Sivas’ta 2 Temmuz 1993 tarihinde yaşanan olayın üzerinden 30 yıl geçti. Yazar ve sanatçılardan oluşan 33 kişi Sivas’ta kaldığı otelde yakılarak öldürüldü. Olaylar sonucunda 2 otel görevlisi ile 2 gösterici de ölmüş ve toplamda 37 kişi yaşamını yitirmişti.

(<https://tr.euronews.com/2023/07/02/sivas-katliaminin-26-yili-madimak-insanlik-tarihinde-kara-bir-leke>.)

Bu olay, çeşitli gazetelerde ve televizyon kanallarında yer alır. Sivas'ta otuz yedi insan, ölüme terk edilir. İnsanlar bağrışlar, çığlıklar, haykırışlar içerisinde can verir. İnsanlıkla bağdaşmayan bu olayın ardından verilen demeçler insanın inanamayacağı türdendir. Bu olayın sorumlusu olan kimse hesabını vermez. Sıradan bir kaza olarak olay ifade edilir. Yakın arkadaşlarını ve sanata katkısı olan aydın insanların katledilmesi çevresi tarafından eleştirilir. Bu olayın sorumluların cezalandırılması beklenir. Ardına sığınılan birkaç kişinin değil esas kişilerin yargılanması gerektiği ifade edilir.

Bu eser, Asım Bezirci'ye saygı olması nedeniyle oluşturulur. Bu çalışmada Rıfat Ilgaz'ın, Mehmet Fuat'ın *Gelin Uygur Olalım; Sizin İçin Ölüyorum; Asım'a Mektup*, Onat Kutlar'ın *Sen ne Müslümansın ne de Sivaslı*, Hilmi Yavuz'un *Gizlenmiş Devlet*, Oktay Akbal'ın *Dostum Asım Bezirci*, İlhan Selçuk'un *Asım Bezirci'nin Ardından*, Server Tanilli'nin *Bir Edebiyat Emekçisiydi*, Ataol Behramoğlu'nun *Abdülhak Şinasi Hisar'dan Asım Bezirci'ye*, Selim İleri'nin *Asım Bezirci*, Ergin Koparan'ın *Asım Ağbi*, *Gel Dergi Çıkıyoruz*, Atilla Birkiye'nin *Ağlatmayın Beni Derdim Büyüktür*, Feridun Andaç'ın *Yazın Eleştirimizde Bir Dönemeç: Asım Bezirci*, Semih Gümüş'ün *Asım Bezirci İçin* isimli yazıları yer alır.

Asım Bezirci'nin güler yüzlü, sevecen, samimi, kucaklayıcı tavırları üzerinde durulur. Dostlarıyla iyi ilişkiler içerisinde bulunan biri olarak anlatılır. Bezirci ne kadar zor zamanlar geçirmiş olsa da hayat karşısında zalim bir kimliğe bürünemez. O her zaman dostluktan, barıştan yana bir tavır takınır. Hayatın zalimliği ve acımasızlığı onu yıldıramaz, kişiliğini değiştiremez. Her şeye inan samimiyeti destekler.

Ele alınan yazılarda dönemin toplum ve yönetim anlayışı eleştirilir. Olaylar karşısında sessiz kalmanın bir fayda sağlamayacağı belirtilir. Sorumlular ve yetkililer bu duruma akılcı bir şekilde yaklaşmalıdır. Toplum da bu durumda üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmelidir. Toplumu derinden sarsan olayların hesabı verilmelidir. Bu olayı gerçekleştiren grup dine sınırlar. Onat Kutlar bu olayı anlattığı yazısında bu olayın dinle hiçbir ilgisi olmadığını belirtir. Mevlana'nın, Yunus Emre'nin dini ile bu grubun dini arasında büyük farklılıklar vardır. İslam dini çerçevesinde yapılan bu katliamın dinle hiçbir şekilde bağdaşmadığı sert bir dille ifade edilir.

Karanlık, ilkel ve barbar bir geçmişe benzemek için koca bir geçmişin yok edildiği söylenir. Her dine, ırka, topluma, görüşe, inanç saygı duyan Fatih Sultan

Mehmet gibi tarihin önemli şahsiyetlerinin yanında böyle kişilerin gerici zihniyeti tarihe zarar vermektedir. Böyle durumlara verilen tepkiler yalnızca cenaze törenlerine katılarak veya gazetelerde ilanlarla sınırlı kalmaması gerektiği belirtilir.

Asım Bezirci 1945 yılında liseyi başarı ile bitirir. Aynı yıl Ağustos ayında İstanbul'a gelir. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne kayıt yapar. Feridun Andaç'ın yazısında eğitim hayatına dair Asım Bezirci şunları söyler:

İstersem, kolayca başka bir fakülteye gidebilirdim. Fakat edebiyata olan büyük sevgim yüzünden orayı yeğledim. Fethi Naci ise İktisat Fakültesini seçmişti. Bu yüzden ona: 'Edebiyata sırt çevirdin. Sen bir hainsin!' deyince, o da gülerek bana: 'Edebiyatı seçtin. Sen de aç kalacaksın demişti. (Zaman onu haklı çıkardı.)'(Birkiye, 1993, s.53)

Edebiyata olan tutkusu her şeye rağmen onu seçmesinden görülür. Edebiyat, onun hayatında önemli bir yere sahiptir. Onsuz bir hayat düşünemez.

Bezirci'nin genç yaşta henüz on yedi yaşında olgun bir kişiliğe sahip olduğu yakın çevresi tarafından aktarılır. Yoksulluk, zor şartlar onu gereğinden önce olgunlaştırır. Tutukluluk, gözaltı, soruşturma gibi yaşadığı zor zamanlar onun ciddi bir duruşa sahip olmasını sağlar. Hayatında tecrübe ettikleri onu bir adım önde tutar. Çalışkan, zeki bir öğrencidir. Çalışkanlığı altmış beş yaşına sığdırdığı yetmiş kitabından görülebilir. Yetmiş beş kitapta yazarlarla, şairlerle ilgili çalışmaları önemli yer tutar. Bu eserlerde Asım Bezirci'nin nesnel eleştirisi niteliğinin açıkça görülebildiği görüşü vardır. Yetmişinci kitabı son ürünü olur. Bu eserden sonra hayata veda eder.

Yazar hakkında yazılan çeşitli dergi ve haber yazılarına yer verildikten sonra kendisi ile ilgili bir kaynakça bölümü yer alır. Yazdığı eserlerin, çevirilerin, derlemelerin, basıma hazırladığı eserlerin bibliyografyası bu bölümde ifade edilir. Asım Bezirci hakkında yapılan yayınların künyesi de burada belirtilir. Eserin sonunda Asım Bezirci'nin yazılar yazdığı dergi ve gazetelerin isimlerine değinilmesinin yanında hangi tarihte nerede yazdığı bildirilir.

2.3.8. Antoloji

2.3.8.1. Aşk ve Hüzündür İstanbul (1999)

İstanbul, eski zamanlardan beri yaşanan savaşların, kavgaların, entrikanın içerisinden günümüze gelmiştir. İstanbul, mehtaplı geceleriyle, Boğaz'ıyla, mimarisiyle gören herkesi etkilemiştir. Bu görkemli şehir karşısında yazarlar ve şairler de kayıtsız kalamamıştır. Yazarlar ve şairler için de İstanbul ayrı bir yere sahip şehirdir. Edebiyat

tarihinde önemli yazar ve şairler de İstanbul'u anlatmışlardır. Divan edebiyatı şairi Nedim de İstanbul'dan hayli etkilenmiştir. Nedim'in, İstanbul'un güzelliğine karşılık yazdığı ünlü dizelerini neredeyse bilmeyen yoktur. Birkiye, bu eserde eşsiz bir kent olarak gördüğü İstanbul hakkında yazılmış şiirlere yer verir. Birkiye bu eserini antolojiden ziyade bir seçki olarak ifade eder. Antolojinin daha kapsamlı bir çalışma olduğunu söyler. Birkiye, İstanbul için yazılmış binlerce şiirin olduğunu belirtir. İstanbul için bir seçki hazırlamanın bu nedenle zor olduğunu düşünür. Hangi şiire niçin yer verildiğini açıklamak bu seçkinin zahmetini arttırır.

Yirminci yüzyılda doğanlarla sınırladım bu seçkiyi. Ancak, Nedim'in ünlü İstanbul Kasidesi'ni, Tevfik Fikret'in Sis şiiri ile bir İstanbul hayranı olan Yahya Kemal Beyatlı'yı bu sınırlamanın dışında tuttum. (Birkie, 1999, s.5)

Birkie, bu seçkide 50 şairin doksan beş şiirine yer verir. Yirminci yüzyıl şairlerinden seçilen şiirlerle eser oluşturulur. Bunun yanında Birkie, İstanbul denilince ön plana çıkan üç şaire de yer verme ihtiyacı duyar ve bu şairlerin şiirlerine de yer verir. Yazar bu seçkinin özel bir seçki olduğunu belirtir. Birkie, eserin sonuna şiirlerine yer verdiği şairlerin hayatı hakkında kısa bilgi verir. Şairlerin kısa biyografileri yer alır.

Bu çalışmada şiirleri yer alan şairler şunlardır: Nedim, Tevfik Fikret, Yahya Kemal Beyatlı, Ahmet Hamdi Tanpınar, Nazım Hikmet, Asaf Halet Çelebi, Cevdet Kudret, Sabahattin Ali, Ahmet Muhip Dırnas, Cahit Sıtkı Tarancı, Ziya Osman Saba, Bedri Rahmi Eyuboğlu, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Oktay Rifat, Orhan Veli, Melih Cevdet Anday, Behçet Necatigil, Cahit Irgat, A. Kadir, Cahit külebi, İlhan Berk, Salah Birsal, Sabahattin Kudret Aksal, Necati Cumalı, Attilâ İlhan, Can Yücel, Sabri Altinel, Ümit Yaşar Oğuzcan, Metin Eloğlu, Turgut Uyar, edip Cansever, Cemal Süreya, Gülten Akın, Kemal Özer, Hilmi Yavuz, Onat Kutlar, Özdemir İnce, Ülkü Tamer, Eray Canberk, Ataol Behramoğlu, Abdülkadir Bulut, Refik Durbaş, İsmail Uyaroğlu, Tuğrul Tanyol, Atilla Birkie, Haydar Ergülen, Turgay Fişekçi, Ömer Ateş, Enver Ercan, Nilgün Marmara.

2.3.8.2. 20. Yüzyıl Türk Edebiyatından Seçmeler (2001)

Bu eserde yirminci yüzyıl edebiyatından seçilen edebi ürünlere yer verilir. Eser, edebiyatseverler için hazırlanır. Eser, edebiyatın başlıca türlerini kapsar. Şiir, roman, hikâye, deneme, oyun, günlük, eleştiri türlerinden eserlere vardır. Nazım nesir karışık şekildedir. Burada 70 yazar ve şairin eserleri yer alır. Eseri oluşturma amaçlarından biri

de ‘yardımcı eğitim’ kitabı olarak düşünülür. Öğrencilerin edebiyat derslerinde faydalanacakları bir kaynak niteliğinde tasarlanır.

Eser beş ciltten oluşur. Sırasıyla dört ciltte yer alan yazar, şair ve eserlerinin türleri aşağıda belirtilir.

Birinci Cilt: Ahmet Hamdi Tanpınar (Deneme), Nâzım Hikmet (Şiir), Sait Faik (Hikâye), Sabahattin Ali (Roman), Cevdet Kudret (Deneme), Sabahattin Eyuboğlu (Deneme), Kemal Tahir (Roman), Rıfat Ilgaz (Gülmece), Vedat Günyol (Deneme), Fazıl Hüsni Dağlarca (Şiir), Orhan Kemal (Roman).

İkinci Cilt: Oktay Rıfat (Şiir), Orhan Veli (Şiir), Melih Cevdet Anday (Şiir), Azra Erhat (Deneme), Aziz Nesin (Gülmece), Behçet Necatigil (Şiir), İlhan Berk (Şiir), Salâh Bırsel (Günlük), Sabahattin Kudret Aksal (Oyun), Berna Moran (Eleştiri), Yusuf Atılgan (Roman), Zeyyat Selimoğlu (Hikâye), Oktay Akbal (Hikâye).

Üçüncü Cilt: Yaşar Kemal (Roman), Attilâ İlhan (Şiir), Nezihe Meriç (Hikâye), Mermi Uygur (Deneme), Can Yücel (Şiir), Memet Fuat (Deneme), Metin Eloğlu (Şiir), Turgut Uyar (Şiir), Asım Bezirci (Eleştiri), Edip Cansever (Şiir), Adalet Ağaoğlu (Roman), Bilge Karasu (Hikâye), Tarık Dursun K. (Hikâye), Ece Ayhan (Şiir), Cemal Süreya (Şiir), Bekir Yıldız (Hikâye).

Dördüncü Cilt: Tahsin Yücel (Hikâye), Adnan Özyalçın (Hikâye), Kemal Özer (Şiir), Füzûzan (Hikâye), Onat Kutlar (Deneme), Özdemir İnce (Şiir), Hilmi Yavuz (Şiir), Güner Sümer (Oyun), Sevgi Soysal (Roman), Metin Altıok (Şiir), Tomris Uyar (Günlük), Ataol Behramoğlu (Şiir), Pınar Kür (Hikâye), Selim İleri (Hikâye).

Beşinci Cilt: Hulki Aktunç (Hikâye), Mehmet Rifat (Eleştiri), Ahmet Altan (Roman), Feride Çiçekoğlu (Hikâye), Mahir Öztaş (Hikâye), Erdal Alovera (Şiir), Orhan Pamuk (Roman), Enis Batur (Deneme), Tuğrul Tanyol (Şiir), Buket Uzuner (Hikâye), Haydar Ergülen (Şiir), Turgay Fişekçi (Şiir), Latife Tekin (Roman), Adnan Özer (Şiir), Ahmet Erhan (Şiir).

2.3.8.3. Modern Türk Şiiri Antolojisi “1900-1929” (2004)

Bu antoloji kitabı, modern Türk şiirinin ya da Türkçe şiirin 1900-1929 doğumlarını içerir. 30 yıllık şiir sürecini kapsayan bu çalışmada kırk şair öznel bir yargıyla seçilir. Birkiye, 1931 doğumlu Cemal Süreya’yı da bu çalışma içerisine dahil etmek ister. Kırk birinci şair olarak Cemal Süreya’yı alır. “Seçtiğim şiirlerde her ne

kadar şairlerin, dönemlerinin ve özelliklerinin yansıtılmasına uğraştıysam da, hiç kuşkusuz ki ister istemez ‘özel bir seçim’ de yol aldım.” (Birkiye. 2004:7) Doğum tarihi ve alfabetik sıralamaya göre ele alınan bu çalışmada Nazım Hikmet bu çerçevede dışında bırakılır. Çalışma, Nazım Hikmet’in şiiri ile başlar. Kısa da olsa şairlerin yazın hayatı hakkında bilgi verilir. Eğitim öğretimde okutulabilecek kaynak kitap olması amacıyla hazırlandığını belirtir. Mehmet Fuat, Atıf Behramoğlu ve Metin Celâl’in şiir antolojileri başucu kitabı olarak masasında yer alır.

Birkiye, eserinde sırasıyla aşağıda belirtilen şairlerin şiirlerine yer verir:

Nâzım Hikmet (1901-1963), Ahmet Hamdi Tanpınar (1901-1962), Ahmet Kutsi Tecer (1901-1967) Ercüment Behzat Lav (1903-1984), Necip Fazıl Kısakürek (1905-1983), İlhami Bekir Tez (1906-1984), Asaf Hâlet Çelebi (1907-1958), Cevdet Kudret (1907-1992), Ahmet Muhip Dıranas (1909-1980), Hasan İzzettin Dinamo (1909-1989), Cahit Sıtkı Tarancı (1910-1956), Ziya Osman Saba (1910-1975), Rıfat Ilgaz (1911-1993), Fazıl Hüsnü Dağlarca (1914), Oktay Rifat (1914-1988), Orhan Veli Kanık (1914-1950), Melih Cevdet Anday (1915-2002), Behçet Necatigil (1916-1979), Cahit Irgat (1916-1971), İlhan Berk (1916), A. Kadir (1917-1985), Cahit Külebi (1917-1997), Sâlah Bırsel (1919-1999), Ceyhun Atuf Kansu (1919-1978), Enver Gökçe (1920-1981), Sabahattin Kudret Aksal (1920-1993), Necati Cumalı (1921-2001), Özdemir Asaf (1923-1981), Attilâ İlhan (1925), Arif Damar (1925), Can Yücel (1926-1999), Sabri Altınel (1926-1985), Ümit Yaşar Oğuzcan (1926-1984), Ahmed Arif (1927-1991), Hasan Hüseyin (1927-1984), Metin Eloğlu (1927-1985), Şükran Kurdakul (1927), Turgut Uyar (1927-1985), Edip Cansever (1928-1986), Cemal Süreya (1931-1990).

2.3.8.4. Ezop Masalları (2006)

Ezop Masalları, MÖ 6. yüzyılda yaşadığına inanılan Ezop (Aisopos) tarafından derlendiği düşünülür. Ezop, eski Yunan masallarını derleyen kişi olarak anımsanır. İnsanlığın ortak malı haline gelmiş bu masallarda hayvanlar, bitkiler ya da cansız varlıklar; insanlar gibi düşünürler ve konuşurlar. Masalların temelinde halkın yöneticilere kapalı bir anlatımla eleştirileri ve itirazları vardır. Ezop masallarında adalet, doğruluk, bağışlamak, cömertlik, alçakgönüllülük, kanaat, sadakat, kendini bilme gibi değerler iyi görülürken; zalimlik, düşmanlık, hainlik, cimrilik, aç gözlülük, cahillik, yalancılık, gibi tutumlar kötü görülür. Masalların ortak özelliğinden görülür. Birkiye, insanlığın ortak mirası olan bu masalları çocuklar için yeniden bir araya getirir.

2.3.8.5. Gördüğüm Düş Sayıkladığım Hayat (2009)

Çalışmada yazıları yer alan kişiler şunlardır: Gaye Karakaş, Güray Tezcan, İpek Tugan, İrem Aslanoğlu, M. Berk Çakar, Merve Yanmaz, Murat Çolak, Pelin Topçuoğlu, Poyraz Gümüş, Sertaç Senan, Sinem Paşavul.

Gördüğüm Düş Sayıkladığım Hayat eseri, farklı mekânlardan yola çıkılarak yazılan hikâyelerin bir araya getirilmesinden oluşur. Bu çalışmada yer alan hikâyeler, Atilla Birkiye, 2009 yılında Bahçeşehir Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde ders verir. Bu hikâyeler, yürütücüsü olduğu dersi alan öğrenciler tarafından yazılır. Derse katılan 11 öğrenci otuzun üzerinde hikâye yazar ve kitaba on sekiz hikâye alınır.

Hikâyelerde farklı mekânlara gidilir ve her öğrenci kendi hikâyesinin oluşturur. Boğaz'daki Aşyan Müzesi, Sultanahmet'teki Arkeoloji Müzesi, Beyoğlu'ndaki Kukla İstanbul binası, Cağaloğlu'ndaki Özgür Kitabevi gidilen mekânlar arasındadır. Aşk, cinayet, psikoloji, genç bireylerin yaşamı, sokaktaki yaşam, entrika gibi konular ele alınır.

2.3.9. Gezi

2.3.9.1. İstanbul'da Âşıklar İçin Buluşma Yerleri (2010)

Bu eserde şehir olarak İstanbul karşımıza çıkar. İstanbul'un farklı semtlerinde yer alan mekânlardan söz edilir. Bazen bir kapalı mekân bazen denize yakın açık bir mekân karşımıza çıkar. Eserin isminden hareketle içeriği hakkında fikir yürütülebilir. Daha çok genç çiftlerin İstanbul'da vakit geçirebileceği yerlere dair bilgi verilir. İstanbul'un her köşesinde ayrı bir ruh ve güzelliği barındıran mekânlar görülür. Her mevsimde ayrı bir havayı yansıtan mekânlar tercih edilebilir. Yazın gidilecek mekânlar ile sonbaharda gidilecek mekânlar değişiklik gösterir. Yazar bunları göz önünde bulundurarak hangi dönemde hangi mekânların tercih edilebileceğini ifade eder.

Âşıklar için 34 buluşma yerinden söz edilir. Bu 34 yer daha çok yazarın kişisel hayatı ile ilgilidir. Yazarın anılarının geçtiği yerler söz konusudur.

Okura önerdiğim 34 buluşma yeri, kişisel tarihimin bir parçası, çoğunlukla anılarımla belleğime yer etmiş güzelliklerdi. Biliyorum bu kitapta çokça söz ettim geçmişten. (Birkiye, 2010, s.8)

Yazar, İstanbul'da yer alan mekânlar hakkında bilgi verirken yaşadıklarından bahseder. Geçmişte ve şu anda uğradığı semtler ve yerler hakkında izlenimlerini aktarır.

Başlangıç olarak Taksim seçilir. Şehirde dolaşıldıktan sonra eser, yine Taksim ile sonlandırılır. Eserde yer alan 34 mekân şunlardır:

Gezi/Taksim: Gümüşsuyu denilen yolun başında, Taksim Meydanı'nın kenarındadır. Yazar, burada Selim İleri'ye sık sık rastlanabileceğini belirtir.

Zeytin Ağacı/ Nişantaşı: Vali Konağı Caddesi'nde yer alır. Şirin, küçük, samimi bir kafedir.

Mado/Levent: Büyükdere Caddesi'ndedir. İsim olarak Maraş dondurmasının kısaltılmış hali olduğu belirtilir.

Sevgi Bahçesi/İstinye: İstinye sahil yolunun Yeniköy çıkışında denizin dibinde bir yerdir. “Sevgi Bahçesi, Boğaz ile Körfez'in birleştiği, benim İstinyeli yıllarda sabahları yalnızlığım ile geçtiğim yerde; adı gerçekten güzel ve ‘gezi’me de çok uygun.” (Birkiye, 2010, s.26) Yazar, yalnızlık yıllarını İstinye'de geçirir. O dönemde oğluyla bu semtte yaşar. Yazar Sevgi Bahçesi'nde gazetesini okur, çayını içer.

Pierre Loti Kahvesi/Eyüp: Yazar burada doğar. Buradan taşındıktan sonra uzun yıllar uğramaz. Pierre Loti Kahvesi, Eyüp'te 19. yüzyıldan günümüze gelen İstanbul'un simgeleri arasında yer alan tarihi bir mekân olarak belirtilir.

Taş Köprü/Küçük Çekmece: Küçükçekmece semtinin girişinde yer alan bir köprüdür. Kayıklar, sandallar ve tekneler burada vardır.

Röne Park/Yeşilköyü: Yeşilköyü'ndedir. Yazarın lise yıllarında geldiği mekânlar arasındadır.

Kartaltepe Parkı/Bakırköyü: Kartaltepe Mahallesinde'dir. Yazarın çocukluk ve gençlik dönemlerinde de var olan bir parktır. Yazar Bakırköyü'nde yirmi beş yıl oturur.

Basad/Bakırköyü: Bakırköyü tiyatrocusu, müzisyeni ressam yönünden zengin bir yer olarak görülür. Basad Kafe, eski Halkevi binasının arkasında bir bahçeye yapılmıştır.

Alman Çeşmesi/Sultanahmet: Sultanahmet Meydanı'ndadır.

Sultanahmet Parkı/Sultanahmet: Ayasofya ile Sultanahmet Camisi arasında yer alır. İki önemli yapı arasında kalır. Yazara göre kar, bu parkta büyüleyici bir görünüme sahiptir.

Seba Börek/Karaköyü: Karaköy rıhtımında yer alır.

Eski İskele/Kadıköy: Kadıköy'ündedir. İskele tarihsel bir nokta olarak belirtilir.

Teras/Moda: Önde Moda İskelesi aşağıda Moda Parkı vardır. Hem restoran hem kafedir. Bahar ayları için daha uygun olduğu ifade edilir.

Kahve Dünyası/Kalamış: Kalamış'ın orta yerindedir. Çikolata ve kahve açısından ön plana çıkan mekânlardandır.

Gümüş Büfe/Salacak: Salacak, günbatımının güzel izlenebileceği bir yer olarak anlatılır. Her mevsimde gidilebilir ama özellikle sonbaharda gidilmelidir.

Vapur İskelesi/Üsküdar: İskele önleri her zaman hareketlidir. Sevgilinin beklenebileceği en heyecanlı ve güzel yerlerden biri olarak görülür.

Çınarlatı/Kuzguncuk: Kuzguncuk'ta kendine özgü mekânlardan biridir. İskelenin hemen yanındadır. Can Yücel'in Kuzguncuk'ta otururken evinden sonra en çok uğradığı mekândır.

Hasırlı Büfe/Anadolu Hisarı: Anadolu Hisarı'nda vapur iskelesinin yanında küçük bir büfedir.

Sütiş/Emirgan: Emirgan'da İstanbul'un eski muhallebicilerindendir.

Tevfik Fikret Müzesi/Aşıyan: Ağaçların arasında Boğaz'a doğru bir mekândır. “Bir zamanlar Tevfik Fikret'in oturduğu ev, mezarı da bahçesinde, tepedeki, Aşıyan bu, küçük iki katlı şirin bir ev.”(Birkiye. 2010:79) Tevfik Fikret'in oturduğu ev müze halindedir. İçinde şaire dair izler vardır.

Bahar Pastanesi/Arnavutköy: Boğaz'ın kıyısındadır.

Çaydanlık/Ortaköy: Ortaköy Meydanı'nın eski mekânları arasındadır. Karşıda Kuzguncuk ve Fethi Paşa Korusu vardır.

Sahil Kafe/Beşiktaş: Beşiktaş sahilinde yer alır. Bahçeşehir Üniversitesinin ama binasından sonra deniz kıyısında bir kafedir. Adı Sahil Rest Cafe olarak geçer. Yazar burayı Bahçeşehir Üniversitesinde ders verdiği zamanlarda keşfeder. Ders aralarında buraya gelir. Boğaz'a karşı burada vakit geçirir. Yazar, *İstanbul'da Aşktan İkmale Kalanlar* romanını burada tasarlar.

Bentur Büfe/Kabataş: Kabataş'ta iki büfe arasındadır.

Kule Dibi/Galata: Yazar, lise son sınıflarda tanıdığı birinin nişan ve düğün töreni için arkadaşlarıyla buraya gelir.

Simit Sarayı/Tünel: Tünel Meydanı'ndadır. Yazar, Mario Levi ve Buket Uzuner ile çoğu kez burada buluşmuşlardır.

Kum Saati/Tünel: Duvarları fotoğraflar, resimler doludur. Daha önce Sofyalı Sokağı'ndayken yeni yeri Tünel Meydanı'nın bir köşesindedir.

Ara Kafe/ İstiklal Caddesi: Ara bir yerde yer alır. Adının ünlü fotoğraf sanatçısı Ara Güler'le anıldığı belirtilir. Kalabalık ve sanatçıların da uğradığı bir kafedir. İstiklal Caddesi'ndeki Galatasaray Lisesi'nin önünden Tophaneye inen Yeni Çarşı Caddesi'nin hemen başındadır. Yazar ara sıra bir dostu ile buluşmak için oraya gider.

Kaktüs/ İstiklal Caddesi: İstiklal Caddesi'nin en ünlü ve eski kafe barlarından biri olarak ifade edilir. Yazarların, sanatçıların, gazetecilerin sık gittiği bir mekândır. İmam Adnan Sokağı'ndadır.

Demir Kafe/ İstiklal Caddesi: Mis Sokağı'ndadır. Çayı ile ünlüdür. Daha çok gençlerin uğradığı bir mekândır.

Pia/ İstiklal Caddesi: Bekâr Sokağı'nda 1995 yılında açıldığı belirtilir. Öteki ismi Sarı Kahve'dir. Yazar sohbet ve buluşmalar için buraya giderdi.

İstiklal Kitabevi/ İstiklal Caddesi: Taksim'den gelirken İstiklal Caddesi'nin başlarında sol tarafta kalır. Yazar, sabahları uğrayıp kitaplara bakar.

Tramvay Durağı/ Taksim: İstiklal Caddesi'nin başında yer alır. Yazar Taksim Tramvay Durağının gezinin son noktası olsa da belki bir başlangıç olduğunu ifade eder. Düşlerin, hayallerin, umutların, isteklerin, aşkların başlangıcı olabileceğini söyler.

2.3.10. Müzikal

2.3.10.1. Anlat, Şehrazat (Lirik)

Birkiye, bu eserinde öncelikle masalların ortaya çıkış tarihinden söz eder. Masallar hakkında verilen tarihten sonra onların Doğu edebiyatında önemli bir yer tuttuklarını belirtir. Masaların çoğunun Arap kaynaklı olduğunu ifade eder.

Masalların çoğu Apar kaynaklı olmakla birlikte, bu masalların haritası oldukça geniştir: Çin, Hindistan, İran, Irak, Anadolu, Suriye ve Mısır'a kadar uzanır. (Birkiye, 2009, s.7)

Doğu edebiyatında masalların yayılma alanı oldukça fazladır. *Binbir Gece Masalları* da bir dünya klasiğidir. Doğu edebiyatının görkemli yapıtlarındandır. Bu eser Batı dünyasının edebiyatını etkilemiştir. Batılı yazarlar, uzmanlar bu masalları yüzyıllar önce yapmıştır.

Edebiyatımızda ise *Binbir Gece Masalları*'nın 1993 yılında Âlim Şerif Onaran tarafından çevrildiği belirtilir.

Anlat, Şehrazat müzikali iki perdeden oluşur. Bu müzikal, Şah Ömer-ün Neman ve şaşırtıcı güzellikte iki oğlu Şarkan ve Dav-ül Mekân isimli masaldan sahneye uyarlanmıştır. Bu masalın roman niteliğinde olduğu yazar tarafından bildirilir. Birkiye, masalın başında yer alan Abriza'nın serüveninin Anlat, Şehrazat müzikalinin konusunu oluşturduğunu söyler.

Seçilen masalın bize ilişkin çok önemli özellikleri var. Bu masal, Arapların Anadolu'ya ve İstanbul'a olan seferlerini içeriyor. Güçlü bir kadın olan Abriza Ece de bir Anadolu prensesi. Masalda belli belirsiz yer alan ancak müzikalde oldukça önemli bir kişilik haline getirdiğimiz Safiye (Sofiya) Konstantiniye Kralının kızı. (Birkie, 2009, s.8)

Masalın Anadolu'ya dair önemli görülen noktalarına vurgu yapılır. Müzikalde önemli görülen bazı kişilikler, masaldakinden daha fazla ön plana çıkarılır.

Bu hikâyeyi seçen Atilla Birkie'dir. Uyarlamayı ise Mehmet Birkie ile birlikte yapar. Müzikalin bestecisi Serdar Yalçın'dır.

3. SONUÇLAR

3.1. Sonuç

Atilla Birkiye edebiyata, okumaya ve sanata yönelmesindeki ilk etken ailesidir. Birkiye kütüphanesi ve kitapları olan, okuyan bireyleri bulunan bir evde doğmuş ve çocukluk, ilk gençlik yıllarını bu kültür ortamında geçirmiştir. Liseden hemen sonra çalışmaya başladığı yayınevi de onu kültür, sanat, edebiyat ortamına dahil etmiş ve sanatçılar ile tanışmasına, arkadaşlıklar kurmasına vesile olmuştur. Aile ve yayınevi çevresi, Birkiye'nin okuma ve yazma aşkını kökürlemiş ve hayatını edebiyatla geçirme sonucunu doğurmuştur.

Birkiye'nin sanat hayatında çalışma fırsatı bulduğu dergi ve yayınevleri önemli bir yer tutar. Birkiye'nin buralarda yapmış olduğu çalışmalar onun edebiyat alanında yazılar kaleme almasına neden olur. Birkiye, çevresinin desteğiyle de yazın dünyasına tanıtım yazıları ile giriş yapar. Bu çevresi ile Birkiye, ömür boyu devam ettireceği edebiyatçı kimliğine kavuşur.

Atilla Birkiye'nin sanat anlayışında Marksizm, sosyalizm, komünizm etkilidir. Birkiye; Nazım Hikmet, Atilla İlhan, Sabahattin Ali gibi dönemin komünist ve sosyalist sanatçılarının etkisinde kalır. Birkiye'nin yakın çevresi de Marksist ve sosyalist bir hareket içinde olduğu için eserlerinde bu görüşlerin etkisi yaygındır. Onun sanatı bu fikirlerin etkisi altında gelişir. Bununla beraber Birkiye'nin eserlerinde açık bir ideolojik tavır görülmez. Birkiye ideolojik görüşlerini sanatla harmanlamasını bilmiştir.

Birkiye, yalnızca toplumu ilgilendirecek tarzda görüşlerle ilgilenmez aynı zamanda bireysel konuları da eserlerinde ayrıntılı bir şekilde ele alır. Bireyin iç dünyası, bunalımlı, bohem kişiliği onun eserlerinde göze çarpar. Hayatın her döneminde içinde bulunduğu şartları ve yaşamı sorgulayan insan tipi onun sanatına bir belirginlik kazandırır.

Birkiye'nin gençlik yıllarından olgunluk dönemlerine kadar duyduğu aşklar ve arkadaşlarının aşkları da onun sanatının temel konusu olur. Gençlik dönemlerinden beri yoğun bir şekilde hissettiği aşkı her fırsatta anlatır. Aşk, onun eserlerinde çok önemli bir yere sahip olur. Aşk ve kadın onun sanatının temelini oluşturur. Hayatı boyunca bir defa evlenen ve boşanan, pek çok kadın ile arkadaşlıklar ve aşklar yaşayan Birkiye aşk ve kadın konusunu eserlerinin gizli ve açık temel konusu haline getirmiştir.

Birkiye, cinsellik konusunu diğer sosyalist yazarların pek çoğunda olduğu gibi eserlerinde önemli bir ölçüde işler. Cinsellik onun romanlarında sıklıkla görülür. Kadınların fiziği, konuşması, davranışları, elleri, gülüşleri bu bağlamda ifade edilir. Cinsellik romanlarının olmazsa olmaz konuları arasındadır.

Birkiye, kadın-erkek ilişkilerindeki sorunları da sanatının temeline koyar. Cinsiyet farklılığının konulara bakış açısını değerlendirir. Farklı cinsiyetteki insanların yaşadıkları ilişki ekseninde kendilerine yönelik bir varlık sorgulaması, onun sanatının konuları arasındadır.

Birkiye, romanlarında bireysel bir çizgide ilerler. Yaşanılanların yanmasının bireye dönüşü üzerinde durur. Birey, olaylar karşısında neler hisseder, nasıl tepki verir şeklinde bir anlatımı vardır. Bunalım, yalnızlık, aşk, kadın, varlığı sorgulama romanlarının temelini oluşturur.

Birkiye, romanlarında siyasi ve toplumsal olayları yoğun bir şekilde anlatır. Siyasi çalkantılar arasında üzüntülü durumlar yaşanırken, bir yandan yapılanlar insanlık için ironi oluşturur. Siyasetin baskı ifade ettiği dönemlerde bireyler arasında yaşanan ayrılıklar bir hiç uğrunadır. Romanlarında her ne kadar toplumsal olaylardan ziyade birey öne çıksa da sosyal, siyasî yaşantı her zaman vardır.

Atilla Birkiye, romanlarında genel bir dünya görüşüne yer verir. Siyasal, kültürel, toplumsal yaşantı eserlerde işlenirken daime her insanın aynı olduğu mesajı verilir. İnsanları birbirinden ayıran sınıfsal, sosyal, ekonomik düzene karşı durulur. Herkes birdir ve insanca yaşamayı hak eder. Çoğunlukla toplum içerisinde en çok ezilen işçi ve emekçi sınıfın yaşadığı sıkıntılar görülür. En çok çalışan onlar ama en az kazanan da yine onlardır. Her sıkıntıda en çok zorluk çeken yine çalışan sınıf olur.

Birkiye'nin eserlerinde modernizmin iyi görülmesine, dünyanın bu şekilde bir düzende görülmesine karşı bir eleştiri vardır. Dünya gittikçe modernleşiyor ifadesinin kime göre olduğu sorgulanır. Modernleşen dünya ile birlikte ezilme, sömürülme politikalarının hız kesmeden devam etmesinin bir çelişki barındırdığı üzerinde durulur. Eserlerinde kapitalizm eleştirisi yapılır.

Birkiye, yaşadığı dönemde şahit olduğu olayları da işler. 12 Eylül 1980 darbesi eserlerinde görülür. Darbenin yarattığı etkiler toplum içerisinde şiddetlidir. Yapılan birçok muamele vicdansızca ve zalimcedir. İnsanlığa yakışmayacak bir tablo karşımıza çıkar. Birkiye'nin eserlerinde siyasi çalkantılar, darbelerin etkileri, insanlara yapılan zulümler önemli yer tutar.

Sanatçılar, toplumun içinde bulunduğu durumundan memnun olmayan kişiler arasında yer alırlar. Onlar elindeki güçle toplumun yaşadıklarına ayna olurlar. Sanatları ile bunlara karşı çıkarlar. Bu durumda sanatçılar kötü muamelelere maruz kalırlar. Birçok sanatçı öldürülür veya sürgün edilir. Birkiye, eserlerinde toplumda gerçekleşen olayları dile getiren sanatçıların

yaşadıklarını gözler önüne serer. Sanatçıların ifade özgürlüğünün olmamasını eserlerinde işler. Düşünce ve düşündüğünü ifade özgürlüğünü her fırsatta işler ve savunur.

Birkiye, romanlarda siyasi ve sosyal olayların toplumdaki değişimlerini işler. Yazar bunu yaparken bireyi geri planda bırakmaz. Bireyin iç dünyasını ön plana alarak yaşamdaki değişimleri anlatır. Bireyin iç dünyası bu değişimlerden etkilenir ve bu hal tekrar değişimi etkiler. Karşılıklı bir etkileşim içerisinde birey ve toplum çeşitli problemlerle karşı karşıya kalır. Toplum bireyi, birey toplumu sürekli değiştirir. Romanlarında toplumsal gerçekçilik ön plana çıkar.

Pek çok romanında romanların anlatıcısı olan kahraman, yazarı hatırlatır. Romanların genelinde olgun yaşlarda bir yazar kahraman vardır. Bu durum, yazarın kendisinden ve hayatından esinlenerek romanlarında yer verdiği kahramanın kendisi olabileceğini düşündürür. *İstanbul'da Aştan İkmale Kalanlar* romanında yazarın, kadın ve erkek öğrencilerinden oluşan gruba kitaplar okutup üzerine tartışmalar yapmaları da yazarın gerçek hayatında yaptığı işe örnektir. Bu gibi yaklaşımlar, yazarın hayatından izler taşır; onun romanlarında kendisini yansıttığı görüldüğü izlenimini ortaya koyar. Romanlarının çoğunda kahraman aslında Birkiye'nin kendisidir.

Rüya, bilinçaltı, bireyin çevresine yabancılaşması, içe kapanıklık, duygusal boşluk, içki, kadın, cinsellik yazarın romanlarının konularını oluşturur. Bireyin bunalımlı dünyasından kaynaklı olarak birey, her şeyi olumsuz görür ve sürekli yalnız yaşamayı ister. Hayatta kimseye yakınlık kuramayan devamlı kendini arayan bireylerle karşılaşılır. Kahramanlar, bir çıkış ararlar ama net bir çıkış yoktur. Her zaman farklı olaylar içerisinde bireyin kendisini arayışı devam eder. Bir türlü beklenen benliği tamamiyle bulma zirvesine ulaşamaz. Hayatın parlaklık ve netlik kazanmış bir hâli yoktur. Kahramanların hayata bakışı ve yaşamı Birkiye'ninkiyle çoğu zaman örtüşür.

Birkiye'nin romanlarında hayat, her zaman gridir. İçinde sürekli bir çaba ve mücadele vardır. Hayat, netlik kazanmamış bir fotoğraf gibi fludur. Hayatın bu durumu, bireyin kendi içindeki sıkıntılarını düzeltemez. Onun hayatında iniş çıkışlara neden olur. Bireylerin yaşadığı iyi, kötü anlık değişimler, roman kahramanlarında net bir şekilde ifade edilir. Roman kahramanları çoğu zaman tek tip olmayıp, şartlara, zamana ve mekâna göre değişiklik gösterirler.

Yazar, romanlarında kadın karakterlerin psikolojik hâllerine yer verir. Kadın kahramanların hayata, olaylara yaklaşımını vererek onların olaylara yaklaşımını yansıtır. Kadın

kahramanların yaşadıkları dramatik olaylardan dolayı bazı olumsuz davranışlar sergiledikleri görülür. Küçük yaşlarda yaşanan olaylar, onların hayatını şekillendirir. Geçmiş, onların peşini bırakmaz. Geçmiş, içinde bulundukları an ile iç içedir. Geçmiş, anlık yaşanan her anın karşısında hatırlanır. Geçmiş, yapılan ve yapılacak her şeyi yönlendirir. Yapılan her şey geçmişin etkisi altındadır. Bu durum, psikolojinin geçmişe dayandırdığı problemlerin, hayatın her aşamasında ortaya çıktığını gösterir. Roman kahramanları roman boyunca kendi geçmişlerinden bir türlü kurtulamazlar.

Atilla Birkiye'nin romanlarında mekân olarak çoğunlukla İstanbul ve semtleri yer alır. İstanbul'un eşsiz manzaraları anlatılır. Çoğunlukla benzersiz bir İstanbul tasviri yapılsa da onun yıllar içerisindeki dönüşümü eserlere sirayet eder. Mekânlar üzerinden İstanbul'un değişimi de görülür. Toplumun değişimiyle birlikte çevre, farklı bir görünüme kavuşur. İstanbul'un her semti, farklı bir yaşam stilini benimser. Her semtin kendine ait bir havası ve yaşantısı vardır. Bunun yanında semtlerde yer alan mekânlar da yıllar içerisinde açık mekân özelliğinden ziyade kapalı ve üst mekân özelliği taşırlar. Kafe ve bar kültürü, bir anda ön plana çıkmaya başlar. Bu yerler de farklı bir şekilde dizayn edilir. Gerçek mekânların yanında hayali mekânlar da bazı romanlarda görülür. Gidilmek istenilen ama var olmayan yerler vardır. Bunun yanında eserlerde Birkiye'nin devamlı gittiği mekânlar da yoğun olarak işlenir.

Birkiye'nin romanlarında zaman; geriye, şimdiye ve ileriye dönüktür. Her şey, ileriye doğru akarken çevre de bu ilerlemeyle birlikte değişir. Geleceğe dönük zamanda modern bir hayat kurulmak istenir. Modernleşen hayatla birlikte her şey değişir, dönüşür, farklı bir hâl alır. Geleceğe dönük zamanın yanında geçmişe dönük zaman da vardır. Geçmişte yaşananlara gidilir ve şimdiki zaman içerisinde geçmiş olaylar anlatılır. Geçmişte yaşanan zorluklar, sıkıntılar, aşklar, arkadaşlıklar, pişmanlıklar, toplumsal problemler şimdiki zamanda ifade edilir. Geçmiş ve gelecek sık sık şimdiki zaman içerisinde anlatılır.

Atilla Birkiye, eserlerinde bireyin iç dünyasını, yaşadıklarını yansıtmak için tekniklere yer verir. Böylece bireyin duygu ve düşünceleri okuyucuya aktarılır. Üslup değişkendir. Romanlarda söz sanatlarına sıklıkla baş vurulur. Uzun, paragraf şeklinde cümlelerle ifade sağlanır. Bu durum, yazarın anlatımda farklı bir tarz uyguladığını gösterir. Bazen bir sayfa tek bir cümleden oluşur. Bilinçli bir şekilde yapılan bir değişiklik söz konusudur. Uzun yapıdaki cümleler, anlatımda dikkat çeker. Diyalog tekniği ile kahramanların duygu ve düşünceleri aktarılır. Söylenmek istenenler bazen objektif bir şekilde anlatılır. Bazen de yazar özellikle kendisi ile özdeşleştirdiği kahramanlar arasında taraf tutar.

Birkiye'nin eserlerinde konular çok çeşitlidir. Birey, toplum, sonbahar, Ayasofya, yalnızlık, aşk, hüznün, kadın, işçi sınıfı, ezilenler, siyasî, toplumsal olaylar temel konularındandır. Eserlerde öznel bakış açıcısı, nesnel bakış açısı, eleştiri birlikte yar alır. Yazar, kendine göre toplumda görülen önemli değişimleri eserlerinde konu edinir. Herkes için alışılmış kuralların terk edilmesinin bazen yenilik, özgürlük ve mutluluk getireceğini söyler. Kaçış, ona göre her zaman olumsuzluk ifade etmez. Bazen özgürlüğe ulaşmak için her şeyi geride bırakmak gerekir. Kaçış, yazara göre özgürlüğün kapısı olarak görülen önemli bir temadır.

Atilla Birkiye'nin en çok sevdiği türlerden biri de denemedir. On bir deneme kitabı yayımlamıştır. Dört tane de eleştirel deneme dediği kitabı vardır. Denemelerinde çok çeşitli konular vardır. İnsanı ilgilendiren hemen her konuda denemesi vardır. Deneme serbest bir oynaklık, kıvraklık verdiği için çok kullanılır. Birkiye denemelerinde özgürdür. Her türlü konuya girip çıkmaktan korkmaz. Farklı konularda denemeler yazmayı sever. Birkiye deneme ile romanı iç içe girmiş iki tür olarak görür. Denemelerinde en çok ele aldığı konu aşk ve kadındır. Aşk ve romantizm denemelerinin temelini oluşturur. Bunun yanında siyasî ve sosyal konulu denemeleri de vardır. Birkiye denemelerinde umutludur, geleceğe sevgiyle bakar, geleceğin bugünden çok daha güzel olacağına inanmaktadır. Denemelerinde çoğu zaman muhatap günlüklerindeki gibi kendisidir. Kendiyle konuşur gibi yazar. Kendisiyle hesaplaşır, kendisini sorgular.

Atilla Birkiye günlüklerinde çoğunlukla kendi iç dünyasını ve yaşadıklarını anlatır. Günlük Birkiye'nin en çok sevdiği türlerdendir. Etkilendiği olaylar, aşkları, hayat, kadın vs hakkındaki pek çok görüşünü günlüklerinde bulabiliriz. Bu arada Birkiye'nin yaşadığı her şeyi günlüklerine geçirdiğini söylemek de mümkün değildir. Çünkü yazar bu günlükleri bir gün yayımlama gayesiyle kaleme almıştır. Bununla beraber biz günlüklerinde samimi, içten bir üslup görürüz. Birkiye günlüklerinde kendisini sorgulayan, kendisiyle hesaplaşan, kendisini samimiyetle eleştirebilen bir yazardır. Günlükler bize Birkiye hakkında önemli bilgiler vermektedir.

Yazar anlatıyı roman, hikâye, şiir, deneme ve günlükten ayrı bir tür olarak ele alır. Yazarın bir konu hakkındaki düşüncelerinin, anılarının, duygularının ve kurmacanın yer alacağı şekilde ifade edilmesidir. Eserlerde pek çok konu, ben merkezci bir anlayışla anlatılır. Aşkın hüznü ve İstanbul'un zamanla birlikte değişimi işlenir. Boğaz, mahalle, geçmişteki mekânlar, semtler, olayla hatırlanır. Olayların ve mekânların etkileri günümüzde hâlâ varlığını devam ettiriyor hissini verir. Nazım Hikmet'in pek bilinmeyen bir yolculuğu onun eserinde ele alınır.

Nazım Hikmet'in görüşleri ve memleketine olan özlemi uğruna İstanbul'a yaptığı gizli bir yolculuğu anlatır. Geçmiş ve günümüz olayları sevinç, hüznün, keder, endişe etrafında ele alınır. Nazım Hikmet Birkiye'nin eserlerinde ve edebiyatçılığında en çok izleri görülen sanatçıdır diyebiliriz.

Birkiye, şiirlerini serbest bir tarzda kaleme alır. Onun şiirlerinde belirli kuralları dikkate aldığı söylenemez. Mısra anlayışı şiirlerinde görülmez. Yazım kurallarına dikkat etmez. Yazarın şiirlerinde, biçimde kuralları yıkma anlayışı vardır. Herhangi bir yazım kuralına bağlı kalınmadan, söylemek istediklerini olduğu gibi ifade eder. Serbest şiir özellikleri şiirlerinde görülür. Birkiye, şiirlerinde çeşitli söz sanatlarına yer verir. Şiirlerinde kural olarak benimsenen bir özellik söz konusu değildir. Âdeta kuralsızlık kuraldır.

Birkiye, dize başlarında büyük harflere yer vermez. Bazı şiir kitapları da nazım-nesir karışık bir şekildedir. Şiirlerinin arasında mektup veya düz yazı tarzında parçalar vardır. Onun bazı şiirlerinde metinlerarasılık söz konusudur.

Birkiye; şiirlerinde aşk, ayrılık, özlem, sevgi, İstanbul, yalnızlık, zaman gibi konulara yer verir. Şiirde, masallar zaman açısından ele alınır. Onların ne kadar uydurmaca oldukları belirtilse de küçük yaşlardan bireyin iç dünyasının şekillenmesini sağladıkları üzerinde durulur. Onlar, içinde bulunulan âna anlam katar. Anlar aracılığıyla ölümsüz bir hâl alır. Somut ve soyut dünyayı birbirine bağlı halkalar haline getirir. Birkiye'nin şiirlerinde hayal ile gerçeğin sorgulanması vardır. Zaman, bu ekseninde ele alınır. Zaman, doğrusal olarak ilerler ama bu, zamanı ifade etmek için yeterli bir durum olarak görülmez. Zaman helezonik olarak işler.

Yazar, eserlerinde yaşanmış gerçek olayları anlatır. Madımak Olayları sırasında hayatını kaybeden Asım Bezirci, Metin Altıok, Hasret Gültekin'e eserlerinde yer verir. Nazım Hikmet, Sabahattin Ali gibi sanatçıların yaşamı boyunca yaşadıkları sorunları, sıkıntıları eserlerinde ifade eder. Eserlerinde bu sosyal ve siyasal olayları, sıkıntıları sıklıkla dile getirir.

Modern Türk Şiiri Antolojisi "1900-1929" eseri, modern Türk şiirinin ya da Türkçe şiirin 1900-1929 doğumlularını içerir. 30 yıllık şiir sürecini kapsayan bu çalışmada kırk şair öznel bir yargıyla seçilir. Birkiye, 1931 doğumlu Cemal Süreya'yı da bu çalışma içerisine dâhil etmek ister. Kırk birinci şair olarak Cemal Süreya'yı alır.

Yazarın gezi türünde yazdığı tek eseri *İstanbul'da Âşıklar İçin Buluşma Yerleri* (2010) dir. Bu eserde şehir olarak İstanbul karşımıza çıkar. İstanbul'un farklı semtlerinde yer alan mekânlardan söz edilir. Bazen bir kapalı mekân bazen denize yakın açık bir mekân karşımıza

çıkar. Eserin isminden hareketle içeriği hakkında fikir yürütülebilir. Daha çok genç çiftlerin İstanbul'da vakit geçirebileceği yerlere dair bilgiler verilir.

Atilla Birkiye'nin *Anlat, Şehrazat* isimli müzikal eseri iki perdeden oluşur. Bu müzikal, Şah Ömer-ün Neman ve şaşırtıcı güzellikte iki oğlu Şarkan ve Dav-ül Mekân isimli masaldan sahneye uyarlanır. Bu masalın roman niteliğinde olduğu yazar tarafından bildirilir.

Atilla Birkiye, eserlerinde içerik ve biçim açısından bir birlik sağlar. Söylemek istediklerini kendi iç dünyasında belirlediği kurallar veya kuralsızlıklar içerisinde ifade eder. Birey, bireyin iç dünyası, toplum, toplumun yaşadıkları, savaş, siyaset, politika, insan hümanist bir çerçevede anlatılır. Onun eserlerinde insanın duygu ve düşüncelerini ifade etmeye dair bir amaç vardır. Her şey, insanı anlatır. İnsanca yaşamı, düşünen varlığı anlamak adına etraftaki her şey varlık gösterir. Duyguları ile var olan insan, bunlar üzerinden ifade edilebilir, anlaşılabilir. Duyguları yok sayılan biri anlaşılmaz, onun ne yaptığı gerçek manada bilinmez. Bunun yanında birey, yaptıkları ile devamlı varlığını sorgular. Birey, var olmanın verdiği boşluğu doldurmak için her arayışa yönelir. Sorgulayan, kendini bulmaya çalışan, bunalımlı halden uzaklaşmak isteyen insan onun eserlerinde yoğun olarak işlenir.

Atilla Birkiye, eserlerinde toplumda yaşananları olduğu gibi saf bir şekilde anlatmaz. Toplumsal sorunlar, onun eserlerinde daha çok bireyin iç dünyasında karşılık bulur. Toplumsal sorunların bireyde yol açtığı psikolojik sorunlara eğilir. Değişen dünya düzeni ve toplum yapısı bireyin iç dünyasında sancılara neden olur. Yaşanan değişimlerin bireyin yaşamını olumsuz yönde etkilediği görülür. Birkiye'nin eserleri daha çok yakın zamanda geçer. Olayların mekânsal olarak İstanbul'da geçmesi, modern insanın büyük şehrin eziciliği karşısında çırpınışlarını doğurur.

Atilla Birkiye; hayatını okumak, yazmak ve edebiyatla geçirmiş İstanbul sevdalısı sanatçılardandır. Meslek olarak kabul ettiği yazarlık sürecinde romandan şiire, denemeden günlüğe pek çok türde eserler vermiş verimli bir sanatçıdır. İstanbul, aşk ve kadın konularını en çok ele alan yazarlardan biridir. Bunların yanında toplumsal ve siyasi sorunlara da yoğunlukla değinen toplumsal gerçekçi bir yazar olduğunu söylemek mümkündür.

Birkiye dünyasının merkezine aldığı yazarlık hayatına devam etmektedir.

KAYNAKLAR

- Ataç, Nurullah. (1964). *Söyleşiler*. Ankara: Üniversitesi Basımevi.
- Augustinus. (1997). *İtirafılar*. (D. Pamir, Çev.) İstanbul: Temuçin Yayınları.
- Aristoteles. (1996). *Fizik. zaman kavramı*. (S. Babür, Çev.) Ankara: İmge Yayınları.
- Akarsu, B. (1979). *Felsefe terimleri sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu yayınları.
- Atasoy, F.B. (2020). *Eleştiride ayrıntıcı bir yaklaşım: romanda bakış açısı ve anlatıcı düzlemi*. Ankara: Türk Dili Dergisi, 825, 104-106.
- Aktaş, Ş. (2003). *Roman sanatı ve roman incelemesine giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Atay, Oğuz, *Günlük*, 5. Baskı, İletişim Yayınları: 1998
- Ağaoğlu, Adalet. (2015). *Damla damla günler, Hece Günlük Özel Sayısı*, Ankara: Hece Yayınları, s.222-224.
- Aytaç, G. (2007). *Deneme üzerine bir karşılaştırmalı edebiyat çalışması*, Ankara: Hece Yayınları.
- Besant, W. ve James, H. (1984). *Kurgu sanatı*. (T. D. Odabaşı, Çev.) İstanbul: Laputa Kitap (2018).
- Berger, A. A. (1997). *Narratives in popular culture, media, and everyday life*. SAGE Publications.
- Bilgi, Levent, (2021). *Adalet Ağaoğlu'nun günlüklerinde sosyal-siyasal hayat ve edebiyat*, İstanbul: Lejand Yayınları.
- Birkiye, A. (2021). *Bulutlar Piraye Piraye diye geçiyor*. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Birkiye, A. (1992). *Son yemek*. İstanbul: Afa Yayınları.
- Birkiye, A. (1995). *Soldan sağa*. İstanbul: Afa Yayınları.
- Birkiye, A. (2004). *Aşk intiharın peşinde*. İstanbul: Telos Yayınları.
- Birkiye, A. (2015). *On kadın bir hayal*. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Birkiye, A. (1999). *Bir aşk bilmecesini nasıl çözebilirsiniz*. İstanbul: Asos Yayınları.
- Birkiye, A. (1993). *Asım Bezirci'ye saygı*. İstanbul: Yön Yayıncılık.
- Birkiye, A. (2010). *İstanbul'da âşıklar için buluşma yerleri*. İstanbul: Özgür Yayınları.

- Birkiye, A. (1984). *Yapısalcılığın eleştirisine doğru*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Birkiye, A. *Anlat, Şehrazat*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Birkiye, A. (2004). *Modern türk şiiri antolojisi (1900-1929)*. İstanbul: Eti Yayıncılık.
- Birkiye, A. (2005). *Roman'tik bir yolculuk*. İstanbul: Plan B Yayınları.
- Birkiye, A. (1990). *Seksenlerden doksana*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Birkiye, A. (2009). *Ekim ıssızlığı saçların*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Birkiye, A. (2003). *Yanıtsız mektuplar da hicran*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Birkiye, A. (2011). *İstanbul'da beklenen devrim*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Birkiye, A. (2002). *Bir yıldız kaydı*. İstanbul: Es Yayınları.
- Birkiye, A. (2021). *Şair İstanbul'daydı*. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Birkiye, A. (2003). *Aşk bir kadının bedeniyle başlar*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Birkiye, A. (2003). *Aşkım bir yağmur damlası gül yaprağında*. İstanbul. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Birkiye, A. (2003). *Aşktır anlamı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Birkiye, A. (2015). *Yokluğuna başkaldırı aşk*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Birkiye, A. (2017). *Sabahattin Ali'nin yapıtlarını sevme sözlüğü*. İstanbul: Siyah Kitap Yayınları.
- Birkiye, A. (2006). *Gümüşsuyu papatyalar*. İstanbul: Plan B Yayınları.
- Birkiye, A. (1984). *Düşünceler sözler yazılar*. İstanbul: Birim Yayınları.
- Birkiye, A. (1994). *Hep sonbaharı yaşadık*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Birkiye, A. (2011). *Şiir ikizini arar*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Birkiye, A. (1988). *Kırmızı bir karanfil*. İstanbul: Kavram Yayınları.
- Birkiye, A. (1991). *Bir aşk denemesi*. İstanbul: Afa Yayınları.
- Birkiye, A. (1993). *Aşk bir ırmaktır*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Birkiye, A. (1985). *Saptamalar, bir sonbahar güncesi*. İstanbul: Kavram Yayınları.

- Birkiye, A. (2013). *İstanbul'da mavi bir tereddüt*. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Birkiye, A. (2018). *Melankolik bir fırtına*. İstanbul: Siyah Kitap Yayınları.
- Birkiye, A. (2023). *Ev günleri kumrularla birlikte*. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Birkiye, A. (2008). *Ben hep seni yazdım*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Birkiye, A. (2000). *Yaşamın kendisidir aşk*. İstanbul: Asos Yayınları.
- Birkiye, A. (2015). *Şehirlerarası arzu*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Birkiye, A. (1995). *Perdelerden caddelere dökülüvermiş*. İstanbul: Çınar Yayınları.
- Birkiye, A. (1999). *Aşk ve hüzündür İstanbul*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Birkiye, A. (2001). *20. yüzyıl edebiyatından seçmeler beş kitap*". Yeni Binyıl Gazetesi Armağanı: İstanbul.
- Birkiye, A. (2009). *Gördüğüm düş sayıkladığım hayat*. Assos Yayınları: İstanbul.
- Birkiye, A. (2006). *Ezop masalları*. Bulut Yayınları: İstanbul.
- Chatman, S. (2009). *Öykü ve söylem, filmde ve kurmacada anlatı yapısı* (Ö. Yaren, Çev.) Ankara: De Ki Yayınevi.
- Cevizci, A. (2007). *Felsefeye giriş*, Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Çetin, N. (2021). *Roman çözümleme yöntemleri*. İstanbul: Akçağ Yayınları.
- Çetin, N., Gülenadam, R., Narlı, M. (2009). *Tanzimat'tan bugüne yeni Türk edebiyatı şiir çözümlemeleri*. İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Dumantepe, S. (2018). *Roman ve öyküde zaman*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Elgeren, F, Ş. (2021). *Şenol Turan'ın alaturka münzevi romanında anlatıcı ve bakış açısı üzerine bir değerlendirme*. Manisa: Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19, 249-262.
- Eliot, T. S. (1983) *Edebiyat üzerine düşünceler*. (S. Kantarcıoğlu, Çev.) Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Enginün İ., Kerman Z., (2015). *Günlüklerin ışığında Tanpınar'la baş başa*, 6. bs. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Enginün, İ. (2018). *Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatı*. İstanbul: Dergah Yayınları.

- Ersümer, A. (2013). *Klasik anlatı sineması*, İstanbul: Hayalperest Kitap.
- Gürsoy, K. (2006) *Bir felsefe geleneğimiz var mı?* İstanbul: Etkileşim Yayınları.
- Hilav S. (1993). *Edebiyat yazıları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- James, H. (1977) *Henry James ve roman sanatı*. (Ü. Aytür, Çev.) Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Jahn, M. (2015). *Anlatıbilim: Anlatı teorisi el kitabı* (B. Dervişcemaloğlu, Çev.). Dergah Yayınları.
- Lukacs, G. (1975). *Çağdaş gerçekçiliğin anlamı*. (C. Çapan, Çev.) İstanbul: Payel Yayınları.
- Hece dergisi*. (2020). Türk edebiyatında deneme özel sayısı, Ankara: Hece Yayınları, S: 282-84, s.7-260.
- Kaplan, M. (2014). *Şiir tahlilleri 1*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Kaplan, M. (1985). *Kültür ve dil*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Miyasoğlu, M. (1998). *Roman düşüncesi ve Türk romanı*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Moran, B. (2023). *Türk romanına eleştirel bir bakış 2*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Moran, B. (1995). *Türk romanına eleştirel bir bakış 1*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Perk, D. (2021). *Edebiyatta zaman ve erich hackl'in belgesel romanı: Auschwitz'de Düşün*. Kars: Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 27, 117-128.
- Necatigil, B. (1995). *Edebiyatımızda isimler sözlüğü*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Özcan, T. (2006). *Deneme*, T. Halman (Ed.) Türk Edebiyatı Tarihi. Cilt, 4. (527-539) İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Stael, M. (1989). *Edebiyata dair*. (S. Hatay-V Hatay, Çev.) İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Stevick, P. (2004). *Roman teorisi*. (S. Kantarcıoğlu, Çev.) Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tanpınar, A. H. (1977). *Edebiyat üzerine makaleler*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tekin, M. (2020). *Roman sanatı I*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Uygur, N. (2008). *Dilin gücü*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Türk Dili dergisi. (2017). “*Deneme Deyince*”, *Deneme Özel Sayısı*, Ankara: Türk Dil Kurumu, S.118, s.9-10.
- Tosun, N. (2015). *Bir yaşam grafiği*. Hece Günlük Özel Sayısı, Ankara: Hece Yayınları (s.222-224).
- Yalçın, M. (Ed.). (2010). *Edebiyatçılar ansiklopedisi içinde* (c. I, s. 232-233). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Yetkin, Suut Kemal. (1962). *Günlük üzerine. Türk Dili Günlük Özel Sayısı*, Ankara: Güzel İstanbul Matbaası. (432-433).
- Tolstoy, L.N. (2007). *Sanat nedir*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Demiryürek, M. (2013). *Kurgusal metinlerde ikinci kişili anlatıcı ve bakış açısı*. İstanbul: FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, 2, 119-139.
- Çetinkaya, Mervenur, *Atilla Birkiye'nin romanlarında yapı, tema ve anlatım*. Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022.
- Erginer, G. (1980). *Monografi yönteminin ana nitelikleri* (Halkbilimde monografik çalışmalar). Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi, 12, 253-267.
- Yivli, O. (2016). *Anlatıcı ve perspektifte yeni bir sınıflandırma*. Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Basımevi, 13, 494-505.
- Gülşen İşeri, "*Aşk intiharın peşinde*", *Birgün*, 23.1.2005.
- İbrahim Yıldırım, "*Düzyazı günlüğü: can havliyle yazmak*", *Varlık*, 23.12. 2021.
- İ. Güven Kaya, "*Son Yemek*", *Kitap Gazetesi*, 1.5.1993.
- Korkut Akın, "*Dolunaya dokunmak isteyenler*", *Dünya Kitap*, 04.2002.
- Korkut Akın, "*Kendini yenileyen bellek: Gümüşsuyu Papatyalar*", *Dünya Kitap*, 27.10.2006.
- Deniz Durukan "*Hayat Dediğin Nedir ki!*", *Radikal Kitap*, 14.1.2005.
- Müge Akgün, "*Aşktan ikmale değil sınıfta kaldık*", *Referans*, 16.2.2010.
- Erkan Can, "*Unutulmuş anlatılar çağı*", *Radikal Kitap*, 25.4.2008.
- Selim İleri, "*Asıl aşk yaşanmayandır*", *Radikal Kitap*, 13. 3. 2015.

- Fenni Özalp, *"Rastlantılar ve Anılarla Dolu Bir İstiklal Gecesi"*, Haber, 25.2.2005.
- Fusun Öztürk Baysan, *"On kadın, bir hayal/ulaşılmaz olanın marazi çekiciliği"*, Dünya Kitap Eki, Mayıs 2015.
- Semih Gümüş, *"En önemli insanî değer elimizden gidince"*, Notos, Ekim-Kasım 2015.
- Senem Dere, *Atilla Birkiye ile söyleşi, Varlık*, Haziran 2015.
- Şerif Mehmet Uğurlu, *"Geçmemiş bir sevgi'nin izi"*, Cumhuriyet Kitap, 16.4. 2020.
- Ümit Kurt, *"Bu dersin konusu aşk"*, Radikal Kitap, 19.3.2010.
- Akbulut, E. (1 Mayıs 2020) <https://www.tustav.org/gorsel-isitsel/nazim-hikmetin-ilk-kez-yayinlanan-1-mayis-siiri/>. adresinden edinilmiştir.
- Aktan, S. (02.07.2023). Sivas Katliamı'nın 30. yılı: Madımak Oteli'nde neler yaşandı?. <https://tr.euronews.com/2023/07/02/sivas-katliaminin-26-yili-madimak-insanlik-tarihinde-kara-bir-leke> adresinden edinilmiştir.
- Başar, Ş. (16.04.2018) *Atilla Birkiye'den 'Melankolik Fırtına' - Son Dakika Kültür-Sanat->Kitap Haberleri | Cumhuriyet*. adresinden edinilmiştir.
- Celâl, M. (13.03.2024) *Tutkunun peşinde tinsel bir hırpalanma - Kitap Sanat Haberleri*. adresinden edinilmiştir.
- Gümrükçüoğlu, A. (26.05.2010) <https://www.sabitfikir.com/?q=elestiri/ask-hocasi-asktan-sinifta-kaliyor>. adresinden edinilmiştir.
- İleri, S. (06.04.2020). Son Röportaj. <https://www.milliyet.com.tr/kultur-sanat/son-roportaj-6182023> adresinden edinilmiştir.
- Kuş, S. (07.03.2009) <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/birkiye-atilla>. adresinden edinilmiştir.
- Oral, S. (02.04.2015) *Şiddetin dünyasında aşkla ayakta durulur - K24*. adresinden edinilmiştir.
- [Monografi Nedir]. <https://monografi.nedir.org/> adresinden edinilmiştir.
- Uğurlu, M. (27.04.2020) *Atilla Birkiye: "Roman, çoğunlukla önce bir düşünce olarak oluşuyor."* - Oggito. adresinden edinilmiştir.
- Yıldırım, İ. (04.08.2010) *Aşkın ve hüznün başarılı ve çalışkan romancısı | www.sabitfikir.com*. adresinden edinilmiştir.

Yılmaz, H. (10.02.2010) Aşk ile çıktı yola Yeni Şafak Kitap Eki Haberleri. adresinden edinilmiştir.

EKLER

EK 1

Doğup büyüdüğünüz çevre hakkında bilgi verir misiniz?

Bulunduğum çevredeki çocukların benim akranlarımla oyunları, istekleri, konuşmalarıyla benimkinin ne kadar farklı olduğunu gördüm. Tabi bunu o zaman böyle değerlendirmem imkânsız. Sonrasında fark ediyorsunuz ama bir yadırgama ve farklılık o zamanlarda da vardır. Sonuçta küçük burjuva denilen babam banka müdür yardımcısı belli bir geliri olan insanlardır ama aristokrat, yüksek burjuva değildir.

Abim çok okuyan biridir. Abim gidip anneme ağlarmış. Bu çocuk hiç okumuyor. Ben ortaokulda top oynuyorum. Ortaokulda yaptığım ödevler Dostoyevski'nin Beyaz Geceler'i, Orhan Kemal'in Cemile'sidir. Öncesinde okuyorum ama öyle aşırı bir okuma değildir. Yirmili yaşlarda okumaya çok yöneldim.

Abim tiyatrocı oldu. Abimle dünya görüşlerimiz farklıydı. Kenterlere girdi 70'li yıllarda. Onun sanatçı olması etkiliyor sizi de. Teyzemin çocukları, dayımın çocukları onların okuduğu Marksist literatür beni de etkiliyor. Erdal Öz'ün Deniz Gezmiş'le hapisteyken yaptığı bir röportaj var. Deniz ona: "Biz buraya edebiyattan geldik." diyor. Edebiyattan siyasete gelir. Biz de siyasetten geldik. Önce siyaset sonra edebiyat...

Bulduğunuz çevre sizi etkiler, nerde doğduğunuza bağlıdır. Çevre geride bırakılmıyor ama sizin de bir aklınız var. Felsefe okuma çok etkiliyor. Ben önce Jeolojiye girdim annem yüzünden işte sürekli fen oku derdi. Edebiyat mezunuyum nasıl Jeoloji kazandım onu da bilmiyorum. O da bir sırdır benim için. Okul maalesef koridorda devrim yapmaya çalıştık. Birkaç ders geçtim. Sonra 79'da yayınevine girdim Konuk Yayınlarına. Eski TKP'nin legal yayıneviydi. Yani Nazım'ın TKP'sinin. Tabi onun da eleştirilecek çok şeyi var. 79'da felsefeye girdim. O felsefede Uluğ Nutku hocayla tanıştım. Yaşamıyor, dört beş yıl önce öldü, ışıklar içinde yatsın. Uluğ Nutku'dan çok şey öğrendim. 80'lerde Yazko'da Selahattin Hilav'ın yanında çalıştım ki çok önemli bir isimdir. Çok şey öğrendim. Mehmet Fuat'ın asistanıydım yani bunlar gerçekten çok şey öğretti bana. Konukevlerindeki Gündoğan Görsev, olağanüstüydü. İlk hoca diyebilirim. Dil, ifade çok iyi bir müzik kulağı vardı. Çok iyi bir müzikolog. Bildiğim kadarıyla Almanya'da yaşadığı yıllarca 12 Eylül'den sonra çok büyük kayıtlarını Eskişehir Üniversitesi'ne devretti. Onun editörlük, redaktörlük dil Türkçe ondan yayınevinde çalışırken o hocayı tanıdım. İlk onun eğitimiyle geçti sonra dışarda Selahattin Hilav, Mehmet Fuat, yazı işlerinde

Adnan Özyalçın, Asım Bezirci, bir ara Oktay Akbal geldi, Ahmet Cemal'le aynı masada çalışıyorsunuz. Yazko çok eğitti bizi. Hocalarım çok iyiydi. İsmail Tunalı, estetik alanında çok şey öğrendim. Nesnel bakabilen biridir. Türkiye'de estetikte adını söylemek lazım. O bakımdan şanslıydık. Mermi Uygur hocam da etkiliydi. Bir ders anlatır deryaydı. Felsefede birçok şey birbirinin içindedir. İstedığınız kadar Marksist olun, Kant'ın ileri sürdüğü güzellik önermelerini atlayamazsınız ki! Ya da Hegel. Terry Eagleton da bugün bunu söylüyor. Yani maddeci estetikle idealist estetikliğin konuları, motifleri artık birbirinin içine girmiş; birbirlerinden yararlanıyor gibi bir şey söylüyor. Haklı olabilir tabii. Zaten hangi Marksist Hegelci değil! Hegelci olarak başlıyorlar. İster istemez bunlar edebiyata yansıyor. Hem ordaki eğitim hem okuldaki eğitim verimli geçti. Selahattin felsefe dergisi çıkartıyor ve ben onun (derginin) asistanıydım; Mehmet Fuat edebiyat dergisinin başındaydı onun asistanıydım; Ahmet Cemal çeviri dergisinin başındaydı ona yardım ediyordum, dizgilerini okuyorduk. İki üniversite olmuş oldu. Ben öğreniyorum. Hep öğreniyorum.

Büyüdüğünüz çevrenin sanat ve yazarlık hayatınıza etkisi ne kadar oldu veya bir etkisinin olduğunu düşünüyor musunuz?

Marksist düşünceyle tanışmak, felsefe okumak başka bir noktaya getirdi beni. Füzûzan da benzer bir şeyler söylüyor. Füzûzan onur yazarı olmuştu 2008'de. Füzûzan Diye Bir Öykü Faruk Şüyük'un kitabında geçer. Bizim abilerimiz 68'liydi. Teyzemin oğlu Fikir Federasyonları üyesiydi. Biri Chp'liydi biri sosyalistti, Deniz Gezmiş'in arkadaşıydı. Onlardan etkileniyorsun tabii ama kitap sevgisi her zaman vardı.

Cağaloğlu'na yayınevine girdiğimde 78'di. Giriş o giriş. Sinemacı olmak istiyordum. Bir ara Erden Kıral'ın bir reklam şirketinde çalıştım. Oradaki insanlar entelektüel insanlardı hep ve edebiyat konuşuyorlardı. Sinema dünyasının insanları oraya gelirdi. Mesela Oğuz Makal'ı ilk orada tanıdım. Sezer Duru'nun kardeşi Tezer Özlü'yü ilk orada gördüm. Yeni yeni yazıları çıkıyordu henüz hasta olmamıştı. Dört beş ay orada çalıştım. O ortamın da etkisinin olmadığını söyleyemem.

Doksanlarda bir karar vermem lazımdı eleştirmen, eleştiri konusu ile ilgili. Asım Bezirci filan rahmetli... Kemal Özer. Onlar hep böyle herhâlde ilk yazılardan dolayı. Mehmet Fuat, Asım Bezirci, Kemal Özer beni eleştirmen olarak görürler. Mehmet Fuat, son zamanlardaki telefonlarda bile hâlâ beni eleştirmen olarak görürdü. Mesela Kemal Özer, beni Haldun Taner'le tanıştırdığında genç eleştirmenlerimizden diye tanıttı. Hoşuma gidiyor ama öyle bir şey yok. Toplasan üç tane eleştiri yazım vardır. Tamam, eleştirel

deneme diyoruz falan. Eleştirmek, edebiyat tarihçisi olarak eleştirmek bana göre bir şey değil. Ben dil öğrenemiyorum. Çok kötü bir İngilizcem var. Fransızca'yı, Latince'yi öğrenemedim. Eski Türkçe bilmiyoruz. Bunlar öğrenilebilir ama o sırada parasızsınız, askerlik sorunuz var, bir ara Yazarlar Sendikası'nın Genel Sekreteriydim, başka toplumsal sorumluluklarınız var, 12 Eylül... Yani kaçmaktan kovalamaya deyim yerindeyse fırsat bulamadım. Ben kurmacaya doğru yavaş yavaş yöneldim. İyi mi oldu kötü mü oldu bilmiyorum.

Romanlarınız okumaya ilgili bir kesime hitap ediyor denilebilir mi?

Bir maden işçisinin Tanpınar'ı anlaması zordur. Günde kaç saat yerin altında çalışırsan bunu anlamak zordur ama ona bir süreç içerisinde Tanpınar eğitimi verilirse neden anlamasın? Anlar. Buradaki mesele 'uzak' meselesidir. İnsanın algılaması normal bir zekâdaysa anlar. Bu edebiyat dediğimiz şey alışkanlıktır. Ben sınıfa girdiğimde öğrencilerim yazar geldi diye tedirgin olurlar. Öğrencilerime hep söylediğim şudur: Kimse kimseden üstün değil. Farklılıklar var, ilgi alanları vardır. Benim de o üslup 90'lardan sonra değişti çünkü edebiyatın bir de biçim yanı vardır. Düşünce silsilesini o biçim nasıl taşıyacak? Aslında hep bir içerik vardır ama o biçim o içeriği karşılar. Üslup meselesinde her yiğidin bir yoğurt yiyişi vardır.

Romanlarınızın genelinde erkek bir yazar kahraman olarak yer alır. Bunun hakkında bilgi verebilir misiniz? Böyle bir kahramana her defasında yer vermenin bir amacı var mıdır?

Michel Butor çok güzel bir şey yapıyor. 50'lerde 60'larda yapmış bu tanımı. Anlatıcı yazarın maskesidir, kahramanı da diyor (Ben ana karakter derim. Çevirmen öyle çevirmiş.) onun hayalidir. Bu çok güzel bir saptamadır. Bazen ikinci karakterde olursunuz. Mesela *Savaş ve Barış*'ta bence Tolstoy Piyer'dedir. Çok net yani ikinci bir karakter, Nataşa'ya hayran. *Ağrı Dağı Efsanesi*'nde Yaşar Kemal bence Ahmet'te değil Memo'da. Zindancı Memo'da. Benim görüşüm bu. Tabi bir şekilde kendinizi koyuyorsunuz. Şunu demek istiyorum. Yazarın verdiği bir karar vardır benim görüşüme göre. Yani anlatıcıyı birinci tekil şahıs olsun, üçüncü tekil şahıs olsun, bütün tekil şahıs farklı bir yapı. Eğer birinci tekil şahıs oluyorsa kendisiyle metin arasına ne kadar mesafe koyacak gerçeklikle? Bu baştan tasarlanan bir şey. Yazar anlayışı, estetik anlayış ama dediğimiz gibi süreç içinde çok doğal olarak değişebilir. Sonuçta roman kuramı diye bazıları kuramı kabul etmezler. Roman anlayışı, roman estetiği bir yığın kitap yazılmış. Biz de onlardan etkileniyoruz doğal olarak. Bir arkadaşım reklamcıdır ama çok iyi kitap

okuyan bir arkadaşımızdır. Dedi ki: *Aşk İntiharın Peşinde* romanında *Kürk Mantolu Madonna* var. Bilmiyorum ama olabilir. Sabahattin Ali o kadar etkisi vardır ki roman yazma nedenlerimden biridir. Ya dedim nerden çıkardın? Ya duygusu bana öyle geldi, dedi.

Olabilir, yani buna hiç itirazım olmaz. Şöyle söyleyim. Bile isteye mesela zaman, romandaki zaman meselesini Saramago'dan aldım. *İstanbul'da Aşktan İkmale Kalanlar*'daki zamansızlık Saramago'da gördüğüm bir şeydir. O aslında 70'li yıllara gönderme yapıyor ama orda şöyle bir şey kurdum. Bir zamansızlık var. Biz bunu Türkiye'de hep yaşıyoruz. Aslında günümüz. Mesela Sennur (abla) Sezer, rahmetli beni bir televizyon programına çağırmıştı. Orda onu tabi şair kadın kavramıştı. "İstanbul'un ikmale kalması bu" demişti. Çok güzel bir yorum getirmişti. Çok sevmişti bu romanı. Hep yaşadığımız bir şey bu. Darbeler hep yaşadığımız bir şey. Sanki bugünmüş ama bazı yerlerde bugünkü atmosferi şey yapıyor ama yetmişlere gönderme yapıyor. Ana şey aslında yetmişler. İpucu Kabataş'taki arabalı vapurdur. Günümüzde o yok. Kabataş'taki araba vapuruna geçme...

Sürekli arayış içerisinde olan, kendini arayan, tam anlamıyla mutluluğu hissetmeyen bir bireyin varlığı eserlerinizde söz konusudur. Bunca yıllık deneyiminize göre tamamlanamayan duygu nedir?

Doğrudur. Burda eril bir anlatıcı vardır. Şiirlerde de öyledir. Birebir eril biri söyler ama burda şu farkı koymak lazım. Maço değil. Ya da karşı cinsiyeti ezen bir anlatıcı değildir. Doğru öyledir. Jale Parla bir romanında işte o da sanatçı romanları kunst roman işte beni de vermişti. Gümüş suyu Papatyalarda isim olarak. En çok bizde Selim İleri bunu yapar, sanatçı geçer. Bu biraz da kendini romana koymak kendinden dönüştürmek, yaşadıklarından dönüştürmek oluyor. Ama şöyle söyleyeyim. Bir parantez açayım buraya.

Romanlarınızı daha çok hangi tarzda kaleme aldığınızı açıklayabilir misiniz? Postmodern, toplumcu gerçekçi veya bireyi esas alan bir çizgide mi ilerlediniz? Roman kalıbını biraz daha kırmak amacıyla, biçimde değişikliğe gitmek amacıyla mı romanlarınızda farklı türlere yer verdiniz?

Valla böyle denebilir. Çünkü şöyle bir şey var. Ne kadar yapabildim... Hani böyle bir cinslik olsun diye değil de özgün bir şey yaratmak, hep var olanı tekrarlamak değil ayrıca

var olanı da tekrarlayabilirsiniz. Nasıl tekrarladığınıza bağlıdır. Özgün bir şey yaratmak için böyle bir yöneme girdim.

Post modern romancılığı kesinlikle kabul etmiyorum. Bana onu yakıştırma ama sen böyle okuyabilirsin. İstedğin gibi okuyabilirsin. Benim ona itirazım yok. Post Modern anlatıyı bir derece anlıyorum, Post Modern mimariyi bir derece anlıyorum ama Post Modern romanı açıkçası anlayamıyorum. Post Modern faşizmi de anlıyorum. Biçim yani karakterleriniz üslupta, ifadede dendi ki. İşte denemelerinde çok iyi Türkçeyi kullanıyor ama romanlarında kullanamıyor. Şimdi karakterin zihin akışını yansıtmak için denediğim şeyler var. Bunu beceremedim ayrı ama bunu söylemiyor da denemelerinde iyi Türkçe kullanıyor burda kullanamıyor. Niye bu adam böyle konuşuyor? Böyle çok da kötü değildir yani niye o eleştiriler geldi bilmiyorum. Karakterin zihinsel süreçleri eğer birinci tekil şahıstan anlatıyorsanız, üçüncü tekil şahıstan anlatıyorsanız, onun zihnine giriyorsanız işte orda bilinç akışını belki zaman zaman kullanmış olabilirim ama Nazım Hikmet de kullanıyor. Hem şiirinde kullanıyor hem *Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim*’de kullanıyor ve çok güzel bir bilinç akışı kullanıyor. Yani okumadıysanız okuyun. Bu pandemide ben tekrar okudum yıllar sonra. Ki memnun değildir o romandan ki romancı değildir. En iyi romanı o. Ama orda çok güzel bir şey yakalamış. Yani tekniklerin amaca giden yol mubahtır demek istemiyorum. Kendi içeriğinizi, düşüncenizi ve bir mimari şey kuruyorsunuz. Ben bir mimarlık olarak düşünürüm. Bir plan çiziyorsunuz ve onu uyguluyorsunuz. Bazen sizi aşar. Yazma sürecinde bir yapı tasarlarsınız ve o yapı üstünden mimar onu çiziyor mühendise onu uyguluyor. Kabaca roman biraz böyle bir şeydir diye düşünüyorum. Tabi her tasarladığınızı birebir kâğıda dökemeyebiliyorsunuz. Çok doğal bir şeydir ama dille oynamak, dilin klasizm, romantizm, doğalcılık, gerçekçilik, eleştirel gerçekçilik, gerçeküstücülük, sosyalist gerçekçilik, yapısalcılık vs. bu bir akış. Hepsini kendi döneminde ve çağında, gününde getirdiği özellikler var. Hangimiz romantizmin bazı özelliklerinden kaçabiliyoruz, hiç kaçamıyoruz. Tasarladığınız içerik, tasarladığınız yapı, karakter, karakterlerin birbirleri ile ilişkisi o ifadenizde üslupta ortaya çıkıyor, dilde ortaya çıkıyor.

Aslında karakterleri dış biçim olarak düşünüyor Kagan estetiğinde. O düşünceyi nasıl yansıtacaksınız? Hangi dil hangi ifade ile yansıtacaksınız? Mesela bu yeni çıkan romanda değişik bir anlatıcı kullandım. İkincil tekil şahıs yani anlatıcı aslında gizlemiş kendini ama bunu Berna Moran’ın huzur yorumundan aldım. Diyor ya aslında bize bunu Mümtaz anlatıyor. Ordan aldım yani çünkü Berna Moran’ın analizleri çok önemlidir.

Bir kere kendisiyle konuştum, cenazesi de katıldım. Orda öyle bir şey yaptım. Bunu becerdim mi becermedim mi bilmiyorum. Değişik bir anlatıcı kullanıyorum. Anlatıcı ile ilgili, romanın yapısı ile ilgili şeyler vardır bu kitapta (Ev Günlükleri). Günlüklere ya da günceye düşüren notlar var.

İstanbul eserlerinizde ayrı bir öneme sahiptir. İstanbul’u sizin için bu kadar derin kılan nedir?

Hem de nasıl... En güzel muhitlerin birinde oturuyoruz. Sosyete değil ben hiç sevmem. Eski mahalle falan. Biri aşağıdan radyoyu açar öbürü gecenin dördüne kadar konuşur. Olacak iş değil. İstanbul’dan taşınmayı düşünüyorum. Hayranım, aşığım, bütün kitaplarımda var. Ama ben yoksulluğu da yazarım. Bunu da çok söylerim. İlk yapıtlarımda vardır. *Sonbahar Güncesi’nde, Kırmızı Bir Karanfil’de...* Şu sahildeki yani Sirkeci’den Halkalı’ya giden o mezbeler, hâlâ duruyor onlar biliyor musun, bir insanın yaşayamayacağı yerler vardır. İnanamazsın. Biraz ilerisi olağanüstü sahil biraz ilerisi bilmem ne. Çok acayip. Cağaloğlu’nda hayatım hep geçtiği için yürürüm Bakırköy’e. Mesela vardır Bakırköy’e Sirkeci’den gitmem Cankurtaran’a yürürüm. Çok güzeldir, dolaşırım. Ordan trene binip giderdim. Bütün bunları görüyorsunuz tabii. Ve İstanbul değişiyor. *Sevgi Soysal ile Son Röportaj* orda da bir günde geçer. Zaman bir tek günde geçer. Yirmi dört saatte geçiyor. Ama geriye dönüşlerle yeni serüven zamanı yirmi dört saattir. Daha doğrusu serüven zamanın odağı yirmi dört saattir. On Kadın Bir Hayal’de de vardır. Bekleme günü. Dubrovnik’te bir kadını bekliyor. Çok kısa, bir iki gün içinde geçiyor, geçmişe döner. Beklenen kadın kim biliyor musun? Fransız kadın oyuncusu Marion Cotillard’dır. Tabii çok özel. O çok önemli değil. O mesela çok eleştirildi bu roman dil, anlatı filan. Oktay abiye onu yapmam lazımdı. Oktay Akbal’a gönderdik hastanedeydi yalnız ama kitabı görmüş.

Eserlerinizde “zaman” da sürekli tartışılan, açıklanmaya çalışılan bir kavramdır. Zaman nedir size göre?

Sevgi Soysal üzerine yazdığım yazılar var. T24’te çıktı. 2017-2018’de hatırlamıyorum. Nilüfer Belediyesi yılın yazarı Sevgi Soysal yapmıştı. 2018’di galiba. Orda Sevgi Sosyal üzerine bir bildiri verdim. Birim zaman diye. Ben öyle diyorum. Aslında birim zaman biliyorsunuz bu periyodlara deniyor. Olimpiyatlar mesela dört yılda bir oluyor. Onun için buna birim zaman deniyor ama ben birimlere ayırdığımız için inatla birim zaman diyorum. Saat yani ölçülebilir. Nesnel zaman ölçülebilir zaman, Modern fizikçiler bunu kabul etmiyorlar. Bu zaman meselesi biliyorsun tartışmaya açık. Ölçülebilir zamana

birim zaman diyorum. Yani bizim saat dediğimiz şey. Birim ölçülebilir zaman. Felsefe sözlüklerinde öyle geçer. Bedia Hanım (Akarsu) öyle anlatır. Orda Sevgi Soysal'da bildiri verdim. Onsan sonra da üç tane daha yazı yazdım onla ilgili. Biri sözcüklerde çıktı en son ama diğer üçü T24'te çıktı. Sevgi Soysal'ın özellikle Yenişehir'de öğle vaktinden gidiyorum ama onların bir karşılıkları var. Bir şeye denk düşüyor yazarın kafasında. Tabii ben o kitabı görmemiştim. Bildiride bu çarşambayı söyledim. Bu çarşamba çok geçiyor ordaki Ali Olcay'a ya böyle Allah'ın çarşambası ayrı olmaz falan. Kız ben ayrılcam diyor. Kızı dedi ki küçük kızı Funda söz alıp "Bu Çarşamba daha çok babamı Mümtaz Soysal'ı çarşambaları işte hapisteyken ziyarete gelmesinden." dedi. Ben o sırada yeni çıkan bir kitap var onu okumamıştım, bilmiyorum. Olabilir dedim ama bu bir yazarlık durumu. Sonra kitapta gördüm üstelik kızı da hazırlamış ve orayı görmemişim. 65'teki bir soruşturmada Türk edebiyatıyla ilgili bir şey soruyorlar Ankara'daki *Dost* dergisinde ve diyor ki: Türk edebiyatı böyle bir Çarşamba günü dağın tepesindeki çiçek gibi açmaz diyor Ali Olcay'a. O kadar şaşkın ki Funda yani küçük kızı. Onlar hazırlamış biriyle. İpek Şehbenderoğlu var öğretim üyesi. Birlikte hazırlamışlar ve kendileri koymuşlar. O yazıyı okumamışlar. Biz oraya gittiğimizde o kitap yeni çıkmıştı. Ben görmemiştim yani çok yeni çıkmıştı. Bunlar mesela yazarlık özellikleri. Bu ayrıntıları çok seviyorum. Roman üstüne yazdığım demelerimde de genellikle bu ayrıntılar üstüne koyuyorum. Tabii ki kadın Marksist bir yazar ve o Marksizmi Brecht'ten gelen bir şey. Zaten Brecht okumaları, konferansları var. Zaman meselesi ordaki birim zaman, romandaki zaman bunu ilk yapıtımdan beri bile isteye düşünmüştür. Şafak'ta da öyledir. Orda da on yedi on sekiz saatte geçer. Yenişehir'de bir öğle vakti. Yani şunu söylemek istiyorum. Zamanla ilgili onun üstünden yazdıklarım var ama tabi biraz da benim anlayışımı yansıtır.

Beşir Fuat da eserlerinizde sürekli okuyucunun karşısına çıkar. Bu konuyu sizin için önemli kılan nedir?

Beşir Fuat'la ilgili bir şeydir. Beşir Fuat'ı biraz bilsek. Biraz derinleştiresek o paralelliği görecek. Çünkü beşir Fuat da uçta bilmem nede. O onla paralel giden bir şey. Yani beşir fuatın cinselliğinden söz etmiyorum. Beşir Fuatın hayata bakışıyla paralel giden bir şeydir. sert bir erkek fantazisi var eleştirilebilirdi. Hatta yeni basımı yaparsam ufak tefek törpüleyecem bunu ahlaksal açıdan değil birisi çok güzel bir eleştiri yaptı.

Romanda duygusal bir şey var. Çıkan bazı ifadeler o duygusallığı bozuyor dedi. Şimdi ben unu bilerek yaptım aslında. Beşir Fuat da yaşamında böyledir. Bir şeyi bir şeyi

bozuyor. Ama o eleştiriye de kulak getireceğim. Sadece ifade açısından konu olay falan şey yapmayacam. çünkü o arka planda olduğu gibi aydın eleştirisi vardır. Beyoğlu ve aydın.

Beşir Fuat intiharı bilirsiniz. Metresi var, karısı var, işte o intihar mektubunda Beşir Fuat da cinselliği bile isteye çok çok uç noktalara getirdim. İşte erkek fantazisi vs... Öte yandan arka planda Beşir Fuat var zaten karakter Fuat'tır zaten. Beşir Fuat'ın sorunsalı yaşamı, intiharı ve sonrası tüm Türkiye'nin aydın sorunsalıdır. Kimse sözünü etmiyor. 68'de sağcı bir adam ve faşist bir adamın denetiminde bravo diyorum. Mehmet Kaplan ve Orhan Okay tez yapıyor. Bravo. Bizde o tezi okuduk. Ben Selahattin Hilav'ın yanında olduğum için şanslıydım. O çok daha farklı bakıyordu. Arapça ve eski Türkçeyi de biliyordu. Bazı metinleri okumuştı.

Zaten Yazko felsefede Beşir Fuat'ı yaptırdı, birilerine yazdırdı filan. O dönemlerde çok önemsiyorduk. Otuz beş yaşına geldiğimizde intihar mı edeceğiz filan birbirimizle şakalaşırdık. Orda öyle bir uçlara gittik. Birinci tekil şahıstan yazdığınız zaman sanki her şeyi siz yaşamışsınız gibi oluyor oysaki öyle değil. Öyle de olabilir.

Romanlarınızda genel olarak cinsellik açık bir şekilde işlenmiştir. Bu durum da yine eleştiriye açık bir konudur. Çevrenizde bu konuyla ilgili size yanıt veren oldu mu?

Aşk intiharın peşinde bu Doğan abi çok sert cinselliği olan bir romandır. Şimdi zannediyor ki ben yaşamışım onu. Ve o eski adam o sert cinselliklerden rahatsız olur. Yani kendimin en az olduğu bir roman. Romanlarımın içinde en az kendimin olduğu roman. Çok azdır orda gerçek yaşantının romana girmesi. Bir iki ufak karşılaşma falandır fakat ordan rahatsız olmuş. Diyor ki birinci tekil şahıslarla yazdığım için ana karakter Eylül'dür. Atilla'cım diyor siz ve Eylül dedi. Romanda yaşanmışlık olduğu için sordum abime nasıl buldun diye. Doğan abi dedim Eylül, o anlatıcının benle uzak yakın alakası yok. Orda cinselliği yazayım dedim. Biraz sert yazdım, toparlanabilir dedi muzır yasasına gider dedi. Tesadüfen gitmedi.

Sizlerle tanışmak benim için çok güzeldi. Benim için verimli bir sohbet oldu. Vakit ayırdığınız için teşekkür ederim.

ATILLA BİRKİYE İLE ROPÖRTAJ

EK 2

Fotoğraflar

EK 3

Atilla Birkiye'nin 1968 yılında ailesi ile fotoğrafı

EK 4

Atilla Birkiye'nin 1982/3 yılında oğlu Umut Arda ile fotoğrafı

GÖRSEL SANATÇILAR DERNEĞİ, ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİ AÇILIŞ / SERGİSİNİ BOYKOT ETTİ

G.S.D. Yönetim Kurulu Atatürk Kültür Merkezi yöneticilerinin antidemokratik uygulamaları üzerine tüm sanatçılara aşağıdaki duyuruyu yapmıştır:

«Ülkemizde yakın zamanlara dek görsel sanatlar alanında jüri işlevinin gereksinliği pek çok konularda tek seçicilik yöntemi uygulanmaktaydı. Sanat alanında gelişen koşullar bu yöntemin sağlıksızlığını ortaya koydu. Demokratik bir seçicilik yönteminin oluşturulması doğrultusunda, Görsel Sanatçılar Derneği tek seçicilik yerine demokratik bir yöntemle seçilecek olan ve görsel sanatlar alanında eğitim yapan kurumlara Görsel Sanatçılar Derneği'nden oluşan bir kurula verilmesini önerdi. Bu öneri son kez 4 haziran 1978'de toplanan genel kurulumuzda yinelenerek basın aracılığı ile kamuoyuna duyuruldu. Bu üke doğrultusunda, başta Kültür Bakanlığı olmak üzere çeşitli kurumlarlaolumlu çalışmalar yapıldı.

Kültür Bakanlığı, halka yeniden açılması nedeniyle Atatürk Kültür Merkez yönetiminden bir plastik sanatlar sergisi düzenlemesini istemiştir. Atatürk Kültür Merkezi sorumluları ise, Görsel Sanatçılar Derneği, Devlet Görsel Sanatlar Akademisi, Devlet Tiyatbiki Görsel Sanatlar Yüksek Okulu ve

Devlet Resim Heykel Müzesinden bazı kişilere sergiye katılacak sanatçıları saptamak üzere çağrıda bulunmuştur.

Atatürk Kültür Merkezinde bu konuda yapılan toplantıda Görsel Sanatçılar Derneği temsilcisi aşağıdaki önerilerde bulunmuştur:

1) Sergiye katılma duyurusunun basın yolu ile tüm sanatçılara iletilmesi,

2) Jüri üyelikleri için yapılan çağrıların kişilere yerine kuruluşlara yapılması,

3) Kuruluşların temsilcilerinden oluşturulacak bir «sergi oluşturma kurulu»nın jüri üyelerini ve sergi yöntemlerini saptaması,

4) Sergiye katılacak yapıtların sigortalınması.

Buna karşın, önerilerimiz gözardı edilmiş ve yine tek seçicilik yoluna gidilmiştir. Diğer jüri üyelerinin de önerdikleri sanatçı adları sanadır edilerek jürinin işlevi ortadan kaldırılmıştır.

Sanatçıların demokratik hakları doğrultusunda yapılan bu çalışmalara karşın, böylesine önemli bir kültür kurumunda kişisel tutumların sonucu olarak geniş sanatçı çevrelerinin önemli istemleri yadsınmaktadır.

Görsel Sanatçılar Derneği olarak, çağdaş geçerliliği olmayan tek seçicilik gibi antidemokratik uygulamalara karşı direnmek üzere, tüm sanatçıları bu sergiye katılmamaya çağırırız.»

KİTAPLAR

SOSYALİZM VE KÜLTÜR

«Sanat halkıdır. Sanatın kökleri geniş işçi kitlelerinin en yedün olduğu yerde bulunmalıdır. Sanat kitlelerin duygularını, düşüncelerini, istemlerini birleştirmei onları yüceltmelidir...»

«LENİN»

Sovyet kültürü, sanatı Türkiye halkınca yeterli ölçüde tanınmıyor. Daha önce Sovyet Edebiyatından roman, öykü vb. çevirilerin olmasına karşın Sovyet sanatını, edebiyatını gelişim sürecinde anlatan çeviriler oldukça yetersiz. «Sosyalizm ve Kültür» altmış yıllık deneyim olan Sovyet kültürünü, sanatını tanıttı bir kitap.

«Sosyalizm ve Kültür» SSCB Sanat Tarihi Enstitüsünün Y. Surovsev başkanlığındaki uzmanlarınca hazırlanmış. Kitap altı bölüme ayrılmış. Edebiyat, tiyatro, sinema, müzik, görsel sanat dallarının - devrimden önceki sanata da bir ölçüde inceleyerek - izlediği gelişim sürecini, sanatın halk kitleleriyle nasıl kaynaştığını, sanat ile sosyalizm ilişkilerini, sosyalist gerçekçiliği ve çokuluslu Sovyet Kültürünü inceliyor.

Kitapta, Sosyalist Hüranizmanın sanata girmesinde, Sovyet sanatının biçimlenmesinde, sanat deneyiminin zenginleştirilmesinde Sovyet sanatçıların çabaları... Özellikle NEP döneminde, partiye bağlı Marksçılık - Leninçiliği benimsemiş sosyalist gerçekçi sanatçıların, «göstermeden etkilenmiş küçük-burjuva akımlara (proletkült gibi), Troçkist sanatçılara

karşı verdikleri kararlı savaşmaları... Sovyet sanatının gelişim süreci dönemlerle inceleniyor, dönemlerin özellikleri ve bu dönemlerin sanatçıları yapıtlarıyla okuyucuya sunuluyor.

Göçmisten devralınan sanatın yeniden değerlendirilmesi, onun demokratik, gerçekçi unsurlarından yararlanılması ve SBKP'nin - özellikle Sovyet Edebiyatının gelişimini anlatan bölümünde - bu konudaki görüşleri, girişimleri, kararlamaları yer yer sergileniyor. Yine aynı biçimde uluslararası ilişkiler ve diğer ülkelerde Sovyet Sanat deneyiminden nasıl yararlandığına da değinilmiş.

Sovyet sinema, tiyatro, müzik vb. sanat yapıtları, kapitalist ülkelerde bile çok sevilen, izlenen yapıtlar. «Sovyet Müziği Üzerine Notlar» başlıklı bölümde B. Yarovskiy, uluslararası müzik festivallerindeki Sovyet Müziğinin konumunu incelerken bir kaç anısını anlatıyor.

«Bir kez Los Angeles'de uluslararası bir müzik festivaline katılmıştım... Bana şunlar söylendi: Sovyet Müziğini çok seviyoruz, çünkü bu müzik insanlığa karşı güçlerin saırdrganlığına karşı olan, insanda insanca olan her şeyi savunmak için sesini yükseltebilmektedir. Bu müziğin duygusal çekiciliği bizi bu yüzden etkiliyor.»

Sovyet Müziğinin, genelde Sovyet Sanatının bu kadar sevilmesinin nedenini yazar: Sovyet sanatçısının kendine, çevresindeki lere veya küçük bir sosyal gruba değil, geniş halk kitlelerine seslenebilmesiyle açıklıyor.

Kitabın en çarpıcı yanı çöküşlü sanat - kültür olgusu... Bu çöküşlülük Sovyet Sanatına üslup, akım ve yaklaşım çeşitliliği kazandırmış. Genel olarak Sovyet Sanatı sergilenirken, Sovyetler Birliği'ni oluşturan onbeş cumhuriyetin sanatçılarından ve yapıtlarından örnekler vererek her sanat dalının - kitapta incelenen - çöküşlü oluşundaki - çöküşlü sinema, çöküşlü tiyatro vb. - sosyalist gerçekçiliğin birleştirici özelliği her bölümde tekrar tekrar incelenmiştir.

Sanat ve Sosyalizm başlıklı son bölümde Y. Kuzmenko «Hegel'in estetiğini çıkış noktası alıyor ve Avrupa'daki burjuva devrimlerinin sanata yansımalarından başlayıp

- Don Kişot ve Hamlet örnekleriyle - Marksçı - Leninist estetiği zaman zaman Hegel'in estetiği ile karşılaştırarak «Sanat ile Sosyalizm ilişkisini» belirtiyor.

Sanatın toplumda yerinin ne olduğunu, sosyalizmin insana, kültüre, sanata ne kazandırdığını, sosyalist kültürün oluşum sürecini, sosyalist gerçekçi sanatı ve çöküşlü Sovyet Kültürünü öğrenme yolunda okunması gereken bir kitap.

ATILLA BİRKİYE

«Sosyalizm ve Kültür» SSCB Sanat Tarihi Enstitüsü, Çev. Ş. Salmı, Köhük Yayınları, Ağustos 1978.

GÖRSEL SANATÇILAR DERNEĞİ'NDE

RESİM VE DESEN ÇALIŞMALARI

Genç sanatçı adayları için temel bilgiler, sanatçılar için düzenli çalışma olanakları

Başvuru:

Hergün 9.00 — 18.00

G.S.D. Merkezi:

Spor Cad. Abacı Latif Sok No: 2 Valideğışme, Beşiktaş

76/Sanat Emegi

IN THIS ISSUE

p. 3 Lately, a series of TV advertisements have surprised Turkish audiences not accustomed to hearing the name of the country's national poet Nazım Hikmet on the air. A well-selling newspaper, *Milliyet*, was to publish the memoirs of a Zekeriya Sertel, one-time editor/Owner of a progressive daily, *Tan*, demolished in 1945 by ultra-nationalists basked by the government.

Sertel had employed Nazım in the 30's and befriended him. Later, in the 40's while Nazım was in jail, the relationship had continued. The reminiscences of those years were to be published in a book entitled «The Giant With The Blue Eyes» by the journalist.

Nazım had left Turkey in the early 50's to be followed shortly by Sertel. They met frequently in Europe, in the Soviet Union and elsewhere. Hence the title of the new series. «The Last Years Of Nazım Hikmet».

A few years back, Sertel returned home, his unofficial banishment 'miraculously' lifted. He was honoured, respected by the progressive wing as a sort of a latter day Odysseus.

And then, slowly but surely, suspicions about his views began to haunt the critical eye. He was overzealous to criticize the Soviet Union and took every opportunity to do so. Conspicuously well-versed in the aggrandisement of the virtues of social democracy or 'socialism, Swedish style' his antisovietism led to its natural consequence: anticommunism. The least that was expected of him was to air his views with a level of competence. But of no avail was this expectation. When «The Last Years Of Nazım Hikmet» appeared in print, a blatant sensationalism that one is accustomed to see in cheap rightwing papers shocked even those with a hint of a sense of respect for the Poet.

Why did he do it? Why did Sertel use Nazım Hikmet as a vehicle to mount his antisovietic, anticommunistic propaganda together in a hodge-podge of overt exaggerations, speculations and out lies? The rusty arsenal of reaction is full of 'memoirs' of this kind. But the use of a man who became the symbol of the struggle of the laboring masses not only in Turkey but all the world against fascism, capitalism and imperialism; a symbol of national independence, of patriotic love as a front for smearing the very ideals he fought for is something new, in the vein of the neutron bomb.

Sanat Emegi/77

Atilla Birkiye'nin 1978 yılında *Sanat Emegi* dergisinde yayımlanan ilk yazısı.

Hayat dediğin nedir ki!

AŞK İNTİHARIN PEŞİNDE

Atilla Birkiye, Telos Yayınları, 2004, 135 sayfa, 7 milyon 500 bin lira/7.5 YTL.

DENİZ DURUKAN

"A meliyatımı icra ettim, hiçbir ağrı duymadım. Kan aktıkça biraz sızlıyor. Kanım akarken baldızım aşağıya indi. Yazı yazıyorum kapıyı kapadım diyerek geriye savdım. Bereket versin içeri girmedi. Bundan tatlı ölüm tasavvur edemiyorum. Kan aksın diye hiddetle kolumu kaldırdım. Baygınlık gelmeye başladı."

Bir intiharin anatomisi mi demek gerek buna ya da ölümün ardından bırakılan bir mektup mu? Sanırım ilki Beşir Fuad'a daha uygun. Sanki intihar mektubu değil de, ölüm üzerine yapılmış bir deneyin notları. Tanzimat aydınlarından olan, edebiyata bilimsel ve pozitivist düşünce ile yaklaşan Beşir Fuad'ın intihar biçimi de hayli ilginç.

'Aşk İntiharın Peşinde'de akıcı bir dille aşk, cinsellik, geçmiş ve bugün değerlendirilirken, aynı zamanda aydın sorgulaması da yapılıyor

Otuz beş yaşında koluna morfin enjekte ederek bileklerini dört yerden kestikten sonra, izlenimlerini kayda döken Fuad'ın, her ne kadar ölüm biçimi bilimsel bir araştırma gibi gelirse de, ölüm nedeni gayet sıradan. Başka bir deyişle, karısı ile sevgilisi arasında kalan bir adamın intiharı olarak basite indirgeyebiliriz bunu. Tıpkı Atilla Birkiye'nin *Aşk İntiharın Peşinde* adlı romanındaki Fuat gibi.

Artistik bir intihar

Beşir Fuad'ın öldüğü gün, yani 6 Şubat'ta doğan Fuat'ın hayat yolculuğu da, Beşir Fuad'la aynı rotayı izliyor. Kader midir bu? Ya da kader dediğimiz şey, biraz da kendi elimizde midir? Elbette yazar, roman karakteri Fuat'ın intiharını, Beşir Fuad'ın intihar eylemindeki gibi bilimsel bir tez havasında sunmuyor. Fuat, Beşir Fuad'a duyduğu öykünmeyi sonuna kadar taşıyamıyor. Çünkü Beşir Fuad intihar ederek, kendi vücudunu dilediği gibi kullanma özgürlüğü olduğunu kanıtlamaya çalışıyor. Oysa Fuat'ın

intiharı çok daha artistiktir!

Gerçi her intihar bir ölçüde artistik bir tavır barındırır. İnsanın hayatıyla ve kendi bedeniyle yaptığı bir çeşit gösteri olarak da kabul edebiliriz intiharı. İntihar, her ne kadar görkemli bir kaybetme biçimi olsa da, sonuçta her intihar sıradan bir nedenden kaynaklanır. Fuat'ı, karısıyla sevgilisi arasında kalmanın ıstıرابı intihara sürükliyor. Oysa Beşir Fuad'ın intiharında gerçek anlam bertaraf edilmiş, yan anlam ön plana çıkmış. Pozitif düşüncenin ve maddeci anlayışın o yıllardaki temsilcisi sayılabilecek Beşir Fuad ölümüne, dolayısıyla da kendi ölümüne büyük bir soğukkanlılıkla ve bilimsel bir deney yapar gibi yaklaşıyor.

Eğer intihar bir kaybolma biçimiyse, bıraktığı iz kesinlikle ürktücü. Dolayısıyla, kaybolurken o keskin virajda bıraktığı iz, hiç kaybolmamak üzere atılmış bir imza olarak da algılanabilir. *Aşk İntiharın Peşinde*'nin ana eksenini, Fuat'ın Beşir Fuad'la olan hayranlığı ve onu kendisiyle özdeşleştirmesi. Fuat'ın iç dünyası, kendi içindeki açmazları, aydın

sorunsalı ve Beşir Fuad'ın yaşama bakışı, çarpaz bir şekilde roman boyunca Suat ve Eylül tarafından anlatılıyor. Aslında romanda Fuat hayalet bir isim, hatta görünmez bir kahraman gibi. Ortaya çıkıp da konuşmuyor, kendini ifade etmiyor. Onu, ikinci şahısların ağzından dinliyoruz. Roman boyunca Fuat'a ve Beşir Fuad'a doğru uzanan yolculuklarda, İstiklal Caddesi ve barlar, önemli dekorları oluşturuyor. Bütün bir gece boyunca Suat ve Eylül Beyoğlu'ndaki hemen her bara giriyor, sürekli içiyor ve Fuat'ı anıyorlar. Biliyorlar ki aşk, intiharin peşinde. Fuat da intiharin izinde! Ancak sabaha doğru ölüm haberi gelir. Fuat, Beşir Fuad'ın öldüğü tarihte, üstelik de aynı yaşta; otuz beşinde ve aynı nedene sığınarak intihar etmiştir.

Aşk İntiharın Peşinde'de akıcı bir dille, yalın bir anlatımla aşk, cinsellik, geçmiş ve bugün değerlendirilirken, aynı zamanda aydın sorgulaması da yapılıyor. Beşir Fuad'la birlikte Mehmet Rauf'un romanındaki Eylül'ün de izini sürüyor Atilla Birkiye. Elbette kitapta intihar edip gidenlerin yanı sıra her gün yaşayarak intihar edenlerin öyküsü de var.

Ne demiş Bukowski; en iyiler genellikle intihar ederler, sadece kaçmak için. Ve geride kalanlar asla tam olarak anlayamazlar, neden biri onlardan kaçmak istesin ki...

Atilla Birkiye'nin Eserleri Üzerine Yazılan Yazılar